

Biblioth: Helvetica
Ph. Bridel pastor.
1802

CATECHISMVS
EX DECRETO
SACROSANCTI
Concilij Tridentini

Iussu Pij Quinti Pontificis Max. Editus.

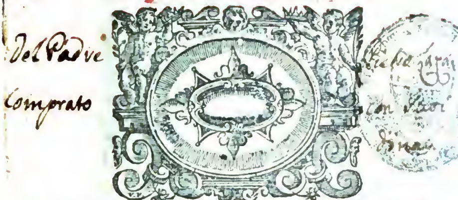
Nunc primùm in Capita, sectionesq; distinctus, varijsque Patrum sententijs, & auctoritatibus munitus.

Nouissimè verò à Francisco Carbone Public. Venet. Correctore summo studio emendatus.

ACCESSERE DVO INDICES.

Quorum alter docet, qua ratione ea, quæ in hoc opere traduntur, ad Euangelica, Dominicalia, & aliorum aliquot Festorum, possint accommodari.

Alter rerum est, longè ijs locupletior, & ordinatior, qui hactenus editi sunt.

VENETIIS MDC.LXXIV.

Apud Benedictum Milochum.

SVPERIORVM PERMISSV.

INDEX CAPITVM
ET SECTIONVM HVIVS OPERIS.
PARS PRIMA.

PRæfatio agens de Pastorum in Ecclesia necessitate, auctoritate, officio, & precipuis doctrinæ Christianæ capitibus, diuisa in sect. 14. Pag. 1. & seq.

Cap. I. De fide, & Symbolo fidei, diuisum in section. 5. pag. 9. 10. 11.

Cap. II. De primo Symboli articulo. *Credo in Deum Patrem &c.* diuisum in sect. 25. pag. 12.

Cap. III. De secundo Symboli articulo. *Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum.* diuisum in section. 12. pag 26.

Cap. IV. De tertio Symboli artic. *Qui conceptus, &c.* diuisum in sect. 11. pag. 35.

Cap. V. De quarto Sxmboli artic, *Passus sub Pontio &c.* diuisum in sect. 16. pag 42.

Cap. VI. De quinto Symboli artic. *Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis*, diuisum in sect. 15. pag. 53. & seq.

Cap. VII. De sexto Symboli artic. *Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis*, diuisum in sect. 9. pag. 62. & seq.

Cap. VIII. De septimo Symboli art. *Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos*, diuisum in sect. 11. pag. 68.

Cap. IX. De octauo Symboli artic. *Credo in Spiritum Sanctum* diuisum in sect. 8. pag 75.

Cap. X. De nono Symboli art. *Sanctam Ecclesiam &c.* diuisum in sect. 27. pag 81.

Cap. XI. De decimo Symboli artic. *Remissionem peccatorum* diuisum in sect. 12. pag. 97. & seq.

Cap. XII. De vndecimo Symboli artic. *Carnis resurrectionem* diuisum in sect. 14 pag. 202.

Cap. XIII. De duodecimo Symboli art. *Vitam æternam* diuisum in sect. 13. pag. 112. & seq.

a 2 PARS

PARS SECVNDA.

Cap. I. De Sacramentis in genere, diuisum in sect.32. pagi.120. & sect.

Cap. II. De Sacramento baptismi, diuis. in sect.76. pa.138. & seq.

Cap. III. De Sacramento Confirmationis, diuisum in sect.25. pag.17. & seq.

Cap. IV De Sacramento Eucharistiæ, Missæ sacrificio, & Communione, diuisum in sect.81. pag. & seq.

Cap. V. De Pœnitentiæ Sacramento, & tribus eius partibus Contritione, Confessione, & Satisfactione: diuisum in sect.80 pag.224. & seq.

Cap. VI. De Sacramento Extremæ Vnctionis, diuisum in sect. 16. pag.256 & seq.

Cap. VII. De Sacramento Ordinis sacri diuisum in sect, 34. pag. 274. & seq.

Cap. VIII. De Sacramento Matrimonij, diuisum in sect.34. pag. 292. & seq.

PARS TERTIA.

Cap. I. De Decalogo diuinisque legibus obseruandis, diuisum in sect.14. pag.308 & seq.

Cap. II. De primo legis præcepto. *Ego sum Dominus, &c.* diuisum in sect.34 pag.316 & seq.

Cap. III. De secundo legis præcepto. *Non assumes nomen Domini &c.* diuisum in sect.30. pag.329.

Cap. IV. De tertio legis præcepto. *Memento &c.* diuisum in sect.29. pag.342.

Cap. V. De quarto legis præcepto. *Honora patrem tuum &c.* diuisum in sect.22. pag.353.

Cap. VI. De quinto legis præcepto. *Non occides*, diuisum in sect.29. pag.364.

Cap. VII. De sexto legis præcepto. *Non Mæchaberis*, diuisum in sect.13. pag.374.

Cap. VIII. De septimo legis præcepto. *Non furtum facies*, diuisum in sect.25. pag.380.

Cap. IX. De octauo præcepto. *Non loqueris &c.* diuisum in sect.12. pag.392.

Cap.

Cap. X. De nono, & decimo legis præcepto. *Non concupisces domum, &c.* diuisum in sect.24. pag.403.

PARS QVARTA.

Cap. I. De operatione, eiusque necessitate, diuisum in sect. 4. pag.413.
Cap. II. De orationis vtilitate, diuisum in sect.11. pag 415.
Cap. III. De partibus, & gradibus orationis, diuisum in sect.7. pag.419.
Cap. IV. De his quæ petenda sunt diuisum iu sect.5. pagin.422.
Dap. V. Pro quibus orandum sit diuisum in sect.8. pag.423.
Cap. VI. Quis orandus sit, diuisum in sect. 7.pag.426.
Cap. VII. De præparatione adhibenda ad orationem, diuisum in sect.6.pag.427.
Cap. VIII. Quæ ratio in orando requirarur, diuisum in sect. 9. pag.431.
Cap. IX. De proœmio orationis Domin. *Pater noster qui es in cœlis* diuisum in sect.19. pug.434
Cap. X. De prima petitione orationis Dominicæ, *Sanctificetur nomen tuum*, diuisum in sect.9. pag 444.
Cap. XI. De secunda petitione orationis Dominicæ, *Adueniat regnum tuum.* diuisum in sect.19.pag.449.
Cap. XII. De tertia petitione orationis Dominicæ, *Fiat voluntas tua*, diuisum in sect.24 pag.457.
Cap. XIII. De quarta petitione orationis Dominicæ. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, diuisum in sect.23. pag.467.
Cap. XIV. De quinta petitione orationis Dominicæ, *Et dimitte nobis, &c.* diuisum in sect 23 pagi.478.
Cap. XV. De sexta petitione orationis Dominicæ, *Et ne nos inducas in tentationem*, diuisum in sect.20.p.488.
Cap. XVI. De septima petitione orationis Dominicę, *Sed libera nos a malo*, diuisum in sect.12. pag 498.
Cap. XVII. De extrema orationis Dominicæ particula, quæ est *Amen.* diuisum in sect.6.pag.505.
Addidimus in fine Bullam Pij IV. quę fidei professionis formulam continet pag.509.

DEO GRATIAS.

INDEX
EVANGELIORVM
DOMINICALIVM.
Et Aliquorum Festorum Dierum.

Quo demonstratur, quodnam huius Catechismi argumentum, ad quam partem cuiuslibet Euangeli referri, & accomodari possit, iuxta id quod ab ijs, qui hunc Catechismum consuluerunt, præcipitur, iam quidem ab ijs editus, qui Burdegalæ huius Catechismi Latino Gallici edendi auctores fuerunt, nunc verò additis nonnullis alijs Euangelijs ad Romanæ Ecclesiæ vsum Trident. Conc. decreto emendatum accomodatus, & magna locorum Euangelij, & Catechismi accessione longè copiosior effectus.

Dominica Prima Aduentus.

Runt signa in Sole, & Luna, &c. Luc. 21. Euangelium ad argumentum de Iudicio generali traducendum est. Quare hic recurrat Parochus ad Articulum Symboli. *Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos*, pag. 68. & seq. prout faciendum præcipitur, pag. 10. vel secundùm aliarum Ecclesiarum ritum.

Ecce Rex tuus venit tibi, &c. Matt. 21. Hic opportunè tractabit Parochus ea, quæ de incarnatione, & caussis aduentus Christi Domini nostri habentur artic. 2. & 3. Symb. Apostolici cap 26. 35.

Inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea soluite &c. D. Athanasius in sermone de verbis huius Euangelij ostendit ex hoc loco Apostolis, & eorum successoribus factam esse potestatem soluendi eos, qui instar asinorum, peccatorū pendere pressi ad eos confugerēt. Quare hic populo exponet Parochus quæ habentur de confessione p. 277. & absolutione p. 246. & de potest. remittendi peccata in Ecclesia p. 250. & seq.

Dominica Secunda.

Cum Audisset Ioannes in vinculis, &c. Tu es qui venturus es, &c. Matt. 11. ista Ioannis interrogatio tam sedula ostendit quanto cum studio curare debeamus vt de rebus fidei, & nos, & ij, qui nobis subsunt, rite, & à Catholicis doctoribus instruamur. Vide quæ huic argumento inserunt initio Catechismi vsque ad primum Symboli arti. 14. 15, p 121. 22 24. & seq.

In vinculis. Fides vsque ad vincula, immò ad necem vsque cum opus est, & à iudice vrgemur profitenda est, nec satis eam pectore inclusam habere quantumuis rectam, & sinceram, vt ostenditur, p. 14. & 15. vel *Erunt signa in Sole, & Luna, &c.* vt Dom. præcedenti.

Dominica Tertia.

Confessus est, & non negauit Ioann. 14. Ex hoc loco simpliciter verum fateri docemur, nec intermiscere iusiurandum, vt nobis fides adhibeatur. Vide quando, & sub quibus pœnis iurare prohibitum, p 405. & seq.

Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, &c. Agendum hic de ministris

nistris baptismi, & de quo p.148. & 149.

Et quomodo sese habeant in dispensatione Sacramentorum, Christus Dominus, & minister, quantùm ad effectum sacramenti, ex p. 133. 134.

Cuius ego non sum dignus, &c. Hic monere Parochus populum sibi creditum debet, vt se pro festis natalitijs ad sacram synaxim præparet, & agere de condigna tanti hospitis (cuius corrigiā calceamēti soluere indignū se Ioānes Baptista censet) susceptione. Vide de præparatione ad Eucharistiam pa. 2.13. 214. vel *Cum audisset Ioannes in vinculis*, vt in Dominica præcedenti.

Dominica quarta.

Anno decimo tertio Imperij Tiberij Cæsaris, &c. Luc. 3. Cur hic de Principio mundi fiat mentio, eadem ratio afferri potest, quæ affertur pag. 44. de eodem Pontio Pilato.

Factum est verbum Domini super Ioannem, &c. Quoniam Ioannes, non nisi à Deo legitimè vocatus officium verbi Dei prædicandi exercuit, ideo hic de legitima vocatione ministrorū Ecclesiæ Parochus differere, ex pa. 335. & seq. legitimosque eos ministros non esse dicet, qui missi non sunt, vt traditur, ibid.

In deserto. Hic de probitate, & morum integritate ministrorū verbi (qui sunt sacerdotes) agatur ex pag. 290. & de castitate, quæ eis quando fiunt subdiaconi, indicatur, vt habetur pag. 179.

Prædicans baptismum pænitentiæ. Quomodo adulti, qui baptismum suscipere debent, affecti esse debeant, & præteritæ eos vitæ pœnitere, traditur pag. 155 & quomodo hic baptismus Ioannis repeti debuit, pag. 291.

Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri. Hic de præparatione ad Eucharistiam, de qua superiori Dominica, & de necessaria mandatorum Dei obseruantia, de qua pag. 383. vel, *Et confessus est, & non negauit*, vt in Dominica præcedenti.

In Die Natiuitatis Domini.

Peperit primogenitum filium suum, &c. Luc. 2. explicatur articulus Symboli, *Natus ex Maria Vergine.* Qui est huius loci maximè propius, de quo pag. 39. cum seq.

Eodem die ad Missam maiorem.

In principio erat Verbum, & Verbum erat, &c. Ioan. 3. Quoniam hic locus, dum agitur de eterna Christi Domini generatione adducitur pag. 31. Hinc Parochus petet huius loci expositionem.

Et verbum caro factum est. Hic exponatur misterium incarnationis, pro vt habetur, p. 36. & 37.

Gloriam quasi vnigeniti à Patri. Quomodo hic vnigenitus sit etiam frater noster, vide p. 33.

Dominica Infra octauam Natiuitatis.

Tuam ipsius animam pertransibit gladius, &c. Luc. 2. Ex hac Simeonis prædictione ansam sumere poterit parochus explicandi, cur Deus fideles, iam baptizatos, quos filios habet carissimos non eximat ab incommodis vitæ huius qua de re agitur p. 159. Et quò confugiendū tunc sit, de qua p 422 & 423.

Non recedebat à templo ieiunijs, & orationibus, &c. De priuata, & publica oratione habes pag. 432. Quomodo ad orationem, ieiunium, & elemosyna iungenda sit pa 433. Et quomodo ista tria conducant ad sanctificationem peccatorem, p. 262. 274. & seq.

In Circumcisione Domini.

Et post quam consummati sunt dies octo, vt circumcideretur puer, &c. Luc. 2. Quoniam circūcisioni successit baptismus, hic in genere dici poterit de vi, & efficientia sacramentorum nouæ legis supra antiquæ legis sacramenta, vt habetur p. 229. 130.

Vocatum est nomen eius Iesus, &c.

Quam conuenienter hoc nomen inditum fuerit Christo Domino, & quare, vide p. 29. Obseruandum hic etiam est pueris nunc in baptismo, vt olim in

circuncisionenomen esse imponendum cuius rei quænam sit ratio,& quale nomen puero imponi debeat habes, pag. 168. Denique cum impositio nominis sit vna ex cęremonijs in baptismo vsitatis,hic de baptismi cæremonijs,& ritibus apta concio haberi poterit ex pa. 165.& seq.

In die Epiphania.

Vidimus stellam eius in Oriente, &c. Mat. 2. Quoniam non ineptè per hanc stellã philosophica de Deo scientia potest intelligi sicut per responsum sacerdotum fidei lumen,non male hic adaptari poterunt , quæ de differentia sapientiæ Christianæ à philosophica notitia habentur,pag. 14.& 15.

Et procidentes adorauerunt eum , &c. Matt. 2. Hic de adoratione Dei , quæ Latria dicitur , & simul de veneratione Sanctorum,quæ dulia nominatur. Vide in expositione Decalogi,pa 317. vsque ad secundum præceptum. Hic agi etiã potest de Eucharistiæ veneratione , & adoratione.Nam si eundem Christum, quem Magi adorauerunt,prçsentem in Eucharistia agnoscimus,& confitemur vt disertis verbis probatur pag. 197. si pij esse volumus cur non æque,ac Magi eum adorabimus? vide pag. 285 & seq.

Dominica infra Octauam Epiphaniæ.

Secundum consuetudinem diei festi , &c. Luc. 2. De obseruatione dierum festorum,lege pag. 342 & seq.

Et erat subditus illis , &c De officio liberorum erga parentes vide pag. 357. & seq

Dominica secunda post Epiphaniam.

Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilea , &c Ioan. 3. De sacramento matrimonij vide pag. 284. & seq.

Hoc fecit Iesus initium signorum suorum. Hæc conuersio aquæ in vinum valet plurimum ad confirmandos rudiores in fide Transubstantiationis,quæ fit in augustissimo altaris sacramẽto, de qua vide pag. 2,c.2, & seq.

Dominica tertia post Epiphaniam.

Ecce leprosus veniens adorabat eum Matt. 8. Per lepram hæresim significari docent patres. Qui verò sint censendi hęretici,& qui à castris Eccles. vt olim leprosi, ejciendi, habetur, pag. 82. 83.

Vade ostende te Sacerdoti, De honore sacerdotibus Domini, & Ecclesiæ præfectis exhibendo, vide p. 359 & 360.

Vade ostende te Sacerdoti , &c. Longe excelsiorem virtutem nostris Sacerdotibus tributam docet Chrysostomus li. 3. de Sacerdot.quàm Mosaicis,quòd illi oblatos sibi leprosos non mundarent, sed mundatos tantùm esse declararent, nostri vero hominem peccati lepra maculatum , dum absolutionis beneficium ritè præparato impendunt , verè emũdant,& perfectæ sanitati restituũt. Hic de potestate clauium sacerdotibus concessa,vt habetur, pag. 244. 245.

Dominica quarta.

Ascendente Iesu in nauiculam. Matth. 8. Inter multa, quæ Ecclesiam repræsentat, est nauicula illa seu arca Noè, de qua pagina 90. Hic ergo de Ecclesia Catholica, & notis, quibus internoscitur, Parochus agere poterit: prout habetur pag. 94 & seq.

Domine salua nos perimus. Quoniam nullum est tempus,in quo ita hominum vita quàm in propinquo animæ exitu, periclitetur , ideo Parochus ex hoc loco hortari poterit suos subditos vt cum mortis dies instabit, ad Deum maximè recurrant, & extremæ vnctionis sacramentum recipiant, de quo pagin. 265. & seq.

Qualis est hic , quia venti , & mare obediunt ei. Quomodo creaturæ omnes eum, quem à Deo ab initio acceperunt censum, tenent , homine dempto vide pag. 45.

Dominica quinta.

Inimicus homo super seminauit zizania Matth. 13. In Ecclesia duo sunt homi-

minum genera, boni, qui tritici nomine designantur, improbi nomine zizaniorum, vide pag. 84 & seq. vel per zizania intelliguntur odia, atque rixæ, quas pater dissensionis Diabolus seminace conatur in agro filiorum pacis, cuius morbi remedium habes, p. 451.

Inimicus homo hæc fecit. De odio dæmonum in nos, & ad tentandum audacia, & peruersitate vide pagi. 429 430. & vt omnis mali culpę auctor, mali verò pœnæ sit exactor, vide, p. 530.

Dominica sexta post Epiphaniam.

Simile est regnum cœlorum grano sinapis. Quoniam iuxta Doctores per granum sinapis fides intelligitur, hic tractanda sunt, quæ de eius necessitate habentur, pag. 9. & quomodo scrutanda non sint ea, quæ fide credenda proponuntur, pag. 13. & eius excellentia, & quantum differat Christiana de Deo sapientia à philosophica diuinarum rerum notitia pag. 14.

Cum autem creuerit. Fidem augeri posse traditur pag. 92.

Iterum simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier. Hanc mulierem Ecclesiam interpretantur, quæ in doctrina fidei, aut morum (per fermentum designata) errare non posse traditur, pag. ib.

Donec fermentatum est totum. Hic de communione Sanctorum, & meritorũ participatione explicari possunt, quæ sunt pagi. 19.

Dominica in Septuagesima.

Simile est regnum cœlorum Homini Patrifamilias Matt. 20. Hic paterfamilias est Deus, qui, cur pater dicatur habes pag. 17. & seq.

Receperunt ipsi singulos denarios. Denarij nomine cœlestis beatitudo designatur, quam hic Pater familias alacriter & sincere in vinea sua, id est in cultura mandatorum diuinorum laborantibus, præstat. De hoc vitę eternæ denario, lege quæ diffusè traduntur 449. & 512. Huius vero beatitudinis consequendæ certam viam ad rationem habes pag. ibidem. Item exhortatio, ad colendam hanc vineam mandatorum illustris habetur. pag. 522.

Singulos denarios, &c. In Cœlo tamen varietas est mercedis, & gloriæ pro ratione laboris, & affectus, quo quis operatur. p. 118. 118.

Dominica in Sexagesima.

Exijt qui seminat seminare semen suum, &c. Luc. 8. Semen hoc in terram sparsum, est verbum Dei exponente Domino, de quo vide, & quomodo sit audiendum, pag. 2.

Venit Diabolus, &c. De dæmonis conatu, & impugnatione habes, pag. & seq.

Et à sollicitudinibus, & à diuitijs, &c. Quantum diuitiæ, & effrænes rerum temporalium cupiditates impediant huius diuini seminis fructum, habes. p. 415. vbi hæc verba habentur.

Dominica in Quinquagesima.

Tradetur enim gentibus, & illudetur, &c. Luc. 18. Vt Christi milites eius crucem tanquam vexillum sui ducis contuentes, ad arma pænitentiæ sumenda extimulētur ideo hoc Euangeliũ ineũte Quadragesima legitur, quod passionis Dominicæ summa complectitur: quo loco non importunè parochus exponet, quæ de passione Domini fusè traduntur, pag. 3. vel si in aliud tempus commodius differre malit hoc argumentum hodie alteram Euangelij partem pertractab.t, vt sequitur.

Cæcus quidem sedebat secus viam. Hic cęcus genus humanum denotabat de cuius post peccatum statu misero, vide pag. 469. & 479.

Iesu fili David miserere mei. Hic quomodo Deum aliter oremus, ac Sanctos ex hac formula demonstrabis, vt habes pagin. 4 7. Porrò si angustijs, aut tribulationibus præmimur, aut re aliqua indigemus, ad Dominum cũ hoc cęco nobis recurrendum est, præ-

precibusque sollicitandus Deus, vt nobis adsit. Vide de necessitate, & vtilitate orationis, pag. 317. & 30.

Quid tibi vis faciam: Hic causas, ob quas clementissimus Deus vult à nobis rogari, etiam si sciat, quibus rebus indigeamus, ex pag 417. proferes.

Feria quarta Cinerum.

Cum ieiunatis, &c. Matth. 6. Cum Quadragesimę ieiunium eo nomine sit institutum, vt totius anni peccata hac quasi solemni mulcta redimeremus, hoc die parochus excitare fidelem populum debebit ad pœnitentiam amplectendam, de cuius necessitate scribitur, pag. 225. & 226. Et quibus operum generibus pro peccatis satisfacere possimus, & pag. 262. & seq.

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Vide aduersus eos, qui opes congerere vndequaque studeut, pag. 383. 408. & seq.

Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. Quoniam Parochi frequenter fidelem populum ad eleemosynas pauperibus erogandas excitare debent, hic hoc studiosè præstabunt ex his, quę habentur pag. 388. 389. & 488. & 489.

Dominica prima Quadragesima.

Vt tentaretur à diabolo, &c. Matth. 14. cum sit tentatio vita hominis super terram, vt dicit Iob 7. hic de tentatione agendum, & generibus tentationum, ad quid permittantur homines tentari, quibus armis tentationibus resistendũ, &c. huiusmodi quæ habentur pa. 490. & seq.

Non in solo pane viuit homo. De Pane spirituali, de quo hic agit Christus Dominus. Vide pag. 474.

Angelis suis Deus mandauit, &c. De Angelorum custodia erga homines, pag 435 436.

Dominum Deum tuum adorabis. De adoratione Dei, quæ fide, spe, & charitate perficitur, vide p. 317.

Dominica secunda Quadragesima.

Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum & Ioannem, & duxit eos, & Matth. 17. Hic afferri possunt ea, quæ, de loco, & tempore, quo homines ad diuina contemplanda aptiores sunt, habentur, pa. 112 & seq

Bonum est nos hic esse. Hic tractari possunt, quæ de summa eorum dignitate, qui Deo obediunt, habentur. pag 462. vel de intimis hominum sanctorũ gaudijs, pag. 489. Poterunt etiam Parochi de duodecimo Articulo hic habere sermonem de quo pa 12.

Hic est filius meus dilectus, &c. Hic de paterna filij generatione latissimus se offert dicendi campus, de qua pag. 30. vel secundùm aliorum Ecclesiarum ritum, *Miserere mei filio Dauid, Matth. 5.* Hic typum habens perfectę orationis, quantum spectat ad duas conditiones, quæ in oratione maximè desiderãtur, fidem videlicet, & perseuerantiam, de quibus p. 430. & 434.

Filia mea male torquetur à Demonio, &c. Huius mulieris, exemplo Parentes monentur diligentem liberorum curam gerere, de qua p. 319. 320

Dimitte eam, quia clamat post nos, &c. Si Apostoli in hac vita degentes adhuc pro se solliciti pro Chananea interpellant, & exaudiuntur, in cœlo mutire nõ audebunt; Inquit D Hieron. contra vigilantium Hic de intercessione Sanctorum, prout habetur. p. 321 322.

Dominica tertia Quadragesimæ,

Erat Iesus eyciens Dæmonium, & illud erat mutum, &c. Luc. 11. Demonis proprium est enim, quem possidet, reddere mutum, idest à confessione peccati reuocare. Sed tamen non est alia ratio eiciendi Dæmones, quàm vt linguam soluat ad detegendum coram Sacerdote peccatum. Vide quæ de Confessione habentur, p. 241. & seq.

Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Ecclesia est Christi regnum vt habetur pag. 455. Id autem vt in seipsum non sit diuisum, vnum esse necesse est, vide hic de vnitate Ecclesiæ

clesiæ agendum est ex pa.8 87. & seq.

Reuertar in domum meam. De relabentium in peccata grauitate, pag.49. Et quid post confessionem agendum, pag. 262. & seq.

Tunc assumet alios septem spiritus nequiores se. Hic locus pag 491. Induci tur ad probandum non vnum tantùm dæmonem, sed plures etiam interdum hominem tentare, patet autem ex hoc loco Dæmonem acriùs eos tentare, qui ab eo defecerunt, vt est.

Beatus venter qui te portauit. Glorificatione B. Mariæ Virginis hoc Euangelium concluditur de qua habes pagin. 38.35 42.

Dominica quarta Quadragesimæ.

Vnde ememus Panes, vt manducent hi, &c. Ioan.6. Hic aptè explicari poterit illa petitio Dominicæ orationis. Panem nostrum quotidianum da nobis, pag. 467 & seq.

Notandum præterea quòd panis iste vim etiam habebat sedandi sitim, vt tenent doctores: Ita, & panis Eucharistiæ laicis pro calice est. Lege de communione sub vna specie, p.216.217.

Hoc autem dicebat tentans eum. Quomodo Deus hominem tentet, vide, pa. 494.

Distribuit discumbentibus. Christus non distribuit sed dedit Apostolis, & isti distribuerunt turbæ. Matth. 14.19. sic à mundi initio per Ptriarchas, & Prophetas, & postea per Apostolos, eorumque successores Deus verbum Dei, & sacramenta subministrat, vt habetur, p. 2 & 3. Christus tamen est, qui hæc omnia præcipuè efficit, p.122.

Hic est verè Propheta. De gratiarum Actione, p.417.425.

Dominica in Passione.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Ioan. Innocentia Christi in hodierno Euangelio conuenienter profertur in medium, vt in promptu sit nobis causa Dominicæ passionis, quam hodie repræsentare incipit Ecclesia nimirum non propria illius delicta, sed nostra. De causis passionis Christi habes, p.49.

Si veritatem dico vobis. Hic à mendacio cauere docemur, de quo multa pa. 479.402 403.

Qui ex Deo est verba Dei audit, &c. De verbo Dei audiendo, p.40.405.

Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es, &c. ex hoc loco Parochus ansam poterit accipere ad excitandos suos fideles ad iniurias condonandas, qua de re multa habentur, pagin 370.371.372. & 428

Sed honorifico Patrem, & vos inhonorastis me; Christus sæpe, & à multis grauiter inhonoratur, sed ab iis maximè qui eius verbum, vel ad vana conuertendo polluunt de quo, pag.340.

Tulerunt ergo lapides, vt iacerent in eum. Ex hoc loco perspici potest, & tempus, & genus mortis à Christo delectum fuisse, qua de re, p.43 44.45

Dominica in Ramis Palmarum.

Euangelium, vt in prima Dominica Aduẽtus de quo ibidem. Cæterum quoniam ad Eucharistiam percipiendam ex præcepto Ecclesiæ eo tempore omnes discretione prediti obligantur, ideo ex his Euangelij verbis: *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus*, ad eius sumptionem fideles hortari poterit Parochus, ex his habentur pa.215 2 6.190 212 & deinceps, & quoniam parentes, vt plurimum negligentissimi sunt ad liberos suos ad Eucharistiæ perceptionem repræsentandos, ideò eis maximè Parochus inculcabit quæ de ætate, ad quam pueri ad eam percipiendam tenentur, habetur. pag.216.

In die sancto Parasceues.

Hoc die quoniam solemnis de mysterio passionis Domini nostri Iesu Christi concio haberi solet ideo preterea, quæ in expositione ait 4. Symbol habentur p.53. & seq. hæc insuper, hoc die tractari posse videntur de singulari amore, quo Deus genus humanũ prosecutus est, cum illud morte vnigeniti sibi

filij sui redimere voluerit, de quo pag. 437. De primi parentis lapsu, & miserijs, quæ illum consecutæ sunt, de quibus pag. 458. & seq. Quomodo ex passione Christi omnis remissio peccatorum emanarit. de quo p. 477. & proinde omnia sacramenta ex hac Christi passione virtutem acceperunt, vt est pag. 135. De sacrificio Christi tā cruento, quàm incruento, ex pag. 222. De satisfactione, & merito Christi, de quo p. 260. Denique quomodo nulli vnquā patuit, sed nec patere quidem potest aditus ad regnum cœlorum sine hac redemptionis humanæ per Christum fide, vt est pag. 56. idque esse summam & cardinem totius Christianæ religionis, scire Iesum Christum, & nunc crucifixum, vt habetur, pa. 5.

Dominica Pasch.

Surrexit non est hic, &c. Matt. ult. De resurrectione Domini exponetur artic. symb. Apostolici. Tertia die resurrexit à mortuis, pag. 56. & seq.

Feria secunda post Pascha.

Duo ex discipulis Iesu ibant ipsa die in castellum, &c. Luc. 24. Quoniam fieri vix potuit, vt Parochus omnia, quæ ad resurrectionem Christi pertinent, pridie explicauerit, ideo hoc die poterit ea, quę prætermisit ex eo loco repetere.

Oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam. Hic locus est proprius causas exponendi, ob quas necesse fuit Christum resurgere, quæ habentur pa. 54. & exemplo Christi hortandi, vt omni studio incumbant, vt cælesti regno potiantur, quod habetur p. 32. & de cōmodis tribulationibus, pag. 504.

Et factum est, dum recumberet cum eis accepit panem. Hic locus proprius est ad probandum vtranque Eucharistiæ speciem laicis necessariò non exhibendam et quo multa p. 215. & seq.

Feria Tertia post Pascha.

Stetit Iesus in medio discipulorum suorum. Luc. 24. Hic de quatuor dotibus corporis gloriosi agi potest, vt habetur pag. 108. 109. 110.

Pax vobis. Quoniam regnum Dei teste Apostolo pax est, & gaudium in Spiritu Sancto; hic quale sit regnum Christi in pios tractari, potest, vt habetur pa. 452. & 453.

Prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum. Quomodo pœnitentiæ prædicatio Christi Apostolis iniuncta sit ex hoc ipso loco probatur, pa. 97. Vnde potest tam expositionem articuli de remissione peccatorum, quàm ex his, quæ de sacramento pænitentiæ hic habentur longissimam habere concionem.

Dominica prima post Pascha.

Cum sero esset die illa vna sabbathorum. Io. 20. Christi resurrectio nostræ est resurrectionis exemplar, ideo quàm maximè illam stabilire necesse fuit, vt pariter nostra stabiliretur, quibus autem tum scripturis, tum rationibus nostra stabiliatur resurrectio, vide pag. 103. & seq. Vna sabbathorum autem, quid sit, vide pag. 107. & seq.

Quorum remiseritis peccata, &c. Ioan. 20. De potestate clauium sacerdotibus cōcessa p. 244. seq. 98. & seq.

Mitte digitum tuum in loca clauorum, &c. Qualia futura sunt corpora post resurrectionem, & cur Christus, & martyres cicatrices retinebunt, habes pag. 103. & seq.

Dominica secunda post Pascha.

Ego sum Pastor bonus, &c. Ioann. 10. Pastoris nomine comprehenduntur non tantùm Episcopi, & animorum rectores, sed etiam Reges Magistratus, parētes, & magistri. Quid verò pastores eiusdmodi ouibus debeāt, & quid vicissim oues pastoribus habes p. 59. & seq.

Mercenarius autem, & qui non est Pastor. Quis sit iste mercenarius, & non Pastor, vide pag. 277.

Et fiet vnum ouile, & vnum Pastor.

Hic

Hic de vnitate Ecclesiæ, de qua pa.87. 88. & Vnoque vniuersalis Ecclesiæ Pastore D Petro, & D.Petri successore Romano Pontifice, de quo pag 87.88.

Dominica tertia post Pascha.

Modicum, & non videbitis me &c. Ioan. 16. Efficax consolationis genus dum temporarius mæror pro Christo susceptus æternis gaudijs compensatur. Vide quæ de vita æterna habentur, pag. 112. & seq.

Vos verò contristabimini, mundus autem gaudebit. Quare peruersi minus, pij verò acrius à dæmonibus infestentur, & proinde illi gaudeant, isti verò tristentur, vide pag.491.

Tristitia vestra vertetur, in gaudium, &c. Spe futurorum bonorum quomodo alacri, & constanti animo aduersa omnia tolerare debeamus, vide pa.112. Et cur Deus sinat affligi bonos, p.492.& 493.

Dominica quarta post Pascha.

Si non abiero Paraclitus non veniet &c. Ioan. 16. De Spiritu sancto, deque admirandis eius effectibus, & donis, habes pa. 79. & 80.

Arguet mundum de peccato, &c. Spiritus sancti proprium munus est corda ad compunctionem mouere, & peccantem intrinsecùs arguere. Quæ autem contritio vera sit, quasque res ea habere debeat pag.235.& seq. Hic etiam referri possunt ea, quæ de peccatis, quas remitti non possunt, habentur, pa.133.

Dominica quinta post Pascha.

Si quid petieritis patrem in nomine meo, &c. De oratione, & eius adiunctis hic proprius est dicendi locus, de qua pa. 413. & seq.

Vsque modò non petistis quicquam, &c. Hic propriè de modo, quo Deum per Christum orare debemus, de quo pag. 501. Hic etiam locus pag.433 Adducitur ad probandum in nomine Christi orandum esse.

In festo Ascensionis Domini.

Assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei, &c. Marc. 16. Hoc in loco art. Symb Apostolici, qui de Ascensione est explicabitur, vt habetur p.6. & seq.

Dominica post Ascensionem.

Cum venerit Paraclitus, qui à Patre procedit Ioan. 15. Hic de processione spiritus Sancti à Patre, & Filio, ex p.79.

Vt omnis, qui vos interficit, &c. Ioan. 16. Hic præceptum Decalogi. Non occides exponi poterit, de quo pag.369 & seq.

Arbitretur se obsequium, &c. De omnibus aduersis, & calamitatibus huius vitæ idem iudicandum est, quod de his quæ Christi causa patimur, nempe eas esse magnum Dei in nos beneuolentiæ signum, vt habetur, pag.439.

In festo Pentecostes.

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, &c. Ioan. 14. Spiritus sanctus ideo credentibus datur, vt sermonem Dei, qui Decalogo comprehenditur, seruare possint, ad quam rem, vt promotiores sint, ad ferat Parochus, quæ habentur initio explicationis Decalogi, pa. 312 & seq. vel quoniam hic locus adducitur ad probandum Dei mandata non esse impossibilia, ideo de hac re aget ex pag.311.

Vel hodie exponet, quæ traduntur de Confirmationis sacramento pagi. 171. & sequentibus. Quandoquidem tali die Apostolos è Spiritu sancto confirmatos fuisse docent Patres.

Feria secunda post Pentecosten.

Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, Ioan. 3. Hic locus proprius est ad ea populo exponenda, quæ de eximia charitate cælestis Patris in genus humanum, in creatione, & gubernatione demostrata, sed multò magis in redemptione, habentur in pag 534 432. & seq.

Vt omnis qui credit in eum, non pereat, Hic quomodo fides in Christum omnibus hominibus ab omni æuo necessaria fuerit, docendum est pag.26,27.28.

Qui

Qui credit in eum non iudicatur.

De verbo credere habes, pag. 13. Quæ hic accõmodare poteris, ex qua etiam dicendi Forma Filium Dei verè Deum esse demonstrabis ex pag. 77. & 100.

Quia non credit in nomine vnigeniti filij. Quomodo Dei filius sit vnigenitus, poteris declarare ex his, quæ habentur, pag. 30. & contra qua ratione hic vnigenitus fratres habeat, vide pag 33.

Feria tertia post Pentecosten.

Qui non intrat per ostium in ouile Ouium, &c Ioann. 10. Hic locus proprius est ad ea explicanda, quę de legitima ordinatione ministrorum Ecclesiæ habentur. pa 274. & seq. & de legitimo ministro sacramenti ordinis. p. 288.

Et oues vocem eius audiunt. De obedientia, & honore, qui debetur Episcopis, & sacerdotibus, agitur. p. 259 360.

Alienum autem non sequuntur. Hæreticorum Magistros non esse sequendos vide pag. 3. qui autem eos sequuntur non oues, sed hedi sunt pag. 49. 4.

In festo Sanctissimæ Trinitatis.

Data mihi potestas in Cælo, & in Terra, Matt. 28. Hic explicanda sunt, quæ de regno Christi in pios, & ratione, qua regnat in suis fidelibus habentur, pa. 45. de regno, etiam gloriæ eiusdem ibidē. Item de potestate ipsius in sacramentis tam instruendis, quàm conferendis, p. 124. & de potestate item clauium eiusdem, qua remittuntur peccata, pag 97.

Baptizãtes eos. Hic locus adducitur ad probandum, quo tempore baptismus obligare cęperit. pag. 149. & ideo de necessitate eiusdem, & pręsertim infantibus ea proferri possunt, quę habentur pag. 152. 153. & deinceps.

In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Hic de materia, & forma baptismi, quæ sunt pa 143. & 144 & seq. accuratè agendum est, Hic etiam de Sanctissimæ, & Gloriosissimæ Trinitatis misterio poterunt agere Parochi, de quo pa. 195. & 19. docebunt autem præs...

vulgus imperitum Sanctissimam Trinitatem pingi, & formari nō posse, atque adeo si quando pingatur, illam picturam proprietates quasdam illius exprimere, vt habetur p 324. & 325.

Docentes eos seruare quæcunque mandauit. Hic de necessitate, & possibilitate seruandæ legis diuinæ propetentur, quæ habentur, pag 311 312.

In eadem Dominica.

Estote misericordes sicut, & Pater vester cælestis, &c. Luc. 16 De hoc Euangelio in Dominica 4. iuxta aliarum Ecclesiarum morem.

Date, & dabitur vobis. Hic de communicandis cum proximis huius vitæ subsidijs, produci possunt, quæ habentur pag. 389 474. vel de eleemosynis. pag. 388 434.

Hypocrita eijce, primum trabem. De hypocritis, quorum orationes Dominus reijcit, habes p. 432.

Nisi quis renatus fuerit, &c. Ian 3. Hic de necessitate baptismi, qui in nomine Sanctissimæ Trinitatis confertur de eius effectu, & in vniuersum quid quid de eo habet pag. 25. & sequentibus explicabir, pag. 149.

In Festo Corporis Christi.

Caro mea verè est cibus, &c. Ioan. 6. Eucharistiæ sacramento, p. 182. & seq.

Dominica Secunda post Pentecostem, quæ est infrà octauam Corporis Christi.

Homo quidam fecit cænam magnam, &c. Luc. 14. Cœnæ nomine, quæ sub finem diei sumitur, cęlestis gloria nobis significatur, quā hic pater familias in ipsa vitæ clausula beatis donabit. In hoc argumentum vide quæ ponuntur pa. 111. & 135. Vel cænæ nomine cum Paulo 1. Cor. 11. intelligitur Sacrosanctum Christi corpus in sacramento altaris, de quo vide supra ...

Et cæperunt omn...

Quoniam om...
mala con...
h...

...mus, quæ salutaria nobis sunt, rebus autem perniciosis nos addicimus vt hi fecerunt, vide pag. 459. & 460.

Villam emi. Vide in superbos, & ambitiosos, qui per hunc designantur quę habentur pag. 426.

Iuga boum emi quinque. Vide in auaros, pag. 382. 383.

Vxorem duxi. Hic detestanda libido, & commendanda continentia, & castitas, quæ aditum nobis ad cœlorum regnum facilem præbet, vide, pa. 376. & seq. vel secundùm alios.

Homo quidam erat diues, qui induebatur, &c. Luc. 16. De vanitate in vestibus fugienda, vide quæ habentur pag. 479. Et quomodo necessarijs tantùm rebus ad victum, & vestimentum pertinentibus contenti esse debeamus pag. 426. *Sepultus est in inferno*. Ecce quæ pœna maneat improbis, qui morte præoccupati sceleribus pleni decedunt, de qua vide pag. 73. *Vt portaretur ab Angelis*. Inter Angelorum officia hoc postremum est, vide pag. 426.

In sinu Abrahæ. De receptaculis animarum post mortem habes, pa. 54. 55. 56.

Dominica iij. post Pentecosten.

Gaudium erit in cælo super vno peccatore pænitentiam agente, &c. Luc. 15. Inter cætera, quæ ad pœnitentiam agendam peccatorem ex stimulare debent, est ista cœlitum lætitia, qua perfruuntur ob peccatorum conuersionem, plura habes in hanc sententiam, pag. 32... seq vel, *Homo quidam fecit*. Vt in ... nica præcedenti.

Dominica iv. post Pentec...

Cum turba ... rent verbum ... in Ies...

...

ex Apostolis ingressus est Christus, v... hoc suo facto insinuaret Petrum cum successoribus caput esse, & Principem pastorum Ecclesiæ de hac re, vide pag. 87. & seq. 288.

Exi à me Domine. Qui ad sacram synaxin accedunt, hoc Petri exemplo & Centurionis, Matt. 8. agnoscant esse tanti hospitis præsentia indignissimos, Vide quę de preparatione Eucharistiæ traduntur, pag. 212. & seq. vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.

Estote misericordes sicut, & pater, &c. Luc 6. vt Christus nobis condonet priùs condonare ipsi debemus ijs, a quibu... læsi fuerimus. Vide explicationem il... lius petitionis, *Dimitte nobis debita nostra &c.* pag. 579. & seq. Vide de hoc Euang... in Dom. Tr...

Dominica v. post Pentecosten.

Audistis, quia dictum est antiquis, No... occides, &c. Matth. 5. Huius loci erat de... calogi præceptum exponere, prout ha... bentur pag. 358. *Ego autem dico vobis om... nis, qui irascitur*. Hæc verba exponun... tur, pag. 367.

Audistis, quia dictum est antiquis, No... machaberis, &c. Hic similiter expona... tur hoc præceptum, de quo habetur pag. 363. vel *Cum turba irruerent in Iesum*. Vt suprà.

Dominica vi. post Pentecosten.

Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me. Mat. 8. præterea... quæ notata sunt in Dominica quart... Quadragesimę poterit Parochus ea h... oferre, quæ de paterna Dei de ho... ...nibus cura, habentur, pag. 431. 43... 3.

Si dimisero eos ieiunos deficient in via. ...ic per imbecillitatem hominum, q... ...llum opus Deo gratum, sine adi... ...ono Dei possunt instituere, agendu... ...tur, pag 466.

...ca vii. post Pentecosten.

... falsis Prophetis, &c...

...c cauendum præcipit...

ab hereticis. Quis verò censendus sit hereticus, habes, p. 82. Quomodo autē hi cum in Ecclesia non sint, ab ea puniri possint, habes p. 95. Quibus autem artibus hi falsi prophetę vtētur ad impia sua dogmata infundenda, habes pag. 3.

In ignem mittetur, &c. De hoc igne infernali, pag. 73.

Sed qui facit voluntatem Patris mei, &c. Hæc sententia est veluti methodus breuissima, docens qua ratione ad regnū cælorum peruenire possimus. Quare quicunq; cupimus illud adipisci, hanc sententiam præ oculis habere debemus vide pa. 459. Et deinceps, vbi hæc tertia petitio. *Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra,* explicatur. Vel, Misereor super turbam, vt in precedenti Dominica.

Dominica octaua post Pentecosten,

Redde rationem villicationis tuæ. Luc. 16: De ratione reddenda, cum vnusquisque migratè vita pag 72. & 73.

Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis. Ideò diuites à Deo boni cumulantur, vt pauperibus ea erogent. pag. 475. Hic ad elemosynas suos poterit exortari Parochus prout est, p. 198 Hic etiā locus pro intercessione Sanctorum facit de qua p. 320. & 321. & 436. vel *Attendite à falsis Prophetis*, vt in precedenti Dominica, sicque dinceps omnia Euangelia, quæ consequenter in reliquis Dominicis, proponuntur, in quibusdam Ecclesijs in præcedenti Dominica legi consueuerunt, quod notare supersedebimus.

Dominica nona post Pentecosten,

Flenit super illam Luc. 9. Flet Christus vt nos flere doceat, quomodo verò in plenitudine erratorum sint adhibendæ lachrimæ, & quàm diligenter procurandę, habes p 298 Vbi de contritione agitur, p. 345.

Quia cognouisses, & tu. Summa est status nostri miseria, nostram miseriam non agnoscere. vide p. 496 & 460.

Quia venient dies in te, & circumdabit te, &c. Hierusalem in exemplum ponitur eius nominis, qui multis à Deo beneficijs ornatus, male eis in sui perniciem abutitur, vide pag. 505.

Dominica decima post Pentecosten,

Hæc apud se orabat. Luc. 18. Quibus virtutibus oratio debeat esse comitata, vt Deo placeat, &c. vide pa 428 429.

Deus propitius esto mihi peccatori. Hoc veri penitentis exemplum inter alia proponitur pag 488. Quare cum istius tum aliorū exemplo, qui habentur ib. 236 ad veram pænitentiam Parochi fideles excitabunt. Est præterea exemplum eorum, qui cum pecatores sint, Deum orant, & exaudiuntur pa 421. Denique quanta humilitate ad Deum præcaturi accedere debeamus, &c. pa. 428. *Qui se exaltat humiliabitur.* Christi humilitati exemplum maximum pondus habet ad nostrā superbiam deprimendā. p. 41

Dominica xi post Pentecosten,

Et deprecabantur eum, vt illi imponeret manum Marc 7. Istorum exemplo, qui Christum pro muto, & surdo, ad eū adducto, vt sanare.ur, interpellant, mouemur pro alijs orare Quomodo verò id faciēdū, & pro quib. orādū habes p. 422

Misit digitos in auricula eius. Christi exēplo pueris in Baptismo, aures, oculi pectus, humeri signo crucis rectè insigniuntur vide de his, & alijs baptismi cęremonijs, & earū signif. p. 265. & seq.

Suspiciens in cælum ingemuit, &c. Cum Deus sit vbique, cur potius in cœlum quàm aliò oculos conuertat, & cur in cælis esse dicatur p. 444. Præterea quoniam sacræ litteræ nos surdos, & cęcos, & omnibus membris captos sanè appellant. vt habetur p 317. Hic de ma[illegible] quæ peccatum inuehi, vt ibi habe[illegible] disserere Parochus commodè pot[illegible]

Dominica xii post Pentecosten,

Diliges Dominum Deum tuum ex corde tuo, &c. Luc 10. In hanc sententiam populo proponantur quæ habentur initio explicat onis Decalog. p. 303. Vsque ad secundum præcepū vel qu[illegible]

hoc Euangelium concurrit cum Dominica 17. posteriorem huius Euangelij partem, priori prætermissa exponet,

Homo quidam descendebat ab Hierusalem, in Hierico, &c. Hominis huius ita miserabiliter à latronibus vulnerati nomine Doctores intelligunt humanam naturam post Adæ lapsum, quæ quot qualia, & quanta vulnera acceperit habes, p.28.29. & p.454.458. & sæpè alias.

Samaritanus autem infundens, oleum, &c. Hic de sacramentis agat Parochus, quæ à nostro Samaritano, idest Christo instituta sunt, tamquam remedia contra vulnera humanæ naturæ per Adæ lapsum inflicta, vt, habetur, p.227 128.

Curam illus habe. Nota genus humanum, & Ecclesiam vni homini à Christo commissam, qua de re, vide p.87. & seq.

Quis horum tibi videtur fuisse proximus. Ex hoc loco quis sit proximus explicatur, p.93.

Dominica xiii post Pentecostem.

Iesu præceptor miserere nostri, Luc. c.7. Deo nomine Iesu vide p.29.

Ite ostendite vos sacerdotibus, &c. Vide quæ in hanc sententiam dicta sunt Dominica secunda post Epiphaniam, vide preterea pag. 159. Vbi nominatim hic locus adducitur. Quomodò item beneficio, contritionis peccata remittantur ex hoc loco probatur p.240. Quæ tamen confessionem requirit, vt habetur p.348

Dominica xiv post Pentecostem.

Ne solliciti sitis animæ vestræ, &c. Matth. Quantum immoderata sollicitudo congerendarum opum cæteræque cupiditates animę saluti obsint vide pag 408. & seq Et huius morbi remedium habes 41x.

Scit pater vester, quod omnibus his indigetis. Etiam si Deus sciat desideria nostra & indigentiam, cur ei preces porrigimus, pag 417.

Primum quærite regnum Dei, &c. De his quæ petenda sunt, quo ordine habebit, pag.445 & 446 Porro hic commodè obiter explicabitur, vt habetur pag.449 448.

Et hæc omnia adijcientur vobis, &c. Quatenus temporalia petenda.463.

Dominica xv. post Pentecosten.

Et resedit, qui erat mortuus, Luc.7. Si hic mortuus, & quidam alij sunt reuocati ad vitam, quomodo intelligendum quòd Christus primus omnium resurrexit, vide pag 57. Hic tractari poterit articul. Symboli Apostoli pen. de Carnis resurrectione, p. 102. & seq.

Dominica xvi post Pentecosten.

Silicet Sabbatho curare, &c. Luc. 14. De sanctificatione dierum festorum, & a quibus tunc abstinendum, quidve agendum sit, habes pag.350. & seq. & maximè pag.350. & seq.

Cum inuitatus fueris ad nuptias, &c. Hic locus est cohortandi Christianos omnes ne alij alijs se preferant, vt est p. 44. Ne ve ambitiosi sint honorumque cupidiores, vt est 387.

Dominica xvij. post Pentecosten.

Diliges Dominum Deum tuum, &c Matth. 22. Vide Euangelium Dominicæ 12. vt supra,

Quid vobis videtur de Christo, &c. Christus quomodo sit Dauidis filius vide p. 46. Quomodo item non sit filius Dauid. ratione diuinitatis, habe.30.31.

Dominica xviii. post Pentecosten.

Videns autem Iesus fidem eorum, &c. Matth. 6. Ecce quantum fide aliena mouetur Deus ad aliquod donum, alteri non modò non petenti, sed ne cogitanti quidem impertiendum. Hinc fit, vt in baptismo infantes regenerationis fiant participes, non quia mentis suæ assensione credant, sed quia susceptorum, vel parentum (si fideles fuerint) sin minus Ecclesiæ Catholicæ (vt ait August.) fide muniantur, 151 & de patrinis, 258.

Remittuntur tibi peccata tua, &c. Christum, vt hominem primum omniũ potestatem remittendorum peccatorum habuisse ex hoc loco probatur pag.233. Porro dum sacerdos iurisdictionem habens, vel ordinariam, vel delegatam

-kitè Pœnitenti peccata remittit, non minus absoluitur; quàm hic paraliticus quantum est ex parte sacramenti. De forma absolutionis habes p.231 & 228.

H.c blasphemat, &c. De blasphemia habetur p.310. Et de iuramento p.331

Dominica xix. post Pentecosten.

Qui nuptias fecit filio suo, &c. Matt. 2. Quibus de causis vir & mulier coniungi debeant, vide pag.297 Et quę sponsæ magis sint quærendę, pag.294 Et de mutuis viri, & mulieris officijs pag.305, quod Deum orandi causa certis temporibus à matrimonij officio abstinere debeut pag. 307. Itē de tribus matrimonij bonis 303.

De contumelia, detractione, murmuratione, cæterisque vitijs, quibus proximus læditur, vide p.369.& seq.

Non habens vestem nuptialem vestis candida, vel sudariolum, quod baptizatis datur designat, de quo p.160.

Mittite in tenebras exteriores, &c. De sententia, & pœna damnatorum p.70.

Dominica xx. post Pentecosten.

Erat quidam Regulus cuius filius infirmabatur Ioan 4. Vnde tot miseriæ & aduersitates. & quæ quoque illæ sint p.470 & 471. Quò in malis, & rebus aduersis confugiendum p. 500. 501. Hic exponi poterit vltima petitio Dominicę orationis. Sed libera nos à malo p 498.

Dominica xxi. post Pentecosten.

Redde quod debes, &c Matt. 18. Restitutio pæn tenti est necessaria antequam absoluatur, quia non dimittitur peccatū nisi restituatur malè ablatum, vt inquit Aug. vide de restitutione p. 87. 88. Item de furto, rapina, vsuris, & al js illicitis rerum vsurpationibus p.381. 382 & seq.

Si non remiseritis, &c. Hic exponatur, Petitio illa orationis Dominicæ.

Dimitte nobis debita nostra, sicut, & nos dimittimus, &c. p.477. & seq.

Dominica xxii. post Pentecosten.

Magister scimus, quia verax, &c.

Genus assentationis pessimum, quæ ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur, De adulatione habes, p. 307.

Quia verax es, &c. De mendacio. Vide pagin. 188. 189. Vbi notatur hoc ipsum testimonium; ex hoc Euangelio decerptum:

Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari: &c. Vide quæ debentur principibus; & superioribus in potestate constitutis; pa. 360. & seq.

Dominica xxiii. post Pentecosten.

Ecce princeps Vnus accessit, & adorabat eum dicens &c. Matt. 9 Hic de differentia, quâ infideles; & Christiani à morbis liberari cupiunt de quâ pagin. 501. & quomodo in morbis ad eum, non ad præstigiatorum incantationes sit recurrendum ibid & pag. seq.

Filia mea modò defuncta est. Hic de morte, & nouissimis; de quibus sæpè ad populū agē dū esse præcipitur, p.74.268.

Si tetigero tantum fimbriam vestimenti. Hic de reliquijs Sanctorum, & cultu & veneratione earum aget Parochus, & pa. 320 & seq.

Et cum venisset Iesus in domum principis, &c. Hic de ratione iuuandi mortuos per sacrificium Missæ, & orationes de quâ p.223. & 415. Vel in quibusdam Ecclesijs legitur in Euangelium Dominicæ Quartæ Quadragesimæ, de quo ibid. Si plures sint Dominicę inter Pentecostem, & Aduentum seruetur; quod de his in Breuiarij rubricis habetur.

Dominica xxiiii. post Pentecosten.

Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco Matth. 4. Hic de sign.s præcedentibus diem iudicij agendum est, de quibus p.69.

Orate autem ut fiat fuga vestra, &c.

Hic locus ad probandum temporalia à Deo peti posse inducitur, pagin. 471. vnde de hoc argumento Parochi etiam agere poterunt; de quo tum ibid. tum p.423 agitur.

Sed propter electos breuiabuntur dies illi: Hic de dæmonum potestate poterit agi, qui quantum possunt, & quam diu volunt, homines tentare non possunt, vt habetur p.193. ib.99.

INDEX

INDEX
IN CATECHISMVM,
Iis longè copiosior, qui hactenus editi sunt.

Abbatibus permissum est, vt interdum minores ordines administrent, pag. 184
Abrahæ peregrinatio. 314
Abrahæ sinus. 566
Abrenunciant Satanæ baptizandi, & cur. 170
Absoluendi qui sint: 254
Asoluendi potestas quibus data. 245
Absoluendi forma. 231
Absolutio quando pænitentibus deneganda. 265
Absolutio peccatorum est effectus pœnitentiæ. 241
Accidentia in Eucharistiæ sacramento manent sine subiecto. 206
Accusatores quo pacto non rectè funguntur officio. 399
Actiones Deo gratas sine adiumento diuinæ gratiæ suscipere non possumus. 458
Actio gratiarum erga Deum quomodo fiat in perditione de facienda Dei voluntate. 466
Actio gratiarum est vna de partibus orationis. 419
Adam sibi, & posteris donum iustitiæ originalis amisit. 569
Adam cibo indigebat in statu innocentiæ ad reficiendas vires. 467
Inter Adam necessitates, & nostras multum inter est. ib.
Adam non indiguisset multis rebus quibus nos indigemus, si non peccasset, in Paradiso voluptatis otiosus non erat futurus. ib.
Adam,& eius posteritas fructu ligni Vitæ immortalis permansisset. ib.
Adam in Paradiso nulla molestia affectus fuisset
Adam posteritas fructu vitalis arboris priuata, & horribili sententia maledicta. 40
Adam,& Christi comparatio. 40
Adulterium quid. 375
Adulterij interdicto,quæ peccata prohibeantur. ib.
Adulterium quare prohibitum. ib.
Adulterij interdicto omne impuritatis & impudicitiæ genus, quo corpus polluitur, prohiberi. 370
Adulterio intima animi libido prohibetur. ib.
Adulterium insignem turpitudinis notam inurit. 377
Adulterorum supplicium,& damna. 379
Aduocatus tempore necessitatis pauperi gratis debet patrocinari. 299
Aduocatorum alia officia. ib.
Affectus carnis ita domitos habere vt omnino non excitentur, non est in hominis, etiam iustificati potestate. 337
Affinitas patrinorum cum quibus contrahatur. 151
Ad agnitionem peccati quomodo homo perducatur. 478
Amen,quid significet 507. interpretatio 508 cur in sacrificio Missæ reseruatur sacerdoti pronunciandum. ib.
Cur in alijs precibus hac voce minister vtatur. ib.
Amici amico periculosè ægrotanti quomodo perniciosè assententur. 402
Amor Dei in nos in redemptionem erga homines ostensus maximè. 439
Angelorum creatio. 213
Angeli ab ortus sui initio gratia prædit & sapientia,& potentia ornari. ib.
Angelicæ salutationi adiunxit Ecclesia preces, & implorationem beatæ

precibusque sollicitandus Deus, vt nobis adsit. Vide de necessitate,& vtilitate orationis,pag.317.& 30.

Quid vobis vis faciam. Hic causas, ob quas clementissimus Deus vult à nobis rogari, etiam si sciat, quibus rebus indigeamus,ex pag 417.proferes.

Feria quarta Cinerum.

Cum ieiunatis, &c. Matth. 6. Cum Quadragesimę ieiunium eo nomine sit institutum, vt totius anni peccata hac quasi solemni mulcta redimeremus, hodie parochus excitare fidelem populum debebit ad pœnitentiam amplectendam, de cuius necessitate scribitur, pag.225.& 226. Et quibus operum generibus pro peccatis satisfacere possimus,& pag.262. & seq.

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Vide aduersus eos, qui opes congerere vndequaque studeut, pag. 383. 408.& seq.

Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. Quoniam Parochi frequenter fidelem populum ad eleemosynas pauperibus errogandas excitare debent, hic hoc studiosè præstabunt ex his,quę habentur pag.388.389.& 488.& 489.

Dominica prima Quadragesima.

Vt tentaretur à diabolo, &c. Matth. 14. cum sit tentatio vita hominis super terram, vt dicit Iob 7. hic de tentatione agendum,& generibus tentationum,ad quid permittantur homines tentari, quibus armis tentationibus resistendū, &c. huiusmodi quæ habentur pa. 490. & seq.

Non in solo pane viuit homo. De Pane spirituali, de quo hic agit Christus Dominus. Vide pag. 474.

Angelis suis Deus mandauit, &c. De Angelorum custodia erga homines. pag 435 436.

Dominum Deum tuum adorabis. De adoratione Dei, quæ fide, spe, & charitate perficitur, vide p. 317.

Dominica secunda Quadragesima.

Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum & Ioannem, & duxit eos; & Matth. 17. Hic afferri possunt ea, quæ, de loco, & tempore, quo homines ad diuina contemplanda aptiores sunt,habentur,pa. 312 & seq

Bonum est nos hic esse. Hic tractari possunt, quæ de summa eorum dignitate, qui Deo obediunt, habentur. pag 462. vel de intimis hominum sanctorū gaudijs, pag. 489. Poterunt etiam Parochi de duodecimo Articulo hic habere sermonem de quo pu 12.

Hic est filius meus dilectus, &c. Hic de paterna filij generatione latissimus se offert dicendi campus, de qua pag. 30. vel secundùm aliorum Ecclesiarum ritum, *Miserere mei filio Dauid, Matth. 5.* Hic typum habens perfectę orationis, quantum spectat ad duas conditiones, quæ in oratione maximè desiderātur, fidem videlicet, & perseuerantiam, de quibus p.430. & 434.

Filia mea male torquetur à Demonio, &c. Huius mulieris,exemplo Parentes moneantur diligentem liberorum curam gerere, de qua p.319. 320

Dimitte eam, quia clamat post nos, &c. Si Apostoli in hac vita degentes adhuc pro se solliciti pro Chananea interpellant,& exaudiuntur, in cœlo mutire nō audebunt; Inquit D Hieron.contra vigilantium Hic de intercessione Sanctorum,prout habetur.p.321 322.

Dominica tertia Quadragesima.

Erat Iesus eijciens Dæmonium, & illud erat mutum, &c. Luc. 11. Demonis proprium est eum, quem possidet,reddere mutum, idest à confessione peccati reuocare Sed tamen non est alia ratio eijciendi Dæmones, quàm vt linguam soluat ad detegendum coram Sacerdote peccatum. Vide quæ de Confessione habentur, p.241.& seq.

Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Ecclesia est Christi regnum vt habetur pag.455. Illa autem vt in seipsum non sit diuisum, vnum esse nec esse est, vnde hic de vnitate Ecclesiæ

clesiæ agendum est ex pa. 8 87. & seq.

Reuertar in demum meam. De relabentium in peccata grauitate, pag. 49. Et quid post confessionem agendum, pag. 262. & seq.

Tunc assumet alios septem spiritus nequiores se. Hic locus pag 491. Inducitur ad probandum non vnum tantùm dæmonem, sed plures etiam interdum hominem tentare, patet autem ex hoc loco Dæmonem acriùs eos tentare, qui ab eo defecerunt, vt est.

Beatus venter qui te portauit. Glorificatione B. Mariæ Virginis hoc Euangelium concluditur de qua habes pagin. 38. 3 5 42.

Dominica quarta Quadragesimæ.

Vnde ememus Panes, vt manducent hi, &c. Ioan. 6. Hic aptè explicari poterit illa petitio Dominicæ orationis. Panem nostrum quotidianum da nobis, pag. 467 & seq.

Notandum præterea quòd panis iste vim etiam habebat sedandi sitim, vt tenent doctores: Ita, & panis Eucharistiæ laicis pro calice est. Lege de communione sub vna specie, p. 216. 217.

Hoc autem dicebat tentans eum. Quomodo Deus hominem tentet, vide, pa. 494.

Distribuit discumbentibus. Christus non distribuit sed dedit Apostolis, & isti distribuerunt turbæ. Matth. 14. 19. sic à mundi initio per Ptriarchas, & Prophetas, & postea per Apostolos, eorumque successores Deus verbum Dei, & sacramenta subministrat, vt habetur, p. 2 & 3. Christus tamen est, qui hæc omnia præcipuè efficit, p. 122.

Hic est verè Propheta. De gratiarum Actione, p. 417. 425.

Dominica in Passione.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Ioan. Innocentia Christi in hodierno Euangelio conuenienter profertur in medium, vt in promptu sit nobis causa, Dominicæ passionis, quam hodie repræsentare incipit Ecclesia nimirum non propria illius delicta, sed nostra. De causis passionis Christi habes, p. 49.

Si veritatem dico vobis. Hic à mendacio cauere docemur, de quo multa pa. 479. 402 403.

Qui ex Deo est verba Dei audit, &c. De verbo Dei audiendo, p. 40. 405.

Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es, &c. ex hoc loco Parochus ansam poterit accipere ad excitandos suos fideles ad iniurias condonandas, qua de re multa habentur, pagin 370. 371. 372. & 428

Sed honorifico Patrem, & vos inhonorastis me; Christus sæpe, & à multis gratuitè inhonoratur, sed ab is maximè qui eius verbum, vel ad vana conuertendo polluunt de quo, pag. 340.

Tulerunt ergo lapides, vt iacerent in eum. Ex hoc loco perspici potest, & tempus, & genus mortis à Christo delectum fuisse, qua de re, p. 43 44. 45

Dominica in Ramis Palmarum.

Euangelium, vt in prima Dominica Aduentus de quo ibidem. Cæterum quoniam ad Eucharistiam percipiendam ex præcepto Ecclesiæ eo tempore omnes discretione præditi obligantur, ideo ex his Euangelij verbis: *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus,* ad eius sumptionem fideles hortari poterit Parochus, ex his habentur pa. 215 2 6. 190 212 & deinceps, & quoniam parentes, vt plurimum negligentissimi sunt ad liberos suos ad Eucharistiæ perceptionem repræsentandos, ideò eis maximè Parochus inculcabit quæ de ætate, ad quam pueri ad eam percipiendam tenentur, habetur. pag. 216.

In die sancto Parasceues.

Hoc die quoniam solemnis de mysterio passionis Domini nostri Iesu Christi concio haberi solet ideo præterea, quæ in expositione ait 4. Symbol habentur p. 53. & seq. hæc insuper, hoc die tractari posse videntur de singulari amore, quo Deus genus humanũ prosecutus est, cum illud morte vnigeniti filij

filij sui redimere voluerit, de quo pag 437. De primi parentis lapsu, & miserijs, quæ illum consecutæ sunt, de quibus. pag. 458. & seq. Quomodo ex passione Christi omnis remissio peccatorum emanarit, de quo p. 477. & pro inde omnia sacramenta ex hac Christi passione virtutem acceperunt, vt est pag. 135. De sacrificio Christi tã cruento, quàm incruento, ex pag. 222. De satisfactione, & merito Christi, de quo p. 260. Denique quomodo nulli vnquã patuit, sed nec patere quidem potest aditus ad regnum cœlorum sine hac redemptionis humanæ per Christum fide, vt est pag. 56 idque esse summam & cardinem totius Christianæ religionis, scire Iesum Christum, & nunc crucifixum: vt habetur, pa 5.

Dominica Pasch.

Surrexit non est hic, &c. Matt. ult. De resurrectione Domini exponetur artic. symb. Apostolici Tertia die resurrexit à mortuis, pag. 56. & seq.

Feria secunda post Pascha.

Duo ex discipulis Iesu ibant ipsa die in castellum, &c. Luc. 24 Quoniam fieri vix potuit, vt Parochus omnia, quæ ad resurrectionem Christi pertinent, pridie explicauerit, ideo hodie poterit ea, quę prætermisit ex eo loco repetere.

Oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam. Hic locus est proprius causas exponendi, ob quas necesse fuit Christum resurgere, quæ habentur pa. 54. & exemplo Christi hortandi, vt omni studio incumbant, vt cælesti regno potiantur, quod habetur p. 32. & de cõmodis tribulationibus, pag. 504.

Et factum est, dum recumberet cum eis accepit panem. Hic locus proprius est ad probandum vtranque Eucharistiæ speciem laicis necessariò non exhibendam de quo multa p. 215. & seq.

Feria Tertia post Pascha.

Stetit Iesus in medio discipulorum suorum. Luc. 24. Hic de quatuor dotibus corporis gloriosi agi potest, vt habetur pag. 108. 109. 110.

Pax vobis. Quoniam regnum Dei teste Apostolo pax est, & gaudium in Spiritu Sancto: hicquale sit regnum Christi in pios tractari, potest, vt habetur pa. 452. & 453.

Prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum. Quomodo pœnitentiæ prædicatio Christi Apostolis iniuncta sit ex hoc ipso loco probatur, pa. 97. Vnde potest tam expositione articuli de remissione peccatorum, quàm ex his, quæ de sacramento pœnitentiæ hic habentur longissimam habere concionem.

Dominica prima post Pascha.

Cum sere esset die illa vna sabbathorum. Io. 20. Christi resurrectio nostræ est resurrectionis exemplar, ideo quàm maximè illam stabilire necesse fuit, vt pariter nostra stabiliretur, quibus autem tum scripturis, tum rationibus nostra stabiliatur resurrectio, vide pag. 103. & seq. Vna sabbathorum autem, quid sit, vide pag. 107. & seq.

Quorum remiseritis peccata, &c. Ioan. 20. De potestate clauium sacerdotibus cõcessa p. 244. seq. 98. & seq.

Mitte digitum tuum in loca clauorum, &c. Qualia futura sunt corpora post resurrectionem, & cur Christus, & martyres cicatrices retinebunt, habes pag. 103. & seq.

Dominica secunda post Pascha.

Ego sum Pastor bonus, &c. Ioann. 10. Pastoris nomine comprehenduntur non tantùm Episcopi, & animorum rectores, sed etiam Reges Magistratus, parẽtes, & magistri. Quid verò pastores eiusdmodi ouibus debeãt, & quid vicissim oues pastoribus habes p. 59. & seq.

Mercenarius autem, & qui non est Pastor. Quis sit iste mercenarius, & non Pastor, vide pag. 277.

Et fiet vnum ouile, & vnum Pastor.

Hic de vnitate Ecclesiæ, de qua pa.87. 88, & Vnoque vniuersalis Ecclesiæ Pastore D Petro,& D.Petri successore Romano Pontifice, de quo pag 87.88.

Dominica tertia post Pascha.

Modicum, & non videbitis me &c. Ioan. 16. Efficax consolationis genus dum temporarius mæror pro Christo susceptus æternis gaudijs compensatur. Vide quæ de vita æterna habentur, pag. 112. & seq.

Vos verò contristabimini, mundus autem gaudebit. Quare peruersi minus, pij verò acrius à dæmonibus infestentur, & proinde illi gaudeant, isti verò tristentur, vide pag.491.

Tristitia vestra vertetur, in gaudium, &c. Spe futurorum bonorum quomodo alacri, & constanti animo aduersa omnia tolerare debeamus, vide pa.112. Et cur Deus sinat affligi bonos, p.492.& 493.

Dominica quarta post Pascha.

Si non abiero Paraclętus non veniet &c. Ioan. 16 De Spiritu sancto, deque admirandis eius effectibus, & donis, habes pa. 79. & 80.

Arguet mundum de peccato, &c. Spiritus sancti proprium munus est corda ad compunctionem mouere,& peccantem intrinsecùs arguere Quæ autem contritio vera sit, quasque res ea habere debeat.pag.235.& seq.Hic etiam referri possunt ea, quæ de peccatis, quas remitti non possunt,habentur,pa,133.

Dominica quinta post Pascha.

Si quid petieritis patrem in nomine meo, &c. De oratione, & eius adiunctis hic proprius est dicendi locus, de qua pa. 413. & seq.

Vsque modò non petistis quicquam, &c. Hic propriè de modo, quo Deum per Christum orare debemus, de quo pag. 501.Hic etiam locus pag.433 Adducitur ad probandum in nomine Christi orandum esse.

In festo Ascensionis Domini.

Assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei, &c. Matt. 26. Hoc in loco art. Symb Apostolici,qui de Ascensione est explicabitur, vt habetur p.6. & seq.

Dominica post Ascensionem.

Cum venerit Paraclętus, qui à Patre procedit Ioan. 15. Hic de processione Spiritus Sancti à Patre,& Filio,ex p.79.

Vt omnis, qui vos interficit, &c. Ioan. 16. Hic præceptum Decalogi.Non occides exponi poterit, de quo pag.369 & seq.

Arbitretur se obsequium, &c. De omnibus aduersis, & calamitatibus huius vitæ idem iudicandum est,quod de his quæ Christi causa patimur, nempæ eas esse magnum Dei in nos beneuolentiæ signum, vt habetur,pag.439.

In festo Pentecostes.

Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, &c. Ioan. 14. Spiritus sanctus ideo credentibus datur, vt sermonem Dei, qui Decalogo comprehenditur, seruare possint, ad quam rem, vt promotiores sint, ad ferat Parochus, quæ habentur initio explicationis Decalogi, pa. 312 & seq. vel quoniam hic locus adducitur ad probandum Dei mandata non esse impossibilia, ideo de hac re aget ex pag.311.

Vel hodie exponet,quæ traduntur de Confirmationis sacramento pagi. 171. & sequentibus. Quandoquidem tali die Apostolos è Spiritu sancto confirmatos fuisse docent Patres.

Feria secunda post Pentecosten.

Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, Ioan. 3. Hic locus proprius est ad ea populo exponenda, quæ de eximia charitate cælestis Patris in genus humanum, in creatione, & gubernatione demostrata, sed multò magis in redemptione, habentur in pag 534 432. & seq.

Vt omnis qui credit in eum, non pereat. Hic quomodo fides in Christum omnibus hominibus ab omni æuo necessaria fuerit, docendum est pag.26,27.28.

Qui

Qui credit in eum non iudicatur.

De verbo credere habes, pag. 13. Quæ hic accōmodare poteris, ex qua etiam dicendi Forma Filium Dei verè Deum esse demonstrabis ex pag. 77. & 100.

Quia non credit in nomine vnigeniti filij. Quomodo Dei filius sit vnigenitus, poteris declarare ex his, quæ habentur, pag. 30. & contra qua ratione hic vnigenitus fratres habeat, vide pag 33.

Feria tertia post Pentecosten.

Qui non intrat per ostium in ouile Ouium, &c Ioann. 10. Hic locus proprius est ad ea explicanda, quę de legitima ordinatione ministrorum Ecclesiæ habentur. pa 274. & seq. & de legitimo ministro sacramenti ordinis. p. 288.

Et oues vocem eius audiunt. De obedientia, & honore, qui debetur Episcopis, & sacerdotibus, agitur. p. 259 360.

Alienum autem non sequuntur. Hæreticorum Magistros non esse sequendos vide pag. 3. qui autem eos sequuntur non oues, sed hedi sunt pag. 49. 4.

In festo Sanctissima Trinitatis.

Data mihi potestas in Cælo, & in Terra, Matt. 28. Hic explicanda sunt, quæ de regno Christi in pios, & ratione, qua regnat in suis fidelibus habentur, pa. 45. de regno etiam gloriæ eiusdem ibidē. Item de potestate ipsius in sacramentis tam instruendis, quàm conferendis, p. 124. & de potestate item clauium eiusdem, qua remittuntur peccata, pag 97.

Baptizātes eos. Hic locus adducitur ad probandum, quo tempore baptismus obligare cęperit. pag. 149. & ideo de necessitate eiusdem, & pręsertim infantibus ea proferri possunt, quę habentur pag. 152. 153. & deinceps.

In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Hic de materia, & forma baptismi, quæ sunt pa 143. & 144 & seq. accuratè agendum est, Hic etiam de Sanctissimæ, & Gloriosissimæ Trinitatis misterio poterunt agere Parochi, de quo pa. 195. & 19. docebunt autem præsertim vulgus imperitum Sanctissimam Trinitatem pingi, & formari nō posse, atque adeo si quando pingatur, illam picturam proprietates quasdam illius exprimere, vt habetur p 324. & 325.

Docentes eos seruare quæcunque mandauit. Hic de necessitate, & possibilitate seruandæ legis diuinæ properentur, quæ habentur, pag 311 312.

In eadem Dominica.

Estote misericordes sicut, & Pater vester cælestis, &c. Luc. 16 De hoc Euangelio in Dominica 4. iuxta aliarum Ecclesiarum morem.

Date, & dabitur vobis. Hic de communicandis cum proximis huius vitæ subsidijs, produci possunt, quæ habentur pag. 389 474. vel de eleemosynis. pag. 388 434.

Hypocrita eijce, primum trabem. De hypocritis, quorum orationes Dominus reijcit, habes p. 432.

Nisi quis renatus fuerit, &c. Ian 3. Hic de necessitate baptismi, qui in nomine Sanctissimæ Trinitatis confertur de eius effectu, & in vniuersum quid quid de eo habet pag. 25. & sequentibus explicabit, pag. 149.

In Festo Corporis Christi.

Caro mea verè est cibus, &c. Ioan. 6. Eucharistiæ sacramento, p. 182. & seq.

Dominica Secunda post Pentecostem, quæ est infrà octauam Corporis Christi.

Homo quidam fecit cænam magnam, &c. Luc. 14. Cœnæ nomine, quæ sub finem diei sumitur, cęlestis gloria nobis significatur, quā hic pater familias in ipsa vitæ clausula beatis donabit. In hoc argumentum vide quæ ponuntur pa. 111. & 135. Vel cænæ nomine cum Paulo 1. Cor. 11. intelligitur Sacrosanctum Christi corpus in sacramento altaris, de quo vide supra p. 184.

Et cæperunt omnes simul excusare.

Quoniam omnes hæ excusationes ex mala concupiscentia prouenіunt; ideo hic aduersus concupiscentias prauas agendum erit ex p. 407 & seq Simulq; misce-

miseria nostrâ ob oculos ponenda, qui ea respuimus, quæ salutaria nobis sunt, rebus autem perniciosis nos addicimus vt hi fecerunt, vide pag. 459. & 460.

Villam emi. Vide in superbos, & ambitiosos, qui per hunc designantur quę habentur pag. 426.

Iuga boum emi quinque. Vide in auaros, pag. 382. 383.

Vxorem duxi. Hic detestanda libido; & commendanda continentia, & castitas, quæ aditum nobis ad cœlorum regnum facilem præbet, vide, pa. 376. & seq. vel secundùm alios.

Homo quidam erat diues, qui induebatur, &c. Luc. 16. De vanitate in vestibus fugienda, vide quæ habentur pag. 379. Et quomodo necessarijs tantùm rebus ad victum, & vestimentum pertinentibus contenti esse debeamus pag. 426. *Sepultus est in inferno.* Ecce quæ pœna maneat improbis, qui morte preoccupati sceleribus pleni decedunt, de qua vide pag. 73. *Vt portaretur ab Angelis*. Inter Angelorum officia hoc postremum est, vide pag. 426.

In sinu Abrahæ. De receptaculis animarum post mortem habes, pa. 54. 55. 56.

Dominica iij post Pentecosten.

Gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente; &c. Luc. 15. Inter cætera, quæ ad pœnitentiam agendam peccatorem ex stimulare debent, est ista cœlitum lætitia, qua perfruuntur ob peccatorum conuersionem: plura habes in hanc sententiam, pag. 320 & seq vel, *Homo quidam fecit.* Vt in Dominica præcedenti.

Dominica iv post Pentecosten.

Cum turba irruerent in Iesum vt audirent verbum, &c. Luc, 5. Vide exhortationem ad audiendum diligenter verbum Dei, pa. 2. & 3 & 4 Et quę pro captu cuiusque tradenda sit doctrina Euangelij 7. Idque præsertim diebus festis audiendum, pag. 351.

Ascedens in vnam nauim, quæ erat Simonis, &c. Petri nauim non alterius ex Apostolis ingressus est Christus, vt hoc suo facto insinuaret Petrum cum successoribus caput esse, & Principem pastorum Ecclesiæ de hac re, vide pag. 87 & seq. 288.

Exi à me Domine. Qui ad sacram synaxim accedunt, hoc Petri exemplo, & Centurionis, Matt. 8. agnoscant esse se tanti hospitis præsentia indignissimos, Vide quę de preparatione Eucharistiæ traduntur. pag. 212. & seq, vel secundum aliarum Ecclesiarum ritum.

Estote misericordes sicut, & pater, &c.

Luc 6. vt Christus nobis condonet prius condonare ipsi debemus ijs, a quibus læsi fuerimus. Vide explicationem illius petitionis, *Dimitte nobis debita nostra, &c.* pag. 579. & seq. Vide de hoc Euang. in Dom. Trin.

Dominica v. post Pentecosten.

Audistis, quia dictum est antiquis, Non occides, &c. Matth. 5. Huius loci erat decalogi præceptum exponere, prout habentur pag. 358. *Ego autem dico vobis omnis, qui irascitur*. Hæc verba exponuntur, pag. 367.

Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis, &c. Hic similiter exponatur hoc præceptum, de quo habetur, pag. 363. vel *Cum turba irruerent in Iesum,* Vt suprà.

Dominicâ vi. post Pentecosten.

Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me. Mat. 8. præterea, quæ notata sunt in Dominica quarta Quadragesimę poterit Parochus ea hic proferre: quæ de paterna Dei de hominibus cura, habentur, pag. 431. 432. 433.

Si dimisero eos ieiunos deficient in via. Hic per imbecillitatem hominum, qui nullum opus Deo gratum, sine adiumento Dei possunt instituere, agendum est, vt habetur, pag. 466.

Dominica vii. post Pentecosten.

Attendite à falsis Prophetis, &c. Matth, 7. Hic cauendum præcipitur

ab hereticis. Quis verò censendus sit hereticus, habes, p. 82. Quomodo autē hi cum in Ecclesia non sint, ab ea puniri possint, habes p. 95. Quibus autem artibus hi falsi prophetę vtētur ad impia sua dogmata infundenda, habes pag. 3.

In ignem mittetur, &c. De hoc igne infernali, pagi. 73.

Sed qui facit voluntatem Patris mei, &c. Hæc sententia est veluti methodus breuissima, docens qua ratione ad regnū cælorum peruenire possimus. Quare quicunq; cupimus illud adipisci, hanc sententiam præ oculis habere debemus vide pa 459. Et deinceps. vbi hæc tertia petitio. *Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra,* explicatur. Vel, Misereor super turbam, vt in pręcedenti Dominica.

Dominica octaua post Pentecosten,

Redde rationem villicationis tuæ. Luc. 16. De ratione reddenda, cum vnusquisque migratè vita pag 72. & 73.

Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis. Ideò diuites à Deo boni cumulantur, vt pauperibus ea erogent. pag. 475. Hic ad elemosynas suos poterit exortari Parochus prout est, p 198 Hic etiā locus pro intercessione Sanctorum facit de qua p. 320. & 321. & 436. vel *Attendite à falsis Prophetis*, vt in pręcedenti Dominica, sicque dinceps omnia Euangelia, quæ consequenter in reliquis Dominicis, proponuntur, in quibusdam Ecclesijs in præcedenti Dominica legi consueuerunt, quod notare supersedebimus.

Dominica nona post Pentecosten,

Fleuit super illam Luc, 9. Flet Christus vt nos fere doceat, quomodo verò in plenitudine erratorum sint adh bendæ lachrimæ, & quàm diligenter procurandę, habes p 298 Vbi de contritione agitur, p. 345.

Quia cognouisses, & tu. Summa est status nostri miseria, nostram miseriam non agnoscere vide p. 496 & 460.

Quia venient dies in te, & circumdabit te, &c. Hierusalem in exemplum ponitur eius nominis, qui multis à Deo beneficijs ornatus, male eis in sui perniciem abutitur, vide pag. 505.

Dominica decima post Pentecosten,

Hæc apud se orabat. Luc. 18. Quibus virtutibus oratio debeat esse comitata, vt Deo placeat, &c. vide pa 428 429.

Deus propitius esto mihi peccatori. Hoc veri penitentis exemplum inter alia proponitur pag 488. Quare eum istius rum aliorū exemplo, qui habentur ib. 236 ad veram pænitentiam Parochi fideles excitabunt. Est præterea exemplum eorum, qui cum pecatores sint, Deum orant, & exaudiuntur pa 421. Denique quanta humilitate ad Deum præcaturi accedere debeamus, &c. pa. 428. *Qui se exaltat humiliabitur.* Christi humilitati exemplum maximum pondus habet ad nostrā superbiam deprimendā. p. 41

Dominica xi post Pentecosten,

Et deprecabantur eum, vt illi imponeret manum Marc 7. Istorum exemplo, qui Christum pro muto, & surdo, ad eū adducto, vt sanaretur, interpellant, mouemur pro alijs orare Quomodo verò id faciēdū, & pro quib. orādū habes p. 422

Misit digitos in auricula eius. Christi exēplo pueris in Baptismo, aures, oculi pectus, humeri signo crucis rectè insigniuntur vide de his, & alijs baptismi ceremonijs, & earū signif p. 265. & seq.

Suspiciens in cælum ingemuit, &c. Cum Deus sit vbique, cur potius in cœlum quàm aliò oculos conuertat, & cur in cælis esse dicatur p. 444. Præterea quoniam sacræ litteræ nos surdos, & cæcos, & omnibus membris captos sanè appellant, vt habetur p 317 Hic de ma[...] quæ peccatum inuehi, vt ibi habe[...] disserere Parochus commodè pot[...]

Dominica xii post Pentecosten,

Diliges Dominum Deum tuum ex corde tuo, &c. Luc 10. In hanc sententiam populo proponantur quæ habentur initio explicationis Decalog. p. 303. Vsque ad secundum præceptū vel qu.a

hoc Euangelium concurrit cum Dominica 17, posteriorem huius Euangelij partem, priori prætermissa exponet,

Homo quidam descendebat ab Hierusalem, in Hierico, &c. Hominis huius ita miserabiliter à latronibus vulnerati nomine Doctores intelligunt humanam naturam post Adæ lapsum, quæ quot qualia, & quanta vulnera acceperit habes, p.28.29. & p.454.458. & sæpè alias.

Samaritanus autem infundens, oleum, &c. Hic de sacramentis agat Parochus, quæ à nostro Samaritano, id est Christo instituta sunt, tamquam remedia contra vulnera humanæ naturæ per Adæ lapsum inflicta, vt, habetur, p.227 128.

Curam illus habe. Nota genus humanum, & Ecclesiam vni homini à Christo commissam, qua de re, vide p.87. & seq.

Quis horum tibi videtur fuisse proximus. Ex hoc loco quis sit proximus explicatur, p.93.

Dominica xiii post Pentecostem.

Iesu præceptor miserere nostri, Luc. c.7. Deo nomine Iesu vide p.29.

Ite ostendite vos sacerdotibus, &c. Vide quæ in hanc sententiam dicta sunt Dominica secunda post Epiphaniam, vide preterea pag. 159. Vbi nominatim hic locus adducitur. Quo modò item beneficio, contritionis peccata remittantur ex hoc loco probatur p.240. Quæ tamen confessionem requirit, vt habetur p. 348

Dominica xiv post Pentecostem.

Ne sollicitis sitis animæ vestræ, &c. Matth. Quantum immoderata sollicitudo congerendarum opum cæteræque cupiditates animę saluti obsint vide pag 408. & seq Et huius morbi remedium habes p.41x.

Scit pater vester, quod omnibus his indigetis. Etiam si Deus sciat desideria nostra & indigentiam, cur ei preces porrigimus, pag 417.

Primum quærite regnum Dei, &c. Dę his quæ petenda sunt, quo ordine habebit, pag.445 & 446 Porro hic commodè obseruanda petitio Dominicæ ordinis tota explicabitur, vt habetur pag.449 440.

Et hæc omnia adijcientur vobis, &c. Quatenus temporalia petenda.463.

Dominica xv. post Pentecosten.

Et resedit, qui erat mortuus, Luc.7. Si hic mortuus, & quidam alij sunt reuocati ad vitam, quomodo intelligendum quòd Christus primus omnium resurrexit, vide pag 57. Hic tractari poterit articul. Symboli Apostoli pen. de Carnis resurrectione, p. 102. & seq.

Dominica xvi post Pentecosten.

Silicet Sabbatho curare, &c. Luc. 14. De sanctificatione dierum festorum, & a quibus tunc abstinendum, quidve agendum sit, habes pag. 350. & seq. & maximè pag. 350. & seq.

Cum inuitatus fueris ad nuptias, &c. Hic locus est cohortandi Christianos omnes ne alij alijs se preferant, vt est p. 44. Ne ve ambitiosi sint honorumque cupidiores, vt est 387.

Dominica xvij. post Pentecosten.

Diliges Dominum Deum tuum, &c Matth. 22. Vide Euangelium Dominicæ 12. vt supra.

Quid vobis videtur de Christo, &c. Christus quomodo sit Dauidis filius vide p. 46. Quomodo item non sit filius Dauid. ratione diuinitatis, habe. 30 31.

Dominica xviii. post Pentecosten.

Videns autem Iesus fidem eorum, &c. Matth. 6. Ecce quantum fide aliena mouetur Deus ad aliquod donum, alteri non modò non petenti, sed ne cogitanti quidem impertiendum. Hinc fit, vt in baptismo infantes regenerationis fiant participes, non quia mentis suæ assensione credant, sed quia susceptorum, vel parentum (si fideles fuerint) sin minus Ecclesiæ Catholicæ (vt ait August.) fide muniantur, 151 & de patrinis, 258.

Remittuntur tibi peccata tua, &c. Christum, vt hominem primum omniũ potestatem remittendorum peccatorum habuisse ex hoc loco probatur pag. 233. Porro dum sacerdos iurisdictionem habens, vel ordinariam, vel delegatam

-nitè Pænitenti peccata remittit, non minus absoluitur; quàm hic paraliticus quantum est ex parte sacramenti. De forma absolutionis habes p.231 & 228.

H.c blasphemat, &c. De blasphemia habetur p.310. Et de iuramento p.331

Dominica xix. post Pentecosten.

Qui nuptias fecit filio suo, &c. Matt.22. Quibus de causis vir. & mulier coniungi debeant, vide pag. 297. Et quę sponsæ magis sint quærendę, pag. 294 Et de mutuis viri, & mulieris officijs pag. 305. quod Deum orandi causa certis temporibus à matrimonij officio abstinere debeat pag. 307. Itē de tribus matrimonij bonis 303.

De contumelia; detractione, murmuratione, cæterisque vitijs, quibus proximus læditur, vide p.369.& seq.

Non habens vestem nuptialem vestis candida, vel sudariolum, quod baptizatis datur designat, de quo p.160.

Mittite in tenebras exteriores, &c. De sententia, & pœna damnatorum p.70.

Dominica xx. post Pentecosten.

Erat quidam Regulus cuius filius infirmabatur Ioan 4. Vnde tot miseriæ & aduersitates, & quæ quoque illæ sint p.470 & 471. Quò in malis,& rebus aduersis confugiendum p. 500. 501. Hic exponi poterit vltima petitio Dominicę orationis. Sed libera nos à malo p 498.

Dominica xxi. post Pentecosten.

Redde quod debes, &c Matt. 18. Restitutio pænitenti est necessaria antequam absoluatur, quia non dimittitur peccatū nisi restituatur malè ablatum, vt inquit Aug. vide de restitutione p. 87. 88. Item de furto, rapina, vsuris, & al js illicitis rerum vsurpationibus p.381. 382 & seq.

Si non remiseritis, &c. Hic exponatur, Petitio illa orationis Dominicæ.

Dimitte nobis debita nostra, sicut, & nos dimittimus, &c. p:477. & seq.

Dominica xxii. post Pentecosten.

Magister scimus, quia verax, &c.

Genus assentationis pessimum, quæ ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur, De adulatione habes, p. 307.

Quia verax es, &c. De mendacio. Vide pagin. 188. 189. Vbi notatur hoc ipsum testimonium, ex hoc Euangelio decerptum.

Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, &c. Vide quæ debentur principibus; & superioribus in potestate constitutis; pa. 360. & seq.

Dominica xxiii. post Pentecosten.

Ecce princeps Unus accessit, & adorabat eum dicens &c. Matt.9 Hic de differentia, quā infideles; & Christiani à morbis liberari cupiunt de qua pagin. 501. & quomodo in morbis ad eum, non ad præstigiatorum incantationes sit recurrendum ibid & pag. seq.

Filia mea modò defuncta est. Hic de morte, & nouissimis; de quibus sæpè ad populū agē dū esse præcipitur, p.74.168.

Si tetigero tantum fimbriam vestimenti. Hic de reliquijs Sanctorum, & cultu & veneratione earum aget Parochus, & pa. 320 & seq.

Et cum venisset Iesus in domum principis, &c. Hic de ratione iuuandi mortuos per sacrificium Missæ, & orationes de quā p.223.& 415. Vel in quibusdam Ecclesijs legitur in Euangelium Dominicæ Quartæ Quadragesimæ, de quo ibid. Si plures sint Dominicę inter Pentecostem, & Aduentum seruetur; quod de his in Breuiarij rubricis habetur.

Dominica xxiiii. post Pentecosten.

Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco Matth.24. Hic de signis præcedentibus diem iudicij agendum est, de quibus p.69.

Orate autem ut fiat fuga vestra, &c. Hic locus ad probandum temporalia à Deo peti posse inducitur, pagin. 471. vnde de hoc argumento Parochi etiam agere poterunt; de quo tum ibid. tum p.473 agitur.

Sed propter electos breuiabuntur dies illi. Hic de dæmonum potestate poterit agi, qui quantum possunt, & quam diu volunt, homines tentare non possunt, vt habetur p.193. ib.99.

INDEX

INDEX
IN CATECHISMVM,

Iis longè copiosior, qui hactenus editi sunt.

ABbatibus permissum est, vt interdum minores ordines administrent, pag. 184
Abrahæ peregrinatio. 314
Abrahæ sinus. 566
Abrenunciant Satanæ baptizandi, & cur. 170
Absoluendi qui sint: 254
Absoluendi potestas quibus data. 245
Absoluendi forma. 231
Absolutio quando pœnitentibus deneganda. 263
Absolutio peccatorum est effectus pœnitentiæ. 241
Accidentia in Eucharistiæ sacramento manent sine subiecto. 206
Accusatores quo pacto non rectè funguntur officio. 399
Actiones Deo gratas sine adiumento diuinæ gratiæ suscipere non possumus. 458
Actio gratiarum erga Deum quomodo fiat in perditione de facienda Dei voluntate. 466
Actio gratiarum est vna de partibus orationis. 419
Adam sibi, & posteris donum iustitiæ originalis amisit. 569
Adam cibo indigebat in statu innocentię ad reficiendas vires. 467
Inter Adam necessitates, & nostras multum inter est. ib.
Adam non indiguisset multis rebus quibus nos indigemus, si non peccasset, in Paradiso voluptatis otiosus non erat futurus. ib.
Adam, & eius posteritas fructu ligni Vitæ immortalis permansisset. ib.
Adam in Paradiso nulla molestia affectus fuisset
Adam posteritas fructu vitalis arboris priuata, & horribili sententia maledicta. 410
Adam, & Christi comparatio. 40
Adulterium quid. 375
Adulterij interdicto, quæ peccata prohibeantur. ib.
Adulterium quare prohibitum. ib.
Adulterij interdicto omne impuritatis & impudicitiæ genus, quo corpus polluitur, prohiberi. 370
Adulterio intima animi libido prohibetur. ib.
Adulterium insignem turpitudinis notam inurit. 377
Adulterorum supplicium, & damna. 379
Aduocatus tempore necessitatis pauperi gratis debet patrocinari. 299
Aduocatorum alia officia. ib.
Affectus carnis ita domitos habere vt omnino non excitentur, non est in hominis, etiam iustificati potestate. 157
Affinitas patrinorum cum quibus contrahatur. 151
Ad agnitionem peccati quomodo homo perducatur, 478
Amen, quid significet 507. interpretatio 508 cur in sacrificio Missæ reseruatur sacerdoti pronunciandum. ib.
Cur in alijs precibus hac voce minister vtatur. ib.
Amici amico periculosè ægrotanti quomodo perniciosè assententur. 402
Amor Dei in nos in redemptionem erga homines ostensus maximè. 419
Angelorum creatio. 213
Angeli ab ortus sui initio gratia præditi & sapientia, & potentia ornari. ib.
Angelicæ salutationi adiunxit Ecclesia preces, & implorationem beatæ

Virginis. 425
Angelorum plurimi ex celestibus sedibus deturbati. 23
Angelorum scientia qualis. ib.
Angelorum potestas. ib.
Angeli quare virtutes dicti. ib.
Angelus multa edocuit Tobiam, de ratione matrimonij. 277
Angeli quomodo adorentur. 319
Angeli quare humana specie affingantur, & cum alijs. 324
Angelica Salutatione Deus laudatur. 425
Angelica salutio est actio gratiarũ. ib.
Angelum custodem singuli habent, 435
Angelorum custodia erga homines. ib.
Angelorum obedientia erga Deum. 466
Angeli non adorantur vt Deus. 319
Angelorum opera quotidie à maximis periculis liberamur. ib.
Angelorum opera quanta Deus humano generi beneficia contulerit. 436
Angelos esse inuocandos ex Scripturis demonstratur. 321
Ab anima Christi nunquam separata est diuinitas. 44
In anima Christi ab instanti suæ creationis fuit omnis gratiæ plenitudo, 38
Anima Christi cruciatus in inferiore sui parte sensit. 40
Anima Christi re, & Præsentia ad inferos descendit. 53
Anima Christi descendens ad Inferos communicauit meritum passionis animabus patrum. ib.
Anima est immortalis. 102
Animæ piorum ante Christi mortem in sinum Abrahæ deferebantur. 56
Anima quæ peccauerit quõ moriatur, & ob pecca parentum puniatur. 328
Animæ præter naturam perpetuò separantur à corpore. 104
Anima separata à corpore propensionẽ habet ad corpus. ib.
anima duabus alis ad cœlũ peruenit 419
Animantia omnia præter hominẽ in eo statu permanserũt in quo creata sunt.
Apostoli quare è Christo dati. 2
Apostolis auctoritas è Christo data. ib.
Apost. in duodecim articul. distinctum symb. composuerunt. 10. & quare, ib.
Apost. cæremoniarum institutor. 165
Apostoli à Domino Chrismatis compositionem didicerunt. 175
Appetitio proprij boni rebus omnibus ingeneratur. 458
Appetere Deum à principio homini datum. ib.
Appetionibus corruptæ naturę etiam reclamantibus, & aduersantibus, voluntas remittendi iniurias sufficit. 486
aqua, Vide Baptismus.
archiepiscopi partes quæ sint. 288
artibus malis, quæ acquiruntur, nostra non sunt. 431
Articuli quare singulæ symboli sententiæ sint dicti. 9
De Artic fidei primo 12. & seq. de Sec. 26 de Tert. 35. Quarto 42. de Quinto. 53. de Sexto 62. de Septimo 6. de Oct. 85. de Nono, 81. de Decimo 97 de Vnd. 102. de Duod. 12
Artic. de ascensione Christi eius maiestatem, & gloriam declarat. 62
Ascendit Christus, vt homo, corpore, & anima in cœlos. 10
ascendens Christus in cœlum sedet ad dextram Patris, & quomodo intelligatur. 62
ascendit Christus propria virtute. 65
ascensio Christi est tanquam finis ad quem cætera mysteria referuntur. 12
ascensionis in cœlum Christi causæ. 6
Beneficia quæ ex Ascensione Christi nobis donantur. 65
assentatio vitiosum detrimentum. 396
assentatores homines vitio obtrectationis peccant sæpissimè. ib.
Auari reprehenduntur. 390 406

B

Baptismi cognitio maximè necessaria, 138. Illud Sacramentum in quanta veneratione habendum, 145 Illud Sacramentum cum conditione non est sine discrimine adhibendum, 164.

Ba.

Baptismus quare à Parochis sit docendus. 139
Quo tempore à Parochis de Baptismo disserendum sit. ib.
Baptismi vox quid significet. ib.
Baptismi sacramentum quibus nominibus significatur. ib.
Baptismi, vt sacramentum est, definitio. 140
Baptismi sacramentum quibus rebus conficiatur. ib.
Aqua, quæ in sacro fonte ad baptismum conficiendum asseruatur, non est sacramentum. 141
Baptismi materia est aqua elementaris, ib aqua cur potissimùm ad id instituta. 142
Baptismi finit quis sit, ib.
baptismi figuræ, & prophetiæ. ib.
baptismus pignus est Redemptionis nostræ. 149
beptismus cur mysterium seu sacramentum fidei dicatur. 140
aquæ in baptismo quare Chrisma addatur. 142
Baptismi forma quæ, 142
Hæc explicatur. 264
Bapt. forma apud Græcos varia. ib.
Cur baptizabant Apostoli in nomine Iesu, ib. Hoc quomodo intelligendum sit declaratur. 147
baptismus tribus modis confici potest, ib.
In baptismo vnica, an trina ablutio fiat nihil refert. ib.
In baptismo caput abluendum, ib.
In baptismo verba simul cum ablutione proferenda. ib.
baptismus à Christo Domino institutus & quando. ib.
Quando vis sanctificandi per baptismũ fuerit tributa. ib.
In baptismo Christo tota Trinitas apparuit, & cur. ib.
Baptismi lege, quo tempore homines teneri cęperunt. 149
Baptismi ministri, qui, & quot. 151
Baptizare sacerdotes quare præsente etiam Episcopo possint. ib.
Ordo inter baptismi ministros seruandus. 182
Baptizandos suscipere quibus non liceat. 152
baptis. necessarius ad salutem. ib.
baptismi sacramentũ pueris dandũ. ib.
baptizantur pueris in fide parentum, &c. Ecclesiæ. 155
baptizandi sunt quã primũ paruuli. 155
In baptiz. adultis diuersa ratio est seruãda ab ea, quæ in pueris. ib.
Baptismus adultis quando sit statim conferendus. 156
baptizandi quomodo affecti esse debeant. 157
baptizandi cur interrogentur, an velint baptizari. ib.
Quando baptizandi amentes, & dormientes. ib.
Ad baptismi gratiam consequendam fides est necessaria. ib.
baptizandum peccatorem pæniteat oportet. ib.
baptismi sacramento omne peccatum condonatur. 59
In baptismo prorsus tolluntur peccata, & radicitùs euelluntur. ib.
In baptizatis concupiscentia remanet sed peccatum non est. 159
baptismi proprius effectus peccatorum omnium remissio. ib.
Peccata, & peccatorum pœna per baptismum remittuntur. ib.
Pœnæ ciuilibus iudiciis persoluendę per baptismmu non condonantur. 59
Post baptismum quare non restituamur in statum naturæ integræ. ib.
baptismi fructus alij. 162
Per baptismum Christo incorporamur. 163.
Cur, post baptismum ęgrè virtutes exerceamus. ib.
baptismus characterem imprimit. ib.
baptismum iterari sacrilegium est. 164
Baptismus Cœli aditum patefacit. 166
Cæremoniæ, & precationes, quæ in baptismo fiunt, ad tria capita rediguntur

tur,& ab Apost. emanarunt, ib. & 167
Fons Baptismi consecratur addito oleo mysticæ vnctionis. ib.
Certi dies expectantur ad consecrandā Baptismi aquam. ib.
Baptizandi cur mox in Ecclesiam non admittantur. ib.
Baptizandi fidei suæ professionem faciunt. 168.169
Baptizandis quæ nomina imponenda, & quare. 169
Beatitudo æternæ vitę nomine designata 111. cur ib. amitti nunquam potest. 112. quid sit ib comprendi non potest ibid. omnium bonorum adeptione,& omnium malorum liberatione desi-da est. 114
Beatitudo essentialis in quo sita. 124
Beati lumine gloriæ eleuantur ad diuinam essentiam videndam. 116
Beati quomodo Dei formam induāt. 111
Beati omnes ijsdem premiis non afficientur. 119
Beatitudinis imagines, & similitudines. ib.
Beatitudo accidentalis in quo consistat 117 constat omnib. bonis. ib.
Bella intestina hominis. 451
Bellum sceleratis est cum Deo. 480
Sine Benedictionibus Dei opera nostra prosperè non cedunt. 481
Benignitas Dei non vno modo eripit nos à malis. 503
Bestias occidere,& eas edere licet. 470
Blasphemare nomen Dei, & sanctorum detestabile scelus. 362
bona humanæ vitæ quare optanda, & petenda. 467
bona temporalia quomodo petenda. 468
bona omnia à Deo. 447
bona temporalia à Deo peti possunt 461
bona humanæ vitæ ad bona diuina nos dirigunt. ib.
Bona humanæ vitæ adiumenta sunt ad diuinorum bonorum adeptionem. ib.

C

CÆlorum præstantia. 443
Charitatis præcepta duo. 352
Charitas proximi à charitate Dei ortum habet. 354
Charitatis officia quæ sint. 369
Charitatis officium præstantissimum quod, ib.
Carnalis nequitia quæ sit. 490
Castitas rectè petentibus non negatur. 380.
castitas non solùm virginibus, sed qui cælibem vitam agunt, & ijs, qui matrimonio iuncti sunt, conuenit. 376
Castitatem seruare cupienti, quæ cogitanda. ib.
Castitatis remedia, quæ in actione consistant. 378.379
Catechismi necessitas. 4
Catechismi doctrina ad captum cuiuscumque accomodanda. 6
Causæ secundæ sunt administræ Dei manus. 453
Cæremoniæ, & precationes, quæ in baptismo fiunt ad tria capita redigun- tur. 165
Cæremoniæ, quæ ad pænitentiæ sacramentum adhibentur. 231
cæremoniæ, quæ in sacramento extremæ vnctionis adhibentur. 258
Cereus, quem tenet baptizatus, quid significet. 129
Character trium sacramentorum effectus. 135
Character quid præstet. 136
Characterem imprimit baptismus. 162
Characterem imprimit confirmatio. 180
Characterem imprimit ordinis sacramentum. 279
Chrisma in baptismo cur adhibeatur. 273
Chrisma materia confirmationis, Episcopi consecratione conficitur. 175
Chrisma, quare ex oleo, & balsamo conficiatur. ib.
Chrisma cur sacris precationibus conficiendum ab Episcopo. 176
Christianorum omnium vnus spiritualis ortus, & vna nobilitas, & vnus pater, & sunt ideo maxima necessitudine copulati. 439

Chri-

Christiani nunquam Deum in ipsorum obliuionē venire cogitare debēt. 440
Christiani cur Deum Patrem nostrum inuocamus. 441
Christiani qua ratione Christi fratres censeantur. ib.
Christiani alij alijs præferre se non debent. 443
Christianorum dignitas summa est Dei esse filios. 424
Christiani hominis scientia vno capite comprehenditur. 5
Christiani doctoris opera in quo præcipuè versari debet, ib.
Christiani vita non in otio degenda. ib.
Christiana philosophia, & sæculi sapientia in quo differant. 436
Christianus homo quantum Christo debeat. 32
Christiani non de se solùm, sed de alijs soliciti esse debent. 474
Christiani in omnibus calamitatibus Deum habent perfugium. 601
Christiani quare sancti dicantur. 286
Christi causa libenter stultitiæ fama subeunda. 482
Christus quomodo in nobis regnet 453
Christus frater noster. 462
Christus Ecclesiæ caput primarium, caput vnum visibile Eccl. præfecit. 87
Christi sanguinis triplex effectus. 193
Christi corpus mox atque formatum est, & ei, & anima atque diuinitas est adiuncta. 87
Christi tria in Ecclesiam insignia beneficia. 68
Christus imitandus in referenda nostra voluntate ad voluntatem Dei. 455
Christus verus animę panis est. 475
Christi passionis myster. ū maximā Dei potent. ā, & benignitatē ostendit. 479
Christi passionis patrocinium veniam peccatorum nobis meretur. ib.
Christi aduentus duplex. 68
Christi regnum spirituale. 60
Christi nomen quid significet. 30
Christus aduersis naturis diuersas proprietates accepit. 34
Christus quare Dñs noster dicendus. ib.
Christus non est dicendus filius Dei adoptione, sed natura. 38
Christus à Dauide originem traxit secundùm carnem. 39
Christus quare nouissimus Ad appellatus. ib.
Christus nascens salutari doctrina nos instituit. ib.
Christi sanguine scelera nostra expiantur. 86
Christus sacramētorū omniū auctor. 131
Christus totus in sacramento Eucharistię continetur. 205
Christus qua ratione sit in sacramento, 105
Christus qua ratione pænitentiæ sacramentum instituerit. 220
Christi, & eius matris, & sanctorum imagines pingi, non interdicitur præcepto legis. 324
Christi resurrectio fraternitatem Christi cum hominibus non dirimit. 445
Christi diuinitas nunquam à corpore seiuncta. 44
Christus pro peccatoribus passus. 48
cibus multiplex, & delicatus non postulandus à Deo. 472
cibus multiplex animæ. 481
circunstantiæ peccatorum sunt in confessione patefaciendæ. 248
clauium potestas est Ecclesia. 98
clauium dignitas, & amplitudo. 99
clauiū Potestatē non omnes habent. 100
clauibus Ecclesiæ aditum in cælum aperiri.
clerici nomen vnde deductum. 280
clericorum corona vnde ortum habuerit, & quid significet. 281
colere Deos alienos qui maximè dicti sunt. 322
communia tribus personis diuinis sunt omnia opera ab extra. 36
communio vnum ex nominibus Eucharistiæ. 105
ante communionem præparatio qualis esse debeat, & quam necessaria. 104
præparatio ad Communionem maximè

necessaria est pacē cū alijs habere. 212
Communionē sūpturus nihil habere debet, quod conscientiam grauet. 214
Communicare volens, aliquam etiam corporis curam habere debet. ib.
Communicandum sæpè esse demonstratur, 215. Quod fuisse olim in Ecclesia vsitatum ostenditur. ib.
communicandum omnibus esse saltem in Paschate. 215
communicandi sub vna specie quare Ecclesia consuetudinem approbauerit 207 vide Eucharistia. ib.
concupiscentia in renatis remanet, sed peccatum non est. 158
concupiscentia praua stirps malorum omnium est. 404
concupiscentia rerum alienarum, & alienæ vxoris quid inter se differant. ib.
concupiscentia quid. 405
concupiscendi vis recta Deo auctore a natura nobis insita est ib. quæ bona nobis præstet si rectæ rationi sit conformis. ib.
concupiscentia primorum parentum peccato deprauata. ib.
concupiscentiæ vis, si moderata est quasdam vtilitates affert. ib.
concupiscentia quare à Paulo peccatum sit dicta, 406
Non cōcupisces, quē sensum habeat 407
concupiscenda non est aliena vxor. 409
concupiscere alienam vxorem quàm graue peccatum sit. 410
concupiscendi vitio qui maximè elaborent. 411
concupiscentia perpetua in membris nostris latitat. 463
concupiscentia quomodo peccatum esse cognoscatur, 500. quando est peccatum. ib.
concupiscentiæ remedia 410. & incommoda quæ ab ea emanant. 410
confessarius qualis diligendus. 251
Nunquam debet audita in confessione manifestare. ib.
confessarius erga pænitentem quomodo se gerere debeat. 252
Citra confessionem salutem temperare non possunt, qui peccatis sunt obnoxij capitalibus. 245
confessio contritionem perficit. 241
confessio peccatorum, & eius necessitas. ibid.
confessio quare instituta. 244
confessionis vtilitas. 243
confessio quid sit, & cur accusatio dicatur. ib.
Iudicium Ecclesiasticum quid sit in confessione, longe dissimile est forensibus iudicijs. ib.
confessio à Christo ob eius bonitatem & misericordiam instituta. 244
confessio sacerdoti facienda. ib.
confessionis figuræ. 245
confess. legi quinā parere debeant. 246.
confessio quo tempore puero in dicta. ib.
confessio integra esse debet. 247
confessio nuda, & aperta esse debet. 249
Item prudens, & verecunda, ib. Per internuncium, per litteras fieri non debet ib. Item frequens esse debet. 250
confessio quando iteranda, quando non. 219
confessionis minister idoneus, & legitimus quis sit. 261
In confessione scelera nō excusanda. 254
culpa eorum, qui verecunda impediti peccata confiteri non audent. ib.
peccata diligenter peruestiganda antequam quis confiteatur. ib.
confessor quando à se pænitens dimittere debeat 254. Pudori quorundam confitentium quomodo consulet. ib.
confidere oportet in officio precādi. 430
confirmationis sacramentum. 171
confirmationis nomen vnde dicatur. 171
confirmatio est verè sacramentum, ib.
confirmationis sacramentum à baptismo maximè disiunctum. 177
confirmationis Sacramenti Christus auctor. ib.
confirmationis Sacramentum Chrisma appellatum. 174
confirmationis materia chrisma. ib.
confirmationis sacramenti forma quæ sit.

sit. 176
In consecratione tria obseruanda. ib.
Confirmationis Sacramenti Minister proprius Episcopus. 177
Ad confirmationem quare patrinus adhocetur. 27
Affinitas quæ cum patrinis confirmationis contrahitur. ib.
confirmandi qua ætate esse debeant. 181
confirmationis sacramentum quomodo sit necessarium. 182
confirmationis sacramentum ad vniuersos fideles æque pertineat. 180
confirmationis sacramentum suscipientes adulti dolere debẽt de peccatis. ib.
confirmationis sacramentum præcedere debet confessio in adultis. 179
confirmationis sacramentum nouam gratiam tribuit. 180
confirmationis vocabulum vnde deductum. ib.
confirmationis effectus. 181
confirmatio non potest iterari. ib.
confirmationis Sacramenti cæremoniæ, & ritus. 278
confirmationis sacramentum quo tẽpore potissimùm administretur. 182
consilia Euangelica sequi nemo obligatur, ea tamen contemnens peccat. 224.
contra eos, qui medicamentis vtuntur Dæmonum arte compositis. 508
contritio cur peccati detestatio nominetur. 231. cui hoc nomine, & aliis hæc pœnitentiæ pars dicatur. 234
contritio quid ibi dolor cur dicatur. ibid.
contritionis vis, & efficacia. 236
contritionis proprius dolor ad singula peccata mort adhibendas. 239
Quandoque tamen contineri generatim sufficit. ib.
Ad contritionem veram quæ sint necessaria. ib.
Ad contritionem excitandam cum quis de peccatis non doleat, quid faciendum. 242
coronæ vincentibus paratæ à Deo, dæmones, & alios hostes vincenti. bus. 493
Creationis opus ab ijs faciliùs creditur qui de Dei omnipotentia non dubitant. 331
Quare Deus creauit omnia, ib.
De creatione Angelorum. 23
De creatione hominum. ib.
creator visibilium, & inuisibilium Deus. 42
Quæ creauit Deus ea, & conseruat. 25
Creatio omnibus personis Trinitatis communis. ib.
creatura noua in Christo quæ. 311
Verbi huius, credo, in materia fidei Euang. acceptio, & professio. 13
credere, quis propriè dicatur, 13, Quid primò credendum.
credens inquirendi curiositate est liber. 13
credendum esse Deo. 14
credens interiorem; fidei actum apertæ fidei professione proferre debet. ib.
crucis supplicium cur Christus subijt. 42
crucis signum quare in baptismo toties adhibeatur. 124
cultus diuini cupidos homines esse quantùm oporteat. 327
cultus extremus Deo præcipitur adhiberi tertio præcepto. 342
cultu Sabbathi quo tempore sublatus est. 348
cultus dei festi quare institutus. 355
cupiditas vitiosa quare prohibeatur. 407
cupiditati propriæ etiam iusti aduersantur.

D

DÆmones in exitu animæ quomodo nobis insidientur. 271
Dæmones, eos maximè tentant qui ab eis defecerunt. 488
Dæmonum odium in homines implacabile. 451
Dæmon simulans angelum lucis quę bona non sunt tanquam bona postulare persuadet. 454
Dæmonum externi impetus, & impressiones. 398

Dæ-

Dæmones quare principes appellati, & rectores mundi tenebrarum. ib.
dæmones quomodo à nobis vincantur. 593
dæmones quos non oppugnent, 98 & quos maximè infestent. ib.
dæmonum vis alligata. 492
dæmon quare malus præcipuè dicatur, 504 & peccati auctor. ib.
dæmoni assignamus, omnia mala, quæ in nos à proximis proficiscuntur, tanquam auctori, & impulsori. ib.
debita, quæ dimitti postulamus, quæ sint. 482
cuius debiti solutio sit ad salutem necessaria. ib.
debita quare dicantur nostra, 413
de Decalogo. 308
Decalogus legum omnium summa, & epitome. ib.
decalogi præcepta decem ex duobus caritatis præceptis pendent, ib.
decalogi Deum esse auctorem credere, maximam vim habet ad homines excitandos ad eam legem seruandam. 309
decalogi lex quanta maiestate data. 313
Vide lex, Vide item præceptum. 64
descensus Christi ad inferos causas. 55
Ex descensu Christi ad inferos nihil eius dignitati detractum est. ib.
descendere ad inferos cur Christus voluerit. ib.
desideria piorum exaudit Deus. 431
detractionis vitium quàm graue, & quanta incommoda ex hoc vitio consequantur. 295
detractores qui dicendi sint. ib.
detractoribus aures præbentes quantum peccent. 396
Deum vnum solum esse, non plures confitendum est. 2.6
Deum penitere quomodo intelligatur.
Deus solus remittit peccata auctoritate propria. 190
Dei nomen creaturis cur aliquando tribuatur. 16
Deus generali ratione omnium hominum, peculiari verò Christianorum Pater dicitur. 17
Deo omnipotens vis tribuitur. 20
deus omnipotens cur in symbolo prætermissis ceteris attributis dicatur. 20
deus suam excellentiam etiam ethnicis cur manifestauerit. 15
deo quo nulla fieri possit accessio. 155
deo cur patris nomen tribuatur. 446
deus omnium creator. 22
deus quæ creauit conseruat. 24
deo, & nõ sanctis, sacrificiũ offertur. 220
deus est legis auctor. 309
deus quare fortis in decalogo, dicatur. 338
deus totus est in singulis mundi partibus. 443
deus auctor non est peccati. 494
deus quare zelotes appellatus. 326
deus quare pœnam ad tertiam, & quartam generationem comminetur. 328
dei bonitas superat eiusdem iustitiam. ib.
dei nomen quo sit intelligendum, 322
dei nomen quomodo honoretur. ib.
deo multa imposita nomina. ib.
deus quibus modis laudandus. 345
deus non habebit insontem eum, qui nomen eius frustra assumpserit. 342
deus primò diligendus, deinde parentes. 354
deus desideria piorum exaudit. 416
deus oĩum hominum pater vocatur. ib.
dei prouidentia erga homines. ib.
deus hominum non obliuiscitur. 438
dei benignitas, & misericordia erga homines. 440
dei amor erga homines in redemptione ostensus. ib.
dei manus cum nos tangit, id non hostiliter facit, sed amanter. 439
deus quare castigat, quos amat. ib.
deus calamitates nostras nõ ignorat 229
deus omnium Deus est. 442
deus est vbique, & quomodo. 443
deus quare in cælis esse dicatur. 424
deus quomodo ex animo ametur. 446
A Deo quid primum petendum. ib.
dei gloria quomodo petatur. ib.

Dei nomen quomodo sanctificari petamus. ib.
deo, non pretio aliquo sed amore seruiendum. 465
Deo seruire regnare est. 461
dei nomen sanctum, & terribile sanctificatione non eget. 446
dei nomen, re, non verbis tantùm, sanctificandum. 448
dei prouidentia erga hominum salutem plane regia. 450
dei potentia, & prouidentia. 451
deus non ad otium, & inertiam nos vocauit. ib.
deus nunquam nos deserit. ib.
deus adminicula nobis concedit ad Regnum cœlorum consequendum. ib.
deum amare, vt par est, sine diuinæ gratiæ adminiculo non possumus. 405
deum amare sine modo debemus. 240
Ad Christianam prudentiam, nisi Deo auctore, & adiutore nos aspirare non possumus. 461
deus in iustificatis mentem sanat non carnem. ib.
deus requirit summum amorem in opera & studio, quod ei nauamus. 465
dei opera omnia bona. 461
deus omnibus operibus suis suam bonitatem impertiuit. ib.
dei voluntatem quare maximè colamus. ib.
dei viæ inuestigabiles. ib.
deus nobis melius consulit, quàm nos operare possumus. 467
Ad dei gloriam omnia ad vsus vitæ necessaria sunt ferenda. 468
dei infinita potentia colenda. 450
deus promptus, & paratus ad condonandum peccata penitentibus. 481
deus beneficentissimus parens. 422
deus iustitiæ retinentissimus. 473
deus quomodo tenet suos. 504
deus quomodo tentari sinat bonos. ib.
dei benignitas nullis hominum iniurijs exhauritur. 49
deus negat propitius, quæ concedit iratus. 116
Deus cur rogari vult cum sciat, quibus indigemus. 417
deo magis curæ est nostra salus, quàm nobis. 475
Ad Deum confugere in malis naturale est. 477
deus quomodo nos in tentationem inducat. 504
deus dat vires ad Sathanam Prosternendum. 447
dei benignitas non vno modo eripit nos à malis. 502
deus non vult nos omnibus incommodis solutos esse. 503
deus dat solatia ijs, qui aduersis premuntur. ib.
Deus vtitur dæmonum ministerio in repetendis pœnis à sceleratis. ib.
diabolo sese homines per peccatum addicunt. 480
diaboli crudelis dominatus. ib.
diabolus qua re mundi princeps, & tenebrarum dicatur. 501
diaboli proprium officium tentare homines. 504
diabolus quo animo tentet homines, ib.
diabolus quare tentator dicatur. ib.
diabolus quibus modis vtitur ad tentandum. ib.
dies dominicus cur pro sabbatho institutus. 258
Cur die dominico alia festa accesserunt. 349.
dies domini. Christi nouissimus aduentus dicitur. 263
die dominico quid agere, & à quibus abstinere fideles oporteat. 344
diuitiæ non amandæ. 410
diuites quare panem quotidianum petere debeant. 473
diuites facultates suas Deo acceptas referant. 477
diuites quare bonis cumulantur à Deo ibid.
diuortio nullo matrimonij vinculum disrumpitur. 161
doctoris legitimi operà necessaria fidelibus. 162

Do-

Doctrina catechismi ad captum cuiusque accomodanda. 6
Doctrina fidei Catholicæ, quibus rebus contineatur. 7
Doctrina Christianæ capita quatuor. ib.
domus vocabulo quid intelligatur. 404
dubitare in oratione non debemus. 408

E

Ecclesiæ nomine quid sit proprie intelligendum. 80
Ecclesia cur fidelium cętus vocetur. ib.
Ecclesiæ, & synagogæ differentia. 83
Ecclesia multis nominibus vocatur. ib.
Ecclesiæ nomen multa significat. 86
Ecclesia militans, & triumphans quales sint. 84
Eccles. militans, & triũphans vna est. 84
In Ecclesia sunt boni, & mali. ib.
Ecclesiam credere quomodo ad articulos fidei pertineat. 93
Ecclesiæ quanta sit maiestas propter Eucharistiæ ministerium. 200
Ecclesiæ Catholicæ agnitione Dei nomen sanctificatur. 449
Ecclesiæ prærogatiuæ. ib.
Ecclesia est regnum Christi. 454
Ecclesiæ figuræ, & similitudines 83. qui nam ab Ecclesia excludantur. ib.
Ecclesiæ Catholicæ proprietates, & prærogatiuæ. 86
Ecclesiæ caput visibile Pont. Rom. 87
Ecclesia est vna. ib.
Ecclesia Sancta appellatur. 90
Ecclesia cur Catholica sit. 91
Ecclesiæ veræ dignoscendæ à falsa certissima regula. 92
Ecclesia est Apostolica. ib.
Ecclesia non potest errare. ib.
Extra Ecclesiam verus Dei cultus non reperitur. 93
Ecclesia originem suæ veritatis traxit ab Apostolis. 94
Ecclesiam vniuersalem omnes tenere debent, qui salutem consequi cupiũt. 92
Ecclesiæ auctor Deus. 93
Ecclesiam claues regni cęlorum habere fide intelligimus. ib.
Quare credere sanctam Ecclesiam, & non in sanctam dicatur. 181
Effundere se in conspectu Domini quid sit. 422
Eleemosyna purgat peccata. 487
Eleemosynæ necessitas. 387
cohortatio ad Eleemosinã faciẽdam. ib.
Eleemosynæ faciendæ causa parcè viuendum est. 388
Eleemosyna orationi addenda. 433
Eleemosyna medicina est accommodata sanandis animæ vulneribus. 488
Episcopi tantùm, & sacerdoti potestatem habent remittendi peccata. 99
Episcopi administratio quæ sit. 288
Episcopus tantùm ordines refert. ib.
Episcopi, & sacerdotes, quomodo honorandi. 263
Eucharistiæ, & pęnitẽtiæ vsu qui aliquã diu carẽt, plurimũ dãni patientur. 257
Eucharistiæ institutio 184
Euchar. dignitas, & excellentia. ib.
Eucharistiæ sacramentum pluribus nominibus appellatur. ib.
Eucharistia quare dicatur communio, viaticum, & cœna. 85
Eucharistiam post cibum, & potum sumere non licet. 186
Eucharistia verè est sacramentum, & vnum ex septem. ib.
In Eucharistiæ sacramento adoramus corpus, & sanguinem Christi. 187
Quæ propriè sacramenti rationem habeant in Eucharistia. ib.
Eucharistiæ è cæteris sacramentis differentia. ib.
Eucharistiæ sacramentum perfectum facit materiæ consecratio. ib.
Eucharistia est vnum tantùm sacramentum, & non plura. ib.
Eucharistiæ sacramentum tria significat. 188
Eucharistiæ sacramenti materia duplex. ibid.
Panem, ex quo Eucharistia conficitur azimum esse conueniens est. 199. non tamen omninò necessarium. 190
Aqua modica vino quare admisceatur in Eucharistia. ib.

Aquam

Aquam in Eucharistia adhiberi non omninò necessarium. ib.
In Eucharistiæ sacramento quid significet panis, & vinum. 192
Eucharistiæ sacramenti forma. 193
In hac forma quæ sint, non absolutè necessaria. 164
Forma consecrationis vini, & eius declaratio. ib.
In sacramento Eucharistiæ tria sunt maximè admiranda. 197
In Eucharistia verum corpus Christi, & sanguinem contineri. 198
Eucharistiæ sacramentum non est tantùm signum corporis Christi. 199
In Euchatistiæ Sacramento totus Christus continetur. 201
In Eucharistiæ sacramento quæ sint ex concomitantia. ib.
Duæ consecrationes quare separatim fiant in sacramento Euchar. 102
In qualibet vtriusque speciei particula Eucharistię totus Christus continetur. ib.d.
Panis, & vini substantia post consecrationem in sacramento Eucharistię non remanent. ib.
Post consecrationem quare Euchar. sacramentum panis vocetur. 204
Conuersio admirabilis in sacramen. Euchar. transubstantiatio vocatur. ib.
Eucharistiæ sacramentum non curiosè scrutandum. 205
Qua ratione Christus sit in Euchatistiæ sacramento. ib.
Panis, & vini species in sacramento Eucharistiæ sine aliqua re subiecta manet. 397
Eucharistiæ sacramentum quare sub panis, & vini specie administrari Christus instituerit. 208
Eucharistia fons omnium gratiarũ. ib.
Eucharistia ea commoda animæ confert quæ cibus corpori. 290
Eucharistia quomodo gratiã tribuat. ib.
Prima gratia nemini tribuitur, nisi prius Eucharistiæ sacramentum voto perceperit. ib.
Eucharistia omnium Sacramentum finis. ib.
Eucharistiæ figura est manna. 120
Eucharistiæ vtilitates. 211
Eucharistiæ Sacramenti sumendi tres modi. 212
Maximis bonis se priuant, qui cum parati sint sacramentaliter sumere Eucharistiam, spiritu tantũ accipiunt. ib.
Eucharistiam accipere nemini licet ante Sacramentalem confessionem, si sacerdotis facultas data sit, si peccatum mortale conscientiam stimulet. 214
Ieiuni ad Eucharistiæ sacramentum accedere debemus. ib.
Aliquot dies ab vxoribus abstinendum iis, qui matrimonio iuncti sunt, cum ad communionem accedere volunt ibid.
Euch. communio sæpius iteranda, 215
Eucharistiæ sacramento quotidie alenda est anima. ib.
Eucharistia olim fideles quotidie sumebant. ib.
Ab Eucharistiæ communione excipiuntur, qui per ętatem rationis vsum non habent. 210
Euch quare infantibus negatur. ib.
Euch. sacramentibus non datur. 317
Eucharistiam sub vtraque specie laicis sumere non licet. ib.
Quare ecclesia consuetudinem communicandi sub vtraque speciei prohibuerit. ib.
Solis sacerdotibus potestas tradita est sacramentũ eucharistiæ conficiendi. 218
eucharistia est sacrificium. 219
euch. victima Deo gratissima. ib.
eucharistia, à Christo instituta duabus de causis. 220
eucharistia, vt sacramentum est merendi, vt autem sacrificium non solum merendi, sed etiam satisfaciendi vim habet. ib.
eucharistiæ sacrificium, quando institutum. ib.
eucharistiæ figuræ, & oracula. 221
Eucharistiæ, sacramentum inexplicabile.

cabile p'gnus charitatis est. 476
Eucharistiæ sacramentum quare dicatur panis noster. ibid.
Eucharistiæ sacramentum quare dicatur quotidianus panis. ib.
Execrationes sanctorum in scripturis sunt in prædictione. 428
Exempla, quæ ad bene sperandum nos inducere possunt. 501
Exempla humanæ infirmitatis. 500
Exitus petitionum nostrarum Deo permittendus. 477
Exorcismi vsus in Baptismo. 107
Extrema vnctio 205. Vide vnctio.

F

Falsum testimonium quid. 386
Falsi testimonij damna. ib.
Falsum testimonium non solum in iudicio, sed extra iudicium vetatur. 39
Falsum testimonium dicere contra se non licet. 393
in Falsis testimonijs mendacium numeratur. 394
Felicitas cui æternæ vitæ nomine significetur 108. hoc nequaquam comprehendi potest. ib.
Felicitas in omnium bonorum aggregatione consistit. ib.
Felicitas in quo consistat. ib.
Felicitas semel adepta nunquam amittitur. ibid. vide beatitudo. ib.
Festorum dierum præceptum. 342
Festi dies cur instituti. 344
Festi dies præter sabbathum alij apud Iudeos fuerunt. 347
Festi dies præter diem Dominicum quare instituti ab Ecclesia. 345
dies Festi cel brandi in Ecclesia. ibid.
Festis diebus quibus operibus Christiani se exercere debeant. 349
Fideles ad complectendam cælestem doctrinam quando sint propensiores 345
Fides quid sit, & quomodo sit ad salutem consequendam necessaria. 9
Fides vnde concipiatur. 2
Fidei multi gradus. 10
Notitia quæ Fidei disciplina, comparatur, multò certior est, quemquæ humanis est rationibus comprehensa. 15
Fides de omnipotentia Dei quàm necessaria, & vtilis. 21
Fides redemptionis ad salutem necessaria semper fuit. 26
Fides veterum, & nostra eadem. 27
Fides pœnitentiā antecedat oportet. 232
Fides nō verè dicitur pars pęnitentiæ ib.
Fides necessaria in creatione. 429
Fide firmos esse, caput est, ad ritè orandum. ib.
fides ad iustificationem necessaria. 59
Fides duodecim capitibus cur ab Apostolis comprehensa 10
Fidei Christianæ excellentia. 14
fidei doctrina præter philosophicas scientias est ad salutem necessaria. 15
fides in matrimonij bonis numerata quid sit.
fiducia impetrandi à Deo quæ in oratione petimus vnde sit. 430
fiducia conciliat nomen patris in oratione. 470
fiduciam orationis in nobis quæ iuuare possunt. 310
figura, & Prophetiæ conceptionis, & natiuitatis Iesu Christi. 40
figuræ crucis Christi. 44
figuræ confessionis. 145
Filius Dei, & verè Deus est Iesus Christus. 382
Filius Dei quomodo generatur. ib.
Forma sacramenti Eucharistiæ declaratur. 193
Forma sacramenti pęnitentiæ. 292
Forma sacra extremæ vnctionis. 267
Forma confirmationis sacramenti. 176
Forma aliorum sacramentorum, vide in proprijs locis.
Formula orandi diuersa ad Deum, & sanctos. 428
Fornicationis peccacalamitas propria 389. variæ eius species 377. vidè adulterium, & concupiscentiam.
Fragilitati consulendum. 389
de furto non faciendo pręceptum auditoribus inculcandum maximè. 481
hoc præcepto Dei benignitas erga nos maxi-

maximè percipitur. 34
hoc præceptum in duas partes diuisum monstratur, ib.
Furti nomine quid intelligatur. 81
quare hoc præceptum sub furti nomine non rapinæ datum sit. 328
Furti, quod est iniusta possessio, & vsus rerum alienarum, variæ species. ib.
Furandi etiam animas, lege Dei prohibetur ib.
Furtum quàm graue scelus sit. ib.
Furti immanitatem declarant, quæ furtum consequuntur. 383
furtorum multa genera. ib.
Furto ablata restituenda. ib.
Furtum quibus rationibus sit detestandum. 380
Fænerari est rapinam committere, & quàm graue scelus illud sit. 386
Furti excusationem nullam accipit Deus. 390
Excusationes quibus se homines defendunt in furtis. ib.
Fur diuinum nomen dedecorat. 391

G

Gaudia intima sanctorum. 471
Gloria inenarrabilis sāctorum 193
Gloria dei quō in oratione petatur. 445
Gloria quid 454
Gradus quibus ad orationem acceditur. 428
Gratia quid. 454
Gratiæ diuinæ in baptismo virtutes adiunguntur. ib.
Gratiæ regno plerunq; hic excidim. ib.
gratia Dei precedit conuersionem. 207
Gratia Christi quō ex eo, quod nobis cōmunicatur copiosior appareat. 260
gratiæ gratis datæ, & cætera donatori sunt Ecclesiæ communia. 117
Gratiam, quō Eucharistia confert. 213
Gratiarū actio cū oratione iungēda. 433
Gradus in Ecclesia diuersi non tollunt fraternæ necessitudinis nexum, 443
Grauitate relabentium in scelera. 49

H

HÆresis, quàm latè serpserit: 3
Hæreticis adhærentes, legitimis relictis Ecclesiæ pastoribus damnantur, 371
Heretici sunt administri diaboli ad tentandos homines. 494
Hæreticorum artes, quibus sunt vsi ad impia dogmata infundenda. 3
Hæreticus quis dicatur. 81
Hereticorum pestis, quò irrepserit. 9
Hæbreorum gentem, quare Deus delegerit. 314
Hæbraici populi liberatio ab Ægypto. 315
Hebreos durissima seruitute premi quare Deus permiserit. 315
Hebræos populo promissa præstita post 400. annos quare. ibi.
Homicidium prohibens præceptum auditu iucundum. 364
Homicidium prohibens præceptum duo continet. 366
Homicidium casuale quando citra peccatum sit. 366
Homicidium casuale quando est peccatum. ib.
Homicidium sui ipsius interdictū. 367
Homicidium peccatum est nefariū 368
Homicidium quod hoc præcepto non vetatur. 365
homicidij quot sint rei 365
homicidij voluntas est peccatum 365
hominem occidere priuata auctoritate vetitum est omnibus 367
omnes Homines huius legis vi, Non occides defenduntur ib.
homo ad imaginem, & similitudinem Dei formatus secundum animam. 25
homo postremō creatus, non vi naturæ, sed diuino beneficio immortalis, ibi.
Homo quid debeat Deo 439
homo quæ bona per peccatum amiserit 439
homo pueris comparatur. 428
homo etiam iustificatus non ita habet domitos carnis affectus, vt illi postea excitari non possint. 458
homo qua maledictione condemnatus post Adæ peccatum. 470
homo nullus est, qui se peccatorem non

non debeat verè agnoscere. 478
Homo ne vnius quidem diei victum per se parare potest. ib.
homines non persequentes Dei ministri sunt.
homines diuini cultus, quàm cupidos esse oporteat. 503
homines comparantur ægris, & iis qui gustum amiserunt. 439
hominis ruina prima. 19
hominis instabilitas. 541
hominis imbecillitas tanta est, vt sine Dei auxilio peccata vitare non possit. 464 464
hominis inscitia, & imbecillitas. 400
hominum miseriæ propter peccatum primi parentis. 437
hominum omnis labor nisi Deus faueat inanis est. 470
honor, Deo habendus quomodo, & vbi præcipiatur. 337
honorare quam vim habeat. 458
honoris vox rite in præcepto posita. ib.
honorandi à nobis patres cuiuscumque generis. ib.
honoris officia quæ in parentes conferri debent. 357
honor mortuis parentib. tribuendus. 359
honorantes parentes, quos fructus percipiunt. 362
honorantes parentes, etiam si citò moriantur, huius præcepti Præmium capiunt. 361
De honorandis parentibus præceptum explicatur. 362
hostes humani generis quando afferre aduersus nos arte excogitant. 489
humiliter regnum Dei à nobis petendum. 457
hypocritæ ex animo non orant. 432
hypocritarum mos in orando faciendus. ib.

I

Ieiunium, & eleemosyna orationi socianda. 433
Iesum Christum filium Dei credentes, quam vtilitatem capiant. 26
Iesus Dei filius solus potuit nos Deo reconciliare. 17
Iesus quid significet. 29
Iesus nomen quomodo alia eius nomine contineat. ib.
Iesus Christus rex, sacerdos, & propheta supremus. 29
Iesus filius Dei, & verus Deus. 3
Imagines pingere qua ratione prohibitum est. 324
Imagines pingere absolutè non est prohibitum. ib.
Imagines Trinitatis pingere quomodo liceat. 324
Imagines Angelorum cur fiant. ib.
Imagines Christi, & Sanctorum in Ecclesia habere non solū licet, sed maximo fidelium bono factum est. ib.
Ad imaginem sanctorum cum quis orationem dominicam pronunciat, quid sentire debeat. 327
Impiorum pœna duplex damni, & sensus. 73
Incarnatio verbi quanti facienda. 36
Incarnationis mysterium non vna persona confecit. ib.
Per incarnationem nulla facta est naturarum confusio. ib.
Incarnationis verbi opus, quare Spiritui sancto peculiari quadam ratione tribuatur. 32
In incarnationis mysterio quædam supra naturæ ordinem, quædam naturę vi effecta. ib.
Mirabilia, quæ in verbi Incarnatione acciderunt. ib.
Incarnationis Iesu Christi mysterium quanto pietatis studio recolendū. 40
Incommoda omnia æquo animo ferenda. 504
Indigentiam habemus externarū rerum ad victum, vitamq; excolendam. 49
Indignari non debemus cum nostras preces non exaudit Deus. ib.
Infantes, vide Baptismus.
Infelicitas hominis quomodo cognosci possit. 451
Inferorum nominis significatio. 53
Inferorum loca quot sint. 54

Inferorum ad loca quomodo Christus descenderit, vide animæ Christi descensus. 55
Infidelis ad fidem conuersus primam vxorem retineat. 302
Ingratitudo hominum erga Deū 480
Inhumanitas in egenos fugenda ab eo qui à Deo vult exaudiri. 420
Inimicorum dilectio præstantissimum Charitatis officium. 371
Inimicos diligentes sunt filij Dei. 486
Inimicis non est irascendum, sed Diabolo. 504
Inimicis parcendum si volumus nobis peccata dimitti. 485
Inimici diligendi. ib.
Inimicis non parcentes quid à Deo petere debeant. 487
Inimicis inuisibiles quales. 491
Iniurias obliuisci est Christianis omnino persuadendum. 486
Iniuria obliuisci qūo probandum. ib.
Iniuria remittenda ab eo, qui vult, vt Deus sibi ignoscat. 429
Iniuriarum obliuionem à nobis requirit Deus. 485
Iniurias qui condonant, quæ commoda capiant. 371
Iniurias condonare nolentes in quę incommoda incidant. ib.
Remedia ad deponendas iniurias. 35
Iniurias remittendi voluntas sufficit reclamantibus corruptæ naturæ appetitionibus. 487
Iniuriarum obliuio est optima eleemosyna. 458
Iniurias non obliuisci in animo habentes, vt debent hac precationis conditione dimitte nobis debita nostra sicut, & nos, & cur. 487
Instrumenta quibus quæritur, & inuenitur regnum Dei paranda. 451
Interpretatio Cypriani verborum sicut in cælo, & in terra. 466
Interpretatio huius vocis Amen. 506
Inuocans Deum in suis calamitatibus eum honorat, & contrafaciens Deum inhonorat. 640
Irasci quando sit peccatū vel nō sit. 307
Iudex omniū Christus quare futurus 7o
De Iudicio finali, b. Quare Christus ad iudicandum venturus. ib.
Iudicium Christi de nobis duplex fit. ib.
Iudicij generalis necessitas ib.
Iudicium cur non perinde Patri, & Spiritui sancto, ac filio tribuatur. 69
Iudicio præcedentia. ib.
Iudicij forma, & ratio. ib.
Iudicantis Christi sententię verba explicantur. ib.
Iudicij vniuersalis articul. quā vtilis. 74
Iudices venales apud committunt. 386
Iudices in iudicando quot peccata possint committere. 395
Iudicia forensia iure, & ex legibus administranda. 368
Iurans quæ considerare debeat. 310
Iurando peccat, qui iniustum aliquid promittit. 321
Iurare cur liceat. ib.
Iurandi necessitas excusationem habet. 317
Iurandi nimia consuetudo multa mala parit. 338
Iurans temerè graui peccato se adstringit. ib.
Iurare falsum prohibitum est secundo præcepto. ib.
Iurare falsum est peierare, & quot modis peierant homines. ib.
Iurans verum, quod esse putet, falsum periurius est. ib.
Iurans falsum, quod putat esse verum quando peierat. ib.
Iurans peccatū mortiferum, vel contra consilia Euangelica, vt peccat. 329
Iurans per falsos Deos peccat. ib.
Iurans leuibus coniecturis adductus peccat. ib.
Iuramentum promissorium non seruans periurus est. ib.
Iurandi præcepto quare minæ adiunctæ. 140
Ad iurandum malè summa hominum procliuitas est. 331
Iurandi lex quæ iubeat, & quæ prohibet

hibet. 330
Iurandi frequens vsus minimè laudandus quamuis iusiurandum in se sit bonum. 331
Iurare quare sit institutũ, & quoniã, ib.
Iurare quid. ib.
Iurare per creaturas, iusiurandũ est, ib.
Propter peccatum male iurandi diuersis supplicijs affligimur. 340
Iurisdictionis potestas vnde prob. 341
Ius naturale seu lex naturæ quid sit. 312
Ius naturæ violant qui inimicis non parcunt. ib.
Iusiurãdũ in iudicio quomodo fiet. 355
Iusiurandum non exigitur à pueris ante pubertatem. 336
Iusiurandum quando sit laudabile. 337
Iusiurandum à fide originem habet. ib.
Iusiurandum ad quem finem tendere oporteat. ib.
quomodo iusiurandum à Christo Prohibeatur. ib.
Iusiurandum à malo esse quomodo Christus dixerit. ib.
Iusiurandum per execrationem. 333
Iusiurandum assertorium, & promissorium. ib.
Iusiurandum vt rectum, sanctumq; sit quę requirantur. ib.
Iusiurandum quomodo in veritate præstetur. 134
Iustificati mentem sanat Dei gratia, non carnem. 309
Iustificari nõ potest, qui nõ est paratus ad omnia Dei Præcepta seruanda. 10
Iustificatio peccatorum est infinitę Dei potentiæ opus 94. fit per sacramenta tanquam instrumenta. ib.
Iustitia originalis suprà naturæ facultatem homini à Deo data. 14
Iustitia iuramenti comes, maximè in promissis requiritur. 432

L

LAbor omnis in Paradiso iucundus fuisset. 470
Labore manuum ea quærenda, quæ pauperibus tribuamus. 389
Lachrymæ in pænitentia summopere optandæ. 227
Lex naturæ à lege scripta non diuersa. 310
Lex in decalogo contenta, non est noua lex, sed naturæ lex illustrata. ib.
Legis iussa difficultatem nõ habent. 311
Legem mandans, dat etiam vim eam implendi. ib.
Legem à Deo accepisse, quantum sit beneficium. ib.
Lex cur tali loco, & tali tempore data sit. 615
Legi obtemporandum. ib.
Legis obseruantiæ fructus. 312
ad Legem obseruandam propensiores nos reddit, scire Deum esse Dominum nostrum. 318
Lex omnis ad præcepta seruanda, homines præmio, aut pęna inducit. 326
Legis seruandæ modus, & ratio. 336
Lege non concupiscendi præscripta quid à Deo prouisum sit. 404
Lex Dei intimo animi sẽsu seruãda. ib.
Legem diuinarum & humanarum differentia. ib.
Lex diuina quasi speculum quoddam est, in quo naturæ nostræ vitia intuemur. ib.
Libellorum famosorum auctores damnantur. 229
Libellus repudij ab Euangelica lege damnatur. 300
Libello repudij separati rursus coniungi possunt. 312
Liberum arbitrium homini datum. 25
Lingua vitium communissimum. 392
Loquacitas in oratione prohibetur, non longæ preces. 432
Loquacitas vitanda. 403
Lucris honestis tranquillitas inest.
Lumen diuinum quid in nobis faciat.

M

MAgistratibus politicis honor ferẽdus 360. ijs quando est obtemperandum, & quando minimè. 360
Mala cum patimur, ad Dei auxilium confugimus. 500
à Malis cum non liberamur, non indignari

gnari debemus. 402
Malorum omnium liberationem non petimus. 502
Mala quædam, quæ communiter mala putantur, sunt tamen fructuosa ib.
Mala illa deprecamur, quæ nullam animę vtilitatem afferre possunt ibid.
Quibus malis liberati petendum, sit ib.
Mala quæ in nos à proximis proficiscuntur, dæmoni assignanda. 504
Malorũ liberatio à Deo postulanda 500
Mala animæ, & corporis deprecari debemus. 478
Maledictio qua condemnatus est homo post Adæ peccatum. 469
Maria, Dei & hominis mater, verè, propriè dicitur. 38
Maria vere Mater Dei quare. 38
Marię perpetua, & in corrupta virginitas in partu seruata. ib.
Mariæ in partu Spiritus S. affuit. ib.
Maria cum Eua confertur. 40
Maria ex regibus orta 38
Mariæ felicitatem gratulamur, cum eã Angelicà salutatione salutamus. 425
Mariam iure oramus, vt nobis peccatoribus veniam sua intercessione conciliet. ib.
Maria mater misericordiæ. ib.
Maria aduocata nostra. ib.
Mariæ merita apud Deum præstantissima. ib.
Mariæ summa voluntas adiuuandi humanum genus. ib.
Mariti quæ sint officia. 305
Materia sacramenti Euchar. duplex. 188
materia sacramenti extremę vnctionis. 167.
materiam aliorum sacramentorum vide in propriis locis.
Matrimonium vnde dictum. 292
matrimonij sacramentum varijs nominibus appellatum. ib.
matrim. definitio & eius declaratio. ib
In matrimonio quæ reperiantur res quarum tamen nulla, nisi coniunctio est matrimonium. 294
Matrimonium inire non possunt, qui legibus matrimonij consortio excluduntur. 402 ib.
Matrimonij vis, & natura in quo consistit. ib.
Consensus matrimonium efficit. ib.
Consensus verbis, quę præsens tempus significant, exprimatur. ib.
Consensus alterius tantùm ad matrimonium coniungendum satis esse nõ potest. ib.
matrimonij obligatio qualis. 195
matrimonium nõ contrahitur per verba futurum tempus significantia. ib.
Verborum loco in matrimonio nutus, & signa sufficiunt. ib.
Ad verum matrimonium concubitus necessariò non requiritur. ib.
matrimonij duplex ratio est, vt est officium naturæ, & vt est sacramentum. 297
matrimonium, vt est officium naturæ à Deo institutum. ib.
matrimonium indissolubile institutum. ibid.
matrimoniũ quib. causis institutum. ib.
matrimonium natura, vt sacramentum est. 208
matrimonium sacramentum esse, & vnum de septem legis Euangelicę sacramentis probatur. 290
matrimonij sacramentum à Christo institutum. 200
matrimonium gratiam significat & tribuit. 209
matrimonij sacramentum quantum præstat matrimonijs ante legem. ib.
matrimonia Iudæorum sanctiora fuerunt matrimonijs gentilium. ib.
matrimonium neque lege naturæ neque in lege scripta decorem suum retinuit.
matrimonium duorum tantum, & non plurium coniunctione definitur. 203
matrimonij vinculum nullo diuortio dissolui potest. ib.
matrimonium dissolui non posse vtilissimum est.

Matrimonia fidelium perfectione, & nobilitate, Gentilium, & Iudæorum Matrimonijs longè præstant. ib.
Matrimonij bona tria. ib.
Matrimonia clandestina, neque vera, neque rara esse possunt. 306
Matrimonij impedimenta tradenda sunt. ib.
Matrimonium contrahentes quomodo affecti esse debeant. ib.
Ad matrimonium contrahendum parentum consensus requirendus. 308
Matrimonij vsus qui esse debeat. ib.
matrimonij officio interdum, orandi causa abstinendum. 309
Medicina à Deo homini data. 502
In medicinæ remedijs quomodo spes ponenda. ib.
Meditationes de Christi passione. 245
Mendacium quid sit. 339
Mendacium dicere in vtilitatem proximi non licet. 395
Mendacio fallere, loco,& officij causa indignum est. 398
Mendacium summa miseria, & turpitudo. 400
Mendacij pater dæmon. ib.
Mendacium quot incommoda societati humanæ inferat. 400
Mendacia excusare Error est. 401
Mendacio nemo studeat. 402
mens bona è Deo vbi postuletur. 481
merendi ampla occasio est patienti animo labores,& incommoda ferre. 262
mereri possumus cum diuina gratia vitam æternam. 261
Meretur oratio nostra exaudiri per meritum Christi. 432
meritum nostrum ex diuina gratia ortum habet. 261
meritis paria reddentur præmia in cælis. 116
merentur fructum passionis, qui sacrificio Eucharistiæ commun. 220
meritum præmij gloria immortalis operibus nostris tribuitur. 260
Meritum operum nostrorum ex merito passionis Christi pendet. ib.
Meritum nostrum non obscurat Christi passionem, sed multò clariorem reddit. ib.
meritorum communicatio est in Ecclesia. 95
minister sacramenti baptismi proprius. 149
Et qui extra ordinem ministrare hoc sacramentum possit. 149
ministerio Baptismi ordo quis seruandus sit. ib.
minister proprius sacramenti confirmationis, 177
ministrum confessionis scientia, & prudentia præditum esse oportet. 251
minister pænitentiæ duplici potestate, ordinis scilicet, & iurisdictionis præditus esse debet. 250
ministri sacrificium facientes. Christi personam suscipiunt. 223
miseriæ hominis in hac vita demonstratur. 418
miseria summa humani generis quæ mala sunt non vt mala iudicare.
miseriæ humanæ causa potissima. 434
miseria hominis propter peccatum primi parentis quot,& quantæ. 469
miseriæ hominum vnde. 46
missæ sacrificium idem est cū eo quod in cruce oblatum est. 223
missæ sacrificium non est nuda commemoratio sacrificij in cruce peracti sed verè propitiatorium. ib.
missę sacrificium pro mortuis offertur, & alijs prodest. 128
missæ sacrificium propitiatorium sacrificium. ib.
Missæ omnes communes dicendæ. ib.
missæ ritus non sunt inanes, & superuacanei. ib.
mœchari, prohibitum est præcepto sexto. 174
mœchia quare post homicidium prohibetur. ib.
Præceptum de mœchia quibus verbis tractandum. ib.
mœchiæ præcepti duplex vis. ib.
Mœchię seu adulterij, nomine quid pro-

prohibeatur. ib.
Reliquia de Mœchia vide in Adulterio & fornicatione.
mortem Christus in ligno Crucis cur perpessus sit. 40
mortem Christi Parochi sæpe exponere debent. 41
mortem Christus verè sustinuit. 40
mortem Christus subiuit, sponte. ib.
Locum mortis, & tẽpus ipse delegit. ib.
Mulier quare ex latere viri formata, non expedibus, aut ex capite. 305

N

NAtiuitas Christi duplex non facit duos filios. 32
Necessitate nostra cognita ad patrem adire cogimur. 470
Necessitati nostræ quæ super sunt cum alijs communicanda. 474
Nequitia carnis, & spiritus. 491
Nomẽ Dei Tetragrammaton pronunciare inanis est superstitio. 331
Nomina quare imponenda baptizatis. 169
Nomina gentilium imponentes baptizatis reprehenduntur. ib.
Nomina Deo imposita. 330
Nomini diuino quomodo verus honor tribuatur. 331
Nomen clerici vnde deductum. 280
Nomen Dei quomodo sanctificari petatur. 446
Nomen Dei cur à gentilibus blasphematur.
Nomen Dei quomodo in infidelibus sanctificari possit. 448
Et in peccatoribus. ib.
Nomen Dei sanctum, & terribile sanctificatione non eget. 447
Nomen Dei re non verbis tantùm sanctificandum. 449
Nota certa iudicandi, quę sit párua, quę recta peritio. 46
Nouissimorum commemoratio sæpè populo facienda, & cur. 74

O

OBedire debent omnia diuinæ voluntati. 466
Obseruatio legis necessaria ad salutem 313
Obtrectatio vitium pessimum. 396
Obtrectatorum multa genera. ib.
odium Dei maximum omnium peccatorum. 329
Odium proximi multa peccata sequuntur. 478
officium dęmonũ in nos infinitum. 467
officium Parochi, quod auditoribus præstare debent. 449
omnis doctrinæ ratio fidelibus tradenda, in scripturam, & traditionem distribuitur. 7
opera, quæ sine fide, & charitate fiunt, grata Deo esse non possunt. 261
opera nostra inania sunt propter scelerum nostrorum immanitatem. 370
opera nostra ex Christi gratia merentur. 260
operibus regnum Dei comparatur. 457
operibus cum gratia Dei factis diuinæ legis satisfacere possumus. 261
operibus nostris vitam æternam consequi possumus. ib.
opus nullum Deo gratum sine gratia Dei nullus præstare potest. 467
opus redimendi hominum genus eminet inter opera gubernationis, & creationis. 437
orandus primò Deus, deinde sancti. 427
orandus Deus aliter, & aliter sancti. ib.
orandi optimus modus. 420
Pro quibus orandum. 420. & fusius. 420
orandi sancti, & qua ratione, vt nostri misereantur. 427
orandi ratio optima. 431
orandum est in spiritu, & veritate. ib.
orandi in spiritu consuetudinem infideles habeant. 432
orandum in nomine Christi. 433
orandus Deus, cum proximus nos lædet, & quomodo. 431
orantes Deo honorem habemus. 415
oranti maiestas diuina fit propior. 505
orare intra cubiculum quid sit. 433
orantem Christianum pro alijs Deus libenter audit. 446

Orare alijs pro alijs debemus. ib.
Orantes, cum Deo colloquuntur. 506
Orantium fructus, & munera. ib.
Orare sicut oportet debemus, & qui non sic orent. ib.
orandi modus effundendi voce, Scripturę exprimunt quis sit. 431
Orationis seu petitionis, seu gratiarum actionis mlut ſunt gradus. ib.
quos peccatores in oratione Deus exaudiat, & mouet. ib.
Oratio ad Deum necessaria. 415
Orationis necessitatem quibus rationibus fideles intelligant. ib.
oratione dæmones fugamus. ib.
Orationes pias semper exaudit Dominus. 417
Cur aliquæ non exaudiantur. ib.
Christus in oratione pernoctabat. 363
Orationis vtilitas, & fructus. 416
oratio est, quoddam religionis argumentum. ib.
Oratione Deo nos subiectos esse profitemur. ib.
Oratio est Cæli clauis. ib.
Oratione amplissima dona consequimur. ib.
Oratio quibus partibus constet. 420
Orationis partes precipue duę. ib.
Oratio eorum, qui nondum fidei lucem acceperant, quomodo exaudiatur. ib.
Orationum quæ fiunt in Ecclesia in die parasceues antiquitas. 425
Oratio requirit assiduitatem. 433
In oratione sanctorum feruor imitandus, & petitione gratiarum actio adiungenda. ib.
oratio nostri desiderij interpres est. 446
Oratio Dominica quotidie recitanda. 409
Oratio quorum non exaudiatur à Deo 422
Orationes pro impijs fieri debent. 487
Orationes pro mortuis in Purgatorio ab Apostolis fluxere. 425
Orationes pro peccantibus ad mortem non proficiunt. ib.
OrationemDominicam ante imagines sanctorum pronunciatus quid sentire debeat. 427
Oratio humilis esse debet. 428
Orationi præcatio. ib.
In oratione, qui vult exaudiri, à quibus est sceleribus abstinendum. ib.
Orationem nostram facit execrabilem Contemptus diuinæ legis. 429
Oratio dubitationem non admittit. ib.
Oratio mẽtalis vocalem non excludit. 431
Oratio mentalis principem locum tenet. ib.
Orationis vocalis propria vtilitas, & necessitas. ib.
Oratio priuata, & publica. 432
Orationis dominicæ expositio. 435
Oratio pro altero facta Deo gratior, quàm pro se. 442
Oratio nisi postulet celestia, aut cum cælestibus coniuncta inanis est. 445
Orationes sunt arma contra Satanã 446
Orationes in principio timoris plenæ, in fine exaltationis. 507
Ordo seruandus in oratione. 500
Ordo quid. 279
Ordinis sacramentum multos habet gradus, & varias functiones. ib.
Ordo sacer inter Ecclesiæ sacramenta quare enumerandus. ib.
Ab ordinis sacramento omnia alia sacramenta pendent. 275
Ordinis dignitate nulla in terris excellentior. 276
Ordinati ritè, sunt legitimi Ecclesiæ ministri. 279
Ordinandi quales esse debent, & hi quẽ finem sibi proponere debeant. 277
Ordinis sacramento initiati præcipua gerunt Ecclesiæ munera ib.
Ordinis potestas ad quæ se extẽdat. 478
Ordines ministrorum quare plures instituti. 479
Ordinis sacramenti quis sit minister legitimus. 288
Ordines septem qui. 280
Ordines maiores, & minores. ib.
Ordo ostiarij, & munus. 282

Ordo lectoris, & officium. ib.
Ordo exorcistarum, & munus. ib.
Ordo acolytorum, & munus. ib.
Ordo subdiaconi, & officium. 289
Ordinibus sacris perpetua continentia imponitur. ib.
Ordo diaconi, & munus. 284
Ordo sacerdotis ib. vide Sacerdos, & Sacerdotium. 285
Ordines sacri fiunt statis diebus, quibus etiam ieiunia indicuntur. 286
Ordinandi prius sacramento pœnitentiæ conscientiam purgent. ib.
Ordinis sacramentum pueris, & furiosis non conferendum. 290
Quis ætatis annus in singulis ordinibus expectandus. ib.
Ordinis sacramentum gratiã cõfert. 291
Ordinis sacramentum charactere imprimit. ib.
Originalis iustitia donum homini datum. 22
Originale peccatum ex Adam propagatum. 26

P.

PAnis nomine multa in diuinis litteris significari. 471
Panis nomine omnia necessaria victui, & vestitui intelliguntur. 472
Panis ad necessitatem non ad luxuriam petendus. ib.
Panis à nobis, iure acquirendus non iniuria, vel fraude. 473
Panis, quare quotidianus appellatus. ib.
Panis assiduè à Deo petendũ quare. ib.
Panem quotidianum quomodo diuites petere debeant. 475
Panis spiritualis. 475
Panis qui Christus est, incredibili lætitia perfundit piorum animos. 476
Panis noster substantialis Christus in Eucharistiæ sacramẽto cõtinetur. ib.
Parentibus honor quis debeatur. 359
Parentibus in necessitate subueniendum est 341. iisdem etiam mortuis honor tribuendus. ib.
Parentum officia erga filios. 394
Parentes nimiam seueritatem, & indulgentiam fugiant. 165
Parochi qui sine discrimine cum conditione iterum baptizant, sunt irregulares. 164
Passionis Christi mysterium maximè Dei potentiam, & benignitatem ostendit. 478
Passionis Christi tempus quare obseruatur. 4
Passionis Christi causa. 46
Passionis Christi historia populo sæpe inculcanda. 45
Passionis Christi beneficium, qua ratione contemplari conueniat. 47
Passus est Christus pęnas grauissimas, 48
Passiones Christi acerbiores, quàm sanctorum. 51
Passio Christi quę commoda nobis cõferat. ib.
Passio Christi nobis Veniam peccatorum promeruit. 484
Passione Christi omnis satisfactionis vis, & ratio fluxit. ib.
Pastorum Ecclesiæ verba tanquam Dei verba recipienda. 1
Pastores etiam hodie necesse est verbum Dei prædicare. 3
Patris vox quid in Deo significet. 18
pater quare dicatur prima persona in diuinis. 375
patris nomine qui vocentur. ib.
patres cuiuscunque generis nobis honorandi. ib.
pater quare in principio orationis positus. 453
pater omnium Deus. ib.
patrum veteris legis polygamia excusatur. 301
Patriarcharum, & prophetarum, & nostra fides eadem. 27
Patriarchæ olim quot, & eorum gradus. 288
patrini quare adiuncti ad baptismum præter sacramenti ministros. 149
patrinorum vsus antiquus. 143. quot esse debeant 21
patrinorum affinitas cum quibus contrahitur

trahitur. ib
Patrin patres. 252
patrinos in baptismo esse quibus non liceat. ib.
patrinus quarē ad confirmationem vocetur. 178
patrini confirmationis, quàm affinitatem contrahant. ib.
patrini causarum officia. 354
peccatum, & peccati pæna, ex Adam ad nos permanauit. 26
peccata quædam remitti non posse, quomodo intelligatur. 233
peccata cogitationis quantum referat à Deo fuisse prohibita. 486
peccata omnia mortalia etiam cogitationis in confessione aperienda 247
peccata diligenter peruestiganda ad ea confitenda. 264
peccata in Ecclesia quomodo remittantur. 103
peccata penitentibus condonare, semper prōptus est, & paratus Deus. 483
peccata quare debita dicantur. 483
peccata sine Dei auxilio vitare non possumus. 464
peccata culpa dimissa, pœna non remittitur. 253
Ad peccati veniam consequendam tria requiruntur. 478
peccati veniam postulans qualiter Affectus esse debeat. ib.
peccati pestis teterrima. 410
Ad peccati condonationem dolor, & malorū sēsus quā sit necessarius. 481
peccatum consequuntur duo. 252
peccatum, idest peccati fomes, vbi habitet. 262
peccatorum nostrorum immanitate auersus à nobis Deus, nostris non benedicit. 470
peccatis omnes addictos esse. 479
peccatorum recordatio qualis esse debeat. 479
peccatorum turpido. ib.
peccatorum, etsi eius actio transierit, macula tamen, & reatus permanet. 481
Peccatū semper in sequitur ira Dei. ib.
peccatis Deus offenditur. ib.
peccatorum remissiones petentes excusatione non vtimur. 483. quomodo nostra sint. ib.
peieratis qui iurādo iustitiā deserit 339
peierare varijs modis solemus. ib.
Summa hominum procliuitas ad peierandum. 341
pericula, in quibus assiduè versamur ante oculos ponenda. 490
periurium causa est cur diuersi supplicijs affligantur. 341
permissio in Deo quomodo intelligatur. 495
personarum diuinarū proprietates. 18
persona prima in diuinis, quare pater dicatur. ib.
Quæ ad diuinas personas pertinēt subtilius exquirere non oportet. 19
petere quid plurimum à Deo debeamus. 446
petere regnum Dei non satis est ad illud acquirendum. 456
petere vt Deus nostris cupiditatibus non satisfaciat, difficile in animum inducimus. 464
petere non debemus abundantem, & exquisitam copiam ciborum. 462
petere subsidia rerum humanarum. à Deo possumus. 471
Cur hæc à Deo petere liceat.
petere non sibi, sed omnibus, est proprium, Christianæ charitatis. 475
petere dimitti debita, quid sibi velit. 484
petere debemus, malorum depulsionem, si id ad gloriam Dei faciat. 502
petere non debemus, vt omninò non tentemur. 495
petere non debemus, omninò ab omnibus malis liberari. 502
petere debemus, vt Domini manus cibos suppeditet salubres. 476
petenda à Deo, quæ sint. 422
petendum quid sine adiunctione. 423
petentibus pijs hominibus si quid negat Deus, argumentum est id eis

vtile non fuisse. 506
Cur cum petitio de regno Dei cum omnibus coniungatur, ea tamen separatim facienda sit. 451
petitio, fiat voluntas tua; quem ordinem habeat. 464
petitiones quibus corporis, & animæ subsidia ponuntur quæ sint. 468
petitionum ordo equi debet ordinem rerum expetendarum. 446
petitio omnis nostra ad cœlestia referri debet. 434
petitores, & accusatores quomodo suo officio non rectè fungantur. 503
petrus summus Pontifex, & caput omnium Apostolorum. 87
Petrus à Christo caput Ecclesiæ constitutus. 88
petri successor eandem cum Petro potestatem habet. ib.
Philosophi quid de Deo senserint. 15
philosophia Christiana à seculari sapientia, quid differat. 14
pœnas grauissimas quas Christus perpessus est. 40
pœnitentiæ vsu carere diutius plurima damna affert. 137
pœnitentiæ sacramentum est necessarium. 224
pœnitentia reiterari debet. 225
pænitentia secunda naufragij tabula ib.
pœnitentia multiplex. ib.
pœnitentiæ nomis varia notio, & potestas, ib.
pænitere Deum, per translationem dicimus. 220
pænitentiæ variæ significationes, in quo differant. ib.
pœnitentiam fides antecedat necesse est. 227
pœnitentia virtus est, & sacramentum 228. 229.
pænitentia vt virtus est, quid sit. ib.
Citra pœnitentiam nullus condonationem peccatorũ obtinere potest. 223
pœnitentia quid sit. 234
per pænitentiam cur peccatum non ita dimittatur sicut in baptismo. 238
Per pænitẽtiã Christo assimilamur. 290
pœnitentia hæc intima quare sit virtus 285
pænitens verè quid sibi proponere debeat. ib.
Quibus gradibus ad pœnitentiam liceat ascendere. 228
pœnitentia regnum cœlorum sacræ litteræ pollicentur. ib.
pœnitentia exterior, est sacramento. 230
pænitentiæ sacramentum quare Deus instituerit. 230
pœnitentia sacramenti, materia, & forma. 230
pœnitentiæ cæremoniæ, & ritus, 231
pænitentiæ sacramenti fructus. 234
pænitentia nos in Dei gratiã restituit. ibidem.
pænitentiæ partes integrales. 234
pœnitentia quibus ex partibus constet. 235
pænitentia publica quare publice peccato indicatur. 259
In pænitẽtia duo animaduertenda. 280
pœnitentiæ pæna à nobis suscepta Dei animaduersionem auertit. ib.
Pontificem Romanum Catholica Ecclesia patrem orbis terrarum appellat. 281
Pontifex Rom. est Ecclesiæ caput visibile. 86
Eius auctoritas patrum sententijs roboratur. ib.
Pontifici Romano summa dignitas; & iurisdictio iure diuino data. 289
pontifex Rom. moderator vniuersalis Ecclesiæ, Petri successor, & Christi verus & legitimus Vicarius. ib.
postulatio de regno Dei magnam vim bonorum, & copiam continet. 541
postulatio dimitendi debita de quibus intelligatur. 842
potestas Ecclesiastica duplex est ordinis, & iurisdictionis. 214
præcepta omnia legis Moysi ex decem pendent præceptis, & illa decem ex duobus. 308
præceptum primum decalogi. 305

præceptorum ordinis ratio. 322
præceptorum duplex cõtinetur in verbis primi præcepti. ib.
præceptorum omnium primum, & maximum, est primum. 319
præcepto primo non prohibetur ars sculpendi, pingendi, & fingendi. 322
præceptum primum quare à secundo separatim traditur. 330
præcepti secundi lex quid prohibeat, & quid iubeat. 331
præceptis de diligendis parentib. vsus latissimè patet. 355
præcepta Decalogi duabus tabulis incisa, & quare. ib.
præceptum de diligendis parentibus quare matrem explicet. 358
præcepta vltima duo quare simul coniuncta. 354
præcepta duo postrema qui seruat cętera omnia seruat. 403
Quo pacto hæc inter se differant. ib.
Ex præceptis his duobus postremis quanta ad homines promaneat vtilitas. 406
præceptorum duorum vltimorum duplex necessitas. 404
prædicatio diuini Verbi nunquam intermittenda. 3
prædicare non debet aliquis, nisi mittatur. 2
prædicatio Verbi Dei fidem nobis acquirit. 2
prædicantiũ verbum Dei auctoritas. 3
præmia victoribus proposita. 498
præparatio ad orationem in quo consistat. 427
præparatio ante communionem qualis, & quàm necessaria. 212
præparatio ad communionem requirit, vt ieiuni accedamus. 214
præsidia quot, & quanta Deus nobis ad consequendam salutẽ cõcesserit. 464
prçcatione Dominica singuli quotidie vti debent. 475
præcãtes omnes Ecclesiæ nomine præcantur. 487
præces Deo assiduè faciendę. 18
Preces pro proximis faciendæ, etiam si ab illis læsi fuerimus. 504
preces Christianorum, & infidelium, in quo differant. 501
preces cum non audit Deus, indignari non debemus. 505
preces, quæ in Litanijs fiunt Dominicam orationem explicant. 505
pretium Crucis Christi quanti sit. 483
prophetæ planius de Ecclesia, quàm de Christo locuti sunt. 91
prophetæ falsi exierunt in mundum. 3
prophetarum falsorum impietas, quã longè sit progressa. 6
prouidentia Dei erga homines. 451
proximus quid sit. 453
prudentiam ad salutem necessariam, nisi Deo auctore comparare nõ possumus. 291
pudicitia, & continentia omni studio colenda. 360
purgatorius ignis probatur. 52
purgatorius ignis ante Christi aduentum Iudæis persuasus. 54

R

RApina maius peccatum, quàm furtum. 385
Rapinæ, & quot earum genera. 386
Raptores qui dicendi. ib.
Redemptionis pondere, quid accepe-rimus. 439
Regnum Dei ante omnia postulandum. 450
Regni Dei multæ significationes. 453
Regnum Christi non esse de hoc mũdo quomodo intelligendum. 454
Regnum Dei in nobis quale. ib.
Regnum Dei inter nos quomodo intelligendum. ib.
Regni Cœlorum prædicatio est initium & signum Euangelij. 450
Regnum Dei quomodo petendum. 455
Regnum Christi quare iustitia dicatur. 454
Regnum gloriæ Dei quid. ib.
Regnum gloriæ semel adeptum nunquam amittitur. 456
Regnum gratiæ prius ponendũ, quàm glo-

gloriæ? 455
Regni Christi, quod est Ecclesia perit[illegible] à Deo propagatio. ib.
Regni Christi desiderium quibus rationibus in nobis exaltabitur. 4
Regnum Dei quomodo inueniant peccatores. 446
Regnum Christi quomodo petatur, vt in nobis sit. 455
Regni Christi excellentia. 456
Regni Cœlorum consequendi adminicula à Deo nobis concessa. 458
Regnum cœlorum ingredi cupientes petere debent à Deo, vt fiat voluntas eius. 458
Rei per legitimum magistratum interrogari mentiri non possunt. 398
Reliquiarum sanctorum virtus vnde confirmetur. 322
Remedia ad diuersas noxias cupiditates. 410
Remedia ægrotantis animæ pœnitentia, & Eucharistia. 487
Remedia sanitatum tantùm prosunt quantum Deus voluerit. 502
Remissio peccatorum est cumulus bonorum, quibus per Christum sumus affecti. ib.
Remissio peccatorum in Ecclesia repetitur 95. eiusque potestas. 97
Remissionem peccatorum nemo sine pœnit[entia] consequitur. 262. & 272
Remissa culpa, non semper pœna quæ peccato debetur, condonatur. 257
Remittendi peccata potestatem Christus Episcopis & Sacerdotibus in ecclesia concessit. 99
Remittuntur peccata in Ecclesia virtute clauium. 98
Remittendi peccata potestas nulli homini ante Christum concessa. 100
Renati inter huius vitæ miserias solidis gaudijs non destituuntur 164
Restitutio pænitenti est necessaria 240 & fusius. 280
Qui cogendi sunt, vt Restituant. 263
Resurrectio Christi, & de eius glorioso mysterio. 56
Christus sua virtute Resurrexit. ib.
Resurrectio Christi quas ob causas necessaria fuerit. 59
Resurrectio Christi quot commoda humano generi attulerit. 61
Resurrectionis beneficio Christus primus omnium est: effectus 60 hoc quomodo intelligendum sit exponitur. 57
Resurrexisse Christum tertia die, quomodo intelligatur. ib.
Resurrectionis Christi mysterium maximè necessarium ad credendum. ib.
Resurrectio Christi, finis. 59
Resurrectionis Christi, quæ nobis Exempla sumenda proponat. 62
Resurrexisse aliquem secundùm spiritum ex quibus indicijs colligatur. ib.
Resurrectio quibus scripturis stabiliatur, 101 similitudines, & rationes quæ idem probant. 104
Resurgentia corpora qualia sint futura, 109
Resurrectionis mortuorum fide fides nostra innititur 102
Resurrectio hominis quare resurrectio carnis dicatur. 103
Resurgentium varia conditio. 107
Resurrecturi, omnes morituris sunt, nemine excepto. ib.
Resurgent corpora nostra immortalia. & eadem. ib.
Resurrectio mortuorum probatur 103
Eorum qui resurgent dotes. 109
Ex Resurectionis articulo qui fructus capiantur. 111
Romana Ecclesia omnium mater, & magister. 327
Romanæ Ecclesiæ desertore damnantur. 475

S

Sabbathi celebritas quare, in sacris literis sæpissime præcipitur. 342
Sabbathum quid significet. 345
Sabbathum quare Domino consecratum. ib.
Sabbathum signum fuit. 348
Sabbathum cœleste, & spirituale quid sit. 3[illegible]

Sabbathum quare in diem Dominicũ translatum. ib.
Sabbathum qua ratione colendum. ib. Vide festi dies Dominicus.
Sacerdotibus solis data est facultas sacramentum Eucharistiæ conficiendi 218
Hi quamuis improbi sacramentum consecrare, & ministrare possunt. 219
Sacerdotes quando Christus instituerit. 221
Sacerdos quilibet in necessitate quemlibet penitentẽ absoluere potest. 252
Sacerdotibus ad victum necessaria suppeditanda. 303
Sacerdotium Christi excellentius est sacerdotio legis naturæ, & legis scriptæ. 278
Sacerdotium Christi potestas in diiudicanda peccati lepra, quantum differat à potestate sacerdotum legis veteris. 231
Sacerdos quare presbyter nominetur. 28
Sacerdos silentio peccata in cõfessione audita comprimat. 252
Sacerdotes dij, & Angeli vocantur. 275
Sacerdotes noui testamenti cęteris omnibus præstantiores. ib
Sacerdotium potestas maxima. ib.
Sacerdotes mercenarij, qui. 277
Sacerdotes per ostium Ecclesiæ ingredientes, qui sunt. ib.
Sacerdotes in omni lege fuerunt. 273
Sacerdoti ab Episcopo quanta potestas tradatur 279
In sacerdotibus ordinandis cæremoniæ. 280
Sacerdotalis ordo tametsi vnus est, varius tamen, & dignitatis, & potestatis gradus. 283
Sacerdotes simplices, qui. ib.
Quid in eo qui sacerdos creandus est requirendum. 290
Sacerdos quam cognitionem habere debeat. ib.
Sacerdotis duo munera, ib.
Sacerdotio initiandi quem finem sibi proponere debeant. 278
Sacerdotij dignitate nulla in terris excellentior. 275
sacerdotij onus nemini temere imponendum. 276
Qui ad sacerdotium vocari dicantur a Deo. ib.
sacerdotij potestas duplex: 278
sacerdotij euangelici potestas à Christo ortum habet. 278
sacerdotium externum non cadit in omnes Christianos. 287
sacerdotium duplex, internum, & externum. 285
sacerdotij munera propria. 288
sacerdotij functio præcipua. ib.
sacramenti nomen quomodo accipiatur. 120
sacramentum quid. 122
sacramentum quid sit vberiùs explicatur. 125
sacramentum non vnam tantùm rem præsentem designat, sed plures. 136
sacramenta nouæ legis in quo excellant veteris legis sacramenta. 130
sacramenta septem vnde ex scripturis demonstrentur. 131
sacramentorũ virtus ęqualis nõ est. 132
sacramentum, & sacrificium in quo differant. 220
sacramenti difinitio ex August. 122
sacramenta inter eas res, quæ significant, referuntur. 122
sacramenta sunt signa rei sacræ, ib. 123
sacramenta sũt signa à Deo tradita. 124
sacramenti sacra res est gratia Dei. ib.
sacramentum sanctitatem significat, & efficit. 176
sacramenta non sunt imagines sanctorum, & cruces. 125
sacramenta plures res significant. 126
sacramenta legis Euangelicę quare instituta 127
sacramentum quodlibet ex duobus cõficitur ex materia, & forma. 128
Sacramenta nouę legis formam verborùm pręscriptam habent, à quasi discedatur, sacramenti ratio constare non potest. 129

Sacramentorũ cæremoniæ sine peccato prætermitti non possunt. ib.
Sacramenta quare cum solemnibus cęremonijs ministrentur. ib.
sacramentorum numerus. ib.
sacramentorum differentia interse. 132
sacramentorum auctor Christus. 133
sacramenta quare per homines Deus ministrari voluerit. ib.
sacramentorum ministri Christi personam gerunt. ib.
sacramenta nouæ legis impura conscientia ministrantes, quàm perniciosum sit ipsis ministris. 126
sacramentorum effectus. 135
sacramenta gratiam iustificantem conferunt. ib.
sacramentum vt est matrimonij bonũ quid sit.
sacramentorum ministri sua prauitate effectus sacramentorum impedire non possunt. 132
sacramentorum effectus cur initio mirabiliter designati. 135
sacramenta, quibus rationibus veneranda sint. 136
Sacramentorum nouæ legis excellentia ad vetera comparatorum. 135
Sacramenta tria characterem imprimunt. ib.
sacramentorum vsu Christianum ædificium fulcitur. 137
sacramentum Eucharistiæ soli Sacerdotes conficiunt. 218
sacramenta per improbos, si quæ ad eorum rectam rationem attinent, ritè seruentur, conficiuntur. 219
sacramenti, & sacrificij differentia. 220
sacrificium vni Deo, & non sanctis offertur. ib.
sacrificium nostrum quando fuerit institutum. ib.
De sacrificio doctrina vnde hausta. 221
sacrificium quibus figuris, & prophetijs designatum fuerit. ib.
sacrificium vnum sunt cruenta, & incruenta hostia. ib.
Vide Missa, & Sacerdos, & Euchar. sacrificium idem est, quod in Missa & quod in cruce oblatum est. ib.
sal in Baptismo quare adhibeatur. 167
saliua quare nares, & aures in Baptismo tingantur. 167
sancti quomodo à nobis inuocẽtur. 339
sanctorum communio quàm vtilis, & quid significet. 90
sanctorum cultus non aduersatur primo præcepto. 319
In Sanctis venerandis Dei gloria non minuitur, sed augetur. 320
sanctorum patrocinium non est superuacaneum. 321
Christus etsi mediator propositus sit nõ propterea sequitur quia ad sanctorum gratiam confugere liceat. ib.
A sanctis quomodo petere possimus, vt nostri misereantur. 472
sanctorum imagines pingi non prohibentur diuino præcepto. 324
Satanæ ausus. 49
Satanæ incursibus, qui maximè omnium petantur. ib.
satan non potest tẽtare, quando, & quãtum vult, sed quando, & quantum à Deo permittitur. 493
Satan quibus rebus vincatur. 498
De satisfactione doctrina. 255
satisfactio variè accipitur. ib.
satisfactio quæ nobis Deum placatum reddidit solius Christi est. ib.
satisfactio canonica quæ. ib.
satisfactio à nobis sumpt. quę sit. 257
satisfactio quæ est sacramenti pars, quæ sit. ib.
satisfactione cur opus sit post peccatorum remissionem. 258
Ad satisfactionem necesse est, vt homo sit in gratia 261
satisfactiones sunt affectiones, quę extrinsecus inferuntur. 262
satisfactionis definitio, & necessitas. 257
Satisfactio nostra Christi satisfactionem non obscurat, sed multò clariorem reddit. 260
Opera pęnalia, & afflictiua suscipiuntur in satisfactione.

Omne satisfationis genus ad tr a præcipuè confertur opera. ibi
Satisfacere vnus pro altero potest. 262
Satisfacturum se proximo, si quid de re aut existimatione detraxerit, pollicerì debet pœnitens priusquam à peccatis absoluatur. 263
In satisfactionis pæna irroganda, quid sit seruandum. 264
Satisfactionis opera à Sacerdote indicta penitens sæpè etiam vltro suscipiat. ib.
Scelerati in Ecclesia participatione meritorum non gaudent. 95
Sepulturæ Christi cur fiat expressa mentio in symbolo. 47
Sepultura, passio & more Christo, vt homini, non vt Deo conuenit. 47
Serui aliorum non sunt per cupiditatem sollicitandi, 109
Seruire Deo nihil magnificentius. 463
Sicut in cęlo, & in terra ad tres primas postulationes referri ostenditur. 446
aliæ item eius clausulæ expositiones. 468
Sicut particula cum dicimus, sicut, & nos, quam vim habeat. 485
Signa à Deo instituta, tam in veteri quàm in nouo testamento. 124
Inter signa omnia verba maximam vim habent. 130
Signa à natura adinuenta, & diuinitus data. 134
Signa quæ dicantur. 124
Signa ante iudicium quæ. 74
Signaculum totius orationis Dominicę est vox Amen. 525
Spes impetrandi maximnm pondus ad impetrandum affert. 49
Spes nostra in amore in Denm tota nitatur. 466
Spem vnde habere debeamus impetrandi veniam peccatorum. 41
Spes in tentationibus, ex quibus nascatur. 496
Spiritualis nequitia, quæ sit. 401
Spiritus sancti personam non debemus ignorare. 75
Spiritus sancti nomen alijs personis commune esse potest. ib.
Spiritus sancti personæ cur proprium nomen tributum non sit. 76
Spiritus sanctus, Patri, & Filio in omnibus omnino æqualis. 77
Spiritus sanctus est Deus. ib.
Spiritus sanctus ex vna Trinitatis persona per se subsistens. 78
Spiritum sanctum à Patre, Filioque procedere demonstratur. 79
Spiritus sancti admirandi effectus, qui quales, & quanti. 80
Spiritus sanctus quare Dominus appellatus. 79
Spiritui sancto cur opera quædam. & dona peculiariter tribuantur. 76
Spiritus sanctus nostrarum orationum auctor est.
Superbia magnopere Deũ offendit 429
Symboli necessitas quæ sit. 10
In Symbolo proposita quomodo curiosè scrutanda non sint. 11
In Symbolo quomodo dogma de veritate Eucharistiæ includatur. 99
Symbolum ab Apostolis compositum, & quare sic appellatum. 10
Symbolum in tres partes distributũ. 11

T

Tentare quid sit. 493
Tentare homines in malam partem, vel in bonam quid sit. ib.
Tentat, qui non impedit tentationem. 494
Tentat Deum quis in oratione. 428
Tentatio in hac vita triplex est.
Tentationum fructibus agitati in precationis portum confugiamus 393
In Tentationem ne inducamur orandus est Deus. 490
Tentatio est vita hominis super terram. 496
In Tentationem inducere quomodo Deus dicatur. 494
In tantationibus superandis dux Christus est socij sancti. 497
Tentator quare diabolus dicatur. 40
Terra in media mundi parte consistit, & quo-

& quomodo creata. 23
Testem iuratum iudex reijcere non potest. 393
Testes in iudicio caueant, ne quod exploratum non habent, pro certo affirment. 399
Testimonij falsi non dicendi praeceptum. 392
Quid praecepto, non dicendi falsum Testimonium prohibeatur. 393
Testimonium falsum dicere, aut mentiri propter amicum non licet. 394
Testimonium falsum in seipsum dicere non licet. 347
Testimonium falsum, quod vocat Apostolus. 394
Testimonij falsi damna. ib.
Testimonium est confessio laudis Dei. pag. 394
Testimonij veri in rebus humanis maximus vsus. ib.
Tondendi caput in coronae speciem consuetudinem Petrus primus induxit. 281
Tonsura prima quid sit. 280
Traditione Apostolica declaratur purgatorius ignis. 54
Traditione patrum peruenit ad nos forma verborum extremę vnctionis. 247.
Traditione Apostolica capilli in coronae speciem Clericis tondentur, pag. 281
Traditio Apostolorum qua Episcopus à tribus Episcopis consecratur. 289
Traditio de numero Sacramentorum. pag. 139
Traditione Apostolica Episcopus est minister ordinandi ad sacros ordines. 288
Transubstantiatio in Concilijs approbata, in scripturis fundamentum habet, 204. Eam patres quomodo agnouerint 204. quomodo fiat Transubstantiatio. 205
Tribulationum commoda. 504
Trinitatis opera sunt indiuisa ad extra. 79
Trinitas apparuit in baptismo Christi, & cur. 149

V

Vasa sacra, nemo non consecratus tangere potest. 218
Verbum Dei inhonoratur, vel male interpretando, vel iocando. 350
Verba pastorum. Ecclesiae tanquam Dei verba recipienda. 2
Verba inter omnia signa maximam vim habent. 139
Verbi praedicatione, & sacramentorum vsu Christianum aedificium fulcitur. ib.
Verba incarnationis, Vide incarnatio.
Verbum Dei cibus est animae. 475
Verbi Dei fames quare à Deo mittatur. ib.
Verum confiteri debent rei, & sontes, cum ex iudicij forma interrogantur. 398
Verum tacere interdum licet, sed extra iudicium. 399
Vestis candida in Baptismo data, quid designet. 190
Vicarium potestatis suae Ecclesię Christus praefecit. 89
Victoria contra diabolum quomodo paretur. 490
Victoria omnis est à Deo. 497
Vigilię tentationes vincunt. ib.
Vir vxorem diligere debet, & vxor virum. 296
Viri officium erga vxorem. 307
Virginitas coniugio praestantior. 297
Vita ęterna, quid significat. 115
Vita quantum bonum sit etiam si multis sit calamitatibus obnoxia. 115
Vita haec quàm calamitosa. 458
Vita hominis tentatio. 495
Vita, & salus nostra ex Deo pendet 474. A Vitio linguae innumerabilia mala proficiscuntur. 39
Vnctionis extremae sacramentum quare sit dictum. 256

Vnctio extrema est verum sacramentum, ibid. & vnum. 266
Vnctionis extremæ materia, & forma, & ritus. 267
Vnctionis extremæ Sacramentum quibus sit conferendum, & quibus non. 269
Vnctionis Extremæ Sacramentum à Christo institutum. 268
Vnctionis extremæ sacramentum quo tempore adhibeatur. 269
Vnctionis extremę sacramentum suscipere apti non sunt qui rationis vsu carent 271. & pueri. ib.
Vnctionis extremę commonitio sæpè populo facienda. 265
Vnctionis extremæ forma cur verbis fiat deprecatorijs. 268
Quæ partes corporis sint vngendæ. 370
Vnctionis extremæ Sacramentum potest iterari. ibid.
Vnctionis extremæ præparatio. 271
Vnctionis extremæ minister. ib.
Vnctionis extremæ vtilitas. ib.
Vnctionis extremæ tempus opportunissimum. 272
Vnctionis extremę sacramẽtum suscipientes ægroti quare non sanentur. 273
Vocation suæ quisque acquiescat 467
Voluntas Dei vt fiat, quare petamus. 457. 459.
Voluntas Dei quam fieri petimus est voluntas signi. 463
Voluntas Dei vt fiat, qui maximè petere debent. ib.
Voluntas signi quæ. ib.
Voluntas tua fiat, quomodo Deo ex animo dicendum. 464
Voluntatem suam Christus ad Patris voluntatem retulit in maximo acerbissimæ mortis dolore. ib.
Voluntatem diuinam totum mundum cognoscere debemus petere. ib.
Voluntas Dei in terra seruanda, sicut in cælo seruatur. 465
Voluntas Dei summa omnium ratio est. 46
Voluntate Dei omnia eueniunt. ib.
Voluntatem Dei quare maximè colamus. 446
Voluptarij homines non faciant voluntatem Dei. 454
Votum non seruans periturus est. 339
Vsura quid sit. 385
Vxoris, & viri mutua officia. 304
Vxoris partes erga virum. 305
Vxor viro subdita sit. ib.
Vxorum multitudo est contra primam Matrimonij institutionem. 30

Z

Zelus quis Deo tribuendus, pagina. 327

Deo Iesu Christo, æterno Deo, æternique Dei Filio, Laus, & Gloria.

C A

CHATECHISMI ROMANI

PRÆFATIO

Agens de Pastorũ in Ecclesia necessitate, auctoritate Officio, & præcipuis doctrinæ Christianæ capitibus

SECTIO PRIMA.

Homo non potest, suis relictus viribus, veram sapientiam, & obtinendæ beatitudinis certas rationes consequi.

Theo. in 2 reo. dist. 26. id ostẽdunt. Cõsulatur sexta sectio primi ar. simbol. & 3. sec. 12 c. de oratione Dominica.

EA est humanę mentis, & intelligentiæ ratio, vt; cum alia multa, quæ ad diuinarum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibito labore, & diligentia inuestigauerit, ac cognouerit: maximam tamen illorum partem, quibus æterna salus comparatur, cuius rei in primis causa homo conditus, atque ad imaginem, & similitudinem Dei creatus est, naturæ lumine illustrata cognoscere, aut cernere nunqam potuerit, *a* Inuisibilia quidem Dei, (vt docet Apostolus) à creatura mundi, per ea quę facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas, verùm *b* mysterium illud, quod absconditum est à sæculis, & generationibus, ita humanam intelligentiam superat vt, nisi manifestatum fuisset sanctis, quibus voluit Deus fidei munere notas facere diuitias glorię sacramenti huius in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspirare licuisset.

a Rom. 1. 20.

b Col. 1 26. Dei Gratia fideique munere homo veram sapientiam cõsequitur. Th. 2. 2. q. 184 artı. 6. in corpore.

Sect. 2. *Vnde tam preclarum fidei munus concipiatur.*

Cum autem *c* fides ex auditu concipiatur, perspicuum est, quàm necessaria semper fuerit ad æternam salutem consequendam doctoris legitimi fidelis opera, ac ministerium, siquidem dictum est; *d* Quomodo audient sine prædicante; quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur? Et quidem ab ipsius mundi origine cle-

c Rom. 10. 17.

d Rom. 10. 14. 15.

mētiſſimus, ac benigniſſimus Deus ſuis nūquā defuit, ſed *a* multifariè, multiſq; modis locutus eſt Patribus in Prophetis, eiſq; pro temporum conditione, ad cęleſtem beatitudinem certum, ac directum inter monſtrauit.

a Hebr. 2. Prophetę Deus min ſterio docentium fidē animis hominū inſtillat. Th. 2. 2. q. 6. at. 1. Hoc loculenter docet S. Aug. in l. de doctrina Christiana.

Sect. 3. *Christus in hunc mundum venit ad docendum fidem, quam poſtea Apoſtoli, & ſucceſores eorum propagarunt.*

Sed quoniam prædixerat daturum ſe doctorem iuſtitiæ *b* in lucē gentium, vt *c* eſſet ſalus eius vſq; ad extremū terrę, *d* nouiſſimè locutus eſt nobis in filio; quē etiam (voce è cęlo delapſa à magnifica gloria) iuſſit, *e* vt omnes audirent, eiuſq; pręceptis obtēperarent. Deinde verò filius alios *f* dedit Apoſtolos, alios Prophetas, alios Paſtores, & doctores, qui verbum vitæ annunciarēt, *g* ne circūferremur tanquā paruuli, fluctuātes omni vento doctrinę, ſed firmo fidei fundamento adhęrētes *h* coędificaremur in habitaculum Dei in ſpiritu Sācto.

b Iſa. 40. 6
c Pſalm. 40.
d Heb. 1. 2. Christus is eſt.
e 2. Petr. 1. 10.
f Ad Eph. p. 12. Apoſtoli, & deſcepoli quorū legitimi ſucceſſores, ſunt Ecc. paſtores hi sūt Videatur principuū ſeſſionis 5. Conc. Trid.
g Eh. 2. 14.
h Epheſ. 2. 20.
11. Th 2. 13.

Sect. 4. *Quomodo verba Paſtorum Eccl. ſint recipiēda.*

Ac, ne quis *i* verbum auditus Dei ab Eccleſiæ miniſtris, tanquam verbum hominum, ſed (ſicut verè eſt) verbum Chriſti acciperet, ille ipſe Saluator noſter tantam auctoritatem eorum magiſterio tribuendam eſſe ſtatuit, vt diceret: *k* Qui vos audit, me audit; & qui vos ſpernit, me ſpernit. Quod quidem non de ijs tantùm, cum quibus ſermo habeatur, intelligi voluit, verùm de omnibus etiam, qui legitima ſucceſſione docendi munus obirent, *l* quibus ſe omnibus diebus vſque ad conſumationem ſæculi affuturum eſſe pollicitus eſt.

k Luc. 10. 16. Quanta ſit auctoritas euāgelizantiū Conc. Tr. ſeſſ. 23. ca. 4. decreto de ſacram, ord.
l Mat. 28. 20.

Sect. 5. *Veritate iam manifeſtata hodie etiam neceſſarium eſt Paſtores verbum Dei prædicare.*

At verò, cum hęc diuini verbi prædicatio nunquam intermitti in Eccleſia debeat: tum certè hoc tempore maiori ſtudio, & pietate elaborandum eſt, vt ſana, & incorrupta doctrina, tāquam pabulo vitę, fideles nutriantur, & confirmentur, *m* exierunt enim falſi prophetę in mundum de quibus dixit Dominus: non mittebam Prophetas, & ipſi currebant; non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant: vt varijs doctrinis, & peregrinis Chriſtianorum animos deprauarent. Qua in re illorum

Verbi Dei perpetua eſſe dēt in Eccl. prædicat.
m 1 Ioa 4. 1 Infra de Sac. or. ſect. 2 & 3. Hie. 23. 21. 9.

rum

rum impietas, omnibus sathanæ atribus instructa, tam longè progressa est, vt nullis ferè certis finibus contineri posse videatur; Ac nisi Saluatoris nostri pręclara illa promissione niteremur, qui se adeo stabile Ecclesię suę fundamentum posuisse affirmauit *a* vt portę inferi aduersus eam præualere numquam possint, maximè verendum esset, ne hoc tẽpore, tot vndique hostibus obsessa, tot machinis tentata, & opugnata concideret. Nam, vt omittamus nobilissimas prouincias, quæ olim veram, & Catholicam religionem quam à maioribus acceperant, piè, & sanctè retinebant, nunc autem derelinquentes viam rectam, errauerunt, atque in eo se maximè pietatem colere palam profitentur, quod à patrum suorum doctrina quàm longissimè recesserunt: nulla tam remota regio, aut tam munitus locus, nullus Christianæ Reip. angulus inueniri potest, quò hæc pestis occultè irrepere non tentarit.

a Matth. 16. 17.

Hæresis quàm late serpserit.

Sect. 6. Catechismis potissimùm hæretici Christianorum animos deprauare studuerunt.

Qui enim fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, cũ fieri nullo modo posse intelligerent, vt cũ omnib. cotã colloquerẽtur, & in eorũ aures venenatas voces infunderent, idem alia ratione aggressi multò faciliùs, ac latiùs impietatis errores disseminarunt, Nam, præter illa ingentia volumina, quibus Catholicã fidem euertere conati sunt (à quibus tamen cauere, cũ apertã hæresim cõtinerent, non magni fortasse laboris ac diligentiæ fuit) infinitos etiam libellos conscripserunt, qui, cum pietatis speciem pręseferrent: incredibile est, quàm facilè incautos simpliciũ animos deceperint.

Quo actu hæretici sint vsi ad impia sua dogmata infundẽda.

Catechismorũ apud hęreticos pernicies.

Sect. 7. Pestilentibus Pseud. prophetarum vocibus, & scriptis occurrendum S. Synodus rectè statuit.

Trid. Syn. sess. vlt. sub fin.

Quamobrem Patres œcumenicę Tridentinæ Sinodi cùm tanto, & tam pernicioso huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maximè cuperent non satis esse putarunt grauiora Catholicæ doctrinæ capita cõtra nostri temporis hæreses decernere: sed illud prætereà sibi faciendum censuerunt, vt certam aliquam formulam, & rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimen-

Duplex antidotum pestis grassantis.

Primum.

Secundum.

dimentis inſtituendi traderent, quam in omnibus Eccleſijs illi ſequerentur, quibus legitimi Paſtoris, & doctoris munus obeundum eſſet.

Editionis huius Catech ſmi ratio. Vide ſecundã ſectionem primi c. de ſymb. Apoſt.

Sect.8. *Neceſſe fuit etiam Oecumenici Concilij ſtudio, ſummique Pontificis auctoritate poſt tot doctrinæ Chriſtianæ conſcriptas inſtitutiones, nouum Catechiſmum Paſtoribus proponere.*

Multi quidem adhuc, in hoc ſcriptionis genere cum magna pietatis, & doctrinæ laude verſati ſunt: ſed tamen Patribus viſum eſt maximè referre, ſi liber ſanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo, Parochi, vel omnes alij, quibus docendi munus impoſitum eſt, certa præcepta petere, atque depromere ad fidelium ædificationem poſſint, quemadmodum *a* vnus eſt Dominus, vna Fides, ita etiam vna ſit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Chriſtianum erudiendi, communis regula, atque præſcriptio.

a Eph. 4. 5.

Sect.9. *Nõ ſunt exacte vniuerſa noſtra religionis dogmata hic diſcuſſa.*

Cõparatio huius Catechiſmi cum alijs Catholicorum Cathechiſmis. Paſtorib. præcipuè ſeruit hęc inſtructio, & per eorum miniſterium omnibus Chriſtianis. Multa, quę ad Paſtoris officium pertinẽt tractantur ferè poſteriori parte cuiuſque ſeſ. Conc. Tri. vbi agitur de reformat.

Ergo cum multa ſint, quæ ad Chriſtianæ religionis profeſſionem pertinere videantur, nemò exiſtimet illud Sanctæ Synodi propoſitum fuiſſe, vt omnia Chriſtianæ fidei dogmata, vno libro comprehenſa, ſubtiliter explicarentur (quod ab ijs fieri ſolet, qui ſe profitentur vniuerſę religionis inſtitutionem, & doctrinam tradere; id enim & infiniti operis fuiſſet, & inſtituto minùs conuenire perſcpicuum eſt) ſed quoniam parocos, ſaderdoteſque animarum curatores earum rerum cognitione inſtruendos ſuſcepit, quæ paſtoralis muneris maximè propriæ ſunt, & ad fidelium captum accommodatę: ea tantùm in medium afferri voluit, quæ hac in re pium paſtorum ſtudium, ſi in difficilioribus diuinarum rerum diſputationibus non ita verſati fuerint, adiuuare poſſet. Quæ cum ita ſint, antequam ad ea ſigillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrinæ ſumma continetur, inſtitutę rei ordo poſtulat, vt pauca quædam exponantur, quæ paſtores conſiderare, ſibique ante oculos proponere in primis debent.

Sect.

Sect. 10. *Cum Pastores animarum onus instituendi suscipiunt, quid illis potissimùm, vt ritè suo fungantur munere, sit considerandum.*

Igitur, vt sciant quoniam veluti ad finem omnia eorum consilia, labores, & studia referenda sint, quoue pacto, id, quod volunt, faciliùs cõsequi, & efficere possint, illud primum videtur esse, vt semper meminerint omnem Christiani homini scientiam hoc capite comprehendi, vel potiùs, quemadmodum Saluator noster ait; *a* Hæc est vita æterna, vt cognoscant tè solum verum Dum, & quem misisti Iesum Christum. Quamobrem in eo præcipuè Ecclesiastici doctoris opera versabitur, vt fideles scire ex animo cupiãt, *b* Iesum Christum, & hunc crucifixum, sibique certò persuadeant, atque intima cordis pietate, & religione credãt, *c* aliud nomen non esse datum hominibus sub cęlo, in quo oporteat nõs saluos fieri, *d* si quidem ipse propitiatio est pro peccatis nostris. At verò, *e* quia in hoc scimus, quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruemus, proximum est, & cum eo quod diximus, maximè coniunctum, vt simul etiam ostendat, vitam à fidelibus non in otio, & desidia degendam esse, verùm oportere, vt *f* quemadmodum ipse ambulauit, ita & nos ambulemus *g* sectemurque omni studio iustitiam, pietatem, fidem charitatem, mansuetudinem, dedit enim *h* semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniqustate, & mũdaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorũ operum, quæ Apostolus Pastoribus præcipit, vt loquãtur, & exhortentur. Cum autem Dominus, ac Saluator noster non solùm dixerit; sed etiam exemplo suo demõstrauit, *i* Legem, & Prophetas ex dilectione pendere; Apostolus deinde confirmauit, *k* charitatem esse finem pręcepti, ac *l* legis plenitudinem; dubitare nemo potest hoc tanquam præcipuum munus omni diligentia curandum esse, vt fidelis populus ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac diuino quodam ardore incensus, ad summũ illud, & perfectissimum bonum rapiatur, cui adhærere solidam, & verã fælicitatem esse is planè sentiet, qui illud Prophetæ di-

Pastores omnẽ suã doctrinã eo debent primũ referre, vt omnes intelligant quantum beneficium Deus generi humano per Christum præstiterit.

a Ioan. 17. 3.
c 1. Cor. 2. 2.
d Ioan. 3.
e 7. Io. 2. 2. secũdũ quod Pastores docendo debent respicere sunt mandata Christi, ad quę subditi sunt excitandi.
f 1. Ioan. 2. 6.
g 2 Tit. 2. 22.
h ad Tit. 2. 14.
i Matt. 21. 70.
k 1. Tit. 1. 5.
l Rom. 13. 12.

Solida fęlicitas hominis est Deo integrè per amorem ad hærere.

a Ps. 72.25. cere poterit. a Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram? Hæc nimirum est via illa excellentior; quam idem b Apostolus demonstrauit, cum omnem doctrinæ, & institutionis suæ rationem ad charitatem, quæ numquam excidit, dirigeret: Siue enim credendum, siue sperandum, siue agendum aliquit proponatur, ita in eo semper charitas Domini nostri commendari debet, vt quis perspiciat omnia perfectæ Christianæ virtutis opera non aliunde, quàm à dilectione ortum habere, neque ad alium finem, quàm ad dilectionem referenda esse.

b 1. Cor. 1.3.8. omnis doctrina Catolica docto ri ad caritatem dirigenda est, declaratur quo modo Plenitudo legis sit dilectio.

Virtus nulla perfecta sine charitate.

Pastori auditorum circunstātiç considerandç, & inter docendum ad captum cuiusque respiciendum.

Sect. 11. *Non satis est Pastores ad duos illos fines inter docēdum respicere, sed se ad captum cuiusque debent accomodare.*

Cum autem in omni re tradenda, plurimum intersit vtrū hoc, an illo modo aliquit doceas, tùm verò hoc in Christiani populi institutione maximi momenti existimādum est. Obseruanda est enim audientiū ætas, ingeniū, mores, cōditio, vt, qui docēdi munus exercet, omnia omnib. efficiatur, vt, & omnes Christo lucri faciat, & c seipsum fidelem ministrum, & dispēsatorē probare possit, ac d veluti seruus bonus, & fidelis dignus sit, qui super multa cōstituatur à Domino. Neque verò vnius tātū generis homines fidei suę cōmissos esse arbitretur vt præscripta quadam; & certā docendi formula erudire, atq; ad veram pietatē instituere æquè omnes fideles possit; sed cum e alij veluti modò geniti infantes sint, alij in Christo adolescere incipiant, nunnulli verò quodammodo confirmata sint ætate, necesse est diligenter cōsiderare, quibus f lacte, quibus solidiore cibo opus sit ac singulis ea doctrinæ alimenta prębere, quę spiritum augeant, g donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, & in virū perfectū, in mēsurā ętatis plenitudinis Christi. Id verò Apostolus in seipso omnibus obseruandum indicauit, cum h dixit, se Gręcis, & barbaris, sapiētibus, & insipientibus debitorem esse, vt videlicet intelligerēt, qui ad hoc ministeriū vocati sūt, ita in tradendis fidei misterijs, ac vitę pręceptis doctrinam ad audientium sensum, atque intelligentiā accommoda-

c 1. Co. 9.19.22.
d 1. Cor. 4.2.
e Matt 25.23.
1. Pet. 2 22.
f 1. Cor. 3.2.
Hebr 5.12.
g Eph. 4.13.
Paul. veri pastoris exēplar.
h Rom. 1.14.

modari oportere vt, cum eorum animos, qui exercitatos sensus habent, spirituali cibo expleuerint, ne iterim paruulos fame perire patiantur, vt *a* qui panem petant, & non sit, qui frangat eis. Neq; verò cuiusquam studiũ in docendo retardare debet, propterea quod interdum necesse sit auditorem earum rerum præceptis instrui, quę leuiores, & humiliores videntur, nec sine molestia ab ijs potissimùm tractari solent, quorum animus in sublimi rerum cõtemplatione versatur, ac cõquiescit. Nam si ipsa æterni Patris sapientia in terras descendit, vt in carnis nostræ humilitate cœlestis vitæ præcepta nobis traderet, quem non compellat charitas Christi; *b* vt paruus fiat in medio fratrum suorum, & tanquam nutrix fouens filios suos, ita cupidè proximorum salutem desideret; vt, quod de se ipso Apostolus testatur, *c* eis velit non solum Euangelium Dei, sed etiam animam tradere.

a Thre 4. Non esse hoc exercitium ob rerum leuitatẽ contemnendũ Ab exemplo Christi.

b 1. Thes. 2.

c Ibid. 8.

Sect. 12. *Cum Deus visibilē sui præsentiam nobis subduxerit, Pastores eius verbum hаurient ex Scriptura, & traditionibus.*

Omnis autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradẽda sit, verbo Dei cõtinetur, quod in scripturã; traditionesque distributum est. Itaq; in harum rerum meditatione Pastores die, noctéque versabuntur memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum scriptam, omnes, quicumq; animarum curæ præpositi sunt, ad se pertinere existimabunt. Est autem hæc admonitio in hunc modum: *d* Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ? Est enim *e* omnis scriptura diuinitus inspirata, vtilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonũ instructus. Sed quoniã, quę diuinitus tradita fuerũt, multa sunt, & varia, vt nec ita facilè, aut animo comprehendi, aut etiam mente comprehensa, memoria teneri possint, vt cum se obtulerit docẽdi occasio, eorum parata sit, & prompta explicatio, sapientissimè maiores nostri totã hãc vim, & rationẽ salutaris doctrinæ, in quatuor hæc capita redactã, distribuerunt, Apostolorum Symbolum, Sacramẽta, Decalogũ,

Doctrina fidei Catholicę scriptura, & traditionibus continetur.

d 1. Tim. 4. 13.

e 2. Tim. 3. 16.

De verbo Dei scripto, & non scripto extat peculiare decretum sel. 4. Conc. Trid.

Traditionum Ecclesię varietas.

Traditiones in quatuor capita diſtributa. Primum.

Dominicã orationẽ. Nam omnia, quæ Chriſtianæ fidei diſciplina tenenda ſunt, ſiue ad Dei cognitionẽ, ſiue ad mundi creationem, & gubernationem, ſiue ad humani generis redemptionem ſpectent, ſiue ad bonorum præmia, & malorum pęnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quę autem ſigna ſunt, & tamquam inſtrumenta ad diuinam gratiam conſequendam, hæc ſeptem ſacramentorum doctrina complectitur. Iam vero quæ ad leges referuntur; *a* quorum finis eſt Charitas, Decalogo deſcripta ſunt. Quidquid denique ab hominibus optari, ſperari, ac ſalutariter peti poſſit, Dominica precatione comprehenditur. Quare ſequitur, vt explanatis quatuor his quaſi communibus ſacræ ſcripturæ locis, nihil ferè ad eorum intelligentiam, quæ Chriſtiano homini diſcenda ſunt, deſiderari poſſit.

Secundum. Tertium. *a* 1. Tim. 1. 5. Quartum.

Sect. 13. *Qua methodo Parochi explicationem Euangelij cum Catechiſmi explicatione coniungent.*

Vide indicem nouum, quem huic operi adiunximus.

Itaq; viſum eſt monerę Parochos, vt quoties vſu venerit, vt illi aliquẽ interpretentur Euangelij, vel quẽuis alium diuinæ ſcripturæ locum, intelligant eius loci, quicumque is fuerit, ſententiam cadere ſub vnum aliquod quatuor illorum capitum, quæ diximus, quò, tanquam ad eius doctrinæ fontem, quod explicandum ſit confugient: exempli cauſa, ſi explanandum ſit illud Euangelium primæ Dominicæ Aduentus: *b* Erunt ſigna in Sole, & Luna, &c. quæ ad eam rationem pertinent, tradita ſunt illo ſymboli Articulo; Venturus eſt iudicare viuos, & mortuos: quibus inde aſſumptis, Paſtor vna eademque opera fidelem populum, & Symbolum, & Euangelium docebit. Quare in omni docendi, & interpretandi munere, hãc conſuedudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quatuor genera, ad quæ referri vniuerſam diuinę ſcripturæ vim, atque doctrinam diximus. Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & perſonis, & tempori accomodatus videbitur: nos Patrum auctoritatem ſecuti, qui in initiandis Chriſto Domino, & in eius diſciplina inſtruendis hominibus, à fidei doctrina initium fecerunt, operæ pretium duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare.

b Luc. art. 10. Paſtores Eccleſiarum debere ſuas conciones iuxta huius Cathechiſmi doctrimam inſtituere, c. 7.

CA-

CHATECHISMI ROMANI.

Pars Prima.

De Fide, & Symbolo Fidei.

CAP. I.

Sect. 1. *Quid sit fides hoc loco, & quæ eius ad salutem necessitas.*

SEd quoniam in diuinis litteris multiplex est fidei significatio, nos hic de ea loquimur, cuius vi omninò assentimur ijs, quæ tradita sunt diuinitus. Hanc autem ad salutem consequendam esse necessariam nemo iure dubitabit, præsertim cum scriptum sit; *a* Sine fide impossibile est placare Deo. Cum enim finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, altior sit, quàm vt humanæ mentis acie perspici possit, necesse ei erat ipsius à Deo cogni-

Th. 2. 2. q. 4. a. 1 definicion. infi de examinat.

a Ad Heb. 12. 6

Quã sit fides ad iust.ficationẽ & salutem consequẽdam necessaria repetatur ex sel.

gni-

gnitionem accipere. Hæc verò cognitio nihil aliud est, nisi fides, cuius virtus efficit, vt id ratum habeamus, quod à Deo traditum esse sanctæ Matris Ecclesiæ auctoritas comprobarit. Nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in ijs, quorum Deus auctor est, *a* qui est ipsa veritas. Ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidem, quā à Deo habemus, intersit, & illam, quam humanæ historiæ scriptoribus adhibemus. Fides autem quamquam latè pateat, & magnitudine, ac dignitate differat; est enim sic in sacris litteris; *b* Modicæ fidei, quare dubitasti? & *b* Magna est fides tua, & *c* Adauge nobis fidem. Item *d* Fides sine operibus mortua est, *e* Et: Fides, quę per charitatem operatur. Tamen est idem genere, & diuersis fidei gradibus eadē difinitionis vis, & ratio conuenit. Quàm verò fructuosa sit, & quantam ex ea vtilitatem capiamus, in articulorum explicatione dicetur.

Conc. Tr. Decr. de iust. pręter tim c. 6. 7. 8.
F. dei definitio illustratur.
Quod autem sit Eccles. de verò sensu scripturarum, & verbi Dei iudicare, sess. 4 Conc. Tr. decr. de editione, & vsu sacrorum librorum ostenditur.
a Io. 14. 6. Fides Cath. & si vna sit, tamen ex personarū qualitate, diuersos, habet gradus ita Th. 2. 2. q. 5. ar. 5.
b Matt. 14. 31.
c Luc. 17. 5.
d Matth. 15. 28.
e ad Galat. 5. Iacob. 17. 20.

Sect. 2. *Quomodo, & qua de causa hæc duodecim fidei capita ab Apostolis sint tradita.*

Quæ igitur primùm Christiani homines tenere debent, illa sunt, quæ fidei duces, doctoresque sācti Apostoli, diuino spiritu afflacti, duodecim Symboli articulis distinxerunt. Nā, cum mandatum a Domino accepissent, *f* vt, pro ipso, legatione fugentes, in vniuersum mundum proficiscerent*, *g* atque omni creaturæ Euangelium predicarent, Christianæ fidei formulam componendam cēsuerunt, vt scilicet *h* idipsum omnes sentirent, ac dicerent, neque vlla essent inter eos schismata, quos ad fidei vnitatem vocasśēt, sed essent perfecti in eodem sensu, & in eadem * sententia.

De vnitate fidei agit Th. 2. 2. q. 4. ar. 6. De fide tractant. Doctores in 3. sent. q. 23. 24. 25.
f Matth. 28. 20.
g Matth. 16. 15.
* Quamuis vulgata editio habeat scientia, Græca tamē & Syriaca & manuscripta exēplara habent sententia.

Sect. 3. *Symbolum vnde sit dictum.*

Hanc autem Christianę fidei, & spei professionem à se compositam, Apostoli Simbolum appellauerunt; siuè quia ex varijs sententijs, quas singuli in cōmune contulerunt, collata est; siue quia ea veluti nota, & tes-

sera

sera quadam vterētur, qua desertores, a & subintroductos falsos fratres, qui Euangelium adulterabant, ab ijs qui verè Christi militię sacramento se obligarent, facilè possent internoscere.

a Galat. 2. 4. Primam expositionem sequitur Th. 1. 2 q. 1. art 9.

Sect. 4. *Quæ Symboli huius sit necessitas, & quot in partes diuidatur.*

Credo in Deum. Cum multa in Christiana religione fidelibus proponantur, quorum sigillatim, vel vniuersè certam, & firmam fidem habere oportet, tùm verò illud primò, ac necessariò, omnibus credendum est, quod (veluti veritatis fundamentum, ac summā) de diuinæ essentiæ vnitate, & trium personarum distinctione, earumque actionibus, quæ præcipua quadam ratione illi attribuuntur, Deus ipse nos docuit. Huius mysterij doctrinam breuiter in Symbolo Apostolorū comprehensam esse Parochus docebit. Nam, vt maiores nostri, qui in hoc argumento piè, & accuratè versati sunt obseruauerunt, vt in vna diuinæ naturę prima persona, & mirum creationis opus describatur: in altera, secunda persona, & humanę redemptionis mysterium: in tertia, tertia item persona, caput, & fons sanctitatis nostrę varijs, & aptissimis sententijs concludatur. Eas autem sententias, similitudine quadam à Patribus nostris frequenter vsurpata, articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis distinguuntur, ita etiam in hac fidei confessione, quidquid distinctè, & separatim ab alio, nobis credendum est, rectè, & appositè articulum dicimus.

Christiano pręcipuè credendū est Deum esse trinum, & vnū Th. 2. 2. q. 2 ar. 8. Symb. Apostolici tres partes tribus personis diuinis sunt accomodata prima. Secunda. Tertia. Singulę Symboli sententiæ quæ sunt veluti fidei Apostolicæ decreta cur articuli vocati.

Quid articul. sic Th. 2. 3. qui 1. ar. 6. & in eadem q. ar. 2. docet esse principia Per se nota & art. 8. cur, ex medo numero.

+ in try[illegible] parry ira [illegible] uidetur

DE

CAP. II.

PETRVS.

Credo in Deum Patrem omnipotentem Creatorem Cœli, & Terræ.

Sect. 1. *Explicatur breuiter primus Articulus.*

HIs verbis ea ſententia ſubiecta eſt: Certô credo, ac ſine vlla dubitatione profiteor Deum Patrem, primam ſcilicet Trinitatis perſonam *a* qui ſua omnipotenti virtute cęlum ipſum, & terram, & omnia, quæ cœli, & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tuetur, ac regit, neq; eum ſolùm corde credo & ore confiteor, verùm ſummo ſtudio ac pietate, ad illum, veluti ſummum, & perfectiſſimũ bonum contendo. Hæc igitur ſit breuis quædam primi huius articuli comprehenſio. Sed quoniam magna myſteria in ſingulis ferè verbis latent, ea nunc diligentiùs Parocho perpendenda ſunt, vt quantum Dominus permiſerit, ad eius maieſtatis gloriam contemplandam, cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

a primi articuli breuis expoſitio, quæ poſtea minutim examinatur.

2 *Cre-*

2 *Credendi verbum quid significet.*

Igitur credendi vox, hoc loco putare, existimare, opinari non significat, sed, vt docent sacræ litteræ, certissimę assensionis vim habet, qua mens Deo, sua mysteria aperienti, firmè constanterque assentitur. Quamobrem is credit, (quod ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid sine vlla hæsitatione certum, & persuasum est. Neque verò existimare quisquam debet fidei notitiam minùs certam esse, quòd ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit: Et enim diuinum lumen, quo ea percipimus, tametsi rebus perspicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non sinit; Deus enim, *a* qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit, in cordibus nostris, *b* vt non sit nobis opertum Euagelium, sicut ij, qui pereunt.

Verbi huius. Credo, in materia fidei euangelicæ acceptio & professio. Tho. art. 3. qu. ar. 1. Cōferātur hęc cum sectione, 1. superioris capitis, Fidei notitiam propter, infallibilē quæ è Deo mētibus infunditur, veritatem esse certam.

a 2 Cor. 4 6.
b Ibid. 7.

3 *Quæ in Symbolo proponuntur, non curiosè scrutanda, sed simpliciter asserenda sunt.*

Iam verò ex ijs, quæ dicta sunt, consequitur, eum, qui cælesti hac fidei cognitione prędirus est, inquirendi curiositate liberum esse. Deus enim, cum iussit nos credere, non diuina iudicia scrutanda, eorumque rationem, & causam perquirendam nobis proposuit, sed immutabilem fidem præcepit, quæ efficit, vt animus in æternæ veritatis notitia conquiescat. Ac profectò, cum Apostolus testetur; *c* Deus verax est, *d* omnis autem homo mendax; si arrogantis, & impudentis homini est graui, ac sapienti viro aliquid affirmanti fidem non habere, sed præterea vrgere, vt quod dixerit, rationibus, aut testibus probetur, cuius temeritatis, atque adeò stultitiæ fuerit, Dei voces audientem, cælestis, ac salutaris doctrinæ rationes requirere? Fides itaque, seclusa omni non solùm ambiguitate, sed etiam demonstrandi studio, tenenda est.

Curiosus veritatis indagator est modicę fidei.

c Ad Rom. 3. 4.
d Ps. 115. 11.

4 *Non sufficit ad salutem credere, sed etiam fidem profiteri necessarium est.*

Verùm illud præterea doceat Parochus, eum, qui dicit Credo, præterquam quòd intimum mentis suæ assensum declarat, qui interior fidei actus est, debere id, quod

Fidei actus interior.
Actio fidei interior voce declaranda.

quod animum inclusum habe[?]t, aperta fidei professione præseferre, summaque alacritate palam fateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eum spiritum habere, quo fretus Propheta dixit: *a* Credidi, propter quod locutus sum: imitari Apostolos, qui ad Principes populi responderunt: *b* Non possumus, quæ vidimus, & audiuimus, non loqui: Diui Pauli præclara illa voce excitari *c* Non erubesco Euangelium: Virtus enim Dei est in salutem omni credenti: item, quò maximè huius sententiæ veritas confirmatur, *d* Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

a Psal. 115. 10.
b Act. 4. 20.
c Ad Rom. 1. 16
d Ad Rom. 10.

Christianæ sapientiæ, quę fide spe, & caritate perficitur, dignitas.

5 *Fidei Christiana excellentia.*

In Deum. Hinc iam Christianæ sapientiæ dignitatem, & præstantiam, ex eaque, quātum diuinæ bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus datum est, statim ad rei præstantissimæ, maximèque expetendæ cognitionem, quasi fidei gradibus ascendere.

6 *Quantùm differat Christiana de Deo sapientia à philosophica rerum diuinarum notia.*

Pro fuerit hæc cōferre cum ijs quę de cœlesti, & perfectiori Dei cognitione sect. 6. ar. 12. explicantur.
e Rom. 1. 20.
Obscuram quādam Dei cognitionem philosophia vix pręstat.
Christiana sapiētia ad certā Dei notitiā adducit. Fidei sūmæ Symbolo comprehensa.
f 1. Pet. 2. 9.
g 1. Pet. 18.
h Ier. 32. 19.
i Tim. 6 16.
k Exod. 33. 20.

In hoc enim multùm inter se differunt Christiana Philosophia, & huius seculi sapientia, quòd hæc quidē naturalis tantùm luminis ductu ab effectibus, & ab ijs quæ sensibus percipiuntur, paulatim progressa, non nisi post longos labores, vix tandem *e* inuisibilia Dei contemplatur: primamque omnium rerum causam, & auctorem agnoscit, atque intelligit: contra verò illa humanæ mentis aciem ita exacuit, vt in cœlum nullo labore penetrare possit, atque diuino splendore collustruta, primò æternum ipsum luminis fontem, deinde, quæ infra ipsum possita sunt intueri, *f* vt nos vocatos esse de tenebris in admirabile lumen, quod est apud Apostolorum principem, cum summa animi iucūditate experiamur, *g* & credentes exultēmus lætitia inenarrabili. Rectè igitur fideles primò se in Deū credere profitentur, cuius maiestatem, ex *h* Hieremiæ sententia incomprehensibilem esse dicimus: *i* Lucem enim, vt ait Apostolus, in habitat innaccessibilem, quā nullus hominum vidit, sed nec videre potest. *k* Cum enim ad Moy-

Moysem loqueretur: Non videbit me, iniquit, homo & viuet. Nam, vt mens nostra ad Deum, quo nihil est sublimius, perueniat, necesse est eam omnino à sensibus abstractam esse; cuius rei facultatem in hac vita naturaliter non habemus. Sed quamuis hæc ita sint, *a* nō reliquit tamen Deus, vt inquit Apostolus, semetipsum sine testimonio, benefaciens, de cœlo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum. Quæ causa fuit Philosophis, nihil abiectum de Deo sentiendi, & quidquid corporeum, quidquid concretum, & admistum est, ab eo longissimè remouendi, cui etiam bonorum omnium perfectam vim, & copiam tribuerunt, vt ab eo tamquam à perpetuo quodam, & inexausto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia, ad omnes creatas res, atque naturas, perfecta bona dimanent; quem sapientem, veritatis auctorem, & amantem, iustum, beneficentissimum, & alijs nominibus appellauerunt, quibus sūma, & absoluta perfectio continetur, cuius immensam, & infinitam virtutem omnem complētem locum, & per omnia pertinentem esse dixerunt. Hoc ex diuinis litteris longè melius constat, & illustrius, vt illo loco *b* Spiritus est Deus: itē *c* Estote vos perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est: rum, *d* Omnia, nuda & aperta sūt oculis eius: & illud, *e* O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei deinde, *f* Deus verax est: *g* Ego sum via, & veritas, & vita: præterea, *h* Iustitia plena est dextra tua: denique, *i* Aperis tu manum tuā, & imples omne animal benedictione; postremò, *k* Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiā? Et, Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si sumspero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris: &c. Et *l* nunquid non cœlum, & terram ego impleo, dicit Dominus? Magna & præclara hæc sunt: quæ de Dei natura sacrorum librorum auctoritate consentanea, & consequentia ex rerum effectarum inuestigatione Philosophi cognouerunt: quamquam in eo etiā cœlestis doctrinæ necessitatem cognoscimus, si animā duertamus, siedm nō solū ... hoc

a Act. 14.16.
Deus suam excellentiam, & bonitatē Ethnicis, quo se magis à terrenis sensibus abducerent, per ea quæ facta sunt, ostentauit.

Certius, & clarius se Deus ominibus cognoscendum præbuit suo verbo.

b Ioan 4.24.
c Matt. 5.48.
d Heb. 4.13.
e Rom. 11.33.
f Rom. 3.4.
g Ioan. 14.6.
h Psalm. 47.11.
i Psal. 138 7.8 9
k Psal. 130.7.8.
l Hier. 23.24.

Ad Philosophicam de Deo notitiam cur necessaria fuerit fidei doctrina.

præſtare, quemadmodum ſupra dictum eſt, vt, quæ viri tantùm ſapientes longo ſtudio conſecuti ſunt, ea rudibus quoque, & imperitis hominibus ſtatim pateant, atque in promptu ſint: verùm, vt rerum notitia, quæ fidei diſciplina comparatur, multò certior, atque ob omni errore purior in mentibus noſtris inſideat, quàm ſi eas ipſas res, humanæ ſcientiæ comprehenſas, animus intelligeret. Sed quantò præſtantior diuini numinis cognitio cenſenda eſt, ad quam non communiter omnibus naturæ cõtemplatio, ſed propriè credentibus fidei lumen aditum patefecit? Hæc autem Symboli articulis continentur, qui nobis diuinæ, eſſentiæ vnitatem, & trium perſonarum diſtinctionem, tum verò ipſum Deum eſſe vltimum hominis finem aperiunt, à quo cęleſtis, æternæ quę beatitudinis poſſeſſio expectanda ſit; ſi quidem à Diuo Paulo didicimus, *a* Deum inquirẽtibus ſe remuneratorem eſſe. Hęc quanta ſint, & an eius generis ſint bona, ad quæ humana cognitio aſpirare potuerit, multò ante eundem *b* Apoſtolum Iſaias Propheta his verbis oſtendit: *c* A ſeculo non audierunt, neque auribus perceperunt; oculus non vidit, Deus, abſque te, quæ præparaſti expectantibus te.

a Hebr. 21. 6.
b 1. Cor. 2. 5. 9.
c Iſaiæ. 94. 4.

7 Vnum Deum eſſe, non plures Deos confitendum eſt.

Sed ex his, quæ diximus, vnum etiam Deum eſſe non plures Deos confitendum eſt. Nam, cum Deo ſummam bonitatem, & perfectionem tribuamus, fieri non poteſt, vt id, quod ſummum, atque abſoluitſſimum eſt, inueniatur in pluribus. Quòd ſi cui aliquid ad ſummum deeſt, eo ipſo imperfectus eſt; quare nec Dei natura illi conuenit. Hoc autem multis ſacrarum litterarum locis cõprobatur, ſcriptum eſt enim: *d* Audi Iſrael, Dominus Deus noſter, Deus vnus eſt: præterea eſt Domini iuſſum, *e* Nõ habebis Deos alienos coram me: deinde per Prophetam ſæpe admonet: *f* Ego primus, & ego nouiſſimus, & abſque me nõ eſt Deus. Apoſtolus etiam palam teſtatur: *g* Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptiſma.

d Deut. 6. 4.
e Exod. 20. 3.
f Iſaiæ 44 6. 48. & 2. & 47 Apoc. 1. 18 & art. 13.
g Eph. 45.

+ rationibus

8 *Creatis naturis Dei nomen interdum tribuitur, sed impropriè,*

Neque verò nos moueat, quòd interdum sacræ litteræ Dei nomen creatis etiam naturis imponunt; Nam; quòd *a* Prophetas & iudices Deos appellarunt, non gentium more factum est, quæ sibi plures Deos stultè, & impiè finxerunt, sed quadam loquendi consuetudine significare voluerunt excellentem aliquam virtutem, vel functionem, quæ Dei munere illis concessa sit. Deum igitur natura, substantia, essentia, vnum, quemadmodum ad confirmandam veritatem in *b* Symbolo Niceni Cōcilij dictum est, Christiana fides credit, & profitetur; sed altiùs etiam ascendens ita vnum intelligit, *c* vt vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneretur; de quo nobis mysterio nunc dicere incipiendum est.

a Exod. 7. 15. & 22. 28. Psal. 81. 6. Prophetæ, & iudices interdū Dij vocati propter excelentē quādā virtutē quę in illis elucebat. Vide sec. 6 vlt. art.
b Aathanas. in Symb.
c Deut. 23. 9.

9 *Deus generali ratione omnium hominum, peculiarè autem Christianorum pater dicitur.*

Sequitur enim in Symbolo, Patrem, sed, quoniam Patris vox non vna ratione Deo tribuitur, illud prius declarandum erit, quæ sit magis propria huius loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam substantiam esse intellexerunt, à qua res ortæ essent, & cuius prouidentia omnia gubernarentur, suumque ordinem, & statum conseruarent, ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quemmadmodum eum, à quo familia propagata est, cuiusque consilio, & imperio regitur, patrem vocabant: ita hac ratione factum est, vt Deum, quem omnium rerum opificem, & rectorē agnoscebant, Patrē appellari voluerint. Eodē nomine sacræ etiā litteræ vsæ sunt, cū de Deo loquentes vniuersorū creationem, potestatē, admirabileq. prouidentiam ei tribuendam indicarent, legimus enim: *d* Nūquid nō ipse est pater tuus, qui possedit te & fecit, & creauit te? & alibi, *e* Nūquid non Pater vnus omniū nostrum? Nunquid non Deus vnus creauit nos? At verò multò frequentiùs, & peculiari quodam nomine, præsertim in noui Testamenti libris Deus Pater Christianorum dicitur, qui *f* non acceperunt spiritum seruitu-

Hac de re plura initio, c. 9. de oratione Dominica.

d Matt. 3. 10. Deus secundò peculiariter dicitur pater fidelium propter adoptionem.
e Rom. 8. 15.
Quæ obiter hic attinguntur, latius se c. 7. de precatione Dominica explicabuntur.
f Ioan. 3. 1.

tis in timore: ſed acceperunt ſpiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, Abba pater; eam enim charitatem dedit nobis Pater vt Filij Dei nominemur, & ſimus; *a* quod ſi filij, & hæredes hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti; *b* qui eſt primogenitus in multis fratribus, nec confunditur vocare nos fratres, ſiue igitur communem creationis, & prouidentiæ: ſiue præcipuam ſpiritualis adoptionis cauſam ſpectes, meritò fideles Deum Patrem ſe credere profitentur.

a Rom 8.17.
b Hebr. 2.11.

10 *Ex hac voce Patris, quæ colligenda myſteria, & de diſtinctione perſonarum in diuinis.*

Pia meditatio circa nomē Pater in diuinis. & de perſonarum proprietatibus.

c Tim 6.16.

Verùm, præter eas nationes quas explicauimus. Patris nomine audito ad altiora myſteria mētem erigendam eſſe Parochus docebit. Quod enim *c* in luce illa inacceſſibili, quam inhabitat Deus, magis reconditum, & abſtruſum eſt, quodque humana ratio, & intelligentia non conſequi, aut ne ſuſpicari quidem poterat; id Patris vocabulo diuina oracula nobis aperire incipiūt. Indicat autem hoc nomen in vna diuinitatis eſſentia non vnam tantùm perſonam, ſed perſonarum diſtinctionem credendam eſſe. Tres enim ſunt in vna diuinitate perſonæ Patris, qui à nullo genitus eſt: Filij, qui ante omnia ſæcula è Patre genitus eſt: Spiritus sācti, qui itidem ab æterno ex Patre, & Filio procedit. Atque pater eſt in vna diuinitatis ſubſtantia prima perſona, qui cum vnigenito Filio ſuo, & Spiritu ſancto, vnus eſt Deus, vnus eſt Dominus, non in vnius ſingularitate perſonæ, ſed in vnius Trinitate ſubſtantæ. Iam verò hæ tres perſonæ, cum in ijs, quidquam diſſimile, aut diſpar cogitare nefas ſit, ſuis tantummodò proprietatibus diſtinctæ intelliguntur. Pater ſi quidem ingenitus eſt; Filius à Patre genitus, Spiritus Sanctus ab vtroque procedit. Atque ita trium perſonarum eandem eſſentiam, eandem ſubſtantiam confitemur, vt in confeſſione veræ ſempiternæq. Deitatis, & in perſonis proprietatē, & in eſſentia vnitatem, & in Trinitate ęqualitatē piè, & ſanctè colēdam credamus. Nam quod Patris primam eſſe perſonā dicimus, hoc nō ita accipiendum eſt, perinde ac ſi ali-

Præfat. Miſſæ de S. Trinitate non ex diſſimilitudine eſſentiæ, ſed externa diſtinctione proprietatum, quę in perſonis diuinis inueniuntur exiſtimanda eſt in Trinitate nihil maius, aut minus Symbol. Athan.

si aliquid in Trinitate, prius aut posterius, maius, aut minus cogitemus: absit enim hæc à fidelium mentibus impietas, cùm eamdem æternitatem, eadem gloriæ maiestatem in tribus personis Christiana religio prædicet. Sed Patrem propterea, quod ipse sit principium sine principio, primam esse personam verè, & sine vlla dubitatione affirmamus: quæ quidem, vti Patris proprietate distincta est, ita in vnam illam præcipuè hoc conuenit, quod Filium ab æterno genuerit; semper enim Deum simul, & Patrẽ fuisse nobis significatur, cũ Dei, & Patris nomina coniuncta in hac cõfessione pronunciamus. Verùm, quoniam in nullius rei, quam in huius omnium altissimæ, ac difficillimæ notitia, atque explicatione, aut periculosius versari, aut grauius errare possumus; doceat Parochus, religiosè retinẽda esse essentiæ, & personæ propria vocabula, quibus hoc mysterium significatur, vt sciant fideles, vnitatem esse in essentia distinctionem autem in personis. Sed hæc subtiliùs exquirere nihil oportet, cum meminerimus illius vocis; *a* Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria satis enim videri debet, quod fide certum, & exploratum habemus, nos à Deo (cuius oraculis non essentiri extremæ stultitiæ, atq; miseriæ est) ita edoctos esse: *b* Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti: Rursus, *c* Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt, oret tamen assiduè, ac precetur Deum, & Patrem, qui vniuersa ex nihilo condidit, *d* disponitque omnia suauiter, qui *e* dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui Trinitatis mysterium humanæ mẽti patefecit, oret, inquam, siue intermissione, qui diuino beneficio hæc credit, vt aliquãdo in æterna tabernacula receptus, dignus sit, qui videat quæ tãta sit Dei Patris fæcunditas, vt seipsum intuens, atque intelligẽs, parem, & æqualem sibi filium gignat: quovè modo duorum idem planè, & par charitatis amor, qui Spiritus Sanctus est, à Patre, & Filio procedẽs, genitorem, & genitum æterno, atque indissolubili vinculo inter se connectat; atque ita diuinæ Trinitatis

Primæ Trinitatis personæ cur Patris nomen tribuatur.

Patris proprietas filium ab æterno genuisse.

Diuinitatis vnitas in essentia, Trinitas in personis admittenda.

Prou. 25. 27.

b Matth. 28. 19.

c 1 Ioan. 5. 7.

præcibus agendum apud Deũ vt altissimum Trinitatis mysterium fide hic tãntùm cõprehensum aliquando reipsa degustemus.

d Sap. 8. 1.

e Ioan. 1. 1.

vna sit essentia, & trium personarũ perfecta distinctio.

11 *Nomine omnipotentis, quid hic intelligamus.*

Dei maiestas multis nominibus in scripturis exponitur. Omnipotentia Deò frequẽtiùs tribuitur.

Omnipotentem; solent sacræ scripturæ multis nominibus Dei summam vim, & immensam maiestatem explicare, vt ostendant quanta religione, & pietate illius sanctissimum nomen colendum sit, sed in primis doceat Parochus, illi omnipotentem vim frequentissimè tribui. Ipse enim de se dicit; *a* Ego Dominus omnipotens; & rursus Iacob, cum filios ad Ioseph mitteret, ita illis præcatus est; *b* Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem, deinde verò in Apoc. scriptum est; *c* Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens; & alibi * Dies magnus Dei omnipotentis appellatur. Nonnumquam etiam pluribus verbis illud idem significari solet. Atque hucpertinet, quod dicitur. *d* Non erit impossibile apud Deum omne verbum. *e* Numquid manus Domini inualida est? Item *f* Sub est tibi, cum volueris, posse, & alia generis eiusdem. Ex quibus varijs dicendi formis id percipitur, quod vno omnipotentis verbo comprehendi perspicuũ est. Intelligimus autẽ hoc nomine, nihil esse, nihil animo & cognitione fingi posse, quod Deus efficere nequeat; etenim non solùm hæc, quæ tametsi maxima sunt, aliquo tamen modo in cognitionem nostram cadunt, efficiendi potestatem habet, nimirum, vt omnia ad nihilum recidant, atq; vt plures mundi ex nihilo repente existant; verùm etiam multò maiora in illius potestate sita sunt, quæ humanæ menti, & intelligentiæ suspicari non licet.

a Gen. 17. 1.
b Gen. 43. 14.
c Apoc. 16. 14.
* Apoc. 16. 14.
d Luc. c. 36.
e Nu. 11. 23.
f Sap. 12. 18.

Omnipotens ideo Deus cęletur, quia omnia potest, quę summæ eius perfectioni non repugnant.

12 *Cum Deus sit omnipotens, peccare tamen, vel falli non potest.*

Mentiri, fallere ignorare vel peccare sunt actiones imbecillitatis non omnipotentiæ.

Neque verò, cum omnia Deus possit, mentiri tamen aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid potest. Hæc enim in eam naturam cadunt, cuius imperfecta actio est, Deus verò cuius perfectissima semper actio est, ideo hæc non posse dicitur, quia, posse ea infirmitatis est, non summæ, & infinitæ omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem esse credimus; vt ab eo tamen longè om-

omnia abesse cogitemus, quæ perfectæ eius essentiæ maximæ coniuncta,& conuenientia non sunt.

13 *Cur alijs nominibus quæ de Deo dicuntur prætermissis solius omnipotentiæ in Symbolo fiat mentio, queque sint eius fidei vtilitates.*

Omnipotentię vox quammulta suo ambitu concludat.

Rectè autem, sapienterque factum Parochus ostendat,vt prætermissis alijs nominibus,quę de Deo dicuntur, hoc vnum nobis credendum in Symb. proponeretur. Nam cum Deum omnipotentem agnoscimus,simul etiam fateamur necesse est; eum omnium rerum scientiam habere; omnia item eius ditioni, & imperio subiecta esse; Cum verò omnia ab eo fieri posse non dubitemus,consequens omninò est; vt cætera etiam explorata de illo habeamus; quæ si desint quomodo omnipotens sit,prorsus intelligere non possumus. Præterea nulla res tam ad fidem, & spem nostram confirmandam valet,quàm,si fixum in animis nostris teneamus;nihil non fieri a Deo posse; quidquid enim deinceps credere oporteat,quamuis magnum,& admirabile sit,rerumque ordinem admodum superet, illi tamen facile humana ratio,postquam Dei omnipotentis notitiam perceperit,sine vlla hæsitatione assentitur, quin potius,quò maiora sint,quæ diuina oracula doceant; eò libentius fidem eis habendam esse existimat. Quod si boni etiam aliquid expectandum sit; nunquam animus rei magnitudine quam exoptat,frangitur, sed erigit sese,atque confirmat,sæpè illud cogitans, nihil esse, quod ab omnipotenti Deo effici non posit.Quare hac præcipuè munitos nos esse oportet, vel cum admiranda aliqua opera ad proximorum vsum, & vtilitatem edere cogimur,vel cum a Deo præcibus impetrare aliquid volumus.Alterum enim ipse Dominus docuit; cũ Apostolis incredulitatem obiiciens diceret: *a* Si habueritis fidem,sicut granum sinapis:& dicetis monti huic: Transi hinc illuc,& trãsibit,& nihil impossibile erit vobis De altero autem S.Iacobus ita testatus est,*b* Postulet in fide nihil hæsitãs,qui enim hæsitat, similis est fluctui maris,qui a vento mouetur,& circumfertur, non ergo æstimet homo ille,quòd accipiat aliquid a Domino,

Omnipotentię persuasio fide, & spem maximè confirmat.

Omnipotentię Fides quando sit maxime necessaria.

a Matt.17.20

b Iac.1.6.7

no, Multa præterea hæc fides commoda, atque vtilitates, nobis præbet; in primis verò ad omnem animi modestiam, & humilitatem nos instituit, sic enim inquit Princeps Apostolorum: *a* Humiliamini sub potenti manu Dei, monet etiam non esse trepidandum, vbi non sit timor, sed vnum Deum timendum esse, in cuius potestate nos ipsi, nostraque omnia posita sunt, inquit enim Saluator noster: *b* Ostendam vobis, quem timeatis. Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Vtimur deinde hac fide ad immensa erga nos Dei beneficia cognoscenda, & celebrāda Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo esse non potest, quin sæpius exclamet, *c* Fecit mihi magna, qui potens est.

a Omnipotētis fides humilitatem, & confidētiam bonam præstat.
b Luc. 1. 6. 4.
Omnipotentiæ opinio ad Laudandum Deum fideles excitat.
c Luc. 1. 6. 4.

14 *Omnipotentia vox non ita Patri hìc tribuitur, vt de Filio, vel Spiritu sancto etiam non dicatur.*

Sed quod Patrem omnipotētem in hoc articulo vocamus, neminem eo errore duci oportet, vt arbitretur ita illi hoc nomen tributu m esse, vt Filio etiam, & Spiritui sancto commune non sit Nam, *d* quemadmodum Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sāctum, neque tamen tres Deos, sed vnum Deum esse dicimus, ita æquè Patrem, ac Filium, & Spiritum sanctum, omnipotentem, neq; tamē tres omnipotētes, sed vnuū omnipotentem esse cōfitemur. At verò precipua quadam ratione Patrē, quia omnis originis fons est, hoc nomine vocamus, vti etiam Filio, qui æternum Patris verbum est, sapientiam, & Spiritui sancto, qui vtriusque amor est bonitatem tribuimus, quamuis hæc, & alia huiusmodi nomina communiter de tribus personis, ex Catholicæ fidei regula, dicantur.

Ath. in Sym.

15 *Quo pacto, quaq; de causa Deus cœlum, & terram creauerit.*

Creatorem cœli, & terræ. Quàm necessarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulò ante fidelibus tradi, ex ijs, quæ nunc de vniuersorū creatione explicanda erunt, perspici potest. Tanti enim operis miraculum faciliùs creditur, quod nullus de immensa creatoris potestate dubitandi locus relinquitur. Deus enim nō

Deus vt suam bonitatem alijs communicaret mūdum ex nihilo creauit.

ex

ex materia aliqua mundum fabricatus est, sed ex nihilo creauit, idque nulla vi, aut necessitate coactus, sed sua sponte, & voluntate instituit. Neque verò vlla alia fuit causa, quæ illum ad opus creationis impelleret, nisi vt rebus, quæ ab ipso effectæ essent, bonitatem suam impertiretur: nam Dei natura, ipsa per se beatissima nullius rei indigens est, vt inquit Dauid *a* Dixit Domino Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Quemadmodmodum autẽ sua bonitate adductus, *b* quæcumque voluit, fecit, ita non exemplum aliquod, aut formam, quæ extra se posita esset, cum vniuersa conderet secutus est. Verùm quia rerum omnium exemplar diuina intelligentia continetur, id summus artifex in seipso intuens, ac veluti imitatus, summa sapientia, & infinita virtute, quæ ipsius propria est, rerum vniuersitatem initio procreauit, *c* ipse enim dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt:

a Psalm. 15. 2.

Deus in rerum creatione nulla idea extrinseca vsus est, sed ex se ipso exẽplar sumpsit.

b Ps. 113. 3.

c Psal. 148. 5.

16 Quid per cœlum, & terram hoc loco intelligẽdũ sit.

Verùm cœli, & terræ nomine, quidquid cœlum, & terra complectitur, intelligendum est. Nam præter cœlos, *d* quos opera digitorum eius Propheta appellauit, Solis etiàm splẽdorem, Lunæq; & cæterorum siderum ornatũ addidit, atq; *e* vt essent in signa, & tempora, & dies, & annos: ita cælorum orbes certo, & constãti cursu temperauit: vt nihil perpetua eorum conuersione mobilius, nihil mobilitate illa certius videri possit.

d Psal. 8. 4.

e Gen. 1. 14.

17 De Creatione cœlorum spiritualium, idest Angelorum.

Præterea spiritalem naturam, innumerabilesque Angelos, qui Deo ministrarẽt, atque assisterent, ipse ex nihilo creauit, quos deinde admirabili gratiæ suæ, & potestatis munere auxit, atque ornauit. Nam cum illud sit in diuinis litteris, *f* Diabolum in veritate non stetisse, perspicuum est, eum reliquosque desertores Angelos ab ortus sui initio, gratia perditos fuisse, de quo ita est apud S. August. Cum bona voluntate, id est, cum amore casto, quo illi adhærent, Angelos creauit, simul in eis, & condens naturam, & largiens gratiam. Vnde sine bona voluntate, hoc est, Dei amore, nunquam

f Ioan. 8. 43.

Angeli omnes in gratia creati Aug. l. 3. de ciu. Dei. c. 9.

Sapientes Angeli.

quum S. Angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, extat illud sacrarum litterarum testi-
b 2.Reg.14.14. monium. a Tu Domine mi rex, sapiens es, sicuti habet sapientiam Angelus Dei, vt intelligas omnia super terram: Potestatem denique eis tribuit diuinus Dauid illis
a Psal.102.20. verbis, b Potentes virtute, facientes verbum illius: atque
Ang. cur. virtutes, vel exercitus Domini dicantur. ob eam rem sæpè in sacris litteris, c. virtutes, & exercitus Domini appellantur. Sed quamuis omnes ii cælestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen; qui a Deo
c Psal.23.10.& 45 8.& 5.6. parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ carcerem inclusi, æternas superbiæ suæ pœnas luunt; de
Na.6.3: Angeli Apostatæ in æternas pęnas coniecti. quibus Princeps Apostolorum scribit in hunc modum; d Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni destractos, in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reuersari.
d 2.Pet.2.4.

18 *De terra creatione.*

e Psal.103.5. At verò e terram etiam, super stabilitatem suam fundatam, Deus verbo iussit in media mundi parte consistere, effecitq; f vt ascenderent montes, & descenderent campi in locum, quem fundauit eis, ac, ne aquarum vis illam innundaret, terminum posuit, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram. Deinde, non solùm arboribus, omniumque herbarum, & florum varietate conuestiuit, atque ornauit, sed innumeralibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, & aëra, ita etiam terras compleuit.
Terra orbis cętrum.
f ibid.8.
terræ ornatus & plantis, & animantibus.

19 *De creatione hominis.*

g Ge.1.27. 2.8. & 2.7. Postremò Deus ex limo terræ, g hominem sic corpore effectum, & constitutum effinxit, vt non quidem naturæ ipsius vi, sed diuino beneficio immortalis esset, & impassibilis. Quod autem ad animam pertinet, eum ad imaginem, & similitudinem suam formauit, liberumq. ei arbitrium tribuit. omnis prætereà motus animi, atq. appetitiones ita in eo temperauit, vt rationis imperio
Sess 6. Concil. Trid. Conc. 4. 1 & 6 de iustific. nunquam non pareretur. Tum originalis iustitiæ admirabile donum addidit; ac deinde ceteris animantibus præesse voluit: quę quidem facilè erit Parochis ad fidelium institutionē ex sacra Genesis historia cognoscere.

20 Cæli,

20 *Cœli, & terræ visibilia omnia, & inuisibilia comprehenduntur.* + nomine

Hæc igitur de vniuersorum creatione, cœli, & terræ verbis intelligenda sunt, quæ omnia breuiter, quidem Propheta complexus est illis verbis, *a* Tui sunt cœli, & tua est terra, orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundasti: sed multò etiam breuiùs Patres Nicæni Concilii, additis in Symbolo duobus illis verbis, visibilium, & inuisibilium, significauerunt. Quæcumque enim rerum vniuersitate comprehenduntur, atque à Deo creata esse confitemur, ea vel sub sensum cadunt, & visibilia dicuntur, vel mente, & intelligentia percipi à nobis possunt, quæ inuisibilium nomine significantur.

a Psalm 88.11. Cœli, & terræ nomine omnia visibilia, & inuisibilia demõstrantur. Sym. Nic. apud Ruf. li. 10. 7. & in gestis Concilij.

21 *Res Dei virtute conditæ citra ipsius gubernationem, & prouidentiam subsistere non possunt.*

Ne verò ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, vt existimemus, perfecto, absolutoque opere, ea, quæ ab ipso effecta sunt, deinceps, sine infinita eius virtute, constare potuisse. Nam quemadmodum omnia vt essent, Creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est, ita etiam, nisi conditis rebus perpetua eius prouidentia adesset, atque eadẽ vi, qua ab initio constitutæ sunt, illas conseruaret, statim ad nihilum reciderent. Atque id Scriptura declarat, cum inquit *b* Quomodo posset aliquid permanere nisi tu voluisses; aut quod a te vocatum non esset, conseruaretur;

Res cõditæ Dei virtute & prouidentia subsistunt & gubernantur plura de Dei prouidentia, dicetur sec. 16. c. 9. de precatione Dominica, & sect. 4. secundæ petitionis.
b Sap. 11.26.

22 *Deus sua gubernatione secundarum causarum vim non euertit.*

Non solùm autem Deus vniuersa, quæ sunt, prouidentia sua tuetur, atque administrat, verum etiam, quæ mouentur, & agunt aliquid intima virtute ad motum, atque actionem ita impellit, vt quamuis secundarum causarum efficientiam, non impediat; præueniat tamen cũ eius occultissima vis ad singula pertineat, & quemadmodum Sapiens testatur: *c* Attingat a fine vsque ad finem fortiter, & disponat omnia suauiter. Quare ab Apostolo dictum est, cum apud Athenienses annuncia-

Deus ita res, secundas gubernat, vt non tantũ n secundarum causarum virtutem non euertat, sed quod hanc etiã peruertat, Conferatur h[i]c locus cum sect. 3. pr. petionis.
c Act. 17-28.

ret Deum, quem ignorantes colebant: Non longè est ab vnoquoque nostrum, in ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus.

+ Joh: Patri

Creationis opus toti Trinitati commune est. Vide lect. 3. art. 1.

23 *Rerum creatio tribuenda est.*

Atque hæc de primi articuli explicatione satis fuerit, si tamen illud etiam admonuerimus, creationis opus omnibus Sãctæ, & indiuiduæ Trinitatis personis commune esse. Nam hoc loco ex Apostolorum doctrina, Patrem creatorem cœli, & terræ confitemur, in scripturis sacris legimus de Filio, *a* Omnia per ipsum facta sunt; & de Spiritu sancto; *b* Spiritus Domini ferebatur super aquas; & alibi, *c* verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.

a Ioan. 1. 3. 6. *b* Gen. 1. 2. *c* Psalm. 23. 6.

DE SECVNDO ARTIC.

CAP III.

ANDREAS.

Et in Iesum Christum Filium eius vnicum, Dominum nostrum.

1 *De secundo articulo, & de professionis eius vtilitate.*

Mirificam, & vberrimam esse vtilitatem, quæ ex huius articuli fide, & confessione confluxit ad humanum genus, & illud Sancti Ioannis testimonium ostendit: *d* Quisquis confessus fuerit, quoniam Iesus est filius Dei, Deus manet in eo, & ipse in Deo: & beatitudinis præconium declarat, quod à Christo Domino tributum est principi Apostolorum *e* Beatus Simõ Bar-Iona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est. Hoc enim fundamentum firmissimum est nostræ salutis, ac redemptionis.

d 1. Ioan. 4. 15. *e* Matth. 15. 17. Iustitia originalis deperdita per solũ Dei filiũ recuperata. De peccato originali pluribus dicetur in tertia petitione orationis Dominicæ, & initio quartæ petitionis.

2 *Vnde magnitudo beneficij hoc articulo propositi potissimum cognoscatur.*

Sed quoniam admirabilis huius vtilitatis fructus maxi-

ximè ex felicissimi illius status ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocaret, incumbat in hanc curam Parochus, vt fideles communium miseriarum, & ærumnarum causam cognoscant. Cùm enim à Dei obedie̅tia desciuisset Adam, interdictumq; violasset illud: *a* Ex omni ligno Paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas, in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris in summã illam incidit calamitatem, vt sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amitteret, & reliqua subiret mala, quæ sancta Tridentina Synodus vberius explicauit; Propterea verò peccatum, & peccati pœnam in vno Adam non constitisse commemorabit, sed ex eo tanquam ex semine, & causa, ad omnem posteritatem iure permanasse.

a Gen. 19 27. Trid. Sym. ses. 5 c. 1. & 7. & sess. 6 c. 1.

Peccatum Adã ad posteros propagatum Cõc. Trid. se. 9. c. 1. & Genus humanum nõ potuit vlius creaturæ, viribus restitu, Vide Conc. Trid. ses. 6. c. 1. 2.

3 *Nullus præter Christum genus humanum potuit restaurare.*

Cum igitur ex altissimo dignitatis gradu concidisset nostrum genus, subleuari inde, & in pristinum locum restitui nullo modo poterat, hominum, aut Angelorum viribus, quare reliquum erat illud ruinæ, & malorum subsidium, vt Dei Filij infinita virtus, assumpta carnis nostræ imbecilitate, *b* infinitam tolleret peccati vim, *c* & nos reconciliaret in sanguine suo.

b Ioan. 1. 20.
c Tom. 5. 10.

4 *Citrà redemptionis fidem nullus vnquam saluari potuit, & propterea Christus à mundi initio sæpe prænunciatus est.*

Huius autem redemptionis fides, & confessio hominib. ad salutem consequẽdam necessaria est, semperque fuit, quam Deus initio præmonstrauit. Nam in illa dãnatione humani generis, quæ statim peccatum cõsecuta est, ostensa etiam sui spes redemptionis ex illis verbis quibus proprium diabolo damnum, quod ex liberatione hominum facturus erat, denunciauit. *d* Inimicitias nã inter te, & mulierem: semẽ tuum, & semen illius ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius, & deinceps eandem promissionem sæpè confirmauit, maioremque sui consilij significationem ijs præsertim hominibus dedit, quibus voluit singularem beneuolẽtiam,

Redemptionis fides ad salutẽ semper necessaria, & mox post hominis lapsũ diuinitus fuit ostensa.

Primum sub lege naturæ.

d Gen. 3. 15.

a Gen. 12. 1. & 17. 10. & 26. 28. tiam præstare, inter cæteros verò cum *a* Patriarchæ Abrahæ sæpè numero hoc mysterium significasset, tum eo tempore apertiùs ille declarauit: cum ille Dei iusso obediens, filium suum vnicum Isaac immolare voluit, inquit enim: *b* Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito, * benedicam tibi; & multiplicabo semen tuum, sicut stellas cæli, & velut arenam, quæ est in littore maris, posidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Ex quibus verbis facilè colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immanissima Sathanæ tyrannide liberatis, salutem afferret, illum autem Dei filium, natum ex semine Abrahæ, secundùm carnem, fore necesse erat. Non ita multò post Dominus, vt eiusdem promissionis memoria conseruaretur, idem fædus cum Iacob Abrahæ nepote sanciuit; *c* nam, cum ille in somnis vidit scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlos, Angelos quoque Dei ascendentes, & descendentes per eam, vt testatur Scriptura, audiuit etiam Dominum inixum scalæ, dicentem sibi; *d* Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isac; terram, in qua dormis, tibi dabo, & semini tuo, eritque semen tuum quasi puluis terræ; Dilataberis ad orientem, & occidentem, & septentrionem; & meridiem, & benedicentur in te, & semine tuo cunctæ tribus terræ. Neque postea destitit Deus eadem sui promissi memoria renouanda, & generi Abraham; & multis prætereà hominibus Saluatoris expectationem commonere; siquidem, Iudæorum republica, & religione constituta, notior populo suo fieri cæpit, nam, & mutæ res significarunt, & homines prædixerunt, quæ & quanta nobis bona Saluator ille, & Redemptor noster Christus Iesus allaturus esset. Ac *e* Prophetæ quidem, quorum mens cælesti lumine illustrata fuit, filii Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus effecit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem, resurrectionem, cæteraque eius misteria hæc omnia, quasi tum adessent, palam docentes, populo prænunciarunt, ita

b Ge 22. 17. 18.
* Propter me est in vulgata editione quam ais in M.S Hebreæ, & Cald. exemplaribus non sit, sed in Græcis hoc reperiatur.

c Gen. 28. 12.
d Gen. 28. 13 14.

e Psal. 2. & 22. & 98. & 100. Isa 7. 15. & 3 9. 5. 11. 1 5 3. per totum, Ier. 24. 5. 10 9. Dan. 7. 12 9 24. & alij passim.

vt

vt si futuri,& præteriti temporis tollatur diuersitas, nihil iam inter Prophetarum prædicta, & Apostolorum prædicationem, nihil inter veterum Patriarcharum fidem, & nostram, interesse videamus. Sed iam de singulis articuli partibus dicendum videtur.

Patriarcarum Prophetarum. & Apostolorū fides sola temporis circūstātia differt. Videatur sect. 1 de fide,& Symbol. c. 1.

5 *De IESV nomine, & quod Christo propriè conueniat.*

IESVS proprium est nomen eius,qui Deus,& homo est, quod Saluatorem significat, non quidem fortuitò, aut hominum iudicio, & voluntate,sed Dei consilio, & præcepto illi impositum. Angelus enim Mariæ matri ita annunciauit; *a* Ecce concipies in vtero,& paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ac deinde Ioseph Virginis sponso non solùm,vt eo nomine puerum appellaret, præcepit, sed etiam, cur ita nominandus esset, declarauit: inquit enim; *b* Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est,de Spiritu sancto est; pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum; ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Iesus nomē humani generis redemptori Dei precepto fuit impositum.

a Luc. 1. 31.

b Matt. 1. 20.

6 *Non est eadem ratio cur alijs quibusdam hominibus idem nomen sit tributum.*

Multi quidem eo nomine fuerunt in diuinis litteris: nam idem nomen Naue filio fuit, qui Moysi successit, & populum a Moyse ex Ægypto liberatum, in terram promissionis,quod illi negatum fuerat, deduxit, eodem etiam nomine Iosedech sacerdotis filius appellatus est. Sed quantò veriùs Saluatorem nostrum hoc nomine appellandum existimabimus, qui non vni alicui populo, sed vniuersis omnium ætatum hominibus,non quidem fame,aut Ægyptiaco, vel Babilonico dominatu oppressis,sed in *c* vmbra mortis sedentibus, & durissimis peccati, & diaboli vinculis obstrictis, lucem, libertatem, & salutem dederit,qui eis cœlestis regni ius,& hæreditatem acquisiuerit, qui eos Deo Patri reconciliauerit. In illis Christum Dominum obumbratum videmus, à quo ijs beneficijs, quæ diximus, cumulatum est genus humanum, quæ præterea nomina *d* prædicta sunt Dei Filio diuinitùs imponenda, ad vnum hoc Iesus nomen

Ioiue filius Naue Nun. 7. dicitur passim Iesus Iesus filius Iosedech apud Esdram. Aggeus & Zachariam sæpè.

Iesu nomē propriissime Christo conuenit.

c Isaiæ 7. 14. & 9.

d Zach. 8. 12

Iesu nomen sua amplitudine quid quid alijs hominibus per Prophetas Christo fuit attributum complectitur.

men referuntur cum enim cætera ſalutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipſum vniuerſæ ſalutis humanæ vim, rationemque complexum eſt.

7 Quid ſibi hic velit Chriſti nomen, & quot rationib. Ieſu noſtro conueniat.

Chriſtus eſt officij, & dignitatis nomen c. 1.

IESVS nomini Chriſti etiam nomen additum eſt, quod vnctum ſignificat, & honoris & officij nomẽ eſt, nec vnius rei proprium, ſed commune multorum: nam veteres illi *a* patres noſtri Chriſtos appellabant ſacerdotes *b* & rege quos Deus propter muneris dignitatem vngi præceperat. Sacerdotes enim ij ſunt, qui populum aſſiduis precibus Deo commendant, qui ſacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commiſſa eſt, ad eoſque pertinet maximè legũ auctoritate innocẽtium vitam tueri, & nocẽtium audaciam vlciſci Quoniam igitur, vtraque harum fũctionum Dei maieſtatem referre in terris videtur, ideo qui, vel ad regiũ, vel ad ſacerdotale munus obeundum electi erant, *c* vnguento vngebantur. Prophetas etiam vngendi *d* mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuncij cœleſtia arcana nobis aperuerũt, aque ad emendandos mores ſalutaribus præceptis, & futurorum prędictione hortati sũt. At verò cum Ieſus Chriſtus Saluator noſter in mũdum venit, trium perſonarum partes, & officia ſuſcepit, Prophetæ, Sacerdotis, ac Regis, atque ob eas cauſas Chriſtus dictus eſt, & vnctus ad illorũ munerum functionem, non quidem alicuis mortalis opera, ſed cæleſtis Patris virtute, non terreno vnguento, ſed ſpirituali oleo, quippe cum in ſanctiſſimam eius animã Spiritus ſancti plenitudo, gratiaq; & omnium donorum vberior copia effuſa ſit, quẽ vlla alia creata natura capere potuerit. Atq; id preclaro Propheta oſtẽdit, cum redemptorem ipſum affatus diceret: *e* Dilexiſti iuſtitiã, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitię præ conſortibus tuis. Idem etiam ac moltò apertiùs Iſaias iis verbis demõſtrauit: *f* Spiritus Domini ſuper me, eò quod vnxerit Dominus me, ad annunciandum manſuetis miſit me.

a Reg. 12. 3. 15. 6. 4. 7. 29. 9. 1. Paral. 16. 22. Pſal. 14. 15.
Sacerdotum officium.
b Exod. 29. 6. & 40. 13. 1 Reg. 9. 1.
Regum officiũ
c Luc. 11. 12. Num. 3. 31. 1. Reg. 10. 2. & 15. 22. 13. 2. Reg. 4. 3. 7
d 3. Reg. 10. 15.
e Iſaia 448.
Chriſtus propheta rum ſummus.
f Deut 18. 15.
Chriſtus ſacerdos.

me. Itaque Iesus Christus summus Propheta, & magister fuit, qui nos Dei voluntatem docuit; & à cuius doctrina orbis terrarum Patris cœlestis cognitionem accepit, quod ei nomen præclarius, ac præstantius conuenit, quòd omnes quicumque Prophetę nomine dignati sunt, eius discipuli fuerunt, atque ob illam præcipuè causam missi, vt Prophetam hunc, qui ad saluãdos omnes vẽturus erat, prænunciarent. Christus item Sacerdos fuit: nõ quidem ex ordine, ex quo in veteri lege leuiticæ tribus sacerdotes extiterũt, verum ex illo, de quo David Propheta cecinit: *a* Tu es sacerdos in æternum, secũdum ordinem Melchisedech. Cuius rei argumentum Apostolus, ad *b* Hebreos scribens, accuratè prosecutus est. Sed Christum non solùm vt Deus, verùm vt homo, ac nostræ naturæ particeps est, Regem etiam agnoscimus, de quo Angelus testatus est: *c* Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis; quod quidem Christi regnũ spirituale, atque æternum: interrisque inchoatur, in cœlo verò perficitur Ac regi quidem officia, admirabili prouidentia, suæ præstat Ecclesiæ, ipse eam regit, ipse eam ab hostium impetu, atq; insidijs tuetur, ipse ei leges præscribit, ipse non solùm sanctitatem, & iustitiam largitur verùm etiam ad perseuerandum facultatem, & vires præbet. Quamquam autem huius regni finibus tam boni, quàm mali contineantur, atque ad omnas homines iure ad illud pertineãt: ij tamen præ cæteris summam regis nostri bonitatem, & beneficentiam experiuntur, qui ex eius præceptis integram, atque innocentem vitam degunt. Neque verò hoc illi regnũ hæreditario, aut humano iure obtigit, tametsi genus *d* à clarissimis regibus duceret, sed rex fuit propterea quòd Deus in illum hominem contulit *e* quidquid potestatis, amblitudinis, dignitatis, hominis natura capere posset. Illi igitur totius mundi regnum tradidit, eique omnia, quod iam fieri cæptum est, plenè, perfectequè in die iudicij subiicientur.

a Psal. 1 07. 4.
b Heb. 5 6. 7. 8. 10. & 7. 17. 18. 21-23.
c Luc. 1. 23.
Christi Regnũ spirituale est quid paulòpost ar. 6. ostenditur
Christus quib. modis regis officium obeat. Videatur secũda petitio Dominicæ orat.
Omnes homines ad Christi regnum generali quadam ratione pertinẽt peculiarius tamẽ soli boni.
d Matth. 15. 16 7. 8.
e Luc 7 46. 17.

8 *Quo pacto Iesum Christum Filium Dei vnicum nos credere, & confiteri conueniat.*

Filium eius vnicũ. His verbis altiora mysteria de Iesu cre-

credenda, contemplanda fidelibus proponuntur, nimirum filium Dei esse, & verum Deum, sicut Pater est, qui eum abæterno genuit. Præterea illum diuinæ Trinitatis secundam personam alijs duabus omnino æqualem cõfitemur; nihil enim impar, & dissimile in diuinis personis aut esse, aut fingi animo debet, cùm vnam omniũ essentiam, voluntatem, potestatem agnoscamus, quod cùm multis pateat diuinæ scripturæ oraculis, tum præclarissimè illud ostendit S. Ioannis testimonium: *a* In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum & Deus erat Verbum. Sed cum Iesum Filium Dei esse audimus, nihil terrenum, aut mortale de eius ortu cogitandum est. Verùm ortum illum, quo ab omni æternitate Pater Filium genuit, quem ratione percipere, atque perfectè intelligere nullo modo possumus, constanter credere, & summa animi pietate colore debemus, ac veluti mysterij admiratione obstupefacti, illud cum Propheta dicere; *b* Generationem eius quis enarrabit? Hoc igitur credendum est Filium eiusdem esse naturæ, eiusdem potestatis, & sapientiæ cum Patre, vt in Symbolo Niceno explicatiùs confitemur; inquit enim: Et in Iesum Christum, filium eius vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt.

a Ioa. 1. 1. Spiritualis filij Dei ex Patre natiuitas admiranda potiùs, quã scrutanda.

b Isaia. 53. 8. Symb. Nicen. apud Ruff. & in gestis Conc.

9 De modo generationis æternæ, ducta similitudine à rebus creatis, & de duplici natiuitate, & filiatione Christi.

Ex omnibus autem, quæ ad indicandum modum, rationemq; æternę generationis, similitudines afferuntur, illa propius ad rem videtur accedere, quæ ab animi nostri cogitatione sumitur; quamobrem Sanctus Ioannes filium eius, *c* Verbum appellat. Vt enim mens nostra seipsam quodam modo intelligens, sui effingit imaginem, quam Verbum Theologi dixerunt; ita Deus, (quãtum tamen diuinis humana conferri possunt) seipsum intelligens, Verbum æternum generat; & si præstat contemplari, quod fides proponit, & sincera mente Iesum Christum verum Deum, & verũ hominem credere,

Modus æternę Christi generationis similitudine declaratur.

c Ioan. 1. 1.

Duplex Christi natiuitas non facit duos filios Athan. in Sym.

re & confiteri, gentium quidem, vt Deum, ante omniũ sæculorum ætates, ex Patre; vt hominem verò natum in tempore, ex Matre Maria Virgine. Et quamquam duplicem eius natiuitatem agnoscamus, vnum tamen filium esse credimus: Vna enim persona est, in qua diuina, & humana natura conuenit. Pluribus hæc explicantur sec 9 c.7. de oratione Dominica.

10 *Quomodo Christus fratres hebere, vel non habere censendus sit.*

Et, quod ad diuinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut cohæredes habet, cum ipse Patris vnicus filius, *a* nos verò homines figmentum, & opus manuum eius simus. At si humanum ortum cõsideremus *b* multos ille non solùm fratrum nomine appellat, sed fratrum etiam loco habet, vt vnà cum eo paternæ hæreditatis gloriam adipiscantur, ij sunt, qui fide Christum Dominum receperunt, & fidem, quam nomine profitentur, re ipsa, charitatis officijs præstant, quare primogenitus in multis fratribus ab Apostolo vocatur.

a Isa.64 8. *b* Hebr.2 11. Fratres Christ. qui sint.

11 *Christus secundùm vtraque naturam Dominus noster dicitur.*

Dominum nostrum. Multa sunt, quæ de Saluatore nostro in sacris litteris dicuntur, quorum alia, vt Deus est, alia vt homo, ipsi conuenire perspicuum est, quoniam à diuersis naturis diuersas earũ proprietates accepit. Igitur verè dicimus Christum esse omnipotentem æternum, immẽsum, quod à diuina natura habet. Rursus de illo dicimus passum, mortuum esse, resurrexisse, quæ naturæ hominum conuenire nemo dubitat. verùm præter hæc, quædam alia vtrique naturæ congruunt, vt hoc loco, cum Dominum nostrum dicimus. Igitur si ad vtramque naturã hoc nomen referatur, meritò Dominus noster prædicandus est. Nam, quemadmodũ ipse æternus Deus est, vti Pater, ita etiam omnium rerum æquè Dominus est, ac Pater quemadmodum ipse, & Pater nõ est alius, atq; alius Deus, sed idem planè Deus ita etiã ipse, & Pater non est alius, atque alius Dominus. Sed rectè etiam multis rationibus, vt homo est, Dominus noster appellatur. Ac primum quidem quoniã ip-

Diuersæ proprietates, iuxta diuersas naturas Christo tribuuntur. Communicatio idiomatum est in Christo, proprietatesvè diuersarum naturarum Christus iuxta vtramque naturam noster est Dominus.

se redemptor noster fuit; atque à peccatis nos liberauit, iure hanc potestatem accepit, vt verè Dominus noster esset, ac diceretur: Ita enim Apostolus docet *a* Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod, & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genuflectatur, cœlestium, terrestium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris. Atque ipse de se post resurrectionem, *b* Data est, inquit, mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Ob eam quoniam rem Dominus dicitur, quod in vna persona duæ naturæ, diuina, & humana, coniunctæ sint; hac enim admirabili coniunctione meruit, vt, quamuis pro nobis mortuus non esset, tamen Dominus constitueretur, communiter quidem omnium rerum, quæ conditæ sunt, præcipuè autem fidelium, qui illi parent, atque summo animi studio inseruiunt.

a Symb. Athan. *a* Ad phi. 2. 9. 10

b Mat. 28. 18.

Vnio Hypostatica causa est cur Christus Dominus dicitur.

Quanti homo Christianus Christo debeat.

12 *Christiani se totos Iesu Christo, Principe tenebrarum conculcato, tradere debent.*

Quod igitur reliquum est, Parochus fidelem populum ad eam rationē cohortabitur, vt sciat æquissimum esse præ cæteris hominibus, nos, qui ab eo nomen inuenimus, Christianiq; vocamur, & quāta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non possumus, ob id maximè, quod eius munere hæc omnia fide intelligimus, æquū esse inqu non ipsos, non secus ac mancipia, redemptori nostro, & Domino in perpetuum addicere, & consecrare. Et quidem cū baptissimo initiamur ante Ecclesiæ fores id professi sumus; declarauimus enim, nos sathanæ, & mundo renunciare, & Iesu Christo totos nos tradere. Quod, si vt Christianæ militiæ adscriberemur, tam sancta, & solemni professione nos ipsos Domino nostro deuouimus, quo supplicio digni erimus, si postquam Ecclesiam ingressi sumus, Dei voluntatem, & leges cognouimus, postquam sacramentorum gratiam percepimus, ex mundi, & Diaboli præceptis, ac legibus vixerimus, perinde ac si cum baptissimo abluti sumus, Mundo, & Diabolo, non Christo Domino, ac redempto-

Quanta sit indignitas postquam nos Deo ad diximus, seruire Diabolo.

ptori nomen dedissemus; sed cuius animum amoris facibus non incedat tanti Domini tam benigni, & propensa in nos voluntas, qui tametsi nos in potestate sua, et dominatu veluti seruos, sanguine suo redemptos, habeat, ea tamen charitate complectitur, *a* vt non seruos vocet, sed amicos, sed fratres: Hæc profectò iustissima causa est, atque haud scio, an omnium sit maxima, cur eum perpetuò debeamus Dominum nostrum agnoscere, venerari, & colere,

Dominatus Christi in redēptos quam sit plus.
a Io. 15. 14.

DE TERTIO ARTIC.

CAP. IV.

IOANNES.

Qui conceptus est de Spiritu Santo natus ex Maria Virgine,

1 *Tertius fidei articulus, quid credendum fidelibus proponat.*

MAximo quidem, & singulari beneficio humanum genus à Deo affectum esse, qui nos è durissimi tyranni seruitute in libertatem vindicarit, ex ijs, quæ superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At verò, si consilium etiam, & ratione, qua potissimum id efficere voluit, nobis ante oculos ponamus, profectò nihil diuina in nos beneficentia, ac in bonitate illustrius, nihil magnificentius esse videbitur. Eius igitur mysterij magnitudinem, quod nobis tamquam salutis nostræ præcipuum caput sacræ litteræ considerandum sæpissimè proponunt Parochus a tertij articuli explicatione ostendere incipiet, cuius hanc esse sententiam docebit, nos credere & confiteri eum ipsum Iesum Christum vnicum Dominum nostrum, Dei Filium cum pro nobis humanam carnem suscepit in vtero Virginis, non ex virili semine, vt alij homines, sed supra

Quo consilio & ratione Christus genus humanum liberauerit.

Sanlus 3. 2.

pra omnem naturæ ordinem. *a* Spiritus ſancti virtute conceptum eſſe, ita vt eadem perſona Deus pemanēs, quod ex æternitate erat, Homo fieret, quod ante non erat. Ea autem verba ita accipienda eſſe ex ſacri Conc. Conſtantinopolitani confeſſione planè perſpicitur. Inquit enim: Qui propter nos homines, & propter noſtrā ſalutem deſcendit de cælis, Et incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria Virgine, & Homo factus eſt. Atque id etiam S Ioannes Euangeliſta explicauit, vt qui ex ipſius Domini Saluatoris pectore altiſſimi huius miſterij cognitionem hauſiſſet. Nam, cum diuini Verbi naturam declaraſſet illis verbi s: *b* In princio erat Verbum; & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, ad extremum concluſit: *c* Et Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.

a Matt. 1. 20. Luc. 1. 35. Symb. Conſtantinopol. qui extitat c. 7. Canonum eiuſdē Concl. Similia habet Nicen. Conc.

b Ioa. 1. 1.

2 *Per temporariam natiuitatem, nulla facta fuit in Chriſto naturarum confuſio.*

Verbum enim quod diuinę naturæ hypoſtaſis eſt, ita humanam naturam aſſumpſit, vt vna, & eadem eſſet diuinæ, & humanæ naturæ hypoſtaſis, ac perſona. Quo factum eſt, vt tàm admirabilis coniunctio vtriuſq; naturæ actiones, & proprietates conſeruaret, atque (vt eſt apud S. Leonem magnum illum Pontificem) nec inferiorem conſumeret glorificatio, nec ſuperiorem minueret aſſumptio.

c Quæ naturæ in vna perſona retinent vtraſque proprietates, Leo. ſe. 2. de Nat. Domini.

3 *Solus Spiritus S. incarnationis opus nō perfecit.*

Sed, quoniā prætermittenda non eſt verborū explicatio, doceat Parochus, cum diximus, Dei filium Spiritus S. virtute conceptū eſſe, vnā hanc diuinæ Trinitatis perſonā incarnationis myſteriū nō confeciſſe. Quāuis enim vnus Filius humanā naturam aſſumpſerit, tamen ōnes diuinæ Trinitatis perſonæ, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus huius myſterij auctores fuerunt, ſi quidem illa Chriſtianæ Fidei regula tenenda eſt Omnia, quæ Deus extra ſe in rebus creatis agit, tribus perſonis communia eſſe, neq. vnā magis, quā aliam, aut vnā ſine alia agere. Quod autē vna perſona ab alia procedat, hoc vnum ōnib. cōmune eſſe non poteſt, Nā Filius à Patre tantū generatur, Spiritus S. à Patre, & Filio procedit, quidquid

Proprietates quæ in tribus perſonis inueniuntur non ſunt omnibus communes.

quid verò extra illas ab ipsis proficiscitur, tres personæ sine vllo discrimine agunt, atq. ex hoc genere Filij Dei Incarnatio censenda est. Quamquam verò hæc ita se habeant, solent tamen sacræ litteræ earum rerum, quæ omnibus personis communes sunt, aliam ijs tribuere, quemadmodum summam omnium rerum potestatem Patri, sapientiam Filio, spiritui Sancto amorem adscribunt. Et, quoniam diuinæ incarnationis mysterium singularem, atq; immensam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadam ratione hoc opus Spiritui Sancto tribuitur.

Incarnatio Patri, & Filio, & Spiritui sancto etiã tribuẽnda.

Cur spiritui sãcto tribuatur Incarnatione Christi quedã secundùm naturam quædã supra naturam facta inueniũtur.

2 *Omnia super naturæ ordinem in Christi conceptione facta non sunt, sed plurima.*

In hoc mysterio quædam supra naturæ ordinẽ, quædam naturæ vi effecta esse animaduertimus. Nam, quod ex purissimo Virginis Matris sanguine Christi corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoscimus, cum illud omnium hominum corporibus commune sit, vt ex matris sanguine formentur: Quod verò, & naturæ ordinem, & humanam intelligentiam superat, illud est, simul atq; beata Virgo Angeli verbis assenties dixit: a Ecce ancilla Domini fiat mihi secundùm verbum tuum; statim sanctissimum Christi corpus formatum, eique anima rationis compos coniuncta est, atq; ita in ipso temporis articulo perfectus Deus, & perfectus homo fuit Hoc autem nouum fuisse, atque admirabile Spiritus sancti opus, nemo dubitare potest, cùm, seruato naturæ ordine, nullum corpus, nisi intra præscriptũ temporis spatiũ hominis anima informari queat. Deinde verò illud accedit maxima admiratione dignũ, quòd vt primum cum corpore, anima coniuncta fuit ipsa etiam diuinitas cũ corpore, & anima copulata est, quare sicut corpus formatum, atque animatum est, corpori, & animæ diuinitas coniuncta, ex quo fit, vt eodem temporis puncto perfectus Deus, & perfectus homo esset, & Virgo sanctissima verè, & propriè mater Dei, & hominis diceretur, quòd eodem momento Deum, & hominem concepisset Hoc autẽ ab Angelo ei significatum est, cum ait; b Ecce concipies in vtero, & paries filium

a Luc. 1. 38.

Quando diuinitas sit humanitati coniũcta

Eodem momẽto Maria Deũ, & hominem concepit.

b Luc. 4 31.

lium, & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus; & filius altissimi vocabitur. Et euentu comprobatum est, quod Isaias prædixit; *a* Ecce virgo cõcipiet, & pariet filium. Idem quoque Elisabeth cum Spiritu Sancto repleta filij Dei conceptionem intellexisset, his verbis declarauit: *b*, Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me. Sed quemadmodum Christi corpus ex purissimis integerrimæ Virginis sanguinibus sine vlla viri opera, vt antea diximus, verũ m sola Spiritus sancti virtute formatum est; ita etiam, vt primũ conceptũ est; illius anima vberrimam spiritus Dei copiam, atq; omnẽ charismatum abundantiam accepit. Neque enim, vt alijs hominibus, qui sanctitate, & gratia ornantur, ipsis ad mensuram, vt testatur Ioannes, *c* dat Deus Spiritũ, sed omnem gratiam, tam affluenter in eius animam infũdit, *d* vt de plenitudine eius nos õnes a cceperimus.

a Isa. 7. 14.

b Luc. 1. 31.

In Christi anima fuit plenitudo omnis gratiæ.

c Io. 3. 34.

d Io. 1. 16.

Christusne quit dicit filius Dei adoptiuus.

5 *Christus dici non potest filius Dei adoptiuus.*

Neque tamen Christum filium Dei adoptiuum appellare licet: quamuis spiritum illum habuerit, quo sancti homines filiorum Dei adoptionem consequuntur. Nã cùm natura filius Dei sit, adoptionis gratiã, aut nomen in eum conuenire nullo modo existimandum est.

6 *Quid circa primam articuli partem præcipuè meditandum sit.*

Cur Deus incarnatus.

Hęc sunt, quæ de admirabili conceptionis mysterio explicanda visa sunt, ex quibus vt salutaris fructus ad nos redundare possit, illam in primis fideles memoria repetere, ac sæpius cogitare cum animis suis debent: Deum esse, qui humanam carnem assumpsit; ea verò ratione hominem factum, quam mente nobis assequi non licet, nedum verbis explicare, ob eum deniq. finem hominem fieri voluisse, vt nos homines filij Dei renasceremur. Hæc cùm attentà considerauerint, tum verò omnia mysteria, quæ hoc articulo continentur, humili, ac fideli animo credant, et adorent, nec curiosè, et quod sine periculo vix nunquam fieri potest, illa inuestigare ac perscrutari velint.

Natiuitas Christi quantæ lætit. ę causa.

7 *Christus ex Maria Virgine natum quid sit.*

Natus ex Maria Virgine. Hæc altera est huis articuli

pars, in qua explicanda Parochus diligēter versabitur, cùm fidelibus credendum sit Iesum Dominum, non solum conceptum Spiritus sancti virtute, sed etiam ex Maria Virgine natum, & in lucem editum esse. Cuius mysterij fides, quanta cum lætitia, iucunditate animi meditanda sit, Angeli voxi, qui primus fælicissimum nuncium mundo attulit, declarat; inquit enim: *a* Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: Tum ex illo cęlestis militiæ cantico. *b* Gloria in exelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, quod Angeli cecinerunt, facile est intelligere. Hinc etiam amplissimum illud Dei promissum ad Abraham, impleri, cæptum est, cui dictum est, *c* fore aliquando, vt in eius semine omnes gentes benedicerētur. Maria enim, quam vere Matrem Dei prœdicamus, & colimus, quòd eam personam, quæ simul Deus, & homo erat, peperit, à Dauide Rege originem duxit.

a Luc. 2. 10.
b Ibid. 1.
Promissio semi nis æterni Abrahę facta in Christo i mpletur.
Gen. 12. 32.
Maria quomodo Deipara sit.

8 *Christus secundùm communem naturæ cursum non est natus.*

Christi ortus quam fuerit admirabilis.

Sed, quemadmodum conceptio ipsa naturæ ordinem prorsus vincit, ita in ortu nihil non diuinū licet contēplari. preterea, quo nihil ad mirabilius dici omnino, aut cogitari potest, nascitur ex matre sine vlla maternę virginitatis diminutione, & quomodo *d* postea ex sepulchro clauso, & obsignato egressus est, *e* atq; ad discipulos, clausis ianuis, introiuit: vel, ne à rebus etiā, quæ natura quotidie fieri videmus, discedatur, quomodo Solis radij concretam vitri substantiā penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt, simili, inquā, & infinitis partibus altiori modo Iesus Christus ex materno aluc, sine vllo maternæ virginitatis detrimēto, editus est. Ipsius enim incorruptam, & perpetuam virginitatem verissimis laudibus celebramus. Quod quidem Spiritus Sancti, virtute effectum est, qui in filij conceptione, & partu, matri ita affuit, vt ei fœcunditatem dederit, & perpetuam virginitatem conseruarit.

d Matt. 28. 2.
e Ioa 20 16. 26.
Similitudo, qua ostēditur Christi ortus qualis sit Marię perpetua virginitas Spiritus sancti virtute fuit conseruata.

9 *Christus secundus Adam, & Maria altera Eua rectè dicitur.*

f Rom. 5. 12. 16. 17.

Solet interdum, Apostolus Christum Iesum nouissi-

Cor. 15. 21, 22. mum Adam appellare, cumque primo Adam conferre: nam vt in primo omnes homines moriuntur, ita in secundo omnes ad vitam reuocantur: atque, vt Adam, quod ad naturalem conditionem pertinet, humani generis parens fuit; ita Christus gratiæ, & gloriæ auctor est. Ad eum modum nobis etiam licet Virginem matrē cum Eua ita conferre, vt priori Euæ, secunda Eua, quę est Maria, respondeat, quemadomodum secundum Adam, hoc est Chistum, primo Adam respōdere ostendimus. Eua enim, *a* quia serpenti fidem habuit, maledictū, & mortem in humanum genus inuexit; & Maria postquā *b* Angelo credidit, Dei bonitate effectum est, vt benedictio, & vita ad homines perueniret. Propter Euam *c* nascimur filij iræ, à Maria Iesum Christū accepimus, per quē Filij gratiæ regeneramur: Euæ dictum est, *d* in dolore paries filios; Maria hac lege soluta est, vt quæ, salua virginalis pudititiæ integritate, sine vllo doloris sensu vt, antea dictum est, Iesum filium Dei peperit.

Ireneum lib. 3. cap. 33. & li. c. 5. c. 19
a Gen. 3. 6.
b Luc. 1. 45.
c Eph. 1. 3.
d Gen. 3. 16.

10 *Quibus præcipue figuris, ac prophetijs conceptionis, & natiuitatis Christi Sacramenta adumbrata sint.*

Cùm igitur tanta, & tam admiranda sint huius conceptionis, & natiuitatis sacramenta, diuinæ prouidentię consentaneum fuit, vt ea multis figuris, & oraculis significarentur. Quare huc pertinere sancti Doctores intellexerunt multa, quæ in varijs sacræ scripturæ locis legimus, præcipuè verò portam illam sanctuarij *e*, quā Ezechiel clausam vidit; *f* item lapidem de monte sine manibus abscissum, vt est apud Danielem, qui factus est magnus mons, & impleuit vniuersam terram; deinde *g* Aaron virgam, quæ vna inter virgas principium Israelis germinauit; *h* & rubum, quem Moyses vidit ardere, & non comburi. Multis verbis sanctus *i* Euangelista Christi natiuitatis historiam descripsit, quare nihil est, quod plura à nobis dicantur, cum ea lectio Parocho in promptu sit.

e Ezech. 44. 2. Vide Hier, ad pammac.
f Dan. 3 3. 4. & 45.
Vide Iren. 4. c. 23.
g Num. 17.
h Exod. 3. 2.
i 2 Luca per totum fere ca.
k Rom. 15. 4.

11 *Incarnationis mysteriū sępius populo est inculcandum, quidq. vtilitatis ex eius meditatione capiatur*

Danda autem illi est opera, vt hæc mysteria: *k* quæ ad doctrinam nostram scriptā sunt infixa animo, &

men-

mentibus fidelium hæreant: primum quidem, vt tanti beneficij commemoratione aliquam gratiam eius auctori Deo referãt: deinde, vt eximium hoc, & singulare humanitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponant. Quid enim nobis vtilius, atque ad animorum nostrorum superbiam, & elationem comprimendã accommodatius esse potest, quàm sæpius cogitare, Deum ita se se humiliare, vt cum hominibus gloriam suam communicet, & hominum infirmitatem, fragilitatemque assumat? Deum hominem fieri, summamque illam, & infinitam maiestatem homini ministrare, *a* ad cuius nutum columnæ cœli, vt inquit Scriptura contremiscunt, & pauent eumque in terra nasci, *b* quem in cęlis Angeli adorant? Quid igitur, cum hæc Deus nostra causa faciat, quid inquam, nos, vt illi obsequamur, facere oportet? quàm libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præstare? Videant fideles, quàm salutari doctrina Christus nascens nos instituat, antequam vocem aliquam imittere incipiat. Nascitur egenus, nascitur vt peregrinus in diuersorio: nascitur in vili præsepio: nascitur media hyeme. Ita enim scribit Sanctus Lucas: *c* Factum est, cum essent ibi, impleti sunt dies, vt pateret Filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat * ei locus in diuersorio. Potuit ne Euagelista humilioribus verbis omnem cęli, & terræ maiestatem, & gloriam includere? Neque verò scribit non fuisse locum in diuersorio, sed ei defuisse, qui dicit; *d* Meus est orbis terræ, & plenitudo eius. Quod etiam alius Euangelista testatus est: *e* In propia venit, & sui eum non receperunt. Hæc cum fideles sibi ante oculos proposuerint; tum verò cogitent: Deum carnis nostræ humilitatem, & fragilitatem subire voluisse, vt humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud vnum satis declarat excellentem hominis dignitatem, & præstantiam, quæ illi diuino beneficio tributa est, quòd homo fuerit, qui idem verus, & perfectus Deus sit: vt iam gloriari nobis liceat, filium

a Iob. 26. 11.

b Psal. 98. 5.

c Luc. 2. 6. 7. & peperit.

* Editio vulgata habet eis sed Mis quædã, & Ambr. legunt ei, quos secutus est auctor.

d Psal. 49. 12.

e Ioan. 1. 11.

Dei, *a* os nostrum, & carnem nostram esse, quod beatissimis illis spiritibus non licet, Nusquam enim, vt est apud *b* Apostolum, Angelos apprehendit. Praeterea cauendum est, ne maximo nostro malo eueniat, vt quemadmodum illi in diuersorio Betheleem locus, vbi nasceretur, de fuit, ita etiam, quando iam in carne non nascitur, locum in cordibus nostris inuenire non possit vbi in spiritu nascatur. Hoc enim, cùm salutis nostrae cupidissimus sit, vehementer optat. Nam vt ille Spiritus sancti virtute, supra naturae ordinem, homo factus, & natus est, sanctusque, atque adeò sanctitas ipsa fuit; ita nos oportet, *c* non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac deinde veluti *d* nouam creaturam *e* in nouitate spiritus ambulare, sanctitatem illam, ac mentis integritatem costodire, quae homines spiritu Dei regeneratos maximè decet. Hac enim ratione sanctę huius filij Dei conceptionis, & natiuitatis, imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam fideli animo credimus, & credentes, *f* Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, suscipimus, & adoramus.

Hominis quanta dignitas.
a Gen. 4. 21.
b Domicilium Christo in cordibus nostris parandum.
c Ioan. 1. 13.
d Galat. 6, 16
e Rom. 6. 4. & 7. 6.
Filij Dei natiuitatis imago, quomodo in nobis ipsis exprimi possit.
f 1. Cor. 27.

DE QVARTO ARTIC.

CAP V.

IACOBVS.

Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

1 *Articuli quarti cognoscendi necessitas, & eius sententia.*

g 1. Cor. 2. 3. Sensus prioris partis articuli.

QVantam habeat necessitatem huius articuli cognitio, & quam diligenter Parochus curare debeat, vt fideles Dominicae Passionis memoriam saepissimè animo repetant *g* docet Apostolus, qui nihil aliud

aliud se scire testatus est, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Quare in hoc argumentu omne studium, & opera adhibenda est, vt quam maximè illustrentur fideles, tantique beneficij commemoratione excitari, totos se ad Dei erga nos amorem, & bonitatem suscipiendam conuertant. Fides itaq. priori articuli parte, (nam de altera postea dicetur) illud nobis credendũ proponit, Christum Dominum, cum Pontius Pilatus, Tiberij Cæsaris iussu Iudæam prouinciam administraret, cruci affixum esse, nam captus, irrisus, varijs iniuriarũ, & cruciatuum generibus effectus, demum in crucem sublatus est.

2 *Anima Christi cruciatus sensit.*

Nec verò cuiquam dubitandum est, Christi animam; quod ab inferiorẽ partem attinet, ab ijs cruciatibus liberam non fuisse, nam, quod humanum naturam verè assumpsit, necesse est fateri animo etiam grauissimum dolorem sensisse: quare inquit. [a] Tristis est anima mea vsq. ad mortẽ. Nam & si personæ diuinæ humana natura coniuncta fuit: tamen propter eam coniunctionẽ nihilominus passionis acerbitatem sensit, quam si ea coniunctio facta non fuisset, cum in vna Iesu Christi persona vtriusq. naturæ diuinæ, & humanæ, proprietates seruatæ sint; atq. idcircò, quod erat passibile, & mortale, passibile, & mortale permansit; rursus verò quod impassibile, & immortale erat, qualẽ esse diuinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit.

Anima Christi quod ad partẽ sensitiuam attinet, varios experta est dolores. Videatur sect. 21. huius art.

[a] Matt. 29. 31. Matt. 14. 34. In vna Christi, persona duarum naturarum proprietates, sunt secunda sectio. art. tertio.

3 *Cur in Symbolo exprimatur sub quo Iudeæ Preside, Christus sit passus.*

Quod autem hoc loco tam diligenter obseruari videmus. Iesum Christum eo tempore passum esse: quo Pontius Pilatus Iudæam prouinciam procuraret: id ea re factum esse docebit Parochus, quia tantæ rei & tam necessariæ cognitio exploratior omnibus esse poterat, si rei gestæ certum, [quod, & ab [b] Apostolo Paulo factum legimus] tempus describeretur, tum etiam, quia ijs verbis declaratur, illam Saluatoris prædictionem exitu comprobatam esse. Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.

[b] Tim. 6. 13.

4 *Non temerè accidit, quod Christus in ligno Crucis mortem est perpessus.*

Sed quòd potissimum in ligno Crucis mortem pertulit, hoc etiam diuino consilio tribuendum est, vt scilicet, *a* vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret, serpens enim *b* qui in ligno primos parentes vicerat, victus est à Christo in ligno Crucis. Plures eius rei afferri rationes possunt, quas sancti *c* Patres latiùs persecuti sunt vt ostendamus consentaneum fuisse, Redemptorem nostrum mortem Crucis potissimum subire. Verùm satis esse Parochus admoneat, si fideles credant illud genus mortis à Saluatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atq; accomodatius videretur, quemadmodum certè nullum turpius, atque indignus esse potuit. Non solùm enim apud Gentiles Crucis supplicium execrandum, & dedecoris, ignominięque plenissimum semper existimatū est; verùm etiā in lege Moysis *d* maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno.

a præfatio missæ de S.Cruce.
b Gen,2.3 4.
c V. de inter cæteros Ireneum l.5.c.17.
d Deut.21.23. Galat.3.13.

Quā necessaria huius quarti articuli professio & fides mysterij absconditi in Cruce.

5 *Historia passionis Christi frequentius populo est replicanda.*

Neque verò Parochus huius articuli historiam prætermittet, quæ diligentissimè à sanctis Euangelistis exposita est, vt saltem summa eius mysterij capita, quæ ad confirmandam fidei nostræ veritatem magis necessaria videntur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, veluti fundamento quodam, Christiana religio, & fides nititur, eoq; posito reliqua omnia rectè constituta sunt. Nā, si quid aliud humanæ menti, & intelligentiæ difficultatē affert, certè Crucis mysteriū omnium difficillimum existimandum est, vixq; percipi à nobis potest, salutem nostram ex Cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est pendere. Sed in hoc, vt docet Apostolus, summamDei prouidentiam licet admirari. *e* Nā, quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapiētiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Quare mirandum non est, si Prophetæ ante Christi Aduentum, & Apostoli posteius mortem, & resurrectionem, tantopere laborarunt, vt

Crucis mysterium creditu omnium difficillimum vnde Gnostici Christum negabant Cruci fuisse affixum sed illius loco simonem Cyren. l.1.c.23.
e 1.Cor.1.21.
Prophetæ, Apostoli, & Deus ipse, cur tanto pere inculcarit crucis, & passionis misteria Figuræ mortis Christi.

vt hominibus persuaderent, hunc esse mundi Redemptorem, eosque in Crucifixi potestatem, atque obediētiam redigerent: Quare dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum esset, quàm Crucis mysterium statim post peccatum, nunquam destitit tum figuris, tum Prophetarum oraculis Filij sui mortem significare. Atque, vt de figuris pauca quædam attingamus, *a* Abel primùm, qui fratris inuidia occisus est, deinde *b* Isaac sacrificium, præterea *c* Agnum quem Iudæi, cum è terra Ægipti egrederentur, immolarunt, tum *d* serpens æneus, quem Moyses in deserto ex altauit, Christi Domini passionis, ac mortis figuram præmonstrabant. Quod autem ad Prophetas pertinet, quam multi extiterint, qui de ea vaticinati sunt, id verò multò notius est, quã vt explicare hoc loco oporteat. Sed præ cæteris, vt *e* Dauidem omittamus, quia omnia præcipua redemptionis nostræ mysteria in Psalmis complexus est, *f* Isaiæ oracula tam aperta, & clara sunt, *g* vt rectè dici queat, eum potius rem gestam exposuisse, quàm futura prædixisse.

a Gen 4 8. *b* Gen. 23.6.7.8. *c* Exo. 12.5.6.7. *d* Nu. 24.8.9. 13.41. *e* Psal. 2. 21, 68. & 30. *f* Isaiæ 53. *g* Hier. in ep. ad paulinum.

6 *Quid hec clausula mortuus, & sepultus, credendum significet*

Mortuus, & sepultus, His verbis parochus credendum explicabit, Iesum Christum, postquam crucifixus est, verè mortuum, ac sepultum esse. Neque verò sine causa hoc separatim fidelibus credendum proponitur, cum non defuerint, qui eũ in Cruce mortuum negarẽt. Illi igitur errori hanc fidei doctrinã sancti Apostoli meritò oponendã censuerunt, de cuius articuli veritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur nam *h* omnes Euangelistæ consentiunt, Iesum spiritum emisisse. Præterea cum Christus verus, & perfectus homo fuerit: verè etiam mori potuit: moritur autem, vt homo, cum anima separatur à corpore. Quare, cum Iesum mortuum esse dicimus, id significamus eius animam a corpore diuisam esse, neq; tamen concedimus diuinitatem seiunctam corpore, quin potius constanter credimus, & cõfitemur, animã eius à corpore diuisã, diuinitatem, tum corpori in sepulchro, tum animæ apud inferos coniunctam

Christus verè in Cruce fuit mortuus.

Gnostici Christummortuum negarunt. Iren. Tert. l. de præscr. Eph.

h Mat. 7.50. Mar. 15.27. Luc. 13.7. Io. 19 30.

Morte Christi diuinitas a corpore vel anima non fuit separata.

a Hebr. 2.10. 14.15. ctam semper fuisse. *a* Decebat autem filium Dei mori, vt per mortem destueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, Diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis pertotam vitam obnoxij erant seruituti.

7 *Inuitus, & coactus mortem Christi non subijt.*

Mors Christi fuit voluntaria

Sed illud in Christo Domino singulare fuit, quod tūc mortuus est; cum ipse mori decreuit, & mortem non tam aliena vi illatam, quàm voluntariam obijt. Nec verò mortem solùm, sed locum etiam, & tempus, in quo moreretur, ipse sibi constituit, ita enim Isaias scripsit; *b* Oblatus est, quia ipse voluit. Atque idem Dominus de se ante passionem dixit Ego pono animam meam, vt iterum sumam meam, nemo tollit eam à me, sed ego pono eā à me ipso, potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Quod autem ad tempus, & locum attinet, cum Herodes eius vitæ insidiaretur, ipse inquit, *c* Dicite, vulpi illi, ecce eiicio Demonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consummor, verumtamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare, quia non capit Prophetam perire extra Hierusalem. Ille igitur, nihil inuitus, aut coactus fecit, sed ipse se volens obtulit, atq. inimicis suis ob uiam procedens, dixit: *d* Ego sum: & sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum iniustè; & crudeliter affecerunt; quo quidem nihil ad commouendos animi nostri sensus maiorem vim habere potest, cum pœnas, tormentaq. eius omnia cogitatione perpendimus. Nam si quispiam nostra causa omnes dolores patiatur, non quos ipse sua voluntate susciperat, sed quos vitare nequeat, hoc verò haud magni beneficij loco à nobis ponetur. Verùm si nostro tantùm nomine mortem quam defugere poterat, libenter occumbat, pro fectò hoc beneficij genus tantum est, vt omnem non solùm referendæ, sed etiam habendæ gratiæ facultatem; vel gratissimo cuique eripiat, ex quo Iesu Christi summa, & eximia charitas, eiusque diuinum, & immensum in nos meritum perspici potest.

b Isaia 53.7. c Ioan. 10.17.18 Luc. 13.32.34. d Io. 18.5.

Magnitudo beneficij passionis ex eò quod fuerit spontanea considerari debet.

8 Cur

8 *Cur Christum non modo mortuum, sed etiam sepultum dicamus.*

Iam verò quod sepultum esse confitemur, hoc quidem veluti articuli pars non constituitur, quod nouam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ iam de morte dicta sunt. Nam, si Christum mortuum credimus facilè etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verùm hoc additum est, primùm vt minus dubitare de morte liceat, cum maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si eius corpus sepultũ probemus, deinde, vt resurrectionis miraculum magis declaretur, atque eluceat. Neque verò hoc solum credimus Christi corpus sepultum esse, sed illud præcipuè his verbis credendum proponitur Deum sepultum esse, quemadmodum ex fidei Catholicæ regula, verissimè etiam dicimus; Deum mortuum, & ex Virgine natum esse, Nam, cùm diuinitas nunquam diuisa fuit a corpore, quod in sepulcro conditum est, rectè confitemur, Deum sepultum esse.

Sepulturę Christi cur ex prella mentio, & quid de illius passione meditandũ. Deũ esse mortuũ, & sepultũ qua ratione affirmetur. Christus, quod semel assumpsit, num quam dimisit.

9 *Quæ circa mortem, & sepulturam Christi sint maximè obseruanda.*

Ac de genere quidem, & loco sepulturæ illa Parocho *a* satis erunt, quæ à sanctis *a* Euangelistis dicta sunt. Duo verò in primis obseruanda sunt: alterum Christi corpus in sepulcro nulla ex parte corruptum esse, de quo Propheta vaticinatus erat; *b* Non dabis sanctum videro corruptionem; Alterum est, quod ad omnes huius articui partes attinet sepulturam scilicet, passionem etiam & mortem Christo Iesu, vt homini, non vt Deo conuenire, nam pati, & mori, in humanam tantùm naturam cadunt, quamuis Deo etiam hæc omnia tribuantur quoniam de illa persona, quæ simul *c* perfectus Deus, & perfectus homo fuit, rectè dici per perspicuum est.

Circa mortẽ, & sepu'turã Christi duo maximè obseruanda.

a Matth. 27. 57. 50 60 Marc. 15 16. Luc. 3 43. Io. 19 38. 29. *b* Psal. 15. 10. Act. 13. 3. 1.

Quomodo Deus, nec patitur, nec moritur, & tamrectè dicitur. Deus passus, & mortuus.

c Ath. in Sym.

20 *Qua ratione contemplari oporteat passionis Christi beneficium.*

His cognitis ea de Christi passione: & morte Parochus explicabit, ex quibus tanti misterij immensitatem, si non comprehendere, contemplari certè fideles possint. Ac primũ quidẽ cõsiderandum est, quis ille sit, qui hæc

omnia

omnia patitur. Et quidem nullis verbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehendere possumus. Sanctus Ioannes *a* Verbum esse dicit, quod erat apud Deũ. Apostolus magnificis verbis describit in hunc modum. *b* Esse eum, quem Deus constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit, & sæcula, qui est splendor, gloria, & figura substantiæ eius, qui portat omnia verbo virtutis suæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in Excelsis. Atq; vt vno verbo complectamur, patitur Iesus Christus, Deus, & Homo; patitur Creator pro ijs, quos ipse condidit, patitur Dominus pro seruis; patitur is, per quem Angeli, homines, cæli, elementa facta sunt, ille, inquam, *c* in quo, per quem, & ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est si eo tot passionum tormentis commoto, totum etiam ædificium concussum est; nam, vt inquit Scriptura, *d* Terra mota est, & petræ scissæ sunt, *e* tenebræ etiam factæ per vniuersam terram, & Sol obscuratus est. Quòd si mutæ etiam res, & sensu carentes creatoris sui passionem luxerunt, cogitent fideles, quibus lacrymis ipsi tanquam *f* viui lapides huius ædificij, dolorem suum declarare debeant.

a Io. 1. 2. *b* Hebr. 1. 2. 3. *c* Rom. 1. 31. *d* Matt. 27. 51. *e* Luc. 23. 46. *f* 1. Pet. 2. 5.

11 *Cur Christus voluerit extrema pati, quidque sentiendum de his sit, qui Christianismum professi, in peccatis sordescunt.*

Iã verò causæ etiam passionis exponendæ sunt, vt eò magis diuinæ erga nos caritatis magnitudo, & vis appareat. Si quis igitur quærat, quæ causa fuerit, cur filius Dei acerbissimam passionem subierit, hanc potissimum fuisse inueniet, præter hæreditariam labem primorum parentum vitia, & peccata, quæ homines à Mundi origine vsque ad hanc diem admiserunt, deinceps vsque ad consummationem sæculi admissuri sunt, hoc enim in passione, & morte Filius Dei Saluator noster spectauit, vt omnium ætatum peccata redimeret, ac deleret, & pro eis Patri abundè, cumulatèq; satisfaceret. Illud etiã accedit ad augendam rei dignitatem, quod non solùm Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam pænarũ omnium, quas pertulit, peccatores, & auctores, & mini-

Passionis Christi causæ, & de grauitate relabentium.

Christus pro peccatis totius mundi satisfecit, & ideo passus est.

ni-

nistri fuerunt, de quo Apostolus nos admonet, ita ad Hebreos scribēs: a Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini animis vestris deficientes. Atq; hac culpa omnes teneri iudicandum est, qui in peccata sæpius prolabuntur, nam cùm peccata nostra Christum Dominum impulerint, vt Crucis supplicium subiret, profectò, qui flagitijs, & sceleribus volutātur, rursus, quòd in ipsis est, b crucifigunt in semetipsis filium Dei, & ostentui habent. Quod quidem scelus eò grauius in nobis videri potest, quàm fuerit in Iudæis, quòd illi, eodem Apostolo teste c Si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent; nos autem, & nosse eum profitemur, & tamen factis negantes, quodam modo violenter ei manus videmur inferre.

a Heb. 12. 3.

Relabentes sæpius in scelera Deum iterum crucifigunt, & grauiùs plerumque offendunt quàm Iudæi.

b Heb. 6. 6.

c 1. Cor. 2. 8.

12 *Christus à Patre, & à semetipso etiam traditus est.*

Sed à Patre etiam, & à semetipso Christum Dominū traditum esse sacræ litteræ testantur: inquit enim apud Isaiam: d Propter scelus populi mei percussi eum. Et paulò ante idem Propheta, cum Dominum plagis, & vulneribus affectum spiritu Dei plenus videret, dixit e Omnes nos, quasi oues errauimus, vnusquisq; in viam suam declinauit, & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. De filio autem scriptum est: f Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum. Sed eandem rem Apostolus grauioribus etiam verbis expressit, cùm tamen ex altera parte vellet ostēdere, quantum nobis de immensa Dei misericordia, & bonitate sperare liceat: inquit enim? g Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis * donauit?

d Isaia 53.

e Ibid. 6.

f Ibid. 10.

g Rom. 8. 32.

* Donabit Græca, & Syriaca exemplaria legum.

13 *Christus tormentorum acerbitatem, corpore, & animo verè sensit.*

Acerbitas passionis.

Sequitur nūc, vt quāta fuerit passionis acerbitas, Parochus doceat, quamquam si memoria teneamus h sudorem Domini factum, vt guttas sanguinis * decurrētis in terrā, cum ille tormenta, & cruciatus animo per-

h Luc. 22. 44.

* Decurrentes habet Græcus textus.

ciperet, quibus paulò post afficiendus erat, facilè ex eo vnusquisque intelliget, nihil ad illum dolorem addi potuisse, nam si in malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, *a* id quod sanguinis sudor declarauit, quid ipsam perpessionem fuisse, existimandum est.

bidem

Sed tamen Christum Dominum summis tùm animi, tum corporis doloribus affectum esse constat. Ac primum quidem nulla fuit eius corporis pars quæ grauissimas pęnas non senserit, nam, & pedes, & manus clauis Cruci affixæ, caput spinis compunctum, arundine percussum, facies sputis fędata, alapis cæsa, totum corpus flagellis verberatum est, præterea omnium generum, & ordinum homines *b* conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum *c* eius Gentes enim, & Iudæi passionis suasorres, auctores, ministri fuerunt, Iudas eum prodidit. Petrus negauit, cæteri omnes deseruerunt. Iam vero in Cruce ipsa acerbitatem ne, an ignominiam, an vtrunque simul queremur? Ac profecto nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit quo affici non nisi nocentissimi, & sceleratissimi, homines consueuerunt, & in quo summi doloris, & cruciatus sensum mortis diuturnitas vehementiorem afficiebat. Augebat autem pęnarum magnitudinem ipsa Christi Iesu corporis constitutio, & habitus quod quidem cum Spiritui sancti virtute formatum esset multò perfectius, & temperatius fuit quam aliorum hominum corpora esse possunt; & que ideò acriore quoque sentiendi vim habuit, & grauius tormenta illa omnia perpessum est.

b Psal. 2. 2.
c Matt. 26. 27.
Mar. 14 25.
Luc. 12. & 15.
Ioa. 14. & 19.

Quod verò ad intimum animi dolorem pertinet, nemo dubitare potest, quin summus in Christo fuerit sāctis enim hominibus, quicumque supplicia, & cruciatus pertulerunt non defuit animæ solatium diuinitus datum quo recreati tormentorum vim æquo animo ferre possent: immò verò incruciatibus plerique intima lætitiæ efferebantur, inquit enim Apostolus: *d* Gaudeo in passionibus pro vobis; & adimpleo ea, quæ desunt passionū Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia. Et alibi, *e* Repletus sum consolatione; supera-

Anima Christi qua graues dolores sustinuit. An sancti martyres tantā vim pęnarum in tormentis senserint quā Christus.

d Col. 1. 24.
e 2. Cor. 7. 3.

perabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Verùm Christus Dominus amarissimę passionis calicem, *a* quem *a* bibit, nulla suauitate permista temperauit: *b* Humanæ enim naturæ, quam assumpserat, sentire omnia tormenta permisit, non secus, ac si homo, non etiam Deus fuisset.

a Matt. 26. 28

Calix Christi nulla externa suauitate fuit permistus.

b Matt. 27. 45.

14 *Quæ potissimum commoda, & bona Christiano generi Christi passio pepererit.*

Reliquum modò est vt commoda etiam, & bona, quæ ex passione Domini percepimus, à Parocho accuratè explicentur. Primum igitur Domini Passio peccati liberatio fuit, nam, vt est apud sanctum Ioannē: *c* Dilexit nos: & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: & Apostolus inquit: *d* Conuiuificauit cum illo donans nobis omnia delicta, delens quod aduersùm nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud Cruci. Deinde à Dæmonis tyrannide nos eripuit: ipse enim Dominus inquit: *e* Nunc iudicium est mundi: nūc princeps huius mundi eijcietur foras: & ego, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Pænam præterea peccatis nostris debitam persoluit. Tum verò, quia nullum gratius, & acceptius, Deo sacrificium offerri potuit, *f* Patri nos reconciliauit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Postremò quoniam peccata sustulit, cælorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum, nobis patefecit. Atque id Apostolus significauit illis verbis: *g* Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi. Neque verò in veteri lege huius mysterij figura, & imago quædam defuit, nam illi, *h* quibus interdictum erat, ne in patriam ante summi sacerdotis mortem reuerterentur, hoc significabant, nemini, quamuis iustè, & piè vixisset, aditum in cœlestem patriam patere, antequam summus ille, atque æternus sacerdos Christus Iesus mortem obiret, qua quidem obita, statim cæli fores patuerunt ijs, qui sacramentis expiati, fideque, spe, & caritate præditi, passionis eius participes fiunt.

Primus fructus passionis Christi.

c Apoc. 1. 5.

d Io: c. 13. 14.

Secundus.

e Ioan. 12. 23. 12

Tertius.

Quartus.

f Rom. 5. 10.
1 Cor. 18.

g Heb. 16. 15.

h Num. 15. 25.

Patribus veteris testamenti, ante Christi mortē cęli aditus non potuit vide Ita lib. 5. c. 31 Ter. 1. 4. ad Marrione Orig. in c. 4. ad Rom.

Perfectissima pro omniū peccatis. Christi fuit satisfactio pretium persolutum à Christo maius etiam debito. Christi passio verum sacrificium.

15 *Vnde vim habuerit Christi passio ad tanta nobis bona promerenda.*

Hæc autē omnia maxima, & diuina bona Parochus docebit ex Domini passione ad nos peruenisse: primū quidem, quia est integra, atq; omnibus numeris perfecta satisfactio, quam admirabili quadam ratione Iesus Christus pro peccatis nostris Deo patri persoluit. Neque verò pretiū, quod pro nobis persoluit, debitis nostris par solum, & æquale fuit, verùm ea longè superauit. Deinde sacrificium Deo acceptissimum fuit; quod cum illi filius in ara Crucis obtulit, patris iram, atque indignationem prorsus mitigauit, atque hoc nomine Apostolus vsus est, cum inquit: *a* Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis. Præterea redemptio, de qua est apud Apost. Principem. *b* Non incorruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternę traditionis, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi, & incontaminati, & Apost. docet: *c* Christus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum.

a Ephs. 5. 2.

Redemptio.

b 1. Pet. 1. 18. 10.

c Galat. 3. 13.

16 *In Christi passione sunt omnium virtutum exempla.*

Sextus Christi passionis fructus.

Verùm, præter hæc immensa beneficia, illud etiā vel maximum consecuti sumus, vt in hac sua passione, omnium virtutū clarissima exēpla habeamus: nam, & patientiam, & humilitatem, & eximiam caritatem, & māsuetudinem, & obedientiam, & summam animi cōstantiam, non solùm in perferendis propter iustitiā doloribus, sed etiam in morte oppetenda ita ostendit, vt verè dicere possimus; Saluatorem nostrum, quæcunque vitę præcepta toto prædicationis suæ tēpore verbis nos docuit, ea omnia vno passionis die in seipso expressisse. Atque hęc breuiter de Christi Domini saluberrima passione, & morte dicta sint. Vtinam verò hæc misteria animis nostris assiduè versentur, & vnà cū Domino pati, & mori, & sepeliri discamus, vt deinde, abiecta omni sorde peccati, ad nouam vitam cū illo resurgentes, aliquando tādem, ipsius, & gratia, & misericordia, dignissimus, qui cęlestis regni, & glorię participes efficiamur.

DE

DE QVINTO ARTIC.

CAP. VI.

THOMAS.

Descendit ad Inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

1 *Pars prima huius articuli quomodo sit intelligenda.*

Triumphus Christi de inferis.

MAximè quidem refert nosse gloriam sepulturæ Domini nostri IESV Christi, de qua proximè dictum est; sed plus interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & spoliatis inferorum sedibus deportauit; de quibus, simulque de resurrectione dicendum est; qui locus etsi separatim per se rectè tractari possit; nos tamen, sanctorum patrum auctoritatem secuti, eum cum descensu ad inferos coniungendum putauimus. Eius igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur, Christo iam mortuo, eius animam ad inferos descendisse, ibique tandiu mansisse, quamdiu eiusdem corpus in sepulchro fuit. His autem verbis simul etiam confitemur, eandem Christi personam eo tempore & apud inferos fuisse, & in sepulchro iacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum videri debet; proterea quòd, vt sæpè iam docuimus, quamuis anima à corpore discesserit, nunquam tamen diuinitas vel ab anima, vel à corpore separata est.

Prioris partis quinti art. sententia.

Christus eodẽ tempore in sepulchro, & apud inferos fuit; Vide sect. 6. superioris articuli.

2 *Quid hic inferorum vocabulo intelligendum sit.*

De multiplici vocis inferni significatione. Inferi quid significent.

Sed quoniam articuli explanationi plurimũ lucis afferre potest; si Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum vocabulo intelligẽdum sit: monere oportet. Inferos hoc loco pro sepulchro non accipi, vt quidam non minus impiè, quàm imperitè putauerunt; superiori enim articulo Christum Dominum sepultum esse edocti sumus; nec vlla causa erat, cur in fide tradenda alio,

a phil. 2. 10. *b* Act. 2. 24.

Receptacula inferna animarum non sunt vnius generis.

c Mat 5. 41. primus locus damnatorum. *d* Matt. 5. 20 29. & 10. 18. *e* Luc. 16. 20. *f* Apoc. 21. 27. secundus locus animatum est purgationi, de quo 5. sect. postremæ petitionis Dominicæ orationis quædam etiã docentur scriptum, etiam peculiare decreti de purg. initio sess. 25 Cõc. Trid. cum quo etiam conferatur c. 30. de iustificat. sess. & c. 2 de sacrifico Miss sess. 21 & Fur. in 1 t. vn *g* 2. Tim. 4. 5.

Tertium animarum receptaculum est sinus Abram. *h* Luc. 16. 22. 24

Anima Christi re ipsa descendit ad inferos *i* Ps 15. 20. vide Aug. ep. 57. ad Dardanum & 99 ad Enodiũ *k* Item lib. 5. c 1. & alios.

& quidem obscuriori loquendi genere idem à sanctis Apostolis repeteretur; Verum inferorum nomen, abdita illa receptacula significat, in quibus animæ detinentur, quæ celestem beatitudinem non sunt consecutæ. ita verò sacræ litteræ hanc vocem multis in locis vsurparunt. Nam apud Apostolũ legimus; *a* In nomine Iesu omne genuflecti, Cęlestium, terrestrium, & infernorũ, & in actis Apostolorum D. Petrus testatur, *b* Christum Dominum suscitarum, solutis doloribus inferni.

3 *Quot sint loca quibus animæ extra beatitudinem constitutæ post mortem detinentur.*

Neq; tamẽ ea receptacula vnius, & eiusdem generis sũt omnia est enim teterrimus, & obscurissimus carcer *c* vbi perpetuo, & inextinguibili igne damnatorum animæ simul cum immundis spiritibus torquẽtur, qui etiam *d* gehenna, *e* abyssus, & propria significatione *f* Infernus vocatur. Præterea est purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, vt eis in æternam patriam ingressus patere possit, *g* in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de huius quidem doctrinæ veritate, quam & Scripturarum testimonijs, Apostolica traditione confirmatam esse sancta Concilia declarant, eò diligentiùs, & sæpiùs Parocho disserendum erit, quod in ea tempora incidimus *h* quibus homines sanam doctrinam non sustinent. Tertium postremò receptaculi genùs eæ, in quo animæ sanctorum ante Christi Domini aduentum excipie batur, ibiq; sine vllo doloris sensu, beata redẽptionis spe sustentati, quieta habitatione fruebãtur. Horũ igitur piorũ animas, quę in sinu *i* Abrahę Saluatorẽ expectabant, Christus Dñs ad inferos descendens liberauit.

4 *Anima Christi non potentia tantùm, sed re ipsa ad inferos descendit.*

Nec verò existimandum est eum, sic ad inferos descendisse, vt eius tantummodo vis, ac virtus; nõ etiam anima eo peruenerit. Sed omnino credendum est, ipsam animam re, & præsentia ad inferos descendisse, de quo extat firmissimum illud Dauidis testimonium; *k* Non derelinques animam meam in inferno.

5 *Ali-*

5 *Aliquid dignitati Christi ex eius descensu ad inferos tractum non est.*

Verùm etsi Christus ad inferos descendit, nihil de eius summa potestate detractum est: neq; eius sanctitatis splendor macula aliqua aspersus: cùm potius hoc facto verissima esse omnia, quæ de illius sanctitate celebrata erant, eumque filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigijs declarauerat, apertissimè comprobatum sit id, quod facilè intelligemus, si causas, cur Christus, & alij homines in ea loca venerint, inter se cōferamus. Cæteri enim omnes captiui descēderāt; ipse verò *a* inter mortuos liber, & victor, ad profligādos dæmones, à quibus illi ob noxā inclusi, & constricti tenebantur, descendit. Præterea alij omnes, qui descēderunt, partim pœnis acerbissimis torquebantur, partim verò, vt alio doloris sensu carerent, tamen Dei aspectu priuati, & spe beatæ gloriæ, quā expectabant, suspensi torquebantur. At Christus Dominus descendit non vt aliquid pateretur, verum vt sanctos, & iustos homines ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ fructum impertiret. Quòd igitur ad inferos descendit, nulla prorsus de summa eius dignitate, & potestate, diminutio facta est.

Alia fuit Christi causa descēdendi ad inferos, quàm alijs hominibus.

a Psal. 87. 6.

6 *Quib. de causis Christ⁹ ad inferos descēdere voluerit*

His expositis, docendum erit, propterea Christum Dominum ad inferos descēdisse, vt, ereptis dæmonum spolijs, sanctos illos Patres, cæterosque pios è carcere liberatos secum adduceret in cęlum, quod ab eo admirabiliter, summaque cum gloria perfectum est. Statim enim illius aspectus clarissimam lucē captiuis attulit, eorumq; animas immensa lætitia, gaudioque impleuit; quibus etiam optatissimam beatitudinem, quæ in Dei visione cōsistit, impertiuit quo facto id comprobatum est, quod latroni promiserat illis verbis; *b* Hodie mecum eris in Paradiso. Hanc verò piorum liberationem Oseas tantò antè prædixerat in hūc modū: *c* Ero mors tua, ò mors: morsus tuus ero, inferne. Hoc etiā significauit Zacharias Propheta, cum ait: *d* Tu quoque in sanguine Testa[m]ēti tui emisisti vinctos tuos de lacu: in

Christus animas inferno extractas mox effecit beatas.

Quomodo latroni promissa eodem die beatitudo sit præstita.

b Luc. 23. 43.

c Osæ 14.

d Zach. 9. 11.

quo non est aqua. Id ipsum denique expressit Apostolus illis verbis: *a* Expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter palam triumphās illos in semetipso. Verū, vt huius misterij vim meliùs intelligamus, sæpe illud memoria repetere debemus, pios homines, non solùm, qui post Aduentum Domini in lucē editi erant, sed qui illum post Adam antecesserāt, vel qui vsque ad finem sæculi futuri sunt, eius passionis beneficio salutē consecutos esse. Quamobrem, antequā ille moreretur, ac resurgeret, cœli portæ nemini vnquam patuerūt: sed piorum animæ, cùm è viuis excessissent, vel in sinū Abrahę, deferebantur, vel, quod etiam nuncijs contingit, quibus aliquid diluendum, & persoluendū est, Purgatorij igne expiabantur; Est illa præterea causa, cur descenderit ad inferos Christus Dominus, vt ibi etiam, quemadmodum in cęlo, & in terris, vim suam, potestatemque declararet, & omnino, *b* vt in nomine eius omne genuflecteretur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Quo loco quis summam Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obstupescat, qui non modò pro nobis acerbissimam mortem subire, sed infimas etiā terræ partes penetrare voluerit, vt sibi charissimas animas, inde ereptas, ad beatitudinē traduceret?

a Col. 2. 15. Passionis Christi fructus ad omnium temporum fideles est diffusus. Purgatorium ignem Iudæis ante Christi mortem affuisse, persuasum colligitur ex 1. Reg. 31. 13. & 2. c. 1. 17. Tob. 4. 17. 2. Malach. 4. 3. 4. 6. Vide Aug. l. de cura pro mortuis gerēda c. 1. *b* Philib. 2. 10. Vbi sint inferi.

7 *Alterius partis quinti articuli sensus.*

Sequitur altera Articuli pars, in qua explicanda, quantùm laborare Parochus debeat, declarant Apostoli verba: *c* Memor esto Dominum Iesum Christum resurrexisse à mortuis, quòd enim Timotheo præcepit, idem etiam reliquis animarum curatoribus pręceptum esse dubitandum non est. Ea autem articuli est sententia, postquam Christus Dominus sexta feria hora diei nona, in Cruce spiritum emisit, & eadem die vespere sepultus est ab eius discipulis, *d* qui Pilati præsidis permissu corpus Domini è cruce depositum in propinqui horti monumentum nouum intulerunt: tertio à morte die, qui fuit Dominicus, *e* summo mane illius anima corpori iterum coniuncta est, atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad vitam, ex qua moriens discesserat, rediit, & surrexit.

De glorioso resurrectionis Christi misterio. *c* 2. Tim. 2. 8. *d* Ioan. 19. 38. 39. 40. *e* Matt. 28. 1. Mar. 16. 1. Luc. 24. 1. Ioan. 20. 1.

8 *Non*

8 *Non aliena virtute, vt cæteri homines, sed propria vi Christus resurrexit.*

Sed resurrectionis voce non illud solùm intelligendum est, Christum à mortuis excitatũ esse, quod multi alijs commune fuit, sed sua vi, ac virtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit, & singulare. Neque enim natura patitur, nec vlli homini concessum est, vt seipsũ possit virtute sua à morte ad vitam reuocare. Hoc verò summæ Dei potestati tantummodo reseruatũ est, vt ex illis Apostoli verbis intelligimus; *a* Et si crucifixus est, ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei, quæ quoniam neque à Christi corpore in sepulchro, neque ab anima, cum ad inferos descẽdisset, seiuncta vnquam fuit, diuina vis tum in corpore inerat, qua animæ iterum cõiungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reuerti posset, qua & licuit sua virtute reuiuiscere, atque à mortuis resurgere. Id verò Dauid spiritu Dei plenus prædixit his verbis; *b* Saluabit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Deinde ipse Dominus diuino oris sui testimonio confirmauit: *c* Ego pono animam meam, vt iterum summam eam, & potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumẽdi eam. Iudæis etiam ad confirmandam doctrinæ veritatem, dixit; *d* Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametsi de templo illo magnificè ex lapidibus structo intelligerent, ille tamẽ: *e* vt scripturæ verbis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamvis autem in scripturis interdum legamus *f* Christum Dominum à Patre suscitatum esse, hoc ad eum, vt ad hominem, referendum est; quemadmodum illa rursus ad eundem, vt Deum spectant, quibus significatur, eum sua virtute resurrexisse.

Sua vi Christus ab inferis est excitatus.

a 2. Cor. 13. 4.

b Psal. 97. 2.

c Ioan. 10. 17. 18.

d Ioan. 2. 19.

e Ibid. 21.

f Act. 2. 24. 35. 15. Rom. 8. 11.

9 *Quomodo Christus primogenitus mortuorum dicatur, cum alij ante ipsum resuscitati noscantur.*

Sed illud etiam præcipuũ Christi fuit, quòd ipse primus omnium hoc diuino resurrectionis beneficio affectus est. *g* Nam in scripturis, & primogenitus ex mortuis, & *h* primogenitus mortuorum vocatur. Atque, vt est

g Col. 1. 18.

h Apoc. 1. 5.

a 1.Cor.17.30. 21.22.23. eſt apud Apoſtolum, a Chriſtus reſurrexit à mortuis, primitiæ dormientium; quoniam quidem per hominẽ mors, & per hominem reſurrectio mortuorũ, & ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Vnuſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus, deinde ij qui ſunt Chriſti. Quæ quidem verba de perfecta reſurrectione interpretanda ſunt, qua ad immortalem vitam, omni prorſus moriẽdi neceſſitate ſublata, excitamur. Atque in, eo genere Chriſtus Dominus primum locum obtinet; nam ſi de reſurrectione loquimur, hoc eſt de reditu ad vitã, cui iterum moriendi neceſſitas adiuncta eſt; b ante Chriſtum multi alij à mortuis excitati ſunt: qui omnes tamen ea conditione reuixerunt, vt eis iterum moriendum eſſet. At Chriſtus Dominus ita reſurrexit, morte ſublata, & oppreſſa, vt mori amplius non poſſet; quod quidem apertiſſimo illo teſtimonio confirmatur: c Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur; mors illi vltra non dominabitur.

Quomodo Chriſtus primus omnium cenſendus ſit reſurrexiſſe.

b 3.Reg.17.20. 4.Reg.4.34.15. & 13 11.

c Rom.6.3.

10 *Quomodo, & qua de cauſa Chriſtus in tertiam diem ſuam reſurrectionem diſtulerit.*

Quod verò articulo additur, tertia die, Parocho explanãdũ erit, ne fideles arbitrẽtur, totos ipſos tres dies Dominum in ſepulchro fuiſſe, namquod integrũ naturalem diem, partemque tum antecedentis, tum conſequentis diei in ſepulchro conditus eſt, ob eam rẽ veriſſimè dicitur triduo in ſepulchro iacuiſſe, ac tertia die á mortuis ſurrexiſſe. Vt enim diuinitatem ſuam declararet, reſurrectionem ad finem ſæculi differre noluit; rurſus verò, vt eum verè hominem, vterque mortuum eſſe crederemus, non ſtatim poſt mortem, ſed tertio die reuixit: quod temporis ſpatiuum ad veram mortem comprobandam ſatis eſſe videbatur.

11 *Quare Patres Cõſtãtinopolitanæ Synodi huic articulo clauſulam adiecerint,* ſecundum Scripturas.

Patres Conſtãtinopolitanæ Synodi huic loco addiderunt, ſecundùm Scripturas; quòd quidem ab d Apoſtolo acceptum, in fidei Symbolum propterea tranſtulerunt; quod reſurrectionis myſteriũ maximè neceſſarium

d 1.Cor.16.3.

rium esse, id ẽ Apostolus docuerit ijs verbis; *a* Si Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra. Et si Christus non resurrexit, vana est fides vestra; adhuc enim estis in peccatis vestris. Quare D. August. cũ huius articuli fidem admiraretur, ita scripsit; Non magnum est credere, quia mortuus est Christus hoc & Pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt; Hoc omnes credunt, quia mortuus est; fides Christianorũ resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse. Ex quo factum est, vt frequentissimè *b* Dominus de sua resurrectione locutus sit: ac nunquam ferè de passione sua cum discipulis collocutus est, qui de resurrectione loqueretur, quare cum dixisset: *c* Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, & post quam flagellauerint, occident eum; ad extremum addidit; Et tertia die resurget; & cum Iudæi ab eo peterent, vt aliquo signo, & miracnlo doctrinam suam comprobaret, respondit; *d* nullum aliud signum eis datum iri, quam Ionæ Profetæ signum *e* sicut enim fuit Ionas in vẽtre Cæti tribus diebus, & tribus noctibus, sic futurum affirmauit, filium hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Verùm, vt huius articuli vim, & sensum meliùs perspiciamus, tria à nobis inuestiganda, & cognoscenda sunt. Primum quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere; deinde, quis resurrectionis finis, & scopus sit, & quæ ab ea vtilitates, & commoda in nos sint profecta.

a 1. Cor. 15. 19.

D. August. in psal. 120.

b Matt. 16 21. & 17. 9. 22. & 20. 19.

c Luc. 18. 32 22.

d Matt. 12. 39. 4. & 16. 4. Luc. 11. 29.

e Ioan. 7. 1.

12 *Quas ob causas necesse fuerit Christum resurgere.*

Quod igitur ad primũ attinet, necesse fuit eũ resurgere, vt Dei iustitia ostẽderetur, à quo maximè decebat eũ extolli, qui vt illi obtẽperaret, depressus, atque omni ignominia affectus erat. Hãc Apostolus causã attulit, cũ ad Philippẽses inquit; *f* Humiliauit semetipsum factus obediens, vsq; ad mortẽ, mortẽ autẽ crucis propter quod & Deus exaltauit illũ. Præterea, vt fides nostra cõfirmaretur, sine qua hominis iustitia cõstare nõ potest: illud enim maximo argumẽto esse debet Christũ filium Dei fuisse; quòd sua virtute à mortuis resur-

Prima causa:

f Philipp. 2. 8.

Secunda.

Tertia.

re-

rexit: Deinde, vt ſpes noſtra aleretur, atq; ſubſtẽtaretur. Cum enim Chriſtus reſurrexit, certa ſpe nitimur fore, vt nos etiam reſurgamus; ſi quidem membra capitis ſui conditionem conſequantur, neceſſe eſt; ita enim Apoſtolus argumentationem concludere videtur, cum ad

a 1. Cor. 15. 12. 13. 14. b 1 Th. 4. 14. c 1. Pet. 1. 3. Quarta.

a Corinth. & *b* Theſſal. ſcribit, & à Principe Apoſtolorum Petro dictum eſt: *c* Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundùm miſericordiam ſuam magnam regenerauit nos in ſpem viuam, per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis in hæreditatem incorruptibilem. Poſtremò ob eam etiam rem Domini reſurrectionem neceſſariam fuiſſe docendum eſt, vt ſalutis, & redemptionis noſtræ myſterium abſolueretur. Chriſtus enim morte ſua nos à peccatis liberauit; reſurgens verò præcipua nobis bona reſtituit, quæ peccando amiſeramus. Quare eſt apud Apoſtolum

d Rom. 4. 15. Vtilitas reſurrectionis Chriſti.

dictum; *d* Chriſtus traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Ne quid igitur humani generis ſaluti deeſſet, quemadmodum illum mori, ita reſurgere etiam oportuit.

13 *Quæ commoda ex Reſurrectione Chriſti ad homines redeant.*

Primo.

Ex ijs verò, quæ hactenus dicta sũt, perſpicere poſſumus, quantũ vtilitatis Chriſti Domini reſurrectio fidelibus attulerit; in reſurrectione enim Deũ eſſe immortalem, plenum gloriæ, mortis, & diaboli victorẽ agnoſcimus, quod de Chriſto Ieſu ſine vlla dubitatione credendum, & cõfitendum eſt. Deinde Chriſti reſurrectio

Secundo.

nobis etiã corporis reſurrectionem peperit; tũ quia eius myſterij efficiens cauſa fuit; tum quia ad Domini exẽplum, reſurgere omnes debemus. Nã, quod ad corporis reſurrectionẽ attinet, Apoſtolus ita teſtatur; & per hominẽ mors, & per hominẽ reſurrectio mortuorũ: quæcunq; enim Deus in redemptionis noſtræ myſterio egit

1. Cor. 15. 17.

ad omnia Chriſti humanitate, tãquam efficienti inſtrumento, vſus eſt. Quare eius reſurrectio inſtrumentum quoddam fuit ad reſurrectionem noſtram efficiendam. Exemplar verò dici poteſt, quoniã Chriſti Domini reſurrectio omnium eſt perfectiſſima: ac quemadmodum Chri-

Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatum est, *a* ita nostra etiam corpora, quæ prius imbecilla, & mortalia fuerant, gloria, & immortalitate ornata restituentur. Vt enim Apostolus docet; *b* Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici potest; cui quo pacto Christi resurrectio exemplar proponatur, idem Apostolus ijs verbis ostendit: *c* Quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: & paucis interiectis, inquit; *d* Scientes, quòd Christus resurgens ex mortuis, iam nō moritur, mos illis vltra nos dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel; quod autem viuit, viuit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu.

a 2. Cor. 15. 43. 44.
b Phil. 3. 20. 21.
c Tertio.
d Rom. 6. 4. 5.
Ibid.

14 *Quæ ex Christi resurrectione exempla sint sumēda.*

Duo igitur à Christi resurrectione exēpla petere debemus. Alterū est, vt, postquā peccati maculas eluimus, nouū vitæ genus instituamus, in quo morū integritas, innocentia, sanctitas, modestia, iustitia, beneficētia, humilitas eluceant. Alterum est, vt in eo vitæ instituto ita perseueremus, vt, adiuuante Domino, à iustitię via, quā semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque verò *e* Apostoli verba id solùm demonstrant, Christi resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis proponi; verùm etiā resurgendi virtutem nobis præbere, viresque, & spiritū largiri, quo in sanctitate, & iustitia permaneamus, ac Dei pręcepta seruemus, declarant. Nam quemadmodum ex eius morte, nō solùm peccatis moriendi exemplum capimus, sed virtutem etiā haurimus qua peccatis moriamur; ita eius resurrectio ad iustitiā consequendam nobis vires affert, vt deinde piè, & sanctè Deum colentes, in nouitate vitæ ambulemus, ad quā resurgimus. Hoc enim maximè resurrectione sua Dominus, effecit, vt, qui antea vnà cum illo peccatis, & huic

e Rom. 9. 45.
Christi resurrectio corporalis nos ad spiritalem hortatur resurrectionē.

huic sæculo mortui eramus, cum illo etiam ad nouum vitæ institutionem, & disciplinam resurgeremus.

15 *Quibus indictis colligatur aliquem secundum spiritum cum Christo resurrexisse.*

Quæ sint signa resurrectionis nostræ spiritualis.

Huius resurrectionis, quæ potissimum signa obseruanda sint, Apostolus nos admonet: nam cum inquit: Si consurrexistis cũ Christo, quæ rursum sunt, quærite vbi Christus est in dextera Dei sedes: planè ostendit eos qui vitam, honorem, otium, diuitias, ibi maximè, vbi Christus est, habere cupiunt, verè cum Christo, surrexisse. Dum verò addit: *b* Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram alteram etiam hanc veluti notam apposuit, qua perspicere possimus, num verè cum Christo surrexerimus. Vt enim corporis affectionem, & valetudinem gustus indicare solet: ita *c* si, quæcunque sunt vera, quæcunq; pudica, quæcunq; iusta quæcunq; sancta, alicui sapiant, isque cęlestium rerum iucunditatem intimo mentis sensu percipiat, hoc maximo argumento esse potest, eum, qui ita affectus sit ad nouam, & spiritualem vitam vnà cum Christo Iesu surrexisse.

a Col 1.1.

b Ibid.2.

c Ibid.4.8.

DE SEXTO ARTIC.

CAP. VII.

IACOBVS MIN.

Ascendit ad cęlos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

1 *Huius articuli excellentia, & primæ partis sententia.*

DAuid Propheta, cum beatam, & gloriosam Domini ascensionem spiritu Dei plenus contemplaretur, omnes ad eum triumphum summa lætitia, & gaudio celebrandum illis verbis hortatur, cum inquit; *d* Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis: Ascendit Deus in iubilo. Ex quo in-

d Psal.45.16.

ntelliget Parochus maximo studio hoc mysterium explicandum esse, sibique diligenter curandum, vt fideles illud non solum fide, & mente percipiant, sed quo ad eius fieri poterit: iuuante Domino, factis etiam, & vita exprimere studeant. Quod igitur ad sexti articuli explanationem attinet, in quo potissimùm de diuino hoc mysterio agitur, a priori eius parte incipiendum est, & quæ eius sit vis, atque sententiam, aperiendum, De Christo enim Iesu, illud etiam fideles sine vlla dubitatione credere oportet, eum perfecto iam, & absoluto redemptionis nostræ mysterio, vt homo est, in cælum corpore, & anima ascendisse; nam, vt Deus est, nunquã ab eo absfuit, vt qui diuinitate sua loca omnia compleat. Sensus articuli.

2 *Non solùm diuinitatis virtute Christus ascendit, sed vi etiam humanitatis.*

Ascendisse autem eum sua virtute doceat, non aliena vi subiatum, quemadmodum a Helias, qui igneo curru in cęlum euectus est: b vel Abacuc Propheta, vel Philiippus diaconus, qui diuina virtute per aerem delati, loginqua terrarum spatia permearunt. Neque verò solùm, vt Deus prepotenti diuinitatis virtute in cœlũ ascendit; sed etiam, vt homo est. Quamvis enim naturali vi id fieri non potuerit; tamen virtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpus vt libuit, mouere potuit; corpus verò, quod iam gloriam adeptum erat, mouentis animæ imperio facilè parebat. Atque hac ratione, vt Deus, & vt homo est Christum in cęlum sua virtute ascendisse credimus.

a 4. Reg. 2. 11. 13
b Dan. 14. 35.
c Act. 2. 52.

3 *Quo sensu Christus posteriore articuli parte dicatur sedere ad dexteram Patris.*

In altera articuli parte hæc sunt; Sedet ad dexteram Dei Patris: quo loco tropum, id est verbi immutationẽ licet animaduertere, frequentẽ in diuinis litteris, cũ humanas affectiones, & membra, ad nostram intelligẽtiam accommodantes, Deo tribuimus. Neque enim, cũ spiritus sit, quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed, quoniam in humanis rebus ei maiorem honorem tribui existimamus, qui ad dexteram collocatus est; eandem rem ad cęlestia etiam trasferentes, ad explicandam

Deo per tropũ multa tribuuntur, vide preter cæteros Dion. Areo prep. 9.

Sedere ad dexteram Dei quid denotet. Vide Athan. in ser. 1. contra Ari. Basil. de spiritu sancto c. 6.

a Eph. 1. 20 21.

candam Christi gloriam, quã, vt homo, prę cęteris omnibus adeptus est, eum in Patris dextera esse cõfitemur.

Sedere autem hoc loco, non situm, & figurã corporis significat, sed eam regiæ, summæque potestatis, ac gloriæ firmam, & stabilem possessionem, quam à Patre accepit, declarat; de quo ait Apostolus; *a* Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, supra omnem principatum, & potestaté, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro; & *b* omnia subiecit sub pedibus eius. Ex quibus verbis apparet hanc gloriam adeò propriam, & singularem Domini esse, vt cuiuis alij creatæ naturæ conuenire non possit. Quare alio loco testatur; *c* Ad quem autem Angelorum dixit aliquando; *d* Sede ad dextris meis?

Sedere ad dexteram Dei, soli Christo est tributum.

c Heb. 1. 11.
d Psal. 109. 8.

4 *Quare Ascensionis Christi historia frequentiùs apud Populum sit repetenda.*

Sed articuli sensũ Parochus latiùs explanabit, Ascẽsionis historiam persequens, quam sanctus Lucas Euãgelista in *e* Actis Apostolorũ admirabili ordine describit. In cuius explicatione illud primùm obseruare oportebit, cætera omnia mysteria ad Ascensionem, tanquam ad finem, referri, in eoque omnium perfectioné, & absolutionem contineri; nam, vt ab incarnatione Domini omnia religionis nostræ mysteria initium habent: ita ab Ascensione eius peregrinatio concluditur; Præterea alia symboli capita, quæ ad Christum Dominum pertinent, summam eius humilitatem, & cõtemptionem ostendunt; neque enim abiectius, aut humilius quidquam cogitari potest, quàm quod filius Dei pro nobis humanam naturam, & imbecillitatem assumpserit, patiq; & mori voluerit. At verò, quod tum superiori articulo, à mortuis resurrexisse, nunc verò in cęlũ ascẽdisse, & ad Dei patris dexteram sedere cõfitemur, nihil ad eius summam gloriam, diuinamque maiestatem declarandã magnificentius dici, aut admirabilius potest.

e Act. 1. per totum fere.

Ad Ascensioné omnia Christi mysteria diriguntur.

Christi in cęlis Ascensionis causa prima.

5 *Cur Christus in cęlum ascenderit; nec in terra potius regnum suum constituerit.*

Iam, his expositis, accuratè docendum est, cuius rei causa

causa Christus Dominus iu cœlos ascenderit. Primùm enim ascendit, propterea quòd eius corpori, quòd immortalitatis gloria in resurrectione donatum fuerat, nō terrenæ huius, & obscuræ habitationis locus, sed altissimū, & splendidissimum cęli domicilium conueniret. Nec verò solùm, vt eius gloriæ, & regni solium potiretur, quod sanguine meruerat, verùm etiā, vt ea, quæ ad salutem nostram pertinebant, curaret. Deinde *a* vt regnum suum non esse ex hoc mundo re ipsa comprobaret, nam mundi regna terrena, & fluxa sunt, magnisque opibus, & carnis potentia nituntur: Christi verò regnū non terrenum, quale Iudæi expectabant, sed spirituale, & æternum; itemq; eius opes, & diuitias spirituales esse ipse ostendit, cum suam sedem in cęlis collocauit, in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores existimandi sunt, qui ea, quæ Dei sunt diligētiùs quærunt; nam & sanctus Iacobus testatur, *b* Deum elegisse pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Sed illud etiam Dominus noster in cęlum ascēdens efficere voluit, vt nos eum ascendentem mente, & desiderio prosequeremur, nam, quemadmodum morte, & resurrectione sua moriendi, & resurgendi spiritu, exemplum nobis reliquerat, ita ascensu nos decet, atque instruit, vt in terris positi, in cęlum nos cogitatione cōferamus, *c* confitentes, nos peregrinos, & hospites esse super terram, ac patriam inquirentes, *d* ciues esse sanctorum, & domesticos Dei; *e* Nostra enim, vt idem inquit Apostolus, conuersatio in cęlis est.

Secunda. Tertia. *a* Ioan. 18. 36. Vide secundi ar. sect. 7. Christi regnum non terrenum sed spirituale. Qui ex hominibus sint in regno Christi ditiores. *b* Iacob. 8. 9. Quarta. *c* Heb. 11. 13. *d* Ephes. 2. 19. *e* Phil. 3. 20.

6 *Quæ beneficia ex Christi Ascensione hominibus sint collata.*

Iam verò vim, & magnitudinē inexplicabilium bonorū, quæ in nos Dei benignitas effudit, diuinus *f* Dauid, *g* Apostolo interprete, multò ante cecinerat illis verbis; Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus; nā decimo die *h* Spiritum Sanctum dedit, cuius virtute, atque vbertate compleuit præsentem illam fidelium multitudinem, & verè tum magnifica illa promissa persoluit; *i* Expedit vobis, vt

Quanta redeāt ad nos cōmoda ex Ascensione Domini. *f* Psal. 67. 9. *g* Ephes. 4. 8. primum mittit Spiritum Sāctū *h* Act. 2. per totum. *i* Ioan. 16. 16. Secundo. Aduocatū agit.

ego vadam; si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Ascendit etiam in cœlũ ex Apostoli sentẽtia, *a* vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, & apud Patrem aduocati officio fungatur. *b* Filioli mei, inquit S. Ioannes, hæc scribo vobis, vt non peccetis: sed, & si quis peccauerit aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Nec verò quidquam est, vnde fideles maiorem lætitiam, & animi iucunditatem capere debeant, quàm Iesum Christum patronum causæ, ac deprecatorem salutis nostræ constitutum esse, cuius sit apud æternum Patrẽ summa gratia, & auctoritas. *c* Parauit denique nobis locum, quod etiam se facturum promiserat, atq; omnium nostrum nomine, caput ipse Iesus Christus venit in cœlestis gloriæ possessionem: *d* nam in cælum abiens, portas, quæ Adami peccato interclusæ fuerant, patefecit, nobisque viam muniuit, qua ad cœlestem beatitudinem perueniremus, *e* quemamodum ipse in cœna discipulis futurum prædixerat. Quod quidem, vt rei etiam euentu apertè comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, secum in æternæ beatitudinis domicilium introduxit.

a He. 19. 24. *b* 1. Ioan. 1. 1. Tertio.

c Spem nostrã erigit de remissione peccatorum Quarto. *d* Ioan. 15. 2. 3. Locum amicis apparet, & viã ad cęlum præstruit. *e* Io. 16. 45. 37 5 Quinto captiuam abducit captiuitatem.

7 Commoda quæ Christus sua ascensione nobis intulit.

Hãc cælestiũ munerũ admirabilem copiam salutaris illa commodorum series consecuta est. Primùm enim fidei nostrę merito maximus cumulus accessit, nam fides earum est rerum, quæ sub aspectum nõ cadũt, atq; ab hominum ratione; ac intelligẽtia remotę sunt. Quare si Dominus è nobis nõ discessisset fidei nostrę meritum minueretur si quidẽ à Christo Domino *f* beati prędicantur, qui non viderunt, & crediderunt. Præterea Christi in cælum ascensus, ad confirmandam spem in cordibus nostris magnum momentum habet: nã quoniam Christum hominem in cęlum ascẽdisse, & humanam naturã in dextera Dei Patris collocasse credimus, magna in ipse sumus, fore vt nos etiã eius membra illuc ascendamus, atque ibi cum capite nostro coniungamur; quod ipse Dominus his verbis testatus est: *g* Pater

Primò. Fidem nostram confirmat, & meritò auget.

f Ioan. 26 24. Secundò Beatitudinis nostræ expectationem certam facit.

g Ioan. 17 20.

quos

quos dedisti mihi volo, vt vbi sum ego, & illi sint mecum. Deinde hoc quoque vel maximum beneficium consecuti sumus, quod amorem nostrum ad cęlum rapuit, ac diuino spiritu inflammauit, nam verissimè dictum est, *a* ibi cor nostrũ esse, vbi thesaurus noster est.

Tertiò. Charitatẽ nostram promouet. & affectum à terrenis ad cælestia sustulit.

8 *Non fuit nobis utile Christum in terris manere.*

Ac profectò, si Christus Dominus in terris versaretur omnis nostra cogitatio in ipso hominis aspectu, & consuetudine defixa esset: & illum duntaxat hominem spectaremus, qui nos tantis beneficijs afficeret, eumq; terrena quadam beuolentia prosequeremur. *b* Verùm in cœlum ascendens, amorem nostrum spiritualem redididit, effecitque, vt quem nunc absentem cogitamus, eum, vt Deum veneremur, & diligamus; Id autem partim Apostolorum exemplo intelligimus, quibus dum præsens affuit Dominus, humano ferè sensu de illo iudicare, videbantur, partim verò ipsius Domini testimonio confirmatum, est, cùm inquit: Expedit vobis, vt ego, vadam. Nam imperfectus ille amor quo Christum Iesum præsentem diligebant, diuino amore perficiendus, erat, idque Spiritus sancti aduentu; quare statim addidit; si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos.

a Matt. 6. 21. Luc. 12.

b Cor. 5. 16.

Ioan. 17. 18.

9 *Post Christi Ascensionem Ecclesia maximè amplificata fuit.*

Accedit etiam, quòd in terris domum suam, idest; Ecclesiam amplificauit, quæ Spiritus Sancti virtute, & ductu gubernaretur, *c* eius verò vniuersæ inter homines, Pastorẽ, & summũ antistitem Petrum Apostolorum Principem reliquit, tùm verò dedit quosdam quidem *d* Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas; alios autem Pastores, & Doctores, atque ita ad dexteram Patris sedens, alijs, atq; alijs diuersa dona semper impertitur, nam testatur Apostolus, *e* vnicuique nostrum datam esse gratiam, secundùm mensuram donationis Christi. Ad extremum verò, quod antea de mortis, & resurrectionis mysterio docuimus, idem etiam de Ascensu fidelibus cogitandum est. Quamuis enim Christi passioni salutem & redemptio-

c Ioa. 21. 14. 16. 17.

Petrus vniuersę Ecclesię pastor relictus.

d 1. Cor. 12. 28. Ephes. 4 11.

Christus quotidie Ecclesiã suã donis auget.

e Eph. 4 7.

Ascensio Christi nobis ascendendi virtutem prestat.

ptionem noſtram debeamus, qui merito ſuo aditum iuſtis ad cęlum aperuit; tamen eius Aſcenſus, non ſolùm veluti exemplum nobis propoſitũ eſt, quò altè ſpectare, & ſpiritu in cælum aſcendere diſcamus, ſed diuinã etiam virtutem, qua id efficere poſſimus, largitus eſt.

DE SEPTIMO ARTIC.

CAP. VIII.

PHILIPVS.

Inde Venturus eſt iudicare viuos, & mortuos.

1 *Chriſti tria in ſuam Eccleſiam beneficia, & articuli ſeptimi ſententia.*

Chriſti tria inſignia in ſuam Eccleſiam beneficia. Articuli ſeptimi ſenſus.

TRia ſunt Domini noſtri IESV Chriſti ad ſuam Eccleſiam decorandam, & illuſtrandam inſignia officia, & munera, redemptionis, patrocinij, & iudicij. Cum autem ſuperioribus articulis ab eo genus humanum paſſione, & morte redemptum eſſe aſcenſu etiam in cęlum, noſtram cauſam, & patrocinium in perpetuum ſuſceptum eſſe cõſtet, ſequitur, vt eius iudicium, hoc articulo, declaretur; cuius articuli ea vis, eſt, & ratio, ſummo illo die Chriſtum Dominum de vniuerſo hominum genere iudicaturum eſſe.

2 *Duplex eſt Chriſti aduentus.*

1. Pet. 3. 10. Apoc. 3. 4. & 16. 52. a 1. Th. 5. 2. b Mat. 24. 36. c Mat. 13. 31. d 2. Cor. 5. 10.

Sacræ enim litteræ duos filij Dei aduentus eſſe teſtantur; alterum, cum ſalutis noſtræ cauſa carnem aſſumpſit, & homo in Virginis aluo effectus eſt; alterum, cùm in conſummatione ſæculi ad iudicandos omnes homines venit. Hic aduentus in ſacris litteris, *a* dies Domini appellatur, de quo Apoſtolus ait; *b* Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet; Et Saluator ipſe, *c* De die autem illa, & hora nemo ſcit. Ac de ſummo iudicio ſatis ſit illa auctoritas Apoſtoli; *d* Omnes nos ma-

manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Plena enim est sacra *a* Scriptura testimoniorum, quæ passim Parochis occurrent ad rem nō solùm comprobandam sed etiam fidelium oculis subijciendam; vt quemadmodum à mundi initio dies illè Domini, quo humanā carnē ille induit, omnibus optatissimus semper fuit, quòd in eo mysterio liberationis suæ spem positam haberent; ita deinceps post filij Dei mortem, & ascensusum in cælum alterum diē Domini vehemētissimo studio desideramus; *b* expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei.

Rom 14.10. *a* Reg. 2.1. Psal. 95. 13. & 97.9. Isaiæ 2. 10.19.& 13.4.7.13.26.11 & 27.1 & 30. 39.& 66.16.24. Ier.20.13. Dan.7.9. Ioel.2.1.51. Soph. 12.14. Malach. 1.4. Matt. 12. 36.& 13.48.49. & 15. 27 & 24.& 21. Luc.17. 24. Act.1. 11. & 3. 21. Rom.3.5.6. & 14. 10. 1. Cor.5. 1.Thes.1.4. 16. & 32. 2.Thes.18. Apoc.20.21.

3 *Quoties quilibet homo Christi iudicis sententiam coram subire debeat.*

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem obseruanda sunt, in quibus vnicuiq; necesse est in cōspectum Domini venire, & singularum cogitationum actionum, verborum deniq; omnium rationem reddere, demumq; iudicis, præsentem subire sententiam. Primū est, *c* cùm vnusquisq; nostrum migrat è vita, nā statim ad Dei tribunal sistitur, ibiq; de omnib. iustissima quæstio habetur, quæcunq; aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit vnquā, atq; hoc priuatum iudicium vocatur: alterum verò: *d* cum vno die, atque vno loco, omnes simul homines ad tribunal Iudicis stabunt, vt omnibus omnium sæculorum hominibus inspectantibus, & audiētibus, singuli, quid de ipsis decretum, & iudicatum fuerit, cognoscant, cuius sententiæ pronunciatio impijs, & scelestis hominibus non minima futura est pęnarum, & suppliciorum pars, rursus verò pij, & iusti non paruum ex ea premium, fructumq; percepturi sunt, cùm, qualis quisque in hac vita fuerit, apparebit. Hoc autem generale iudicium appellatur.

b 1. Tit.2.13. *c* Heb.9. 27. Lu.16.22.28. Eccles.11.18. Aug. lib. 2. de anima cap. 1. *d* Mat.25.14. 21.& seq. Ioel.2.3.

4 *Cur necesse fuerit priuato iudicio generale subijcere.*

De quo illud necessariò ostendendum est, cur pręter priuatum de singulis, alterum etiam de vniuersis hominibus iudicium exerceretur. Nam, cùm vel ipsis hominibus mortuis interdum superstites sint filij parentum imitatores, reliqui sint liberi, ac discipuli, exemplorum,

Causa ob quas priuato iudicio vniuersale subijciatur. Prima ratio.

operationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipsorum mortuorũ præmia, & pœnas augeri necesse est; cum hæc vel vtilitas, vel calamitas ad plurimos pertinens, nō priùs finem habitura sit, quàm extremus veniat mundo dies: æquum erat de vniuersa hac rectè, aut perperam factorum, dictorumq; ratione perfectam quæstionem haberi; quod fieri non poterat, nisi facto communi omnium hominum iudicio.

Mortuorum præmia vel pœna augentur virtutibus, & vitijs suorum sectatorum. Vide Basilium lib. de sancta virginitate ante medium.

Accedit etiam, quòd, cũ piorum fama sæpe lædatur, impij verò innocentiæ laude commendentur, diuinæ iustitiæ ratio postulat, vt pij ereptam iniuria apud homines existimationem, in publico vniuersorum hominum conuentu, & iudicio recuperent.

Secunda, vt laudē pij ignominiam impij palam consequatur, hęc consumitur ex Rom. 1.6.8. & 1. Cor. 4.5.

Deinde verò, boni, & mali homines, quæcunque in vita egerunt, cum non sine corporibus egerint; omnino sequitur, vt benefacta, sine malefacta ad corpora etiam pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentum fuerunt: Maximè igitur conueniebat corporibus vnà cum eorum animis debita æternæ gloriæ præmia: aut supplicia impertiri; quod quidem neque sine omnium hominum resurrectione, neque sine generali iudicio fieri poterat.

Tertia, vt corpora vel præmium vel penā cum animo ex quo participē. Tertul. in lib. de resurrect. cat. c. 1.14. &c. 21.

Postremò, quoniam in aduersis, & secundis hominũ rebus, quæ promiscuè nonnunquã bonis, & malis eueniunt, probandum erat, nihil non infinita Dei sapientia, & iustitia geri, ac gubernari; par fuit non solùm bonis præmia, improbis supplicia in futuro sæculo constitui, verùm etiam publico, ac generali iudicio decerni; quò omnibus notiora, & illustriora fierent, atq; vt Deo iustitiæ, & prouidentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro iniusta illa quærela, quam sancti etiã viri deplorare interdum, vt homines solebant, cum improbos valentes opibus, & honoribus florentes animaduerterent. Nam Propheta; *a* Mei, inquit, pene moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia zelaui super iniquos, pacē peccatorum videns, & paulò post; *b* Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo obtinuerunt diuitias, & dixi: Ergo sine causa iustificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die, &

Quarta, vt diuinę prouidentiæ ratio omnibus constet. hæc ratio sumitur ex Eccl. 9.1.2.3.

a Ps. 72. 2.3.

Ibid. 13.13.

ca-

castigatio mea in matutinis. Atque hæc frequens querela *a* multorum fuit. Ergo necesse erat, vt generale iudicium exerceretur, ne fortè homines dicerent: *b* Deum circa cardines cœli perambulantem non curare terrena. Hęc autem veritatis formula iure vna ex duodecim fidei Christianæ articulis cõstituta est; vt, si quorum animi in prouidentia, & iustitia Dei nutarẽt, huius doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea, proposito iudicio, pios recreari, impios terreri oportebat; vt, cognita Dei iustitia, illi ne deficerent, hi à malis, æterni supplicij metu, atq; expectatione, reuocarentur. Quare Dominus, & Saluator noster, *c* cum de extremo die loqueretur, declarauit futurum aliquando generale iudicium; signumque aduentatis eius temporis descripsit; vt cum illa viderimus, finem sæculi propè esse intelligamus, ac deinde in cœlum ascendẽs, Angelos misit, qui Apostolos eius absentia mœrentes, his verbis consolarentur: *d* Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis euntem eum in cœlum.

a Iob.28.7.8. Ier.12.1.2. Aba.1.13

b Iacob.12.14.

Quinta, vt boni perseuerarent, & mali resipiscerent.

c Mat.24.29.30 31.

d Act.1.11.

5 *Iuxta vtranque naturam Christo tributa est potestas iudicandi genus humanum.*

Verùm Christo Domino, non solùm vt Deo, sed etiã vt homini, hoc iudicium datũ esse sacræ litteræ declarant. Quamuis enim iudicandi potestas omnibus Sanctæ Trinitatis personis communis sit; præcipuè tamen Filio eam tribuimus, quod ipsi quoque sapientiam cõuenire dicimus. Quod autem, vt homo, mundum iudicaturus sit, Domini testimonio cõfirmatur, qui inquit; *e* Sicut Pater habet vitam in semetipso, sic dedit, & filio habere vitam in semetipso; &c. & potestatem dedit eis iudicium facere, quia filius hominis est.

Christus etiam vt homo iudex omnium constitutus est.

e Io.5.26.27. Aug. in Ioan. tract.21. & 1. de Trinit. c.15.

6 *Cur perinde Patri, vel Spiritui sancto hoc iudicium non scribatur.*

Decebat autem maximè à Christo Domino hoc iudicium exerceri, vt cum de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis iudicem videre, & auribus sententiam, quæ proferebatur, audire possent, & omnino iudiciũ illud sensibus percipere. Ac præterea equis-

simum erat, vt homo ille, qui iniquissimis hominum sententijs condemnatus fuerat, omnium deinde iudex sedere ab omnibus conspiceretur. Quamobrem Apostolorum Princeps, cùm in Cornelij domo, sūma Christianæ religionis capita exposuisset, docuissetq; Christum à Iudæis in ligno suspensum, atque occisum, tertia verò die ad vitam resurrexisse, subiunxit; *a* Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum, & mortuorum.

a Act. 10. 42

7 *Quibus indicijs extremum iudicium imminere agnoscatur.*

Signa iudicium prædecessura. Damasc. de fide orth. lib. 4. c. 27. *b* Mat. 24. 14. Aug. de serm. Dom. in monte lib. 2. cap. 8. ad Hesich. c. 3. Th. 2. 3. Aug. libr. 20. de ciu. c. 19.

Tria hæc præcipua signa iudicium antecessura esse sacræ litteræ declarant; Prædicationem Euangelij per vniuersum orbem, Dissensionem, Antichristum; Inquit enim Dominus; *b* Prędicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consumatio, & Apostolus nos admonet, ne ab aliquo seducamur, quasi instet dies Domini, *c* quoniam, nisi venerit Dissensio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, iudicium non fiet.

Iudicii forma. *c* Dan. 7. 9. 10. 14. 15. 36. & 12. 7. 3. *d* Matt. c. 3, 25. Marc. 13. Luc. 1. *e* 1. Cor. 15.

8 *Quomodo fiet iudicium, quaque ratione de omnibus feretur sententia.*

Quæ autem iudicij forma, & ratio futura sit Parochis ex Danielis oraculis, *d* cùm ex Sanctorū Euangeliorum, & *e* Apostoli doctrina facilè erit cognoscere. Præterea sententia, quæ à judice pronuncianda sit, diligentiùs hoc loco exponenda erit. Christus enim, Saluator noster, lętis oculis, pios à dextera stantes intuens, ita de illis iudicium summa cum benignitate pronunciabit, *f* Venite, benedicti Patris mei, possidete regnum, quod paratum est vobis à constitutione mundi. Quibus verbis nihil iucundius audiri posse intelligent; qui ea cum impiorum damnatione contutulerint, ac cum animo suo cogitauerint, ijs verbis pios, & iustos homines à laboribus ad quietem, à lachrymarum valle ad sūmum gaudium, à miserijs ad perpetuā beatitudinem, quam illi charitatis officijs promeriti fuerint, vocari.

f Matt. 25. 13. Vide Aug. ser. 17. de Sanctis & Cyrillum Alex. in ora. de exitu animæ.

9. Qui-

9 *Quibus pœnarum generibus impij afficientur.*

Deinde ad eos, qui à sinistra stabunt, conuersus, suã iustitiam in eos effundet, his verbis: *a* Discedite à me maledicti in ignem ęternum, qui paratus est diabolo, & Angelis eius. Prioribus illi verbis, discedite à me, maxima pęna significatur, qua impij plectendi erunt, cum à Dei aspectu quàm longissimè eijcientur. Neque vlla spes eos consolari poterit fore aliquando; vt tãto bono perfruantur, atq; hæc quidem è Theologis pęna damni appellata est, quòd scilicet impij apud inferos diuinę visionis luce perpetuò carituri sint. Quòd verò additur, Maledicti; mirum in modum auget illorum miseriam; & calamitatem, Si enim, cùm à diuina præsentia expellendi essent, aliqua saltem benedictione digni haberentur; hoc profectò magno eis solatio esse potuisset: at, quoniam nihil huiusmodi ab ipsis expectandum est, quod calamitatem leuiorem faciat, iure optimo, cùm expellentur, diuina iustitia eos omni maladictione persequitur.

a Ibid. 48.

Duplex impiorum pæna, vna quæ dicitur dãni, & altera sensus, de pœna damni, vide Chr. h. 23 1. Mat. Au. in Ench. c. 112.

10 *De pęna sensus, & societate damnatorum.*

Sequitur deinde, in ignẽ æternum, quod quidem alterum pœnarum genus, Pęnam sensus Teologi vocarunt, propterea quòd sensu corporis percipiatur, vt in verberibus, & flagellis, alioue grauiore suppliciorum genere: inter quæ dubitari non potest ignis tormenta summum doloris sensum efficere. Cui malo cum accedat; vt perpetuum tempus duraturum sit, ex eo ostenditur, damnatorum pęnam omnibus supplicijs cumulandam esse; atque hoc magis declarant verba illa, quæ in extrema sententiæ parte posita sunt, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Cùm enim ita comparatum sit, vt omnes molestias leuiùs feramus, si calamitatis nostræ socium aliquem, & consortem habeamus, cuius prudentia, atque humanitate aliqua ex parte iuuari possimus, quæ tandem erit damnatorum miseria, quibus in tantis ærumnis perditissimorum dæmonum societate, diuelli nunquam licebit? Et hæc quidem sententia in impios iustissimè à Domino Saluatore nostro feretur, vt qui omnia veræ pietatis opera neglexerint,

Pœna sensus, quanta futura sit Augu. serm. 181. de tempo. & in lib. de triplici habit. c. 2. Gregor. libr. 9. Moral. cap. 45. & lib. 4. dialog. cap. 28.

Socij pęnarum nõ minuent pęnas inferni.

Sententię illius acerbissima æquitas.

& esurienti, ac sitienti, nec cibum, nec potum ministrauerit, hospitem non exceperint, nudum non operuerint, aut in carcere inclusum, ægrumque non visitarint.

11 *Iudicij materia sæpius fidelis populi auribus inculcari debet.*

Hæc sunt, quæ Pastores fidelis populi auribus sępissimè inculcare debent. Nam huius articuli veritas, fide concepta, maximam vim habet ad frænandas prauas animi cupiditates, atque à pecatis homines abstrahendos. Quare in Ecclesiastico dictum est: *a* In omnibus operibus tuis, memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Ac profectò vix quisquam adeò pręceps in scelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis studiū non reuocet, fore aliquando, vt ei apud iustissimum iudicem, omnium non solùm factorum, dictorumq; sed occultissimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pęna persoluenda sit. Iustus verò ad colendam iustitiam magis, ac magis incitetur, ac summa lætitia efferatur, necesse est; quamuis etiam in egestate infamia, & cruciatibus vitam degat, cùm animum ad eum diem referet, quo, post ærumnosę huius vitę certamina, victor, vniuersis hominibus audientibus, declarabitur, & diuinis, atque illis quidem æternis honoribus, in cœlestem patriam receptus, afficietur. Quod igitur reliquum est, hortari fideles oportet, vt optimè viuendi rationem cōparent, ad omne pietatis studium se exerceant, quò possint aduentantem magnum illum diem Domini, maiore cum securitate animi expectare, atq; adeo, vt filios decet, cum summa cupiditate expetere.

a Eccles. 7, 14. Aug. serm. 12. de tempore, Greg. hom. 39 in Euang. Ber. serm. 1. in testimonium Sanctorum, & in serm. de primordijs, medijs, & nouissimis nostris.

CAP. IX.

BARTHOLOMÆVS.

Credo in Spiritum Sanctum.

1 *Quanta sit fidei in Spiritum sanctum necessitas, & fructus.*

HActenus, quæ ad primam, & secundam sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quantùm propositi argumenti ratio postulare videbatur, exposita sunt; sequitur nunc, vt illa etiã, quæ in Symbolo de tertia persona, hoc est, de Spiritu sancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne studium, & diligẽtiam Pastores adhibebunt; cùm homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, vel de ea minus rectè sentire, quàm de alijs superioribus articulis existimandum sit. Quare *a* Apostolus non permisit Ephesios quosdam Spiritus Sancti personam ignorare à quibus cum quæsisset, an Spiritum sanctum accepisset, cũ illi ne, si Spiritus sanctus quidẽ esset, se scire respondissent, statim rogauit; in quo ergo baptizati estis? quibus verbis significauit distinctam huius articuli notitiam fidelibus maximè necessariam esse; ex qua eum præcipuè fructum capiunt, quod, cùm attentè cogitãt, *b* se, quidquid habent, Spiritus sancti munere, & beneficio consecutos esse; tùm verò de seipsis modestiùs, & humiliùs sentire, & in Dei præsidio omnem spem ponere incipiunt; qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam, & fælicitatem esse debet.

a Act. 2. 3.

Fructus fidei huius artic.

b 1. Cor. 12. 3. 4.

2 *Spiritus sancti verbum, non ita tertiæ personæ Trinitatis conuenit, vt etiam alijs tribui non possit.*

Pater. & Filius etiam dicuntur Spiritus sanctus, quin etiã omnes spiritus cęlestes sanctorumque animæ.

Huius igitur articuli explanationem ã vi, & notione quæ hoc loco Spiritus sãcti vocabulo subiecta est, exordi-

Ioan. 3. 4. 2. 4. diri oportebit. Nam, cum illud æquè de Patre, & Filio
a 2. Cor. 3. 17. rectissimè dicatur (vterq; enim *a* Spiritus est, & *b* san-
b Isaiæ. 63. ctus, si quidem Deum Spiritum esse cõfitemur) deinde
Apoc. 4. 8. verò hac voce, *c* Angeli etiã, & *d* piorum animæ signi-
c Ps. 103. 4. ficentur; cauẽdum est, ne populus verbi ambiguitate in
Heb. 17. errorem inducatur. Quare docẽdum est in hoc articu-
d Ps. 145. 4. lo, Spiritus sancti nomine, tertiam Trinitatis personam
Eccl. 12. 7. intelligi, quomodo in sacris litteris, tum veteris nõnũ-
Tertia Trinitatis persona propriè dicitur Spiritus S. quàm, tùm noui testamenti, frequenter accipitur. Nam,
Dauid precatur; *e* Et Spiritum sanctum tuum ne aufe-
e Ps. 50. 12. ras è me: In libro Sapientiæ legimus; Sensum tuũ quis
f Sap. 9. 17. sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritũ san-
g Eccl. 1. 9. ctum, *f* tuum de altissimis? alibi: *g* Ipse creauit illam in
h Matt. 28. 19. Spiritu sancto. In nouo verò testamẽto iubemur *h* ba-
i Matt. 1. 20. ptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, &
Luc 1. 35. sanctissimã Virginem *i* de Spiritu sancto concepisse le-
k Ioan. 1. 33. gimus; tum verò à sancto *k* Ioanne ad Christum mitti-
Matt. 3. mur, qui nos in Spiritu sancto baptizat: ac plurimis prę-
tera alijs in locis ea vox legentibus occurit.

3 *Quare tertiæ personæ Trinitatis perinde ac alijs duabus proprium nomen non sit tributum.*

Cur Spiritus S. nomẽ commune tertiæ personę tributum sit, vide Aug. in 15. de Trin. ca. 19. & in Ioa. tr. 99. Mens humana non aliã essentię cõmunicãdã rationẽ agnoscit, quàm per generandi virtutem. Tertia persona cur dicatur Spiritus S. Spiritum Sanctum, omninò Patri, & Filio in omnibus æqualem prętter scripturę docuerunt D.

Verùm nemo mirari debet tertiæ personæ, quemadmodum, & primæ, & secundæ, proprium nomen tributum non esse. Nam secũda persona ideò proprium nomen habet, & Filius dicitur, quia eius æternus à Patre ortus propriè generatio vocatur, vt in superioribus articulis explicatum est. Vt igitur ortus ille generationis nomine significatur: ita personam, quæ emanat, propriè Filium appellamus, &, à qua emanat, Patrem. Nũc cùm tertię personæ deductioni proprium nomẽ impositum non sit, sed spiratio, & processio appelletur, sequitur, vt etiam persona, quæ producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet, propterea quòd nomina, quæ Deo tribuuntur, à rebus creatis mutuari cogimur, in quibus quoniam nullam aliam naturæ, & essentiæ cõmunicandæ rationem, quàm generandi virtutem agnoscimus, ob eam causam fit, vt rationem, qua seipsum totum Deus, vi amoris

amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non possimus. Quare communi Spiritus sancti nomine tertia persona appellata est: quod quidem illi maximè cõuenire, ex eo intelligimus, quia spiritualẽ vitam in nos infundit, ac sine eius sanctissimi numinis afflatu, nihil æterna vita dignum efficere possumus.

Dion. Areop. li. de diuinit. ho. 11. en. li. 2. c. 24. 11. & 13. lib. 5. passim, vt etiã D. Basil eius testimonij ad id probandũ vtatur, omitto reli quos.

4 Spiritus Sanctus Deus est, eiusdem omnino cum Patre, & Filio potentia, & natura.

Verùm explicata vocabuli significatione, docendus in primis erit populus Spiritum sanctum æquè, ac Patrem, & Filium, Deum esse eisdem æqualẽ, æque omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, summum bonum, ac sapientissimum, eiusdemque cum Patre, & Filio naturæ. Quod quidem illius vocis, in, cum dicimus, Credo in Spiritum sanctum, proprietas satis indicat, quæ ad exprimendam fidei nostræ vim singulis Trinitatis personis apposita est. Atq; id etiam aperta, *a* sacrarum litterarum testimonia confirmant: nam cùm S. Petrus in Actis Apost. dixisset; Anania cur tentauit Sathanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, mox inquit: Nõ es mẽtitus hominibus, sed Deo; quẽ prius Spiritum sanctum appellauerat, eundem statim Deum vocat. Apostolus etiam ad Corinthios, quem Deum dixerat, Spiritum sanctum esse interpretatur. *b* Diuisiones, inquit, operationũ sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Deinde subiungit, *c* Hæc autem omnia operatur vnus, atq; idem Spiritus diuidens singulis, prout vult. Præterea in actis Apostolorum, quod vni Deo Prophetæ tribuunt, ille Spiritui Sancto ascribit, Dixerat enim Isaias, *d* Audiui vocem Domini dicentis: Quem mittam? & dixit mihi: Vade, & dices populo huic; Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua & oculos eius claude, ne fortè videat oculis suis, & auribus suis audiat. Quę verba cum Apostolus citaret, *e* Bene, inquit, Spiritus sanctus locutus est per Isaiã Prophetam. Deinde verò, cum scriptura Spiritus Sãcti personam, cum Patre, & Filio coniungit, vt, *f* cum Patris, & Filij, & Spiritus Sancti nomen in baptismo adhiberi pręcipit, nullus nobis de huius mysterij veritate dubi-

Quæ sit hoc in Symbolo particolæ, in, energia.

a Act. 5. 34. Spiritus Sancti diuinitas pulcherrimè confirmatur.

b 1. Cor. 12.

c Ibid. 11.

d Isaia 6. 8. 9. 10

e Act. 28. 26.

f Mat. 25. 15. 1 Ioan. 5. 7.

dubitandi locus relinquitur. Nam, si pater Deus est, & Filius Deus omnino fateri cogimur etiam Spiritũ Sanctum, qui cùm eis pari honoris gradu cõiungitur; Deũ esse. Accedit autem, quod is, qui in nomine cuiusuis rei creatæ baptizatur, nullum ex eo fructum consequi potest *a* Nunquid in nomine Pauli, inquit, baptizati estis? vt ostenderet hoc eis nihil ad comparandam salutem profuturum esse. Cum igitur baptizamur in nomine Spiritus sancti, eum esse Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium personarum ordinem, quo Spiritus sancti diuinitas comprobatur, licet animaduertere, tùm in epistola Ioãnis; *b* Tres sunt, qui testimoniũ dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres, vnum sunt; tum ex præclaro illo sanctæ Trinitatis elogio, quo diuinæ laudes, & psalmi concluduntur, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Postremò, quod ad eam veritatem confirmandam maximè pertinet, quæcunque Dei propria esse credimus, ea Spiritui sancto conuenire sacræ litteræ testantur. Quarè illi templorum honorem tribuunt, vt cum Apostolus ait; *c* An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti? Item *d* sanctificationem, & *e* viuificationem, & *f* scrutari profunda Dei: & *g* per Prophetas loqui, & *h* vbiq; esse: quæ omnia diuino tantùm numini tribuenda sunt.

a 1. Cor. 1. 13. Vide ex hoc loco pulcherrimam rationem apud D. Greg. Naz. Orat. 5. de Theol.
b 1. Io. 5. 9. Vide ex hoc loco argumentum apud Aug. l. 1. de Trin. c. 6.
c 1. Cor. 9. 19. 20.
d 2. Thess. 2. 13.
e Pet. 1. 2.
f Ioan. 6. 63. 2. Cor. 3. 6.
g 1. Cor. 2. 10.
h 2. Pet. 2. 21.
i Ps. 138. 7. Sap. 1. 17.
Spiritum sanctum personã subsisten em per se probant patres qui contra Sabellium dimicant. 1. Mat. 28. 19.

g ***Certò credendũ est, Spiritus sancti vocabulũ, tertiã diuinitatis personã per se subsistentẽ significare.***

Sed illud præterea fidelibus accuratè explanandũ est Spiritum sanctum ita Deum esse, vt eum tertiã personam in diuina natura à Patre, & Filio distinctam, & voluntate productam confiteri oporteat. Nã, vt alia scripturarum testimonia omittãtur, baptismi forma, *i* quam Saluator noster docuit, apertissimè ostendit: Spiritum Sanctũ tertiam esse personã, quæ in diuina natura per se cõsistat, & ab alijs distincta sit; Quod etiam Apostoli verba declarant, cũ inquit: Gratia *k* Domini nostri Iesu Christi; & Charitas Dei, & cõmunicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis, Amen. Idem verò multò apertiùs demonstrant, quæ Patres Constantinopolitani primo Concilio hoc loco, ad confutandam im-

k 2. Cor. 13. 14. Sym. Constant. ceterum in ea vox filioq; non fuit sed postea à Latini addita est, quam additionem, in Con. Lug. & Flor. confirmarunt Græci. Heb. 1. 14. Deus vita animæ.

impij Macedonij amentiam, addiderũt: Et in Spiritum sanctum Dominũ,& viuificantem, qui ex Patre, Filioq; procedit; qui cũ Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas. Quod igitur Spiritum Sanctum Dominum confitentur, in eo declarant quantùm Angelis antecellat, qui tamen nobilissimi Spiritus à Deo conditi sunt: illos enim omnes sanctus *a* Paulus testatur esse administratorios spiritus, in ministerium missos propter eos, qui hæreditatem capiũt salutis. Viuificantem verò appellant, quòd anima Deo coniuncta magis viuit, quàm corpus, animę coniunctione alitur, ac sustinetur. Quoniam verò Spiritui sancto, *b* sacræ litteræ hanc animæ cum Deo coniunctionem tribuunt, rectissimè viuificantem Spiritum sanctum vocari perspicuum est.

Ang. lib. 9. de ciui cap. 6 & de verb. Apost. ser 8.

a Rom. 8.6.&. & 2. Cor. 11.12. 13.

6 *Spiritum Sanctum à Patre, & Filio tanquam ab vno principio procedere declaratur.*

Iam verò quod sequitur, qui ex Patre, Filioq; procedit, docendi sunt fideles, Spiritum sanctum à Patre, & Filio tanquã ab vno principio, ęterna processione procedere. Id enim Ecclesiastica regula, à qua Christiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & diuinarum, litterarũ, & Conciliorum auctoritate confirmatur. Nam Christus Dominus, cum de Spiritu sancto loqueretur, dixit: *c* ille me clarificabit; quia de meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quod in scripturis sacris Spiritus sanctus, nonnunquã spiritus *d* Christi interdum spiritus Patris appellatur; modò à Patre modò à Filio mitti dicitur, vt æquè à Patre, & Filio procedere non obscurè significetur: *e* Qui spiritum Christi non habet, inquit Sanctus Paulus; hic non est eius: & idem spiritum Christi vocat, cum ad Galatas inquit: *f* Misit Deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem: Abba pater; apud S. Matthæum spiritus Patris appellatur: *g* Non vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri: & Dominus in cæna inquit; *h* Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre Spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Tũ alibi eundem Spiritum S. à Patre mittendum affirmat his

Spiritum sanctum à filio procedere Græci patres scribunt Athan. in Symbol. & ser. 8. contra Arr. Basil. lib. 2 3. 5. contra Enu. & alij Conc. Lateranense c. 13. Lugdunense in 6. Decr. li. 1. tit. 1. c. 1. & Florentinum, in litteris vnionis.

b Ioan. 16. 14 16

c Act. 16. 7. 1. pet. 11.

d Rom. 8 4.

e Galat. 4 6.

f Matt. 10. 20.

g Ioan. 15.

h Ioan. 14 26.

verbis: Quem mittet Pater in nomine meo. Ex quibus verbis cum processionem Spiritus sancti intelligamus, perspicuum est eundem ab vtroque procedere. Hęc sunt quæ de Spiritus sancti persona tradenda erunt.

7 *Cum opera Trinitatis sint indiuisa, quare peculiariter quidam effectus, & dona Spiritui Sancto tribuantur.*

De admirandis Spiritus sancti effectibus, & donis, vide Aug li. de serm. Dom. in mente cap. 9. & Greg. & Hom. 19. in Ezech. Trinitatis opera indiuisa, sunt ad extra. Aug. lib. 1. de Trin. 4 & in Io. tract. 20. & passim. Cur peculiariter quædam opera spiritui sancto tribuantur. Spiritus sanctus cur donum vocetur Aug. in Enchir. c. 37. & 15. de Trin. cap. 11.

Docere prælerea oportebit quosdā esse Spiritus sancti admirabiles effectus, & amplissima quędā munera, quę ab ipso, tanquam à perenni bonitatis fonte, oriri, & manare dicūtur. Quamuis enim sanctissimę Trinitatis opera, quę extrinsecus fiunt, tribus personis communia sint, ex ijs tamē multa Spiritui sancto propria tribuuntur, vt intelligamus illa in nos à Dei immensa charitate proficisci. Nam; cum Spiritus sanctus à diuina volūtate veluti amore inflammata, procedat, perspici potest, eos effectus, qui propriè ad Spiritum sanctum referuntur, à summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, vt Spiritus sanctus donum appelletur; nam, doni vocabulo significatur id, quod benignè, & gratuitò, nulla spe remunerationis propositia, donatur. Ac proinde, quæcunque bona, & beneficia à Deo in nos collata sunt, *a* (quid autem habemus quod à Deo, vt inquit Apostolus, non acceperimus?) ea nobis Spiritus sancti cōcessu, & munere data esse pio, & grato animo agnoscere debemus.

a 1. Cor. 5 6.

8 *Qui, qualesue, & quanti sint Spiritus sancti effectus.*

Plures sunt spiritus sancti effectus.

Eius autem plures effectus sunt; nam, *b* vt mūdi creationem, *c* creatarumque rerum propagationem, & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo cōmemorauimus; viuificationem Spiritui sancto propriè tribui paulò ante demonstratum est, & Ezechielis, testimonio confirmatur: *d* Dabo, inquit, vobis Spiritū, & viuetis. Precipuos tamē, & maximè proprios Spiritus sancti effectus, *e* Propheta enumerat, spiritū sapientiæ, & intellectus, spiritum cōsilij, & fortitudinis, spiritum scientiæ, & pietatis, & spiritum timoris Domini, quæ dona Spiritus sancti vocantur: interdum autem Spiritus sancti nomen eis tribuitur. Quare sapienter D. Augu-

b Iob 53. 4. Ps 32. 6.
c Sap. 1. 71.
d Ezech. 36. 6.
Spiritus sancti dona.
e Isa. 11. 2, 3.

August. monet, animaduertendũ esse, cum in sacris litteris vocis Spiritus Sancti mentio fit, vt diiudicare possimus tertiam ne Trinitatis personam, an eius effectus, atque operationes significet, nam hæc duo eodẽ interuallo distinguenda sunt, quo etiam creatorem à rebus creatis differre credimus. Atque hęc eò diligentiùs explicanda sunt, quòd ex hisce Spiritus Sancti donis Christianę vitę pręcepta haurimus, sentireque possiumus an Spiritus sanctus in nobis sit. Verùm, præ cæteris eius amplissimis muneribus, gratia illa prædicanda est, quæ nos iustos facit, *a* signatq; spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ. Hæc enim mentem nostram arctissimo amoris vinculo Deo iungit: ex quo fit, vt summo pietatis studio accensi, nouam vitam instituamus, ac naturæ *b* diuinæ participes effecti, *c* filij Dei nominemur, & verè simus.

D. Aug. tract. 12. in Ioan.

a Eph. 1. 13.

b 2. Pet. 1.

c 1. Ioan. 3. 4.

DE NONO ARTIC.

CAP. X.

THADAEVS.

Credo sanctam Ecclesiam Catholicam Sanctorum Communionem.

De ecclesia ex Veteribus scripserunt Augu. & Cyp. l. de vnitate eccl. Cur prppheta planiùs de ecclesia, quàm de Christo sint locuti Aug. conf. 2. ps. 30. vide prophetarum testimonia apud eundem in l. de vtilitate credend. c. 6. & 9. & adhuc fusius 1. De ciuil. c. 45 & ferè per totum.

1 *Quibus de causis nonus Articulus omnium frequentissimè populo inculcandus sit.*

QVanta diligentia curare Pastores debeant, vt huius noni articuli veritatem fidelibus explicent, si duo potissimum considerentur, facilè cognosci poterit. Primùm enim, teste S. Augustino, Prophetæ planiùs, & apertiùs de Ecclesia, quàm de Christo locuti sunt; cùm in eo multò plures errare, ac decipi posse, quàm in incarnationis sacramento pręuiderent. Neque enim defuturi erant impij, qui ad simiæ imitationem,

quæ se hominem esse fingit, solos se Catholicos esse profiterentur; & Catholicam Ecclesiam apud se tantùm non minus neseriè, quàm superbè affirmarent. Deinde, si quis hanc veritatem firmo animo concept[illegible] habuerit, facilè horrendum hæresis periculum effugiet: Non enim, vt quisque primùm in fide peccarit, hæreticus dicendus est, sed qui Ecclesiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cùm igitur fieri non possit, vt aliquis se hæresis peste commaculet si iis fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda proponantur; Curent omni studio Pastores, vt fideles, cognito hoc mysterio, contra aduersarij artes muniti, in fidei veritate perseuerent. Pendet autem hic articulus à superiori; quia cùm iam demonstratum sit, Spiritum sanctum omnis sanctitatis fontem, & largitorem esse, nunc ab eodem Ecclesiam sanctitate donatam confitemur.

Qui dicẽdus sit hæret eus Vide Au. li. 18. de vti cred. c. 1. Verus noni articuli professor nequit dici hæreticus. Nouus articulus ab octauo pendent. Ecclesia est euocatio, a verbo græco accaleo Ecclesia generatim cętum significat, ex quo hominũ genere ille conflatus non refert.

2 *Quid peculiari ratione nomine Eccl. quidquid generatim denotetur.*

Ac quoniã Ecclesię vocem, Latini à Græcis mutuati, post diuulgatum Euangelium, ad res sacras trãstulerunt, quam vim habeat hoc vocabulum, aperiendum est. Significat autem Ecclesia euocationem; Verùm scriptores postea vsurparũt pro Concilio, & concione. Neq; verò refert, vtrum populus ille veri Dei, an falsæ religionis cultor extiterit. In Actis enim de Ephesino populo scriptum est, cum scriba turbas sedasset, dixisse *a* Si quid autẽ alterius rei quæritis, in legitima Ecclesia poterit absolui. Legitimam vocat Ecclesiam populum Ephesinum Dianæ cultui addictum. Neque solùm gentes, quæ Deũ non nouerunt, sed etiam malorum, & impiorum hominum cõcilia, interdum Ecclesia nominantur. *b* Odiui, inquit Propheta, Ecclesiam malignantium, & cum impijs nõ sedebo; Communi verò deinde sacrarum scripturarũ consuetudine hæc vox ad remp. Christianã, fideliũq; tantùm congregationes significãdas vsurpata est, qui scilicet ad lucẽ veritatis, & Dei notitiam per fidem vocati sunt, vt reiectis ignorantiæ, & errorum tenebris, Deum verum, & viuum, piè, & sanctè

a Act. 19. 39. *b* Ps. 25. 5. Ecclesia peculiari, & vsitata cõsuetudine significat omnium fidelium multitudinem cetere significationes nominis Ecclesiæ exponũtur sect. 4. huius ar. Definitio Eccl. Aug. in ps. 4. v. 1 de Cyp. ep. 69. Ecclesia quo a cęteris gentil. publicis differat.

Etè colant, illique ex toto corde inseruiant; atq;vt vnico verbo hæc res tota absoluatur, Ecclesia, vt ait S. Aug. est populus fidelis per vniuersum orbem dispersus.

3 *Quæ potissimum mysteria in vocabulo Ecclesiæ contemplanda offerantur.*

Nec verò leuia mysteria in hoc vocabulo continentur. Etenim in Euocatione, quam Ecclesia significat, statim diuinæ gratiæ benignitas, & splendor elucet, intelligimusq; Ecclesiam ab alijs rebus publicis maximè differre; illæ enim humana ratione, & prudentia nituntur, hæc autem Dei sapientia, & consilio constituta est: vocauit enim nos intimo quidem Spiritus sanctis afflatu, qui corda hominum aperit, extrinsecùs autem Pastorum, & prædicatorum opera, ac ministerio. Præterea ex hac vocatione, quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, & possessio, is optimè perspiciet, qui animaduertit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, id est, cōgregatio diceretur. Nam, vt docet, Sanctus Augustinus, hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari conuenit, terena, & caduca tantū bona spectaret: Quare meritò Christianus populus non synagoga, sed Ecclesia dicitur, quia terrenis, & mortalibus rebus contemptis, cælestes, & æternas tantummdò consectatur.

Deus quomodo suā Ec. vocauit. Duplex ecclesiæ vocatio. Finis vocationis varius qui est æternarum rerum post cognitionē possessio Aug. in psal. 77 & 81.

Ecclesia quomodo differat, a Iudæorum re publica. Dominus eccl. sia dicitur

4 *Quibus nominibus Christianorum vniuersitas in sacris litteris descripta inueniatur.*

Multa præterea nomina, quæ plena sunt mysterijs, ad Christianam rēpub. significandam tradita sunt. Nam & *a* domus, & *b* ædificiū Dei ab Apostolo vocatur. Si tardauero, inquit ad Timotheum, vt scias, quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis. Domus autem Ecclesia idcircò appellatur, quia sit veluti vna familia, quam vnus pater familias moderatur, & in qua est bonorum omniū spiritualiū cōmunio. Dicitur etiā *c* grex ouiū Christi, quarū ille ostium est, & Pastor. Vocatur, & sponsa Christi. *d* Despondi vos vni viro, virginem castā exhibere Christo, inquit Apostolus ad Corinth.

a Luc. 1. 33. & 6. 8. & 14. 15. 1. Tim. 313. 2. Tim. 22. 20. Heb. 52. 34. *b* Aedificium, Matt. 10. 18. Rom. 15. 20. 2. Cor. 36. DomusDei cur sit dicta ecclesia. *c* Ioan. 10. 12. 7. 21 14 16. sponsa Christi *d* 2 Cor. 11 0.

a Ephes. 5 25. Vide Cy. ep. 6. lib. 2 & in libr. de vnit. eccle. b Ibid 31 ecclesia est corpus Christi Rom. 12 3. cap. 1 Cor. 2 12. c Epip 128. d Col. 1 24. e 1 Pet. 9-10 De ecclesia militante, & triumphante Au. 1 Ench. cap. 59. c. 59 & cap. 7 Triumphans eccles. quae sit Au. in Eu. c. 57. Militans eccl. Au. l. 12 de ciuitas Dei c. 7.

rinth. Idem ad Ephesios, *a* Viri, diligite vxores vestras sicut, & Christus dilexit Ecclesiã. Ac de matrimonio. *b* Sacramentũ hoc, inquit, magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Dicitur denique Ecclesia, *c* Corpus Christi, *d* vt ad Ephesios, & *e* Colossenses licet videre. Et hæc singula plurimùm valent ad fideles excitandos, vt se dignos immensa Dei clementia, & bonitate præbeant, qui eos, vt populus Dei esset, elegit.

5 *Duæ præcipuè Ecclesiæ partes recensentur, triumphans vna, militans altera.*

His verò explicatis necesse erit singulas Ecclesię partes enumerare, earumq differentias docere; quò magis Deo dilectæ Ecclesiæ naturam, proprietates, dona, & gratias populus percipiat, & ob eam causam sanctissimum Dei numen laudare nunquam intermittat. Ecclesiæ autem, duæ potissimum sunt partes, quarum altera triumphans, altera militãs vocatur. Triũphãs est cętus ille clarissimus, & fælicissimus beatorum spirituũ; eorum, qui de mundo, de carne, de iniquissimo dæmone triumpharunt, & ab huius vitæ molestijs liberi, ac tuti, æterna beatitudine fruuntur. Militãs verò Ecclesia est, cętus omniũ fidelium, qui adhuc in terris viuunt, quæ ideò militãs, vocatur, quòd illi cum immanissimis hostibus, Mundo, Carne, Sathana, perpetuum sit bellum.

In ecclesia militãti duo sunt hominũ genera vide Au post breuiculo coll. 3 as Tit. 2 con. 10. electorum ecclesia est incerta cõlulatur c. 12 sel. Conci. Tri decreto de iustificatione, vide item Aug. tra. 45. in Ioan.

6 *Ecclesia militans, & triumphans vna est.*

Neq; idcircò tamen duas esse Ecclesias censendum est; sed eiusdem Ecclesiæ, vt antea diximus, partes duæ sunt: quarum vna antecessit, & cælesti patria iam potitur; altera in Dies sequitur, donec aliquando cum Saluatore nostro coniuncta in sempiterna felicitate conquiescat.

7 *In Ecclesia militanti duo hominum sunt genera, boni scilicet, & mali.*

Iam in Ecclesia militanti duo sunt hominum genera bonorum, & improborum, & improbi quidem eorumdem sacramentorum participes, eãdem quoque quam boni, fidẽ profitentur, vita, ac moribus dissimiles: Boni verò in Ecclesia dicuntur ij, qui non solùm fidei professione, & communione sacramentorum, sed etiã spiritu

ritu

ritu gratiæ, & charitatis vinculo, inter se coniuncti, & colligati sunt: de quibus dicitur *a* Cognoui Dominus qui sunt eius. Possunt verò etiam homines aliquibus coniecturis opinari, quinam sint, qui ad hunc piorũ hominũ numerum pertineant; certò autem scire minimè possunt. Quare existimandum non est Christũ Saluatorem de hac Ecclesiæ parte locutum esse, *b* cùm ad Ecclesiam nos remisit, eique vt pareamus, præcepit. Nam cùm illa sit incognita, cui certum esse poterit, ad cuius iudicium cõfugiendum, & cuius auctoritati obtemperandum sit? Bonos igitur, & improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum, *c* & diuinæ litteræ, & sanctorum virorum scripta testantur; in quã sententiã scriptũ est illud Apost *d* Vnũ corpus, & vnus spiritus.

a Matt. 11. 17 *b* Mat. 14. & 13 17. seq. 1. Cor. 5 3. & 4 & 2 Tim. 20 ite. 7 lib 5 c. 11. Cyp. l. 3. ep. 3. Naz. orat. 1. Apol. Ch I 3. de Sacr. Hie contra Lucifer. Aug. tract. 6 in Ioan. l. 18 ciuit. 3 & 4 *c* Eph. 4. 4 *d* Mat. 5. 15 Mat. 18. 17

8 *Ecclesia visibilis est, & bonos, & malos suo sinu concludit.*

Hæc autem Ecclesia nota est, *e* vrbiq; supra montem sitæ comparata, quæ vndique conspicitur: nã *f* cùm illi ab omnibus parendum sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tãtùm, sed etiam malos cõplectitur, vt multis parabolis Euangelium docet veluti cũ *g* regnũ cœlorum, id est Militantem Ecclesiã, similem esse sagenæ in mare missæ cõmemorat: vel *h* agro, in quo zizania super seminata sunt: vel *i* areæ, in qua frumẽtum cum pale is continetur: vel decem virginibus, partim fatuis, partim prudẽtibus. Sed multò ante etiam in arca Noè, qua non solùm munda, sed etiam immunda animantia concludebantur, huius Ecclesiæ figuram, & similitudinẽ licet intueri. Quamuis autẽ bonos, & malos ad Ecclesiã pertinere, Catholica fides verè, & constãter affirmet, exijsdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est vtriusque partis diuersam admodum rationẽ esse. Vt enim paleæ cùm frumẽto in area confusæ sũt, vel interdum membra variè inter se mortuo corpori coniũncta; ita etiam mali in Ecclesia continentur.

cæterum Ec. visibilem esse præter hæc loca cõfirmatur etiam Num. 10. 4 & 3. Reg. 4. 15 Matt. 10 18 & Act. 14 3 & 20 Cor. 15 9 & Ti. 3. 29 & partes O. ho. 3 in Mat. de vnitate Ec. Chrisl. ho. 4. c. 6 Hab. Aug. l. 3 contra epist. *e* Matt. 13. 14 *f* Matt. 13. 14 P 15 & 11. l. & 1 2. in epist. Ioan. *g* Mat. 12. *h* mat. 25. 1. 2] 1. Pet. 2. 5. Duarum Ecclesia partium diuersissimã esse fortẽ vide Aug tr. 6. Ioan. & ser. 107. de temp. & in psal. 47

9 *Qui nam Ecclesię militantis finibus nõ cõtineãtur.*

Ex quo fit, vt tria tantummodò hominum genera ab ea excludantur: primò infideles: deinde hæretici, & schismatici, postremò excommunicati. Ethinici; quidẽ

quod in Ecclesia nunquam fuerunt, neq; eam vnquam cognouerunt, nec vllius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt. Hæretici verò, atque Scismatici, quia ab Ecclesia desciuerunt. Neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quàm transfugæ ad exercitum pertineant, à quo defecerunt. Non negandum tamen, quin in Ecclesiæ potestate sint, qui ab ea in iudicium vocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Postremò etiam excommunicati, quòd Ecclesiæ iudicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donec resipiscant. De cæteris autem, quamuis improbis, & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseuerare dubitandum non est, idque fidelibus tradendũ assiduè, vt si fortè Ecclesię antistitum vita flagitiosa sit, eos tamẽ in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorũ potestate detrahi certò sibi persuadeant.

10 *Nominis Ecclesiæ significationum varietas.*

Verùm vniuersæ etiam Ecclesiæ partes Ecclesiæ nomine significari solent, vt, cum Apostolus Ecclesiam, *a* quæ est Corinthi, *b* Galatę, *c* Laodicensium; *d* Thessalonicensium nominat, priuatas etiam fidelium familias Ecclesias vocat, nam, *e* Priscæ, & Aquilę, domesticam Ecclesiam salutari iubet, item alio in loco, *f* Salutant vos, inquit, in Domino multum Aquila, & Priscilla, cum domestica sua Ecclesia. Ad Philemonem, *g* etiam scribens, eandem vocem vsurpauit. interdum quoq; Ecclesiæ nomine eius Præsides, ac Pastores significantur: *h* Si te non audierit, inquit Christus Ecclesia, quo in loco præpositi Ecclesiæ designantur, *i* sed locus etiam, in quo populus, siue ad concionem, siuè alicuius rei sacræ causa conuenit, Ecclesia appellatur, præcipuè verò in hoc articulo Ecclesia bonorum simul, & malorum multitudinem, nec Præsides solùm, sed eos etiam, qui parere debent significat.

11 *De notis veræ Ecclesiæ, & primò cur vna dicatur.*

Aperiendæ autem sunt fidelibus huius Ecclesiæ proprietates, ex quibus licebit agnoscere quanto beneficio à Deo affecti sint quibus contigerit in ea nasci, atque educari. Prima igitur proprietas in symbolo Patrum describitur

scri-

1. Ror. 5. 12. 1. hæretici 2. Tim. 1. 19. Tit. 3. 10. 1. Ioan. 1. 19. Iren. l. 5. c. 3. Tert. l. de præscriptis. Cyp. in ep. ap. Iul. Hie. contra Lucifer.
Sunt tamen in potestat. Eccl. vt ab ea puniatur. Deut. 17. 12. Match. 18. 17. Rom. 1. 3. 4.
Vnde leges, in hereticos latæ C. de her. l. Manicheos. Adriani 2. Aug. ep. 48. 50. & 63.
Excommunicati non sunt in Eccl. Matt. 17. 1. Co. 5. 4. Eus. l. 5. hist. c. 24. Epiph. hæ. 42. Hil. in cap. 18. Mat. Antistitũ dignitatis nihil perit etiam si illi mali sint. Mat. 23. 3. l. 5. c. 43. Orig. ho. 7. in Ezech.
a 1. Cor. 1. 2. & 2. c. 1.
b Galat. 1. 2.
c Colos. 4. 16.
d The. 1. 1. priuate fidelium familiæ Ec. ap.
e Ro. 1. 6. 45.
f 1. Cor. 1. 19.
g Ph. 12. 53.
h Mat. 18. 7.
Ec. peripsius

scribitur, vt vna sit: *a* Vna etiam, inquit, est columba mea, vna est speciosa mea. Vocatur autem vna tanta hominum multitudo, quę tam longè, latèque diffusa est ob eas causas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt: *b* vnum enim Dominum, vnam fidem, vnum Baptisma tantùm esse prædicat. Vnus est etiam eius rector, ac gubernator, inuisibilis quidem Christus, quem æternus pater dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Visibilis autem is, qui Romanã Cathedram Petri Apostolorum Principis legitimus successor tenet.

12 *Quid de Romano Pontifice visibili Ecclesiæ Christi capite sentiendum sit.*

De quo fuit illa omnium Patrum ratio, & sententia consentiens, hoc visibile caput, ad vnitatem Ecclesiæ constituendam, & conseruandam, necessarium fuisse. Quod pręclarè, & vidit, & scripsit S. Hieronymus cõtra Iouinianum, his verbis: Vnus eligitur, vt capite constituto, chismatis tollatur occasio, & ad Damasum: Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio cũ successore piscatoris, & discipulo crucis loquor Ego nullũ primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri, communione consocior, *c* super illam petram edificatã Ecclesiam scio, *d* Quicunq; extra hanc domũ agnum comederit, profanus est, *e* Si quis in arca Noè non fuerit, peribit, regnãte diluuio. Quod & lõgè antea ab Ireneo probatur, & Cypriano, qui de vnitate Ecclesię loquens, ait: Loquitur Dominus ad Petrũ: Ego Petre dico tibi, quia tú es Petrus, & super hãc petram, ædificabo Ecclesiam meã. Super vnum ædificat Ecclesiam, & quãuis Apostolis omnibus, post resurrectionẽ suam, parem potestate n tribuat, & dicat, *f* Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum Sanctum tamen vt vnitatem manifestaret; vnam Cethedram cõstituit, & vnitatis eiusdẽ originem, ab vno incipiẽte, auctoritate sua disposuit, &c. Optatus deinde Mileuitanus ait: Ignorantiæ tibi ascribi non potest, scienti in vrbe Roma, Petro primo cathedrã Episcopalem esse collatã, in qua sederit omniũ Apostolorũ caput Petrus: in qua

pt ℞ positis, & pastor I.13 Re. 8 9 24. Eccl. pro loco Deut. 23.1. & vide Ieron. l.1. c 3 Cyp.lib.de vnitate Ecc.
a Eph 4 4.
b Eph.4 4.
Post inuisibile Eccl.caput necessari ò statui sibile caput colligitur ex scriptura in qua Ec. cõparat exercitus Ca.6 3 corpori humano, in quo est, caput. Can.78. Reg.D n.1.44. Ouili Ioan.10. 16 17. Domini. 1. Timot.3 15. Naui seu arca Noè 1.pert.3. 20.21. in his autẽ omnibus visibilis rector cernitur, ergo, & in Ec. cerni debet s.Hier. in l. 1. contra Iou. in moe epis. 2. ad Dam. vide tẽ Ep 58. Quoniã vetusto.
c Mat.16.17.
d Exod. 11 13.
e Gen. 22.23
Iren. li.1. cap 6. Cyp. de symb. prælat. seu, de vnitate Ec. ferè in primis, ec. super petram edificata.

Cathedrā vnitas ab omnibus seruaretur, ne cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderent, vt iam schismaticus * præuaricator esset, qui contra singularem Cathedram alteram collocaret. Post verò Basilius sic scriptum reliquit. Petrus collocatus est fundamento dixit enim: Tu es Christus filius Dei viui, & vicissim audiuit se esse petrā, licèt enim petra esset, non tamen petra erat, vt Christus. Nam Christus verè immobilis petra: Petrus verò propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur alijs: sacerdos est, & facit sacerdotes Petra est, & petram facit, & quę sua sunt; largitur seruis suis. Postremò verò S. Amb ait; Mirari satis non potuimus, quid causæ sit D. Amb. verba hic prætermissa sint in his omnibus exemplaribus, quæ nobis, dum librum hunc prælegimus, suppetebant. Quicquid sit autem aliquas ex D. Ambros. sententias proferemus, quibus & si nobis non certū sit, an eam, quā auctor voluit, reposuerimus, eum tamen D. Petri primatum ex his agnouisse lector intelliget. (Sic ergo in Psal. 44. Ille scribit:) Cogitur autem, & aduersarius sanctos Domini ad sua damna tentare. Deum enim tentat, meliores reddit, vt, qui tētatur, possit alios instituere, qui sibi ipse inualidus videbatur. Denique Petrus Ecclesiæ præponitur, postquam tentatus à diabolo est. Ideoque ante Dominus significat, quid sit illud, quod postea eum Pastorem elegit dominici gregis, nam huic dixit; Tu auté cōuersus confirma fratres tuos. Luc. 22. 13. Idem etiam libr. 10. commen. in Luca 1 ferè extremo sic scribit. Bene conscius sui, non ad tempus assumptum, sed dudum Deo cognitum, Petrus testificatur affectum. Quis est enim alius qui de se hoc facilè profiteri possit? Et ideò, quia solus profitetur ex omnibus, omnibus ante fertur, & paulò post; Deniq; tertiò Dñs, nō iam Diligis me, sed Amas me? interrogauit, & iā non agnos, vt primò quodā lacte pascēdos, nec ouiculas, vt, secūdo, sed oues pascere iubetur perfectiores, vt perfectior gubernaret. Idem quoq; colligi potest ex eodē, l. 3. de Sacr. c. 1. vbi ait. Vtiq; ipse auctor est nobis huius assertionis Petrus Apostolus qui sacerdos fuit Romanæ Eccles. Porrò Ecclesiā Romanam

Ioan. 20. 21. 22. Opt. in init. l. 1. ad parmen

* Alius codex habet peccator S. Basil. hom. 20 quæ est de pœnit. Christus suas dignitates vel vt habet alius codex sua axiomata largitur alijs.

manam vniuersæ Ecclesiæ pręesse idem iudicat, scribẽs lib. v. de vocatione gentium c. 6. Gratia Christiana non contenta est eosdem limites habere, quos Roma, multosq; iam populorũ sceptro crucis illa subdiderit; quos armis suis ista non domuit: quæ tamen per Apostolici Sacerdotij Principatum, amplior facta est arce religionis, quàm solio potestatis. Deniq; lib. 9. Comment in Lucam scribit; Magna Christi gratia, qui omnia propè vocabula sua discipulis suis donauit, Ego sum, inquit, lux mundi Ioan. 8. & id tamẽ, quo ipse gloriatur, discipulis nomen indulsit dicens: Vos estis lux mundi. Petra est Christus, bibebant enim de spiritali consequente eos petra; Petra autem erat Christus 1. Cor. 10. etiam discipulo suo huius vocabuli gratiam non negauit, vt, & ipse sit Petrus, quòd de petra habeat soliditatem constantiæ, fidei firmitatem. Hęc nos huc inserenda duximus, vt hanc lacunam, qua possumus facultate, expleremus, quæ lector boni consulat.

13 *Quommodo pręter Christum Ecclesia vno capite visibili indigeat.*

Si quis obijciat Ecclesiã vno capite sponso Iesu Christo contentam præterea nullum alium requirere: in promptu responsio est. Vt enim Christum Dominum, singulorum sacramẽtorum non solùm auctorẽ, sed intimum etiam præbitorem habemus; nam *a* ipse est, qui baptizat, *b* & qui absoluit: & tamen *c* is homines sacramentorum externos ministros instituit, sic Ecclesiæ, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suę potestatis Vicarium, & Ministrum præfecit. Nã, cum visibilis Ecclesia visibili capite egeat; ita Saluator noster Petrum, vniuersi fidelium generis caput, & Pastorem cõstituit, *d* cum illi oues suas pascendas verbis amplissimis commendauit, vt, qui ei successisset, eandẽ planè totiùs Ecclesiæ regẽdę, & gubernãdę potestatẽ habere voluerit.

14 *Cur Eccles. vna dicatur, alias rationes subiungit.*

Vnus præterea, *e* idemq; est spiritus, inquit Apostolus ad Corinthios, qui fidelibus gratiam perinde atque anima corporeis membris vitã impertitur. Ad quã vnitatem seruandã cum Ephesios hortaretur, inquit; *f* Solliciti

a Ioan. 1. 33.
b Isa. 43. 25
c 1 Cor. 4. 1. 4
d Ioan. 21. 15. & 17.
in Petro omnes Rom. Pontific. primatũ super omnem ec. acceperunt. Iren. lib. 4. ca. 8 Tert. de præs. Cyp. l. 5. ep. 1 & libr. 4. ep. 1 & omne Catholici Doctores.
e 1 Cor. 13. & 14
f Eph. 4. 3. 4.

a Eph. 4. 4. b Ib. d. 5. c 1. Co. 1. 10. Sanctitatē nostrę Eccl. contra paganos ostenderunt iustinus mar. in vtraq; apol. & Tert. in apolog. Amb. l. 1. 2 & 3 contr. per. Minutius felix in Octa. Aug. in 1. de ciu. Dei prima ratio cur Eccl. sancta dicatur. Omnes fideles gen. ratio dicitur sācti. d Ier. 2 9 e Num. 31 6. f Exod 17 2. & 2. 1. 9. g Exod 29 3. Luc 2. 23. Rom. 17. h 1. Cor 2. 1. Secunda ratio i Dan 9 1. k Eph 2. 21. 46. S. Au. in ps. 75. l Ps. 85. 2. vide etiā Ambros. li. 1. comment. in Luca, Rom. 6 3. Galat. 3. 27. Tertia ratio Greg. libr. 16. mor. c. 6 ite, li. 3. c 49 Aug. contr. Fulgent. 19. & ep. st. 50 Eccles ab antiquissimis tēpo rib vniuersalē fuisse t adit.

litici seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis; vnum corpus, & vnus spiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaq; ab vna anima aluntur, quę oculis visum, auribus auditum, & alijs sensibus diuersas vires subministrat; ita corpus Christi mysticū, quod est Ecclesia, ex multis fidelibus cōpositū est, a Vna quoque spes, vt in eodem loco idem Apostolus testatur; ad quam vocati sumus, si quidem omnes eandem rem, nempe æternam, & beatam vitam expectamus: b Vna est denique fides, quę omnibus tenenda est, ac præferēda. c Non sint, inquit Apostolus in vobis schismata: Atq; vnum baptisma, quod quidem est Christianæ fidei Sacramentum.

15 *De secunda nota Ecclesiæ, quæ dicitur Sancta.*

Altera proprietas Ecclesiæ est, vt sit sancta; quod a Principe Apost. accepimus eo loco: d Vos autē genus electum, gēs sancta. Appellatur autē sancta, quod Deo cōsecrata, dedicataq; sit, sic enim cęterahuiusmodi, quāquam corporea sint sancta vocari cōsueuerunt, cū diuino cultui addicta, & dedicata sunt; cuius generis sūt in lege veteri, e vasa, f vestes, g altaria, in qua primogeniti quoque, qui Deo altissimo dedicabantur, sancti sunt appellati. Nec mirum cuiquam videri debet, Ecclesiam dici sanctā, tametsi multos peccatores continet: Sācti enim vocātur fideles, qui populus Dei effecti sunt, quiue se, fide, & baptismate suscepto, Christo cōsecrarunt: quāquam in multis offendunt, & quæ polliciti sunt, non præstant, quemadmodum etiam, qui artē aliquā profitentur, & si artis præcepta nō seruent, nomē tamē artificis retinēt. Quare D. Paulus Corīthios, h sāctificatos, & sāctos appellat, in quibus nonnullos fuisse perspicuū est, quos vt carnales, & grauioribus etiā nominibus acriter obiurgat. Sācta etiā dicenda est, quòd veluti corpus cū sancto capite Christo Domino, i totius sāctitatis fonte cōiungitur: k à quo Spiritus S. charismata, & diuinæ bonitatis diuitiæ diffūdūtur, Præclarè S. Aug. interpretans verba illa Prophetæ: Custodi animam meam quoniam sanctus sū; Audeat, inquit, & corpus Christi, audeat, & vnus ille homo clamans finibus terræ, cum

ca-

capite suo, & sub capite suo dicere, Sanctus sum: Accepit enim gratiam sanctitatis, gratiā baptismi, & remissionis peccatorum. Ac paulò post: Si Christiani omnes & fideles in Christo baptizati ipsum induerūt, sicut Apostolus dicit: *a* Quotquot in Christo baptizati estis Christum induistis: Si mēbra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriā cuius membra sancta sunt. Accedit etiam quòd sola Ecclesia legitimum sacrificij cultum, & salutarem habet sacramētorum vsum, per quæ tanquam efficacia diuinæ gratiæ instrumenta, Deus veram sanctitatem efficit; ita, vt quicunq; verè sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse non possint Patet igitur Ecclesiam esse sā-ctam, ac sanctam quidem, quoniam corpus est Christi, à quo sanctificatur, eiusque sanguine abluitur.

Egesl. l. 2. ca 27. Iren. l 1. ad 13. Tertul. contra Iudæos S. Au. ser. 131 & 181. de tēpore vide eundē de vnitate Eccle. c. 2. & de Ge. ad lit. 1. & de sym. 4. c. 10.

16 *Qua ratione Ecclesia Christi sit Catholica.*

Tertia proprietas Ecclesiæ ea est, vt Catholica, nempè vniuersalis vocetur, quæ appellatio verè illi tributa est; quoniam, vt testatur S. Augustinus: A Solis ortu vsq; ad occasum, vnius fidei splēdor diffunditur, Neq; enim, vt in humanis rebus publicis, aut hæreticorum cōuētibus vnius tantùm regni terminis, aut vno hominū genere Ecclesia definita est: verùm omnes homines, *b* siue illi barbari sint, siue Scythæ, siue serui, siue liberi, siue masculi, siue feminæ, charitatis sinu complectitur. Quare scriptū est, *c* Redemisti nos Deo in sāguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro Regnū. De Ecclesia dicit Dauid: *d* Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuā terminos terræ: Item, *e* Memor ero Raab, & Babilonis scientium me, &, Homo natus est in ea. Præterea omnes fideles, qui ab A dam in hunc vsq; diem fuerunt, quive futuri sunt, quamdiu mundus extabit, veram fidem profitentes, ad eandem Ecclesiam pertinēt, *f* quæ super fundamento Apostolorum fundata est, ac Prophetarū, qui omnes in illo lapide angulari Christo, *g* qui fecit vtraq; vnum, *b* & pacem ijs, qui propè & ijs, qui longè annunciauit constituti sunt, & fundati. Vniuersalis etiam ob eam causam dicitur, quòd omnes

b Apoc. 5. 9. 19. *c* Psalm. 2. Aug li. de agone Christi c. 1. 19. & ep. 6. *d* Ps. 88 45. Raab pro AEgypt. in scripturis sumitur, vt Isa. 5. 10. *e* Ephes. 2. 20. *f* Ephes. 24. *g* ib. d. 17 Extra Ecclesiam nulla est salus Ire lib. 1. c. 20. Cyp. de sim. prælat. Aug. ser. 181. de tempore. *h* Gen. 7. 78. Ecclesiæ vere à falsa dignoscēdæ, certissima regula.

qui ſalutem eternam conſequi cupiunt eam tenere, & amplecti debeant, nō ſecus, ac qui arcam, ne diluuio perirent, ingreſſi ſunt. Hæc igitur veluti certiſſima regula tradenda eſt, qua vera, & falſa Eccleſia iudicetur.

August contra ep. fundamenti c. 4. Apoſt. Ecc. noſtra eſt. eccl. hæreticorum non poteſt eſſe vera Chriſti eccleſia. Vide Ter. de præſcr. Optat. lib. 2. ad ver. parm. sym. Conſtant. eccl. errare non poteſt. 2. Tim. 3. 15. Tertul. de præſcript. Aug. li. 2. cont. Creſc. c. 33.

17 *Quo pacto Eccleſia Chriſti etiā Apoſtolica dicatur.*

Sed ex origine etiam; quam reuelata gratia ab Apoſtolis ducit, Eccleſiæ veritatem agnoſcimus: Si quidem eius doctrina, veritas eſt, non recēs, neq; nunc primùm orta, ſed ab Apoſtolis iam olim tradita, & in omnē orbem terrarum diſſeminata. Ex quo fit, vt nemo dubitare poſſit, impias hæreticorum voces longè à veræ Eccleſię fide abeſſe, cum doctrinę Eccleſiæ, quę ab Apoſtolis ad hunc diem prædicata eſt aduerſentur. Quare vt omnes intelligerent: quænam eſſet Eccleſia Catholica, Patres in Symbolo illud diuinitus addiderunt, Apoſtolicam. Etenim Spiritus ſanctus, qui Eccleſiæ prę ſidet, eam, nō per aliud genus miniſtrorum, quàm per Apoſtolicum, gubernat. Qui Spiritus primùm quidem Apoſtolis tributus eſt, deindè verò, ſumma Dei benignitate, ſemper in Eccleſia manſit.

Arca Noè fuit ec. figura Gen. 6. 1. Pe. 3. 10. ar. Vide Aug. l. 15. ciu. c. 20. & 1. Hieruſalem figura ec. Pſ. 121. 3. Il. 33. 20. & 60. & 62. Extra ec. Catholicam non eſt verus Dei cultus, verumq; ſacrificium.

18 *Eccl. in fidei, aut morū dogmatibus errare nō poteſt.*

Sed quemadmodum hæc vna Eccleſia errare nō poteſt in fidei, ac morum diſciplina tradēda, cum à Spiritu S. gubernetur, ita cęteras omnes, quę ſibi Eccleſię nomē arrogant, vt que à Diaboli ſpiritu ducantur, in doctrinę & morū pernicioſiſſimis erroribus verſari neceſſe eſt.

19 *Quibus præcipuè figuris Chriſti Eccleſia in veteri Teſtamento adumbrata ſit.*

Sed quoniam magnam vim habēt figuræ veteris Teſtamenti ad excitandos fidelium animos, reuocādaque rerum pulcherrimarum memoriā, cuius rei potiſſimū cauſa Apoſtoli his vſi ſunt: illam quoq; doctrinę partē, quæ magnas vtilitates habet, Parochi non prętermittēt: in his autem illuſtrem ſignificationē habet arca Noè, quæ ob eam rem tantùm diuino iuſſu conſtructa eſt, vt nullus dubitandi locus relinquatur; quin Eccleſiam ipſam ſignificet, quā Deus ſic conſtituit, vt quicunq; per baptiſmum illam ingrederentur ab omni mortis æternæ periculo tuti eſſe poſſent: qui verò extra illā eſſent

quem

quemadmodũ iis euenit, qui in arcam recepti non sunt suis sceleribus obruerẽtur. Alia figura est magna illa Ciuitas Hierusalem, cuius nomine Scripturæ sæpius sanctã Ecclesiam significant. Nimirum in illa sola offerre Deo sacrificia licebat, quia in sola etiam Dei Ecclesia neque extra eam vsquam, verus cultus, verumq; sacrificium reperitur, quod Deo placere vllo modo possit.

Au. ser. 131. de temp.

20 *Qua ratione credere Christi Ecclesiam ad artic. pertineat.*

Iam illud etiam extremo loco de Ecclesia docendum erit, quanam ratione nos credere Ecclesiam, ad fidei articulos pertineat. Nã, etsi quiuis ratione, & sensibus percipit Ecclesiã, idest, hominum conuentum, in terris esse, qui Christo Domino addicti & consecrati sunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse videatur, cum nec Iudæi, nec Turcæ quidẽ de eo dubitent, tamẽ illa mysteria, quæ in sancta Dei Ecclesia cõtineri partim declaratum est, partim in Sacramẽto Ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non vllis rationibus conuicta, intelligere potest. Cùm igitur hic articulus non minùs quàm cæteri intelligentiæ nostræ facultatem, & vires superet, iure optimo cõfitemur nos Ecclesiæ ortum, munera, & dignitatẽ non humana ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri.

21 *Quæ, quot, & quanta sint quæ in Ecclesia esse credere iubemur.*

Neq; enim homines huius Ecclesiæ auctores fuerũt, sed Deus ipse immortalis, qui eam *a* supe firmissimam petram ædificauit, teste Propheta, *b* ipse fundauit eam Altissimus, quam ob causam *c* Hæreditas Dei, & *d* Dei populus appellatur. Nec potestas quam accepit, humana est, sed diuino munere tributa. Quare quemadmodum naturę viribus comparari non potest; ita etiã fide solùm intelligimus in Ecclesia, *e* claues regni cęlorũ esse, eique potestatem peccata remittendi, *f* excommunicandi, *g* verumq; Christi corpus cõsecrandi traditã; deinde ciues, *h* qui in ea morantur, nõ habere hic ciuitatẽ permanentem, sed futuram inquirere. Vnã igitur Eccl. Sanctam, & Catholicam esse necessariò credendũ est.

[a] Matt. 16. 18.
[b] Psal. 86. 5. Psal. 18 & 33. 1 & 71. 62
[c] Psal. 27 & 8. 8. 11.
[d] Matt. 16. 19. & 18. 18. Ioan. 20. 22.
[e] 1 Cor. 5. 4.
[f] Luca 23. 19.
[g] Heb. 13. 14.
[h] Ioan. 13.
potestas ecclesię, a Deo precessit.

22 *Non*

22 *Non vt in Deum, ita in Ecclesiam credendam est.*

Credimus Ecclesiam, sed nō in ecclesiam vi de Au. trac 20. & in Ioan. & ser. 6 de verbis Domini.

Tres enim Trinitatis personas Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum ita credimus, vt in eis fidē nostram collocemus. Nunc autem, mutata dicendi forma, sanctā, & nō in sanctam Ecclesiam credere profitemur, vt hac etiam diuersa loquendi ratione Deus omniū effector creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Ecclesiam collocata sunt beneficia, diuinæ bonitati accepta referamus.

23 *De extrema huius articuli clausula, Sanctorum communionem.*

Quanti sit momenti hanc particulam rite explicari

a Rom. 14 4 5 & 1 Cor. 12 13. 14 & 2. & ephes. 4. 6. vide item Au. in Ioan. tra 33. b Cor. 1. 12.

Sanctorum Communionem cùm S. Ioannes Euangelista de diuinis mysterijs ad fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit: *a* Vt & vos inquit societatem habeatis, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio eius Iesu Christo. Hæc societas in Communione Sanctorum sita est: de qua in hoc articulo sermo habetur. Vtinam verò in explicando, Ecclesiarum Præsides, *b* Pauli & aliorum Apostolorum diligentiam imitaremur; est enim non solùm quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaq; vberrimorum fructuum, sed etiam quis vsus mysteriorum esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat. Omnia enim eius rei causa peruestiganda sunt, ac percipienda, vt in hanc tam amplam, & beatam societatem Sanctorum admittamur, admissique constantissimè perseueremus, cum gaudio gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine.

24 *Explicatio huius particulæ, & in quo consistat Sanctorum communio.*

Christianorū cōmunitas sacramenta sunt sacra Vincula. Vide Aug. lib. 10 contra paulum c. 11.

In primis igitur fideles docendi sunt hunc articulum esse illius, qui de vna sancta Ecclesia Catholica antea positus est; veluti explicationē quādā. Vnitas enim spiritus, a quo illa regitur, efficit, vt quidquid in eā collatum est, cōmune sit. Omniū enim sacramētorū fructus ad vniuersos fideles pertinet; quibus sacramentis veluti sacris vinculis Christo connectuntur, & copulantur, & maximè omniū Baptismo, quo tāquā ianua in Ecclesiā in-

ingredimur. Hac autem Sanctorum communione, Sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo significant illis verbis; Confiteor vnum baptisma. Baptismum verò in primis Eucharistia, & deinceps cætera sacramenta consequuntur. Nam, & si hoc nomen omnibus sacramentis conuenit, cum Deo nos coniungant illiusq; participes, cuius gratiam recipimus efficiant, magis tamen propr.um est Eucharistiæ, quæ hanc efficit communionem.

Sanctorum cõmunio in sacramentorũ communione præcipuè spectatur. Symb. Cõstãt. Eucharistia cõmunio cur propriè dicatur. Dam. l. 4 de fide orth. c. 11.

25 *Participatio meritorum est in Ecclesia.*

Sed alia etiã cõmunio in Ecclesia cogitãda est. Quæcunque enim piè sanctèque ab vno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, &, vt illis prosint, *a* caritate, quæ non quærit, quæ sua sunt, efficitur. Id verò cum S. Ambrosij testimonio comprobatur, qui locũ illum Psalmi explanans: *b* Particeps ego sum omnium timentium te, ita; inquit: Sicut membrũ particeps esse dicimus totius corporis, sic cõiunctum omnibus timentibus Deũ. Quare Christus eam nobis orãdi formã præscripsit, vt diceremus, *c* Panem nostrum, & non meum ac reliqua eius generis non nobis tantùm, sed omnium saluti, & cõmodis prospicientes. At verò hæc bonorum communicatio, *d* membrorum humani corporis aptissima similitudine, in sacris litteris sæpè demonstratur. Nã in corpore multa sunt membra, sed & si multa sunt, vnũ tamẽ corpus constituunt, in quo singula proprio, non autem omnia eodẽ munere funguntur. Nec verò omnia eandem dignitatẽ habẽt, *e* aut æquè vtiles, & decoras functiones exequuntur, nullique suum, sed totius corporis commodum, atque vtilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se, & connexa, sunt, *f* vt, si vnum aliquod dolore afficitur, cætera itẽ naturæ cognitione, & consensũ doleant, si contra bene affectũ est, cõmunis sit omnibus ille iucũditatis sensus. Atque hæc eadem in Ecclesia licet contemplari, in qua, & si diuisa sũt membra, nẽpe, variæ nationes, Iudæorum, Gentilium, liberi, & serui, pauperes, & diuites, cum tamen baptismo initiantur, vnũ corpus cum Christo fiunt, *g* cuius ille caput est. Vnicuique preterea in hac Ecclesia, suũ munus assi-

Caritate efficimur participes omnium bonorum quę in ecclesia sunt. *a* 1. Cor. 13. *b* S. Ambr. in Ps. 118. ser. 8. *c* Mat. 6.11. *d* Rom. 11. 4. 5. 1. Cor. 12. 13. ephes. 17. *e* 1. Cor. 12. 15. 16. *f* Ibid. 16. *g* ephes. 1. 23. Col. os. 1 18. Functionum Eccl. varietas.

assignatū est. Vt enim alij in ea *a* Apostoli, alij Doctores, omnes verò publicæ vtilitatis causa sunt constituti; ita aliorum est præesse, aliorum docere, aliorum item parere, & subiectos esse.

a 1. Cor. 12.28.

26 *Scelerati in Ecclesia participatione bonorum spiritualium non gaudent.*

Ephes. 1. 11. Sceleribus capitalibus adstricti fructum spiritualem non percip.[iun]t, hoc potest colligi ex 1. Ioa. 1. 14. & August. super psa. 70 con. 2. Gratiæ gratis datæ in ecclesia etiam communes.

At verò tot, tantisque muneribus, ac bonis, diuinitus, collatis, illi fruuntur, qui in charitate vitam Christianam degunt, iustique, & cari Deo sunt. Membra verò mortua nimirum homines sceleribus obstricti, & a Dei gratia alienati, hoc quidem bono non priuantur, vt huius corporis membra esse desināt, sed cum sint mortua, fructum spiritualem, qui ad iustos, & pios homines peruenit, non percipiunt, tametsi, cum in Ecclesia sint, ad amissam gratiam, vitamq; recuperandam ab ijs adiuuantur, qui spiritu viuunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest, qui omnino ab Ecclesia sunt præcisi.

27 *Gratiæ gratis datæ, & cætera Dei dona toti Ecclesiæ sunt communia.*

Nec verò tantùm cōmunia sunt ea dona, quæ homines caros Deo, ac iustos reddunt, sed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur *b* scientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorū, & cętera huius generis, quæ dona, malis etiam hominibus, non priuatæ, sed publicę vtilitatis causa; ad ædificandam Ecclesiam conceduntur: nā sanitatis gratia, non illius, qui ea pręditus est, sed egroti curandi causa tributa est. Ac nihil tandē à vero Christiano homine possidetur, quod sibi cū cæteris omnibus commune esse non existimare debeat: quare ad subleuandam indigentium miseriam prompti, ac parati esse debent: nam *c* qui huiusmodi bonis ornatus est, si viderit fratrem suum egere, nec illi subuenerit, is Dei charitatem non habere planè conuincitur. Quæ cum ita se habeant, satis constat eos, qui in hac sancta communione sunt, quadam fælicitate perfrui, & verè illud dicere posse, *d* Quàm dilecta tabernacula tua Dn̄e virtutum, cōcupiscit, & deficit anima mea in atria Domini; & *e* Beati qui habitant in domo tua Domine.

b 1 Cor. 12 8.9.
c Ioan. 3. 19.
d psa. 83. 2.
e ibid. 5.

DE

DE DECIMO ARTIC.

CAP. XI.

SIMON.

Remissionem peccatorum.

1 *Quomodo necessarium sit credere Remissionem peccatorum esse in Ecclesia.*

NEmo est, qui cũ videat hũc articulũ de remissione peccatorum in cœteris fidei articulis numeratum esse, dubitare possit, eo non solùm diuinũ aliquod mysterium, sed etiam ad salutem comparandam maximè necessarium contineri. Nam antea declaratũ est, sine certa eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Christianam pietatem aditum patere. Verùm, si id quod per se omnibus notum esse debet aliquo etiam testimonio confirmandum videatur, satis illud erit, quod Saluator noster paulò ante ascensum in cęlum, de ea re testatus, est, cum discipulis sensum aperuit, vt intelligerent Scripturas; *a* Oportebat, inquit, Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prędicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma. Quæ verba, si Parochi animaduerterint, facilè intelligent, cùm cætera, quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda sint, tum verò præcipuè huius articuli diligenter explicandi magnam eis à Domino necessitatem impositam esse.

Sine certa articulorũ symboli fide nemo saluatur.

a Luc. 24. 46. 47. Isa. 9. 3 5 6. Dan. 9. 20. Mat. 1. 21.

2 *In Ecclesia veram esse remittendorum peccatorum potestatem.*

Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere non solùm peccatorum remissionem in Catholica Ecclesia reperiri, de qua Isaias prædixerat; *b* Populus, qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas, sed

b Isa. 33.

a Ioan. 20.13. Cyp.l.1 epiſ.1. ad Cornelium Chry.3 de Sac. Aug.l.50.h.49 De l.3.c.13

etiam poteſtatem *a* peccata remittendi in ea eſſe, quarite,& ſecundùm leges à Chriſto Domino præſcriptas Sacerdotes vtantur, verè peccata remitti,& condonari credendum eſt:

3 *Qua ratione peccata in Eccleſia remittantur.*

Culpa omnis, & pœna in baptiſmo remittuntur. Hæc latiùs vbi de baptiſmo agetur: Baptiſmo non tollitur concupiſcentia Concil.Tr.ſeſ.5.c.3 Aug.l.1 de pec cat. mort.c.33. &1 de Ciu.c.25

Hæc autem venia, cum primùm fidem profitentes ſacro baptiſmo abluimur, adeò cumulatè nobis datur, vt nihil aut culpæ delendum, ſiue ea origine contracta, ſiue quid propria voluntate omiſſum, vel commiſſum ſit, aut pęnæ perſoluendum, relinquatur. Verùm per baptiſmi gratiam nemo tamē ab omni naturæ infirmitate liberatur, quin potius, cum vnicuiq; aduerſus concupiſcentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non deſinit, pugnandum ſit, vix vllum reperias, qui vel tam acriter reſiſtat, vel tam vigilanter ſalutem ſuam tueatur vt omnes plagas vitare poſſit.

4 *Præter baptiſmum remitti peccata in Eccleſia virtute clauium oſtenditur.*

Cum igitur neceſſe fuerit, in Eccleſia poteſtatem eſſe peccata remmittendi, alia etiam ratione, quàm baptiſmi ſacramento, claues, regni cælorum illi concreditæ ſunt, quibus poſſint vnicuique pœnitenti, etiam ſi vſq; ad extremum vitæ diem peccaſſet, delicta condonari; Clariſſima huius rei teſtimonia in ſacris litteris habemus. Nam apud S. Matthæum Dominus ita ad Petrum loquitur. *b* Tibi dabo claues regni cęlorum, & quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum, & in cęlis, & quodcumque ſolueris ſuper terrã, erit ſolutum, & in cœlis. Item, *c* Quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata, & in cœlo, & quęcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta, & in cœlo. Deinde S. Ioannes teſtatur Dominum, cum inſufflaſſet Apoſtolis, dixiſſe, *d* Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retēta ſunt.

b Mat.16 19.20

c Mat.8. 18.

d Ioan.20 23.

poteſtatis remittendi peccata amplitudo

5 *Nullis certis peccatis, & temporibus poteſtas remittendi peccata circumſcribitur.*

Neq; verò exiſtimandum eſt hanc poteſtatem certis quibuſdam peccatorũ generibus definitã eſſe. Nullũ.n. tã nefariũ facinus, vel admitti, vel cogitari poteſt, cuius re-

remittendi poteſtatẽ ſancta Eccleſia nõ habeat; quemmadmodũ etiam nemo adeò improbus,& ſceleſtus fuerit, quem *a* ſi erratorum ſuorum verè pæniteat, certa ei veniẹ ſpes propoſita eſſe non debeat. Sed neq; hęc eadem poteſtas circumſcribitur, vt præfinito ſolũ aliquo tempore ea vti liceat: nam quacumq; hora peccator ad ſanitatem redire voluerit, reijciendum non eſſe docuit *b* Saluator noſter cùm Principi Apoſtolorum interroganti, quoties peccatoribus ignoſcendũ eſſet, an ſepties reſpondit: non ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties.

Vide Amb. li. 1 de pen. c. 1. & 2. Au. in Enchr. c. 2.
a Eze. 18. 21. 22.
b Mat. 18. 21.

6 *Non omnibus Christianis potestas remittendi peccata est concessa.*

Verùm, ſi miniſtros, diuinæ huius poteſtatis ſpectemus, ea minùs latè patere videbitur. Dominus enim nõ omnibus, ſed Epiſcopis tantùm, & ſacerdotibus tanti muneris poteſtatem dedit. Idem etiam cenſendũ erit, quod ad rationem eius poteſtatis exercendæ pertinet. Nam per ſacramenta ſolùm; ſi eorum forma ſeruetur, peccata remitti poſſunt; aliter enim nullum ius à peccatis ſoluendi Eccleſiæ datum eſt. Ex quo ſequitur tùm ſacerdotes, tùm ſacramenta ad peccata condonanda, veluti inſtrumenta, valere; quibus Chriſtus Dominus auctor ipſe, & largitor ſalutis remiſſionem peccatorum, & iuſtitiam in nobis efficit.

Soli ſacerdotes interuenientibus tamen Sacramentis remittunt in Eccleſia peccata
Con. Tri. ſeſ. 14 c. 6. in doctina de pæn.
Hier. epi. 1 ad Heliod Aug l. 18. c. de ciu. c. 9. Chriſtus primaria cauſa remiſſionis peccatorum: ſacerdotes autem, & ſacramenta inſtrumentales.
Conc. Trid. ſeſ. 6. c. 7 & ſeſ. 14. c. 1 2. & 6. Cle. epi 4 ad Iulia.

7 *Quantum sit munus remittendorum peccatorum Ecclesiæ concessum.*

Vt autẽ fideles celeſte hoc munus, quod ſingulari in nos Dei miſericordia Eccleſiæ donatũ eſt, magis ſuſcipiant, atque ad eius vſum, & tractationem ardentiori pietatis ſtudio accedãt, conabitur Parochus huius gratiæ dignitatem, & amplitudinem demonſtrare. Ea autem ex hoc potiſſimùm perſpicitur, ſi cuius virtutis ſit peccata remittere, & homines ex iniuſtis iuſtos reddere, dil genter expoſitum fuerit. Cõſtat enim infinita, & immenſa Dei vi hoc effici; quam eandem in excitandis mortuis, & in mundi creatione neceſſariam eſſe credimus. Quòd ſi etiam, vt Auguſtini ſententia confirmatur, maius opus exiſtimandum eſt, aliquem ex impijum facere, quàm cœlum, terram ex nihilo creare,

Iuſtificatio peccatorum eſt infinitæ Dei potentiæ opus
Rom. 8 33.
1 Cor. 11
in Ioan. & colligitur etiam ex Pſal. 144. 9

cum ipsa creatio non nisi ex infinita virtute possit existere; consequens est, vt multò magis peccatorum remissio infinitæ potestati tribuenda sit.

Solus Deus peccata remittit, quod similitudine declaratur Au. l. 1. de pec. meritis c. 23. & ho. 23 in li. 10. ho. Amb. lib. 2. de Cain. & Abel, c 4. a Isaiæ 43. Matt 9. 3. Marc. 2. 7.

8 *Nullus præter solum Deum propria auctoritate peccata remittit.*

Quare verissimas esse priscorum Patrũ voces agnoscimus, qui confitétur ab vno Deo peccata hominibus condonari: neque ad alium auctorem, quàm ad summã eius bonitatem, & potentiam, tam mirificum opus referendum esse; *a* Ego sum, inquit ipse Dominus per Prophetam, ego sum ipse, qui deleo iniquitate tuas. Nam scelerum remittẽdorum eadẽ ratio videtur esse, quam in pecunia debita seruare oportet. Quemadmodum igitur à nemine, nisi à creditore pecunia, quæ debetur, remitti potest; ita cum vni Deo peccatis obstricti sumus (si quidem quotidie oramus, *b* Dimitte nobis debita nostra) perspicuum est à nemine, præter illum, debita nobis condonari posse.

b Matth. 6. 12.

9 *Potestas remittendi peccata ante Christum natum nulli mortalium concessa fuit.*

Christus, vt homo potestatẽ habuit remittendi peccata excellenter vid. D. Th. in 3 p. 6. 64. c Mat. 9. 6. d Ioan. 20. 21.

Hoc verò admirabile, & diuinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitũ est. Primus omniũ Christus, Saluator noster vt homo cum idẽ Deus verus esset, hoc munus à cęlesti Patre traditũ, accepit; *c* Vt sciatis, inquit, quia filius hominis habet potestatẽ in terra dimittẽdi peccata, ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuũ, & vade in domũ tuã. Cũ igitur homo factus esset, vt hominibus hanc peccatorũm veniã largiretur, priusquam in cęlum ascẽderet, vt ibi ad dexteram Dei in perpetuũ sederet, *d* eam potestatem Episcopis, & presbyteris in Ecclesia concessit: quamquàm vt, antea docuimus, Christus sua auctoritate, cęteri, vt eius ministri peccata dimittunt. Quamobrem si, quę infinita virtute effecta sũt, maximè admirari, & suscipere debemus: satis intelligimus, prętiosissimum hoc munus esse, quod Christi Domini benignitate Ecclesiæ donatũ est.

10 *Qua virtute homines peccatorum suorum veniam consequantur.*

Sed ipsa etiã ratio, qua Deus Clemẽtissim⁹ Pater, mũdi

di peccata delere constituit, animos fidelium ad huius beneficij magnitudinem contemplandam vehementer excitabat: *a* Sãguine enim vnigeniti sui filij scelera nostra expiari voluit, vt pœnam, quam nos pro peccatis commeruimus, vltrò ille persolueret, *b* iustusque pro iniustis damnaretur, innocẽs pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, *c* nos non corruptibilibus auro, & argento redẽptos esse, sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati Christi, & incontaminati, facilè statuemus, nihil nobis salubriùs contingere potuisse hac remittendi peccata potestate, quæ inexplicabilem Dei prouidentiam, summamque erga nos charitatem ostendit. Ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perueniat, necesse est.

Christi sanguine peccata remitti.
a Rom. 3. 23. 3. & 5. 9. Eph. 1. 7. & 13.
b 1. Pet. 3. 18.
c 1. Pet. 1. 18. 19

11 *Quo maximè pacto cernatur amplitudo beneficij, quod in potestate clauium affertur.*

Nam qui Deum mortali aliquo peccato offẽdit, quidquid meritorũ, *d* ex Christi morte, & cruce cõsequutus est, statim amittit, & *e* omninò Paradisi aditu, quẽ prius interclusũ, Saluator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidẽ cum in mentẽ venit, facere non possumus, quin humanæ miserię consideratio vehemẽter sollicitos nõ habeat. Verũ si animũ ad hãc admirabilẽ potestatem referamus, quæ Ecclesię diuinitus tributa est, & huius articuli fide confirmati, oblatã vnicuiq; facultatẽ credamus, vt possit diuina ope adiutus, in pristinum dignitatis statum restitui; tũc verò cogimur sũmo gaudio, & lætitia exultare, & immortales Deo gratias agere. Ac profectò, si grata, & iucũda medicaméta videri solent, quę nobis medicorũ arte, & industria, cùm graui aliquo modo laboramus, parantur, quantò iucũdiora esse debent ea remedia, quæ Dei sapientia ad animarum curationem, atq; adeò ad vitã reparandam instituit? cum præsertim, nõ quidẽ dubiã salutis spem, vt medicinæ illæ, quæ corporibus adhibẽtur sed certissimam ijs, qui sanari cupiunt, salutem afferãt.

Mortalis peccati effectus.
d Heb. 10. 26.
e Cor. 6. 9. 10.
Quantum sit beneficium in potestate clauium Ecclesiæ concessum.
Simile.
Frequentandũ pœnitentiæ sacramentum.

12 *Cur, ac quomodo remedia in potestate clauium Ecclesiæ tributa Christiani frequentare debeant.*

Erunt igitur fideles hortandi, postquàm tam ampli, &

præclari muneris dignitatem cognouerunt, vt illud etiã studeant ad suum commodum religiosè cõuertere. Vix enim fieri potest, vt qui re vtili, & necessaria nõ vtatur eam contemnere non existimetur: præsertim verò, cũ Dominus hanc potestatem remittẽdi peccata ea re tradiderit Ecclesiæ, vt omnes hoc salutari remedio vterẽtur: nam, quemadmodum nemo sine baptismo expiari potest, ita quicunque baptismi gratiam mortiferis sceleribus amissam recuperare voluerit, ad aliud expiationis genus nimirũ penitẽtiæ sacramẽtũ, cõfugiat necesse est. Verùm hoc loco admonendi sunt fideles, ne tam ampla veniæ facultate proposita, quã etiã nullius tẽporis termino definiri declarauimus, vel ad peccatũ faciliores, vel ad resipiscendũ tardiores reddantur, in altero enim, cum iniuriosi, & contumeliosi in hanc diuinam potestatem manifestè deprehendantur indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertiatur: in altero verò, magnoperè verendum est, nè mortè præoccupati, frustra peccatorum remissionẽ confessi fuerint, quam tarditate, & procrastinatione meritò amiserunt.

Propter veniæ facultatem nõ peccandum. ec. 9 56 & 21 1. Non differendam esse penitentiam vsque ad mortem docet Christus Luc. 12 39 49. Ioan. 9, 4 & 12. 35 vide Au. tr. 33 in Ioan & l. 40 ho 41 hom. 2. Am. l. de pen. c. 1 & 2 c. 11.

DE VNDECIMO ARTIC.

CAP. XII.

MATTHÆVS.

Carnis resurrectionem.

1 *Quantum referat de hoc articulo exploratam habere cognitionem.*

Resurrectionis articulis scripturis precipue est confirmatus.

MAgnam huius articuli vim esse, ad fidei nostræ veritatem stabiliendam id maximè ostendit quòd a diuinis litteris non solùm credendum fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur. Quod quidem eum in alijs Symboli articulis, vix fieri videamus, intelligi potest, hoc, veluti firmissimo fun-

fundamento, salutis nostræ spem nixam esse. Nam, vt Apostolus ratiocinatur: *a* Si mortuorũ resurrectio nõ est, neq; Christus resurrexit: quòd si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra. In eo igitur explicando Parochus non minus operæ, & studij ponet, quàm in eo euertendo multorũ impietas laborarit, magnas, enim, & præclaras vtilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulò post demonstrabitur.

à *Cur Apostoli resurrectionem hominum, hic Carnis resurrectionem appellarint.*

Sed hoc in primis attendere oportebit resurrectionẽ hominum in hoc articulo carnis resurrectionẽ appellari. Quod quidem sine causa factum non est. Nã docere voluerunt Apostoli id, quod necessariò ponendum est, animam esse immortalem. Quare ne quis fortè eam simul cum corpore interijsse, vtrumque verò in vitam reuocari existimaret, cum animam plurimis sacrarum litterarum locis immortalem esse planè constet, ob eã rem carnis tantùm suscitandæ mentio in articulo facta est, & quamquam sæpè atiam in sacris scripturis caro integrum hominem, vt est apud Isaiam *b* Omnis caro fænum, & apud S. Ioannẽ *c* Et verbum caro factum est significet; hoc tamen loco Carnis vox, corpus declarat; vt duarum partium animæ, & corporis, quibus homo cõstat, altera tantùm, nẽpè corpus corrumpi *d* & in puluerem terræ, ex qua compactum est redire, animã verò incorruptam manere, intelligamus. At verò, cũ nemo, nisi mortuus fuerit, ad vitã reuocetur anima propriè nõ dicitur surgere. Carnis quoq; mẽtio facta est illius hæresis confutãdæ causa, quæ viuo *e* Apostolo, Hymenęi, & Phileti fuit, qui asserebant, cum de resurrectione in scripturis sacris ageretur, non de corporea, sed de spirituali, qua à morte peccati ad vitam inocentẽ resurgitur accipiendum esse. Itaq; his verbis planũ fit eum errorem tolli, & veram corporis resurrectionẽ confirmari.

3 *Quibus potissimum Scripturis doctrina de vera corporum resurrectione, stabilienda sit.*

Verũ Parochi partes erũt, hãc veritatẽ illustrare exẽ-

a 1. Cor. 15. 14. 15.

Animam immortalem esse probat iren. li. 2 c. 44. ex Gen. 27 & Ps. 20 5. & 148. ca. 6. vide itẽ Lactant. li. 7. c. 8 9. 10. & 11 Aug. in 3. ciuit cap 2

Isaie 40. 6.

ioan. 3. 10

Corpus solum corrumpitur.

Anima cum nõ intereat non resurgit.

b 2. Tim. 16. 17. 18

errorem hunc Basilides secutus est, teste. Iren. l. 1 c. 23. & omnis Gnosticorum fex idẽ l. 2. c. 56 contra verõ cũ resurrectionem. astruit idem li. 4 c. 24 & 5. c. 2. 3. 6. 7 & 8 vide item Ter. iustinum, Athenagoram, & alios

c 3. Reg. 17. 29. 20

d 4. Reg. 4. 34. 35.

e Mat. 9. 24. 25.

plis ex veteri, nouoq; Testamento, & ex omni Ecclesia-
Luc. 7. 13. 4. 14. stica historia depromptis: alij enim *a* ab Helia, & *b* He-
Ioan. 11. 32. 34. liseo in veteri testamento, alij præterees, quos *c* Chri-
a Act. 9. 39. 4. & 20. 10. 11. 12. stus Dominus à morte excitauit à sanctis *d* Apostolis, *e*
b Ite. l. 2. c. 56 & alijsq; per multis ad vitam reuocati sunt; quæ resurre-
Euf. l. c. 7. ctio multorum huius articuli doctrinam confirmat Vt
Amb. ser. 50 de S. Agnese. enim plures à morte excitatos credimus ita vniuersos
b Iob. 19. 25. 26 ad vitam reuocatum iri, credendum est, quin etiã pre-
d Dan. 12. 2 cipuus fructus, quẽ nos ex huiusmodi miraculis cape-
e Matt. 22. 3. li. re debemus, ille est; vt summam fidem huic articulo
32. tribuamus. Sunt multa testimonia, quæ Paroch s, qui
Mar. 22. 25. 26. in sacris litteris mediocriter versati sunt, facilè occur-
Luc. 30 33. rent. Illustriora verò loca sunt in veteri quidem testa-
f Mat. 25 21. 32 & 19. 28 mento, quę leguntur apud Iob, *f* cum ait se in carne sua
Mat. 13. 26. 27. conspecturum Deũ suum: & apud Danielem de ijs, qui
12 & 18. in puluere terræ dormiũt, alios in vitam æternam, alios
g 1. Cor. 8. 12 13 14. in opprobrium sempiternum euigilaturos: in nouo au-
h 1. Thes. 5. 13. tem Testamẽto, quæ S. Matthæus refert de disputatio-
14. 15. ne, quam Dominus Saducæis habuit; præterea, *g* quæ
i 1. Cor. 15, 35. Euangelistæ narrant de extremo iudicio. Atq; huc etiã
37. 38. referẽda sũt, quę Apostolus *h* ad Corinthios, & *i* Thes-
salonicenses scribens, accurata ratione disseruit.

4 *Quibus similitudinibus eadẽ veritas stabiliri possit.*

Sed quamuis hoc fide certissimum sit, multùm tamẽ proderit, vel exẽplis, vel rationibus ostendere, id quod fides credendum proponit, à natura, aut ab humanæ mentis intelligentia non abhorrere: itaque Apostolus,
k Ibid. 42. quærenti, quomodo resurgent mortui, sic respondit, *K* Insipiẽs, tu quod seminas, nõ viuificatur, nisi prius moriatur: & quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, vt puta, tritici, aut alicuius ceterorum: Deus autem dat illi corpus sicut vult,
S. Greg. lib. 11. moι c. 2. 28. v9. & 30. & paulò post inquit: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Ad eam similitudinẽ multa præterea adiungi posse, S. Grægorius ostendit: Lux enim, inquit, quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgendo reuocatur, & arbusta viriditatẽ amittunt, & rursus quasi resurgendo reparantur, & semina putrescẽdo moriuntur, & rursum germinãdo resurgũt.

5 Ra-

5 *Rationes, quibus hæc ipsa veritas comprobatur.*

Rationes illę prætereа, quæ ab Ecclesiasticis scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem probandam accommodatę videri possunt. Ac primùm quidem cum animæ immortales sint, & tamquam pars hominis ad humana corpora naturalem propensionem habeant, eas corporibus seiunctas perpetuò manere, præter naturā existimandum est. Quoniam verò quod naturæ aduersatur, ac violentum est, diuturnum esse non potest, consentaneū fore videtur, vt denuò cū corporibus iungātur: ex quo etiam sequitur, vt corporū resurrectio futura sit, quoquidē argumētandi genere Saluator ipse noster vsus esse videtur, cū aduersus Sadduceos dispută̄s, ex animarum immortalitate corporum resurrectionem conclusit. Deinde, cùm malis supplicia bonis præmia à iustissimo Deo sint proposita, ex illis verò quam plurimi, antequam debitas pænas persoluant, ex his magna ex parte nullis affecti virtutis præmijs è vita decedant, necesse est iterum animas cum corporibus coniūgi, vt pro sceleribus, aut rectè factis corpora, quibus veluti peccati socijs homines vtuntur, vnà cum anima pæna, aut premio afficiantur; qui locus diligentissimè tractatus est à S. Chrisost. in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apostolus, cum de resurrectione dissereret; *Si in hac vita, inquit tantùm in Christo sperātes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.* Quæ quidem verba nemo ad animæ miseriam referri existimabit; quæ cum immortalis sit, quamuis corpora non resurgerent, in futura tamen vita, beatitudine frui posset; verū de toto gomine intelligenda sunt: nisi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur, necesse est, vt qui, quemadmodū Apostoli tot ærumnas, & calamitates in vita perpessi sunt, omnium sint miserrimi. Idem verò multò apertius docet ad Thessalonicēses his verbis, *a Gloriamur in Ecclesijs Dei pro patiētia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplū iusti iudicij Dei, vt digni habeamini * in regno Dei, pro quo, & patimini: si tamen iustū est apud Deū retribuere tribulationē ijs*

Hæc ratio sumitur ex Arist. in 2. de anima tex. 4 & Augu. lib. 12. super Gen. c. 35

Animæ præter naturam perpetuò separantur a corpore.

Vide hanc ratio nē apud Dam. l. 4 de fide orth c. 28. & Ambr. in l. de fide resurrect.

Chrysost. hom. 49. 50. ad pop. Antioch. vide item hom. 44. in Ioan. 1. Cor. 15. 19.

a 2. Thes. 1. 4.

* In editione vulgata est in sed in quibusdam exemplaribus M. S. inuenitur.

qui vos tribulant, & vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum, in reuelatione Domini Iesu, de cœlo cum Angelis virtutis eius, inflamma ignis dãtis vindictã ijs, qui non nouerunt Deũ, & qui non obediunt Euãgelio Domini nostri Iesu Christi. Adde etiã non posse homines, quãdiu anima à corpore seiuncta est, plenam fælicitatem, & bonis omnibus cumulatã adipisci. Vt enim quælibet pars à toto separata, imperfecta est, ita etiam anima, quæ corpori non est adiuncta; ex quo sequitur, vt illi ad summam fœlicitatem nihil desit, & corporum resurrectionem necessariam esse. His igitur, atque alijs huiusmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit.

Plena beatitudo hominis non est nisi anima corpori iungatur.

6 *Nullus homo tunc inuenietur, qui mortis, & resurrectionis sit expers.*

De varia resurgentium conditione.

Explicare præterea diligenter oportebit, ex Apostoli doctrina, quinam ad vitam suscitandi sint, nã ad Corinthios scribens: *a* Sicut in Adã, inquit, omnes moriũtur, ita, & in Christo omnes viuificabuntur. Omni itaq; malorum bonorumq; discrimine remoto, omnes à mortuis, quamquam non omnium par conditio futura est, resurgẽt, *b* qui bona fecerunt, in resurrectionẽ vitæ, qui verò mala egerũt, in resurrectionem iudicij. Cũ autem omnes dicimus, tam eos intelligimus qui aduentãte iudicio mortui iam erũt, quàm eos, qui morientur. Huic enim sentẽtiæ, quæ asserit omnes morituros esse nemine excepto, Ecclesiam acquiescere, ipsam que sententiã magis veritati cõuenire, scriptum reliquit S. Hieronym. idem sentit & S. Aug. Neq; verò huic sententiæ repugnãt Apostoli verba, ad Thessalonicẽses scripta, *c* Mortui qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera. Nam S. Ambr. cùm ea explanaret ita inquit: In ipso raptu mors* præueniet, & quasi per soporẽ, vt egressa anima in momẽto reddatur: cum enim tollentur, morientur, vt peruenientes ad Dominum præsentia Domini recipiant animas, quia cum Domino mortui esse non possunt. Eademque sententia comprobatur August. auctoritate, in lib. de Ciuit. Dei.

a Cor. 15. 22.

b Ioan. 5. 29.

Omnes homines morientur antequam iudicio finis imponatur.

Hie. ep. 152. ad Minorum, & Alexand. Aug. l. 20. de ciuitat. cap. 20. cap. 1. Thes. 4. 16. 17. S. Ambr. in 1. ep. st. ad Thess. Cap. 4.

* prouenier.

Aug. lib. 20. de ciu. Dei, ca. 20.

7 *Idem*

7 *Idem prorsus corpus anima humana in extremo iudicio recipiet.*

Cũ verò multum referat, nobis certò persuaderi hoc ipsum, atq; adeò idem corpus, quod vniuscuiusque proprium fuit; quamuis corruptũ sit, & in puluerẽ redierit tamen ad vitam suscitandum esse, illud etiam Parochus accuratè explicandum suscipiet. Hæc Apostoli est sententia, cũ inquit; Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem; ea voce, hoc, propriũ corpus apertè demonstrat. Iob etiam de eo clarissimè vocinatus est. *b* Et in carne mea, inquit, videbo Deũ, † quẽ visurus sum * ego ipse, & oculi mei cõspecturi sunt, & non alius. Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectionis definitione. Est enim resurrectio, auctore Damasceno, ad eum statum vnde cecideris reuocatio. Denique si consideremus, cuius rei causa resurrectio sit futura, vt paulò ante demonstratum est; nihil erit quod cuiusquam animam hac in re dubium facere possit.

Idem omnino corpus resurget. Hyer. in Paul. epitaph. Greg. l. 14. mor. c. 29. idem probari potest ex Ier. l. 4. c. 24. & c. 2. 3.

b 3. Cor. 15. 53.

* Saluatorem meum addunt M.S. quædam.

Damas. libr. 4 de orthod. fide c. 28.

8 *Cuius rei causa resurr. corporũ diuinitus sit instituta.*

Idcirco autem corpora excitanda esse docuimus, vt referat vnu quisq; propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Hominẽ igitur in ipso corpore, cuius opera, vel Deo, vel dæmoni seruiuit, resurgere oportet; vt cũ eodẽ corpore triumphi coronas, & præmia consequatur, aut pœnas, & supplicia miserrima perferat.

Iob. 19. 26 27.

9 *Corpora contractam in hac mortali vita deformitatem non resument.*

Neq; verò corpus tantùm resurget; sed quidquid ad illius naturæ veritatem, atq; ad hominis decus & ornamentum pertinet, restituendum est. Præclarũ ea de re. S. Augustini testimonium legimus. Nihil tunc vitij inquit, in corporibus existet, si aliqui plus pinguedine obesi, & crassi extiterint, non totam corporis molem assument; sed quod illam habitudinem superabit, reputabitur superfluum: & è diuerso, quęcumq; vel moribus, vel senium cõfecit in corpore, reparabitur per Christi virtute diuina; vt si aliqui propter macrorẽ fuerint graciles: quia Christus non solùm nobis corpus reparabit; sed quidquid per miseriã huius vitæ fuerit nobis adẽptum.

Corporis resurgentis pulchritudo, & integritas.

Item

Item alio loco; Nõ resumet homo capillos, quos habuerit, sed quos decuerit, iuxta illud: *a* Omnes capilli capitis vestri numerati sũt, qui secundũ diuinam sapientiã sunt separandi. In primis verò, quoniam mẽbra ad veritatẽ humanæ naturæ pertinent, simul restituentur omnia. Qui enim vel ab ipso ortu oculis capti sunt, vel ob aliquẽ morbũ lumina amiserunt, claudi, atque omnino manci, & quibus suis mẽbris debiles, integro ac perfecto corpore resurgẽt; aliter enim animæ desiderio, quæ ad corporis coniunctionem propensa est, minimè satisfactum esset, cuius tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Præterea satis cõstat, resurrectionem, æquè, ac creationem, inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia à Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiã in resurrectione futurum omnino affirmare oportet.

Ioan. Hier. Capilli quos homo accipiet. Aug. lib. 22. ciuit. cap. 19. & Enchir. c. 39.
a Mat. 10. 30.

10 *Martyris corporibus integris resurgentes in eis vulnerum cicatrices gestabunt.*

Neq; id de martyribus solùm fatendũ est, de quibus S. August. ita testatur: Non erunt absq; illis membris non enim posset illa mutilatio, non esse corporis vitiũ, alioquin qui capite trũcati sunt, deberent sine capite resurgere; veruntamen extabunt in eorũdem mẽbrorũ articulis gladij cicatrices, refulgentes super omne aurũ, & lapidem pretiosum, veluti cicatrices vulnerũ Christi.

Vide lib. 22. de ciuit. Dei, c. 20. vbi horum verborum sensus planior est. Cicatrices martyrum relinquentur post resurrectionẽ, ad cumulum felicitatis, in improbis autẽ contra ad miseriam.

11 *Etiam improborum corpora mutilata hic, resurgent integra.*

Quod de improbis quoque verissimè dicitur, & si illorum culpa membra amputata fuerint, nam quò plura membra habebunt, tantò acerbiori dolorũ cruciatu cõficientur; quare illa membrorum restitutio nõ ad eorũ felicitatem, sed calamitatem, ac miseriã est redũdatura; cùm merita non ipsis membris, sed personæ, cuius corpori coniuncta sunt, adscribantur, nam ijs, qui pœnitentiam egerunt ad præmium, illis verò, qui eandem contempserunt, ad supplicium restituentur. Hæc verò si à Parochis attentè cõsiderentur, nunquã eis rerũ, & sententiarum copia deerit ad excitandos, inflammandosq; pietatis studio fideliũ animos, vt vitæ huius molestias,

&

& ęrumnas cogitantes, beatā illam resurrectionis gloriam, quæ iustis, & pijs proposita est, auidè expectent.

Corpus iuxta substantiā idē prorsus resurget, sed tamen diuersa qualitate. Corpora damnatorum in medio igne fore perpetua probat. Aug. c. 21. ciu. c. 2. 3. 4.

12 *Corpora hominum postquam resurrexerint, qualia sint futura.*

Sequitur nunc, vt fideles intelligant, si ea spectemus quæ corporis substantiam constituunt, quamuis illud ipsum, atq; idem corpus à mortuis reuocari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longè aliam tamen, & diuersam eius conditionem fore. Vt enim cætera omittamus, in eo maximè resurgentium corpora omnia a seipsis different, quòd, cùm antea mortis legibus subiecta essent, posteà quā ad vitam suscitata fuerint, sublato bonorum, malorumque discrimine, immortalitatem assequentur. Quam quidem admirabilem naturæ restitutionē, insignis Christi victoria meruit, quam dę morte reportauit, quemadmodū scripturarum testimonia nos admonent; scriptum est enim *a* Præcipitabit mortem in sempiternum; & alibi. *b* Ero mors tua, ò mors, quod explicans Apostolus, inquit. *c* Nouissimè autem inimica destruetur mors; & apud S. Ioannem legimus; *d* Mors vltra non erit. Decebat autem maximè Christi Domini merito, quo mortis imperiū euersum est, peccatum Adæ longo interuallo superari. Idem etiā diuinæ iustitiæ consentaneum fuit, vt boni beata vita perpetuò fruerentur, mali verò sempiternas pęnas luentes quærerent mortem, & non inuenirent: optarent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis, & malis communis erit.

a Isa. 25. 8.
b Os. 13. 14.
c 1. Cor. 15. 26.
d Apoc. 21. 4.
Immortalitas, bonis, & malis communis iustitiæ Dei consentanea. Apoc. 9.

13 *Cuiusmodi dotibus beatorum corpora post resurrectionem erunt ornata.*

Habebunt pręterea Sanctorum rediuiua corpora insignia quædam, & præclara ornamenta, quibus multò nobiliora futura sint, quàm vnquam antea fuerint. Pręcipua verò sunt quatuor illa, quæ Dotes appellantur, ex Apostoli Doctrina, à Patribus obseruatæ, earum prima est; Impassibilitas, munùs scilicèt, & dos, quę efficeit, nè molestiæ aliquid pati, vllove dolore, aut incommodo affici queant. Nihil enim aut frigorum vis, aut flammæ ardor, aut aquarum impetus obesse eis poterit. *e* Seminatur

e 1. Cor. 15 42.

Vide itē Isa. 52. 8 & 49 10. Ad. 7. 14 & 21. 4. natur, inquit Apostolus, incorruptione, surget in incorruptione; Quod autem impassibilitatem, potiùs, quàm incorruptionem scholastici appellarint, ea causa fuit; vt quod est proprium corporis gloriosi, significarent. Non enim impassibilitas illis communis est cum damnatis quorum corpora, licèt incorruptibilia sint, æstuare tamen possunt, atque algere, varijsque cruciatibus affici.

Damnatorum corpora licèt sint incorruptibilia pati tamē possunt vide Is. 66. 24 Matt. 13. 50. & 25. 46.

Secundū ornamentum est Claritas.

Hanc consequitur Claritas, qua sanctorum corpora, tanquam Sol fulgebunt. Ita enim apud sanctū Matthæum testatur Saluator noster; *a* Iusti, inquit fulgebūt, sicut Sol in regno patris eorū. Ac, ne quis de eo dubitaret *b* suæ transfigurationis exēplo declarauit: Hanc interdum Apostolus Gloriam, modò Claritatem appellat, *c* Reformabit, inquit, corpus humilitatis nostrę configuratum corpori claritatis suæ, & rursum, *d* Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Huius etiā gloriæ, *e* imaginem quādam vidit populus Israel in deserto, cum facies Moysis ex colloquio, & præsētia Dei ita collucceret, *f* vt in eā filij Israel oculos intendere nō possent. Est verò claritas hæc; fulgor quidam ex summa animæ felicitate ad corpus redundans, ita, vt sit quædam cōmunicatio illius beatitudinis, qua anima fruitur, quomodo etiam anima ipsa beata efficitur, quod in eam pars diuinæ fęlicitatis deriuetur. Hoc verò munere non ęque omnes, perinde, ac primo, ornari credendum est: erunt quidem sanctorum corpora omnia æquè impassibilia, sed eundem splendorem non habebunt, nam vt testatur Apostolus, *g* Alia claritas Solis: alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum: stella enim à stella differt in claritate; sic & resurrectio mortuorum.

a Mat 13 43 ap. 3 7.
b Mat. 17 2.
c Ps. 3 21.
d 1. Cor. 15. 4.
e Ex. 34. 29 30.
f 2 Cor. 3. 7.
g 1. Cor. 15 41. 42.

Tertium ornamentum agilitas Au. li. 13. de ciui. ca. 18. & 20. & lib 3. cap. 12. Hie. in c. 40. Isa. super illa verba Mutabunt fortitudinem.

Cum hac dote coniuncta est illa, quam Agilitatem vocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur, facillimèque in quamcunque partem anima voluerit, ita moueri poterit, vt ea monitione nihil celerius esse queat: quemadmodum apertè Sanctus Augustinus in libro de ciuit. Dei, & Hieronymus in Isaiam docuerunt. Quare ab Apostolo dictum est; *h* Seminatur in infirmitate, surgit in virtute.

h 1 Cor. 15 4. Editio vulgata surget, sed M.S. sitiæ cū exemplar legūnt surgit, quæ auctor es.

Quartum ornamentum.

His verò addita est, quæ vocatur Subtilitas; cuius virtu-

rure corpus animæ imperio omnino subijcitur, eisq; ser-
uiet, & ad nutũ præsto erit, quod ex illis Apostoli ver- Subtilitas.
bis ostenditur. *a* Seminatur, inquit corpus animale, sur- *a* 1 Cor. 16 44.
get corpus spirituale Hæc ferè præcipua sunt capita, Quam saluta-
quæ in huius articuli explicatione tradenda erunt. res ex art. resur rectionis capiantur fructus

14 *Quem fructum ex tantis resurrectionis mysterijs fideles capiant.* Primus.

Vt autem fideles sciant, quæm fructum ex tot, tantorumq; mysteriorum cognitione capere possint, primum declarare oportebit, maximas à nobis Deo gratias agẽdas esse, *b* qui hæc sapientibus absconderit, & reuelauerit paruulis. Quot enim viri, vel prudentiæ laude præstantes, vel singulari doctrina præditi, in hac tam certa veritate cæci planè fuerũt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adspirare non licebat, est quòd summam eius benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus. *b* Matt. 11. 25.

Deinde magnus etiã ille fructus ex huius articuli meditatione consequetur, quòd scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudine, vel beneuolẽtia coniuncti sunt, facilè, tum alios, tũ nos ipsos consolabimur, quo quidẽ genere consolationis, *c* Apostolum vsum esse constat, cùm ad Thessalonicenses de dormientibus scriberet. *c* Secundus. c. 21. Thes. 4. 8.

Sed in omnibus etiam alijs ærumnis, & in calamitatibus futuræ resurrectionis cogitatio, summam nobis doloris leuationem afferet, quemadmodum Sancti Iob exemplo didicimus; *d* qui vna hac spe afflictum, & mœrentem animum sustentabat, fore aliquando, vt in resurrectione Dominum Deum suum conspiceret. Tertius. *d* Iob. 19. 25 26.

Præterea hoc plurimùm velabit ad persuadẽdũ fidelibus populis, vt rectam vitam integrã ab omniq; prorsus peccati labe puram agere, quàm diligentissimè curẽt, si enĩ cogitauerint ingẽtes illas diuitias, quæ resurrectionẽ consequũtur, ipsis propositas esse, facilè ad virtutis, & pietatis studia allicientur. Cõtra verò, nulla res maiorẽ vim habitura est ad cõprimẽdas animi cupiditates, homines q; à sceleribus auocãdos, quã si sæpius admoneantur, quibusnã malis, & cruciatibus improbi afficiẽdi sũt *e* qui extremo illo die procedẽt in resurrectionẽ iudicij. Quartus. *e* Ioan. 1 2.

CAP. XIII.

MATTHIAS.

Vitam æternam.

1 *Cur postremo loco hic fidei articulus sit positus, quã-tum referat illum frequenter populo explicari.*

Quæad vitæ æternæ materiã pertinent pluribus explicabuntur secunda petitione orationis Dominicæ. Fidelibus difficilima quæque æternæ vitæ in intuitu facilia. Matt. 5. 11. & 16 21 15. & 19 28. 29. 2 Cor. 1. 17 19 & Ni. 11. 9. 10. 11 21. 13.

SAncti Apostoli, duces nostri, Symbolum, quo fidei nostræ summa cõtinetur, ęternę vitæ articulo claudi, & terminari voluerunt, tũ quia post carnis resurrectionẽ nihil aliud à fidelibus expectandũ est, nisi æternæ vitæ premium, tum verò, vt perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis, sẽper ante oculos versaretur, doceremurq; in ea mentem, & cogitationes nostras omnes defigendas esse. Quare Parochi in erudiẽdis fidelibus nunquã intermittẽt, premijs æternæ vitæ propositis eorum animos accendere, vt quæcunque vel difficilima Christiani nominis causa subeunda esse docuerint, facilia, atq; adeò iucunda existiment, promptioresque ad parendum Deo, & alacriores reddantur.

2 *Quid per vitam æternam significetur.*

Vita ęterna, æternã beatitudinem significat vide Au. 1 5. c. 11. c. 12. & in Ps. 118. con. 19.

Sed quoniam sub his verbis, quæ ad beatitudinẽ nostram declarandam hoc loco vsurpantur, plurima mysteria in occulto latent, ea sic aperienda sunt, vt quãtũ cuisque ingenium ferat, omnibus patere possint. Admonendi igitur sunt fideles, his vocibus: Vitam ęternã nõ magis perpetuitatem vitæ, cui etiam dæmones, scelératique homines addicti sunt, quàm in perpetuitate beatitudinem, quę beatorum desiderium expleat, significari: Atque ita intelligebat legis peritus ille, *a* quià Domino Saluatore nostro, quid sibi faciendum esset, vt vitam æternam possideret, in Euãgelio quæsiuit, perinde ac si diceret: Quænam mihi prestãda sunt, vt ad eum locum, vbi perfecta fęlicitate frui liceat, perueniam? In hunc verò sensum sacræ litteræ hæc verba accipiunt, vt *b* multis in locis licet animaduertere.

a Luc. 10. 25.

b Matt. 19, 14. & 25. 16.

Cur

3 *Cur vita æterna nomine summa illa beatitudo designetur.*

Hoc verò potissimùm nomine summa illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret, eam in rebus corporeis,& caducis,quę ęterna esse non possunt,consistere. Neque enim hæc ipsa beatitudinis vox satis explicare poterat,quod quærebatur;præsertim cum nō defuerint homines inanis cuiusdam sapientię opinione inflati,qui summum bonum in ijs rebus ponerent,quæ percipiuntur sensibus.Hęc enim pereunt,& veterascunt;beatitudo verò nullo temporis termino definienda est, quin potius terrena hęc longissimè à vera fęlicitate absūt, à qua is,quā maximè recedit,qui mūdi amore,& desiderio tenetur,scriptū est enim. *a* Nolite diligere mundū, neq;ea quæ in mundo sunt Si quis diligit mundum,nō est charitas Patris in eo:& paulò post;*b* Mundus trāsit, & concupiscentia eius. Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt,vt mortalia contemnere,nullaque in hac vita,in qua *c* nō ciues, sed aduenæ sumus, fœlicitate obtineri posse in animum inducant: Quamquam hic etiam beati meritò dicemur *d* si abnegantes impietatem,& sęcularia desideria,sobriè, & iustè,& piè vixerimus in hoc sęculo,expectātes beatā spem,& aduentū gloriæ magni Dei;& saluatoris nostri Iesu Christi.Hæc autem cū per multi,*e* qui sibi ipsis sapienter videbantur,minus intelligerent,& in hac vita felicitatē querendā putarēt,stulti facti sunt,& in maximas calamitates inciderūt.Sed illud præterea ex vi huius nominis, Vitam ęternam, percipimus semel adeptā fælicitatem,amitti nunquā posse,vt falsò nōnulli suspicati sunt, nā felicitas ex omnibus bonis,sine vlla mali admistione cumulatur,quę cū hominis desideriū expleat, in ęterna vita necessariò cōsistit,neq; enim potest beatus nō magnoperè velle,vt illis bonis,quę adeptus est,sibi perpetuò frui liceat. Quare nisi ea possessio, stabilis, & certa sit, maximo cruciatu timoris angatur,necesse est.

4 *Æterna beatitudo verbis,aut mente humana comprehendi non potest.*

Verùm quanta sit beatorū,qui in celesti patria viuūt

H fæli-

Ioan.17.2. Rom.27 & 6 2 23. Vide Au.19.de ciu.c.5 6 & 7. It. Eth.ca.7.8. & 9

a Ioan.2.15 *b* Ibid.17 *c* I.Pet.2 11 Spe in hac vita inchoari potest nostra beatitudo. *d* Tit.2 13 *e* Rom.1 22. Beatitudinem æternam esse oportet. Augu. de ciu. Dei 12. c. 20. Fælicitas est omnium bonorum sine vlla mali admistione iugis possessio Boet. in 3. de Con. pol. 2. De ineffabili sanctorum gloria, & de præmis essentialibus, & accidentalibus. Vide Au.l.2 de ciu.c. 29 & 30. l.3 de lib. arb. ca.15.& ser.64. de verbi Dom. 6. se.37.de Sanctis.

Beatitudo proprio verbo nequit exprimi.

felicitas, eaq; ab ipsis tantùm, præterea à nemine comprehendi possit, hæ ipsæ voces, cum vitam beatam dicimus satis demonstrant, nã cùm ad rem aliquam significandam eo nomine vtimur, quod cùm multis alijs cõmune est, facilè intelligimus deesse propriam vocem, qua res illa planè exprimatur. Cum igitur fælicitas ijs vocibus declaretur, quæ non magis in beatos, quàm in omnes, qui perpetuò viuant, rectè conueniunt, hoc nobis argumento esse potest, altiorem, & præstantiorem quandam rem esse, quàm vt proprio vocabulo perfectè significãre eius rationem possumus Nam, & si plurima alia nomina cœlesti huic beatitudini in sacris litteris tribuuntur, cuiusmodi sunt, *a* regnum Dei, *b* Christi, *c* Cœlorum, *d* Paradisus, *e* Sancta ciuitas, *f* noua Hierusalem, *g* domus Patris; tamẽ perspicuum est nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandam satis esse. Quare Parochi, hoc loco, oblatam sibi occasionem non prętermittent, fideles tam amplis Premijs, quæ vitæ æternæ nomine declarãtur, ad pietatem, & iustitiã, & omnia Christianę religionis officia inuitandi. Cõstat enim vitã in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari solere, atqui hoc potissimum bono, cum vitã æternam dicimus, beatitudo definitur. Quod si exigua hac, & calamitosa vita, quę tot, & tam varijs miserijs subiecta est, vt mors veriùs dicenda sit, nihil magis amatur, nihil, aut carius aut iucundius esse potest; quo tandem animi studio, qua contentione ęternam illam vitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis, perfectam, & absolutam bonorum omnium rationem coniunctam habet?

a Matt. 13. & 21. 31. Marc. 1. 15. *b* Ioan. 18. 26. Ephes. 5. 5. Cor. 13. *c* Mat. 5. 3. 10. & 6. 21. & 11. 12. & 18. 2. *d* Exod. 28. 13. Luc. 23. *e* Cor. 13. 3. Isaia 52. 1. Apoc. 21. 11. 10. & 22. 19. *f* Apo. 3. 12. 21. *g* Ioan. 14. 2.

Vita magũ bonum, & quantum ab omnibus expetatur, vide Aug. l. 11. ciu. c. 27. & 28. Vita hæc potius mors dicenda, Au. l. 12. ci. ca. 20. Felicitas malum nullum admitit & nullũ bonum excludit, Au. li. 12 de ci. c. 50. *h* Chr. in 20. c. ad Teo. c. lapsũ Ansel. ep. 2. ad l. Hugone, & in 1 de simul c. 17. 2. Apoc. 7. 16. & Isa. 49. 10.

5 *Beatitudo omnium malorum priuatione, & omnium bonorum adeptione continetur.*

Nam vti sancti Patres tradiderunt, æternæ vitæ fęlicitas omnium malorum libe ratione & bonorum adeptione definienda est. De malis clarissima sunt sanctarũ litterarum testimonia: scriptum est enim in Apocalypsi *h* Non esurient, neque sitient amplius, neq; cadet super illos Sol, neque vllus æstus: & rursus; Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors vl-

tra

tra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quia prima abierunt. Iam verò beatorum immensa gloria, innumeraque solidæ lætitiæ, & voluptatis genera futura sunt: cuius gloriæ magnitudinem cum animus noster capere, aut illam penetrare nullo modo possit; necesse est, nos in illam, *a* nempe in gaudium Domini intr oire, vt eo circumfusi, mentis desiderium cumulatè expleamus.

a Apoc. 21. 4. & Isaiæ 15. Omne bonum concludit. Matt. 25. 21. Ioan. 15. 11. & 16. 20. 22 hanc

6 Quibus præcipuè bonorum generibus beati perfruantur.

Quamuis autem, vt Sanctus Augustinus scribit, faciliùs mala, quibus cariturí sumus, quàm bona, ac voluptates, quas hausuri sumus, numerari posse videantur; danda tamen erit opera, vt quæ fideles summç illius fęlicitatis adipiscendæ cupiditate inflammare poterunt, breuiter, & dilucidè explicentur. Sed illa in primis distinctione vti oportebit quam à grauissimis diuinarum rerum scrptoribus accepimus, ij enim duo bonorũ genera esse statuunt; quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet; alterum ipsam beatitudinem consequitur; quare illa essentialia, hæc verò accessoria bona, docendi causa appellarunt.

Aug. serm. 94. de verb. Dom. & de Symb. ad Cath. li. 3. c. 11 Beatitudo duplex vna essentialis, altera accessoria: de hac distinctione, vide doct. in 4. sent. diu. 4. Th. in supp. q. 9. 6. art. 1.

7 In quo consistat essentialis, & primaria æterna beatitudinis causa.

Ac solida quidem beatitudo, quam essentialem communi nomine licet vocare, in eo sita est, vt Deũ videamus, eiusque pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principiũ. *b* Hæc est vita æterna, inquit Christus Dominus, vt cognoscant te solùm Deum verum, & quem misisti Iesum Christum; quam sententiam Sanctus Ioannes videtur interpretari cum ait; *c* Carissimi nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus; scimus, quoniã cum apparuerit similes, ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est; significat enim beatitudinem ex ijs duobus constare tum quòd Deum intuebimur, qualis in natura sua, ac substantia est, tum quòd veluti Dij efficiemur. Nam, qui illo fruuntur, quamuis propriam substantiam retineant admirabilem tamen quandam, & propè diuinam for-

Præmium essentiale est Dei visio Aug. l. 22. ciuit. c. 29. *b* Ioan. 17. 3 *c* 1. Ioan. 3. 3. Beatitudo hominis duobus constat.

mam induunt, vt Dij potius, quàm homines videantur.

8 *Beati, quomodo Dei formam, & naturam quodammodo induant.*

Beati ad diuinam naturam proximè accedunt.

Hoc autem cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quod vnaquæq; res, vel ex eius essentia, vel ex eius similitudine, & specie cognoscitur. At quoniam nihil est Deo simile, cuius similitudinis adiumento ad perfectam eius notitiã peruenire possimus, consequens est, vt eius naturam, & essentiam videre nemini liceat, nisi hæc eadem diuina essentia se nobis coniunxerit. Atque id Apostoli verba illa significant, *a* Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nam, quod inquit in ænigmate, interpretatur sanctus Augustinus: in similitudine ad Deum intelligendum accommodata. Quod etiã sanctus Dionysius apertè ostendit cum affirmat nulla inferiorum similitudine superiora percipi posse, neque enim ex alicuius rei corpore, & similitudine, eius quæ corpore careat, essentia, & substãtia cognosci potest: cumpræsertim necesse sit, rerum similitudines minus concretionis habere, & magis spirituales esse, quàm res ipsas, quarũ imaginem referunt, quemadmodum in omnium rerum cognitione facilè experimur: quoniam verò fieri non potest, vt alicuius rei creatæ similitudo æquè pura, & spiritualis, ac Deus ipse est, reperiatur, ita fit, vt ex nulla similitudine diuinam essentiam perfectè intelligere possimus. Accedit etiam, quod omnes creatæ res certis perfectionis terminis circumscribuntur. At Deus infinitus est, neque vllius rei creatæ similitudo eius imměsitatě capere potest. Quo circa vna illa ratio diuinæ substantiæ cognoscendæ relinquitur, vt ea se nobis coniungat, & incredibili quodam modo intelligentiam nostram altiùs extollat, atque ita idonei ad eius naturæ speciem contemplandam reddamur.

a 1 Cor. 13. 12. S. Dionisio c. 1 de diu. nom. Vide D. Th. in 1. p. q. 12 ar. 2. & cõt. hent. l. 3. c. 51. 52.

b Ps. 35 10. De lumine gloriæ, vide S. Th. in 1 p q. 5. art. 12 & cont. gen. l. 3 c. 53.

9 *Lumine gloriæ beati illustrantur, & ad Deum videndum tota spe omnes commoueri debent.*

Id verò lumine gloriæ assequemur, cum eo splendore illustrati, *b* Deum lumen verum in eius lumine videbimus,

mus: nam beati, Deum præsentem semper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo, & præstantissimo *a* diuinæ essentiæ participes effecti, vera, & solida beatitudine potiuntur; quam nos ita credere debemus, vt eam, Dei benignitate cum certa spe nobis expectandam esse, in Symbolo Patrum definitum sit: inquit enim; Expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi. *a* 1. pet. 14. Symb. Const.

10 *Quod in beatitudine homo Deo coniungatur, similitudine explicatur.*

Diuina hæc planè sunt, neque vllis verbis explicari, aut cognitione comprehendi à nobis possunt. Verùm licet aliquam huius beatitudinis imaginem in ijs etiam rebus quæ sensu percipiuntur, cernere. Nam quemadmodum ferrum admotum igni, ignem concipit, & quãuis eius substantia non mutetur, fit tamen, vt diuersum quidpiam, nimirum ignis esse videatur, eodem modo, qui in cœlestem illam gloriam admissi sunt, Dei amore inflammati ita efficiuntur, cum tamen id quod sunt, esse non desinant, vt multò magis distare ab ijs, qui in hac vita sunt, meritò dici possint, quàm ferrum cãdens ab eo, quòd nullam caloris vim in se contineat. Vt igitur rem paucis complectamur, summa illa, & absoluta beatitudo, quam essentialem vocamus, in Dei possessione constituenda est. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum, & perfectissimum possidet? A simili. Anselmus hanc tãgit similitudinem in lib. de simil. cap. 56

11 *Quæ sint accidẽtalia bona, quibus beati circũfluẽt.* Præmium seu bonum beatitudinis accidẽtale. Aug. li. 22. ciuit. c. 36

Verùm ad illam tamẽ quædam accedunt ornamẽta, omnibus beatis communia: quæ quoniam ab humana ratione minus remota sunt, vehementiùs quoq; animos nostros commouere, & excitare solent. Huius generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos videtur intelligere: *b* Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. Nam gloria quidem beati perfruentur, non illa solùm, quam tandem essentialem beatitudinem, vel cũ eius natura maximè coniunctam esse ostendimus: sed ea etiam, quæ constat ex clara, & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, & præstanti dignitate habi- *b* Rom. 2. 10 Qualis gloria beatorum ob quã ipsa beatitudo gloria dicitur psa. 83. 12. Rom. 8. 18. Honor beatorum quantus ab quem ipsi Reges. Apo. 5. 10.

turi sunt. At verò, quantus ille honor existimandus est, qui eis à Domino tribuitur, cũ *a* amplius non serui, sed amici, *b* fratres, ac *c* filij Dei vocentur? quare ita electos suos amâtissimis, & honorificétissimis verbis Saluator noster compellabit. *d* Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum. vt meritò liceat exclamare; *e* Nimis honorificati sunt amici tui Deus; *f* sed laudibus etiam à Christo Domino, coram Patre cœlesti, & Angelis eius celebrabuntur. Præterea, si hoc cõmune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui à viris sapientia prçstãtibus habeatur, quòd eos locupletissimos virtutis suæ testes fore existiment, quantùm beatorum gloriæ accessurum putamùs, quòd alius alium summo honore prosequetur?

In Grçco textu nominatur. *a* Luc. 12. 4. Ioan. 12 13. 14. *b* psal. 21 23 Ioan. 10 17 Hebr. 11 *c* Ioan. 10 51 Rom. 8 4 *d* Mat. 15 34 *e* Psal 138 17 *f* Mat. 12. 38

12 *Quibus bonorum copijs beati in æternis illis sedibus cumulabuntur.*

Infinita esset omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorũ gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus. Sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quçcunque nobis iucunda in hac vita cõtingere, vel etiam optari queant, siue ea ad mẽtis cognitionem, siue ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copijs beatam cœlestium vitam circumfluere: quamuis hoc altiore quodam modo, quàm oculus vidit, aut auris audiuit, aut in cor hominis ascendit, fieri *g* Apostolus affirmet, nam, corpus quidem, quod antea crassum, & cõcretum erat, cum in cœlo detracta mortalitate, *h* tenue, & spirituale effectum fuerit, nullis amplius alimentis indigebit; anima *i* autem æternæ gloriæ pabulo, quod magni illius conuiuij auctor trãsiens omnibus ministrabit, cũ summa voluptate exsaturabitur. Quis verò prætiosas, vestes aut regales corporis ornatus desiderare poterit, vbi nullus harũ rerũ vsus futurus sit, *k* omnesq; immortalitate, & splendore amicti, & sempiternæ glcriæ corona ornati erunt? Sed si amplæ etiam, & magnificæ domus possessio ad humanam fçlicitatem pertinet, quid cçlo ipso, quod Dei claritate vndique collustratur, vel amplius, vel magnificentius cogitari potest? Quare Prophe-

g 1 Cor. 2 9. Is. 64. 4 *h* 1. Cor. 15. 42. 43. *i* Luc. 12. 37. Terren. vita erunt beatis. 1 Cor. 15. 34. 35 *k* 1. Cor. 9 25 Apoc. 37 9 1. Tim. 4. 8.

pheta, cũ eius domicilij pulchritudinem sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas sedes perueniendi cupiditate arderet; *a* Quàm dilecta, inquit, tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini, cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Atque, vt hic sit omnium fidelium animus: hæc communis omnium vox, quemadmodum Parochi vehementer optare, ita etiam omni studio curare debent.

a Ps. 83.2.5.

13 ***Præmijs ijsdem, citra vllum discrimen, beati non afficientur.***

Nam, *b* in domo Patris mei, inquit Dominus, mãsiones multæ sunt, in quibus maiora, & minora pręmia, vt quisq; promeritus erit, reddentur. *c* Qui enim parcè seminat, parcè & metet; & qui seminat in benedictionibus de benedictionibus & metet. Quare non solùm ad eam beatitudinem fideles excitabunt, verùm etiam ad eius consequendam certam rationẽ hanc esse frequenter monebunt, vt fide, & charitate instructi, & in oratione, & sacramentorum salutari vsu perseuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant, ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparauit, vt aliquando impleatur, quod dictum est per Prophetam: *d* Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciç, & in requie opulenta.

b Ioan. 14.2.
c 2. Cor. 9.6
Diuersa erunt in cœlo meritorum premia.
Isa. 56.4.5.
Matt. 19.28.29.
1. Cor. 15.41.51.
Aug. 32. Ciu. c. 10.
Cyp. de o Per.
d Isa. 32.18.

CATECHISMI ROMANI

PARS SECVNDA

De Sacramentis in genere.

CAP. I.

1 *Doctrinam Sacramentorum tradere Parocho in primis est curandum.*

De Sacramẽtis in genere trede cim canones Con. Trid. sess. 7. praescrip.

VM omnis Christianae Doctrinae pars scientiam, diligentiamque desiderat, tum Sacramentorum disciplina, quae & Dei iussu necessaria, & vtilitate vberrima est, Parochi facultatem, & industriam postulat singularem, vt eius accurata, ac frequenti preceptione fideles tales euadant, quibus praestantissimae, ac sanctissimae res dignè, & salutariter impertiri possint, & sacerdotes ab illa diuini interdicti regula non discedant: *a* Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos.

2 *Quid nam sibi velit Sacramenti vocabulum.*

Matt. 7. 6.

Principio igitur, quoniam vniuersè de toto genere Sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis vi, atque natione oportet incipere, eiusq, ambiguam significationem explanare: vt, quę huius verbi sententia hoc loco propria sit, faciliùs intelligatur. Quare docendi sunt fideles Sacramenti nomen, quo ad propositũ rem attinet, aliter à profanis, quam à sacris scriptoribus acceptum esse, nam alij auctores Sacramẽti nomine obligationem illam significari voluerunt, cùm iurati aliquo seruitutis vinculo obstringimur, ex quo iusiurandum, quo se milites fidelem operam Reip. praestaturos pollicentur, sacramentum militare dictum est, atq; haec frequẽtissima huius vocabuli significatio apud illos videtur fuisse. Verùm apud Latinos Patres, qui res diuinas scri-

Sacramẽti vox est ambigua. Primo. Latini pro iure iurando sacramentũ sumpsere runt,

Cicer. in 3. off. Veget. 4. de re militari.

scriptis tradiderunt, sacramenti nomen aliquam rẽ sacram, quæ in occulto latet, declarat: quemadmodum Græci ad eandem rem significandam mysterij vocabulo vsi sunt. In eam verò sententiam sacramenti vocem accipiendam esse intelligimus, cum ad Ephesios scribitur *a* vt notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ. Deinde ad Timotheum: *b* Magnum est pietatis sacramentumm. Præterea in libro Sapientiæ, *c* Nescierũt sacramenta Dei. Quibus in locis, & alijs multis licet animaduertere, Sacramentum nihil aliud nisi rem sacram abditam, atque occultam significare.

Patres pro re diuina latentes mysterij, & sacramẽti nomine vsi sunt.

a Eph. 1. 9.
b 1 Tim 3 16
c Sap 2 12

D. Greg in 1. Reg. 16 l. 1. Regũ sup. illud: Directus est spiritus Domini in Dauid.

3 *Sacramenti nomen ad signa sacra significanda à Patribus accomodatum, est antiquissimum.*

Quare Latini Doctores, signa quæ iã sensibus subiecta, quæ gratiã, quam efficiunt, simul etiam declarant, ac veluti ante oculos ponunt, Sacramenta commode appellari posse existimarunt. Quamquam, vt D. Gregorio placet, ob id Sacramenta dici possunt, quòd diuina virtus sub rerum corporearũ tegumentis, occultè salutem efficiat; Nec verò quisquam putet hoc vocabulum nuper in Ecclesiã inductum esse, nã qui Sanctos Hier. & Augustinum legerit, facilè perspiciet, antiquos religionis nostrę scriptores, ad eam, de qua loquimur, rem demonstrãdam sæpissimè Sacramenti nomine, interdũ verò etiã Symboli, vel Mystici signi, vel Sacri signi voce vsos esse. Atque hæc de Sacramenti nomine dicta sint: quod quidem veteris etiam legis Sacramẽtis conuenit; de quibus nihil opus est, Pastoribus præcepta tradere, cum ea Euangelij lege, & gratia sublata sint.

Sacramenti nomine primis Ecclesiæ patribus sepe fuit vsurpatum vide Ter. de pres. & l. 2. adue. Mar Cy. ep. 75 & li. de Baptis. Christ. Hier. in coment. in Th. & Mich. Au. li. 19 cont. Faust. c. & in Ioan. tr. 80. De propria vi, atque natura sacramenti.

4 *Quam rem Catholicis scriptoribus propriè denotet Sacramentum.*

Sacramentum est res, quâ salus, & iusticia comparatur.

Verùm præter nominis notionem, quæ hactenus declarata est, rei etiam vis, & natura diligenter inuestigãda, & quid Sacramentum sit, fidelibus aperiendum est. Sacramẽta enim ex genere earũ rerum esse, quibus salus, & iustitia comparatur, dubitare nemo potest. Sedcũ multæ rationes sint, quæ ad hanc rem explicandam aptæ, & accomomdatæ videantur, nulla tamen planiùs, & dilucidùs eam demõstrat, quàm definitio à D. August.

tra-

tradita; quam deinde omnes Doct. ſcolaſtici ſecuti ſunt *a* Sacramentum, inquit ille, eſt ſignum rei ſacræ, vel, vt alijs verbis, in eandem tamen ſententiam, dictum eſt, *b* Sacramentum eſt inuiſibilis gratiæ viſibile ſignum, ad noſtram iuſtificationem inſtitutum.

a D. Aug. li. 10 de ciuit. Dei, c. 5. quem Mag. 4. d. 1. & de conſ. d. 3. c. ſacrificiũ & ſententiarum in eod. l. & D. Th. in 3. q. 60 a ſeb.

b Hęc definitio quã pet. Ma. & Greg. vbi ſupr. eligitur ex Au. de Cat. rud. c. 6. & ex ep. 66

5 *Rerum ſenſibilium diuiſio, quidque ſigni nomine intelligendum ſit.*

Rerum ſenſibilium duo eſſe genera Au. l. 1. de Ch. ca. 1. ex quo etiã eam hauſit Mag. in 2 d. 1. Aug. li 2. doct. Chr. ca. 1. quẽ ſeq. Mag. 11. 4 d. 11. & or. de conſ. d. c. ſignum.

Quæ quidem definitio, vt magis pateat, ſingulæ eius partes Paſtoribus exponendæ erunt. Atq; in primis docere oportebit, rerum omnium, quæ ſenſibus percipiũtur duo eſſe genera, aliæ enim ob id inuentæ ſunt, vt aliquid ſignificent, aliæ nõ alterius rei ſignificandæ, ſed ſua tantùm cauſa effectæ ſunt: quo in numero omnes pene res, quæ natura conſtant, haberi poſſunt. At verò in priori genere vocabula rerum, ſcriptura, vexilla, imagines, tubæ, & alia huiuſcemodi permulta ponenda ſunt: nãm, ſi ex vocabulis vim ſignificandi detraxeris, ſublata videtur eſſe cauſa, quamobrem vocabula inſtituerentur. Hæc igitur ſigna propriè dicũtur; illud enim ſignum eſſe Sanctus Auguſtinus teſtatur, quod pręter rem, quam ſenſibus obijcit, efficit etiã, vt ex ſe alterius rei cognitionem capiamus; ſicut ex veſtigio, quod terræ impreſſum intuemur, tranſiſſe aliquem, cuius veſtigium apparet, facilè cognoſcimus.

Sacramentum cur inter res, quę ſignificat, reponi debet. Aug. li 3. de doct. Chr. cap. 9 & epiſtola 81. ad Bon. & in l. de Cat. rud. c. 26 Tertul. in l. de reſur. c. Gre. l. 6 c. in 1. l. reg.

6 *Quomodo Sacramenta in genere ſigni reponenda ſint oſtenditur.*

Quæ cũ ita ſe habeant, ſacramẽtũ ad hoc rerũ genus quæ ſignificandi cauſa inſtitutæ ſunt, referri, perſpicuũ eſt; ſi quidẽ ſpecie quadã, & ſimilitudine id nobis declarat, quod Deus in animis noſtris, ſua virtute, quæ ſenſu percipi nõ poteſt, efficit. Baptiſmus. n. (vt quod docetur exempo notiùs fiat) cũ, adhibitis certis, & ſolemnibus verbis, a qua extrinſecus abluimur, hoc ſignificat, Sp. S. virtute õnẽ peccati maculã, & turpitudinẽ interius elui & animas noſtras pręclaro illo cęleſtis iuſtitię dono augeri, atq; ornari, ſimulq; ea corporis ablutio, vt poſtea ſuo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod ſignificat.

Sacramentum inter res, quæ ſignificant eſſe numerandum ex ſcript. colligitur.

7 *Idem etiam ex Scripturis demonſtratur.*

Sed ex Scripturis etiam apertè colligitur, Sacramentum

tum inter signa numerandum esse. Apostolus enim de circumcisione, veteris legis Sacramento, quæ Abraham patri omnium credentium data erat, ita ad Romanos scribit; *a* Et signum accepit circuncisionis signaculum iustitiæ fidei. Et alio loco *b* cum affirmat nos omnes, qui baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizatos esse; licet cognoscere, baptismum huius rei significationem habere, nimirum, vt ait idem Apostolus: *c* Nos consepultos esse cum illo, per baptismum in mortem. Neque verò parùm proderit, si fidelis populus sacramenta ad signa pertinere intellexerit: ita enim fiet vt, quæ illis significantur, continentur, atque efficiuntur, sãcta, & augusta esse faciliùs sibi persuadeat, cognitaque eorum sanctitate, ad diuinam erga nos beneficentiam colendam, ac venerandam magis excitetur.

a Gen. 17. 10 11 12. Rom. 4. 11.
b Rom. 6. 3
c Ibid.

Vtilitas ex doctrina superioris emanans.

8 *Quot sint Signorum genera.*

Sequitur nunc, vt verba illa, rei sacræ, quæ est altera definitionis pars, commodè explicentur. Quod quidem vt commodè fieri possit, paulò altiùs repetẽda sunt, quę de signorum varietate S. Augustin. acutè, & subtiliter disputauit. Quædã enim signa naturalia dicuntur, quæ prętér se ipsa alterius rei notitiã, (quod omnibus signis cõmune esse antea demonstratum est) in animis nostris gignunt; veluti fumus, ex quo statim ignẽ adesse intelligitur, atq; hoc signum ob eam causam naturale appellandũ est, quòd fumus non voluntate ignem significat, sed rerum vsus efficit, vt si quis fumum tantùm videat, naturã simul, & vim ignis, qui adhuc latet, subesse mẽte, & cogitatione percipiat. Quædam verò signa natura non constant, sed constituta, atque ab hominibus inuẽta sunt; vt & colloqui inter se, & alijs animi sui sensum explicare, vicissimq; aliorum sententiam, & consilia possent cognoscere. Hęc autem quàm varia, & multiplicia sint, ex eo licet animaduertere, quòd nõnulla ad oculorum, pleraque ad aurium sensum, reliqua ad cęteros sẽsus pertineant nã; cùm aliquid alicui innuimus, & exẽpli causa, sublato vexillo quidpiã declaramus, satis cõstat eam significationẽ ad oculos tantũ referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharę sonus, qui non solùm

Sacramentum esse rei sacrę signum quomodo intelligentum, & quod triplex sit signorum genus.

Primò naturalia.

Aug. l. 2. de doctr. Chri. c. 1.

Secundo hominum consensu, & voluntate instituta.

Aug. ibid. c. 3.

solùm delectandi, sed plurùmque significandi causa funditur, ad aurium iudicium spectat: quo quidem præcipuè sensu verba etiam accipiuntur, quę ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam vim habent.

Signa quę iam sunt diuinitus data. Aug. libr. 3 de doct. Cri. c. 9. & in 3 de II. c. 10

9 De signis à Deo institutis, tam in veteri, quàm in nouo Testamento.

Vide de his Leuiticum ferè per totum, significationes aur. pet. ex Cyr in l. de ad adoratione in Spiritu, & veritat. a Exod. 11. 15. 17. & 23 15. & 24 18.

Verùm præter illa signa, quæ hominum consensu, & volũtate constituta esse hactenus diximus, alia quædã sunt diuinitus data, quorum tamen nõ vnum genus esse omnes consentiunt. Alia enim signa ob eam tantùm rem à Deo hominibus commendata sunt, vt aliquid significarent, vel admonerent, cuiusmodi fuerunt *a* legis purificationes, panis, azymus, & alia permulta, quæ ad Mosayci cultus cęremonias pertinebant; alia verò Deus instituit, quæ non significandi modò, sed efficiendi etiã viam haberent, atq; in hoc posteriori signorum genere Sacramẽta nouæ legis numeranda esse liquidò apparet. Signa enim sunt diuinitus tradita, nõ ab hominibus inuenta, quæ rei cuiuspiam sacræ, quam declarant, efficientiam in se continere certò credimus.

Concil. Trid. sess 7 cap. 6. de Sacramen.

10 Res sacra quomodo in definitione Sacramenti sit intelligenda.

Gratia Dei sacra res propriè nuncupatur. Mag. in 4. d. 1. D. Tho. in. 2 p. qu. 69. art. 2 Hug. de Sacr.

Sed quemadmodum signa in multiplici varietate esse ostendimus, ita etiam res sacra non vnius modi existimanda est. Quod verò ad propositã Sacramẽti definitionem attinet, diuinarum reũ scriptores sacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos sanctos efficit, ac omnium diuinarum virtutum habitu exornat, demonstrãt: huic enim gratiæ propriam sacrę rei appellationem tribuendam meritò putarunt, quippe cum eius beneficio, animus noster Deo consecretur, & coniungatur.

11 Sacramenti vberior definitio, & qua ratione à reliquis signis sacris illud differat.

Quare, vt explicatiùs quid Sacramẽtũ sit, declaretur, docẽdum erit, rem esse sensibus subiectam, quæ, ex Dei institutione, sanctitatis, & iustitiæ, tũ significandæ, tum efficiendæ vim habet; ex quo sequitur, vt facilè quiuis possit intelligere, Imagines Sãctorũ, Cruces, & alia id gene-

generis, quamuis sacrarum rerum signa sint, non ideò tamen sacramenta dicenda esse. Huius autem veritatis doctrinā facilè erit omnium sacramentorum exemplo comprobare, si, quod antea de Baptismo admonuimus, cum dicebamus, solemnem illam corporis absolutionem signum esse, & efficentiam habere rei sacræ, quæ interiùs Spitus S. vi fieret, idem etiam in alijs Sacramentis exercere aliquis velit.

12 *Sacramēta non vnā tantū rē, sed plura significant.*

Iam verò hisce mysticis signis, quæ à Deo instituta sunt, illud etiā præcipuè cōuenit, vt ex Domini institutione non vnam aliquam rem, sed plures simul significēt. Quod in singulis Sacramētis licet cognoscere, quæ non solùm sanctitatem, & iustitiā nostram, sed præterea duo alia cum ipsa sanctitate maximè coniuncta declarant, Christi scilicet redēptoris passionem, quæ sanctitatis causa est, & vitam eternam, cælestemque beatitudinem, ad quam sanctitas nostra, tanquam ad finem, referri debet. Quod quidem, cum in omnibus Sacramētis perspici possit, meritò Sacri Doctores vnicuiq; Sacramentorū triplicem significandi vim inesse tradiderunt, tū quia alicuius rei præteritæ memoriam afferat, tum quia aliam præsentem indicet, ac demonstret, tum quia aliam futuram prænunciet. Neq; verò existimandum est hoc ita ab illis doceri, vt etiam sanctarū scripturarum testimonio non probetur. Nam, cum Apostolus ait: [a] Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius Baptizati sumus; planè ostēdit, idcircò Baptismum, signum dicendum esse, quod Dominicæ passionis, & mortis nos admoneat. Deinde, cū inquit, Cōsepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortē, vt quomodo Christus surrexit è mortuis per gloriā Patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus; ex ijs verbis perspicuum est, baptismum signum esse, quo, cælestis gratia in nos infusa declaratur; cuius munere nobis datū est, vt nouā vitam instituentes, omnia veræ pietatis officia facilè, & libenti animo exequamur. Postremò, cum addit; [b] Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul, & resurrectionis erimus appa-

Th. in 3. p q. 60 ar. 3 quod probat ex Au. verbis, quæ citantur De cons. d. 2. c. hoc etiam quod primò significant rem presentem. Secundò præteritam. Tertiò futuram Vnum quodque Sacramentum tria simul significat.

[a] Rom. 6. 5.

Ibidem 4.

[b] Rom. 6. 5.

Sacramentum aliquando plures præsẽtes res designat.

apparet Baptismum vitę etiam æternæ, quam per illum consecuturi sumus, non obscurã significationem dare.

3 *Sacramentum non vnam tantùm præsentem rem, sed plures*

Sacramentum Eucharistiæ quot habet significationes, vide Dan. l. 4 de orth. fid. c. 14 S. Th. in 3. q. 73 a1. 4. 5.

Sed præter hæc, quæ commemorauimus, varia significandi genera, & rationes, sæpe etiam euenit, vt Sacramentum non vnam tantùm rem presentem, sed plures demonstret, ac notet: id verò santissimum Eucharistiæ Sacramentũ intuentibus facilè est intelligere, quo veri corporis, & sanguinis Domini præsentia, nec nõ gratia, quam non impurè sacra mysteria sumentes percipiunt, designatur. Ex ijs igitur, quæ dicta sunt, Pastoribus argumenta deesse non poterunt, quibus ostendãt, quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula Sacramentis nouæ legis insint: Vt ea summa cum religione colenda & suscipienda esse omnibus persuadeant.

14 *Cur Sacramẽta institui apud Christianos oportuerit.*

Causę, ob quas instituta sunt Sacramenta. Hugo de Sacr. p. 9. c. 2 Mag. in 4. d. 1 prima vt humani ingenij imbecilitatem adiuuent.

Verùm ad rectum Sacramentorum vsum docendum nihil accommodatius videri potest, quàm diligenter caussas exponere, cur Sacramẽta institui oportuerit. Plures autẽ numerari solent, quarum prima est, humani ingenij imbecillitas, siquidem natura ita comparatũ videmus, vt ad earum rerum notitiam, quæ mente, atq; intelligentia comprehensæ sunt, nisi per ea, quæ aliquo sensu percipiuntur, nemini adspirare liceat. Vt igitur quæ occulta Dei virtute efficiuntur, faciliùs intelligere possemus, idem summus rerum omnium Artifex sapiẽtissimè fecit, vt eam ipsam virtutem, aliquibus signis, quæ sub sensum cadunt, pro sua in nos benignitate declararet, nam, vt præclarè a S. Chrysostomo dictum est: Si homo corporis concretione caruisset, nuda ipsa bona, neque vllis integumentis inuoluta ei oblata essent: quoniam verò anima corpori coniuncta est, omninò opus fuit vt rerum, quæ sentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda vteretur.

S. Chrys. hom. 82. in Mat. & ho. 60. ad pop. Antioch.

Secunda, vt credendi tarditatem erigant. Aug. l. 4 co. Duu. c. 24

Altera verò causa est, quòd animus noster haud faciliè cõmouetur ad ea, quę nobis promittũtur credẽda. Quare Deus à mundi exordio, quę facere instituerat, verbis quidem frequentissimè indicare consueuit, interdum

verò

verò, cum opus aliquod institueret, cuius magnitudo promissi fidem abrogare posset, alia etiam signa, quæ nonnunquam miraculi speciem haberét, verbis adiunxit, nam cum Deus *a* Moysen ad Israelitici populi liberationem mitteret, ille verò, ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret, ne onus sibi grauius imponeretur, quā vt sustinere posset: aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidē non adiungeret: *b* Dominus promissionem suam multa signorum varietate firmauit. Quemadmodū igitur in veteri testamento Deus fecerat, vt magni alicuius promissi constant ā signis testificaretur: ita etiam in noua lege Christus Saluator noster cùm nobis peccatorum veniā, cælestem gratiā, Spiritus sancti communicationem pollicitus est, quædam signa oculis, & sensibus subiecta instituit; quibus eum, quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurum, dubitare nunquam possemus.

a Exod. 3 18.

b Exod. 4 5. 8 9.

Tertia causa fuit, vt illa tāquam remedia, vt scribit Sāctus Ambrosius, atque Euangelici Samaritani medicamenta ad animarum sanitatem, vel recuperandam, vel tuendā prestò essent. Virtutem enim, quæ ex Passione Christi manat, hoc est, gratiā; quā ille nobis in ara crucis meruit, per sacramēta, quasi per alueum quēdam in nos ipsos deriuare oportet, aliter verò nemini vlla salutis spes reliqua esse poterit. Quare clementissimus Dñs Sacramēta, verbo, suo, & promissione sācita relinquere in Eccl. voluit, per quę passionis suę fructū nobis re ipsa cōmunicari, sine dubitatione crederemus: si modò vnusquisq; nostrū ad se eā curationē piè & relig. admoneret.

Tertia, vt parata, & certa sit medicina ad depellendos animi morbos, & salutem tuēdam S. Amb. li. 2. de sacram. c. 1 Luc. 10 4.

Sed quarta etiam causa accedit, cur Sacramentorum institutio necessaria videri possit; vt scilicet notę quędā & symbola essent, quibus fideles internoscerentur, cū præsertim nullus hominum cœtus queat, vt etiam à D. Augustino traditum est, siue veræ, siue falsæ religionis nomine, quasi vnū corpus coagmētari, nisi aliquo visibilium signorum fędere coniungantur. Vtrumque igitur prestat nouæ legis Sacramenta, quæ, & Christianæ fidei cultores ab infidelibus distinguunt, & ipsos fideles sancto quodam vinculo inter se connectunt.

Quarta, vt sint christianismi veraq; religionis symbola, & sanctę societatis vincula. D. Aug. lib 29. cont. Faust. ca. 11. & de vera relig. cap 17 & Bas. in exhort. ad bap.

Quinta sunt testimonia nostrę fidei eiusq; certa declarat.

a Rom. 10. 10.

Præterea aliam etiam iustissimam fuisse causam Sacramenta instituendi, ex illis Apostoli verbis, *a* Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutē, ostendi potest. Sacramentis enim fidem nostram in hominum conspectu profiteri, & notam facere videmur. Quare ad Baptismum accedentes, palam testamur, nos credere eius aquæ virture, qua in Sacramento abluimur, spiritualem animæ purgationem fieri.

Sexta, vt sint incitamēta fidei & charitatis.

Septima, sunt humilitatis exercitandę instrumenta.

Magnam deinde vim habent Sacramenta, non solùm ad fidem in animis nostris excitandam, & exercendam, sed etiam ad eam caritatem inflammandam, qua amare inter nos debemus, cum arctissimo nos vinculo colligatos, & vnius corporis membra effectos esse ex sacrorum mysteriorum communione recordamur.

Epilogus superiorum.

Postremò, quod in Christianæ pietatis studio plurimi faciendum est, humanæ mentis superbiam edomant, ac comprimunt: nosque ad humilitatem exercent, dum sensibilibus elementis subijcere nos cogimur, vt Deo obtemperemus, à quo antea impiè defeceramus, vt mundi elementis seruiremus. Hæc sunt, quæ potissimū de Sacramenti nomine, natura, institutione, fideli populo tradenda esse visa sunt, quæ postea quàm à Pastoribus accuratè exposita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus singula Sacramenta constent, quæve sint illorum partes ac præterea, qui ritus, & cæremoniæ additæ illis fuerint.

15 *Partes ad constituendum vnumquodque Sacramentum necessaria.*

Duobus quodlibet sacramentum constat. Mag. in 4. dist. 1. d 60 ar. 4 5 6

S. Aug. tract. 81 in Ioan.

Primùm igitur explicandum est rem sensibilem, quæ supra in Sacramēti definitione posita est, non vnā tantùm esse, quamuis vnum signum cōstitui credendū sit, Duo enim sunt, ex quibus quodlibet Sacramentū conficitur, quorum alterum materiæ rationem habet, atq; Elementum dicitur, alterum formę vim, & Verbū cōmuni vocabulo appellatur; Sic enim à Patribus accepimus, qua in re notum est, atque apud omnes peruulgatum illud Sancti Augustini testimonium: Accedit Verbum ad Elementum, & fit Sacramentum. Rei igitur sensibilis nomine, tum materiam, siue elementum

intel-

intelligunt, vt in Sacramento Baptismi aquam; Confirmationis Chrisma, & extremę Vnctionis oleum, quæ omnia sub aspectum cadunt, tum præterea verba, quæ formæ rationem habent, atque ad aurium sensum pertinent: Apostolus verò vtrumq; apertè indicauit, cum inquit, *a* Christus dilexit Ecclesiã, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Quo in loco materia, & forma Sacramenti exprimitur. *a Eph. 5 16.* Materia, & forma Sacramentorũ ex scripturis trahuntur. Verborum in sacrã. virtus Aug. l. 8. de doct. Christi c. 3.

16 *Cur elemento verba addita fuerint.*

Addenda autem erãt verba ad materiam, vt apertior clariorque rei, quæ gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam vim habere perspicuum est, ac si ipsa desint, planè obscurum erit, quidnã materia Sacramentorum designet, ac demonstret. Nam vt in Baptismo licet videre, cum aqua non minus refrigerandi, quàm abluendi vim habeat, & vtriusque rei symbolum esse possit, nisi verba addantur, vtrum horũ in baptismo significet, aliquis fortasse coniectura aliqua diiudicabit: nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit; at cum verba adhibentur, statim intelligimus abluendi vim, & significationem habere. Sacramenta legis veteris formam definitã non habeant: hoc colligitur ex scripturis in quibus veterũ sacramentorũ sitmentio. Forma sublata ratio sacramenti tollitur. Videature c. 13 de sacr. in genere sess. 7. Cocil. Trid.

17 *Excellentia Sacramentorum nouæ legis.*

In hoc autem nostra Sacramenta antiquæ legis sacramentis plurimùm præstant, quòd in illis administrandis nulla, quod quidem acceperimus, definita forma seruaretur; quo etiam fiebat, vt incerta admodum, & obscura essent; nostra verò formam verborum ita præscriptã habent; vt si fortè ab ea discedatur, Sacramenti ratio constare non possit; ob eamque rem clarissima sunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum. Hæ igitur sunt partes, quæ ad naturam, & substantiam Sacramentorum pertinent, & ex quibus vnumquodque Sacramentum necessariò constituitur. Ceremoniarum antiquitas. Dion. Areopa. in l. de Ec. Hie. c. 2 Cle. ep. 3. Ter. de cor. mi. Cyp. c. 73.

18 *Quæ sit cæremoniarũ in sacramẽtis, virtus, & natura.*

His accedunt cęremonię: quæ tametsi prętermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat: tamen si quando omittãtur, quoniam rei naturã nõ attingunt, nihil de vera Sacramenti ratione imminui

credendum est. Ac meritò quidem à primis vsq; Ecclesiæ temporibus illud semper seruatum est; vt Sacraměta solemnibus quibusdam ceremonijs ministrarentur. Primũ enim maximè decuit sacris mysterijs eũ religionis cultũ tribuere, vt sancta sãcti tractare videremur. Prętereа, quæ Sacraměto efficiuntur, cæremonię ipsæ magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animis fidelium altiùs imprimũt. Deinde verò mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter obseruant, ad sublimium rerum cognitionem erigunt, fidemq; in eis, & caritatem excitant. quò maior cura, & diligentia adhibenda erit, vt fideles vim cæremoniarum, quibus singula Sacramenta conficiuntur, cognitam, & perspectam habeant.

Basil. de Spi. Sancto c. 70 Conc. Trid. sess. 22 c. 4 & 5 in fide dec. ceremoniarum effectus. Cyr. Hier. in catec. 1. 2. 3 & 4. Rabanus. Mau. 1. de inst. cler. c. 27. Isi. l. 20. de necessitate, numero, & vtilitate Sacramentotorum.

19 *Quot sint Catholicæ Ecclesiæ Sacramenta.*

Sequitur, vt Sacramentorum etiam numerus explicetur; quæ quidem cognitio hanc vtilitatẽ affert, quòd populus, eò maiori pietate omnes animi sui vires, ad laudandam, & prędicandam Dei erga nos singularem beneficentiam conuertere, quò plura salutis, ac beatæ vitæ adiumenta nobis diuinitus parata esse intellexerit. Catholicę igitur Ecclesiæ Sacramenta quemadmodum ex *a* Scripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, & *b* Conciliorum testatur auctoritas, septenario numero definita sunt.

a Prou. 5. 12. Apo. 1 16. & 5. 16. fuerunt designata septẽ Ec. Sacram. sed de his fusius postea.
b sess. 7 Cõc. Tr. c. 7. de Sacram. in genere. Conc. Const. 15 Flor. in decreto dato Armẽtis.

20 *Cur nec maiori, nec minori numero Sacramenta concludantur.*

Cur autem neq; plura, neq; pauciora numerentur, ex ijs etiam rebus, quæ per similitudinẽ à naturali vita ad spiritualem trãsferuntur, probabili quadã ratione ostẽdi poterit. Homini enim ad viuendũ, vitãq; conseruandam, & ex sua, reique publicæ vtilitate traducendam, hęc septẽ necessaria videtur: vt scilicet in lucem edatur, augeatur, alatur, si in morbum incidat, sanetur, imbecillitas virium reficiatur; deinde, quod ad Rep. attinet, vt magistratus nũquã desint, quorũ auctoritate, & imperio regatur, ac postremò, legitima sobolis propagatione, se ipsum, & humanũ genus conseruet. Quę omnia quoniã vitę illi, qua anima Deo viuit, respondere satis apNaturam ipsã docere sacramento septenario numero esse definienda. Humano generi septẽ esse necessaria ad vitam commodè inducendam.

pa-

patet, ex iis facilè Sacramentorum numerus colligitur.

21 *Septē Sacramenta esse ex Scripturis demostratur.* Conc. Const. c.

Primus enim est Baptismus, veluti cæterorum ianua, 15 Flor. in de-
quo *a* Christo renascimur: deinde confirmatio, cuius creto dato Ar-
virtute fit, vt diuina gratia augeamur, & roboremur. menis. Tri. sess.
Baptizatis enim iam Apostolis, vt D. Augu. testatur, in- 7 Th. in 3. p. q.
quit Dominus: *b* Sedete in ciuitate, donec induamini 45 ar. 1 & 7 cō-
virtute ex alto: tum Eucharistia, qua, tanquam cibo ve- gent. cap. 58
rè cęlesti spiritus noster alitur, & sustinetur: de ea enim *a* Io. 5 Tit. 3 5.
dictum est à Saluatore. *c* Caro mea verè est cibus, & D Augu. ep. 108
sanguis meus verè est potus. Sequitur quarto loco Pę- *b* Luc. 24 29.
nitentia; *d* cuius ope sanitas amissa restituitur, post- Act. 1 8 & 3. 2
quam peccati vulnera accepimus. Postea verò Extrema *c* Ioan. 9 55
vnctio, qua peccatorū reliquiæ tolluntur, & animi vir- *d* Ioa. 20 21 22.
tutes recreantur, si quidem D. Iacobus cum de hoc Sa- *e* Iac. 5 14 15
cramento loqueretur, ita testatus est: *e* Et si in peccatis *f* Act. 13 23
sit, remittentur ei. *f* Sequitur Ordo, quo publica Sacra- Tim. 1 17.
mentorum ministeria perpetuò in Ecclesia exercendi,
sacrasq; omnes functiones exequendi potestas traditur.
Postremò additur *g* Matrimonium, vt ex maris, & fæ- *g* Eph. 5 31. 2.
minæ legitima, & sancta coniunctione filij ad Dei cul- D. præstantia,
tum, & humani generis conseruationem procreentur, & differentia
& religiosè educentur. sacramentorū.

22 *Æqualis non est omnium Sacramentorum vel necessitas, vel dignitas.* Tria sunt Sacramenta præ cæteris necessaria. Th. in 3. pa. q. 63 ar. 4 Cant. 3, & 4

Illud verò maximè animaduertendum est, quamuis
omnia Sacramenta diuinam, & admirabilem virtutem
in se contineant, tamen non parem omnia, & ęqualem Conc. Trid. de
necessitatem, aut dignitatem, aut vnam, eandemque si- sacramentis in
gnificandi vim habere. Atq; ex iis tria sunt, quę tametsi genere sess 8
non eadem ratione, tamen præ cęteris necessaria dicū- Bapt. necessitas
tur, Baptismum enim vnicuique sine vlla adiunctione te.
necessarium esse, Saluator his verbis declarauit: *h* Nisi *h* Ioa. 5
quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, nō potest introi- *i* Pænitentiæ
re in regnum Dei. Pænitentia verò illis tantummodo necessitas.
necessaria est, qui se post Baptismū aliquo mortali pec- Apoc 5 2
cato obstrinxerūt. Neque enim æternum exitium effu- Luci. 13 3
gere poterunt, *i* nisi eos admissi peccati ritè pęnituerit. Ordinis necessitas.
Ordo prætereа; etsi non singulis fidelibus, *k* toti tamen *k* Prou. 13 14.

Ecclesiæ omninò necessarius est. Verùm, si dignitas in Sacramentis spectetur, Eucharistia, sanctitate, & mysteriorum numero, ac magnitudine, lōgè cæteris antecellit, quæ omnia faciliùs intelligentur, cum suo loco, ea, quæ ad singula Sacramenta pertinent, explicabuntur.

22 *A quo hæc sacra, & diuina mysteria sint accepta, principaliter quæ dispensentur.*

Euch. dignitas. Dion. in l. de Ec. Hi. 3 Th. in 3 p. q. 75 ar. 3. Causa efficiens seu auctor sacramentorum Deus est per Christum, idē quæ Præcipuè intus dispēsat. Am l. 4. de sacr. c. 4 Th. in 3 p. q. 64 Sess. 7 de sac. in gen. c. 1. Conc. Trid. a Rom 8 33. Proprium est Dei illabi in animam hominis in l. de Ecc. dog. & Caf. col. 7. c. 3. b Ioan. 1 33 Dispensat Deus sacramenta per homines.

Deinceps videndum est, a quo hæc sacra, & diuina mysteria acceperimus. Neque enim dubitandum est, quin præclari alicuius muneris dignitas eius, a quo donum ipsum profectum est dignitate, & præstantia, quā maximè augeatur. Sed ea quæstio difficilem explicationem habere non potest. Nam, cum Deus sit *a* qui homines iustos efficiat; ipsa verò Sacramenta iustitię adipiscendæ mirifica quędam instrumenta sint; patet, vnum eundemque Deum in Christo Iustificationis, & Sacramentorum auctorem agnoscendum esse. Præterea Sacramenta eam vim, & efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cum verò vnius Dei potentiæ proprium sit in corda, & mentes hominum illabi, ex hoc etiam perspicitur Sacramenta à Deo ipso per Christum, instituta esse: quemadmodum ab eo quoque intus dispensari, certa, & constanti fide tenendum est. Hoc enim de illo se accepisse Sanctus Ioannes affirmat cum ait; *b* Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit; Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.

24 *Quibus ministris vtatur Deus in Sacramentis dispensandis.*

c 1 Cor. 4 1 Heb. 5. 1. Th. in 3 p q 64 art. 3 Cōc. Tri. ses. 7 cant. 10

Sed quamuis Deus Sacramentorum auctor, & dispēsator sit, *c* ea tamen non per Angelos, verùm per homines ministrari in Ecclesia voluit; non minus enim ministrorum officio, quàm materia, & forma ad Sacramenta conficienda opus esse perpetua sanctorum Patrum traditione confirmatum est.

25 *Minister sua prauitate gratiæ Sacramentalis virtutem impedire non potest.*

Atque hi quidem ministri, quoniam in sacra illa functione

ctione nõ suam, sed Christi personam gerunt, ea re fit, vt, siuè boni, siuè mali sint, modò ea forma, & materia vtantur, quam ex Christi instituto semper Ecclesia Catholica seruauit, idque facere proponant, quod Ecclesia in ea administratione facit, verè Sacramenta conficiant, & conferant; ita vt gratiæ fructum nulla res impedire possit, nisi qui ea suscipiunt, seipsos tanto bono fraudare, & Spiritui sancto velint obsistere. Hanc verò in Ecclesiam certam, & exploratam sententiam semper fuisse, Sanctus Augustinus in ijs disputationibus, quas aduersus Donatistas conscripsit, clarissimè demonstrauit. Quòd si etiam scripturæ testimonia quærimus: ipsum Apostolum his verbis loquentem audiamus: *a* Ego, inquit, plantaui: Apollo rigauit; sed Deus incrementum dedit; neque enim qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incremẽtum dat Deus. Ex quo loco satis intelligitur, quemadmodum arboribus nihil obest eorum improbitas, quorum manu satæ sunt: ita nihil vitij aliena culpa contrahi illis posse, qui malorum hominum ministerio Christo insiti sunt. Quare, vt ex *b* D. Ioannis Euangelio sancti Patres nostri docuerunt: Iudas etiam Iscariotes plures baptizauit, ex quibus tamen neminem iterum baptizatum fuisse legimus: ita, vt præclarè D. August. scriptũ reliquerit: Dedit Baptismũ Iudas, & non baptizatum est post Iudam; dedit Ioannes, *c* & baptizatum est post Ioannem: quia, quod datum est à Iuda, Baptismus Christi erat; quod autem à Ioanne datum est Ioannis erat, non Iudam Ioanni, sed Baptismum Christi etiam per Iudę manus datum Baptismo Ioannis etiã per manus Ioannis dato, rectè præponimus.

Ministrorum quæ sit ratio (ef. v. Conc. Tr. de sacramentis in genere can. 11. 12. vide Gr. Naz. in Ora. in S. Bap. Amb. de his qui myst. in c. 5. Chris. ho. 8 in 1. or. Augu. con. Cres. l. c. 2. & conc. Dan. c. 5 & li. 2. cond. per. c 27.

a 1. Cor. 3. 7.

b Ioan. 4. 2. D. Aug. tract. 5 in Ioan.

c Act. 19.

26 *Quid de illis sentiendum sit, qui impura conscientia Sacramenta administrant.*

Neq; verò Pastores, alijve Sacramentorum ministri, cum hæc audiunt, satis esse arbitrentur, si post habita morum integritate, ac conscientiæ munditia, illud tãtũ cogitent, quomodo Sacraméta ab illis rite ministrẽtur, id enim, & si diligenter curandum est, in hoc tamé omnia: quæ ad eàm functionem pertinent, posita non sunt. Meminisse autẽ semper debent, Sacramenta diuinã qui-

Sacramẽta nouæ legis impura conscientia ministrare quàm perniciosum ipsis sit ministris. Th. in 3. p. q 64. ar 4. et Dion. lib. Ec. Hier. c. 1. & ex ep. ad Demop. consent.

dem virtutem, quæ illis inest, nunquam amittere, at verò impurè ea ministrantibus æternam perniciem, & mortem afferre: *b* Sancta enim quod semel, atque iterũ ac sæpius admonere oportet, sanctè, & religiosè tractãda sunt, *c* Peccatori, vt, est apud Prophetã, dixit Deus; Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentũ meum per os tuum? tu verò odisti disciplinam, Quod si homini peccatis contaminato minùs licet de rebus diuinis agere; quantum ab eo scelus concipi existimandũ erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamẽ sacra mysteria polluto ore conficere, vel in fædas manus sumere, contrectare, atque alijs porrigere, & ministrare vereatur? Cùm præsertim apud Sanctum Dionysium scriptum sit, malis symbola, (ita enim Sacramenta appellat) ne contingere quidem permissum esse. Sanctitatem igitur sacrarum rerum ministri in primis sectentur, purè ad Sacramenta ministranda accedant, atque ita se ad pietatem exerceant, vt ex eorum frequenti tractatione, & vsu vberiorem in dies gratiam, adiuuante Deo consequantur.

a 2. Reg. 9 7. Reg. 1 psal. 13. 9 10. *b* Isa. 1. 12 21. *c* psal. 49. 6. 17 sess. 6. Con. Trid. de Sacr. in gen. can. 6 5 Dion. Ec. Hie. c. 1. de Sacramentorũ primo effectu qui est gratia iustificãs. sess. 7. Cõç. Tr. sac. in genere c. 6 7 & 2. Aug. tra. 26. in Ioan. & l. 19 cõt. Faust. c. 10 17 & in ps. 67 Th. in 3 q. qu. 61 art. 1 2 & 3. *d* Ep. 19 25. 20 D. A. t. 30. in 10

27 *De duobus precipuis Sacramentorum effectibus.*

Sed iam, his rebus explicatis, docendum erit, quinam Sacramentorum effectus sit: id enim Sacramẽti definitioni, quæ supra tradita est, non parum lucis allaturum videtur: Hi autem duo præcipuè numerantur: Ac principem quidem locum meritò gratia illa obtinet; quam vsitato à sacris Doctoribus nomine iustificationẽ vocamus: ita enim Apostolus apertissimè nos docuit, cũ inquit, Christũ *d* dilexisse Ecclesiam, & seipsum tradidisse pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ, * in verbo. Quo autem pacto tanta res, & tam admirabilis, per Sacramentum efficiatur vt quomadmodum sancti Augustini sententia celebratum est; Aqua corpus abluat, & cor tangat: id quidem humana ratione atque, intelligentia comprehendi non potest, Constitutum enim esse debet, nullam rem sensibilem, suaptè natura ea vi præditam esse, vt penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoscimus, omnipotentis Dei virtutem in Sacramentis inesse, qua id efficiant

Duo nostra M S. Exemplaria legũt in verbo vitę, & ita hic locus citatus est supra eod. c. sess. 18. sed Græca exemplaria, & Syriaca non habent vocẽ vitæ. Louaniẽsia Biblia cũ in textu habeãt in verbo margini ad unxerit vocem vitæ.

quod

quod sua vires ipsæ naturales præstare non possunt.

38 *Quomodo effectus Sacramenti initio nascentis Ecclesiæ sint mirabiliter designati.*

Quod circa, ne vlla vnquã huius effectus dubitatio in animis fidelium resideret, cum ministrari Sacramenta cœptum est, voluit clementissimus Deus, quid illa interiùs efficerent, miraculorum significationibus declarare: vt eadem perpetuò interiùs fieri constantissimè crederemus, quãuis longè a nostris sensibus remota esset. Itaque, vt omittamus, Saluatore nostro in Iordano baptizato, *a* cęlos apertos esse, & Spiritum sanctũ columbæ specie apparuisse: vt admoneremur eius gratiam, cùm salutari fonte abluimur, in animam nostrã infundi: vt hoc, inquam, omittamus: (magis enim ad Baptismi significationem, quàm Sacramenti administrationem pertinet) nonne *b* legimus, cùm Pentecostes die Apostoli Spiritum sanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandam fidei veritatem, adeundaque pro Christi gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc facto repente de cœlo sonitu, tanquam aduenientis Spiritus vehemẽtis, apparuisse illis dispertitas linguas, quasi ignis? ex quo intellectum est sacramento Confirmationis eundem nobis Spiritum tribui, easque vires addi, quibus possimus, Carni, Mundo, & Sathanæ, perpetuis scilicet, hostibus nostris, fortiter repugnare, & resistere. Atque *c* hæc miracula, quoties Apostoli Sacramenta illa ministrarent, initio nascentis Ecclesiæ aliquandiu visa sunt, donec firmata iam fide, & corroborata, fieri desierunt.

Sacramentorum vis miraculis declarata nascentis Eccl. Aug. l. 6. vet. & noui test. q. 9.

a Mat. 3. 12. Marc. 1. 10. Luc. 3. 21. 22.

b Act. 3. 4.

c Act. 8. 17. 37. 45. 19. 6.

39 *Quanta sit Sacramentorum nouæ legis supra veteris legis Sacramenta excellentia.*

Ex ijs igitur, quæ de priori sacramentorum effectu, gratia scilicet iustificante demonstrata sunt, illud etiam planè constat, excellentiorem, & præstantiorem vim Sacramentis nouę legis inesse, quàm olim veteris legis sacramenta habuerunt: quæ cum *d* infirma essent, egenaque elementa, *e* inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ: quare, vt signa tantũ earũ rerum, quæ mysterijs nostris efficienda essent, instituta

Præstãtiora esse legis nouæ Sacram. veteribus docet Aug. l. 49. cont. Filiu. c. 1. Amb. lib. de Sac. c. 4.

d Galat. 4. 8.

e Heb. 9. 13.

Sacramenta nouæ legis ex Christi latere manarunt.

sunt. At verò Sacramenta nouæ legis ex Christi latere manantia, [a] qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundant conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti, atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis virtute operantur. Quo circa, si ea cum antiquis Sacramentis conferamus, præterquam quod plus efficaciæ habent, & vtilitate vberiora, & sanctitate augustiora esse inuenientur.

[a] Aug. l. 2. de Sym. c. 6. in Io. tr. 15. & lib. 15. ciu. c. 16. Secundus Sacr. effect. est Characteris sacri in animā impressio Ses. 7 Conc. Tr. de Sacram. in genere can.

30 *Quæ Sacramenta Characterem imprimant, & quid sit Character.*

Alter verò Sacramentorum effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantummodo proprius, Baptismi, Confirmationis, & Ordinis Sacri, est Character quem animæ imprimunt, nam, cum Apostolus ait: [b] Vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris: voce illa, signauit, non obscurè Characterem descripsit; cuius proprium est, aliquid signare, & notare. Est autem Character veluti insigne quoddam animę impressum, quod deleri nunquā potest, eique perpetuò inhæret; de quo ita apud Sāctum Augustinum scriptum est: An minus fortè Sacramenta Christiana, quàm corporalis hæc nota, qua scilicet miles insignitur, poterunt? Illa namque militi, ad militiam quam deseruisset, reuertenti, non noua imprimitur, sed antiqua cognoscitur, & approbatur.

[b] 2. Cor. 1. 21. 22. D. Aug. l. 2 cōc. ep. t. armē. c. 13 & ep. 50. circa medium & tr. 9. in Io. & l. 1 cō. Gre. c. 20. vi. itē D. Th. 15. p. q. 63. Characteris vsus duplex. Th. in 3. pa. qu. 3. art 2. Character Bap. quibus efficiat. Character confirmationis quod præest Character Sacramenti Ordinis, quid signet.

31 *Quis sit Characteris effectus, & quomodo Sacramenta Characterem imprimentia iterari non debeant.*

Iam verò Character hoc præstat, tum vt apti ad aliquid sacri suscipiendum, vel peragendum efficiamur, tū vt aliqua nota alter ab altero internoscatur. Ac Baptismi quidem Charactere vtrumq; consequimur, vt ad alia Sacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populus à gentibus, quæ fidem nō colunt, distinguatur. Idem autem in Charactere Confirmationis, & sacri Ordinis licet agnoscere; quorum altero veluti Christi milites, ad eius nominis publicā confessionem, & propugnationem, ac contra insitum nobis hostem,

a &

a & spiritualia nequitiæ in cælestibus armamur, atque instruimur, simulque ab ijs, qui nuper baptizati, b tanquã modò geniti infantes sunt, discernimur, alter, verò, tum potestatem Sacramenta conficiendi, & ministrãdi cõiunctam habet, tum eorum, qui huiusmodi potestate præditi sunt, à reliquo fidelium cętu distinctionem ostendit. Tenenda igitur est Catholicæ Ecclesiæ regula, qua docemur tria hęc Sacramenta Characterem imprimere, neq; vllo vnquam tempore iteranda esse. Hæc sunt, quæ generatim de Sacramentis tradenda erunt.

a Eph. 6 11.
b 1 pet. 28
Tria tantũ sacramenta Characterem imprimunt, nec vnquam iterãtur Conc Florẽ in Dec. Eug. & Tr. c. 9 sess. 7

32 *Quibus rationibus assequentur Pastores, vt populus Sacramenta veneretur, & his religiosè vtatur.*

In cuius argumenti explicatione, Pastores duo potissimùm efficere omni studio conẽtur. Primum est, vt fideles intelligant, quãto honore, & cultu, & veneratione hæc diuina, & cœlestia munera digna sint: alterũ verò, vt quoniam à Clementissimo Deo ad cõmunẽ omnium salutem proposita sunt, ijs piè, & religiosè vtantur, atq; ita Christianæ perfectionis desiderio exardescant: vt si Pęnitentiæ præsertim, & Eucharistiæ saluberrimo vsu aliquandiu careant, plurimum damni se fecisse existiment. Hæc autem facilè Pastores assequi poterunt, si, quæ de Sacramentorum vtilitate, & fructu supradicta sunt, auribus fidelium sæpius inculcabunt, primum à Domino Saluatore Nostro, à quo nihil nisi perfectissimum proficisci potest, instituta esse: præterea cùm ministrãtur, Spiritus Sancti intima cordis nostri premeãtis efficacissimum numen præsto esse; deinde admirabili, & certa curandarum animarum virtute prædita esset tam per eam immensas illas Dominicæ passionis diuitias ad nos deriuari. Postremò verò ostendant totum Christianum ædificium, c firmissimo quidẽ lapidis angularis fundamento inniti. Verùm nisi verbi Dei prædicatione, & Sacramentorum vsu vndiq; fulciatur, magnoperè verendũ esse, ne magna ex parte labefactatum concidat, vt enim per Sacramenta in vitam suscipimur, ita hoc veluti pabulo alimur, conseruamur, augemur.

In Sacr. Doctrina duo præcipuè obseruãda.
Euch. & pænitentiæ vsus frequenter populo inculcandus
c Isaiæ 28 16.
Rom. 9 33
1 Pet. 2 7. Sacramentis, & verbis Dei Doctrina Ecclesiã maximè fulciri.

DE

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

CAPVT II.

Sect. 1. Cur expediat doctrinam Baptismi frequenter populis fidelibus inculcari.

Doctrina Sacramentorum quam sit vtilis & necessaria.

EX ijs quidem, quæ hactenus de Sacramentis vniuersè tradita sunt, cognosci potest, quàm necessarium sit ad Christianæ religionis, vel doctrinam percipiendam, vel pietatem exercendam, ea intelligere, quæ de illorum singulis credenda Ecclesia Catholica proponit; sed, si quis diligentiùs *a* Apostolum legerit, sine dubitatione ita statuet, perfectam Baptismi cognitionem à fidelibus magnopere requiri; ideò non solùm frequenter, sed grauibus verbis, & Spiritu Dei plenis eius mysterij memoriam renouat, diuinitatem commendat, atque in eo redemptoris nostris mortem sepulturam, & resurrectionem nobis ante oculos, tum ad contemplandum, tum ad imitãdum constituit. Quare Pastores nunquam se satis multam operam, & studium in huius Sacramenti tractatione collocasse arbitrentur.

a Reg. 6 3. 4 7. & 1. Cor. 5 1. & c. 12 13 & Gal. 3 27 Eph. 7. 26. Bap. vis quam seriò omnib. sit expendenda.

2 *Quan-*

2 *Quando potissimùm Parocho sermo de Baptismo sit instituendus.*

Verùm præter eos dies, in quibus more maiorum diuina baptismi mysteria potissimùm explananda essent, in Sabbato magno Paschæ, & Pētecostes, quo tempore Ecclesia summa cum religione, maximisque cæremonijs hoc Sacramentũ celebrare consueuerat, alijs etiam diebus occasionem captent de hoc argumento disserēdi. Atque illud in primis tempus maximè opportunum ad eam rem videri poterit, si interdum, cum baptismus alicui ministrandus sit, fidelis populi multitudinē conuenisse animaduerterint. Tunc enim faciliùs multò erit, si minus liceat omnia capita, quæ ad hoc Sacramentum attinent, prosequi, vnum saltem aut alterum docere; cum fideles earum rerũ doctrinam, quam auribus percipiunt, simul etiam sacris baptismi cæremonijs expressam vident, pioq; & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet, vt vnusquisq; ijs rebus admonitus, quæ in alio geri videat, secum recordetur, qua se sponsione Deo obligarit, cum baptismo initiatus est, simulque illud cogitet, an vita, & moribus talem se præbeat, qualem ipsa Christiani nominis professio policetur. Vt igitur, quæ docenda erunt, dilucidè exponantur: quænam sit Baptismi natura, & substantia aperiendum est, si priùs tamen vocis significatio explicetur.

Solemnis Bap. Sabbato Paschę & Pentecostes, agi solitus Ter. l. de Bapt. c. 19. Bas. in exhort. ad Bapt. Ambr. in l. de myster. pass. & alibi.

Vtilitas inculca ta de Bap. doct.

Qua se sponsio ne quisque in bap. obligauit, vide Tert. in l. de pr. de bapt.

Octo bap. genera, vide apud Dam. li. 4. de fide or. c. 10.

3 *Quid Baptismi nomen propriè denotet.*

Ac baptismum quidem Græcum esse nomen nemo ignorat: quod, & si in sacris litteris non solùm eā ablutionem, quę cū Sacramento cōiunctā est, sed etiā omne ablutionis genus, *a* quod aliquando ad passionē trāslatum est, significat; tamen apud Ecclesiæ scriptores non quamuis corporis ablutionem declarat, sed eam, quæ cum Sacramēto cōiungitur, nec sine pręscripta verborū forma ministratur; qua quidē significatione *b* Apostoli ex Christi Domini instituto frequentissimè vsi sunt.

Ablutio sacramentalis.

a Eſd. 24 23. Mar. 7. 4. Heb. 9 10 *b* Mat. 10 38 Luc. 12 50 1. Cor. 15. 29 Rom 6 3 4 1. Cor. 1. Gal. 1. 17. Eph. 4. 5. Col. 2 12 1 Pet. 3 21. De varijs bapt. nominibus vide Greg. Naz. in orat. in sancta lumina, & Clem. Alex.

4 *Quibus præterea nominibus ablutionem Sacramentalem Patres expresserint.*

Alia quoque nomina ad eandem rem significandam Sancti Patres vsurparunt. Sacramētum enim fidei ap-

pe-

pellari, quod illud suscipientes, vniuersam Christianæ religionis fidem profiteantur, D. August. testatur Alij verò, quia fide corda nostra illuminantur, quam in Baptismo profitemur, hoc Sacramentum illuminationem vocarunt, nam, & Apostolus ita inquit; *a* Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum: tempus nimirum, quo baptizati erant significans]: Chrysost. præterea in oratione quam ad Baptizandos habuit, tum expurgationem, qua per Baptismum *b* expurgamus vetus fermentum, vt simus noua conspersio, tum sepulturam, *c* tũ planationẽ tum crucem Christi nominat: quorum omnium appellationum causam ex epist. ad Rom. scripta licet colligere. Cur autem D. Dionysius principium sactissimorum mandatorum vocauerit, perspicuum est, cum hoc Sacramentum veluti ianua sit, qua in Christianæ vitæ societatem ingredimur, atqne ab eo diuinis præceptis obtemperandi initiũm facimus. Atque hæc de nomine breuiter exponenda erunt.

r. preda. c. 9 Au. ep. 32 52 D on. Areop. c. 3 de Ec. Hierar. illuminationẽ vocat. *a* Heb. 10 & 32. & 6 4. 5. Chryst. tõ. 5. Expurgatio, sepultura, Crux Christi plantatio. *b* 1 Cor. 5 7 *c* Rom. 6 4 5 S Dion de Ecc. Ierar. c. 2 p. 1 definitiones Baptismi vid. apud Alex. in 4 p. q. 11 & Th in 3 p. q. 5 ar 8 *d* Ioa. 25 & spiritui sancto legunt, M. S. & Aug. sed Biblia Louaniensis Græca exemplaria sequentia habent solum, & spiritu. *e* Eph. 5 26 *f* Ep. 2 3 *g* Io. 1 13 14. Baptismus oblutione, & forma verborum perficitur.

5 *Quæ sit Baptismi definitio.*

Quod autem ad rei definitionem attinet, & si multæ ex sacris scrptoribus afferri possunt, illa tamẽ aptior, & cõmodior esse videtur, quã ex verbis Domini apud Ioãnem, & Apostoli ad Ephesios licet intelligere nam, cũ Saluator dicat: *d* Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & *e* Spiritu sancto, nõ potest introire in regnũ Dei: & Apostolus cũ de Ecclesia loqueretur: *f* Mũdãs eam lauacro aquę in verbo: ita fit, vt rectè, & appositè definiatur, Baptismũ esse Sacramẽtũ regenerationis per aquã in verbo. *g* natura enim ex Adã filij iræ nascimur; per Baptismũ verò in Christo filij misericordię renascimur; si quidem dedit hominibus potestatẽ filios Dei fieri ijs, qui credũt in nomine eius, qui nõ ex sanguinibus, neq; ex volũtate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

6 *Qua ratione Baptismi Sacramentum perficiatur.*

Sed quibuscunq; tandem verbis Baptismi naturam explicare contigerit, docẽdus erit populus, hoc Sacramẽtum confici ablutione, cui ex Domini Saluatoris instituto, certa, & solemnia verba necessariò adhibentur,

quem-

quemadmodum semper Sancti Patres docuerunt: quod apertissimo illo D. Augu. testimonio demonstratur. Accedit Verbum ad Elementum, & fit Sacramentum. Id verò eò diligentiùs monere oportebit, ne fortè fideles in errorem inducantur, vt existiment, quod vulgò dici solicitum est, aquam ipsam, quę ad conficiendum Baptismum in sacro fonte asseruatur, Sacramentum esse: tunc enim Sacramentum Baptismi dicendum est, cum aqua ad abluendum aliquem additis verbis, quæ à Domino instituta sunt, re ipsa vtimur. Iam verò quoniam singula Sacramenta, ex materia, & forma constitui initio diximus, cum generatim de omnibus Sacramentis ageretur: idcirco, quæ vtraque sit in Baptismo à Pastoribus declarandum erit.

Chrys. ho. 24 in Io. Au. l. 6. conc. Dom. c. 25. Cō. Flor. & Tri. D. Au. tract. 80. in Ioan.

Aqua non potest dici Sacramentum sed ablutio.

7 *Quæ sit propria Baptismi materia.*

MATERIA igitur, siuè elementum huius Sacramēti, est omne naturalis aquæ genus, siuè ea maris sit, siue fluuij, siue paludis, siue putei, aut fontis, quæ sine vlla adiunctione aqua dici solet: nam Saluator docuit; *a* Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu nō potest introire in regnum Dei, & Apost. inquit: *b* Ecclesiam lauacro aquæ mundatam esse. Et in B. Ioannis epistola scriptum legimus: *c* Tres sunt, qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis. Quod etiam *d* alijs sacrarum litterarum testimonijs comprobatur.

De materia Bapt. sess. 7. Con. Trid. de Bapt. can. 2. con. Flo. Th. in 3. p. cap. 56. art. 5. Ioan. 3. 4. *a* Ephes. 4. 26. *b* 1. Ioan. 5. 8. *c* Act. 8. 36. & 10. 47. *d* Heb. 10. 22. & 1 Pet. 3. 20.

8 *Locus D. Matthæi de Baptismo ignis exponitur.*

Quod verò a Ioanne Baptista dictum est, venturum esse Dominū, *e* qui baptizaret in spiritu sancto, & igne: id quidē nullo modo de Baptismi materia, intelligendū est: sed vel ad intimū spiritus sancti effectū, vel certè ad miraculum referri debet, *f* quod die Pētecostes apparuit, cum Spiritus sāctus è cęlo in Apostolos ignis specie delapsus est: de quo alio loco Christus Dominus noster prædixit: *g* Ioannes quidē baptizauit aqua; vos autem baptizabimini spiritu sācto non post multos hos dies.

e Matt. 3. 11. Sic exponit Hiero. in Mat.

f Act. 2. 3. sess. 7 Conc. Trid. de Bapt. c. 1. *g* Act. 1. 5.

9 *Quibus figuris, & Prophetijs vis aquarum Baptismi sit ostentata.*

Verùm id quoque à Domino, tum figuris, tum Prophetarum oraculis significatum esse diuinis scripturis animad-

a Gen. 64 5.
Diluuium ob baptismum repræsentauit.
b Gen. 6 5.
1. Pet. 3 20
Mare Rubrum Exod. 24. 22
1 Cor. 10
1. Naaman ablutio.
c 4 Reg. 6. 14.
d Ioan. 1. 2.
piprobatica piscina vim aquarum baptismi præuidit Isa.
e Isa. 54. 1
f Ezech. 47. 1.
g Zach. 1

animaduertimus. Diluuiū enim *a* quo mundus purgatus est, quòd *b* multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum, huius aquæ figuram, & similitudinem gessisse, Apostolorum Princeps, in priori Epistola ostēdit: & maris Rubri trāsitum eiusdem æquæ significationem habuisse, D. Paulus ad Corinth scribens exposuit: vt interim omittamus *c* tum Naaman Siri ablutionem, *d* tum probaticæ piscinæ admirabilem vim, & alia id genus multa, in quibus huius mysterij symbolum inesse facilè apparet. De prædictionibus autem dubitare nemo potest, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter, *e* Isaias Propheta omnes sitientes inuitat, *f* vel quas à tēplo egredientes Ezechiel in spiritu vidit; tūm *g* præterea fons ille; quem domui Dauid, & habitantibus Hierusalem paratum in ablutionem peccatoris, & menstruatæ Zacharias prænunciauit ad salutarem baptismi aquam indicandam, atque exprimendam pertineant:

10 *Cur aqua ad Baptismum conficiendum nos potius vti voluerit Deus, quàm alia materia.*

Aquę vsus in baptismo quā sit naturę consentaneus, & conueniens.
S. Hier. ep. 83, Ioan. 2. vide D. Than. 3 p q. 66 art. 3
prima ratio.
Tertia ratio.

Quantùm verò Baptismi naturæ, & virtuti cōsentaneum fuerit, vt eius propria meteria aqua institueretur, pluribus quidem rationibus D. Hier. ad Oceanum scribens demonstrauit. Sed quod ad hunc locū attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniā hoc Sacramētum omnibus sine vlla exceptione ad consequendā vitā necessarium erat, idcirco aquæ materiam, quæ nūquam non præsto est, atq; ab omnibus facilè parari potest, maximè idoneā fuisse: Deinde aqua effectū Baptismi maximè significat, vt enim aqua sordes abluit, ita etiā Baptismi vim atq; efficientiā, quo peccatorū maculæ eluūtur, optimè demōstrat. Accedit illud, quod quemadmodum aqua refrigerādis corporibus aptissima est, sic Baptismo cupiditatū ardor magna ex parte restinguitur.

Aquę simplici, & naturali cur. Chrisma adjciatur, vide Am l. 1. de soc c 2 & 3 c. 1. & in hoc l. 3. decret. tit. 5. c. ca. cum ven c. 11.

11 *Aquæ simplici, & naturali quare Chrisma adijciatur.*

Illud verò animaduertendum est, quamuis aqua simplex, quæ nihil aliud admixtum habet, materia apta sit ad hoc Sacramentum conficiendum, quoties scilicet Baptismi ministrandi necessitas incidat; tamen ex Apostolo

stolo

ſtolorum traditione, ſemper in Catholica Eccleſia obſeruatū eſſe, vt cum ſolemnibus cæremonijs Baptiſmus conficitur, ſacrum etiam Chriſma addatur, quo Baptiſmi effectum magis declarari perſpicuum eſt. Docendus quoque erit populus, & ſi aliquando incertum eſſe poteſt, vtrum hæc an illa vera aqua ſit qualem Sacramenti perfectio requirat, hoc tamen pro certo habendum eſſe, nunquam ex alia materia, quàm ex aquæ naturalis liquore, Baptiſmi Sacramentū alia ratione cōfici poſſe.

Quàm ſæpè, & quanta cura baptiſmi natura ſit inculcanda.

12 *Quare promiſcuè omnibus fidelibus perfectà Baptiſmi forma clarè exponenda ſit.*

Sed duarum partium, ex quibus Baptiſmus conſtare debet, poſtquam altera hoc eſt materia diligenter explicata fuerit, ſtudebunt Paſtores, eadem diligentia formā etiam tradere, quæ eſt altera eius pars maximè neceſſaria. In huius autem Sacramenti explicatione, eò maiori cura, & ſtudio elaborandum putabunt, quod tā ſancti myſterij notitia non ſolùm ſua ſponte fideles vehementer delectare poteſt, quod quidem in omni diuinarum rerum ſcientia communiter euenit, verùm etiam ad vſus ferè quotidianos ſummoperè expetenda eſt. Cum enim ſæpè incidant tempora, quemadmodum ſuo loco planiùs dicetur, in quibus tum ab alijs de populo, tum ſępiſſimè a mulierculis Baptiſmum miniſtrari oporteat: ita fit, vt promiſcuè omnibus fidelibus ea, quę ad huius Sacramenti ſubſtantiam pertinent, cognita, & perſpecta eſſe debeant.

13 *Quæ ſit perfecta, & abſoluta huius Sacramēti forma.*

Quare dilucidis, & apertis verbis, quæ facilè percipi ab omnibus poſſint, Paſtores docebunt, hanc eſſe perfectam, & abſolutam Baptiſmi formam: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spirit. Sācti. Itā enim a Domino, & Saluatore noſtro traditum eſt, cum Apoſtolis apud Matthæum præcepit: *a* Euntes docete omnes gētes, Baptizātes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Ex illo autem verbo, Baptizātes, Catholica Eccleſia diuinitus edocta optimè intellexit, in huius Sacramēti forma actionē miniſtri exprimendā eſſe, quod quidem fit, cū dicitur: Ego te baptizo. At quoniam præter

Aug. l. 6. cont. Don. c. 25. & 40 c. 15. Th. in 3 p. q 66. ar. Baptiſmi forma.
a Mt. 28. 19.
Actio miniſtri Baptiſmi ex Chriſti verbo eſſe neceſſaria colligitur.

ter ministros, tum illius personam, qui baptizatur, tum principalem causam, quæ Baptismum efficit, significare oportebat; idcircò illud pronomen, Te, & distincta diuinarum personarũ nomina adduntur, vt absoluta Sacramenti forma ijs verbis cõcludatur, quæ modò exposita sũt: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sãcti. Neque enim sola Filij persona, de quo à S. Ioanne scribitur: a Hic est, qui baptizat: sed simul omnes Sanctæ Trinitatis personæ ad Baptismi Sacramentum operantur. Quod autem in Nomine, non in Nominibus dictũ est: hoc planè declarat vnam Trinitatis naturã, & diuinitatem. Et enim hoc loco, Nomen ad personas non refertur, sed diuinam substantiã, virtutem, & potestatem, quæ vna, & eadem est in tribus personis, significat.

Persona, quæ baptizatur.

Principalis causa sanctificationis, est s. Trinitas.

a Ioan. 1. 33.

In forma baptismi quid nomen significet.

14 *An in forma Baptismi verba omnia perinde sint necessaria.*

Sed in hac forma, quam integram, & perfectam esse ostendimus, obseruãdum est, quædam prorsus necessaria esse: quę si omittantur, Sacramentum confici nõ potest: quædam verò non ita necessaria, vt si desint, Sacramenti ratio nõ cõstet; cùiusmodi est vox illa: Ego, cuius vis in verbo Baptizo cõtinetur; immò verò in Ecclesijs Græcorum, variata dicendi ratione prętermitti consueuit: propterea quòd nullam fieri oportere ministri mẽtionem iudicarunt: ex quo factũ est, vt in Baptismo hoc forma passim vtantur: Baptizetur seruus Christi; In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: a quibus tamen perfectè sacramentum ministrari ex Concilij Florentini sententia, & definitione apparet, cum ijs verbis satis explicetur id, quod ad Baptismi veritatem attinet, nimirum ablutio, quæ tunc reipsa peragitur.

Græcorum baptizandi ratio.

Cõ. Flo. in dec. de Sacramẽtis.

15 *Quomodo Apostoli in nomine Christi Baptizauerint.*

Quòd si etiam aliquãdo tempus fuisse dicendum est, cum Apostoli b in nomine tãtùm Domini Iesu Christi baptizarent; id quidẽ Spiritus Sancti afflatu eos fecisse exploratum nobis esse debet: vt initio nascẽtis Ecclesiæ Iesu Christi nominis pręedicatio illustrior fierẽt, diuinaque, & immẽsa eius potestas magis celebraretur. Deinde verò rẽ penitus introspicientes facilè intelligemus nullam

Th. in 3 p. q. 66. art. 6.

b Act. 2. 38. & 12. 27 & 48. ca. 19 5.

nullam earum partium in ea forma desiderari, quæ ab ipso Saluatore præscriptæ sunt: *a* qui enim Iesū Christum dicit, simul etiam Patris personam, à quo vnctus est,& Spiritum sanctum,quo vnctus est significat.

a Ambr.li. 1 de Spiritu sancto c.3 Basil.lib de Spiritu Sancto 1 c.12.

16 *Apostolos in nomine Christi tacitis alijsduabus personis Trinitatis nunquā baptizasse credendū est.*

Quamquam dubium fortasse videri potest,an huiusmodi forma Apostoli aliquem baptizauerint, si Ambrosij,& Basilij sanctissimorum,& grauissimorum Patrum auctoritatem sequi volumus, qui ita Baptismum in nomine Iesu Christi interpretati sunt, vt dixerint,ijs verbis significari Baptismum,non qui à Ioanne,sed qui à Christo Domino traditus esset;tametsi à communi,& vsitata forma,quæ distincta triumpersonarum nomina continet, Apostoli non discederent. Atq; hoc loquendi genere Paulus etiam in epistola ad Galatas vsus videtur,cum inquit; *b* Quicumq;in Christo baptizati estis, Christum induistis;vt significaret in fide Christi,nec alia tamen forma,quām idem Saluator,& Dominus noster seruandam præceperat, baptizatos esse:hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad baptismi substantiam maximè pertinent, fideles docere satisfuerit.

b Gal.3 27

17 *Quo pacto in hoc regenerationis mysterio fieri debeat ablutio.*

Quoniā verò in hoc Sacramēto cōficiendo legitimæ etiam ablutionis rationem seruari oportet:idcirco eius quoque partis doctrina à Pastoribus tradēda est, atque ab eis breuiter explicandum,communi Ecclesiæ more, & cōsuetudine receptū esse, vt Baptismus vno aliquo ex tribus modis confici posset.Nam,qui hoc Sacramēto initiari debent,vel in aqua merguntur,vel aqua in eos infunditur, vel aquæ aspersione tinguntur. Ex his autē ritibus quicunque seruetur,Baptismum verè perfici credendum est, aqua enim in Baptismo adhibetur, ad significandam animæ ablutionē,quam efficit.Quare Baptismus ab *c* Apostolo lauacrū appellatus est. Ablutio autē nō magis fit,cum aliquis aqua mergitur,quod diu à primis tēporibus in Ecclesia obseruatum animaduertimus; quàm vel aquæ effusione, quod nunc in fre-

Ablutio baptismi tribus modis fieri potest Th. in 3. q.66. art.3.

c Tim. 3 5 Eph. 1 26. Lauacrum regenerationis.

queti vsu positū videmus, vel adspersione, quemadmodum *a* à Petro factū esse colligitur, cū vno die tria millia hominum ad fidei veritatem traduxit, & baptizauit.

Trina mersio fuit in vsu Au. tempore. *a* Act. 2.

18 *Vnica ne ablutio requiratur an trina.*

Vtrum verò vnica, an trina ablutio fiat, nihil referre existimandum est. Vtrouis enim modo, & antea in Ecclesia Baptismum verè confectum esse, & nunc confici posse ex D. Greg. magni epistola ad Leandrum scripta, satis apparet. Retinendus est tamen à fidelibus is ritus, quē vnusquisq; in sua Ecclesia seruari animaduerterit.

Vna ne an, trina ablutio fieri debeat. Th. in 3 p. q. 64 ar. 88 Gr. l. reg. ca. 41 Th. in 7. q. 66. ar. 85

19 *Quare caput hic potissimùm abluatur.*

Atque illud precipuè monere oportet; non quamlibet corporis partē; sed potissimùm caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus vigent; abluendum, simulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut post ablutionem verba Sacramenti; quæ formam continent; sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuncianda esse: His expositis, conueniet præterea docere, atque in memoriam fidelium reducere baptismum, quemadmodum, & reliqua Sacramenta, à Christo Domino institutum esse.

Verba Sacramenti eodē tempore quo abluitur caput pronunciāda sunt. Duo tempora institutionis baptismi. Th. in 3 p. q. 66 ar. 6 Quādo Christus baptismū instituerit.

20 *Christus ne Baptismū āte an post passionē instituerit.*

Hoc igitur Pastores frequenter docebūt, explicabūtq; duo diuersa tempora baptismi notanda esse: alterū, cum Saluator eū instituit; alterum, cum lex de eo suscipiēdo sancita est. Ac, quod ad primum attinet, tunc à Dno hoc Sacramētū institutū esse perspicitur, cū ipse *b* à Ioanne baptizatus, sanctificandi virtutē aquæ tribuit. Testātur enim S. Gregorius Naziāzenus, & Aug. eo tēpore aquæ vim generādi in spiritualem scilicet vitam, datam esse: Et alio loco ita scriptum reliquit: Ex quo Christus in aquā mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi, baptizatur Dominus nō mūdari indigens, sed tactu mūdę carnis aquas mūdans, vt vim abluēdi habeāt. Atque ad eā rē illud maximo argumento esse potuit, quod tūc sāctissima Trinitas, in cuius nomine Baptismus cōficitur, numen suū præsēs declarauit Vox enim Patris audita est; Filij persona aderat, & Spiritus sāctus in columbæ specie descendit; præterea cœli aperti sunt, quò no-

b Mat. 3. 16. D. Gr. Naz. or. in nat. Sal. circa finem Aug. ser. 29. 36 & 37 de tempore. Aquę vis per Christū est aucta. Tota Trinitas in bapt. Christi præsens suum numen declarauit.

c Mat. 3 26 27. Mat. 10 11

nobis iam per baptismum licet ascendere. Quod si quis scire cupiat, qua nã ratione, tanta & tam diuina virtus à Domino aquis tributa sit; id quidem humanam intelligentiam superat. Hoc verò satis percipi à nobis potest, baptismo à Domino suscepto, sanctissimi, & purissimi eius corporis tactu, aquam ad baptismi salutarem vsum consecratam esse; ita tamen, vt hoc Sacramentum, & si ante passionem institutum fuerit, à passione tamẽ, quæ omnium Christi actionum tanquam finis erat, vim, & efficientiam duxisse credendum sit.

Luc. 11 22. Hic in com. In 3. c. Mat 5 Au. ser. 36 tempore Bapt. ante Christi passionem fuit quidẽ vsitatus postea tamen vim suã accepit.

21 *Quando lex Baptismi homines obligare cœperit.*

Lex de bap. suscipiendo quando lata fuerit.

Sed de altero etiam, quo scilicet tempore lex de Baptismo lata fuerit, nullus dubitandi locus relinquitur. Nã inter sacros scriptores conuenit, post Domini resurrectionẽ, cum Apostolis præcepit: *a* Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij; & Spiritus Sancti: ex eo tempore omnes homines, qui salutem æternam consecuturi erant, lege de Baptismo teneri cæpisse. Quod quidem ex Apostolorum Principis auctoritate colligitur, cum inquit: *b* Regenerauit nos in spem viuam per resurrectionẽ Iesu Christi ex mortuis. Idemque ex illo Pauli loco, *c* Seipsum tradidit pro ea; vt illam sanctificaret (cùm de Ecclesia loqueretur) mũdans eam lauacro aquæ in verbo licet cognoscere, vterque enim Baptismi obligationem ad tempus, quod mortem Domini cõsecutum est, videtur retulisse, vt dubitandum nullo modo sit, verba etiam illa Saluatoris, *d* Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto non potest introire in regnum Dei: id ipsum tempus spectas. [...] quod post passionem futurum erat.

a Mat. 28 1. Mar. 16 15.

Quando bapt. homines obligare cepit.

b 1 pet. 1 3

c Eph. 5 26.

Quanta munera in bap. conferatur; ex his quæ in Christi bap. euenerunt docet D. Th. 1. 11.

22 *Sacramẽtũ Baptismi in quãta veneratione habẽdũ.*

Ex ijs igitur, si accuratè à Pastoribus tractentur, haud dubium esse potest, quin fideles maximã in hoc Sacramẽto dignitatẽ agnoscãt, ac summa animi pietate venerẽtur; præsertim verò, cum cogitarint, præclara illa, & amplissima munera, quę, cũ Christus Dñs baptizaretur, miraculorũ significationibus declarata sunt, singulis cũ baptizãtur, intima Spiritus sãcti virtute donari, atq; impertiri. Vt enim, si quemadmodũ Elisei puero contigit

nobis oculi ita aperirentur, vt cęlestes res intueri possemus, nemo adeò communi sensu carere putandus esset, quem diuina Baptismi mysteria in maximam admirationem non traducerent: cur idem etiam euenturum non existimemus, cum à Pastoribus huius Sacramenti diuitiæ ita expositæ fuerint, vt eas fideles, si non corporeis occulis, saltem mentis acie fidei splendore illuminatæ, contemplari queant?

Qui proprij sunt ministri baptis. vide D. Th. in p. q. 7

23 *Quot hominũ genera baptismũ administrare possint.*

Iã verò, à quibus ministris hoc Sacramentũ conficiatur, nõ vtiliter modò, sed necessariò tradendũ videtur: tũ vt ij, quibus præcipuè hoc munus cõmissum est, illud sanctè, & religiosè curare studeant: tũ vt nequis tãquã fines suos egressus, in alienam possessionem intépestiuè ingrediatur, vel superbè irrũpat; cũ in omnibus ordiné seruandum esse *a* Apostolus admoneat. Doceãtur igitur fideles, triplicem esse eorũ ordinem; ac in primò quidem Episcopos, & Sacerdotes collocandos esse: quibus datum est, vt iure suo, nõ extraordinaria aliqua potestate, hoc munus exerceãt: ijs enim in Apostolis præceptũ est à Domino: *b* Euntes baptizate: quãuis Episcopi, ne grauiorem illã docẽdi populi curã deserere cogerẽtur, *c* Baptismi ministerium Sacerdotibus relinquere soliti essent. Quòd verò Sacerdotes iure suo hanc functionem exerceant, ita vt præsente etiam Episcopo ministrare Baptismũ possint, ex doctrina Patrũ, & vsu Ecclesiæ cõstat; nã, cùm, ad Eucharistiam cõficiendam instituti sint, *d* quæ est pacis, & vnitatis sacramentum, cõsentaneũ fuit, potestatem ijs dari omnia illa administrãdi, per quæ necessariò huius pacis, & vnitatis quilibet particeps fieri posset. Quòd si aliquando Patres sacerdotibus sine Episcopi venia, baptizandi ius permissum non esse dixerunt: id de eo Baptismo, qui certis anni diebus solemni cœremonia administrari consueuerat, intelligendum videtur.

a 1 Cor. 14 10

Triplex ordo ministrorũ baptismi pri. ord. est Episc. & sacerdotum Isid. lib. de offic. Ec. c. 2.

b Matt. c. 19.

c Cor. 10. Sac. proprium est bap. Conferre, Thom. p. q. 17. art 3

d Deu. 6 1. Vide Leonẽ ep. sit, & Damasum epi. 8. secundus ordo est Diaconorum. Diaconi sine necessitate baptizare non possunt Gelas. in ep. ad epi. de Luc. cõstitutos, c. eod.

e D ac. Th. in ep. q. 2. de cos. d 1. c, Cunct.

Secundum ministrorum locum obtinent Diaconi, quibus sine Episcopi, aut Sacerdotis concessu, non licere hoc Sacramentum administrare plurima sanctorum Patrum decreta testantur.

24 *Quis*

24 *Quis Sacramentum Baptismi in casu necessitatis conferre possit.*

Extremus orco illorum est, qui cogente necessitate, sine solemnibus cęremonijs baptizare possunt, quo in numero sunt omnes, etiam de populo, siue mares, siue fœminæ, quamcumq; illi sectam profiteantur. Nam, & Iudæis quoq; infidelibus, & hæreticis, cũ necessitas cogit, hoc munus permissum est: si tamen id efficere, propositum eis fuerit, quod Ecclesia Catholica in eo administrationis genere efficit. Hæc autem, cùm multa veterum Patrum, & Cõciliorum decreta confirmarunt, tũ verò à sacra Tridentina Synodo anathema in eos sãcitum est, qui dicere audeant Baptismum, qui etiam datur ab Hæreticis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, nõ esse verum Baptismum: In quò profectò summam Domini nostri bonitatem, & sapientiã licet admirari, nam cum hoc Sacramentum necessariò ab omnibus percipiendum sit; quemadmodum aquam eius materiam instituit, qua nihil magis commune esse potest, sic etiã neminem ab eius administratione excludi voluit; quãuis, vt dictum est, non omnibus liceat solemnes cæremonias adhibere, non quidem quòd ritus, aut cæremoniæ plus dignitatis, sed quòd minus necessitatis, quàm Sacramentum habeant.

Quilibet in necessitate baptizare pot. sess. 7. Con. Tr. de bapt. c. 1 & Nicolaus ad consulta Bul. Ca. 204 & habetur de conf. d. 4 c. quodam. Idem docet Au. l. 7 de vn Bapt. c. 53 & habetur ib c. Solet etiã & 13 contra Dona. ca. 10 & habetur ibid. c. Non est, & li. 2. cõtra Parmen. ca. 13. ep: item habitur 91 q. 1. ca. Quidquedã Cou. item Lat. c. 1 & habetur de sum. Tri. ca. Firmiter, & Conc Flo. indecretis Eugenij

25 *Quis ordo in baptizando à fidelibus seruandus sit.*

Neque verò hoc munus ita omnibus promiscuè permissum esse fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem ministrorum instituere maximè deceat, mulier enim, si mares adsint, Laicus item præsente Clerico, tum Clericus coram Sacerdote, Baptismi administrationé sibi sumere non debent. Quamquam obstetrices, quæ baptizare consueuerunt, improbandæ non sunt, si interdum præsente aliquo viro, qui huius Sacramenti conficiendi minimè peritus sit, quod aliàs viri magis proprium officium videtur, ipsæ exequantur.

Populares non debẽt solemnes ceremonias in bapt. adhibere, Th. in 3 p. q. 67. ar. 3 Th. in 3 p. q. 67 ar. 4

De Patrinis baptizandorum agit.

26 *Cur præter eos, qui baptizant, in regenerationis mysterijs Patrini adhibeantur.*

Accedit autem ad eos ministros, qui, vt hactenus de-

Tert. l. de Bap. c. 2. vbi eos Spōs. & l. de corona mil. vbi eos Susceptores nominat.

claratum est, Baptismum conficiunt, aliud etiam ministrorum genus, qui ad sacram, & salutarem ablutionem celebrandam ex vetustissima Catholicæ Ecclesiæ consuetudine adhiberi solent: ij nunc Patrini, olim Susceptores, Sponsores, seu Fidei iussores, communi vocabulo à rerum Diuinarum scriptoribus vocabantur. De quorum numero, quoniam ad omnes ferè laicos pertinet, accuratè à Pastoribus agendum erit: vt fideles intelligant, quæ potissimùm ad illud rectè perficiendum necessaria sint in primis verò explicare oportet, quę causa fuerit, cur ad Baptismum pręter Sacramenti ministros Patrini etiam, & Susceptores adiungerentur, quod quidem optimo iurę factum esse, omnibus videbitur, si meminerint Baptismum esse spiritualem regenerationem, per quam filij Dei nascimur: de ea enim ita loquitur D. Petrus; a Sicut modò geniti infantes * rationabiles, sine dolo, lac concupiscite. Vt igitur postquam aliquis in hãc lucem editus est, nutrice, & pędagogo indiget, quorũ ope, atque opera educetur, ac doctrina, & bonis artibus erudiatur, ita etiam necesse est, vt qui ex Baptismi fonte vitam spiritualem viuerę incipiunt, alicuius fidei & prudentiæ committantur, à quo Christianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem institui possint, atq; ita paulatim in Christo adolescere, donec tandem viri perfecti, iuuante Domino, euadant: cum præsertim Pastoribus, qui publicę Parochiarum curationi præpositi sunt, tãtum temporis non supersit, vt priuatam illam curam pueros in fide erudiẽdi suscipere possint. Huius autem vetustissimæ consuetudinis præclarum testimonium à D. Dionysio habemus, cuius inquit: Diuinis nostris ducibus (sic enim Apostolos vocat) in mentem venit, & visum est, suscipere infantes, secundùm istum sanctum modum, quo naturales parentes pueri eum cuidã docto in diuinis veluti pædagogo, traderẽt: sub quo, sicut sub diuino patre, & saluationis sanctæ suceptore, reliquum vitæ puer degeret. Eandem verò sententiam confirmat Higinij auctoritas.

Th. in 3. p. q. 67. a. 7

a 1. Pet. 2. 2.

* Sic habet B. b. Lou. sed in marg notant. lege in M. S. Rom. & Græcis exéplaribus rationabile.

Patrinorum adhibendorũ quàm vetusta sit consuetudo.

S. Dio. 2. de Ec. Hierar.

27 *Cognatio spiritualis in Baptismo contracta matrimonium impedit, & dirimit.*

Quamobrem sapientissimè à sancta Ecclesia constitutum est, vt non solùm is, qui baptizat cum baptizato, sed etiam susceptor cum eo, quem suscipit, & cum eius veris parentibus affinitate deuinciantur: ita vt legitima nuptiarum federa inter hos homines iniri non possint, atque inita dirimantur.

Higinij pap. dè cons. d. 4 c. in Catech. & ib. c. non plures, & c. de baptis. & 30. q. 1 c. Peruenit seq. De affinitate in Baptismo cont. Sess. 24 Conc. Tri. de reformat. c. 2. 30. q. 1 vide itẽ est & de cog. spirituali in 6. patrinorum officium Th. n. 3. p. q. 37 ar. 8

28 *Quæ sint Patrinorũ partes, quidque ab illis exigatur.*

Præterea docere oportet fideles, quæ sint Susceptoris partes. Etenim hoc munus adeò negligenter in Ecclesiã tractatur, vt nudum tantũ huius functionis nomẽ relictum sit; quid autẽ sancti in eo cõtineatur, ne suspicari quidẽ homines videantur. Hoc igitur vniuersè Susceptores semper cogitent, se hac potissimùm lege obstrictos esse, vt spirituales filios perpetuò commẽdatos habeant: atque in ijs, quæ ad Christianæ vitæ institutionẽ spectãt, curent dilìgẽter: vt illi tales se in omni vita præbeãt, quales eos futuros esse solemni ceremonia spopõderunt. Audiamus quid ea de re sanctus Dionysius scribat, verba Spõsoris exprimẽs: Spõdeo puerum inducturum, cũ ad sacram intelligẽtiã venerit, sedulis adhortationibus meis, vt abrenunciet contrarijs, omninò profiteatur, perageatque diuina, quæ pollicetur. Item D. Au. Vos inquit, ante omnia tã, viros, quàm mulieres, qui filios in baptismate suscepistis, moneo, vt cognoscatis fideiussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fõte suscipere. Ac profectò decet maximè eũ, qui aliquod officium suscepit, in eo diligẽter exequẽdo nũquam defatigari: & qui se alterius pedagogũ, & custodem professus est, minimè pati illum esse desertũ, quẽ semel in fidem, & clientelam suam recepit, donec illum opera, & præsidio suo egere intellexerit. Quę autẽ filijs spiritualibus tradenda sint, paucis D. Aug. cõprehendit, cum de hoc ipso susceptorum officio loqueretur; inquit enim; Debẽt eos admonere, vt castitatem custodiãt, iustitiam diligant, charitatẽ teneant, & ante omnia Symbolum, & orationem Dominicã eos doceant: Decalogũ etiã, & quę sint prima Christianæ religionis rudimẽta.

Dionys. loco supra citato.

D. Augu. serm. 163. de tempore ser. 215 similia habet quæ autem hic habetur referuntur de conse. d. 3. c. Vos autem

Quid susceptores filios suos spirituales docere debeant fusiùs Aug. serm. 16. de tempor. sed hæc habẽtur de cons. d. 48. Vos autem

29 *Quiuis promiscuè ad Susceptoris munus non est admittẽdus.*

Quales Patrini sũt assumendi. Parẽtes naturales filios suos suscipere nõ possũt 30 q. 1 peruenit. Th. in 3. p. ca. 67 ar. 8 ad 2. neq; infideles & hæretici ex Conc. Mog. de cons. d. 4 c. in baptismate.

Quæ, cum ita se habeant, facilè intelligimus, cuiniam hominum generi sanctę huius tutelę administratio cõmittenda non sit, nimirũ ijs, qui eam gerere, aut fideliter nolint, aut sedulò, & accuratè non queant. Quocirca præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem suscipere, vt ex eo magis appareat, quantùm hæc spiritualis educatio à carnali distet; Hæretici inprimis, Iudæi, Infideles, ab hoc munere omnino prohibendi sunt, vt qui in ea cogitatione, & cura semper versentur, vt fidei veritatem mendacijs semper obscurent, atque omnem Christianam pietatem euertant.

30 *Quis Patrinorum numerus esse debeat.*

Patrinorũ numerus Ses. 24. Conc. Trid. de ref. matrimonij c. 20 & idem habẽtur) de cons d. 4. c. Nõ plures, & de cog. spirituali cap. Quamuis in D. Th. ibidem.

Plures quoq; ne baptizatũ de Baptismo suscipiãt, sed vt vnus tantũ, siue vir, siue mulier, vel ad summũ vnus, & vna, Trident. Concil. statutũ est, tum quia disciplinę atq; institutionis ordo à multitudine magistrorum perturbari poterat: tum quia prouidere oportebat, ne inter plures eiusmodi affinitates coniungerentur, quę impedirent, quo minus legitimo matrimonij vinculo hominum inter homines societas latiùs diffunderetur.

31 *Baptismus ad salutem omnibus necessarius.*

a Io. 3 6 Ma. 28 9 Cle Ro. ep. 4. Ad. in Io. tract. 13 & be Ec, do. c. 24 Am. de ijs qui myst. initiãtur c. 4. cõc. Lat. ca. 1. Cit. bapt. nullus omnino saluari potest dum erit, quod apud Euangelistam legitur: cõ. Tr. de bap. c. 5 & ses. 6 de iust. c. De bap. paruulorũ, ses. 5 Cõ Tr. decr. de peccato originali, & ses. 7. de bat, c. 12 13.

Sed cùm ceterarum rerum cognitio, quæ hactenus expositæ sunt; fidelibus vtilissima habenda sit, tum verò nihil magis necessarium videri potest, quàm vt doceamus, omnibus hominibus Baptismi legem *a* à Domino præscriptam esse, ita vt, nisi per Baptismi gratiam Deo renascantur, in sempiternam miseriam, & interitum à parentibus siuè illi fideles, siuè infideles sint, procreentur. Igitur sæpius à Pastoribus explicandum erit, quod apud Euangelistam legitur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non potest introire in regnum Dei.

32 *Infantes omninò sunt baptizandi.*

Quã legẽ, non solùm de ijs, qui adulta ætate sunt, sed etiã de pueris infantibus intelligendam esse, idq; Apostolica traditione Ecclesiã accepisse, cõmunis Patrum sententia, & auctoritas confirmat. Pręterea credẽdũ est nouisse

noluisse Christum Dominum Baptismi Sacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: *a* Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cęlorum: *b* quos amplexabatur, super quos manus imponebat, & quos benedicebat. Deinde, cum *c* legimus totam aliquam familiam à Paulo baptizatam esse, satis apparet, pueros etiam, qui in illorū numero erant, salutari fonte ablutos esse. Deinde circūcisio, quæ figura fuit Baptismi, eum morem maximè commendat: *d* pueros enim octauo die circuncidi solitos, nemo est qui ignoret. Ac quibus circuncisio manu facta in expoliatione corporis carnis proderat, iisdem Baptismum, qui est, *f* circuncisio Christi non manufacta prodesse perspicuum est.

Postremò vt Apostolus docet, *g* si vnius delicto mors regnauit per vnum, multò magis abundantiā gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in vita regnabūt per vnum Iesum Christum. Cùm itaque per Adæ peccatū pueri ex origine noxam contraxerint: multò magis per Christum Dñm possunt gratiam, & iustitiā, cōsequi, vt regnēt in vita: quod quidē sine baptismo fieri nullo modo potest. Quare docebunt Pastores infantes omnino baptizāndos, & deinde paulatim tenerā ætatē Christianæ religionis præceptis ad verā pietatē informādā esse, nam, vt à Sapiente præclarè dictum est; adolescens iuxta viam suam etiam cum senuerit, non recedet ab ea.

D. Areop. de Ec. Hi. c. 7 Cyp. ep. 59 ad Fidū Au. ep. 28 & l. de pec. merit. & rē c. 23 Ch. h. A da & Conc. Mil. c. 2 vide itē multa c. de cons. di. 4
a Mat. 19 16
b Luc. 18 15
c 1. Cor. 1 16
d Gen. 17 11 Leu. 12 2 Lu. 1 59 & 2 51
e Col. 2 11 *f* Col. 2 11
g Rom. 5 17
Th in 3 p. q. 68 art. 8
g pro. 22 9
D. Are. in 7 c. 3 de Hi. Ec. hāc etiam rationem habet, infantes etiam in Bapt. gratiā accipiūt Th. ib. vid. etiā Clem. 1 de sum. Trin. D. Au. ca. 23 ad Bon.

33 *Infantes in Baptismo gratiā spiritualē percipiunt.*

Neque enim dubitare licet, quin infantes fidei Sacramenta, cùm abluuntur, accipiant; non quia mentis suæ assensione credant: sed quia parentum fide, si parētes fideles fuerint, sin minus, fide (vt D. Augustini verbis loquamur) vniuersæ societatis sanctorum muniūtur, etenim ab iis omnibus rectè dicimus eos baptismo offerri, quibus placet, vt offerantur, & quorum charitate ad communionem sancti Spiritus adiunguntur.

Infātes mox ad bap. sunt deferēdi Au. li. 1 de or. animæ c. 9. & lib. 1 de pec. mer & rem. c. 4 & ep. 8 ad Hie.

34 *Infantum baptismus non differendus.*

Hortandi autem sunt magnopere fideles, vt liberos suos, quàm primū id sine periculo facere liceat, ad Ecclesiā deferendos, & solemnibus cæremonijs baptizan-

dos;

dos curent. Nã cùm pueris infantibus nulla alia salutis cõparandæ ratio, nisi baptismus præbeatur, relicta sit facilè intelligitur, quàm graui culpa illi sese obstringãt, qui eos Sacramenti gratia diutius, quàm necessitas postulet, carere patiantur: cum præsertim propter ætatis imbecilitatem, infinita penè pericula illis impendeant.

35 *Adulti quomodo ante Baptismum instruendi sint.*

De Baptismo adultorũ vide Aug. in l. de fide & operibus c.9 Ter. li. de pænit. c.6 & de præsc. c.41 Cyp. ep.41. & de cõst. d.4 c. ãtebaptis mum, & c. ante viginti.

Diuersam verò rationẽ in ijs seruanda esse, qui adulta ætate sunt, & perfectũ rationis vsum habent: qui scilicet ab infidelibus oriuntur; antiquæ Ecclesiæ consuetudo declarat, nam Christiana quidem fides illis proponenda est, atq; omnistudio ad eam suscipiendam cohortandi, aliciendi, inuitandi sunt. Quòd si ad Dominum Deũ conuertantur: tum verò monere oportet, ne vltra tempus ab Ecclesia præscriptum Baptismi Sacramentum differant: nam cùm scriptum sit. *a* Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem, docẽdi sunt perfectam conuersionem in noua per Baptismũ generatione positã esse: preterea, quò seriùs ad Baptismum veniunt, eò diutius sibi carendum esse cęterorũ Sacramentorũ vsu, & gratia, quibus Christiana religio colitur, cum ad ea sine Baptismo nulli adius patere possit: deinde etiam maximo fructu priuari, quem ex baptismo percipimus: si quidem nõ solùm omnium scelerum, quę antea admissa sunt, maculam, & sordes Baptismi aqua prorsus eluit, ac tollit, sed diuina gratia nos ornat: cuius ope, & auxilio in posterũ etiã peccata vitare possumus, iustitiamq; & innocẽtiam tueri: qua in re sũmam Christianæ, vitæ cõstare facilè omnes intelligunt.

a Eccl. 5 8. Baptismi quanta sit virtus. propositũ baptismi in necessitate ad salutem sufficit. Augu. in l. qu. in Le. q 84. Am. br. in l. de obitu Valent. Th. in 3 pa. q. 68. ar. 2.

36 *Adultis Baptismum differendũ esse demonstratur.*

Cur expediat in adultis Baptismum differre. Conc. Agaten. ca 24. & habetur de consecr. d.9. ca. Iudæi, vide Item Conc. Brach. 2. c.c. & Lao. c.46.

Sed quamuis hęc ita sint: non cõsueuit tamen Ecclesia Baptismi Sacramentũ huic hominum generi statim tribuere, sed ad certum tempus differendum esse cõstituit, neq; enim ea dilatio periculum, quod quidẽ pueris imminere supra dictũ est, coniunctũ habet, cũ illis, qui rationis vsu præditi sunt. Baptismi suscipiendi propositum atq; cõsiliũ, & malè actę vitę pænitentia satis futura sit ad gratiam, & iustitiam, si repentinus aliquis casus impediat, quòminus salutari aqua ablui possint. Contra verò

hæc

hæc dilatio aliquas videtur vtilitates afferre. Primum enim, quoniam ab Ecclesia diligenter prouidendum est, ne quis ad hoc Sacramentum ficto, & simulato animo accedat, eorum voluntas, qui Baptismum petunt, magis exploratur, atq; perspicitur, cuis rei causa, in antiquis Concilijs decretum legimus, vt qui ex Iudæis ad fidem Catholicam veniunt: antequam Baptismus illis administretur, aliquot méses inter Cathecumenos essent. deinde in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ vitæ institutionibus erud:atur perfectiùs. Præterea maior religionis cultus Sacramento tribuitur, si constitutis tantùm Pasche, & Pentecostes diebus solemni cæremonia Baptismum suscipiunt.

37 *Baptismus non semper est adultis differendus.*

Sed interdum tamen baptismi tempus iusta aliqua, & necessaria de causa differendum non est, veluti si vitæ periculum instare videatur, ac presertim si illi abluendi sint, qui iã fidei mysteria plenè perceperint. Quod quidem Philippum, & Apostolorum Principem fecisse satis constat, *a* cùm alter Candacis reginæ Eunuchum, *a* alter Cornelium nulla interposita mora, sed statim, vt se Fidemamplecti professi sunt, baptizauit,

Quãdo nõ diu differri debeat Baptis.

a Act. 8 38
b Act. 10. 48

38 *Quomodo affecti esse debant, qui sunt baptizandi.*

Docendum præterea, ac populo explicãdũ erit, quomodo affecti esse debent, qui baptizandi sunt. In primis itaque opus est, vt velint, propositumque sit illis baptismum sucipere, nam cùm vnusquisque *c* in baptismo peccato moriatur, & nouam vitæ rationem, & disciplinam suscipiat, æquũ est, non inuito cuiquam aut recusanti, sed illis tantũ, qui sponte sua, & libenti animo accipiunt, Baptimum præberi. Quare ex sancta traditione semper seruatũ animaduertimus, vt nemini Baptismus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit, an velit Baptizari: nec verò in pueris quoque infantibus eam voluntatem de esse existimãdum est, cum Ecclesiæ voluntas, quæ pro illis spondet, obscura esse non possit.

Primum in baptizandis propositum requiritur

c Rom. 6 2. 3. Aug. in lib. de pena medic ca. 2. Th. 13. p. q. 68. art. 7.

Tho. in 3. p. q. 68. a. 11. 12. & colligitur ex. Aug. lib. 4. Conf. ca. 9

39 *Amentes quando possint, vel non possint Baptizari.*

Præterea amentes, & furiosos, qui cum aliquando cõpotes mẽtis essent, in insaniam deinde inciderunt, vt qui

co-

eo tempore nullam Baptismi suscipiendi voluntatē habeant, nisi vitæ periculū immineat, Baptizandos non esse, cum autē in vitæ discrimine versantur, si antequā furere inciperent, eius volūtatis significationem dederunt, abluēdi sunt: sin minus à Baptismi administratione abstinendum est. Idemque iudicium de dormiētibus fieri debet. Quòd si in mentis potestate nunquā fuerūt, ita vt nullū rationis vsū habuerint, eos in fide Ecclesiæ non secus, ac pueros, qui ratione carent, Baptizandos esse Ecclesiæ auctoritas, & consuetudo satis declarat.

40 *Quæ præterea ad Baptismū suscipiendū requirātur.*

In baptizandis fides requiritur vide D. Th. q. 9 ar. 8

Verùm præter Baptismi voluntatem, fides etiam ea ratione, qua de voluntate dictum est, ad consequendam Sacramenti gratiam maximè necessaria est. Etenim Dominus, & Saluator noster docuit: a Qui crediderit, & Baptizatus fuerit, saluus erit. Deinde vt quemlibet admissorum scelerum, & malè actæ vitæ pęniteat, atq; vt idem in posterum à peccatis omnibus abstinere statuat, opus est: aliter enim, qui ita Baptismum peteret, vt tamen peccandi consuetudinem nollet emendare, omninò repellendus esset, nihil enim Baptismi gratiæ, & virtuti adeò repugnat, quàm eorum mēs, & cōsiliū, qui nullū vnquā peccandi finē sibi constituunt. Cum itaq; Baptismus ob eam rē expetendus sit, vt Christū induamus, & cū eo coniungamur: planè constat meritò à sacra ablutione reijciendum esse, cui in vitijs, & peccatis perseuerare propositū est: pręsertim verò, quia nihil eorū, quę ad Christū, & Ecclesiā pertinēt, frustra suscipiēdū est, inanēq; Baptismū, si iustitiæ, & salutis gratiā spectemus in eo futurū esse satis intelligimus, c qui secūdū carnē ābulare, nō secundū spiritū, cogitat: & si quod ad sacramētū pertinet, perfectā eius rationē sine vlla dubitatione consequitur, si modò cū ritè baptizatur, in animo habeat id accipere; quod à sancta Ecclesia administratur. Quamobrem Princeps Apostolorū magnæ illi hominū multitudini, qui vt ait scriptura, cōpuncti corde, ab eo, & à reliquis Apostolis, quid sibi faciēdū esset quæsiuerant, ita respondit: Pęnitentiam agite, & Baptizetur vnusquisq; vestrū, & alio loco: Pęnitemini, inquit,

a Mar. 26. 17

Tertiò requiritur pęnit. Th. ibid. ar. 4

b Gal. 3. 26

Vbi frustra ad liberi Sacramēta videntur, ibi abstinendū est.

c Rom. 8. 1

Verus baptismus esse potest in impęnitente sed nō salutaris.

Act. 2. 38

Act. 3. 29.

inquit,& conuertimini, vt deleantur peccata vestra.
Item B.Paulus ad Romanos scribens apertè ostendit, ei [a] qui baptizatur, omninò moriendum esse peccatis; quare nos monet, ne exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo, tanquam ex mortuis viuentes. [a] Rom. 6 11 [b] Ibid. 13

41 *Quantùm de his sermonem habere conferat.*

Hæc verò si fideles sæpè meditati fuerint, primũ quidem summam Dei bonitatem vehemẽter admirari cogentur, qui nihil tale merẽtibus, tam singulare, & diuinum Baptismi beneficiũ, sola sua misericordia adductus tribuit, deinde cum sibi ante oculos proponẽt, quã aliena esse debeat ab omni crimine eorũ vita, qui tãto munere ornati sunt: illud etiam in primis à Christiano homine requiri facilè intelligent, vt quotidie tam sanctè, & religiosè traducere vitam studeant, perinde ac si ea ipsa die Baptismi Sacramentum, & gratiam consecuti essent, quamquam ad inflammandos veræ pietatis studio animos nihil magis proficiet, quã si Pastores accurata oratione explicauerint, quinã sint Baptis. effectus.

42 *Præcipuus Baptismi effectus quis sit.*

De his igitur, quoniam sæpè agendum est, vt fideles magis perspiciant se in altissimo dignitatis gradu positos esse, nec se ab eo deijci vllis aduersarij insidijs, vel impetu, nullo vnquam tempore patitur, hoc primùm tradere oportet peccatum, siue à primis parentibus origine contractum, siue à nobis ipsis commissum, quamuis etiam adeò nefarium sit, vt ne cogitari quidem posse videatur, admirabili huius Sacramenti virtute remitti, & condonari. Id verò multò ante ab Ezechiele prænũciatum est, per quem Dominus Deus ita loquitur: [c] Effundam super vos aquam mundam, & mũdabimini ab omnibus inquinamẽtis vestris. Et Apostolus ad Corinthios, post longam peccatorum enumerationem subiecit: [d] Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis sed sanctificati estis. Atque hanc doctrinã perpetuò à sancta Ecclesia traditam esse perspicuum est. Sanctus enim Augustinus in libro, quem de baptismo paruulorum conscripsit, ita testatur: Generante carne tantùm contrahitur

De eximij bapt. effectibus Th. in p. q. 60 Primus ac præcipuus bapt. effectus dist. cuiuscumq; peccati remissio. Th. 1. ar. 1 Conc. Tri. sess. 5 de peccato original.

[c] Ezec. 36 25

[d] 1 Cor. 6 11 D. Au. li. 1 de peccat. mor. & rem. c. 15

tur peccatum originale: regenerante autem Spiritu nõ ſolùm originalium, ſed etiam voluntariorum peccatorum fit remiſſio, & S Hieron ad Oceanum, Omnia, inquit in baptiſmate cõdonata ſunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, poſt aliorum Conciliorum definitionem; ſacra etiam Tridentina Synodus idem declarauit; cum anathema in eos decreuit, qui aliter ſentire auderent, quive aſſeuerare non dubitent, quamuis peccata in Baptiſmo remittantur, ea tamen prorſus non tolli, aut radicitùs euelli, ſed quodammodo abradi, ita vt peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneant. Namq; vt eiuſdem ſanctæ Synodi verbis vtamur, in renatis nihil odit Deus: quia *a* nihil dãnationis eſt his, qui*b* verè conſepulti ſunt cum Chriſto per baptiſmam in mortem: qui non ſecundùm carnem ambulant: ſed *c* veterem hominem exuentes, & *d* nouũ, qui ſecundũ Deũ creatus eſt, induentes, innocẽtes, immaculati, puri, inoxij, ac Deo dilecti effecti ſunt.

43 *Concupiſcentia in Baptizatis an ſit peccatum.*

Ac fateri quidem portet, ſicut eodem loco ipſius Synodi auctoritate decretũ eſt, in baptizatis concupiſcentiam, vel fomitẽ remanere: ſed illa verè peccati rationẽ non habet, nam ex Diui quoq; Auguſtini ſententia *e* In paruulis baptizatis cõcupiſcentiæ reatus abſoluitur, ad agonem relinquitur: Atq; idem alibi teſtatur: *f* Concupiſcentię reatus in baptiſmate ſoluitur, ſed infirmitas manet: concupiſcentia enim, quæ ex peccato eſt, nil aliud eſt, niſi animi appetitio, natura ſua rationi repugnans qui tamen mortus ſi voluntatis conſenſũ, aut negligẽtiã cõiunctã nõ habeat, à vera peccati natura longè abeſt. At cũ S. Paulus inquit: *g* Concupiſcentiã neſciebã, niſi lex diceret: Nõ cõcupiſces: ex ijs verbis nõ ipsã cõcupiſcẽdi vim, ſed voluntatis vitiũ intelligi voluit. Eãdem doctrinã tradit S. Gregorius ita ſcribẽs: Si qui ſũt, quid dicãt, peccata in baptiſmo ſuperficie tenus dimitti quid eſt hac prædicatione infideliuś? cũ per fidei Sacramentũ anima peccatis radicitùs abſoluta, ſoli Deo inhęreat. Atq; ad eam rem demonſtrandã Saluatoris noſtri teſtimonio vtitur, tum apud S. Ioannem ait, *h* Qui lotus eſt,

Vide eundem l. 1. contra duas epi. Pelag. c. 12 & l. 3. c. 3 & in Ench ca. 64.
Greg. l. 1. epi. 3
S. Hier. 10. ad Oceã ep. 83
Conc. Vien. & Florea in Doc. de Sac.
Trident Syno. ſeſ. 5. de peccato originali.
a Rom. 8
b Rom. 6. 4
c Cor. 3 9 10
d Aph. 4. 24
Aug. de Ge. ad Luc. c. 6. c. 14. & habetur de pęnit. d. 2. c. quomodo renouari De concupicẽtia in baptizatis remanẽte Cõcil. Trid. de peccato originali ſeſ 5. Quid cõcupiſcentia
e D. Aug. l. 1. & rem c. 50. & l. 3 co. 2 ep. Pela c. 3.
f Idem l. 1 de nu. & concl. c. 23 & 25. & contra Iulia l. 6. c. 5. l. 1. retract. c. 15. & de ver. Apoſt. ſer. 5.
g Rom. 7 7
h Exod. 10 17

est, non indiget, nisi vt pedes lauet, sed est mũdus totus.

44 *Omnia peccata Baptismo tolli iterũ demonstratur.*

Quod si cui expressam huius rei figuram, & imaginẽ libet intueri, proponat sibi ad contemplandum Naamã Syri leprosi historiam, *a* qui cum septies Iordanis aqua se abluisset, testãtes Scriptura, ita à lepra mundatus est, vt eius caro, caro pueri videretur. Quare Baptismi proprius effectus est, peccatorũ omnium, siue originis vitio, siue nostra culpa contracta sint, remissio, cuius rei causa à Domino, & Saluatore nostro institutum esse, clarissimis verbis Apostolorum Princeps, vt alia testimonia omittamus explicauit, cum inquit: *b* Penitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum.

Dur. c. 5. 21. B Greg. l. 9 regist ep 30 *a* 4 Io. 25 20. *b* Act. 2 83, 11. 6

45 *Vt culpa, ita etiã pœna omnis in Baptismi remittitur.*

Iam verò in Baptismo non solũ peccata remittuntur, sed peccatorũ etiam, & scelerũ pęnæ omnes à Deo benignè cõdonantur, nam, & si omnibus Sacramẽtis hoc cõmune est, vt per illa virtus passionis Christi Domini communicetur, de solo tamen Baptismo dictum est ab Apostolo: *c* Nos per ipsum Christo commori, & sepeliri ex quo Sancta Ecclesia semper intellexit, sine maxima Sacramẽti iniuria fieri non posse, vt ei qui Baptismo expiãdus sit, eiusmodi pietatis officia, quę vsitato nomine SS. Patres, opera satisfactionis vocarũt imponãtur. Nec verò, quæ hoc loco tradũtur, veteris Ecclesiæ cõsuetudini aduersantur: quæ olim Iudæis, cum baptizarentur, præcipiebat, vt quadraginta cõtinuos dies ieiunarent, neque enim illud institutũ ad satisfationem pertinebat: sed qui baptismũ percepissent, ea ratione admonebãtur, vt Sacramẽti dignitatem venerantes ieiunijs, & orationibus aliquandiu, sine intermissione, operam darent.

Secundus Baptismi effectus est omnium pœnarum, quæ peccatis debẽtur condonatio. Th. in 3. p q. 69 art. 2 ex Amb in 3. c. ep. ad Rom. cui cõsentit Au. l. 5. de nuptijs, & concup. c. 34 & in Euch. ca. 45.

c Ro. 6. 34 5

Iam recens Baptizato non est imponenda satisfactio. Th. in 3 p. q 67 art. 5. Gre. l. 7 regist. 3. p 24 Isid. 1. & habetur de cõs d. 4 c. ne quod ab sit baptizandis cur aliq ã do ieiunium sit impositum Th. in 3 p. q. 69. ar. 2. ad 5

46 *Non liberatur, mox baptizatus a pœnis ciuilibus.*

Sed quamquam in Baptismo pęnas peccatorum condonari exploratũ esse debet, ab eo tamen pęnarum genere, quę ciuilibus iudicijs ob graué aliquod scelus persoluẽdę, sunt nemo liberatur: ita vt qui morte dignus sit per baptismũ à pęna, quæ legibus constituta est, eripiatur, tametsi vehementer laudanda esset eorũ Principũ

reli-

religio, & pietas qui eam quoque animaduersionem, vt Dei gloria in suis Sacramenti illustrior fieret, fontibus remitterent, accondonarent.

47 *Remittuntur in Baptismo pœnæ, quæ post hanc vitam inferri solent.*

Pœnæ inferni in Baptismo remittuntur.

Efficit præterea Baptismus post huius vitæ curriculum, pœnarum omnium, quæ originale peccatum consequuntur, liberationem: si quidem merito mortis Domini factum est, vt hæc consequi possemus Baptismo autem, vt supradictum est, ei commorimur *a* Si enim vt inquit Apostolus, complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul, & resurrectionis erimus.

a Rom. 6.

47 *Quare per Baptismum integer naturæ status non statim redatur.*

Cur post Baptismum huius vitæ pœnæ remaneant Th. in 1. p. q. 69. a. 1.

Quòd si quærat aliquis, cur statim post baptismum in hac etiam mortali vita, his incommodis non careamus, atque ad perfectum illum vitę gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante peccatũ collocatus fuerat, sacræ ablutionis virtute non transferamur: id quidem duabus potissimum de causis factum esse respondebitur. Quarũ prima est, quòd nobis *b* qui per Baptismum Christi corpori coniuncti, atque eius membra affecti sumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quàm ipsi capiti nostro tributum esset. Cũ igitur Christus Dominus, & si ab initio ortus sui, *c* gratiæ, & veritatis plenitudinem habuit tamẽ humanæ naturæ fragilitatem, quam suscepit, non antè deposuit, quã passionis tormenta, & mortẽ pertulit, ac deinde ad immortalis vitæ gloriã resurrexit: quis miretur, cũ videat fideles, qui iam per baptismum cælestis iustitiæ graatiã adepti sunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore vestiri, vt postquam multis laboribus pro Christo grf uncti, & morte obita denuò ad vitã reuocati fuerit, tãdẽ digni sint, qui cũ Xpo ęuo sẽpiterno perfruãtur?

b Rom. 6. 3. 4

c Ioan. 1. 14

Secunda ratio vt per ea quæ patimur nobis merendi sit occasio.

Altera verò caussa, cur in nobis post baptismum infirmitas corporis, moribus, dolorũ sensus, cõcupiscentiæ motus relinquatur illa est, vt scilicet tanquam segetem & materiã virtutis haberemus, ex qua deinde vberiorẽ gloriæ fructum atq; ampliora præmia consequeremur

nam

nam cùm patientia animo vitæ incommoda omnia toleramus, prauasq; animi nostri affectiones sub rationis imperium diuina ope subijcimus, certa spe niti debemus, fore vt si cum Apostolo *a* bonum certamen certauerimus, cursum consummauerimus, fidem seruauerimus, repositam quoque iustitiæ coronam reddat nobis Dominus in illa die iustus iudex. Sic verò etiã cum filijs Israel videtur Dominus egisse, quos etsi ab Ægyptiorum seruitute, Pharaone, atque eius exercitu in mare demerso, liberauit; tamen non statim in beatam illam promissionis terram introduxit, sed prius in multis, varijsque casibus exercuit; ac deinde cùm eos in promissę terræ possessionem misisset, cæteros quidem incolas patrijs sedibus exturbauit; *b* quasdam verò nationes reliquas fecit, quas delere non potuerunt, vt populo Dei bellicæ virtutis, & fortitudinis exercendæ occasio nunquam deesset.

a 2. Ti. 4 7

b Exo. 14 24 29

Huc accedit, quòd si per Baptismũ, præter dona cęlestia, quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari meritò posset, quin multi præsentis potius vitæ commoda, quàm futuræ speratam gloriam consectantes ad Baptismum venirent; cum tamen non falsa hæc, & incerta, *c* quæ videntur, sed vera, atque æterna, quæ non videntur, bona Christiano homini semper proposita esse debeant.

c Iud. 3 12, 3

Tertia ratione videlicet quia ob bona tẽporalia colendũ sibi Deum putaret.

49 *Renati inter huius vitæ miserias solida animi oblectatione non destituuntur.*

Sed interim tamen huius vitæ conditio, quę miseriarum plena est, in his qui *d* dignè ambulãt, sua vocatione, suis voluptatibus, & lætitijs non caret. Quid enim nobis, qui iam per Baptismũ *e* veluti palmites insiti sumus in Christum, iucundius, aut optabilius esse potest, quàm, cruce in humeros nostros sublata, eum ducẽ sequi, nullisq; aut laboribus defatigari, aut periculis retardari, quominus *f* ad præmium supernæ vocationis Dei omni studio contendamus, *g* alij virginitatis lauream, alij *h* doctrinæ, & prædicationis coronam, *i* alij martyrij palmam, alij alia virtutum decora à Domino accepturi? Quę quidem præclara laudis insignia nemini darentur,

d 2. Cor. 4 18

Renati inter huius vitæ miserias suam habẽt letitiam.

e Eph. 4 1

f Io. 15

h Thi. 3 13

b Apoc. 14 4

i Dan. 2 3

Apoc. 7 9

Testius Bap. effectus gratiæ Dei largitio. Tho. in 3 p. q. 69 ar. 4

renetur, nisi prius nos ipsos in huius ærumnosę vitę studio exercuissemus, atque in acie inuicti stetissemus.

50 *Quid præter culpæ, & pœnæ remissionem Baptismo homini præstetur.*

a 1. Ioan. 3 7 Io. 3 12 b Rom. 8 17. Matt. 16 6 Quomodo per Baptismum filij Dei efficiamur pulchrè declarabitur li. 9 de præcati. Dominica. c Eph. 5 26 Quid sit gratia Th. in 1 2. q. 110 ar. 1 ses. 6 Conc. Tr. de iustificatione c. 7 Au. l. 1. de pec. cati mor. & rem. c. 1 de spiritu, & lit. c. 28. d Rom. 5 5 2. Cor. 1 21. & 5 5

Sed vt ad Baptismi effectus oratio redeat, exponendũ erit; huius Sacraméti virtute nos non solũ à malis, quæ verè mala dicenda sunt, liberari, verùm etiam eximijs bonis, & muneribus augeri. Animus enim noster diuina gratia repletur, qua *a* iusti, & filij Dei effecti æternæ quoq; salutis hæredes instituimur, nam vt scriptum est, *b* qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit, mũdatamq; Ecclesiam lauacro aquę in verbo, Apostolus testatur. Est autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus ab omnibus credendum pena anathematis proposita decreuit, non solùm per quam peccatorũ fit remissio, sed diuina qualitas in anima inhærens, ac veluti splendor quidam, & lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasq; animas pulchriores, & splendidiores reddit. Atque id ex sacris litteris apertè colligitur, cùm gratiam effundi dicant, eamque Spiritus sancti pignus soleant appellare.

51 *Gratiæ diuinæ quæ Baptismo infunditur, adduntur & renouationis veluti pedissequa virtutes.*

Virtutum infusio in Bap. Chr. hom. ad Neop. & ad bap. Dam l. 4 de fid. orth. c. 1 Lact. l. 3 diuin. inst c. n 25. Tit. 3 5. Sichẽ gl. or. & simile Pr. ol. 1 de voc. ge. c. 18.

Huic autem additur nobilissimus omnium virtutum comitatus, quæ in animam cum gratia diuinitus infunduntur. Quare, cùm Apostolus ad Titum ait: *d* Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum, D. August. verba illa, abundè effudit explanans: Nimirum, inquit, ad remissinem peccatorum, & copiam virtutum.

51 *Per Baptismum Christo incorporamur.*

Au. ep. 28 Ber. in ser. de cœn. Dom. Au l. 1 de Bap. par. c. 26 Th. in 3 p. p. 66 a. 5 de col. d. 1 cap. ad hęc Io. 1 16

Iam verò per Baptismum etiam Christo capiti tanquam membra copulamur, & connectimur. Quemadmodum igitur à capite vis manat, qua singulę corporis partes ad proprias functiones aptè exequendas mouẽtur, ita etiã ex *e* Christi Domini plenitudine in omnes, qui iustificãtur, diuina virtus, & gratia diffunditur, quę nos ad omnia Christianę pietatis officia habiles redit.

53 Qui

53 *Qui fiat, vt tot virtutibus in Baptismo cumulati adeò tardè pietatem exerceant.*

Neq; verò mirum cuiquam videri debebet, si cum *a* tanta virtutum copia instructi, & ornati simus, tamen non sine magna difficultate, & labore pias, honestasque actiones inchoamus, vel certè absoluimus. Id enim ob eam rem euenit, non quòd virtutes, à quibus actiones ipsæ proficiscuntur, Dei beneficio nobis donatæ non sint: sed *a* quoniã post Baptismũ acerrima cupiditatis pugna, aduersus spiritum relicta est: in qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Christianum hominem non decet: cùm Dei benignitate freti, optima spe niti debeamus, fore vt quotidiana rectè viuendi exercitatione *b* quæcunque pudica sunt, quæcunque iusta, quæcunque sancta, eadem etiam facilia, & iucunda videantur: hæc libenter cogitemus, hæc alacri animo agamus, *c* vt Deus pacis sit nobiscum.

54 *In Baptismo character indelebilis imprimitur.*

Præterea per Baptismum consignamur charactere, qui ex anima deleri nunquam potest: de quo nihil est, vt plura hoc loco disserantur: cùm liceat ex his, quæ supradicta sunt, cùm vniuersè de Sacramentis ageretur satis multa, quę ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

55 *Baptismum iterari nunquam posse demonstratur.*

Sed quoniam ex characteris vi, & natura ab Ecclesia definitum est, Baptismi Sacramentum nulla ratione iterandũ esse, ea de re fideles, ne aliquãdo in errores inducantur, sæpè, & diligenter à Pastoribus admonendi sunt. Hoc verò docuit Apostolus inquiẽs: *d* Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma. Deinde cùm Romanos hortatur, vt mortui per Baptismũ in Christo cauerent, ne vitã, quam ab illo accepissent, amitterent, cum inquit: Quod enim Christus mortuus est peccato, mortuus est semel: hoc videtur apertè significare sicut ille mori iterum non potest, ita nobis denuò mori per Baptismum non licere. Quare sancta etiam Ecclesia se vnum Baptismum credere palam profitetur, quod quidem rei naturæ, & rationi vehementer consentaneum

a Rom 7 15 16. Gal. 5 17. Au. li. 5 contra Iul. c. 3. & 5 & L. 1 de pec. mer. & rem. c. 39 Virtutes exercitio augentur, & faciles euadunt.
b Ph. 8
c 2 Cor. 13 11.
Alius baptismi effectus est characteris impressio. Au. l. 6 de bap. cõt. Dõ. c. 1. & tra. 5. in ep. Io. Cõc. Tr. sess. 7. cap. 9 de sac. in genere.
bap. sine sacril. iterari non posse sess. 7 cõc. Tr. de bap. can. 11 & 13 & sess. 14 de sac. pœnit. c. 1. itẽ 1. Conc. Cart. can. & Vien. vt hab. in cl. 1 tit. de sum. Trin.
d Ep. 2. 5
e Ro. 6 10
Cur bap. semel tantùm suscipiendus sit sya. coust D. Au. tr. 1 in Io. Beda in c 1. Io. Leo. magis ep. 37. & 7 & 6. ne tanct.

esse ex eo intelligitur, quòd Baptismus est, quædam spiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali virtute semel tantũ generamur, & in lucem edimur: atque, vt D. Augustinus ait, vterus non potest repeti, sic etiam vna est spiritualis generatio, nec Baptismus vllo vnquam tempore iterandus est.

Bapt. iter li. si quis Tho. in 4 d. q. 90 art. 9

56 *Illi iteratò non baptizantur, qui certa conditione interposita abluuntur.*

Licet aliquãdo baptizare sub cõditione Alex 3 de bapt. & eius effect. c. de quibus.

Neque verò quisquam putet, eum ab Ecclesia iterari, cùm adhibita huiusmodi verborum formula aliquem abluit, de quo incertum est, an baptizatus prius fuerit: Si baptizatus es, te iterum nõ baptizo: si verò nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, ita enim non impiè iterari, sed sanctè cum adiunctione Baptismum administrari dicendũ est.

57 *Baptismus conditionalis semper circa vllum discrimen vsurpandus non est.*

Parochi quantum errent, dũ cũ conditione sine discrimine baptizant,

Qua in re tamẽ diligenter à Pastoribus aliqua prouidenda sunt, in quibus ferè quotidie non sine maxima Sacramenti iniuria peccatur: neq; enim desunt, qui nũllũ scelus admitti posse arbitrentur, si quemuis sine delectu cum adiunctione illa baptizent, quare si infans ad eos deferatur, nihil prorsus quærendum putant, an is prius ablutus fuerit: sed statim ei Baptismum tribuunt, quin etiam, quamuis exploratum habeant domi Sacramentum administratum esse, tamen sacram ablutionẽ in Ecclesia, adhibita solemni cæremonia, cùm adiunctione repetere nõ dubitant: quod quidem sine sacrilegio facere nõ possunt, & eam maculam suscipiunt, quã diuinarum rerum scriptores irregularitatem vocant. Nam ea Baptismi forma ex Alexandri Papæ auctoritate in illis tantùm permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquitur, an Baptismum ritè susceperint, aliter verò nunquã fas est, etiam cum adiunctione Baptismum alicui iterum administrare.

Qui rebaptizã sit irregularis De Apostat. & reiter bap. c. ex litterarum & de conse. dist. 4 c. eos qui l. decretal. de baptis. & eius effectu ca. de qu.

58 *Quis sit postremus fructus, qui virtute Baptismi hominibus confertur.*

Præter cætera verò, quæ ex Baptismo consequimur, illud veluti extremum est, quò reliqua omnia videntur

referri

referri, quòd scilicet cæli aditum, propter peccatū prius interclusum, vnicuiq; nostrum patefacit. Hæc autem, quæ in nobis Baptismi virtute efficiūtur, ex ijs planè intelligi possunt, quæ in Saluatoris Baptismo contigisse Euangelica auctoritas confirmauit. Et enim Cœli aperti sunt, & Spiritus sanctus columbæ specie in Christum Dominum descendens apparuit: ex quo significatum est, eis, qui baptizantur, diuini numinis charismata impertiri, & cœlorum ianuam reserari, non quidem, vt simul atq; baptizati sunt, sed vt magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam: cum omnium miseriarum expertes, quæ in beatam vitam cadere non possunt, pro mortali conditione immortalitatem assequentur. Atq; hi quidem sunt Baptismi fructus, quos, si quidē Sacramenti vim spectemus, æquè ad omnes pertinere dubitari nō potest; sin autem, quo quisq; animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, consideremus, plus, minusue cœlestis gratiæ, & fructus ad vnum aliquem, quàm ad alium peruenire omninò fateri oportet.

Quintus bapt. effectus est cœli, quod peccato interclusum fuerat, apertio. Beda in cap. 3 Euan. secundū Luc. Th. in 3 p. q. 69 art. 7 Matt. 3 16. Mar. 1. 10 Luc. 3 11 12

Baptismi fructus, et si omnibus, hominibus sint communes, non æquè tamen ad omnes perueniūt. Th. in 3 pa. qu. 69. art. 3

59 *Quæ sit cæremoniarum Baptismi vis, & vtilitas.*

Restat nunc, vt quæ de huius Sacramenti precationibus, ritibus, & cæremonijs tradenda sint, apertè, & breuiter explicentur. Nam quod Apostolus de linguarum dono admonuit, cùm inquit: a Sine fructu esse, quæ aliquis loquitur, si à fidelibus non intelligātur: idē ferè ad ritus, & cœremonias transferri potest. Imaginē enim, & significationem earum rerum præferunt, quę in Sacramento geruntur, quòd si illorum signorum vim, & potestatem fidelis populus ignoret, non magna admodum cęremoniarū vtilitas futura esse videbitur. Dāda est igitur Pastoribus opera, vt eas fideles intelligāt, certòque sibi persuadeant, si minus necessariæ sint, plurimi tamen faciendas, magnoque in honore esse oportere. Id verò tum instituentium auctoritas, qui sine cōtrouersia sancti Apostoli fuerunt; tum finis, cuius causa cæremonias adhiberi voluerunt, satis docet: ita enim Sacramētum maiori cum religione, ac sanctitate administrari, ac veluti ante oculos poni præclara illa, & eximia dona, quę in eo continentur, & in animos fidelium

De precationibus, ritibus, & cæremonijs Baptismi.

a 1 Cor. 14 11

Ritus sunt velut imagines effectuum cuiuscunque Sacramēti. Rituū Ecclesiasticorū auctores Apostoli quare de his patres descripserunt D'o. Areo. c. 1 de Ec. Hie. Cl. Rom. ep. 3 Ter. de cor. mil. & de bapt. Orig. ho. 12. in Num. Cyp. ep. ad Ioa. vide iiē de con. dist. 4.

delium immensa Dei beneficia magis imprimi, perspicuum est.

60 *Quotuplices sint Baptismi ritus.*

Ritus baptismi sunt triplices. Primum genus est eorum rituum qui ante Baptismum adhibentur.

Sed omnes ceremoniæ, & precationes, quibus in Baptismi administratione Ecclesia vtitur, ad tria capita redigendæ sunt, vt in ijs explicandis certus ordo à Pastoribus obseruari possit, & quæ tradita ab illis fuerint, auditorum memoria faciliùs retineantur. Ac primum quidem illarum genus est, quæ, antequam accedatur ad Baptismi fontem, seruantur: Alterum earum, quę, cùm ad ipsum fontem ventum est, adhibentur; Tertium earum, quæ peracto iam baptismo addi solent.

61 *Quo tempore aqua ad Baptismum necessaria communi ritu sit consecranda.*

Cõsecrari aquã ad Baptismum testis est Cyp. ep. 70 Basil. de Spiritu sancto c. 2 & de cõsec. dist. 4 in Sabbato.

Quæ sunt tempora Baptismi conferendi pręcipua.

Leo epist. 4. ad Episc. Siciliæ.

In primis igitur aqua paranda est, qua ad baptismum vti oportet. Consecratur enim baptismi fons, addito mysticæ vnctionis oleo, neq; id omni tempore fieri permissum est: sed more maiorum festi quidam dies, qui omnium celeberrimi, & sanctissimi optimo iure habẽdi sunt, expectantur, in quorum vigilijs sacræ ablutionis aqua conficitur; quibus etiam tantùm diebus, nisi necessitas aliter facere coegisset, in veteris Ecclesiæ more positum fuit, vt baptismus administraretur: Sed quãuis Ecclesia hoc tempore, propter communis vitæ pericula, eam consuetudinem retinendam non iudicarit; tamen solemnes illos dies Paschæ, & Pentecostes, quibus baptismi aqua consecranda est, summa cum religione adhuc obseruauit.

62 *Baptizandi cur mox in Ecclesiam non admittãtur.*

Non admitti baptizãdos in Ecclesiã signat Tertul. l. de cor. mil. c. 3 & Cyr. Hierosol. catech. Hinc baptizãdi competẽtes dicebantur, quòd simul baptismum peterent.

Post aquæ consecrationem alia deinceps, quæ baptismum antecedunt explicare oportet: afferuntur enim, vel etiam adducuntur, qui baptismo initiandi sunt, ad Ecclesiæ fores, atq; ab eius introitu omnino prohibentur, quòd indigni sint, qui domum Dei ingrediantur, antequam a se turpissimæ seruitutis iugum repulerint, & totos Christo Domino, eiusque iustissimo imperio addixerint.

63 *Cur baptizandi, quid petant, interrogentur, & instruantur.*

Tum verò Sacerdos ab eis exquirit, quidnam ab Ecclesia petant, quo cognito primùm eos Christianæ fidei doctrinâ, quam in Baptismo profiteri debent, instituit; id autem Catechismo efficitur, cuius institutionis morem à Domini Saluatoris præcepto manasse nemo dubitare potest, cùm ipse Apostolis iusserit, *a* Ite in mũdum vniuersum, & docete omnes gentes, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quęcunq; mandaui vobis, ex quo licet cognoscere, Baptismum non esse administrandum priusquam summa saltem religionis nostræ capita exponantur.

Aug. li. 1 tract. cap. 17. & alibi passim. Catechismum præcessisse Baptismũ est notissimum. Vide Au. de fide, & operibus ca. 9. Cle. Rom. ep. 3. Mat. 28 15 20. Mat. 1 15.

64 *Quo pacto ex veteri Ecclesię instituto Catechizari debeant rudiores.*

Catechizandi ratio ex multis interrogationibus constat.

Quoniam verò Catechismi ratio ex multis interrogationibus constat, si is, qui instituitur, adulta ætate fuerint: ad ea, quæ rogantur, ipse per se respondet; si autem infans sit, pro illo sponsor ritè respondet, solemnemquę sponsionem facit.

Exorcismi vsus & cæremonię; cuius meminerunt Ter. de prę. adu. hæret. c. 4 Cyp. ep. 2. Au. li. 2 de gra. Dei & pec. ori. c. 40 & l. 1. de nupt. & conc. c. 19 op. li. 4 contra Parm. Salis significatio in bap. cuius meminerunt Beda in l 1 Esdræ c. 9 & habetur de conf. d. 2 c. sal. Isid. l. 2 de offic. Ec. c. 20 & Au. l. 1 Conf. c. 11.

65 *Quis sit Exorcismi vsus.*

Sequitur exorcismus, qui ad expellendum diabolum eiusq; vires frangendas, & debilitandas, sacris, & religiosis verbis, ac precationibus conficitur.

66 *Cur eius, qui baptizatur, ori sal admoueatur.*

Accedunt ad exorcismum aliæ ceremoniæ: quarum singulæ, vt quæ mysticæ sint, propriam, atque illustrem significationem habent. Nam cùm sal in illius os, qui ad Baptismum adducendus est, inseritur hoc significari perspicuum est, eum fidei doctrina, & gratiæ dono cõsequuturum esse, vt à peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat, & diuinæ sapientiæ pabulo delectetur.

67 *Quid sibi velit Crucis signum multis corporis partibus adhibitum.*

Obsignantur præterea signo crucis fons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant Baptismi mysterio sensus Baptizati aperiri, ac roborari, vt Deum ex-

cipere, præceptaque eius intelligere, ac seruare possit.

Signū crucis in Baptismo adhiberi solitum scribunt Tert. in l. de Resurr. carnis Basil. de Spiritu sancto Chrysostom. l. contra Gent. & alij.

68 *Quare nares, & aures Baptizandi saliua liniantur.*

Postea verò illi nares, & aures saliua liniuntur, statimq; ad Baptismi fontem mittitur, vt quemadmodum *a* cæcus ille Euangelicus, quem Dominus iusserat oculos luto illitos Siloes aqua abluere, lumen recuperauit, ita etiam intelligamus sacræ ablutionis eam vim esse, vt menti ad cæleſtem veritatem percipiendam lumen, afferat.

a Ioan. 9 7

Saliuæ significatio in baptis. cuius rei meminit Ambl. 1 de sac. c. 1 & de ijs qui mis. init. c. 2 & de cōs. dist. 4. c. postea Bap.

69 *Quid doceat abrenunciatio illa Satanæ facta ab illo, qui Baptizandus offertur.*

His peractis, ad Baptismi fontem veniunt, ibique aliæ cæremoniæ, & ritus adhibentur: ex quibus Christianæ religionis summam licet cognoscere: Sacerdotes enim ter conceptis verbis, eum, qui Baptizandus est, interrogāt, Abrenuntias Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? At ille, aut eius nomine Pattrinus ad singulas interrogationes respondet: Abrenuntio. Igitur qui Christo nomen daturus est, hoc primùm sanctè, & religiosè polliceri debet, se Diabolum, & mundum deserere, ac nullum vnquam tempus fore, in quo vtrūque veluti hostem teterrimum non detestetur.

Satanæ abrenūciabant Ter. l. de coron. mil. c. 13 & de Spe. c. 4 & de Ido. c. 6 Cypr. ep. 7 & & alij Quæ sit vis abrænunciationis.

70 *Quomodo Baptizandus fidei suæ professionem faciat.*

Deinde ad ipsum Baptismi fontem consistens interrogatur à sacerdote hoc modo: Credis in Deum Patrē omnipotentem? Cui ille respondet: Credo; Atque ita deinceps de reliquis symboli articulis rogatus fidem suam solemni religione profitetur. Quibus sanè duabus sponsionibus omnem Christianæ legis vim, & disciplinam contineri perspicuum est.

Quomodo baptizandus fidem suam profiteri debeat Cyr. Hier. cath. & 1. a Aug. l. 7 conf.

71 *Cur ab eo, qui aqua salutari proximè tingendus est petitur, num baptizari velit.*

Sed cum iam Baptismum administrare oportet, quærit sacerdos ab eo, qui Baptizandus est: num Baptizari velit; quo quidem per se, vel eius nomine, si infans sit, Patrino annuente, statim in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti salutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim homo sua voluntate serpenti obediens me-

ritò

ritò damnatus est: Ita Dominus neminem ad suorum numerum, nisi voluntarium militem ad scribi voluit, vt diuinis iussis sponte obtemperans, eternam salutem consequeretur.

Gen. 3 6.

Nemo saluatus inuitus.

72 *Quam ob rem Baptizati caput mox chrismate inungatur.*

Vnctionis post baptismũ meminerunt Dio. nys. Areop. Ec. Hier. ca. 2. & 3. Cyril. Hier. Catech 3 Basil. de Spiritu san. ca. 27. D. Amb. li. 1 de sacr. ca. 2. & lib. 2 cap. 7

Iampostquam Baptismus absolutus est, Sacerdos sũmum Baptizati verticem chrismate perungit, vt intelligat se ab eo die Christo capiti tamquam membrum cõiunctum esse, atque eius corpori insitum, & ea re Christianum à Christo, Christum verò a chrismate appellari. Quid verò chrisma significet, ex ijs satis intelligi, quę tunc Sacerdos orat, diuus Ambrosius testatur.

73 *Quid designet vestis candida, vel album sudariolum, quo Baptizatus donatur.*

Vestis candidę in baptismo datę solitę meminit Dio. vbi supra. Amb. de ijs, qui myst. init. ca. 7 & alij.

Induit postea Sacerdos Baptizatũ veste alba, dicens, Accipe vestem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, vt habeas vitam æternam; infantibus verò, qui vestitu non vtuntur, jisdem verbis sudariolum datur. Quo symbolo sancti Patres significari docent, tum resurrectionis, gloriã ad quam per Baptismum renascimur, tum nitorem, & pulchritudinem, qua dilutis peccatorum maculis anima in Baptismo ornatur, tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni vita Baptizatus seruare debet.

74 *Quæ sit ratio ardentis cerei, qui à Baptizato tenetur.*

Et deinde cereus ardens in manum traditur, qui ostendit fidem charitate inflammatã, quam in Baptismo accepit, bonorum operum studio, alendam, atque augendam esse.

75 *Quare, ac cuiusmodi nomen Baptizato sit imponendum.*

Lucernarum ardẽtium, quæ dabãtur in manibus baptizatorũ, meminit, Greg. Nazian. ser. de baptis.

Ad extremum verò nomen Baptizato imponitur, quod quidem ab aliquo sumendum est, qui propter excellentem animi pietatem, & religionem in Sanctorum numerũ relatus est; ita enim facilè fiet, vt quiuis nominis similitudine ad sanctitatis, & virtutis imitationem exciteturac prę terea, quem imitari studeat, eum quoq;

prece-

precetur, & speret sibi aduocatum ad salutem tum animi, tum corporis defendendam venturum esse. Quare reprehendendi sunt, qui Gentilium nomina, & eorum precipuè, qui sceleratissimi fuerunt, tam diligenter consectantur, & pueris imponunt: cùm ex eo intelligi possit, quanti Christianæ pietatis studium faciendum existiment, qui impiorum hominum memoria tantoperè delectari videntur, vt velint fidelium aures huiusmodi profanis nominibus vndique circumsonare.

Greg. Turo. l. 5 c. 11 Niceph. Hist. Eccl. l. b 3 cap. 11

Gentilium nominibus abstinendum.

76 Summa eorum, quæ de Baptismi mysterijs sunt tradita.

Epilogus.

Hæc de Baptismi Sacramento si à Pastoribus explanata fuerint, nihil eorum ferè prætermissum esse videbitur, quę ad hanc cognitionem maximè pertinere existimanda sunt. Demonstratum est enim, quid ipsum Baptismi nomen significet: quæ sit eius natura, & substantia: tum ex quibus partibus constet. Dictum est, a quo institutus fuerit: qui ministri ad conficiendum Sacramentum necessarij sint: quosue tanquam pædagogos ad sustendandam Baptizati imbecilitatem adhibere oporteat, Traditum est etiam, quibus, & quemadmodum animo affectis Baptismus administrari debeat; quę sit eius virtus, & efficientia: postremò qui ritus, & cæremoniæ seruentur, quantum proposita ratio postulabat, satis copiosè explicatum est. Quæ omnia ob eam præcipuè causam docenda esse Pastores meminerint, vt fideles in hac cura, & cogitatione perpetuò versentur, vt in ijs, quæ adeò sanctè; & religiosè spoponderunt, cum Baptismo initiati sunt, fidem seruent, atque eam vitam instituant, quæ sanctissimæ Christiani nominis professioni respondeat.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

CAPVT III.

1 *Cur hodiè quàm maximè Confirmationis virtus sit explicanda.*

SI in Confirmationis Sacramento explicando Pastorum diligentia vnquam requirenda fuit: nunc certè opus est illud quàm maximè illustrare: cùm in sancta Dei Ecclesia hoc Sacramentum à multis omnino prætermittatur, paucissimi verò sint, qui diuinè gratiæ fructum, quem deberent, ex eo capere studeant. Quare fideles ita de huius Sacramenti natura, vi, dignitate, tum in die Pentecostes, quo præcipuè die administrari solet, tum alijs etiam diebus, cùm id Pastores commodè fieri posse iudicauerint, docēdi erunt, vt intelligant non solùm negligendum non esse, sed summa cum pietate, & religione suscipiendum: ne ipsorum culpa, maximoque malo eueniat, vt frustra in eos diuinum hoc beneficium collatum esse videatur.

Quantum, Sacramenti confirmation scō. temptus, irrepserit.

Confirmatio quando præcipuè fieri debeat.

2 *Quare Ecclesia hoc Sacramentum Confirmationem vocarit.*

Sed vt a nomine initium sumatur: Confirmationem ab Ecclesia hoc Sacramentū idcirco vocari docendum est: quoniam, qui baptizatus est, cùm ab Episcopo sacro chrismate vngitur, additis solemnibus illis verbis, signo te signo crucis, & Confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij & Spiritus sācti, nisi aliud efficientiam impediat, nouæ virtutis robore firmior, atque adeò perfectus Christi miles esse incipit.

Hoc Sacramētum est polyonymum apud veteres, sed cōfirmatio ab Ecclesia dicitur ob verba Christi. Luc. 24 49 Act. 1 19 sicque vocatum est a Conc. Aur. c. 3. & Flo. & alijs.

3 *Confirmatio verum est noua legis Sacramentum.*

In Confirmatione autem veram, & propriam Sacramenti rationem Catholica Ecclesia semper agnouit; quod & Melchiades Pontifex & plures etiam alij sanctissimi, & vetustissimi Pontifices apertè declarant. Ac

Cōfirmationē verè esse Sacramētum ex traditione Pontificum ostenditur Melch. in ep. ad

sanctus

Sanctus Clemēs eius veritatis doctrinam grauiori sē-tentia comprobare non potuit: Inquit enim: Omnibus festinandum est sine mora renasci Deo, & demum ab Episcopo cōsignari, id est, septiformem gratiam Spiritus sancti percipere. cùm alioqui perfectus Christianus nequaquam esse possitis qui iniuria, & voluntate, non autem necessitate compulsus, hoc Sacramentum prætermiserit, vt a B. Petro accepimus, & cæteri Apostoli præcipiente Domino docuerunt. Hanc verò eandem fidem doctrina sua confirmarunt, qui eodem spiritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt, *a* Vrbanus, *b* Fabianus, *c* Eusebius, Romani Pontifices, quemadmodum ex eorum decretis licet perspicere.

4 *Sacri Doctores, qui huius Sacramenti meminerunt.*

Accedit prætereà sanctorum Patrum consentiens auctoritas: inter quos *d* Dionisius Areopagita, Athenarum Episcopus, cùm diceret, qua ratione hoc Sacrum vnguentum conficere, eoq; vti oporteret, ita inquit, Baptizatum Sacerdotes induunt veste congrua mundiciæ, vt ad Pontificem ducant: ille verò sacro, atque prorsus diuino vnguento Baptizatum signans, sacratissimę cōmunionis participem facit. *e* Eusebius quoque Cæsariensis tantùm huic Sacramento tribuit, vt dicere non dubitarit: Nouatum Hæreticum Spiritum Sanctum promereri non potuisse, quia, cùm baptizatus esset in graui ægritudine, signaculo chrismatis nō est signatus. Sed clarissima habemus huius rei testimonia tum à diuo *f* Ambrosio in eo libro, quem de ijs, qui initiātur, inscripsit: tum à D. *g* Augustino in libris, quos aduersus Petiliani Donatistæ epistolas edidit, quorum vterque adeò de huius Sacramenti veritate nihil dubitari posse existimauit, vt eam scripturæ etiam locis doceat, ac cōfirmet. Quare alter quidem verba illa Apostoli, *h* Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis: alter verò, tum quod in psalmis legitur; Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron: tū illud eiusdē Apostoli: charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritū sanctū, qui datus est nobis, ad Confirmationis Sacramētum referri testatus est.

Epis. Hil. c. 2 & habetur de cōs. dist. 5 ca. de his vero S. Cle. Papa ep. 4 de Iulia, & in ep. s. S. Pet. de Confirmat. que doctrinā tradit.
a Vrban. in ep. 1. ad omnes Christianos c. 7 & habetur de conse. dist. 5 ca. omnes fideles.
b Fab. a. in ep. 2 ad omnes or. ēt Episc. cap. 1
c Euseb. in ep. 3 ad Episc. T. l. & Camp. & h. ab. de consec. dist. 5 c. manu.
d Dion. de Ecc. Hier. c. 2
e Euseb. li. 6 Hist. Ecc. ca. 20 hoc habet ex ep. Cornelij. Romani.
f D. Amb. in li. de ijs qui myst. init. c. 7. & lib. 2 de Sacram. c. 3 & l. de Spiritu san. c. 6.
g D. Au. l. 2 cōt. lit. Petil. c. 10 & 15 de Tri. c. 26 in ep. Io. tract. 3 & 6 & in Ps. 26 seb preter illos meminerūt huius Sacramenti Tertu. in li. de resurr. car.

Qua

5 *Quæ sit confirmationis, & Baptismi differentia.*

Quamuis autem à Melchiade dictum sit Baptismum Confirmationi maximè coniunctum esse: non idem tamen Sacramentum, sed ab altero longè disiunctum existimandum est, constat enim varietatem gratiæ, quam singula Sacramenta tribuunt, & rei sensibus subiectæ, quę ipsam gratiam significat, efficere, vt varia quoque, & diuersa Sacramēta sint. Cùm igitur Baptismi gratia homines in nouam vitam gignantur: Confirmationis autem Sacramento, qui iam geniti sunt, viri euadant, *a* euacuatis, quæ erant paruuli; satis intelligitur, quantùm in naturali vita generatio ab incremento distat, tantundem inter se differre Baptismum, qui regenerandi vim habet, & Confirmationem, cuius virtute fideles augescunt, & perfectū animi robur assumunt.

Præterea quoniam nouum, atque distinctum Sacramenti genus constituendum est, vbi animus in nouam aliquam difficultatem incurrit: facilè perspici potest, quemadmodum Baptismi gratia ad mentem fide informandam indigemus: ita etiam maximè conducere fidelium animos alia gratia confirmari, vt nullo pęnarū, suppliciorum, mortis periculo, aut metu à veræ fidei confessione deterreantur, quod quidem, cùm sacro Cōfirmationis chrismate efficiatur, ex eo apertè colligitur huius Sacramenti rationem à Baptismo diuersam esse. Quare Melchiades Pontifex vtriusque discrimen accurata oratione persequitur, ita scribens: In Baptismate homo ad militiam recipitur, & in Confirmatione coaptatur ad pugnam. In fonte Baptismatis Spiritus sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam, Confirmatione autem perfectionem ad gratiam ministrat: in Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum ad pugnam Confirmamur; In Baptismo abluimur, post Baptismum roboramur: regeneratio per se saluat in pace Baptismum recipientes, Confirmatio armat, atque instruit ad agones. Verùm hæc iam non solùm ab alijs Concilijs tradita, sed præcipuè à sacra synodo Tridentina decreta sunt: vt iam de ijs non solùm aliter sentire, sed ne dubitare quidem vllo modo liceat.

Cyp. epist. 7 & in epist. ad Iubaianum. Orig. Hom. 9 in Leuit. Hier. cōtra lucifer. Cyril. Hier Catech. 3 & al. 1.

Confirmatio vel in Dei gratia dicto rit ate confirmatur.

a E. h 4 10 Gal. 4. 32

Rom. 5. 5 S. Melch. pp. in ep. ad Ep. Hisp. & cit. de cōsecr. dist. 5 c. de his vero. Cōcil. Flo in doct. de Sac pet. Dan in ser. dedicat. Eccl. Vnde distinctio Sacramentorum sit petenda D Th. in 3 p. q. 72 art. 1 Cor. 12 11.

Alia ratio differentiæ Bapt. & Confir. quæ ex D Th. in 3 p. q. 72 ar. 9 colligitur.

S. Melch. pp. in epi. sup. citata cuius verba habentur. de consed. 5 c. Spir. sanct.

Cōc. Laod. c. 48 Meld. c. 6. Florent. & Constant. Synod. Tri. sess. 7 de cōfirm.

Christus confirmationis auctor Tho. in 3. p. 72. S. Fab. pp. initio ep. 2 quæ est ad Episc. orient. tom. 1 Conc. Omnia Sacramenta, à Christo sunt instituta. Tho. in 3. p. q. 6 p. 2. Amb. l. 1. de Sacram. c. 4

6 *Quis Sacramenti Confirmationis sit auctor.*

Quoniam verò supra demonstratū est, quàm necessarium esse communiter de omnibus Sacramentis docere, à quonā ortum habuerint; idem etiam de Confirmatione tradere oportet, vt fideles huius Sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur à Pastoribus explicandum est, Christum Dominum non solùm eius auctorem fuisse, sed, sancto Fabiano Pontifice Romano teste, crismatis ritum, & verba, quibus in eius administratione Catholica Ecclesia vtitur, præcepisse, quod quidem ex ijs facilè probari poterit, qui Confirmationem Sacramentum esse confitentur: cùm sacra omnia mysteria humanæ naturæ vires superent, nec ab alio, quàm à Deo possint institui. Iam verò quæ sint eius partes, ac primùm quidem de materia dicendum est.

De materia Confirmationis Au. in Ps. 41. & lib. 13. de Trin. c. 26 Quid sit Chrisma apud sacros auctores Vide Th. in 3. p. q. 72. ar. 1. Greg. in 1. cap. Cant. Conc. Laod. c. 48 & Carth. 2. c. 3. & 3. c. 36. S. Dionys. de Eccles. Hierarch. c. 2. & 4. Fab. PP. in 2 epist. ad Episc. orient. & citatur de consect. d. 3. c. lit. vestris Cypr. ep. 70. ad Ianu. & in li. de vnctione.

7 *Quæ sit sacri huius mysterij materia.*

Hæc autem chrisma appellatur: quo nomine à Græcis accepto etsi profani scriptores quodlibet vnguenti genus significant, illud tamen, qui res diuinas tradunt, communi loquendi consuetudine ad illud tantummodo vnguentum accommodarunt, quod ex oleo, & balsamo solemni Episcopi consecratione cōficitur. Quare duæ res corporæ per mistæ Confirmationis materiam præbent; quæ quidem diuersarum rerum compositio, quemadmodum multiplicem Spiritu Sancti gratiam, Quæ confirmationi tribuitur, declarat: ita etiam ipsius Sacramenti excellentiam satis ostendit. Quòd autem ea sit huius Sacramenti materia, cùm sancta Ecclesia, & Concilia perpetuò docuerunt: tum à sancto Dionysio, & complurimis alijs grauissimis Patribus traditum est, in primisq; à Fabiano Pontifice, qui Apostolos chrismatis confectionem à Domino accepisse, nobisque reliquisse testatus est.

Chrismatis Significatio Chrismatis. Olei signific ex Aug. sup. ps. 118 & in li. de spir. sanct. c. 3

8 *Quid oleum in materia Confirmationis significet.*

Neque verò vlla alia materia, quā crismatis, aptior videri poterat ad illud declarandum, quod hoc sacramento efficitur. Oleum enim, quòd pingue sit, natura sua manet, ac diffluat gratiæ plenitudinē exprimit, quæ per spiritum Sanctum à Cristo capite in alios redundat,

dundat, atq; effunditur, sicut vnguẽtum, *a* quod descẽdit in barbam Aaron vsq; in oram vestimenti eius, *b* vnxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis, ac *c* de plenitudine eius nos omnes accepimus. Hier ad principiam. *a* Psl. 131 2 *b* Psal. 144 8 *c* Ioan. 1 16

9 *Quid Balsamum oleo admixtum hic admoneat.*

Balsamum verò, cuius *d* odoratus iucundissimus est, quid aliud significat, quàm fideles, cùm Sacramento Confirmationis perficiuntur, eam virtutum omnium suauitatem effundere, vt illud Apostoli queat dicere, *e* Christi bonus odor sumus Deo? Habet præterea Balsamũ eam vim, vt, quicquid eo circumlitum fuerit, putrescere non sinat, quod quidem ad huius Sacramenti virtutem significandam valdè accommodatum videtur, cùm planè constet, fidelium animos cęlesti gratia, quæ in Confirmatione tribuitur, præparatos facilè à scelerum contagione defendi posse. Significatio balsami. *d* Ecc. 24 11 *e* 2 Cor. 2 15

10 *Cur necesse sit Chrisma ab Episcopo consecrari.*

Consecratur autem chrisma solemnibus cæremonijs ab Episcopo, ita enim Saluatorem nostrum docuisse in extrema cœna, cùm chrismatis conficiendi rationem Apostolis commendare, Fabianus Pontifex sanctitate, & Martyrij gloria clarissimus tradidit, quamquam, cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest. Et enim in plerisque alijs Sacramenti Christus ita eorum materiam instituit, vt sanctitatem quoque illi tribuerit, non solùm enim aquam elementum Baptismi esse voluit, cũ inquit: *f* Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnũ Dei; sed cum ipse baptizatus est, effecit, vt ea deinceps vi sanctificandi prędita esset, quare dictũ est à sancto Chrysostomo: Aqua Baptismi purgare peccata credentium non posset, nisi tactu Dominici corporis sãctificata fuisset. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam vsu ipso, & tractatione non sacrauit, necessarium est, vt sanctis, & religiosis præcationibus consecretur; neque ad aliũ ea confectio, nisi ad Episcopum pertinere potest; qui eiusdem sacramenti ordinarius minister institutus est. Quando Christus confectionem Chrismatis docuerit. S Fab. PP. inep. citata. Thom 3. p. q. 72 art. 4 *f* Ioan. 3 5 Refertur de cõsecr. dist. 4. ca. Nunquam, & simile habetur 1. 4. ope. impe. In Matth. hoc autem Chrismatio in nouo decreto Gregoriano tãquã vero auctori in Matt. c. 6 est attributum.

11 *Quæ sit huius Sacramenti forma.*

Sede explicanda erit præterea altera pars, ex qua Sacra-

cramentum constituitur, forma scilicet, & verba, quæ ad sacram vnctionem adhibentur: monendique fideles, vt in hoc Sacramento suscipiendo, tunc maximè, cùm ea pronunciari animaduertunt, ad pietatem, fidem, & religionem animos excitent, ne quid cælesti gratiæ impedimenti esse possit. His igitur verbi forma Confirmationis absoluitur. Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Sed tamen si ad veritatem rationem quoque reuocemus, idem facilè probari potest. Et enim Sacramēti forma ea omnia continere debet, quæ ipsius Sacramenti naturam, & substantiam explicant.

> Christus nō tactu corporis sui sed verbis sanctis materiam Confirmationis sacrari voluit. Conc. Fl. in doctrina de Sacr. in Th. in p. q. 72 ar. 4 Sacramenti cuiusq; forma qualis esse debeat.

12 *Hanc esse perfectam huius Sacramenti formam quomodo confirmetur.*

Atqui maximè hec tria in Confirmatione obseruanda sunt, diuina potestas, quæ vt principalis causa in Sacramento operatur: tum robur animi, & spiritus, quod per sacram vnctionem fidelibus ad salutem tribuitur, deinde signum, quo notatur is, qui in certamen Christianæ militiæ discensurus est. Ac primum quidem verba illa In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quæ extremo loco posita sunt: Alterum ea, Confirmo te chrismate salutis, quæ in medio sunt; Tertium, quæ in principio forme locantur, Signo te signo crucis, satis declarant. Quamquam, si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse huius Sacramenti veram, & absolutam formam, Ecclesiæ Catholicæ auctoritas; cuius magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur nos ea de re quicquam dubitare.

> Tria sunt in confirmatione obseruanda. Th. ibid.

> Confirmationis forma ex auctoritate Ecclesiæ retinenda. De ministro Confirmationis vide Th. in 3 p. q. 72 ar. 12

13 *Quis sit proprius Sacramenti Confirmationis minister.*

Docere etiam Pastores debent, quibus potissimùm huius Sacramenti administratio commissa sit. Nàm cū multi sint, *a* vt est apud Prophetam, qui currant, neque tamen mittentur, necesse est, qui veri, & legitimi eius ministri sint, tradere, vt fidelis populus Confirmationis Sacramentum, & gratiam consequi possit. Solum itaque Episcopum huius Sacramenti conficiendi ordinariam potestatem habere, sacræ litteræ ostendunt.

> *a* Hier. 23 21
> Episcopi soli sunt ministri cōfirmationis sel. 7 Conc. Tr. de Confirmatione can. 1. & sessio. 23 de Sacramento or. c. 4. & can. 7.

Nam

Nam in actis Apostolorum legimus: *a* cùm Samaria verbũ Dei accepisset, Petrum, & Ioannem ad eos missos esse, qui orauerunt pro ipsis, vt acciperent Spiritum sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant. Quo in loco licet videre, eum, qui baptizauerat, quod tantùm esset Diaconus Confirmandi potestatem nullam habuisse: sed munus illud perfectioribus ministris, hoc est Apostolis, reseruatum esse. Quin etiam *b* vbicunque sacræ scripturæ huius Sacramenti mentionem faciunt, idem obseruari potest.

a Actor. 8. 14. 15 16. 17. M. S. vnũ exẽplar, & Ro. & Grę habent super venerat.
b Vt Act. 10.

14 *Idem etiam Pontificum Maximorum decretis ostenditur.*

Neque ad eam rem demonstrandam desunt sanctorum Patrum, atque Pontificum *c* Vrbani, *d* Eusebij *e* Damasi, *f* Innocentij, *g* Leonis, clarissima testimonia: quemadmodum ex eorum decretis perspicuum est. D. quoque *h* Augustinus grauiter queritur de corrupta Ægyptiorum, & Alexandrinorum consuetudine, quorum sacerdotes audebant Confirmationis Sacramentum administrare. Ac iure quidem hoc factum esse, vt eiusmodi munus ad Episcopos deferretur, hac similitudine possunt Pastores declarare: Vt enim extruendis ędificijs etsi fabri, qui inferiores ministri sunt, cementa, calcem, ligna, & reliquam materiam parant, atq; componunt, absolutio tamen operis ad architectum spectat: ita etiam hoc Sacramentum, quo veluti spirituale ædificium perficitur, nullo alio, nisi à summo sacerdote administrari opus erat.

c Infi. ep. ad omnes christianos.
d Epis. 3 ad Ep. Tusciæ, & Cãpaniæ.
e Circa med. ep. 4 ad Prosp. & cęteros Episc. orthod.
f Ep. s. 1 ad Veren. c 3.
g Epist. 88. ad Germaniæ, & Galliæ Epis. ca. his adde Melchiadem in ep. ad Ep. Hisp. & Cle. Ro. ep 2 & Con. Vro. constãciense, c 8 & Flor. in doctrina de sacr.
h Au. in quæst. noui test. q. 44. docet solum episcopum huius Sacramenti ordinarium esse ministrum.

15 *Cur in Confirmatione Patrini assumantur, & quæ in Confirmatione affinitas contrahatur.*

Additur verò etiam Patrinus, quemadmodum in Baptismó fieri demõstratum est. Nam si qui gladiatoriam dimicationem subeunt, alicuius indigent, cuius arte, & consilio doceantur, quibus ictibus, & petitionibus saluis ipsis conficere aduersarium possint: quantò magis fideles, cùm Sacramento Confirmationis, quasi firmissimis armis tecti, ac muniti in spirituale certamen, cui ęterna salus proposita est, descendunt, ducis, ac monitoris indige-

De Patrinis in Cõfirmatione agitur 30. q. 1. c. si quis, & ca. dictum est & c. de his qui, & de consec. d. 5. 4. c. in Catechismo, & c. nõ plures, & cap. in

digebunt? Rectè igitur ad huius quoque Sacramenti administrationem Patrini aduocandi sunt, quibus cum eadem spiritualis affinitas coniungitur; quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, quemadmodum antea docuimus, cùm de Patrinis ageretur, qui ad baptismum adhibendi sunt.

Baptismate, & Th. in 3 p. q. 72 art. 2
In Confirmatione quãta affinitas contrahatur.
Sel. 24 Concil Tri dereform. matrimonij c. 2 vide idem in 6 de cogn. spir. c. nedum & cap. quamuis.

15 *Confirmationis Sacramentum non est absolutè necessarium, non tamen prætermittendum.*

Sed quoniam sæpè euenit, vt fideles in hoc Sacramento suscipiẽdo, aut præpropera festinatione, aut dissoluta quadam negligentia, & cunctatione vtantur: (nam de ijs, qui ad eum impietatis gradum venerunt, vt illud contemnere, & aspernari audeant, nihil est, quod dicamus) aperiendum est etiam Pastoribus, qui qua ætate, quo pietatis studio prędi ti esse debeant, quibus Confirmationem dare oportet. Atque illud in primis docendum est, hoc Sacramentum eiusmodi necessitatem non habere, vt sine eo saluus qui esse non possit: quamquam verò necessarium non est, à nemine tamen prætermitti debet: sed potius maximè cauendum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam largè impertiuntur, aliqua negligentia committatur; quod enim omnibus communiter ad sanctificationem Deus proposuit, ab omnibus etiam summo studio expetendum est.

Cõfirmationis Sacramentum quibus dãdum sit, Th. in 3. p. q. 72 ar. 8 ostẽdit.
Confirmatio etsi ad salutem omnino nõ sit necessaria, a nullo tamen prætermitti debet.
Melchia. epist. supra citata, & habetur de cõsec. dis. 5 c. Spiritus sanctus. Hugo. item de S. Victore. lib. 2 de Sacra. par. 7 c. 30 Vrbanus PP. ep. 1 c. 7. & habetur de cõsec. dist. 5 cap. omnes. Conc. Aurel. cap. 3

16 *Confirmationis Sacramentum ab omnibus suscipiendum demonstratur.*

Ac sanctus quidem Lucas, cùm admirabilem illam Spiritus Sancti effusionem describeret, ita inquit: *a* Et factus est repente de cęlo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum. Deinde paucis interiectis: *b* Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto. Ex quibus verbis licet intelligere, quoniam domus illa sanctæ Ecclesiæ figuram, & imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis Sacramentũ, cuius initium ab eo die ductum est, pertinere. Atque id etiam ex ipsius Sacramenti ratione facilè colligitur: illi enim sacro chrismate Cõfirmari debent, quibus spirituali incremento opus est, & qui ad perfectũ Christianæ religionis

a Act. 2. 2
b Ib. d. 4
Ecclesiæ Christi clarum initium.

gionis habitum perducendi sunt, at nulli id non maximè conuenit; vt enim hoc spectat natura, vt qui in lucem educuntur adolescant,atque ad perfectam ætatem perueniant, etiamsi interdum, quod vult, minus assequatur; ita communis omnium mater Catholica Ecclesia vehementer optat, vt in ijs,quos per Baptismum regenerauit, Christiani hominis forma perfectè absoluatur, id autem quoniam mysticæ vnctionis Sacramento efficitur, perspicuum est, eam ad vniuersos fideles æquè pertinere.

Sacramẽto cõfirmationis Christiani hominis, forma perfectè absoluitur.

17 *Qua ætatè Christiani ad hoc Sacramentum sint admittendi.*

In quo illud obseruandum est, omnibus quidem post Baptismum Cõfirmationis Sacramentum posse administrari; sed minus tamen expedire hoc fieri, antequam pueri rationis vsũ habuerint,quare,si duodecimus annus expectandus non videatur,vsque ad septimum certè hoc Sacramentum differre maximè conuenit. Neq; enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed vt eius virtute optimè instructi, & parati inueniremur,cùm nobis pro Christi fide propugnandum esset; ad quod sanè pugnæ genus pueros,qui adhuc vsu rationis carent,nemo aptos iudicarit.

Ad hoc facit Cap. Aure.cõc. supra citatum, quod hab. de conf. dist. 5 c. vt ieiuni.

18 *Quo pacto, qui iam ætatè sunt prouectiores, se ad hoc Sacramentum præparare debeant.*

Ex iam dictis illud etiam efficitur, vt, qui adulta iam ætate Confirmandi sunt, siquidem huius Sacramenti gratiam, & dona consequi cupiant, eos non solùm fidem,& pietatem afferre,sed grauiora etiam peccata, quæ admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re etiam elaborandum est, vt peccata etiam prius confiteantur, & Pastorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera suscipienda incitentur,admoneanturque laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renouandam esse, vt nonnisi ieiuni hoc Sacramẽtum susciperent, quod quidem fidelibus facilè persuaderi posse existimandum est,si huius Sacramenti dona,admirabilesque effectus intellexerint.

Cõfirmandi peccatorum cõmissorum pœniteant ex D. Tho. in 3 p. q. 72 artic 7 ad 1. & confirmatur ex ca. vt ieiuni. de cons. dist. 5.

Conc. Aure. 3.

20 *Qui ſint Confirmationis effectus.*

De confirmationis effectib. vide Tho. in 3. p. q. 7. art. 7. Conc. Flore. in Doct. de ſacr. Eſſe in gratia, & manere in peccatto repugnant. Clem. ep. 4. ad Iulium, Melch. in epi. ad Epiſ. Hiſp. *a* 1. Pet. 2. 3 Ratio nominis initio huius capitis propoſita hic illuſtratur.

Itaque Paſtores docebunt Confirmationem hoc cum cæteris Sacramentis commune habere, vt, niſi impedimentum aliquod ex parte eius qui recipit inferatur, nouam gratiam tribuat, enim hæc ſacra, & myſtica ſigna eiuſmodi eſſe demonſtratum eſt, quæ gratiam declarant, atque efficiunt: ex quo ſequitur, vt peccata etiam condonet, ac remittat, quoniam gratiam ſimul cum peccato, ne fingere quidem nobis licet. Sed præter hæc, quæ cum alijs communia cenſenda ſunt, primum quidē illud propriè Confirmationi tribuitur, quod Baptiſmi gratiam perficit: qui enim per Baptiſmum Chriſtiani effecti ſunt, *a* quaſi infātes modò geniti teneritatem adhuc, & mollitiem quandam habent, ac deinde Chriſmatis ſacramento aduerſus omnes Carnis, Mūdi, & Diaboli impetus robuſtiores fiunt; & eorum animus in fide omninò confirmatur ad confitendum, & glorificandum nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti: ex quo etiam nomen ipſum inuentum eſſe nemo dubitat.

21 *Confirmationis nomen vnde ductum ſit.*

Conc. Tri. ſeſ. 7 can. 1 de cōfir. *b* Pſ. 67 29. Melch PP. loc. ſup. citat. & habetur de conſecr. diſt. 5 c. Spiritus Euſe. Emiſ. in ho. in die Pent.

Neque enim, vt quidam non minus imperitè, quàm impiè finxerunt, Confirmationis vocabulum ab eo deducitur, quòd olim, qui infantes Baptizati erant, cùm iam adulti eſſent, ad Epiſcopum adducebantur, vt fidē Chriſtianam, quam in Baptiſmo ſuſceperant, confirmarēt: ita vt Cōfirmatio nihil à Cathecheſi differre videatur, cuius conſuetudinis nullum probatum teſtimoniū afferri poteſt: ſed ab eo nomen rei impoſitum eſt, quòd huius Sacramenti virtute Deus in nobis *b* id confirmat quod Baptiſmo operari cepit, noſq; ad Chriſtianæ ſoliditatis perfectionem adducit: nec verò confirmat ſolū, ſed auget etiam, de quo Melchiades ita teſtatur: Spiritus ſanctus, qui ſuper aquas Baptiſmi ſalutifero deſcendit illapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præſtat ad gratiam: Deinde, nō auget modò, ſed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrimè indumenti tranſlatione Scriptura ſignificauit, & expreſſit: inquit enim Dominus Saluator, cùm de hoc Sacramento loquere-

tur,

tur; *a* Sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto. *a Lucæ. 24 49*

2 *Virtus confirmationis ex his, quæ Apostolis euenerunt, declaranda.*

Quòd si Pastores voluerint diuinam huius Sacramenti efficientiam ostẽdere, (hoc verò ad commouendos fidelium animos maximam vim habiturum esse dubitari non potest) satis erit, quid ipsis Apostolis euenerit, explicare. Illi enim ante passionem, vel sub ipsam passionis horam adeò infirmi, & remissi fuerunt, *b* vt cùm Dominus comprehensus est, statim se in fugã coniecerint: Petrus verò, *c* qui Ecclesiæ petra, & fundamentum designatus erat, *d* & summam constantiam, excelsique animi magnitudinem præse tulerat, *e* vnius mulierculæ voce perterritus se Iesu Christi discipulum esse non semel, aut iterum, sed tertiò negauerit; ac post resurrectionem omnes *f* propter metum Iudęorum inclusi domi se continuerint. At verò in die Pentecostes tanta Spiritus Sancti virtute omnes repleti sunt, vt *g* dum Euangelium, quod eis commissum erat, non solùm in Iudęorum regione, sed vniuerso orbe audacter & liberè disseminarent, nihil sibi felicius accidere posse existimauerint, quàm *h* quòd digni haberentur, qui pro Christi nomine contumeliam, vincula, tormenta cruces perferrent. *b Matt. 26. 56.* *c Matt. 16. 18* *d Mat. 26 33 35.* *e Ibid. 69 Ioan. 18 25.* *f Io. 20. 19* *g Act. 2. 14 15 & 13.* *h Act. 5 41*

23 *Confirmatio characterem imprimit, & iterari non potest.* *Confirmationis character.*

Habet præterea Confirmatio eam vim, *i* vt characterem imprimat, quo fit, *K* vt nulla vnquam ratione iterari possit, quod etiam in Baptismo suprà obseruatum est; ac de Sacramento ordinis quoque suo loco planiùs exponetur. Hæc igitur si à Pastoribus sæpe, & accuratè explicata erunt, vix fieri poterit, quin fideles, cognita huius Sacramenti dignitate, atq; vtilitate, illud summa cum diligentia sanctè, & religiosè suscipere studeãt. *i 2 Cor. 1 2. Ephes. 1. 3* *k Conc. Terrac. 6 & habet de consec. dist 5 c. dictũ est Greg. 3 epi. Ioa. 4 & gab. ib. c. de homine Tho. in 3 p. q. 72 art. 5*

Restat nunc, vt aliqua etiam de ritibus, & cæremonijs, quibus in hoc Sacramento administrando Catholica Ecclesia vtitur, breuiter perstringantur, quæ explicatio quanto vsui futura sit, Pastores intelligent, si, quę antea *De ritibus cõfirmationis. 1*

dicta sũt, cùm hic locus tractaretur, repetere voluerint.

24 *Quare eorum, qui Confirmantur, frons ad modum crucis inungatur.*

Frons quare vngatur Beda l. 1 de inst. cle. c. 30 & habetur de cons. d. 5 c. nouissime Au. in Ps. 141 Th. in 3 p. q. 78 art. 8

Qui igitur Confirmantur, sacro chismate in fronte vnguntur, Nam hoc Sacramento Spiritus sanctus in animos fidelium sese infundit, in eisq; robur, & fortitudinem auget, vt in spirituali certamine viriliter pugnare, & nequissimis hostibus resistere queant. Quo circa declaratur, eos nullo metu, aut verecundia, quarum affectionum signa maximè in fronte solent apparere, a libera Christiani nominis confessione absterrendos esse. Præterea nota illa, qua Christianus à cæteris veluti miles insignibus quibusdam ab alijs distinguitur, in illustriori corporis parte imprimenda erat.

25 *Quo potissimum tempore hoc Sacramentum conferatur.*

Pentecostes tẽpore precipuè administratur. a Act. 2. 3

Alapa quid significet.

Sed illud quoque solemni religione in Ecclesia Dei seruatum est, vt in Pentecoste præcipuè hoc Sacramẽtum administraretur, quòd hoc maximè die *a* Apostoli Spiritussancti virtute roborati, & confirmati sint; cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quæ quantaque mysteria in sacra vnctione cogitãda essent.

26 *Cur Episcopus alapam infligat, & pacem Confirmato imprecetur.*

Deinde verò, qui iam vnctus, & Confirmatus est, vt meminerit se tanquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia aduersa inuicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab Episcopo cæditur. Postremò autem pax ei datur, vt intelligat se gratiæ cælestis plenitudinem, *b* & pacem, quæ exuperat omnem sensum, consequutum esse. Atque hæc summa eorum sit, quæ de Chrismatis Sacramento à Pastoribus non tam quidem nudis verbis, & oratione, quàm inflammato quodam pietatis studio explicanda sunt, vt ea in animis, intimisque fidelium cogitationibus inserere videantur.

Pacis imprecatio.

b Phil. 4. 7.

DE

DE EVCHARISTIÆ SACRAMENTO.

CAPVT IV.

1 *Quarè mysteria Eucharistiæ summa cum reuerentia tractari, & suscipi debeant.*

QVemadmodum ex omnibus sacris misterijs, quæ nobis tanquam diuinæ gratiæ certissima instrumenta Dominus Saluator noster commendauit, nullũ est, quod cum sanctissimo Eucharistię Sacramento cõparari queat; ita etiam nulla grauior alicuius sceleris animaduersio à Deo metuenda est, quàm si res omnis sanctitatis plena, vel potius, quę ipsum sanctitatis auctorem, & fontem continet, neque sanctè, neq; religiosè à fidelibus tractetur. Id verò Apostolus, & sapienter vidit, & de eo nos apertè admonuit. Nam cum declarasset, quãto illi scelere obstricti essent, qui corpus Domini non diiudicarent, statim subiecit: *a* Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Vt igitur fidelis populus, cùm cælesti huic Sacramento diuinos honores tribuendos esse intellexerit, & gratiæ vberes fructus capiat, & iustissimam Dei iram effugiat, illa omnia à Pastoribus diligentissimè exponenda erunt, quæ eius maiestatem magis illustrare posse videantur.

Sacramentum Eucharistię omnium est Sacramentorum maximum, Dio. in l. de Eccl. Hier. 7 Th in 3 p. q. 65 act. 3. Alexander PP. ep. 1 & habet de consec. dist. 2. c. nihil Eucharistię irreuerentia quãtum sit peccatum.

2 *Qua de causa, & quando Eucharistiæ Sacramentum sit institutum.*

Qua in re opus erit, vt, *b* Pauli Apostoli rationem secuti, qui se, quod à Domino acceperat, Corinthijs tradidisse professus est, in primis huius Sacramenti institutionem fidelibus explicent. Ita verò gestam rem esse ex Euãgelista perspicuè colligitur *c* Cum enim Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos: cuius quidem amoris, vt diuinum aliquod, atque admirabile pignus daret, sciens horam iam aduenisse, *d* vt transiret ex hoc mundo

b 1 Cor. 11 13. De institutione Sacramenti Eucharistiæ. Sess. 3 Conc. Tri de Euchari. c. 2. *c* Ioa. 13 1 Causa institutionis Chr. ho. 45 in Ion. *d* Ioan. 3

a Matt. 28 29.
b Luc. 22. 19.
Tempus institutionis.
Leo. ser. 7. de Pas Dom. Eus Emis. ho. & 4 & habet de cons. dist. 4 cap. quia corpus.
Tho. in 3. p. q. 73 art. 5
c Matt. 20 20. Luc. 12 19. 20 Matt. 14. 22
1 Cor. 11 24 25

mundo ad Patrem; a ne vllo vnquam tempore à suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnem naturæ ordinem, & conditionem superat, perfecit. Et enim, b celebrata cum discipulis agni Paschalis cæna, vt figura veritati, vmbra corpori cederet, panem accepit, Deoq; gratias agens benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit; c Accipite, & manducate; Hoc est corpus meũ quod pro vobis tradetur: Hoc facite in meam commemorationem: Similiter & calicem accepit, postquam cœnauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine; Hoc facite quotiescunque bibetis in meam commemorationem.

3 *Cur hoc Sacramentum Eucharistia vocetur.*

Dignitas Sacramenti pluribus vocabulis explicatur.
Eucharistia cur dicatur.
Chrys hom. 24 1. ad Cor sup. illud Calix benedictionis.
Tho. in 3 p. q. 73 art.
d Rom. 6 23
e Ioan. 1 14. 16 17 vide item Cyp. in l de la psi. Amb. l. 5 de Sacr. c. 3 Magi. in c. d. s 8 litt. 2
f Orig. l. 8 cont. Celsum.
g Matt. 6 26. 27 Marc. 1 12 13 Luc. 22 19. 1 Cor. 3 11 24
h Ps. 110. 5. Ibid. Conc. Nic. c. 11

Huius ergo admirabilis Sacramenti dignitatem, atque excellentiam, cùm sacri scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, vt vno vocabulo demonstrarẽt, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt, interdum enim Eucharistiam appellant: quod verbum, vel bonam gratiam, vel gratiarum actionem Latinè reddere possumus. Ac rectè quidem bona gratia dicendum est, tum quia vitam æternam, de qua scriptum est: d Gratia Dei vita æterna, præsignificat: tum quia Christum Dominum, e qui vera gratia, atque omnium charismatũ fons est, in se cõtinet. Nec verò minus aptè gratiarum actionem interpretamur, f si quidem cùm hanc purissimam hostiam immolamus, immensas, quotidie gratias pro vniuersis in nos beneficijs Deo agimus; atque in primis pro eius gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc Sacramento tribuit; Sed ipsum etiam nomen cum ijs, quæ a Christo Domino gesta esse in hoc mysterio instituendo legimus, optimè conuenit. Etenim g panem accipiens fregit, ac gratias egit. Dauid quoque cum huius mysterij magnitudinem contemplaretur, antequam carmen illud pronunciaret: h Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus, escam dedit timentibus se: gratiarum actionem præponendam existimauit, cum inquit; Confessio, & magnificentia opus eius.

4 Qua

4 Quare hoc Sacramentum Communio pacis, & charitatis Sacramentum nominetur.

Frequenter etiam nomine sacrificij declaratur; de quo mysterio paulò post latiùs dicendum erit. Vocatur prætereà Communio: quòd verbum ex illo Apostoli loco sumptum esse liquet, vbi ait: *a* Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Nam, *b* vt Damascenus explanauit, hoc Sacramentum Christo nos copulat, atq; eius carnis, & deitatis participes efficit, nosque inter nos in eodem Christo conciliat; acconiungit, & veluti vnum corpus coagmentat. Ex quo factum est vt *c* Sacramentum etiam pacis, & charitatis diceretur: vt intelligeremus, *d* quàm indigni sin Christiano nomine, qui inimicitias exercent odiaque, dissidia, & discordias, vt teterrimas fidelium pestes omninò exterminandas esse, cùm præsertim quotidiano religionis nostræ sacrificio nihil nos studiosiùs seruare quàm pacem, & charitatem profiteamur.

Cõmunio cur nominetur.

a 1 Cor. 10 16.

b Damas. lib 4. orth. fid. ca 14. Idem fere habet Ire. l. 5. c. 2 Chry. ho. 45 in 16. Cyr. lib. 7. in Io. ca. 3. cyril. Hier. catech. 4. Au. tra. c. 26. in Ioan. Ses. 13. Conc. Trid. de Eucharistia in prefatione Cõ. Nic. cap. 11. & Car. 3 c. 24. & Aurẽsiũ c. 6. & 26, q. 2 c. si quis de & c. qui recedunt & c. 15 qui & c. de his verò.

5 Qua ratione idem Sacramentum viaticum, & Cœna dicatur.

Sed Viaticum etiam frequenter à sacris Scriptoribus appellatur: tum quia spiritualis cibus est, quo in huius vitæ peregrinatione sustentamur: tum quia viam nobis ad æternam gloriam, & fœlicitatem munit. Quare ex veteri Ecclesiæ Catholicæ instituto seruari videmus, vt nemo fidelium sine hoc Sacramento è vita excedat Ac vetustissimi quidem Patres *e* Apostolorum auctoritatem secuti Cœnæ etiam nomine sacram Eucharistiam interdum vocarunt quòd in illo nouissimæ cęnæ salutari mysterio à Christo Domino sit instituta.

e Cęno. a Cypr. hoc Sacra. dicitur in l. de cęna Domini.

6 Eucharistia cibo, aut potu sumpto confici, & sumi non potest.

Neque verò propterea à cibo, aut potione illam conficere, aut sumere licet, quòd ab Apostolis salutariter introducta consuetudo, quemadmodum veteres scriptores memoriæ prodiderunt, perpetuò retenta, ac seruata est, vt à ieiunis tantùm perciperetur.

A ieiunis conficienda, & sumenda est Eucharistia D. Au. ep. 18 c. 9. conc. Carth. 3 can. 29 & de consec. d. 1. c. Sac. altaris.

7 *Eucha-*

7 *Eucharistia verum Sacramentum est.*

Sed explicata nominis ratione, docendum erit, hoc verum esse Sacramentum, atq; vnum ex illis septem, quæ sancta Ecclesia semper religiosè coluit, ac venerata est, nam cum calicis consecratio fit, mysterium fidei appellatur. Præterea, vt infinita penè sacrorum scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter vera Sacramenta munerandum esse perpetuò senserunt, ex ipsa ratione, & natura Sacramenti idem conuincitur. Etenim in eo signa sunt externa, & sensibus subiecta. Habet deinde gratiæ significationem, & efficentiam: præterea de Christi institutione *a* neq; Euangelistæ, neque *b* Apostolus dubitandi locum relinquunt. Quæ omnia cum in vnum conueniant ad Sacramenti veritatem confirmandam, nullis alijs argumentis opus esse perspicitur.

Sess.13 Con. Tr. de Euchar c. 3 Au. l. 3 de Tri. c. 4 & l. 10 cont. Fau. c. 13 Amb. l. 4 offic. c. 28 l. 1 de sac. c 2 vide etiã Th. in 3. p. q 23 art. 1
a Mat. 16 26 Luc. 21 19 30 Mar. 14 12
b 1 Cor. 13 14 11
Verba sunt Lãfran. cont. B r. quæ sub nomine Aug. cit. de cons. dist. 2 c. 1 hoc est quibus simil. habet.

8 *Multa esse hoc Sacramento, quibus Sacramenti nomen ei conueniat.*

Sed illud Pastoribus diligenter obseruandũ est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquãdo Sacramẽti nomen sacri scriptore tribuerunt. Interdum enim, & Cõsecratio, & perceptio, frequenter verò & ipsũ Domini corpus, & sanguis, qui in Eucharistia cõtinetur, Sacramentum vocari consueuit, inquit enim D. Augustinus, Sacramentum hoc duobus constare, visibili, scilicet, elementorum specie, & inuisibili carne, & sanguine ipsius Domini nostri Iesu Christi. Atque ad eundem modum hoc Sacramentum adorandum esse, nimirum corpus, & sanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verùm hęc omnia minus propriè dici Sacramenta perspicuum est. Ipsæ autem panis, & vini species veram, & absolutam huius nominis rationem habent.

Au. de cat. rud. c. 16. similitudinem habet etc. l. 4 c. 34 Eucha adorãda Sess. 13 Con. Tr de Eu c. 5. ibid. can 6

Eucharist. species propriè dicuntur Sacr. Ma. in di. 10 l. c. Th. in 3 p. q. 73 art. 3.

9 *Quomodo differat Eucharistia à reliquis omnibus Sacramentis.*

Sed quantũ hoc Sacramentũ à reliquis omnibus differat, facilè colligitur. Nam cætera Sacramenta materiæ vsu perficiuntur, dum, scilicet, alicui administrari ea contingit, Baptismus enim Sacramẽti naturam tũc adipiscitur, cum re ipsa homo aqua abluitur at verò ad

Eucha-

Eucharistiæ perfectionem satis est ipsius materiæ consecratio; vtrumque enim Sacramentum esse non desinit, quamuis in pyxide asseruetur. Deinde in conficiendis alijs Sacramentis nulla fit materiæ, atque elementi in aliam naturam mutatio. Et enim Baptismi, aqua, aut Chrismatis oleum, cum illa Sacramenta administrãtur, priorem aquæ, & olei naturam non amittunt. In Eucharistia verò, quod panis, & vinum ante Consecrationem erat, confecta Consecratione, verè est corporis, & sanguinis Domini substantia.

Sess. 13 Cōc. Tr. de Euchar. stia, c. 4 & can. Hęc differentia colligi potest ex Au. in 3 libr. de Tr. 4. de sac. c. 4 vt habetur de conse. d. 1 c. Panis est vide itē Th in 3 p. q 75 ar. 1 ad 3

10 *Duplex Eucharistia materia duo Sacramenta non constituit.*

Licèt autem duo sint elementa, panis scilicet, & vinū, ex quibus integrum Eucharistiæ Sacramentum conficitur, non tamen plura Sacramenta, sed vnum tantùm esse Ecclesiæ auctoritate docti confitemur, aliter enim septenarius Sacramentorum numerus, quemadmodum semper traditum, atque à Concilijs *a* Lateranensi, Florentino, & Tridentino decretum est, constare non poterit, nam cum huius Sacramenti gratia vnum corpus mysticum efficiatur, vt Sacramentum ipsum rei, quam efficit, conueniat, vnum esse oportet; atque vnum quidem, non quia indiuiduum sit, sed quia vnius rei significationem habet. Nam quemadmodum cibus, & potio, quæ duæ diuersæ res sunt, ad vnam tantùm rem adhibentur, vt scilicet vires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diuersas Sacramenti species respondere consentaneum fuit, quæ cibum spiritualem significarent, de quo mētes sustinentur, & recreantur. Quare à Domino Saluatore dictum est: *b* Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Sed diligenter explicandum est, quid Eucharistiæ Sacramentum significet: vt fideles mysteria oculis intuentes simul etiam diuinarum rerum contemplatione animum pascant.

*Verum enim, legēdum putarem nō vtrūq; Vnum Eucharistiæ Sacramētum non duo. vide Th. in 3. p. q. 73 ar. 2.

a Lateranense Concilium magnum non recenset septem sacra ex eo tamen in ca. 1 & alijs collig. possunt, sicut ex cap. 1. ab Abolendā tit. de hæreticis, Concilium autē Cōstantien. sess. 15 Flo. in doct. de sacr. & Trin. sess. 1 c. 2 c. d. finiunt.

b Ioan. 6.

Sacramentum Eucharistiæ significat, & efficit vnionē mēbrorum Eccles.

11 *Quarum rerum significatio hoc Sacramento includatur.*

Tria verò sunt, quæ nobis hoc Sacramēto indicãtur. Primum est Christi Domini passio, quæ iam præterijt ipse enim docuit: Hoc facite in meam commemo-

Sess. 13 Conc. Tri. de Eucharistia in proœmio & c. 8

ratio-

Eucharistię Sacramentũ tria significat mysteria Th. ea q. art. 4
Primum præteritum.
a Liu. 2 19.

rationem, & Apostolus testatus est: *a* Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat. Alterum est diuina, & cęlestis gratia, quæ præsens ad animam alendam, & conseruandam hoc Sacramento tribuitur. Quemadmodum enim Baptismo in nouam vitam gignimur, Confirmatione roboramur, vt Satanę repugnare, & palam Christi nomen profiteri possimus: ita Eucharistiæ Sacramento alimur, ac sustentamur. Tertium est, quòd futurum pręnuntiat, æternæ iucunditatis, & gloriæ fructus, quos in cælesti patria ex Dei promissione capiemus. Hæc igitur tria, quæ instantis, præteriti, & consequentis temporis varietate distingui perspicuum est, sacris mysterijs ita significantur, vt totum Sacramentum quamuis ex diuersis speciebus constet, ad singula horum declaranda, tanquam ad vnius rei significationem, referatur.

b 1 Cor. 11 26.
secundum presens.
Tert. in lib. de resur. car. Cõc. Flo. in doct. de sac. Th. ea. q. a. 1. Tertiũ, futurũ Materia Eucharist ę dupl.
Alex. 1. in ep. ad omnes orthodoxos 1. ca. 4. & hab. de conf. d. 2 cap. 1 Cyp. lib. 2 ep. 3 ad Cęcilium, & hab. ibid. cap. 2 & ex Concil. Mar. c. 35 ibid. canon oportet. Iren. item lib. 4 c. 34 & li. 5 c. 1.
c Matt. 26 20
d Marc. 14 22
e Luc, 2, 19

12 *Quæ sit huius Sacramenti materia, & cuiusmodi panis est consecrandus.*

Sed in primis cognoscenda est huius Sacramenti a Pastoribus materia, tum vt ipsi ritè illud possint conficere, tum etiam, vt fideles admoneãtur, cuius rei symbolum sit, atque eius rei, quàm significat, studio, & desiderio exardescant. Duplex itaque est huius Sacramẽti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primò agetur: de altera postea dicendum erit. Nam, vt docent Euangelistæ, *b* Matthęus, *c* Marcus, & *d* Lucas, Christus Dominus panem in manus accepit, benedixit & fregit, dicens: Hoc est corpus meum. Apud Ioannẽ quoq; idem Saluator noster seipsum panem appellauit, cum inquit, *e* Ego sum panis viuus, qui de cœlo descẽdi. Cum autem varia sint panis genera, vel quia materia differunt, vt cum alius ex tritico, alius ex hordeo, aut ex leguminibus, cæterisque terræ fructibus confectus est; vel quia diuersis qualitatibus præditi sunt (vni enim fermentum additur, alter verò fermenti omninò expers esse potest) quo ad primum attinet, Saluatoris verba ostendunt, panem ex tritico confici oportere communi enim loquendi consuetudine, cum panis abso-

absolutè dicitur, panem ex tritico intelligi satis constat. Id etiam veteris testamenti figura declaratur. *a* Præceptum enim à Domino fuerat, vt panes propositionis, qui hoc Sacramentum significabant, & similia conficerentur.

a Ioan. 6 11 Panis triticeus est propria huius Sacramenti materia, Th. in 3 p. q 74 ar. 3

b Leuit. 2 5. 6

13 *Panem, ex quo Eucharistia conficitur, azymum esse conueniens est.*

Sed quemadmodum nullus panis, nisi triticeus apta ad Sacramentum materia putandus est (hoc enim Apostolica traditio nos docuit, & Ecclesię Catholicę auctoritas firmauit) ita etiam ex ijs, quæ Christus Dominus gessit, azymum esse debere, facilè intelligitur; ipse enim *b* primò azymorum die, *c* quo nihil fermentati domi habere Iudæis licebat, hoc Sacramentum confecit, atque instituit.

Honorius 3. Brixiensi Epis. vt habetur de celeb. missar. c. fin. & Th. in 3 p. q. 74 ar. 4

c Mat. 26 17. Mar. 14 12 Luc. 22. 7

Quòd si quis Ioannis Euangelistæ auctoritatem opponat, qui hæc omnia *d* ante diem festum Paschæ acta esse commemorat, ea ratio facilè dissolui potest, etenim quem primum azymorum diem cæteri Euāgelistæ appellarunt, quod feria quinta vesperi dies festi azymorū inciperent, quo tempore Saluator noster Pascha celebrauit, eum ipsum diem Ioannes pridie Paschæ fuisse describit, vt qui diei naturalis spatium, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum existimarit. Quapropter D. etiam Chrysostomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quò d ad vesperam azyma comedenda essent. Sed azymi panis consecratio, quantùm conueniat integritati, & mentis munditæ, quam fideles ad hoc Sacramentum afferre debent, ab Apostolo docemur, cum inquit: *e* Expurgate vetus fermētum, vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Chistus; itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azimis sinceritatis, & veritatis.

d Exo. 12 19. *e* Ioan. 13 1

D. Chryso. ho. 82 in Matt.

f 1 Cor. 5 8

14 *Panis azymus ad Eucharistiam non omnino necessarius.*

Neque tamen ea qualitas adeò necessaria existimanda est, vt, si illa pani desit, Sacramentum confici non possit:

possit: vtramq; enim panis genus veram, & propriam panis rationem, & nomen habet. Quamquam nemini lecet priuata auctoritate, vel potius temeritate, laudabilem Ecclesiæ suæ ritum immutare. Atq; eò minus id facere Latinis Sacerdotibus permissum est, quibus preterea Pontifices Max. præceperũt, vt ex azymo tantũ sacra mysteria conficerent. Atq; hęc de altera huius Sacramenti materia exposuisse satis sit; in quo tamen illud animaduertendũ est, quàm multa ad Sacramentum conficiẽdũ vti oporteat, de finitum non esse, cùm illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra mysteria percipere.

15 *Quæ materia sit vsurpanda ad Consecrationem sanguinis Domini.*

Superest, vt de altera huius Sacramenti materia, & elemento dicatur; autem vinum ex vitis fructu expressum, cui modicum aquæ permistum sit. Nam Dominum Saluatorem vino in huius Sacramenti institutione vsum esse, Catholica Ecclesia semper docuit, cùm ipse dixerit, *a* Non modo bibam amodò de hoc gemine vitis vsq; in diem illum. Quo in loco Chrysostomus, De genimine, inquit, vitis quæ certè vinum, non aquam produxit: vt tantò antè illorum hærem, qui aquam solam in hisce mysteris adhibendam senserunt, conuellere videretur.

16 *Aqua in Sacramento vino est admiscenda.*

Aquam verò Dei Ecclesia vino semper admiscuit: primùm, quòd id à Christo Domino factum esse Conciliorum auctoritate, & sancti * Cypriani testimonio comprobatur: deinde, quòd sanguinis, & aque, *b* quæ ex eius latere exierunt, hac permistione memoria renouatur. Tum verò à quæ, vt in *c* Apocalypsi legimus, populum designant; quare aqua vino admista fidelis populi cum Christo capite coniunctionem significat. Atque hoc ex Apostolica traditione perpetuo sancta Ecclesia seruauit.

17 *Non est necessarium absolute aquam adhiberi, & minor aqua, quàm vini quantitas esse debet.*

Sed quamuis aquæ admiscendæ rationes ita graues sint,

Flor. Conc. ses. vltima Tho. ibi Eucharist. in pane fermentato confici posset, sed non licet lib. 3 decreti, de celeb. ca. litteras Quam multa materia consecrari debeat non est definitum.

Tho ead. q ar. 2. Vinum vitis aqua mixtum ad consecrationem sanguinis necessarium est Tho. ead. q 25. 5.

Matt. 26. 29. Mar. 14 25. S. Chrysost. ho. 8. in Matt.

Tho ead. q. ar. 6. Alexan. 1. in ep. ad omnes fideles ca. 4 & habitur. de co. sol. 2. c. 1. Conc. Flo. Corth. 3. c. 24. Aqua sola in hoc Sacramento non est consecranda.

Ses. 22. Conc. Tr. de Sacramento missæ c. 7. & can 9.

* S. Cypr. lib. 2 ep. 3 ad Ceci lium *b* Io. 19. 34. *c* Apoc. 17. 15

Cypr. l. 2. ep. 3. ad Cæcilium Th. q. ead. ar. 6 Honor. l. 3. de- cr. de missa

sint,, vt eam sine mortali peccato prætermittere nō liceat: ea tamen si desit, Sacramentum cōstare potest. Illud autem Sacerdotibus animaduertendū est, quemadmodum in sactis mysterijs aquam vino adhibere oportet, sic etiam modicam infundendam esse, nam Ecclesiasticorum scriptorum sententiam, & iudicio aqua illa in vinum conuertitur: Quare de eo Honorins Pōtifex ita scribit, Perniciosus in tuis partibus inoleuit abusus, videlicet, quòd maior quantitas aquæ in sacrificio, quàm vini adhibetur: cùm secundùm consuetudinem rationalem Ecclesiæ generalis longè plus vini, quàm aquæ adhibendum sit. Huius igitur Sacramenti hæc duo tantùm elementa sunt, ad meritò pluribus decretis sancitū est; ne quid aliud præter panem, & vinum; quod nonnulli facere non verebantur, offerre liceat. Sed iam videndum est, hæc duo panis, & vini symbola quàm apta sint ad eas res declarandas, quarum Sacramenta esse credimus, & confitemur.

celebr. ei perniciosus

Cur aquę partua quantitas esse debeā:.

De consec. d. 2. c. 1, 2, & seq.

18 *Quot, & quantas res panis, & vini symbola in hoc Sacramento repræsentent.*

Panis, & vinū symbola Christum in hoc sacramento vt significent.

Primum enim Christum nobis significant, vt vera est hominum vita: ipse enim Dominus ait: *a* Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Cū igitur corpus Christi Domini vitæ æternæ alimentum illis præbeat; qui eius Sacramentum purè; & sanctè suscipiunt; rectè ijs potissimùm rebus cōficitur; quibus hæc vita continetur: vt fideles facilè possint intelligere, pretiosi corporis, & sanguinis Christi communione mentem, animumque saturari.

Thom 3, p. q. 74 ar. 1.
a Ioan. 6, 55

Nonnihil etiā hæc ipsa elementa ad id valent, vt eam cognitionem accipiāt homines, esse in Sacramento corporis, & sanguinis Domini veritatem; nam cùm panē, & vinum in humanam carnem, & sanguinem quotidie vi naturæ immutari animaduertamus: faciliùs adduci possumus hac similitudine, vt credamus panis, & vini substantiam in veram Christi carnem, verumque eius sanguinem, & cælesti benedictione conuerti.

Ex ipsis elementis quomodo fideles ad huius Sacramenti veritatem cognoscendam veniꝛe possint. Dama. l. 4. de fide orthod. c. 14.

Affert etiam aliquid adiumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum, quod fit in ani-

Quæ fiat ex sũptione huius sacramenti in anima mutatio vide cap. cum Marthæ de celebra. Miss. parag. quæsiuisti. ma. Vt enim, etsi nulla extrinsecùs panis, & vini mutatio apparet, tamen eorum substantia in carnem, & sanguinem Christi verè transit; ita etiam, tametsi in nobis nihil immutatum videtur, interiùs tamen ad vitam renouamur, dum veram vitam Eucharistię Sacramento accipimus.

Quomodo hęc symbola Eccl. vnitatem designent. a Rom. 2 4 5 1 Cor. 10. 17. & 12 cap. 12 Accedit ad hæc, quòd cùm *a* vnum Ecclesiæ corpus ex multis membris compositum sit, nulla re magis elucet ea coniunctio, quàm panis, viniquè elementis; panis enim ex multis granis conficitur, & vinum ex multitudine racemorum existit; atque ita nos cùm multi simus huius diuini mysterij vinculo arctissimè colligari, & tanquam vnum corpus effici, declarant.

De forma consecrationis huius Sacramenti agit Mag. s. in 4 d. 8 lit. c. & D. Th. q 78. in 3 p. & probatur ex Amb. libr. 4 de Sac. cap 4 a Matt. 6 26 Mar. 4 23 c Luc. 12 19 d 1 Cor 11 2 e Amb. lib. 4 de Sacr. 4. & 5 Chr. hom. 3 de prodit. Iudæ Au. l. 3 de Tri. c. 4 Iren l. 4 cõt. hær. c 34 Orig. 1 cont. Celsum Hesich lib. 6 in Leuit. c. d. Cyr. Alex. in ep. ad calosyrium Ep. Tertul. 4 cont. Mar Hier. ep. 1 ad Heliod. f Conc. Flor. in decr. de Sacr. Tri. sess. 13 c. 1. Luc. 22. 19 1. Cor. 11. 4

19 *Qua forma ad consecrandum panem vti oporteat.*

Sequitur nunc vt de forma, qua ad consecrandum panem vti oporteat, agatur. Non quidem eius rei causa, vt hæc mysteria fideli populo, nisi necessitas cogat, tradantur; (eos enim qui sacris initiati nõ sunt, de his erudiri necessarium non est) sed ne formæ ignoratione in Sacramento conficiẽdo à sacerdotibus turpissimè peccetur, itaque à sanctis Euangelistis *b* Matthæo, & *c* Luca, itemq; *d* ab Apostolo docemur illam esse formã. Hoc est corpus meum: scriptum est enim: Cœnantibus illis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & dixit; Accipite, & manducate. Hoc est corpus meum. Quæ quidem Consecrationis forma cũ à Christo Domino seruata sit, ea perpetuò Catholica Ecclesia vsa est. Prætermittenda sunt hoc loco sanctorum Patrum testimonia, quę infinitum esset enumerare, & *e* Concilij Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu est, cum præsertim ex illis Saluatoris verbis; *f* Hoc facite in meam cõmemoratione idem licet cognoscere. Nam quod Dominus faciendũ præcepit, non solùm ad id, quod egerat, sed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad verba maximè pertinere intelligendum est, quæ non minus efficiendi: quàm significandi causa prolata erant. Sed ratione etiam id facilè persuaderi potest nam forma ea est, qua illud significatur, quod in hoc Sacramento efficitur: cõ

autem

autem hæc verba id,quod fit, significent, ac declarent, hoc est, panis conuersionem in verum Domini nostri corpus, sequitur formam in illis ipsis verbis constituẽdam esse,in quam sententiam,quod ab Euangelista dictum est, *a* Benedixit, licet accipere, perinde enim videtur intelligendum,ac si dixisset;accipiens panem benedixit,dicens; Hoc est corpus meum.

Hance esse veræ huius Sacramẽti formam demonstrat. Th. ead q.ar.2
a Matt. 26 26
Sic exponit Th ead.q.ar.1 ad 1

20 *Non omia verba quæ ex consuetudine Ecclesiæ ad Consecrationem adhibentur, sunt necessaria.*

Quamuis enim Euangelista verba illa *b* Accipite, & comedite, proposuerit; illis tamen non materiæ consecrationem,sed vsum tantum modò significari perspicuũ est,quare à Sacerdote quidem omninò proferri debent, sed ad Sacramentum conficiendum omninò necessaria non sunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa,enim,in corporis;& sanguinis consecratione:aliter enim fiet,vt,si hoc Sacramentum nemini administrandum sit, confici non oporteat, aut non possit quidem: cum tamen dubitare non liceat,quin Sacerdos,prolatis ex more,atque instituto sanctæ Ecclesię verbis Domini,aptam panis materiam verè cõsecret;quamuis deinde contingat,vt nulli vnquam sacra Eucharistia administretur.

b Mat. 26 26

21 *Quæ sit forma conficiendi sanguinis.*

Iam verò quod ad vini; quæ est altera huius Sacramenti materia, Consecrationem attinet,ob eandem causam,quam supra commemorauimus,opus est,vt sacerdos eius formam cognitam, & perspectam habeat. Eam igitur his verbis comprehendi certò credendum est. Hic est Calix Sanguinis mei, noui, & æterni testamenti,mysterium fidei,qui pro vobis,& pro multis effundetur in remissionem peccatorũ. Ex quibus verbis plura, quidem à sacris scripturis colliguntur: quædam verò in Ecclesia ex Apostolica traditione conseruata sunt. Nam quod dicitur; *c* Hic est calix: à D. Luca, & ab Apostolo scriptum est,quod verò sequitur:Sanguinis mei,vel sanguis meus noui Testamenti,qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionẽ peccatorũ; partim à *d* D.Luca, partim à D. Matthæo dictum est.

De forma consecrationis vini vide c. cum Mart.de celeb. Missarum Forma consecrãdi vinum.
c Luc 22 20 1 Cor. 11 25
d Luc. 11 10 Math. 26 28

N Verba

Verba autem illa, Æterni, & Mysterium fidei, sancta traditio Catholicę veritatis interpres,& custos nos docuit.

Th.q.ead.ar.3

22 *Quòd hæc sit vera consecrationis forma ostenditur.*

Verùm de hac forma nemo dubitare poterit, si quod anteà dictum est de forma consecrationis,quę ad panis elementum adhibetur,hoc etiam loco attendatur,constat enim ijs verbis,quæ vini substantiam in sanguinem Domini conuerti significant, huius elementi formam contineri. Quare cùm verba illa hoc apertè declarent, perspicuum est, aliam formam constituendam non esse: exprimunt autem prætereà, quosdam effusi sanguinis in passione Domini admirabiles fructus,qui adhoc Sacramentum maximè pertinent. Vnus est aditus *a* ad æternam hæreditatem, quæ noui, atque æterni Testamenti iure ad nos venit: Alter est aditus ad iustitiam *b* per mysterium fidei: *c* Iesum enim per fidem in sanguine eius * propitiationem Deus proposuit, *c* vt ipse sit iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Tertius est *d* remissio peccatorum.

Sanguis Christi effectus triplex.

a Heb. 10 19
b Rom. 3 25.
* Quamuis in texto legatur propitiationē tamen M. S. exemplaria,& Amb.&Syr habēt propitiatorem,& sic Possunt grçca verti.

23 *Forma Consecrationis exponitur.*

Quoniam verò hęc ipsa Consecrationis verba plena mysteriorum sunt, aptissimèque ad rem conueniunt, diligentiùs perpendere ea oportet. Quod verò dicitur; Hic est calix sanguinis mei,sic intelligendum est: Hic est sanguis meus,qui hoc calice continetur. Rectè autem,& appositè dum sanguis hic, vt est fidelium potus consecratur; calicis mentio facienda est; neque enim sanguis huiusmodi potionē satis significare videretur, nisi vase aliquo exceptus esset. Sequitur deinde, Noui testamenti: quod quidem ob eam rem additum est, vt intelligeremus Christi Domini sanguinem non figura, quemadmodum in veteri Testamēto fiebat(de eo enim apud Apostolum ad Hebræos legimus: *e* sine sanguine testamentum dedicatum non esse) sed verè, & reipsa hominibus tradi: quod ad nouum Testamentum pertinet. Quare Apostolus inquit: *f* Ideo noui testamenti mediator est Christus, vt morte intercedente, repromissionem accipiant,qui vocati sunt,æternę hęreditatis.

d Rom. 3 26
d Heb. 1 c. 1
Expositio consecrationis vini sumpta ex c. Cum Marthæ de celebr. Missar. & Tho. vbi supra.
Forma consecrandi sanguinis explicatur.
e Heb. 9 18
f Heb. 9 15

tis. Verbum verò, Eterni, ad hereditatem æternam, quæ Christi Domini æterni testatoris morte ad nos iure peruenit, referendum est.

Quòd subiungitur, Misterium fidei, nõ rei veritatem excludit, sed quod occultè latet, atque ab oculorum sensu remotissimum est, certa fide credendum esse significat. Diuersa verò hisce verbis sententia hoc loco subiecta est ab ea, quam habent, cùm Baptismo etiam tribuuntur: Nam quod sanguinem Christi, sub vini specie latentem, fide cernimus, Mysteriũ fidei dicitur. At baptismus, quoniam vniuersam Christianæ fidei professionem complectitur, à nobis fidei Sacramentum, à Græcis mysterium iure appellatur. Quamquam alia etiam ratione sanguinem Domini fidei mysterium dicimus, quòd scilicet in eo maximè plurimum difficultatis, & negotij humana ratio experiatur, cùm nobis fides credendum proponit, Christum Dominum verum Dei filium, simulque Deum, & hominem mortem pro nobis pertulisse: quæ quidem mors sanguinis Sacramento designatur.

Quomodo vinũ consecratũ sit mysterium fidei.

Baptismus cur fidei Sacramẽtũ dicatur, vide Tho. in 1 2 q. 102 ar. 5 ad 3 & in 3. p. q 39 art. 5 & 66. art. 1 & 16 art. 1 & 70. art. 1 & Aug. ep. 23. ad Bonif. & de cons. dis. 2 cap. hoc est.

24 *Cur maximè in sanguinis Consecratione mortis mencio fiat.*

Qua propter hoc loco appositè potiùs, quàm in consecratione corporis, passio Dominica commemoratur his verbis. Qui effundetur in remissionem peccatorum. Sanguis enim separatim consecratus ad passionem Domini, & mortem, & passionis genus ante omnium oculos ponendam maiorem vim, & momentum habet. Sed verba illa, quæ adduntur: Pro vobis, & Pro multis: à *a* Mattheo, & Luca, singula à singulis sũptã sunt, quę tamen sancta Ecclesia Spiritu Dei instructa simul coniunxit: pertinent autem ad passionis fructum, atque vtilitatem declarandam. Nam si eius virtutem inspiciamus, pro omnium salute sanguinem à Saluatore effusum esse fatendum eri.: si verò fructum, quem homines ex eo perceperint, cogitemus, non ad omnes, sed ad multos tantùm eam vtilitatem peruenire facilè intelligemus. Cùm igitur, Pro vobis, dixit, eos, qui aderant, vel delectos ex Iudęorũ populo, quales erant di-

a Matt. 26 28 Luc. 22 29.

Cur in consecratione calcis dicatur pro vobis, & pro multis.

ſcipuli, excepto Iuda, quibuſcum loquebatur, ſignificauit. Cùm autem addidit: Pro multis, reliquos electos ex Iudæis, aut gentibus intelligi voluit. Rectè ergo factū eſt, vt pro vniuerſis nō diceretur: cum hoc loco tantūmodò de fructibus paſſionis ſermo eſſet, quę ſalutis fructum delectis ſolùm attulit. Atque huc ſpectant verba

a Heb 9 28

illa Apoſtoli: *a* Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorū exhaurieda peccata. Et quod Dominus apud Ioannem

b Io. 17 ſ.

inquit; *b* Ego pro eis rogo, nō pro mundo rogo ſed pro his, quos dediſti mihi, quia tui ſunt. Plurima alia in huius Conſecrationis verbis latēt myſteria, quę Paſtores aſſidua rerum diuinarum meditatione, & ſtudio ipſi per ſe iuuantę Domino facilè aſſequentur.

25 *Non expedit in hoc Sacramento ſenſuum adhibere iudicium.*

Sed iam ad earum rerum explicationem oratio reuertatur, quæ vt à fidelibus ignoretur, nullo modo cōmittendum eſt. Ac quoniam Apoſtolus admonet, gra-

c 1 Cor. 11. 20.

uiſſimum ſcelus admitti ab iis, *c* qui non dijudicāt corpus Domini: hoc in primis doceant Paſtores, animum, atque rationem omni ſtudio à ſenſibus auocandam eſſe, ſi enim fideles ea tantùm in hoc Sacramento contineri ſibi perſuaſerint quæ ſenſibus percipiunt: in ſummam impietatem adducantur neceſſe eſt; cum nihil aliud, præter panis, & vini ſpeciem oculis, tactu, odoratu, guſtu ſentientes panem tantummodo, ac vinum in Sacramento eſſe iudicauerint. Curandum igitur eſt, vt fidelium mētes, quàm maximè fieri poteſt, à ſenſuum iudicio abſtrahantur, atque ad immenſam Dei virtutem, & potentiam contemplandam excitentur.

In hoc Sacramēto ſenſuum iudicium reijciendum eſt, vide Th. opuſ. 58 c. 5.

26 *Quid myſtica conſecrationis virtute in hoc Sacramento potiſſimum efficiatur.*

Tria per conſecrationem in hoc Sacramēto effici Corpus Chriſti verum eſt in hoc Sacramēto. Dio. de Eccle. Hier. cap. 3 Ignat. epiſt. ad Smyrn. Iuſtin. Apolo. 2. Iren.

Tria enim ſunt maximè admiranda, atque ſuſpicienda, quæ in hoc Sacramento verbis Cōſecrationis effici fides catholica ſine vlla dubitatione credit, & confitetur: Primum eſt, Verum Chriſti Domini corpus, illud idem, quod natum ex virgine in cælis ſedet ad dexteram Patris, hoc Sacramento contineri. Alterum eſt, nullam in eo elementorum ſubſtantiam remanere:

quam-

quamuis nihil à sensibus magis alienum, & remotum videri possit. Tertium est, quod ex vtroque facilè colligitur, etsi verba consecrationis id maximè exprimēt accidētia, quæ aut oculis cernuntur, aut alijs sensibus percipiuntur, sine vlla re subiecta esse, mira quadam atque inexplicabili ratione. Ac panis quidem, & vini accidentia omnia licet videre, quæ tamen nulli substātię inhęrent, sed per se ipsa constant: cùm panis, & vini substantia in ipsum Domini corpus, & sanguinem ita mutetur, vt panis, & vini substātia omnino esse desinat.

27 *Certum est idem Christi corpus, quod natum est de Maria vergine Eucharistia contineri.*

Verùm, vt prius de primo agamus, conētur Pastores explicare, quàm perspicua, & clara sint Saluatoris nostri verba, quæ corporis eius veritatem in Sacramento demonstrant. Nam cùm inquit. *a* Hoc est corpus meū Hic est sanguis meus: nemo, qui modò sanę mentis sit, ignorare potest, quid nobis intelligendū sit: præsertim cùm de humana natura sermo habeatur: quā in Christo verè fuisse Catholica fides dubitare neminem patitur; vt vir sanctissimus, atque doctissimus Hilarius pręclarè scripserit, de veritate carnis, & sanguinis Christi, cū ex ipsius Domini professione, & fide nostra Carò eius verè sit cibus, relictum non esse ambigendi locum.

28 *Quomodo item verum Christi corpus in Euharistia esse conuincatur.*

Verùm alter prætereà locus à Pastoribus enucleandus est, ex quo apertè licet cognoscere, verum Domini corpus, & sanguinem in Eucharistia contineri. Nam Apostolus, postea quā commemorauit panem, & vinū à Domino consecratū, & sacra mysteria Apostolis suis administrata esse, subiungit: *b* Probet autē seipsum homo, ac sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit, non diiudicans corpus Domini. Quòd si, vt hæretici dictitant, nihil aliud in Sacramento venerandum esset præter memoriam, & signum passionis Christi, quid opus erat tam grauibus verbis fideles hortari, vt seipsos probarent? Graui enim illa iudicij voce declara-

li. 4 c. 34 & 5 2. & omnes alij quotquot vnquā, & omnes alij fuerūt Scriptores Cathol. Transsubstantiatio est antiquissima. Ecclesiæ doct. idē qui supra. Cyp. de cœna Domini Euse. Emis. ho. 5. de Pasch. Cyril. Hier. catec. 13. & 4 Amb. l. 4 de Sacr. c. 4 Chry. ho. 83 in Mat. & 60 ad po. Antio. conc. Lat. Mag. c. 1 & innumerabiles, alij.

a Mar. 14 22 Luc. 22 19 10 24 Matt. 26 26 28. Veritas corporis Christi in Sacramēto ex scripturis ostenditur ses. 13 Conc. Trid. de Euchar. c. 1 ibi. can. S. Hil. 8 libr. de Trin. tractans illud, Vt sint vnū, & c. vide Th. in 3 p. q. 75 art. 1. & 76. per tota, & in opus. 58 & 4 cont. Gent. c. 61

b 1. Cor. 11 28. 29.

Refutatur zuinglianismus, & Caluinismus,

uit Apostolus nefarium aliquod scelus ab eo admitti, qui impurè sumens corpus Domini, quod in Eucharistia occultè latet, ab alio ciborum genere non distinguit, quod etiam suprà in eadem epistola vberiùs explicauit Apostolus his verbis: *a* Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quæ quidem verba veram corporis, & sanguinis Christi Domini substantiam demonstrant. Hæc igitur scripturæ loca à Pastoribus explicanda erunt, atque in primis docendum, nihil in ijs dubij, aut incerti relictum esse: præsertim cùm hæc Ecclesiæ Dei sacrosancta auctoritas interpretata sit.

a 1 Cor. 10. 16

29 *Ecclesia Christi sententia de sensu scripturarum, & veritate Corporis Domini in Eucharistia quomodo sit perquirenda.*

Ad cuius sententiæ cognitionem duplici via, & ratione possumus peruenire. Prima est, cum Patres, qui ab initio Ecclesiæ, atq; omni deinceps ætate floruerunt, & Ecclesiasticæ doctrinæ optimi testes sunt, consulimus, hi verò summo cōsensu omnes huius dogmatis veritatem apertissimè tradiderunt, quorum singula testimonia afferre, quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, vel indicare potius, ex quibus iudiciū de cæteris facilè fieri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro de ijs, qui initiantur mysterijs, testatus est, verum Christi corpus in hoc Sacramento sumi, sicut verum ex virgine sumptum est, idq; certissima fide tenēdum esse, & alio loco docet ante consecrationem panem ibi esse, post consecrationem autem carnē Christi. Accedat alter testis diuus Chrysostomus, non minoris fidei, & grauitatis, qui quidem cum multis alijs in locis hanc ipsam veritatem profitetur, & docet: tum verò præcipuè Homilia 60. de ijs, qui sacra mysteria impurè sumunt: itemque Homilia 44. & 45. in sanctum Ioannem: inquit enim: Pareamus Deo, neque contradicamus, licèt vel cogitationibus, vel oculis nostris videatur aduersari, quod dicitur: Ipsius enim sermo infallibilis est, sensus noster facilè seducitur. His vero

Primò inquirēdus est Patrum & doctorū Ecclesiæ per omnia consensus, D. Amb. de ijs qui myst. init. c. 9 & de cons. d. 2 c. Sicut verus, & c. in illo & c. reuera: Lib 4 de Sac. c. 4 & de consecr. d. 2 c. panis est, Chry. ad pop. Antioch. ho. 60 61 S. An. con. 1 trac. illud ad 1 Reg. 21 secund. 70 legitur, Et ferebat, se in manib. suis San Cyril. libr. 4 in Ioan. c. 1 14. & lib. 16 c. 13

verò omni ex parte consentiunt, quę diuus Augustinus acerrimus Catholicæ fidei propugnator, sēper docuit, atque in primis titulum Psal. 33. exponens; scribit enim: Portare se in manibus suis, homini impossibile est, solique Christo conuenire potest; ferebatur enim ille in manibus suis, quando commedens ipsum corpus suū, ait: Hoc est corpus meum. Ac Cyril. (prætereo Iustinū, & Irenæum) adeò apertè libr. 4. in Ioannem veram Domini carnē in hoc Sacramento esse affirmat, vt eius verba nullis possint fallacibus, & captiosis interpretationibus obscurari; Quòd si Pastores alia etiam Patrū testimonia requirerent, facilè erit sanctos *a* Dionysium *b* Hilarium, *c* Hieronymum, Damascenum addere, innumerabilesque alios, quorum de hac re grauissimas sententias doctorum, & piorum hominum industria, & labore in vnum congestas passim legimus.

Iusti apolog. 2 sub finem ad Antoninū piū B Ier. l. 5 cont. Hæret. c. 2 *a* c. 3 Ec. Hier. *b* Lib. de Trin. *c* serm. l. 2 c. 24 Hie. ep ad Damas. de filio prodig. Et ep. ad Hebr. 1 q. 2 *d* Li. 4 de Orth. fi. c. 14 vide de conse. dil. 2 Canisij opus Catech. de sacr. Euc Garetium & alios.

30 *Quoties contraria opinio in Concilijs Ecclesiæ condemnata sit*

Altera restat via, qua sanctæ Ecclesiæ iudicium in ijs, quæ ad fidem pertinent, inuestigare liceat, cōtrariæ scilicet doctrinæ, & opinionis damnatio. At verò constat semper corporis Christi veritatē in sancto Eucharistiæ Sacramento ita per vniuersam Ecclesiam diffusam, & disseminatam esse, & cōsentienti voluntate ab omnibus fidelibus receptam, vt, cùm ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibiq; signum tantummodò esse assereret, statim in Vercellensi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate conuocatum fuerat, omnium sententijs condemnatus, ipse hæresim suam anathemati addixerit, qui postea cùm ad eandem impietatis insaniam redijsset, tribus alijs Concilijs Turonensi, & duobus Romanis, quorum alterum Nicolaus II. alterum Gregrius VII. Pōtifex Max. conuocarunt damnatus est. Eam postea sententiam Innocentius III. in Concilio Lateranensi magno confirmauit: ac deinceps à Florentina, & Tridentina Synodis eiusdem veritatis fides apertiùs declarata, ac stabilita est. Hæc igitur si Pastores diligēter exposuerint, (vt nihil dicamus de ijs, qui erroribus ob cæcati nihil magis quam

Secūdò veritas corporis Christi in Eucharistia per cōtrarię sentētię dānationem Ecclesiasticā, potui cognosci. Berēgarius sētentiam suam in Vercellensi Concilio abiurauit, vt cōstat ex c. ego Berēgarius de cons. d. 2 imo etiam alteram abiurationem fecit quā Surius to. 3 conc. edidit, Cōc. Lat. c. 1 & hab. de summa Trinit. & fide Cath. c. firmiter Cōcl. Flor. in doct. de sac. c. 4 & can. 22

Conc. Tr. sess. 1 Th. in 2 1. q. 1 ar. 8

veritatis lucem oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes summa quadam lætitia, & voluptate afficere poterunt.

31 *Quomodo in symbolo dogma de veritate corporis Chrsti in hoc Sacramento includatur.*

Cum præsertim fidelibus dubitare non liceat; quin inter ceteros fidei articulos huius etiam dogmatis fides comprehendatur. Nam, cùm Dei summam omnium rerum potestatem credunt, & cõfitentur: credant etiam necesse est, potestatem ei non defuisse maximi huius operis efficiendi, quod in Eucharistiæ Sacramento admiramur, & colimus. Deinde cùm credunt Sanctam Ecclesiam Catholicam: necessariò sequitur, vt simul credant eam esse, quam explicauimus, huius Sacramenti veritatem.

32 *Quanta sit Ecclesiæ militantis dignitas ex huius mysterij maiestate.*

Dignitas Sacramenti Eucharistiæ, & Eccl. propter illud. Hæc habet magna ex parte. Th. in 3 p. q. 73 ar. 1. S. Dion. de Eccle. Hierar. c. 5 p. 1.

Sed nihil est profectò, quod ad priorum iucunditatẽ, & fructum addi possit, cùm huius altissimi Sacramenti dignitatem contemplantur. Primùm enim intelligunt, quanta sit Euangelicę legis perfectio, cui datum est id reipsa habere, quod signis tantùm, & figuris Mosaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare diuinitùs dictum est à Dionysio Ecclesiam nostram mediam esse inter Synagogam, & supremam Ierusalem, ac propterea vtriusque participem. Ac profectò satis mirari fideles nunquam poterunt, sanctæ Ecclesiæ perfectionem, eiusque gloriæ altitudinem; cùm inter eam, & cęlestem beatitudinem vnus tantùm gradus interesse videatur. Hoc enim nobis cum cælitibus commune est, vt vtriq; Christum Deum, & hominem præsentem habeamus: sed, quo vno gradu ab ijs distamus, illi præsentes beata visione perfruũtur; nos præsentem, & tamen ab oculorum sensu remotum, sacrorum mysteriorum admirabili integumento se occultãtem, firma, & constanti fide veneramur. Præterea fideles hoc Sacramento Christi Saluatoris Nostri perfectissimam charitatem experiuntur, eis enim bonitatem maximè decuit, naturam, quam à nobis sumpserat, à nobis nunquam

sub-

subtrahere, sed quantum fieri posset, esse, versariq; nobiscum vellet, vt illud omni tẽpore verè, & propriè dictum videretur: *a* Delitiæ meæ esse cũ filijs hominum.

a Prouerb. 8 31

33 *Ossa, nerui, & quæcunq; ad hominis perfectionem pertinent, vnà cum diuinitate hic verè adsunt.*

De concomitãtia partiũ corporis Christi in hoc Sacramẽto de consec. d. 2. c. singuli, & c. vbi panis est. Amb. in l. de ijs qui mist. init. c. 9 & hab. ead. c. ante benedict. Tho. in 3. p. q. 76 ar. 1. Christus nomẽ Dei & hominis est. Ex concilio Ephesin. in ep. ad Nestorium, & refertur de consec. d. 2 c. necessariò hoc colligit.

Iam verò hoc loco etiam explicandum est, non solũ verum Christi corpus, & quicquid ad veram corporis rationem pertinent, veluti ossa, & neruos, sed etiam totum Christum in hoc Sacramento contineri. Docere autem oportet, Christum nomen esse Dei, & hominis, vnius scilicet personæ, in qua diuina, & humana natura coniuncta sit quare vtramque substantiam, & quæ vtriusque substantię consequentia sunt, diuinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima, & omnibus corporis partibus, & sanguine etiam constat, complectitur: quæ omnia in Sacramento esse credendum est. Nam cùm in cælo tota humanitas diuinitati in vna persona, & hypostasi coniuncta sit: nefas est suspicari, corpus quod in Sacramento inest, ab eadem diuinitate seiunctum esse.

34 *Sanguis, anima, & diuinitas, non eodem modo in Eucharistia, quo corpus Christi, sunt.*

D. Th. loco supra citato.

Quid in Sacramento Eucharistiæ vi ipsius Sacramenti efficiatur, & presens adsit, quid que adsit ex cõcomitantia. Sess. 13 concil. Tri. de Eucharistia c. 3.

In quo tamen Pastores animaduertãt, necesse est; nõ omnia eadem ratione, aut virtute in hoc Sacramento contineri. Quædam enim sunt, quæ ex vi, & efficientia Consecrationis, in Sacramento esse dicimus, nam cùm verba illa efficiant, quicquid significant, id esse in Sacramento ex vi Sacramenti diuinarum rerum scriptores appellarunt, quod verborum forma exprimitur, ita si contingeret, vt aliquid ab alijs rebus omninò seiunctum esset, id solum, quod forma significaret, in Sacramento esse, cætera non item esse docuerunt, quædã verò in Sacramento continentur, quòd illis rebus coniuncta sint, quæ forma exprimuntur nam cùm forma, quæ ad panẽ consecrandum adhibetur, corpus Domini significet: cùm dicitur: *b* Hoc est corpus meum; ipsum Christi Domini corpus ex vi Sacramenti in Eucharistia erit. At quia corpori sanguis, anima, & diuinitas coniungitur, hæc quoque in Sacramento erunt

b Matt. 26 26.

omnia,

Sub altera Eucharistiæ specie totum Christū per concomitantiam contineri.

omnia, nō quidem ex Consecrationis virtute, sed vt ea, quæ corpori coniuncta sunt. Atque hæc ex concomitantia in Sacramento esse dicuntur: qua ratione totum Christum in Sacramento esse perspicuum est. Si enim duo aliqua inter se reipsa coniungantur; vbi vnum sit, ibi etiam alterum esse necesse est. Sequitur itaque totum Christum vsque adeò tam in panis, quàm in vini specie contineri, vt, quemadmodum in panis species nō corpus modò, sed etiam sanguis, & totus Christus verè inest, sic contra in vini specie non solùm sanguis, sed corpus, & totus Christus verè insit.

35 *Cur in Eucharistia duplex fiat consecratio.*

Tho. in eadem q. art. 2

Sed quamquam hæc ita se habere omnibus fidelibus certum, & persuasissimum esse debeat; optimo tamen iure institutum est, vt separatim duæ Consecrationes fierent. Primò enim vt passio Domini, in qua sanguis à corpore diuisus est, magis referatur: cuius rei causa in consecratione sanguinem effusum esse meminimus. Deinde maximè consentaneum fuit vt, quoniā Sacramento ad alendam animam vtendum nobis erat, tanquam cibus, & potus institueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum constare perspicuum est.

De hoc articulo vide D. Th. q. ead. ar. 3 De consf. d. 3 c. singuli habet in Miss. Am. præf. Domin. 5 post Epiph. idq; citant Guid. mūdus l. 1 contra Bereng. & Algerus, & Iu. cōcordat, c. vb. pars ea d. Istud paulò post fusius explicatur Ses. 3 conc. Tr. c. 3 & ses. 1 de com sub vtraque spec. 2 c. 1

a Luc. 22. 17

36 *Totus Christus in quauis vtriusque speciei particula præsens adest.*

Neque verò illud prætermittendum, non solùm in vtraque specie, sed in quauis vtriusque speciei particula totū Christum contineri, sic enim Augustinus scriptum reliquit: Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis. Atque id præterea ex Euangelistis facilè colligi potest, neque enim credendum est, singula panis frusta propria verborum forma à Domino consecrata esse, sed eadem simul omnem panem, qui ad sacra mysteria conficienda, atque Apostolis distribuēda satis futurus esset, id quod de calice factum esse apparet, cùm ipse dixit: *a* Accipite, & diuidite inter vos Hactenus quæ explicata sunt, eò pertinent, vt ostendant Pastores, verum Christi corpus, & sanguinem in Eucharistię Sacramēto contineri.

37 *Post*

37 ***Post Consecrationem nulla materiæ huius Sacramenti remanet substantia.***

Nunc, quod alterum erat propositum, docebunt etiam panis, & vini substantiam in Sacramento post Consecrationem nõ remanere. Hoc verò quamuis maximam admirationem meritò habere possit, tamen cum eo, quod prius demonstratum est, necessariò coniungitur. Etenim si est verùm Christi corpus sub panis, & vini specie post Consecrationem: omninò necesse est, cùm ibi antea non esset, hoc vel loci mutatione, vel creatione, vel alterius rei in ipsum conuersione factum esse. At verò fieri non posse constat, vt corpus Christi in Sacramento sit, quod ex vno in alium locum venerit, ita enim fieret, vt à cæli sedibus abesset, quoniam nihil mouetur, nisi locum deserat, à quo mouetur. Creari autem corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationem, & quidem cadere hoc potest, relinquitur ergo, vt in Sacramento sit corpus Domini, quòd panis in ipsum conuertatur, quare nulla panis substantia remaneat, necesse est.

De trãsubstantiatione sel. 13 Conc. Trid de Euchari. c. 4 & cap. 2

Quomodo corpus Christi in Euchar. esse incipiat.

Th. in 3. p. q. 5 ar. 2

Non per loci mutationem.

Non per creationem.

Adest per panis conuersionem.

38 ***Transubstantiatio à Concilijs approbata in Scripturis fundamentum habet.***

Hac ratione adducti Patres, & maiores nostri in Cõcilijs, Lateranensi magno, & Florentino huius articuli veritatem apertis decretis confirmarunt; a Tridentina verò Synodo explicatiùs ita definitum est. Si quis dixerit in Sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiã panis, & vini, vnà cum corpore, & sanguine Domini Nostri Iesu Christi, anathema sit. Hæc verò ex testimonijs scripturarum facilè fuit colligere: primùm quod in eius Sacramẽti institutione ipse Dominus dixit: *a* Hoc est corpus meum: vocis enim, Hoc, ea vis est, vt omnem rei præsentis substantiam demonstret, quòd si panis substantia remaneret, nullo modo verè dici videretur; Hoc est corpus meũ. Deinde Christus Dominus apud Ioannẽ, *b* Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est prò mundi vita: panem videlicet carnem suam vocans. Ac paulò post subiecit; *c* Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non

Lat. con. c. 1 Eugen. 4 in ep. ad Arm. data approbata à Cõc. Flor. Tri. Syn. ses. 13 14 decr.

Transubstantiatio Scripturis statuitur.

a Mat. 26 26 Marc. 14 2 Luc. 22 2 2 Cor. 11 24

b Io. 6 51

c Ibid. 58

d Ibid 57

Transubstantiatio ex cõsensu Patrum ostenditur.

habe-

habebitis vitã in vobis,& rursus: Caro mea verè est cibus,& sanguis meus verè est potus. Cùm ergo tam claris,& perspicuis verbis carnem suam panem, & verum cibum; sanguinem item verum potum nominauerit, satis videtur declarasse, nullam in Sacramento substantiam panis, & vini remanere.

D. Amb. l.4 de Sacra m. c.4 & habetur de cõs. d.2 c. panis est vide quæ sup. annotauimus.

39 *Quomodo Patres in hoc Sacramento Transubstantiationem agnouerint.*

Atque hanc perpetuò sanctorum Patrum consentiẽtem fuisse doctrinam, qui eos euoluerit facilè intelliget. D. quidem Ambrosius ita scribit: Tu fortè dicis: Meus panis est vsitatus: sed panis iste panis est ante verba Sacramentorum; vbi accesserit Consecratio, de pane fit caro Christi, quod quidem vt faciliùs probare posset, varia deinde affert exempla,& similitudines. Alibi verò cùm verba illa interpretaretur: *a* Omnia quæcunque Dominus voluit, fecit in cœlo,& in terra. Licèt inquit, figura panis, & vini videatur, nihil tamen aliud, quàm caro Christi, & sanguis post Consecrationem credendum est. Atque iisdem ferè verbis eandem sententiam sanctus Hilarius exponens docuit: quamuis extrinsecùs panis, & vinum videatur, verè tamen corpus,& sanguinem Domini esse.

a Ps. 134 6. Ex l.4 de Sacr. ca.4 & 6 habetur D. conf. d. 2 c. Omnia. Paschasius autẽ id habet lib. de Euch. c. 1. & Rabanus c. 3. Citatur ex Hil. ead. d. c. corpus & Algerus hoc citat ex Augu. de sacr. Altar.

40 *Qua ratione Eucharistia post Consecrationem etiam panis dicitur.*

Sed moneant Pastores hoc loco, mirandum non esse, si post Consecrationem, panis etiam vocetur, hoc enim nomine Eucharistia appellari cõsueuit: tum quia panis speciem habet, tum quia naturalem alendi, & nutriendi corporis vim, quæ panis propria est, adhuc retineat. Eam autem esse sacrarum litterarum consuetudinem, vt res ita appellet, cuiusmodi esse videantur, satis ostendit, quod in Genesi dictum est, *b* tres viros Abrahæ apparuisse, qui tamen tres Angeli erant: *c* Et duo illi, qui Apostolis ascendente in cœlum Christo Domino apparuerunt, cùm essent Angeli, viri dicuntur.

b Gen. 18 8. *c* Act. 1 10. Vide D. Th. in 4 p. q. 75 ar. 3 & 4. Quam admirabilis sit conuersio.

41 *Quomodo fiat tam admiranda substantiarum conuersio.*

Difficilima est omninò huius mysterij explicatio, sed tamen

D. Amb. l.4 de Sacr. c 4. & hab de conf. dist. 1. c. Panis est, vbi notatũ est quędã exemplaria

tamē conabūtur Pastores, ijs qui magis in diuinarū rerū cognitione profecerūt, (nā qui adhuc imbecilliores sūt verendū esset, ne rei magnitudine opprimerētur) conabūtur, inquā, tradere huius admirabilis cōuersionis modum: quæ ita fit, vt tota panis substantia diuina virtute in totā corporis Christi substātiā, totaq; vini substantia in totā sanguinis Christi substantiam, sine, vlla Domini nostri mutatione cōuertatur. Neque enim Christus aut generatur, aut mutatur, aut augescit, sed in sua substātia totus permanet, quod mysteriū cū D. *a* Ambrosius declararet: Vides, inquit, quàm operatorius sit sermo Christi. Si ergo tāta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse, quæ non erant, mundus scilicet: quātò magis operatorius est; vt sint ea, quę erant, & in aliud cōmutentur? In quā sententiam, alij etiā veteres, & grauissimi Patres scriptū reliquerūt: D. quidē August. *b* Fideliter fatemur ante consecrationē panē esse & vinū, quod natura formauit, post cōsecrationē verò carnē Christi, & sanguinē, quod benedictio cōsecrauit. Damascenus: Corpus secundùm veritatem coniūnctū est diuinitati, corpus ex sancta virgine: non quòd ipsū corpus assumptū de cœlo descēdat: sed quòd ipse panis, & vinū in corpus, & sanguinē Christi transmutentur.

habere, vt quæ erāt in aliud cō mutentur vbi transubstātiatio maximē adstruitur.

a Hab. eo c. nos autem ex Prosperi sententijs sed notatur hoc

b Lāfranco ex Au. in li. de cathechizādis rudibus citati vbi etiam legi dicitur inter sacrādū verò cōuerti in Christi carnē, & sāguinē quas vtrasq; res benedictio consecrauit cęterùm hoc caput apud Cassiodorū in Psal. 109 Alg. li. 1 c. 7 Iuo. p. 2 ca. 7 habetur.

Dam. li. 12 de orth. fide c. 14.

42 *Stupendæ huic conuersioni commodum nomen impositum est Transubstantiatio.*

Hæc itaque admirabilis conuersio conuenienter, & propriè a sancta Catholica Ecclesia Trāsubstātiatio est appellata, quemadmodū sacra Tridentina Synodus docuit. Vt enim generatio naturalis, quòd forma in ea mutatur, rectè, & propriè trāsformatio dici potest: ita etiā quòd in Sacramēto Eucharist. tota vnius rei substātia in totā alterius rei substātiā trāseat, verbū Trāsubstantiationis rectè, & sapiēter à maioribus nostris inuētū est.

Tri. syn. ses. 13 can. 4 quod non men primo auctoritate Late. Cōc. magni receptum est, c. 1 & habetur de sum. Tri. & fide Cat. c. 1 cōsule D. Th. in 3 p. q. 75. ar. 4. & c. cum Marthę de celeb. Miss.

43 *Modus Transubstantiationis, & loci quo Christus est in hoc Sacramento curiosius non inquirendus.*

Sed illud sæpissimè à sanctis Patribus repetitum fideles admonendi sunt, ne curiosiùs inquirant, quo pacto ea mutatio fieri possit, nec enim percipi à nobis potest, nec naturalibus mutationibus, aut in ipsa rerum crea-

tione e ius rei exẽplũ aliquod habemus, verũ quid hoc sit, fide cognoscendũ est: quomodo fiat, non curiosiùs inquirendum. Non minorem verò cautionẽ Pastores adhibeãt, oportet, in eo etiã mysterio explicando, quomodo Christi Domini corpus in minima panis particula totum contineatur: vix enim vnquam huiusmodi disputationes instituendæ erunt: sed tamen, quãdo Christiana charitas hoc postulauerit, primũm quidem meminerint fidelium animos illa voce præmunire: *a* Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

Sacrosanctum Eucharist. Sacramentũ piè credendũ non curiosè scrutãdũ. Quomodo Christi corpus in minima panis, & particula totũ contineatur vide D. Tho. in 3. p. q. 76 art. 2 & Cõcil. Tri. ses. 1. c. 3 & de cons. d. 3. c. singuli, & Filor. Conci. in decr. de Sacr.

a Luc 1 37.

43 ***Christi corpus in Eucharistia non est, vt in loco.***

Deinde verò doceãt, Christum Dominũ in hoc Sacramento, vt in loco, nõ esse; etenim locus res ipsas cõsequitur, vt magnitudine aliqua præditæ sunt: Christũ verò Dominum ea ratione in Sacramento esse non dicimus, vt magnus, aut paruus est, quod ad quãtitatẽ attinet, sed vt substantia est: substãtia enim panis in Christi substãtiã nõ in magnitudinẽ, aut quantitatẽ cõuertitur, nemo verò dubitat, substãtiã æquę in paruo, atq; in magno spatio contineri nã, & aeris substãtia, totaq; eius natura sic est in parua, vt in magna aeris parte, itẽque tota aquæ natura non minus in vrnula, quàm in flumine insit, necesse est. Cùm igitur panis substantiæ corpus Domini nostri succedat; fateri oportet, ad eundẽ planè modũ in Sacramẽto esse, quomodo panis substãtia ante Cõsecrationẽ: ea verò vtrũ sub magna, ã sub parua quãtitate esset, nihil ad rem omninò pertinebat.

Christus in Sacramento non est vt in loco, seu vt magnus vel paruus, sed vt substantia, quæ integra æque in paruo, & magno spatio continetur. Th. in c. q. ar. 6

45 ***In hoc Sacramento nulla est substantia, cui accidentia panis, & vini inhæreant.***

Tertium restat, quod in hoc Sacramento maximum atque admirabile videatur: quod quidem, iam duobus alijs explicatis, faciliùs à Pastoribus tractari posse existimãdũ est: panis videlicet, & vini species in hoc Sacramẽto sine aliqua re subiecta constare. Nã cũ antea demonstratum sit, corpus Domini, & sanguinem verè in Sacramento esse ita, vt amplius nulla subsit panis, & vini substantia, quoniam ea accidentia Christi corpori, & sanguini inhærere non possunt: reliquitur, vt supra omnem naturę ordinem ipsa se nulla alia re vila sustẽtent.

De substantia accidẽtium panis, & vini sine aliqua re subiecta.

Colligi hoc potest ex ca. non autem decons d. 3 & c. cum.

tent. Hæc perpetua, & constas fuit Catholicæ Ecclesiæ doctrina: quæ etiam facilè eorum testimonio rũ auctoritate confirmari poterit, quibus ãtea planũ factum est nullam residere in Eucharistia panis, aut vini substãtiã.

Marth. de ecclesiarum, parag. q. ...; & probat. D. Th 3 p. q. 75 a. 2 & q. 1. ... & Conc. Constan. ses. 8. Vide Cyrillum li. 4. in Io. c. 22. Cypr. de cœna Domin. Augu. tract. 27 in Io. Th. in 3. p. q. 74 ar. 1. & 75. ar. 1

46 *Quare Christus sub panis, & vini specie corpus, & sanguinem suum tradere voluerit.*

Sed nihil magis fideliũ pietati conuenit, quàm emissis subtilioribus quęstionibus, huius admirabilis Sacramenti maiestatẽ venerari, & colere: ac deinde in eo sũmã Dei prouidẽtiã suspicere, quòd sacrosãcta mysteriã sub panis, & vini specie administrãda instituerit. Nam cùm à communi hominum natura maximè abhorreat, humanæ carnis esca, aut sanguinis potione vesci: sapiẽtissimè fecit, vt sanctissimũ corpus, & sanguis sub earũ reũ specie, panis, inquã, & vini, nobis administraretur: quorum quotidiano, & cõmuni alimento maximè delectamur. Adiũctæ verò etiã sunt duæ illæ vtilitates: quarũ prima est, quòd ab infidelium calumnia liberati sumus, quãs facilè effugere nõ possemus, si Dominũ sub propria specie comedere videremur: altera est, quòd dum corpus, & sanguinem Domini ita sumimus, vt tamen, quòd verè sit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidẽ in animis nostris augendã plurimũ valet: quę quidem, vt sancti Gregorij sententia peruulgatũ est, ibi nõ habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. Hæc autem, quæ hactenus exposita sunt, non nisi magna adhibita cautione pro audientium captu, & temporum necessitate explicanda erunt.

Prima ratio.

Secunda ratio.

De multiplici, & admirabili fructu tãti Sacramẽti agitur Ses. 13. Concil. Trid de Euch. c. 2 & c. 5 vide Iren lib 4 c. 34. Cyrill 4 in Io. c. 11. & 14.

47 *Quid boni consequantur, qui corpori, & sanguini Domini dignè communicauerint.*

Verùm, quæ de huius Sacramenti admirabili virtute & fructibus dici possunt, nullũ esse genus fideliũ existimandũ est, ad quos earũ rerũ cognitio non pertineat, quibus maximè necessaria videri non debeat. Vt enim Eucharistię vtilitatẽ fideles intelligant, ob eã potissimũ causam, quæ de hoc Sacramento tã multis verbis differũtur, cognoscenda sunt. Sed quoniã immẽsę eius vtilitates, & fructus nulla oratione explicari possunt: vnus, aut alter locus à Pastoribus tractandus erit, vt ostendant

dant quanta in Sacrosāctis illis mysterijs bonorū omnium copia, & affluētia inclusa sit, hoc verò aliqua ex parte ita assequētur si omnium Sacramentorū, vi, atq; natura patefacta, Eucharistiā fonti, cætera riuulis compararuerint; verè enim, ac necessariò fons omniū gratiarum dicenda est; cùm fontem ipsum cælestium charismatum, & donorum, omniumq; Sacramentorū auctorem Christum Dominum admirabili modo in se cōtineat; à quo tanquam à fonte, ad alia Sacramenta, quidquid boni, & perfectionis habēt, deriuatur. Ex hoc igitur diuinæ gratiæ fonte amplissima munera, quę nobis hoc Sacramento impertiuntur, facilè colligi poterunt.

Chri. ho. 84 in Ioa. Th. in 3 p. q 79 per totā, & alibi.

48 *Quæ commoda Panis, & vinum corpori, ea Eucharistia animæ affert.*

Commodè etiam fieri videbitur, si panis, & vini natura, quæ huius Sacramenti symbola sunt, perpēdatur, nam quos vsus corpori panis, & vinū affert, eos omnes animę saluti, iucunditati, meliori quidem, ac perfectiori ratione Eucharistiæ Sacramentum præbet. Neque enim hoc Sacramentum in substantiam nostram, vt panis, & vinū mutatur: sed nos quodā modo in eius naturam conuertimur, vt rectè illud D. Augustini ad hunc locum transferri possit: Cibus sum grandium: cresce, & manducabis me: nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me.

Am. l. 5 de Sac. ca. 4 & Chrys. ho. 45
Per Euch. nos Deo, & Deus nobis coniungitur.
Conferatur hic locus cum sect. 6 vlt. ar. symb.
S. Aug. l. 7 confes. c. 10.

49 *Quomodo per hoc Sacramentū gratia conferatur.*

Quòd si *a* gratia, & veritas per Iesum Christum facta est; in animam quoque influat, est necesse: cùm eū purè, & sanctè accipit, qui de se ipso dixit; *b* Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem; in me manet, & ego in illo, nā qui pietatis & religionis studio affecti hoc Sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita filium Dei in se admittāt, vt eius corpori tamquam viuā membra inserantur: siquidem scriptum est: *c* Qui manducat me, & ipse viuet propter me: itē: *d* Panis, quē ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Quē locum Cyril. dum interpretaretur, inquit: Dei verbum vniens seipsum propriæ carni fecit ipsā viuificatiuā Eū ergo decebat miro quodā modo vniri corporibus per sacram

a Ioa. 1 10.
b Io. 6 56
c Ibid. 57.
d Ibid. 51
B. Cyr. l. 4 in Ioa. c. 12 14 ep. 10. ad Nest.

sacram eius carnem, & pretiosum sanguinem, quæ accipimus in benedictionem viuificatiuã in pane, & vino.

50 *Homo peccatis fœdatus, ac mortuus Eucharistiæ sumptione non viuificatur, etiam si hoc Sacramentum gratiam conferre dicatur.*

Verùm quod dicitur, Eucharistia gratiã tribui, Pastores admoneant, oportet: ita intelligendum non esse, perinde ac necesse non sit, vt qui re ipsa hoc Sacramentũ vtiliter percepturus est, gratiam antea adeptus fuerit. Constat enim, quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animę, quæ spiritu non viuit, sacra mysteria non prodesse; ac propterea panis, & vini speciem habent, vt significetur nõ quidem reuocandę ad vitam animæ sed in vita conseruandæ causa instituta esse. Verùm hoc ideo dictum est, quoniam prima etiam gratia, (qua omnes preditos esse oportet, antequã sacram Eucharistiam ore contingere audeant, *a* ne iudicium sibi manducent, & bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum Sacramentum desiderio & voto percipiant. Est enim omnium Sacramẽtorũ finis, & Ecclesiasticæ vnitatis, ac coniunctionis symbolum: neque extra Ecclesiã cõsequi gratiã vllus potest.

Quod hoc sacramentum sit gratiæ causa, Th. in 3 p. q. 79 ar. 3 vide li. de Eccl. dog. c. 58
a Cõc. Tr. ses. 13 c. 7 & can. 11 & de cõs dist. 2 c. qui scelerate, & c. timorem, & c. Quid est Christum, & c. sicus Iudas,

51 *Quomodo anima hoc spirituali cibo reficiatur, & augeatur.*

Deinde quoniam, vti corpus cibo naturali non conseruatur modò, sed etiam augetur, gustusque nouam quotidie ex eo voluptatem, & suauitatem percipit, ita etiam sacræ Eucharistiæ cibus, non solùm animam sustentat, sed vires illi addit, efficitque, vt spiritus diuinarum rerũ delectatione magis ac magis commoueatur; ob eam causam fit, vt gratiam hoc Sacramento tribui, rectè & verissimè dicatur. Iure enim *b* mãnæ comparari potest, ex quo omnis saporis suauitas percipiebatur.

Quod hoc sacramentum sit de necessitate salutis saltem in voto, vide apud Tho. in 3 p. q. 3 ar. 3 & q. 19 art. 5 ad 1
b Sap. 16 20. Ioan. 6 4

52 *Per Eucharistiam peccata leuiora dimittuntur.*

Remitti verò Eucharistia, & condonari leuiora peccata, quæ venialia dici solent, non est, quod dubitari debeat. Quicquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dũ leui aliqua in re parum offendit, totum id Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit: quemadmo-

Inno 3 lib. 4 de myst. alta. c. 44 Th. in ea q 79 art. 4 Bern. ser. de cena Domini Cyr. lib 4 in Ioa c 17 & li. 3 c. 37

madmodum etiam (neq; enim à proposita similitudine discedendum videtur) quod innati caloris vi quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento sentimus. Quare meritò à D. Ambrosio, de hoc cęlesti Sacramento dictum est: Iste panis quotidianus sumitur, in remedium quotidianæ infirmitatis. Verùm hæc de ijs peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, & delectatione animus non permouetur.

D. Amb li. 4. de sac. c. 6 & l. 5 c. 4

53 *Per hoc item Sacramentum anima à cęteris malis præseruatur.*

Illa pręterea in sacris mysterijs vis est, vt nos à criminibus puros, & integros, atq; à tentationū impetu incolumes seruet, ac tanquam cęlesti medicamento animam præparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis veneno facilè infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam causam, vt testatur Cyprianus, cùm olim à tyrannis fideles ad tormenta, & cædem propter Christiani nominis confessionem vulgò raperentur; ne illi fortè dolorum acerbitate victi, in salutari certamine deficerēt, vetus in Ecclesia Catholica mos fuit, vt eis ab Episcopis Dominici corporis, & sanguinis Sacramenta pręberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit: dum enim charitatis igne animos magis incendit; concupiscentię ardorem extinguat, necesse est.

Th. ea. q. 79 a. 6 ex Ioan. c. 6 50 Augu. tract. 26 in ioan. S Cypr. l. 1. ep. 2 ad Cornel.

54 *Quomodo per hoc Sacramentum aditus ad æternam gloriam pateat.*

Postremò, vt vno verbo omnes huius Sacramēti vtilitates, & beneficia comprehēdantur, dicendum est sacræ Eucharistiæ summam vim esse ad æternam gloriā comparandā, scriptum est enim: *a* Qui manducat meā carnē, & bibit meum sanguinem, habet vitam ęternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Huius videlicet Sacramenti gratie fideles, dum hanc vitam degunt summa conscientiæ pace, & tranquilitate perfruuntur: Deinde eius virtute recreati, non secus atque Elias, *b* qui subcinericij panis fortitudine ambulauit vsque ad montem Dei Horeb, cùm ex vita emigrā li tempus aduenit, ad æternam gloriam, & beatitudinem ascendunt. Hæc omnia à Pastoribus latissimè explicabuntur si vel

Tho. in p. q. 79 art. 2 Chry. de sacer. lib. 6 a Ioan. 6 5 b 3 Reg. 19. 8

D. Ioan-

D. Ioannis cap. VI. in quo multiplices huius Sacramenti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint, vel admiranda Christi Domini facta percurrentes ostenderint: cùm eos iure, ac meritò beatissimos fuisse existimamus: *a* in quorum tecta mortalis receptus est, vel qui illius *b* vestis, aut fimbriæ tactu sanitatē recuperarunt: multò nos beatiores,& feliciores esse,in quorum animam immortali gloria prçditus ingredi non grauetur, vt eius vulnera sanet omnia, eamque amplissimis muneribus ornatam sibi coniungat.

a Matt 8 14. & 9 10 Luc. 10 38
b Mat. 9 21

55 *Quot modis corpori, & sanguini Domini communicemus.*

Verùm docendū est,à quibus ingentes illi sacræ Eucharistiæ fructus,qui modò commemorati sunt,percipi possint:neque vnam tantùm esse communicandi rationē,vt fidelis populus discat meliora charismata æmulari. Rectè igitur,& sapiēter maiores nostri, vt in *c* Trid. Synodo legimus,tres huius Sacramenti sumendi rationes distinxerūt. Alij enim tantùm Sacramētū accipiunt vt peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere non verentur, quos Apostolus ait *d* indignè manducare, & bibere corpus Domini. De his D. Augustinus ita scribit: Qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter eius carnem, licèt carnaliter,& visibiliter premat dētibus Sacramēta corporis,& sanguinis. Qui itaq; hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, non solùm ex his nullū capiunt fructum: sed ipso *e* Apostolo teste, iudiciū sibi manducant,& bibūt. Alij verò spiritu tātūmodò Eucharistiam sumere dicūtur: ij sunt, qui desiderio,& voto propositū cęlestem illum panem cōmedunt fide viua incensi, *f* quæ per dilectionē operatur: ex quo si non omnes, maximos certè vtilitatis fructus consequuntur. Alij denique sunt, qui Sacramento, & spiritu sacram Eucharistiam percipiunt: qui cùm ex Apostoli doctrina *g* prius se probauerint, ac *h* veste nuptiali ornati ad diuinam hanc mensam accesserint, ex Eucharistia capiunt vberrimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perspicuum est, eos se maximis,& cælesti-

De modis recipiendi Eucharistiam vide.
c Trid. cōc. sess. 13. c. 8
d 1 Cor. 11. 29
Aug. de consec. d. 2. c. quid est, & in tract. 2 in Ioa & libr. 5 de bat. cōtr. Dona. c. 8 & Mag. in 4 d. 9 lit. 6 & Th. in 3. p. q 80 a. 1
Triplici modo sumitur Eucharistia Sacramētaliter tantum & corporaliter
e 1 Cor. 1. 16
Spiritualiter tantum.
f Gal. 5. 6
Sacramentaliter & spiritualiter simul.
g 1 Cor. 11. 28
h Mat. 22 18.

bus bonis priuare, qui cùm ad corporis Domini Sacramentum etiam sumendum parati esse possint, satis habent spiritu tantùm sacram communionem accipere.

Qui communicare Sacramentaliter negligit quantis se priuent fructibus.

56 *Antequam quis ad Eucharistiam accedat, praeparandus animus esse ostenditur.*

De preparatione ad Euchar. Sel. 13 Concil. Trid. de Euch. ca. 7 & can. 11 vide Basil qu. 172 in reg. breuio, & ser. 2 de bapt. Cypr. in ser. de lap. Chr. ho. 83 in Matt. Aug. ser 1 de tem.

Sed iam docendum est, qua ratione præparatos fidelium animos esse oporteat, antequam ad Sacramentalē Eucharistiæ perceptionem veniant. Ac primùm quidē, vt pateat eam præparationem maximè necessariā esse, Saluatoris nostri exemplum proponendum est. Nam antequam Apostolis pretiosi corporis, & sanguinis sui Sacramenta daret, quamuis iam mundi essent, *a* Pedes eorum lauit, vt declararet omnem diligentiam adhibendam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem, & innocentiam desit, cùm sacra mysteria percepturi sumus. Deinde verò fideles intelligant, quemadmodum, si optimè affecto, & præparato animo Eucharistiam aliquis sumat amplissimis cælestis gratię muneribus ornatur: ita contrà, si imparatus accipiat, non solùm nihil commodi, sed maxima etiam incommoda, & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus, & maximè salutaribus hoc proprium est; vt, si in tempore ijs vtamur, vehementer prosint: sin alieno tempore adhibeantur, perniciem, & exitium afferant. Quare mirādum non est, ingentia quoque, & præclarissima Dei dona, cùm benè constituto animo accipiuntur, ad cælestem gloriam consequendam maximo nobis adiumēto esse: at verò, cùm ijs nos ipsos indignos præbemus, sempiternam mortem afferre. Id verò arcæ Domini exemplo comprobatur, *b* arca enim fœderis, qua nihil præstantius Israeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, à *c* Philistæis ablata, summam illis pestem, & calamitatem cum ęterno dedecore coniunctam importauit, sic etiam cibi, qui ore accepti in stomachum benè affectum illabuntur, corpora alunt, & sustentant, qui verò in stomachum vitiosis humoribus plenum infundi solent, graues, morbos efficiunt.

a Ioan. 13 5

Vide Th. in p. 3 q. 8 ar. 4

b Exo. 26 21 22

c 1 Reg. 5 per totum.

57 Quo

57 *Quo pacto animus ad Eucharistiã sit præparandus.*

Primam itaque illam præparationem fideles adhibeant, vt discernant mensam à mensa, hanc sacram ab alijs profanis, cælestem hunc panem à communi, atque hoc fit, cùm certò credimus præsens esse verum corpus & sanguinem Domini *a* quem in celo Angeli adorant, *b* ad cuius nutum columnæ cœli contremiscunt, & pauent, cuius *c* gloria plenum est cælum, & terra. Hoc nimirum est dijudicare corpus Domini, quod *d* Apostolus admonuit: cuius tamen mysterij magnitudinem venerari potius oportet, quàm in disputationibus eius veritatem curiosius perquirere.

Ad dignam Eucharistiæ sumptionẽ primò discernẽdus est cœlestis panis à communi. *a* Ps. 96 8 Hebr. 1 6 *b* Iob. 26 11 *c* Isa. 6 3 *d* 1 Cor. 11 9 Secundò reconciliatio cum inimicis facienda est.

Altera verò illa præparatio maximè necessaria est, vt vnusquisque à seipso quærat: num pacem cum alijs habeat, *e* num proximos verè, atque ex animo diligat. *f* Si ergo offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris; quia frater tuus habet aliquid aduersus te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius * reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.

e 1 Ioan. 3 14 *f* Matt. 5 21 25 * Reconciliare leguntur ex M. S. Ro. Græ. & Sy. tiaceme. Tertiò conscientia per Sacramẽtũ pœnitẽtiæ a capitalibus vitijs eluenda est.

Deinde conscientiam nostram scrutari diligenter debemus, ne fortè exitiali aliquo peccato contaminati simus, cuius pœnitere necesse sit: vt prius contritionis, & Confessionis medicamento illud eluatur. Definitum est enim à sancta Tridentina Synodo, nemini licere, quem peccati mortalis conscientia stimulet, si Sacerdotis facultas data sit, antequam se Sacramentali confessione purgauit, quantumuis sibi contritus esse videatur, sacram Eucharistiam accipere.

Chry. ho. 30 in Gen. & 10 in Matth. Cypr. in ser. de lap. Syn. Tri. ses. 13 cap. 13

Præterea taciti cum animis nostris cogitemus, quàm indigni simus, quibus diuinum hoc beneficiũ à Domino tribuatur: Quare illud Centurionis, *g* de quo idem ipse Saluator testatus est, se non inuenisse tantam fidem in Israel, ex animo dicendum est: *h* Domine, non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Exquiramus etiam à nobis ipsis, an illud Petri vsurpare nobis liceat: *i* Domine, tu scis, quia amo te. Meminisse enim oportet, eum, qui sine *k* veste nuptuali in conuiuio Domini accubuerat, in tenebrosum carcerem coniectum, & sempiternis pœnis addictum fuisse.

Quartò præmittenda est humilis de seipso existimatio. *g* Mat. 8 10 *h* Ibid. 8 Quintò est videndum an vera charitate simus prædit. *i* Ioan. 21 15 *k* Mat. 22. 11

Ieiunos cõmunicantes eſt neceſſe eſſe. Aug. ep 118. ca. 6. & habetur de cõſ. d. 2 c. liquido. item caſtos vide Greg. in reſ. pon. ad Au. & c vir cũ propria 3 1 q. 4 & cap. Omnis homo de conſ. d. 2 Au. ſer. 3 de temp. & 244

a 1 Reg. 21 5

58 *Etiam corporis aliqua ratio communicare volenti eſt ſuſcipienda.*

Neque verò animi ſolũm, ſed etiã corporis præparatione opus eſt, nam ieiuni ad ſacram menſam accedere debemus, ita vt ſaltem à dimidia antecedentis diei noĉte vſque ad illud temporis punĉtũ, quo ſacram Euchariſtiã accipimus, nihil omninò comederimus, aut biberimus. Poſtulat etiã tanti Sacramẽti dignitas, vt qui matrimonio iunĉti ſunt, aliquot dies à concubitu vxorum abſtineãt, *a* Dauidis exemplo admoniti, qui cùm panes propoſitionis à ſacerdote accepturus eſſet, purum ſe, & pueros ſuos ab vxorum cõſuetudine tres ipſos dies profeſſus eſt. Hæc ferè ſunt, quæ maximè obſeruari à fidelibus oportet, vt ſe ad ſacra myſteria vtiliter accipienda antea parent, reliqua enim, quæ hac in re prouidenda eſſe videntur, ad hæc ipſa capita facilè redigi poterunt.

59 *Chriſtiani omnes Euchariſtiam ſumere ſaltem ſemel in anno tenentur.*

Conc. Lat. c. 21 habetur de pœn. & remiſſion. c. Omnis. Seſ. 13 Concil. Tri. de Eucha. can. 9 Sæpius communicandum S. Aug. de ver. do. ſer. 28 qui deſumptus eſt ex Amb. l 5 de ſac. c. 4 vide item Aug. in l. 50 ho. 41 ho. & de bono perſeuer. ca. 14 & ep. 118 ad Ianuar. vide item c. peracta, & c. quotidie, & c. ſi quotieſcunque & c. ſi non tanta ſunt, de cõſ. d. ſ. 2

Sed, ne fortè aliqui ſegniores ad hoc Sacramentum percipiendum reddantur, quòd tantam præparationem adhibere graue admodũ, & difficile ducant, fideles ſæpè admonendi ſunt, omnibus eam legem propoſitã eſſe, vt ſacram Euchariſtiam accipiant. Præterea conſtitutum eſt ab Eccleſia, vt, qui ſemel ſaltem ſingulis annis in Paſcha non communicauerit, ab Eccleſia arceatur.

60 *Quoties, & quibus temporibus percipienda ſit Euchariſtia.*

Neque tamen fideles ſatis habeant, ſe, huius decreti auĉtoritati obtemperantes, ſemel tantummodò corpus Domini quotannis accipere: verùm ſæpius iterandam Euchariſtiæ Communionem exiſtiment. Vtrum autem ſingulis menſibus, vel hebdomadis, vel diebus id magis expediat, certa omnibus regula præſcribi nõ poteſt, veruntamẽ illa eſt ſanĉti Aug. norma certiſſima: Sic viue, vt quotidie poſſis ſumere. Quare Parochi partes erunt fideles crebrò adhortari, vt, quemadmodum corpori in ſingulos dies alimẽtum ſubminiſtrare neceſſarium putant: ita etiã quotidie in hoc Sacramẽto alẽdę, & nutriendæ animæ curã non abijciant neque enim minus ſpirituali

ſpirituali

rituali cibo animam, quàm naturali corpus indigere, perspicuum est. Vehementer autem proderit hoc loco repetere maxima illa, & diuina beneficia, quæ, vt antea demonstratum est, ex Eucharistiæ Sacramentali Communione consequimur. Illa etiam figura erit addenda, *a* cùm singulis diebus corporis vires Manna reficere oportebat: Itemq; sanctorum Patrum auctoritates, quæ frequentem huius Sacraméti perceptionem magnoperè commendant, neq; enim vnius sancti Patris *b* Augustini ea fuit sententia: Quotidie peccas, quotidie sume, sed, si quis diligenter attenderit, eundẽ omniũ *c* Patrũ, qui de hac rescripserunt, sensum fuisse facilè comperiet.

61 ***Communicandi morem in Ecclesia olim frequentem fuisse demonstratur.***

Ac tempus quidem olim fuisse, cùm fideles quotidie Eucharistiam accepissent, ex *d* Apostolorum actis intelligemus, omnes enim, qui tunc fidem Christianam profitebantur, vera, & syncera charitate ita ardebãt: vt cum sine intermissione orationibus, & alijs pietatis officijs vacarẽt, quotidie ad sacra Dominici corporis mysteria sumendá parati inuenirentur. Eam postea consuetudinem, quæ intermitti videbatur, Anacletus sanctissimus Martyr, & Pontifex aliqua ex parte renouauit: præcepit enim, vt ministri, qui Missæ sacrificio interessent, cõmunicarent: quòd ab Apostolis constitutum esse affirmaret, diu etiam in Ecclesia ille mos fuit, vt Sacerdos, peracto sacrificio, cùm Eucharistiam sumpsisset, ad populum, qui aderat, cõuersus his verbis ad sacram mensam fideles inuitaret: Venite fratres ad Communionem: tunc, qui parati erant, summa cũ religione Sacrosancta mysteria sumebant. Sed cùm deinde charitas, & pietatis studium adeò refrixisset, vt raro admodum ad Communionem fideles accederent: sancitum est à Fabiano Pontifice, vt ter quotannis, Natali Domini, & Resurrectione, & Pẽtecostes omnes Eucharistiam sumerẽt, id quod postea à multis Cõcilijs, præsertim verò ab Agathensi primo cõfirmatũ est. Ad extremum: cùm eò res adducta esset, vt non modò sancta illa, & salutaris præceptio non seruaretur, sed in plures etiam annos sacræ

a Exo. l. 16 15
b Aug. serm. 28 de verbis Domini.
c Igna. in ep. ad Ephes. Basil. ad Cæsariam Pat. Amb. l. 3 de sac. c. 4 Chry. ho. 61 ad pop. Antio. Cypr. ser. 6 de orat. Domin. Hier. ad Luci. epis. 28 Cyr. l. 3 in Ioan. c. 37
d Actor. 2 42 46
S. Ana. ep. 3 & citat. de cons. d. 1 c. Episcopus & dist. 2 c. per acta vi. de Dion. Areo. de Eccl. Hierar. c. 3 p. 2.
Quotidie in Ecclesia Ro. solere communicari notat.
D. Hier. in epi. 28 ad Luciniũ. & Greg. l. di 2 c. 23 S. Fa. ep. 3 ad Hil. Epis. & hab. de cons. d. 2 c. Et si præcipitus vt fideles ter in anno cõmunicẽt. Tur. Conc. 3 c. 59
Cõc. Agat. c. 18
Cab. 2
Conc. Lat. can. 51 & citatur de pen. & remis. c. Omnis & Tri. ses. 13 can. 9

Eucharistiæ communio differretur, decretum est in Lateranensi Concilio, vt semel ad minus singulis annis in Pascha fideles omnes sacrum Domini corpus acciperent; qui verò id facere neglixissent, Ecclesiæ aditu prohiberentur.

Præcipitur, vt fideles semel vt minimum cōmunicent.

62 *Pueris nondum ratione vtentibus Eucharistiam administrare non conuenit.*

Infantibus Eucharistia nō est administrāda, Conc. Tri. Ses. 21 de communione sub vtraque specie c. 4 & can. 4 Th in 3 p. q. 80 ar. 9 a Matt. 26 26 Vide Cypr. ser. 5 de lapsis post medium.

Verùm quamuis hæc lex Dei, & Ecclesiæ auctoritate sancita ad omnes fideles pertineat, docendum est eos tamē excipi, qui nondum rationis vsum propter ætatis imbecillitatem habent. Si enim neque sacram Eucharistiā à communi, & profano pane sciunt discernere, neq; ad eam accipiendam pietatē animi, & religionem afferre possunt. Atque id etiam à Chr. Domini institutione alienissimū videtur, inquit enim: *a* Accipite, & comedite. Infantes autem idoneos non esse, qui accipiant, & comedant, satis constat. Vetus quidem illa fuit in quibusdam locis cosuetudo, vt infantibus etiā sacrā Eucharistiā præberēt: sed tamē tū ob eas causas, quę antea dictæ sunt, tum ob alias Christianæ pietati maximè cōsentaneas, iamdiu eiusdē Eccl auctoritate id fieri desijt.

63 *Qua ætate pueris sacra misteria danda sint.*

Qua verò ætate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius cōstituere poterit, quàm Pater, & Sacerdos, cui illi cōfitētur peccata; ad illos enim pertinere explorare, & à pueris percūctari, an huius admirabili Sacramenti cognitionem aliquā acceperint, & gustū habeāt.

64 *Licet insanos aliquando ad Communionem admitttere.*

Conc. Arau. c. 3 & habet, 26 q 6 c. qui recedunt Th. ibi. Conci. Carth. 4 c. 76 & hab. 26 qu. 6 c. 15 qui per pœnitentiam.

Amentibus prætereà, qui tunc à pietatis sensu alieni sunt, Sacramenta dare minimè oportet: quamuis, si antequam in insaniam inciderint, piam, & religiosam animi voluntatem præsetulerint, licebit eis in fine vitę ex Concilij Carthaginensis decreto Eucharistiam administrare, modò vomitionis, vel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendum sit.

65 *Laicis sub vtraque specie communicādum non est.*

Quod verò ad cōmunicandi ritum pertinet, doceant Parochi Sanctæ Ecclesiæ lege interdictum esse, ne quis sine

sine ipsius Ecclesiæ auctoritate, præter sacerdotes corpus Domini in sacrificio conficientes, sub vtraque specie sacram Eucharistiam sumat. Nam, vt a Tridentina Synodo explicatum est, quamuis Christus Dominus in vltima cœna altissimum hoc Sacramentum in panis & vini speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem a Domino Saluatore constitutam esse; vt omnibus fidelibus sacra mysteria sub vtraque specie administranda sint. Etenim idem Dominus noster, cùm de hoc Sacramento loqueretur, alterius tantùm speciei sæpius meminit, vt cùm inquit; *a* Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternũ; & Panis quẽ ego dabo, caro mea est pro mundi vita: & Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

66 *Rationes, ob quas Ecclesia alterius tantùm speciei vsum laicis concesserit.*

Multis verò, & ijs quidem grauissimis rationibus adductam esse Ecclesiam patet, vt hanc potissimùm sub altera specie communicandi consuetudinem non solũ approbare, sed etiam decreti auctoritate firmaret.

Primùm enim maximè cauendum erat, ne sanguis Domini in terram funderetur: quod quidem facilè vitari posse non videbatur, si in magna populi multitudine eum ministrare oportuisset.

Præterea, cùm sacra Eucharistia ægrotis præstò esse debeat, magnopere timendum erat, ne, si diutiùs vini species asseruaretur, coacesceret.

Permulti præterea sunt, qui vini saporem, ac ne odorem quidem perferre vllo modo possint: Quare ne, quod spiritualis salutis causa dandum est, corporis valetudini noceret, prudentissimè sancitum est ab Ecclesia, vt panis tantummodo speciem fideles acciperent.

Accedit ad alias rationes, quòd in pluribus prouincijs sũma vini penuria laboratur: neque id aliunde sine maximis impensis, ac non nisi longissimis, ac difficillimis itineribus conuehi potest.

Deinde, quod maximè omnium ad rem pertinet, cõuellenda erat eorum hæresis, qui negabant sub vtraque specie totum Christum esse, sed corpus tantùm exan-

Laicis, nisi accedat Eccl. auctoritas, sub altera tantum specie cõmunicandũ est. [illegible] Cap. de Sacramento ordinis, vbi agitur de ministerio diaconi, Tri. Syn. sess. 21 de com. sub vtraq. c. 1 2 3. can. 1 2 3 & quidẽ vnius tantũ speciei vsũ veter. [illegible] cõsuetũdinẽ erat Tert. l. 2 ad vxorem Cyp. ser. 5 de lapsis. Orige. ho. 13 in Ex. Bas. [illegible] ep. ad Cęs. patr. Aug. epi. 76 ad Calu. Hier. in apol. ad Pam. Chr. ho. 11 ope. imper. in matr.

a Ioa. 6. 51

Cur Eccl. alterius speciei vsum Laicis tantum permiserit

prima ratio.

Cõc. cõst. [illegible] Bas. 3 Tri. [illegible]

Secunda ratio.

Conc. N[illegible]c. can. 12 Arc. can 12 & Aurel. can. 4 & Chry. li. 6 de sacerd.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Quinta ratio.

Tãtũ Christũ.

gue sub panis, sanguinem autem sub vini specie contineri asserebant. Vt igitur fidei Catholicę veritas magis ante omnium oculos poneretur, sapientissimo consilio alterius speciei, hoc est panis cōmunio inducta est. Sunt & aliæ rationes ab ijs collectæ, qui de hoc argumento disserunt, quæ, si opus esse videbitur, à Parochis afferri poterunt. Iam de ministro, quamuis id à nemine ferè ignorari possit, agendum est, ne quid prætermissum sit, quod ad huius Sacramēti doctrinā pertinere videatur.

In Euchar. cōtineri scribunt Basil. ad Cæs. patri. Cyril. ad Calosy. & in Io. l. 4 c. 13 Eusch. Emis. ho. 5 de Pasch.

67 Proprius huius Sacramenti minister est sacerdos.

Itaque tradendum est solis Sacerdotibus potestatem datam esse, *a* vt sacram Eucharistiam cōficiant, ac fidelibus distribuant; eum autem in Ecclesia semper seruatum esse, vt fidelis populus à sacerdotibus Sacramenta acciperet, sacerdotes autem sacra facientes ipsi se communicarent, Sancta Tridentina Synodus explicauit: ostenditq; hanc consuetudinē tanquam ab Apostolica traditione profectam religiosè retinendam esse: cùm præsertim huius rei nobis illustre exemplum Christum Dominus reliquerit, qui, & sanctissimum suum corpus consecrauit, & *b* Apostolis suis manibus porrexit. Verùm, vt quacunque ratione tanti Sacramenti dignitati consuleretur, non modò eius administrandi potestas solis sacerdotibus data est, sed lege etiam Ecclesia vetuit, ne quis, nisi consecratus esset, sacra vasa, lintea, & alia instrumenta, quæ ad illius confectionem necessaria sunt, tractare, aut tangere auderet, modò grauis aliqua necessitas non incideret.

a Chrys. li. 6 de sacer. & ho. 60 ad popul. Anth. Hier. epist. ad helio. & contra Lucife. Victor. l. 2 de pers. Vād. Cip. ep. l. 5 I ad conc. & c. perfectis d. 2 & c. peruenit de cōsec. d. 25. Thom. 3 p q. 8 ar. 1 & 3 Minister Eucha. solus sac. Tri. Syn. ses. 13 c. 10

b Mat. 26. 26 Mar. 12 15

Laicis nō licet res sacras ad cōsecrat. onē Euch. necessarias attingere d. 23 c. sacratas & c. non oportet, & c. non liceat & Sixtus ep. 2 & c. tatur de cōs. d. 1 c. in sancta

68 Potest Eucharistia per improbos sacerdotes vel consecrari, vel administrari.

Ex quo tum Sacerdotes ipsi, tū reliqui fideles intelligere possunt, quanta religione, & sanctitate præditos esse oporteat, qui ad Eucharistiam, vel consecrandam, vel administrandam, vel sumendam accedunt. Quamquam, quod antea de cæteris Sacramentis dictum est, ea non minus ab improbis administrari, si quæ ad illorum perfectam rationem attinent, ritè seruentur, idem valet in Eucharistiæ Sacramento, neque enim hęc omnia ministrorū merito nitū, sed Christi Domini virtute, & po-

Au. in l. de verbo sec. 11 & l. 1 cont. Par. c. 10 Hie. cōtra Lucifer & c. intra Catholicam in q. 1 & c. verum sub figura de cons. d. & Th. in 3 p q. 82 ar. 5

& potestate geri credendum est. Hæc sunt, quæ de Eucharistia, vt Sacramentum est, explicanda erunt. Nunc quod restat dicendum, vt sacrificium est, oportet explanare; vt intelligant Parochi, quæ potissimùm de hoc mysterio, quemadmodum sãcta Synodus decreuit, Dominicis, & festis diebus fideli populo tradere debeant.

vide item Côc. Trid. ses. 14 c. 6 & can. 10 D. Eucharistia vt est sacrific. ĩ ses. 22 Con. Tr. in princ.

68 *Eucharistia peculiare noui testamenti sacrificium Deo est acceptissimum.*

Etenim hoc sacramentum non solùm thesaurus est cælestium diuitiarum: quo, si bene vtamur, Dei gratiã nobis conciliamus, & amorem: sed in eo quædam præcipua ratio inest, qua ei pro immensis in nos collatis beneficijs aliquã gratiã referre possumus. At verò hæc victima, si ritè, & ligitimè immoletur, quàm grata, & accepta Deo sit, ex hoc colligitur. Si enim veteris legis sacrificia, de quibus scriptum est: *a* Sacrificium, & oblationem noluisti; & iterum, *b* Si voluisses sacrificiũ dedissem vtique, holocaustis non delectaberis: ita placuerunt Domino, vt *c* Scriptura Deum odoratum esse odorẽ suauitatis, id est, grata ei, & accepta fuisse testetur: quid nobis sperandum de eo sacrificio, in quo ille ipse immolatur, atque offertur, de quo cęlestis vox bis audita est: *d* Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui? Hoc igitur mysterium Parochi diligenter exponent: vt cùm fideles ad rem diuinam conuenerint, attentè, & religiosè sacra, quibus intersunt, meditari discant.

Sacramenti, & sacrificij discrimen innuitur. Eucha. sacrificium quàm sit Deo gratum vide Il. ca. 56 & 61 Ieron. 33 18 Mal 2 10 12 ultimum contra Try. Aug. l. 20 cont. Faust. c. 21 *a* Ps. 39 7 *b* Ps. 39 7 *c* Gen 8 21 *d* Matt. 3 17 & 17 5 Eucharistiam à Christo esse institutam cum vt sit sacramẽtũ, tum vt sit sacrificium.

70 *Quæ sint causæ, ob quas Eucharistia à Christo Domino instituta est.*

In primis autem docebunt Eucharistiam duabus de causis a Christo Domino institutam esse. Altera est, vt cæleste animæ nostræ alimentum esset, quo vitam spiritualem tueri, & conseruare possemus: Altera, vt Ecclesia perpetuum sacrificium haberet, quo peccata nostra expiarentur, & cælestis Pater sceleribus nostris sæpe grauiter offensus, ab ira ad misericordiam, a iustæ animaduersionis seueritate ad clementiam traduceretur. Huius rei figuram, & *e* similitudinem in agno Paschali licet animaduertere, qui vt sacrificium, & Sacramen-

e Prou. 9 8 Io. 6 35 48 49 50 51 1 Cor. 10 16 & 21. 26 Ses. 12 Côc. Tr. de Sacrificio missæ, c. 1 Dion. l. b. Eccl. H. e. 3 ... 24 18 ad Sm ... 8 Tr ... 09 4 Cyr.

cramen-

Aug. l. 10 de ciui. c. 20 & 17 c. 20 & 18 c. 35 & a. 1 c. 8 & passim. Similitudo agni Pasch. Exo. 12 4 5 D. ffusiùs sacramenti & sacrificij discrimen exponitur.

cramentum à filijs Israel offerri, & comedi consueuerat. Nec verò cùm Saluator noster Deo Patri seipsum in ara crucis oblaturus esset, vllam suæ erga nos immensæ charitatis illustriorem significationem dare potuit, quàm cùm nobis visibile sacrificium reliquit, quo cruentum illud, semel in cruce paulò post immolandum, instauraretur, eiusque memoria vsque in finem sæculi quotidie summa cùm vtilitate ab Ecclesia per vniuersum orbem diffusa coleretur.

71 *Quomodo Sacramentum à Sacrificio secernatur.*

Differunt autem plurimùm inter se hę duæ rationes: Sacramentum enim consecratione perficitur; omnis verò sacrificij vis in eo est, vt offeratur. Quare sacra Eucharistia, dum in pixide continetur, vel ad ægrotum defertur, Sacramenti, non Sacrificij rationem habet: Deinde etiam, vt Sacramentum est, ijs, qui diuinam Hostiam sumunt, meriti causam affert, & omnes illius vtilitates, quæ superiùs commemoratæ sunt; vt autem sacrificium est, non merendi solùm, sed satisfaciendi quoque efficientiam continet. Nam vt Christus Dominus in passione sua pro nobis meruit, ac satisfecit: sic qui hoc sacrificium offerunt, quo nobiscū communicāt, Dominicę passionis fructus merentur, ac satisfaciunt.

Sacrificium nōui testamenti quando sit institutum. Trid. Syno. sess. 22 de sacrificio missæ c. 1 & cano. 1 & 2 a Luc. 22 19 1 Cor. 11 24 Iren. l 4 c. 32 Eus. de demon. Euang. l. 1 c. 10 Au. li. 10 ciuit. Dei cap. 2 Soli Deo sacrificiū in Missa offerri Sess. 22 concil. Tri c 3 & can. 5 Aug. l 10 cor. Faust. c 21 & l. 8 ciuit. c 27 Verba sunt ora Cathes, quæ S. q 1 & ... sub figura ... cont. d. & T ... ir. 3 p q 82 ar. 5

72 *Quo tempore istud noui testamenti sacrificium sit institutum.*

Iam de huius sacrificij institutione nullum ambigendi locum sancta Tridentina Synodus reliquit: declarauit enim in a extrema cęna à Christo Domino institutū esse: simulq; anathemate eos damnauit, qui asserant verū, & propriū sacrificiū Deo nō offerri: aut offere nihil aliud esse, quàm Christum ad manducandum dari.

73 *Non licet Sāctis, aut vlli creaturæ sacrificiū offerre.*

Nec verò illud prætermisit, quin diligenter explicaret vni Deo sacrificium fieri. Nam etsi Ecclesia interdū Missas in memoriam, & honorem sanctorum celebrare consueuit: non tamen illis sacrificium, sed vni Deo qui Sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec sacerdos vnquam dicere solet, Offero tibi Sacrificiū Petre, vel Paule; sed dū vni soli Deo

immo-

Immolat, gratias agit pro beatissimorum Martyrum insigni victoria, eorumq; patrocinium ita implorat, vt ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris. Ecclesiæ Catholicæ de sacrificio, doctrina scripturis confirmatur.

74 *Vnde doctrina illa sacrificij, & sacerdotij nouæ legis hauritur.*

Hæc autem, quæ de huius sacrificij veritate à Catholica Ecclesia tradita sunt, ex Domini verbis accipit: cùm extrema illa nocte hæc ipsa sacra mysteria Apostolis commendans, *a* Hoc facite, inquit, in meam commemorationem, eos enim quemadmodum à Synodo definitum est, tunc Sacerdotes instituit, præcepitque, vt ipsi, & qui eis in sacerdotali munere successuri essẽt, corpus eius immolarent, & offerrent. Atq; id etiam Apostoli verba ad Corinthios scripta satis demonstrāt, cùm ait: *b* Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum; non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. Vt enim pro dæmoniorum mensa altare, in quo eis immolabatur, intelligendum est, ita etiam (vt, quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa Domini nihil aliud, nisi altare, in quo sacrificium Domino fiebat, significare potest.

a Luc. 26 19 1 Cor. 11 24 Apostoli quādo sacerdotes sint instituti Sess 22 Concil. Tri. de sacrific. miss c. 1 & c. 2 *b* 1 Cor. 10 21 Eucharistiæ sacrificiū figuris & prophetijs veteris testamenti prædictum.

75 *Quibus potissimùm figuris, & prophetijs istud sacrificium olim sigificatum fuerit.*

Si ex veteri testamēto huius sacrificij figuras, & oracula requiramus; Primùm quidem de eo Malachias apertissimè vaticinatus est his verbis: *c* Ab ortu Solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus; & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda; quia magnū est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Præterea hæc Hostia tam antè, quàm post latā Legem varijs sacrificiorum generibus prænūtiata est. Et enim bona omnia, quæ in ijs sacrificijs significabantur, hæc vna victima; tāquam omnium perfectio, & absolutio complexa est. Veruntamen nulla in re eius imaginem magis expressam licet videre, quàm *d* in Melchisedec sacrificio, ipse enim Saluator *e* Sacerdotem secundùm ordinem Melchi-

c Malac. 1 10 11 Martin. in epis. ad Burdeg. c 3 Iust. cōtr. Tryp Iren. lib 4 c. 32 33 35 Chrys. in Ps 96 Au. ser. 8 18 c. 35 & 19 de ciuit. Dei c 23 Aug. lib 1c de ciuit. c. 20 & 1. 6 cont. Fau c. 5 *d* Gen. 14 18 Heb 7 8 *e* Ps. 109 4 Cyr.

Ep.63 Euſeb.l. 3 de demonſt. 3 Hi.ep.17.& 6 Au.inpſ 23 vuũ eſt Chriſti ſacrifici & Eccl. vide de ſumma Trinitate c. firmiter Au.li 10 de ciuit.c.2 Tri.4 Seſ.22 de ſacr Miſſæ.c.2 Luc.2 9. 1.Cor.11 24. Chriſtus,& qui offert.& õ̃ec. prop. è Chry. ho.2.in 2 ep.ad Tim. & in ho. de prodit. Iud. Amb libr 4. de ſac,cap.4 Cruenta, & incruenta hoſtia vnã tantũ hoſtiam efficit. Miſſam eſſe nõ ſolũ laudis,ſed propitiationis ſacrific. ſeſ.22. Conc. Trid. de ſacrifi.Miſ.c.2 & can. 3. Fructus ſacris miſſæ vice. Mart. epiſt. ad Burdeg.c.5 Cyp.ſer.de cœ. Dom.ſac. Baſ. Chryſ. in libr. Tur.hier. in c. 1.ep ad Titum Am l.offic. ca. 48 Au.24 cru.c. 8 ad He.4. 16 Prodeſt viuis.

chiſedec ſe in æternum conſtitutum declarans, corpus & ſanguinem ſuum in extrema cęna ſub ſpeciebus panis, & vini Deo Patri obtulit.

76 *Idem ſacrificium, quod in cruce fuit oblatum, in Miſſa peragitur.*

Vnũ itaque,& idem ſacrificium eſſe fatemur, & haberi debet, quod in Miſſa peragitur, & quod in cruce oblatum eſt:quemadmodum vna eſt,& eadem hoſtia Chriſtus videlicet, Dominus noſter qui ſeipſum in ara crucis ſemel tantummodò cruentum immolauit: Neq; enim cruenta, & incruenta hoſtia duæ ſunt hoſtiæ, ſed vna tantùm cuius ſacrificium, poſtquam Dominus ita præcepit: Hoc facite in meam commemorationem, in Euchariſtia quoticie inſtauratur.

79 *Eſt etiam vnus vtrinque ſacerdos.*

Sed vnus etiam, atq; idem ſacerdos eſt Chriſtus Dominus:nam miniſtri,qui ſacrificium faciunt,non ſuam, ſed Chriſti perſonã ſuſcipiunt, cùm eius corpus,& ſanguinem conficiunt, id quod & ipſius Conſecrationis verbis oſtẽditur:neq;enim ſacerdos inquit:Hoc eſt corpus Chriſti,ſed,Hoc eſt corpus meum:perſonam,videlicet, Chriſti Domini gerens,panis,& vini ſubſtantiam in veram eius corporis,& ſanguinis ſubſtantiã cõuertit.

78 *Miſſa vt laudis, ita etiam propitiationis eſt ſacrificium.*

Quæ cùm ita ſint,ſine vlla dubitatione docendum eſt id,quod etiam ſancta Synodus explicauit,ſacroſanctum miſsę ſacrificium eſſe non ſolùm laudis, gratiarum actionis, aut nudam commemorationem ſacrificij,quod in cruce factũ eſt, ſed verè etiam propitiatorium ſacrificiũ, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare, ſi puro corde, accenſa fide, & intimo ſcelerum noſtrorum dolore affecti hanc ſanctiſſimam hoſtiam immolemus, & offeramus, dubitandum non eſt,quin miſericordiam à Domino conſecuturi ſimus, & gratiam in auxilio opportuno: huius enim victimæ odore ita delectatur Dominus, vt gratię,& Pęnitentię donum nobis impertiens peccata condonet. Quamobrẽ,& ſolemnis eſt illa Eccleſiæ precatio.Quoties huius

ius hostiæ commemoratio celebratur, toties opus nostræ salutis exercetur, nimirum vberrimi illi cruentæ hostiæ fructus per hoc incruentum sacrificium ad nos manant.

79 *Pertingit etiã sacrificij Missæ fructus ad defunctos.*

Deinde verò huius sacrificij eam vim esse Parochi docebunt, vt non sólùm immolãti,& summẽti prosit, sed omnibus etiam fidelibus, siue illi nobiscum in terris viuant, siue iam in Domino mortui nondum planè expiati sint. Neq; enim minus ex Apostolorum certissima traditione pro his vtiliter offertur, quam pro viuorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, ac quibusuis calamitatibus, & angustijs.

80 *Nulla Missa ex communi vsu Ecclesiæ celebrata dicenda est priuata.*

Ex quo facilè perspicitur, omnes missas communes censendas esse, vt quæ ad communem omnium fidelium vtilitatem, & salutem pertinent.

81 *Quònam huius sacrificij cæremoniæ pertineant.*

Habet autem hoc sacrificium multos, eosq; maximè insignes, ac solemnes ritus, quorum nullus superuacaneus, aut inanis existimandus est, verùm omnes eò spectant, vt, & tanti sacrificij maiestas magis eluceat, & salutaribus misterijs intuendis ad rerum diuinarum, quæ in eo sacrificio occultæ sunt, contemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil est, vt plura dicamus, tum quia hoc argumentum longiorem explicationem postulare videtur, quàm propositæ institutioni cõueniat, tum quia innumerabiles penè libellos, & commentarios, qui de hac re à pijs, & doctissimis viris conscripti sunt, sacerdotes in promptu habebunt. Hactenus igitur satis fuerit, earum rerum, quæ ad Eucharistiam, tum qua Sacramentum, tum qua Sacrificium sit, pertinent, potiora capita, iuuante Domino, exposuisse.

Secret. Domini cæ 9 post pẽ ce Tri. Syn. ses. 22 c 2 Alex. Papa ep. ad orth. c. 4. Nazianze. in Iul. Aug. ser. 4. de innoc. Cont. Braca. 1 c. Cyp. li. 2 ep. 6 ad Cler. & popul. sum. Chry ho. 45. in 1 ep. ad Cor. Aug. li. de cur. promor. c. 1. & de verbis Apo ser. 34 l. 1 cõfes. c 11. 12 & 13 Epiph. cont. Ær. her 75. Prodest defunctis. Nulla missa priuata dicenda est Ses. 22 Cõc Tr. de sac. missæ c. 5 & ca. 8. Ritus missæ quo pertineãt Ses 22 Cõ. Tri. c. 5 & can. 7 vide D. o. A. con. li. de Eccl. H et. c. 3 Iust. apol. 2. Au. ep. 59 & 118 & 15. & alibi vide D. Thom. in 3. p. q 13 a 1 & opus. 5 & 63

DE

DE POENITENTIÆ SACRAMENTO,

CAPUT V.

1 *Accuratè, ac freqenter doctrina Pœnitentiæ Christianis auribus inserenda.*

De pœnit. ex veter. scripserunt Tert. l. de pœn. Cyp. ep. ad Antonianum ac l. de lapsis. Amb lib. duos Pacienus l. vnũ. Chr. ho. 10 & Aug. sæpe & l. de pœ. remed. & de vera, & falsa pœn. cõsule item sæpẽ de pœn. dist. in Decreto.

Accuratiùs de pœni. quàm de Baptismo, docendum est.

Tridenti. Syn. ses. 6 de iustific. ca 14 & ses. 14 de pæn. c. 2 Te. in l de pœn. Hie. in 1 c. 11 sl. super illud Ruis & Hierusalem, & in epist. 8 Pacianus in ep. ad Sympr. Am. ad virg. lapsã Ma in 4 d. 14 l. tra & de pœn. d. 2c. secunda.

QVemadmodum humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas omnibus nota est, eamq; in seipso quisque facilè experitur: ita, quantam habeat necessitatem Pænitentiæ Sacramentum, ignorare nemo potest. Quòd si diligentiam, quæ à Parochis in vnoquoque argumento adhibenda est, ex rei, quam tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet: omninò fatebimur, eos nunquam in loci huius explicatione adeò diligentes futuros esse, vt satis videri possit: quin etiam de hoc Sacramento, quàm de Baptismo eò accuratiùs agendum est, quòd Baptismus semel tantùm administratur, nec iterari potest: Pœnitentiæ verò toties locus datur, eiusque repetendæ toties necessitas imposita est, quoties post Baptismum peccare contingat, ita enim a Tridentina Synodo dictum est: Sacramentum Pœnitentiæ non secus lapsis post Baptismum, ac Baptismum nondum regeneratis, ad salutem necessarium esse: vulgataque illa sancti Hieronymi sententia, ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderunt, magnoperè comprobatur, Pœnitentiam esse secundam tabulam, vt enim confracta, naui vnum vitæ seruandæ perfugium reliquum est, si fortè tabulam aliquam de naufragio liceat arripere: ita, post amissam Baptismi innocentiam, nisi quis ad Pœnitentiæ tabulam confugiat, fine dubio de eius salute desperandum est. Hæc autem non ad Pastores solùm; sed ad reliquos etiã fideles excitandos dicta sint, nè fortè in eis rei maximè necessariæ incuria reprehendatur. Primùm enim, communis fragilitatis memores

mores omni ſtudio optare debent, vt diuina ope adiuti, ſine caſu, aut prolapſione aliqua in via Domini progredi poſſint. Quod ſi nonnumquam offenderint, tum verò ſummam Dei benignitatem intuentes, qui tanquam *a* bonus paſtor ouium ſuarum vulnera obligare, eiſque mederi ſolet, hoc ſalluberrimum Pænitentiæ medicamentum nunquam in aliud tempus differendum eſſe cogitabunt. *a* Ioan. 10. 11 Ezech. 34 20

2 *Quàm varia ſit verbi Pœnitentiæ ſignificatio.*

Vt autem rem ipſam aggrediamur, priùs explicanda eſt varia huius nominis poteſtas, & notio, ne aliquis ambiguitate vocis in errorē inducatur. Nonnulli enim Pęnitentiam pro ſatisfactione accipiunt. Alij, à Catholicæ fidei doctrina longiſſimè remoti, cùm arbitrentur Pœnitentiam nullam præteriti temporis rationem haberetur, nihil aliud, quàm nouam vitam eſſe definiunt. Docendum eſt igitur multiplicem eſſe huius nominis ſignificationem. Primùm enim pœnitentia de ijs dicitur, quibus aliquid diſplicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis, bonum, an malum fuerit. Sic omnes pęnitet, *b* quorum triſtitia ſecundùm ſæculum eſt, non ſecundùm Deum: cuiuſmodi pœnitentia non ſalutem affert, ſed mortem. Altera eſt pænitentia, cùm quis ex ſcelere admiſſo, quòd quidem antea placebat, dolorem, non Dei, ſed ſui ipſius cauſa concipit. Tertia eſt, cùm non ſolùm admiſſi ſceleris cauſa intimo animi ſenſu dolemus, vel eius doloris externum aliquod ſignum damus, verùm vnius Dei cauſa in eo mærore ſumus. Ac ſingulis quidem pænitentiæ generibus, quæ commemorata ſunt, Pænitentiæ vox propriè conuenit. Verbi pœnitētiæ multiplex ſignificatio. Prima. *b* 2 Cor. 7 10 Secunda. Tertia.

Nam cùm in *c* ſacris litteris Deum pœnitere legimus id per tranſlationem dici perſpicuum eſt: eo, enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum eſt, ſacræ littere vtuntur, cum Deum mutare aliquid conſtituiſſe declarant: quod non aliter facere videatur, quam homines, quos ſi alicuius rei pæniteat, eam commutare omni ſtudio laborant. Sic ergo ſcriptum eſt, *d* pœnituiſſe eum, quòd hominem feciſſet, *c* Gen. 6 6 1 Reg. 15 11 Pſal 105 Hier. 29 3 13 Deum impropriè alicuius rei pænitet. *d* Gen. 6 6

P &c alio

Reg. 15 11 & alio loco: quòd Saul Regem constituisset.

3 *Quod sit inter Pœnitentiæ significationes discrimen.*

Actiones pænitentiæ obtinent locum materiæ in hoc quarto Sacramento Sess. 14 Conc. Trid. de pęn. c. 3 & ca. 4 Vide Tho. de pęn. virt q. 5 Duplex est pę. interior, & exterior. Amb. in ser. de pęn. & d. 3 cap. pęn. & Aug. in l. de vera & falsa pęn. c. 8 & habetur 12 pęn. 12 Greh. ho. 34 in Eua & li. 9c 39 sess. 14 con. Tr. de pœn. ca. 3 & c. 4 Veram animi Pœn. esse virtutem. Mat. 3 2 & 4 7 Marc. 1 11 Lu. 15 3 Tho. in 3 p q. 25 ar. 1 Lex Dei imperat duntaxat actiones virtuti coniunctas.

Verùm inter has Pænitentiæ significationes magnũ discrimen obseruare oportet. Prima enim in vitio ponenda est: altera est quędam commoti, & perturbati animi affectio: tertia tùm ad virtutem pertinere, tùm Sacramentum esse dicimus, quæ significatio huius loci propria est, ac primùm quidem de ipsa, vt virtutis parte agendum est, non solùm, quia fidelis populus ad omne virtutis genus à Pastoribus institui debet: sed etiam, quia huius virtutis actiones tanquam materiam præbent, in qua Pænitentiæ Sacramentum versatur: ac, nisi prius quę sit pænitentiæ virtus intelligatur, Sacramenti etiam vim ignorari necesse est.

4 *Quid sit interior Pœnitentia.*

Quare in primis monendi hortandiq; sunt fideles, vt omni contentione, & studio in intima animi pænitentia quam virtutem dicimus, elaborent: sine qua ea, quæ extrinsecùs adhibetur, parùm admodum profutura est, intima autem pænitentia est illa, cùm ad Deum nos ex animo conuertimus, & commissa à nobis scelera detestamur, & odio habemus: simulq, illud nobis certum, & deliberatum est malam vitę cõsuetudinẽ, corruptosq; mores emendare, non sine spe veniæ à Dei misericordia consequendæ. Hanc verò dolor, & tristitia, quæ perturbatio, & affectio est, & passio à multis vocatur, consequitur, veluti comes peccatorum detestationis adiũcta, quamobrem apud plures ex sanctis Patribus Pænitentiæ definitio huiusmodi animi cruciatu declaratur.

5 *Fides Pœnitentia pars non est.*

Verùm in eo, quem pœnitet, fides Pœnitentiam antecedat, necesse est: neque enim potest quisquam se ad Deum conuertere, qui fide careat, ex quo fit, vt nullo modo Pœnitentia pars rectè dici possit.

6 *Intima animi pœnitentia virtus est censenda.*

Quòd autem intima hæc pęnitentię, vt antea diximus, ad virtutem pertineat, apertè ostendunt multa, quæ de pænitentia tradita sunt, præcepta. Lex enim de ijs tantùm actionibus, quę suscipiuntur cum virtute præci-

præcepit. Negare preterea nemo poteſt, quin dolere quãdo, quomodo, & quatenus oportet, virtutis ſit. Hoc autem vt rectè fiat, pænitentiæ virtus præſtat. Interdũ enim euenit, vt ex admiſſis ſceleribus minorem quàm par eſt, dolorẽ homines capiant, quin etiam, vt à Salomone ſcriptum eſt, *a* nonnulli ſunt, qui cùm maleſecerint, lætantur, rurſus verò alij ita ſe mœrori animi, & ægritudini dedunt, vt de ſalute etiam prorſus deſperent: qualis fortaſſe Caim videri poteſt; qui ait: *b* Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear; & qualis certè Iudas fuit, qui pænitentia ductus ſuſpendio vitam, & animam amiſit: *c* Vt igitur modum in dolore tenere poſſimus, Pœnitentiæ virtute adiuuamur.

Dolor triplici ratione virtus cenſeri poteſt Prima ratio eſt ſi non peccetur defectu. *a* Prou. 14 Secunda ratio ſi non peccetur exceſſu. *b* Gen. 4 11 *c* Mat. 27 5 Act. 1 18 Tertia non, ſi bono fine ſit ſuſceptus quod fit tripliciter.

7 *Quomodo is, quem verè pœnitet, affectus eſſe debeat.*

Sed idem etiam ex ijs rebus colligi poteſt, quas ſibi tanquam finem proponit is, quem verè peccati pœnitet. Primùm autem hoc ei propoſitum eſt, vt peccatum aboleat, omnemq; animę culpam, & maculam abſtergat. Alterum eſt, vt pro ſceleribus admiſſis Deo ſatisfaciat, quod quidem ad iuſtitiam referri perſpicuum eſt. Nam etſi inter Deum, & homines propria iuſtitiæ ratio intercedere non poteſt, cùm tam longo interuallo inter ſe diſtent: aliquam tamen eſſe iuſtitiam conſtat, cuiuſmodi eſt inter Patrem, & filios inter Dominum, & ſeruos. Tertium eſt, vt homo in Dei gratiam redeat, in cuius offenſionem, & odium propter peccati fęditatem incurrit. Hæc verò omnia ſatis declarant, pænitentiam ad virtutem ſpectare.

Chryſo. de pœ. & hab de pœd. 3 c. perfecta. Quomodo iuſtitia inter Deũ & homines eſſe poſſit ex Ariſt. in 5 Eth. c. vltimo, docet D.Th. in eã q. art. 3 Quæ de pæn. virtute hic traduntur de iuſtificatione in conc. Trid. ſeſ. 6 c. 6

8 *Quibus veluti gradibus ad diuinam illam Pœnitentiæ virtutem aſcendatur.*

Sed docendum eſt etiam, quibus gradibus ad hanc diuinam virtutem liceat aſcendere. Primùm itaque Dei miſericordia nos præuenit, cordaque noſtra ad ſe conuertit quòd cùm precaretur Propheta: *d* Conuerte, inquit, nos, Domine ad te, & conuertemur.

d Thre. 5 21 Primus gradus gratia perueniens.

Deinde hoc lumine illuſtrati, per fidem ad Deum animos tendimus: *e* Credere enim oportet accedentem ad Deum vt Apoſtolus teſtatur, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.

Secundus gradus fides. *e* Hebr. 13 6 Tertius gradus timor.

Præterea motus timoris cōsequitur,& suppliciorum acerbitate proposita animus à peccatis reuocatur. Atque huc videntur spectare illa Isaiæ verba: *a* Sicut quæ concipit, cùm appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus. Huc deinde accedit *b* spes impetrandæ à Deo misericordiæ, qua erecti vitam, & mores emendare constituimus. Postremò charitate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille *c* timor, probis, & ingenuis filijs dignus oritur, atque ita vnum illud veriti, ne qua in re Dei maiestatem lædamus, peccandi consuetudinem omninò deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc præstantissimam Pænitentiæ virtutem peruenitur.

a Isa. 26
Quartus gradus spes.
b Mat. 9 2
Quintus gradus charitas.
c Eccl. 1 17

9 *Quis sit præcipuus virtutis Pœnitentiæ fructus.*

Quæ prorsus diuina, & cœlestis virtus existimanda est, cui scilicet regnum cœlorum sacræ litteræ pollicentur. Nā apud sanctum Mathæum scriptum est: *d* Pænitentiam agite, appropinquabit enim regnum cęlorum & apud Ezechielem: *e* Si impius egerit pęnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, vita viuet, tum alio loco; *f* Nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat. Quod quidem de ęterna, & beata vita intelligendū esse planè constat.

Fructus pæn. præcipuus est vita æterna.
d Matt. 3 2 & 4 17
e Ezech. 18 21
f Ezech. 33 11

10 *Quid de externa pænitentia sentiendum sit, quaque de causa Christus eam in numerum Sacramentorum referri voluerit.*

De externa verò Pęnitentia docendum est eam esse in qua Sacramenti ratio consistit, habereque externas quasdam res sensibus subiectas, quibus declarantur ea, quæ interiùs in anima fiunt. In primis antem explanadū fidelibus videtur, quare factum sit, vt Christus Dominus Pœnitentiam in numerum Sacramentorum referri voluerit. Huius autem rei illa omninò causa fuit, vt nobis de remissione peccatorum, quam Deus pollicitus est, cùm ait: *g* Si impius egerit pęnitētiam, &c. minus dubitare liceret, vehementer enim pendere animo de intima pęnitentia opus esset, cùm de suo cuique iudicio in ijs, quę agit, meritò timēdū sit. Vt igitur Dominus

Quid exterior pęnitentia, & quod Sacramēti ratio in illa consistat, Tho. 3 p. q. 34 art. 1
g Ezech. 18. 21

nus huic nostræ sollicitudini subueniret, Pęnitētię Sacramentum instituit, quo per sacerdotis absolutionem peccata nobis remissa esse consideremus, conscientiæque nostræ ob fidem, quæ Sacramentorum virtuti meritò habenda est, pacatiores redderentur. Neque enim aliter accipienda est vox sacerdotis peccata nobis legimè condonantis, quàm Christi Domini, qui ait Paralytico, *a* Confide fili remittuntur tibi peccata tua.

Prima ratio est vt fides nostra de remissione peccatorum eorum iudicio quorum est discernere inter lepram magis cōfirmaretur, & conscientiæ nostræ pacatio res redderētur.

Deinde verò cùm nemo salutem nisi per Christum, eiusque passionis beneficio consequi possit, consentaneum, nobisq; vtilissimum fuit, eiusmodi Sacramētum institui cuiusvi, & efficientia Christi sanguis ad nos defluens peccata post Baptismum admissa elueret, atque ita reconciliationis beneficium illi vni Saluatori nostro acceptùm referre profiteremur.

a Matt.9 3. Secunda ratio est vt hominibus in promptu esset instrumētū quo peccata post Baptismū cōtracta in sāguine Christi eluerentur.

11 *Quo Pacto pœnitentia verum sit noua legis Sacramentum.*

Quòd verò Pœnitentia Sacramentum sit, Pastores ita facilè ostendent: vt enim Baptismus Sacramentum est, quia *b* peccata omnia, ac præsertim, quod origine contractum fuit, delet; eadem ratione Pænitentia, *c* quę peccata omnia post Baptismum voluntate; vel actione suscepta tollit; verè, & propriè Sacramentum dicendū est. Deinde, quod caput est, cùm illa, quę èxtrinsecùs tū a pęnitente, tum à sacerdote fiunt, declarent ea, quę interiùs efficiuntur in anima, quis neget Pœnitentiam vera, & propria Sacramenti ratione prędità esset? siquidem Sacramentum sacræ rei signum est; peccator autē quem pænitet, rerum, & verborum notis planè exprimit se animum à peccati turpitudine abduxisse: itemque ex ijs, quę à sacerdote geruntur, & dicuntur, misericordiam Dei peccata ipsa remittētis facilè cognoscimus. Quamquam hoc apertè indicant illa Saluatoris verba: *d* Tibi dabo claues regni cęlorum: & Quodcunque solueris super terram, erit solutum, & in cęlis. Absolutio enim sacerdotis verbis enuntiata remissionem illam peccatorum signat, quam in anima efficit.

Conc. Tri. sess. 1.2 Innoc. 1 ep. Au. Conc. Lat. c. 1 Tho. cap. 2 Th. ib. Au. l. de adul. coniu. ca. 28 Ses. 14 Conc. Tri. de pæn. ca. 1 & can. 1
b Act. 2 33.
c Act. 3 22

Dilucidè exponitur quo modo pæn. sit sacrę rei signum. Aug. l. 8. de ciu. Dei c. 10 Acti. Sacerdotis absoluentis nititur auctoritate verbi Dei.

12 *Pœnitentia Sacramentum iterari potest.*

Neque verò solùm fideles docendi sunt Pęnitentiam

in numero Sacramentorum habendam esse, sed eorum etiam, quæ iterari possunt. Quærenti enim Petro, num septies venia peccati danda esset, Dominus respondit a *a* Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies septies. Quare, si cum eiusmodi hominibus agendum sit, qui summæ Dei bonitati, & clementiæ diffidere videantur; confirmandus erit illorum animus, atque ad spem diuinæ gratiæ erigendus. Quod quidem facilè consequentur tum huius loci, & aliorum tractatione, qui in sacris litteris permulti occurrent; tum verò ijs rationibus, & argumentis, quæ ex Sanctorum Chrysostomi libro de lapsis, & Ambrosij libris de Pænitentia petere licebit.

a Matt. 18 20
Quomodo desperantes consolãdi sint Chr. 10 5 in epi. ad Thod. lap. hab. de Pen d 3 c. talis, Amb de pe. l. 1 c. 1 & 2 vide Aug. in l. de vera & fal. pæ. c. 4 citatum ea c. ad huc istãt.

13 *Materia Pœnitentiæ quæ, & qualis.*

De materia Sacramenti Pænitentiæ, quòq; hic sit alia eius consideratio quam alijs Sacràmentis.

Iam quoniam nihil fideli populo notius esse debet, quàm huius Sacramenti materia, docendum est in eo maximè hoc Sacramentum ab alijs differre, quòd aliorum Sacramentorum materia est res aliqua naturalis, vel arte affecta; Sacramenti verò Penitentiæ, quasi materia sunt actus penitentis, nempe Contritio, Confessio & Satisfactio, vt à Tridentina Synodo declaratum est; qui quatenus in penitente ad integritatem Sacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes Penitentiæ dicuntur. Neque verò hi actus quasi materia à Sancta Synodo appellantur, quia veræ materiæ rationem non habeant, sed quia eius generis materia non sint, quæ extrinsecùs adhibeatur, vt aqua in Baptismo, & Chrisma in Confirmatione. Quòd autem ab alijs dictum est, peccata ipsa huius Sacramenti materiam esse, nihil planè diuersum dici videbitur, si diligenter attendamus. Vt enim ignis materiam ligna esse dicimus, que vi ignis consumuntur, ita peccata, quæ pænitentia deleantur, rectè huius Sacramenti materia vocari possunt.

Tres actus pænitentiæ, qui sunt loco materiæ, quo modo eiusdem Sacramenti partes esse dicantur, Tri. Syn. ses. 14 de pæn. ca. 3 & can. 1 Coc. item Florent. in doctrina de Sac. Chry. in ser. de pæn. & hab. de pæn. d. 1 c. perfecta peccata ipsa quomodò Sacramenti materia dici possit Th. art 2

14 *Quæ sit Sacramenti Pœnitentiæ forma.*

Sed formæ etiam explicatio Pastoribus prætermittenda non est, quòd eius rei cognitio excitet fidelium animos ad percipiendam summa cum religione huius

Sacra-

Sacramenti gratiam. Eſt autem forma; Ego te abſoluo: quam non ſolùm ex illis verbis licet colligere. *a* Quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta,& in cælis: ſed ex eadem Chriſti Domini doctrina ab Apoſtolis traditam accepimus. Ac quoniam Sacramenta id ſignificant, quod efficiunt; cum verba illa; Ego te abſoluo,oſtendant peccatorum remiſſionem huius Sacramenti adminiſtratione effici: planum eſt, hanc eſſe Pænitentię perfectam formam: ſunt enim peccata tanquam *b* vincula, quibus conſtrictæ animæ tenentur,& ex quibus Pęnitentiæ Sacramento laxantur:quod quidem non minus verè de illo etiam homine Sacerdos pronuntiat, qui prius ardentiſſimæ contritionis vi, accedente tamen Confeſſionis voto,peccatorum veniam à Deo conſecutus ſit.

a De forma ſacramenti Pænitentiæ ſeſ 14 Conc. Trid. de pæn.c.3 Conc. Flor.& Thead. ar. 5 & opuſ.22. *b* Mat. 8 18 Effectus proprius Sacramenti Pęnitentiæ. Prou. 5 22 Iſ. 5 18

Vi ſolius cōtritionis accedēte tamen Confeſſionis voto interdum peccata remitti. Quam Deo agendæ sūt gratię propter inſtitutū in Eccleſia Pęnitentiæ Sacramento.

15 *Quo fructu ad formam Sacramenti preces aliæ adijciantur.*

Adduntur præterea complures preces, non quidem ad formam neceſſariæ, ſed vt ea remoueantur,quę Sacramenti vim, & efficientiam illius culpa, cui adminiſtratur, impedire poſſent.

16 *Quantum differat poteſtas Sacerdotum Chriſti in dijudicanda peccati lepra à poteſtate Sacerdotum veteris legis.*

Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agāt, qui tam amplam poteſtatem in Eccleſia Sacerdotibus tribuit. Neque enim, vt olim in veteri lege *c* Sacerdotes teſtimonio ſuo aliquem à lepra liberatum eſſe duntaxat renunciabant; ita nunc in Eccleſia ea tantùm poteſtas Sacerdotibus facta eſt, vt aliquem peccatis eſſe abſolutum declaretur: ſed verè tanquam Dei miniſtri abſoluunt: id quod Deus ipſe *d* gratiæ, *e* & iuſtitiæ auctor, ac parens efficit.

c Leuit. 13 6 1 11 & 14 14. Deus eſt qui miniſterio ſacerdotis abſoluit. Vide Cōc. Tri. ſeſ.14 c 6 Chr. li. 3 de Sacerd: augu de verb. Dom. ſer. 8 & 4 & in Ioa. tract. 9 & de ciu. l. 20 19 Hier. ep. 1 ad Heliod. *d* Pſ. 8 12 *e* Rom 8

17 *Quo habitu, quibusve ritibus ſuam actionem commendare Pœnitentes debeant.*

Diligenter verò ritus etiam, qui ad hoc Sacramentū adhibentur, fideles obſeruabunt:ita enim fiet,vt animo magis hæreant, quæ hoc Sacramento conſequuti ſunt; nimirum ſe tanquam ſeruos clementiſſimo Domino,

vel filios potius optimo patēti reconciliatos esse: & simul faciliùs intelligant, quid eos facere oporteat, qui velint (velle autem omnes debent) se tanti beneficij gratos, & memores probare: nam, quem peccatorum pænitet, is se humili, ac demisso animo ad pedes sacerdotis deijcit: vt cùm se tam humiliter gerat, facilè possit agnoscere, superbiæ radices euellendas esse, *a* à qua omnia scelera, quæ deflet, ortum habuerint, & enata sint. In sacerdote autem, qui in eum legitimus iudex sedet, Christi Domini personam, & potestatem veneretur. Sacerdos enim, quemadmodum in alijs, ita in Pænitentiæ Sacramento administrando Christi munus exequitur. Deinde peccata sua pænitens ita enumerat, vt se maxima, & acerbissima animaduersione dignum esse fateatur, supplexque delictorum veniam petit: quę sanè omnia vetustatis suę certissima testimonia à sancto Dionysio habent.

Humilitas pænitentis coram Sacerdote declaranda.

a Eccl. 10. 15

D. Dionys. Areop. in epi. Demon. Ter. in lib. de pæn. c. 9. Au. ho. 49 de temp.

18 *Quos præcipuè fructus ex Sacramento Pœnitentiæ homines capiant.*

Sed nihil profectò tam proderit fidelibus, nihilque maiorem illis alacritatem Pęnitentiæ suscipiendæ afferet, quàm si à Parochis sæpe explicatum fuerit, quantā ex ea vtilitatem capiamus, verè enim de Pænitentia illud dici posse intelligent, eius quidem radices amaras, fructus verò suauissimos esse. Pænitētiæ itaque omnis in eo vis est, vt nos in Dei gratiam restituat, cum eoque summa amicitia coniungat. Hanc verò reconciliationem interdum in hominibus pijs, qui hoc Sacramentū sanctè, & religiosè percipiunt, maxima consciētiæ pax, & tranquillitas cum summa spiritus iucunditate consequi solent, nullum est enim tam graue, & nefarium scelus, quod Pænitentiæ Sacramento nō quidem semel sed iterum, & sæpius non deleatur. Qua de re ita Dominus per Prophetam inquit: *b* Si impius egerit pænitentiam de omnibus peccatis suis, quę operatus est, & custodierit præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, vita viuet, & non morietur: omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor: & sanctus Ioānes: *c* Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus

Primus fructus est beneuolentiæ diuinæ reconciliatio.

Conci. Tri. ses. 14. c. 3

Secundus fructus est pax, & tranquillitas animi.

Tertius fructus peccati quantumuis grauis remissio.

b Ezech. 18. 21.

c 1. Ioan. 19

vt

vt remittat nobis peccata nostra. Et paulò post: *a* Si quis peccauerit, inquit, (nullum videlicet peccati genus excipiens,) aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

a Ioa. 2. 1. 2 Tacite obiectionis dilutio.

19 *Qua ratione quædam peccata dicantur remitti non posse.*

Quod autem in *b* Scripturis legimus, quosdam a Domino misericordiam non esse consequutos, quamuis eam vehementer implorauerint: idcirco factum esse intelligimus, quòd eos verè, atque ex animo delictorũ non pænitebat: Quare cùm huiusmodi sententiæ in sacris litteris, vel apud Patres occurrũt, quibus affirmare videntur *c* aliqua peccata remitti non posse: ita eas interpretari oportet, vt difficilem admodum esse veniæ impetrationem intelligamus. Vt enim morbus aliquis ea re insanabilis dicitur, quòd ægrotus ita affectus sit, vt salutaris medicinæ vim oderit: sic quoddam est peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur; propterea quòd proprium salutis remedium, Dei gratiam, repellit. In hanc sẽtentiam à D. Aug. dictũ est: Tanta labes est illius peccati, cũ post agnitionẽ Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam inuidiæ facibus agitatur, vt deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum mala conscientia agnoscere, & annuntiare cogatur.

b Vt de Antiocho 2 Mach. 9. 13 & de Esau. Heb. 12. 17. Peccata quædam non remitti quomodo intelligatur.

c Mat. 12. 32 vide Au. ser. 11 de verb. Dom. & epi. 5 ad Boni Gal. to. de Ana. vinculo, & Th. in 2. 2. q. 14 ar. 1. & 3 D. Aug. libr. 1 de serm. Domi. in monte, c. 2 43. & 44. vide item lib. 1 retractat. c 19. Peccati in Spiritum Sanctum grauitas: propria vis pænitentię est delere peccata.

20 *Nullus condonationem peccatorum citra Pænitentiam obtinere potest.*

Sed vt ad Pænitentiã reuertamur, hæc adeò propria eius vis est, vt peccata deleat, vt sine pænitentia remissionẽ peccatorum impetrare, aut ne sperare quidem vllo modo liceat. Scriptum est enim, *d* Nisi pænitentiam habueritis, omnes simul peribitis; quod quidem de grauioribus, & mortiferis peccatis dictum à Domino est: etsi aliquo etiam pænitentiæ genere indigent leuiora peccata, quæ venialia vocantur, S: enim Augustinus inquit: cũ quędam sit pænitẽtia, quæ quotidie in Ecclesia pro peccatis venialibus agitur, illa sanè frustra

d Luc. 13. 3 Tho. in 3 p. q. 87. a. 2. Venialia peccata non requirũt necessariò pœnitẽtiã sacramentalẽ. D. Au. l. 50. ho. 50. vide item epi. 108 ad Seleuc. & Ench. c. 1. Cõc. Tol. 4. c. 9 & Tho in 3 q. 87

esset, si peccata venialia absque Pęnitentia dimitti possent.

21 *Quot sint partes integrales Pænitentiæ.*

Sed quoniam de ijs rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, non satis est vniuersè loqui, curabunt Pastores sigillatim ea tradere, ex quibus veræ, & salutaris Pęnitentiæ ratio à fidelibus percipi queat. Est autem huius Sacramenti proprium, vt præter formam, & materiam, quę omnibus Sacramentis communia sunt, partes etiam, vt antea diximus, illas habeat, quæ tamquam totam, integramque pęnitentiam constituant, Contritionem scilicet, confessionem, & Satisfactionem: de quibus Diuus Chrysostomus his verbis loquitur; Pęnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, incorde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas, vel fructifera satisfactio. Hæ autem partes ex earum partium genere esse dicuntur, quæ ad aliquod totum constituendum necessarię sunt: quoniam, quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat, manibus, pedibus, oculis, & alijs huiusmodi partibus, quarũ aliqua si desit, meritò imperfectũ videatur: perfectum verò si nulla desideretur: eodem etiam modo Pęnitentia ex hisce tribus partibus ita constituitur: vt quamuis, quod ad eius naturam attinet, Contritio, & Confessio, quibus homo iustus fit, satis sit: tamen nisi tertia etiam pars, idest, Satisfactio accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem desit, necesse est. Quare adeò hæ partes inter se connexę sunt, vt contritio confitendi, & satisfaciendi consilium, & propositum inclusum habeat: confessionem contritio, & satisfaciendi voluntas: satisfactionem verò duæ ræliquæ antecedant.

22 *Quomodo hæ tres Pęnitentiæ partes colligantur.*

Harum autem trium partium eam rationem afferre possumus, quòd animo, verbis, & reipsa peccata in Deum committantur. Quare consentaneum fuit, vt nos ipsos Ecclesiæ clauibus subijcientes, quibus rebus Dei sanctissimum numen à nobis violatum esset, ijsdem etiam eius iram placare, & peccatorum veniam ab eo impetrare conaremur.

Tres Pęnitentiæ partes integrales, quarũ si aliqua desit, perfecta non est, ses. 14 Conc. Trid. de pę c 3 & ca 4 item conc. Fl. in doct. de sac. & 1 Reg. 16 11 12 item 2 Reg. 12 13 & 14 13 & 5 & Reg. 11 21 Io 3 5 & ps. 50 19 Act. 19 18 Iac. 4 16 Mat. 3 8 D. Chrys. ser. de pę. qui ponitur post ho. 2 à de pæn. qui ponitur post ho. 10. de pæn. Iob. & de pæn. 20. 5 de pæn. d 3 c. perfecta. Vid. Th. in 3 p. q 90

Partes pęnitentiæ quomodo connexæ.

Tres pænitentiæ partes ex trib. peccandi mod. scolligũtur Th. in 3 p. q 90 ar. 2 ad. in 1. de vera, & fal. sa pęn c 13 & hab. de pæn d. 3 cap pæni. est quædam.

Sed

Sed idem etiam alio argumento confirmari potest. Etenim Pœnitentia est veluti quædam delictorum compensatio ab eius voluntate profecta, qui delinquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commissum est cõstituta. Quare & voluntas compensandi requiritur, in quo maximè Contritio versatur: & Pœnitens sacerdotis iudicio, qui Dei personam gerit, se subijciat, necesse est; vt pro scelerum magnitudine pænam constituere in eum possit: ex quo, tum Confessionis, tum Satisfactionis ratio, & necessitas perspicitur.

De contritione prima pænitentiæ parte conc. Trid. ses. 14 & in & pęn. c. 1 can. 5 ses. 6 cap 6 & 14 vide Au. le. 7 de tẽpore, & in lib. 50 c. 4 & habetur de cõ. d. 4 c. omnis qui iam Fulgen. de remis. pec. c. 12 Chry. de compunct. cordis li. 1 & 2

23 *Quid in hac materia propriè sit Contritio.*

Quoniam verò harum partium vim, & naturam tradere fidelibus oportet; prius incipiendum est à Contritione, eaque diligenter explicanda, neque enim ad vllũ temporis punctum, cùm ad memoriam præterita peccata redeunt, vel cùm aliquid offendimus, Contritione animus debet vacare. Hanc Patres in Concilio Tridentino ita definiunt: Cõtritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Et paulò post de Contritionis motu subijcitur: Ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua cõiunctus sit: quę ad ritè suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Ex hac itaque definitione intelligent fideles, contritionis vim in eo tantùm positã non esse, vt quis peccare desinat, aut propositum ei sit, nouum vitæ genus instituere, aut ipsum iam instituat; sed in primis malè actæ vitæ odium, & expiationem suscipiendam esse. Id verò maximè confirmant illi sanctorum Patrum clamores, quos in sacris litteris frequẽter profusos esse legimus: *a* Laboraui, inquit Dauid, in gemitu meo: lauabo per singulas noctes lectum meum Et: *b* Exaudiuit Dominus vocem fletus mei; & rursus alius, *c* Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Quas certè & alias huiusmodi voces vehemens quoddam anteactæ vitæ odium, & peccatorum detestatio expressit.

Quid sit cõtritio Contr. Trid. ibi. & Florent. Contrariæ opinionis refutatio supra ex auctoritate Concilijs & Scrip. Cõc. Tr. ibi. & ses 6 c. 1 & 14

a Ps. 6 & vide idem Ps. 5 6 Ezec. 18 31

b Ps. 8. 15

c Is. 31 5

Vide c. Et venit de pęn. d 1 & c. totam ac pæ. d. 3 ex Hie. ad Rust. c. Vera contritio nõ corporis sensu, sed dolore animi est accẽda.

24 *Cur cõtritio dolor à Patribus Cõcilij nominata sit.*

Quod autem contritio dolore definita est, monendi

sunt

sunt fideles, ne arbitrentur eum dolorem corporis sensu percipi. Contritio enim est voluntatis actio. Et sanctus Augustinus testatur, dolorem Pęnitentiæ comitē esse, non Pænitentiam. Verùm peccati detestationem, & odium doloris vocabulo Patres significarunt: tum quia sacræ litteræ ita vtuntur, inquit enim Dauid: *a* Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? tum quia dolor inferiori animæ parte quæ vim concupiscendi habet, ex ipsa contritione oritur; vt incommodè Contritio dolore definita fuerit, quòd dolorem efficiat, ad eumque declarandum pænitentes vestem etiam mutare soliti sint: de quo Dominus apud sanctum Matthæum inquit: *b* Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere pænitentiam egissent.

Augu. l. 50. ho. cap. 1.

a Psal. 12. 2. cur pænitētes soliti sint vestes mutare.

b Matt. 21 11. Luc. 10. 3 Gen. 37 34. & 3. Reg. 21 27 & 4. Reg. 3 Iud 69 Ioan. 3 8.

25 *Quare peccati detestatio vulgò à Theologis Contritio appelletur.*

Rectè autem Contritionis nomen peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandam vim doloris impositum est; ducta similitudine à rebus corporeis, quæ minutatim saxo, aut duriore aliqua materia confringuntur vt eo vocabulo declaretur, corda nostra, quæ superbia obduruerunt, Pænitentiæ vi contundi, atque conteri: Quare nullus alius dolor, vel ex parentum, & filiorum obitu, vel cuiusuis alterius calamitatis causa susceptus, hoc nomine appellatur: sed illius tantùm doloris proprium est nomen, quo ex amissa Dei gratia, atque innocentia afficimur.

Dolor aliunde proueniens non dicitur cōtritio Eadem peccati detestatio alias cordis contritio dicitur.

26 *Quibus præterea vocabulis eadem peccati detestatio declarari soleat.*

Verùm alijs quoque vocabulis eadem res declarari solet. Nam & contritio cordis dicitur: quia cordis nomen frequenter *c* sacræ litteræ pro voluntate vsurpant vt enim à corde motionum corporis principium sumitur: ita voluntas reliquas omnes animæ vires moderatur, ac regit: vocatur etiam à sanctis Patribus cordis compunctio, qui libros de contritione conscriptos, de compunctione cordis inscribere maluerunt. Et enim

c Gen. 9 3. & 8. artic. 1 Iob 1 5. Matt. 5 28 & 6. 21 & 15. 2 & 11.

que-

quemadmodum ferro tumida vlcera secantur, vt inclusum virus possit erumpere, ita corda quasi scalpello contritionis adhibito inciduntur, vt peccati mortiferum virus queant eicere: quare & scissio cordis à Ioele Propheta appellata est: *a* Conuertimini, inquit, ad me in toto corde vestro in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra.

Cordis Compunctio. Chrys. in li. de compunctione cordis. Isid. de summo bono l. 2 c. 12. Co. discissio. *a* Ioel. 2. 12. 13.

27 *Cur dolor de peccatis vocabulo Contritionis inclusus maximus, & vehementissimus esse debeat.*

Summum verò, & maximum dolorem ex peccatis, quæ commissa sunt, suscipiēdum esse ita, vt nullus maior excogitari possit, facile erit hisce rationibus demōstrare, nam cùm perfecta contritio sit charitatis actio, *b* quæ ab eo timore, qui filiorum est, proficiscitur, patet eundem contritionis, & charitatis modum statuendum esse; At quoniam charitas, qua Deum diligimus, perfectissimus est amor, hinc fit, vt contritio vehemētissimum animi dolorem coniunctum habeat; vt enim maximè diligendus est Deus; ita quæ nos à Deo alienant, maximè detestari debemus. In quo etiam illud obseruandum est, eodem loquendi genere charitatis, & contritionis magnitudinem in sacris litteris significari; de charitate dictum est, *c* Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Rursus, quod ad contritionem attinet, clamat Dominus per Prophetam; *d* Conuertimini in toto corde vestro.

Tho. vbi sup. art. 3. q. 1. & sequentibus, & in suppl. qu. 3. art. 1. Prima ratio Ex August. in l. 14 ciu c. 7 8 & 9 *b* 1 Ioan. 4. 18. *c* Deut 6 5 Matt. 22. 27. Mar. 12 29. Luc. 10. 27. *d* Ioel. 2. 12. Secunda ratio.

Præterea, si vti Deus summum bonū est inter omnia quæ diligenda sunt; ita etiam peccatum summum est malum inter omnia, quæ odisse homines debent: illud sequitur, vt quam ob causam Deum summè diligendū esse confitemur, ob eandem rursus peccati summum odium nos capiat, necesse sit. Omnibus verò rebus Dei amorem anteponendum esse, ita, vt ne vitæ quidem conseruandę causa peccare liceat, apertè nos docent illa Domini verba: *e* Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus; & *f* Qui voluerit animam suam saluam facere, perdet eam.

Vitæ cōseruādæ causa peccare non licet. *e* Mat. 10 27. Luc. 14 25. *f* Matt 16. 25. Marc. 8 35. Luc. 17 33. Ioan. 12. 15 Tertia ratio S. Bern. circa med. li. de diligenda Deo.

Sed illud etiam animaduertendū est, vt quemadmodum, sancto Bernardo teste, nullus finis, & modus cha-

Dolor de peccatis non tātū debet esse maximus sed etiā vehementissimus.

a Deuter. 6 29 Sap. 1 1

b Hier 21 13 14

Verba & vtilis contritio etiā esse potest si non tantum dolorem sentiamus de peccatis quā de rebus externis obstāte sensus imbecillitate Sess 14 Conc. Tr. de Pœn. c. 4

Contritio lachrymis testāda 8 August. ser. 41 de sanct.

ritati præscribitur (Modus enim, inquit ille, diligendi Deum est ipsum diligere sine modo) ita peccati detestationi nullus modus definiatur.

Sit præterea non solùm maxima, sed vehementissima, atque adeò perfecta; omnemque ignauiam; & socordiam excludat. Etenim in Deuteronomio scriptum est; *a* Cùm quæsieris Dominum Deum, inuenies eum; si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ: & apud Hieremiam: *b* Quæretis me, & inuenietis, cùm quęsieritis me in toto corde vestro; & inueniar à vobis, ait Dominus.

28 *Contritio vera esse non desinit; etiamsi sensiblis dolor de peccatis non fuerit absolutus.*

Quamquam si id minus consequi nobis liceat, vt perfecta sit: vera tamen, & efficax contritio esse potest, sępe enim vsu venit, vt, quę sensibus subiecta sunt, magis quàm spiritualia nos afficiant. Quare nonnulli interdum maiorem ex filiorum obitu, quàm ex peccati turpitudine doloris sensum capiunt. Idem etiam iudicium faciendum est, si lacrymę doloris accerbitatem non consequantur: quæ tamen in Pęnitentia summopere optandæ, & commendandæ sunt, præclara est enim ea de re Sācti Augustini sententia; Non sunt, inquit, in te Christianę pietatis viscera, si luges corpus, à quo recessit anima: animam verò, à qua recessit Deus, non luges. Atque huc spectant illa Saluatoris nostri verba, quæ suprà allata sunt. *c* Væ tibi Corozaim, Væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere Pęnitentiam egissent. Tametsi ad eam rem comprobandam satis esse debent clarissima *d* Niniuitarum, *e* Dauid, *f* Peccatricis, *g* Apostolorum principis exempla; Qui omnes plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes peccatorum veniam impetrarunt.

c Matt. 11 21 Luc. 10 13

d Ioa 3 5 6 7 Mat. 12 41 Lucæ 11 32

e 1 Reg. 1. 13 Ps. 50

f Lu 7 37 38

g Mat. 26 75

Th. in suppl. q 1 art, 6

29 *Peccata capitalia sigillatim in Contritione detestanda sunt.*

Maximè autem hortandi, & monendi sunt fideles, vt ad singula mortalia crimina proprium contritionis dolorem adhibere studeant; ita enim Ezechias contritionem

nem describit, cùm ait: *a* Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et enim recogitare omnes annos est sigillatim peccata excutere; vt ea ex animo doleamus. Sed apud Ezechielē quoq; scriptum legimus: *b* Si impius egerit Pęnitentiam ab omnibus peccatis suis, vitā viuet. Atque in hanc sententiam S. Augustinus inquit: Consideret peccator qualitatem criminis in loco, in tempore, in varietate, in persona.

a Isai. 38 5
b Ezech. 18 31
Libr. de ver. & fal. Pæn. ca. 5 c. consideret.

30. *Sufficit vniuersè quandoque peccata sua detestari.*

Neque tamen hac in re desperent fideles de summa Dei bonitate, & clementia: is enim, cùm nostræ salutis cupidissimus sit; nullam moram ad tribuendam nobis veniam interponit, sed peccatorem paterna charitate complectitur, simul atque ille se collegerit, & vniuersè peccata sua detestatus, quæ deinde alio tempore, si facultas erit, singula in memoriam reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se conuerterit, ita enim nos per Prophetam iubet sperare, cùm inquit: *c* Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua.

Nō desperandum est de Dei bonitate etiāsi absolutā peccatorum contritionem non sentiamus.

c Ezec. 33 12

31 *Quæ ad verā Contritionē sint in primis necessaria.*

Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad veram contritionē maximè sunt necessaria: de quibus fidelē populū accuratè oportebit docere, vt quisq; intelligat, qua ratione cōparare eā possit, regulāq; habeat, qua dijudicet, quantū absit ab eius virtutis perfectione. Primū enim necesse est peccata omnia, quę admisimus, odisse, & dolere, ne, si quædam tantùm doleamus, ficta, & simulata, neque salutaris Pęnitentia à nobis suscipiatur: nam vt à sācto Iacobo Apostolo dictū est; *d* quicūque totā legē seruauerit, offendit autē in vno factus est omniū reus.

Primum Tho. ead. a. è 23 Facta est Pęnitentia, in qua quibusdam peccatis tantū dolemus.

d Iacob 2 10

Alterū est; vt ipsa contritio cōfitendi, & satisfaciendi volūtatem cōiunctā habeat, de quibus postea suo loco agetur. Tertiū est; vt pęnitēs vitæ emendandæ certā, & stabilē cognitionē suscipiat, hoc verò Propheta apertè his verbis nos docuit; *e* Si impius egerit Pęnitentiā ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, vita viuet, & nō morietur, omniū iniquitatū eius quas ope-

Secundum Conci Trident. 14 c. 4 Tertiū.

e Ezec. 18 21 22

a Ibid. 7. operatus est, nō recordabor; & paulò post: *a* Cum auerterit se impius ab impietate sua, quā operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam, ipse animā suam viuificabit, & paucis interiectis. *b* Cõuertimini, inquit, & agite Pęnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinā iniquitas: proicitè à vobis omnes pręuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis; & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum. Idem etiā Christus Dominus *c* mulieri, quæ in adulterio deprehensa est, præscripsit; Vade, inquit, & iam amplius noli peccare. Item Paralytico illi, quem ad probaticā piscinam curauerat; *d* Ecce, ait, sanus factus es iam noli peccare.

b Ibid. 30.

c Ioa. 8. 21.

d Ioa. 5. 14

32 *Dolorem præteritæ culpæ, & cauendæ in posterum propositū Contritioni necessarium esse ostenditur.*

Sed natura quoque ipsa, & ratio plenè ostendūt, duo illa ad Contritionem in primis esse necessaria, dolorem scilicet peccati admissi, & propositū, cautionemque, ne quid huiusmodi in posterum cōmittatur: Nā qui amico recōciliari velit, quem iniuria aliqua affecerit, & doleat oportet, quòd in eū iniuriosus, & cōtumeliosus fuerit: & diligēter reliquo tēpore pręuideat, ne qua in re amicitiam læsisse videatur: quæ duo obedientiam adiunctā habeāt, necesse est, hominē enim legi siue nautali, & diuinę, siue humanę, quibus subiectus est, parere cōuenit. Quare, si quid Pænitens alteri per viam, aut per fraudē abstulit, restituat oportet: iterumq; alicuius aut cōmodi, aut officij compensatione illi satisfaciat, cuius dignitatem, aut vitam dicto, factoue violauit: tritum enim est omnium sermone, quod apud sanctū Augustinum legimus; Non remittitur peccatū, nisi restituatur ablatū.

S. Aug. ep. 53 ad Maced. & hab 1. q. 6 ca. 1 & de vsuris ca. cùm tunc & in 6 de reg. iur. c. peccatum 1.

33 *Indulgendum est alijs, si nobis volumus indulgeri.*

Quartum. Neque verò inter cætera, quæ ad cōtritionem maximè pertinent, minus diligenter, & necessariò curādum est, vt, quicquid iniuriarū ab altero acceperis, id totum remittatur, ac cōdonetur; ita enim Dominus, & Saluator noster monet, atq; denunciat; *e* Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet, & vobis Pater vester cęlestis delicta vestra, si autē nō dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Hæc sunt

e Matt. 6. 11. & 1. 33. Mar. sel. 25. Eccl. 28, 3.

quæ

quæ fidelibus in cõtritione obseruanda sunt: cętera, quę ad hanc rem à Pastoribus colligi facilè poterũt, efficiẽt, quidẽ, vt in suo genere Contritio sit magis perfecta, & absoluta, verũ adeò necessaria existimãda nõ sũt, vt sine his veræ, & salutaris Pænitẽtiæ ratio constare nõ possit.

34 *Quæ sit propria Contritionis vis, & vtilitas.*

Sed quoniã nõ satis esse Pastoribus debet, si ea doceãt, quæ ad salutẽ videntur pertinere, nisi etiã omni cura, & industria laborẽt, vt fideles ad eã ipsã rationem, quę illis prescripta est, vitam, actionesque suas dirigãt, vehementer proderit, Cõtritionis vim, & vtilitatẽ sępius proponere. Nã, cũ pleraque alia pietatis studia, *a* veluti beneficẽtia in pauperes, ieiunia, preces, & alia id genus sãcta & honesta opera, hominũ culpa, à quibus proficiscũtur, à Deo interdũ repudientur: ipsa certè Cõtritio nũquã illi grata, & accepta esse non potest, nã, inquit Propheta: *b* Cor cõtritũ, & humiliatũ Deus non despicies. Quin etiã statim, vt eã mentibus nostris concepimus, peccatorũ remissionẽ nobis à Deo tribui, alio loco eiusdẽ Prophetę verba illa declarãt *c* Dixi, Confitebor aduersũ me iniustitiã meam Domino, & tu remisisti impietatẽ peccati mei. Atque eius rei figuram in *d* decem leprosis animaduertimus, qui à Saluatore nostro ad sacerdotes missi, antequam ad illos peruenirent, à lepra liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, vere cõtritionis de qua suprà dictũ est, eam vim esse, vt illius beneficio omniũ delictorũ veniã statim à Domino impetremus.

Prima vtilitas est quòd sit certissima peccato ũ medicina.
a Prou. 15. 8. Is. 1. 1 & 58. 3. 4 & 61. 8.
b Psal. 50. 19 Altera vtilitas est, quòd sit facilis expedita, mox sanans ægrotanti medicina.
c Psal. 31. 4.
d Luc. 17. 14.
Conc. Trid. sess. 14. c. 4

35 *Qua ratione ad perfectionẽ contritionis veniatur.*

Plurimum etiam valebit ad fideliũ mẽtes excitandas, si Pastores rationẽ aliquã tradiderint, qua se quisque ad Contritionem exercere possit. Monere autem oportet, vt omnes conscientiam suam frequenter excutientes videant, num, quę à Deo, siue ecclesiasticis sanctionibus præcepta sunt, seruauerint; quòd si quis alicuius sceleris reũ se esse cognouerit, statim ipsum accuset, supplexque a Domino veniã exposcat, & spatiũ tum confitendi, tũ satisfaciẽdi sibi dari postulet, in primis que diuinę gratiæ præsidio adiuuari petat, ne in posterum eadem illa peccata admittat, quæ admisisse vehementer pęnitet.

Primùm acquiritur peccati agnitio Chry. ho. in Ps. 50.
Secũdo sua ipsius accusatio.
Tertiò confitẽdi ac se emendandi propositum.
Quarto diuini auxilij petitio.

Q Curan-

Quintò vehementiſſima peccatorum deteſtatio.

Curandũ erit pręterea Paſtoribus, vt in peccatũ ſummũ fideliũ odiũ concitetur: tum quia ſumma eſt illius fęditas, & turpitudo; tum quia grauiſſima damna, & calamitates nobis affert, nam *a* Dei beneuolentiam, a quo maxima bona accepimus, longèq; maiora expectare, & conſequi licebit, a nobis alienat, & ſummorum dolorũ cruciatibus perpetuò afficiendos ſempiternę morti nos addicit. Hactenus de Contritione: nunc ad Confeſſionem, quæ eſt altera Pęnitentiæ pars, veniamus.

a Pſ. 50. 7 Eccl. 3. 7 Sap. 14. 9 & ſæpe alias.

De confeſſione Sacram. Pænit. altera parte.

Confeſſionis quanta ſit pręſtantia primũ colligitur ex eius neceſſitate ad ſalutem cõſequẽdam. De neceſſitate Cõfeſſionis paulò poſt.

36 *Quæ ſit Confeſſionis præſtantia, quàmque fuerit ad Chriſtianam ſalutem neceſſaria eius inſtitutio.*

Quantũ verò curæ, & diligẽtiæ in ea explicanda Paſtores ponere debeãt, ex eo facilè intelligẽt, quòd omnibus ferè pijs perſuaſũ eſt, quicquid hoc tẽpore ſanctitatis, pietatis, & religionis; Eccleſia, ſummo Dei beneficio, conſeruatũ eſt: id magna ex parte Confeſſioni tribuendũ eſſe, vt nulli mirandum ſit humani generis hoſtẽ, cùm fidẽ Catholicam funditùs euertere cogitat, per miniſtros impietatis ſuæ, & ſatellites hanc veluti Chriſtianę virtutis arcem totis viribus oppugnare conatum eſſe. Primùm itaque docendũ eſt, Confeſſionis inſtitutionẽ nobis sũmopere vtilem, atque adeò neceſſariam fuiſſe. Vt enim hoc concedamus Contritione peccata deleri, quis ignorat illam adeò vehementẽ, acrẽ, incenſam eſſe oportere, vt doloris acerbitas, cum ſcelerum magnitudine æquari, conferriq; poſſit? at quoniã pauci admodum ad hunc gradum cùm peruenirent, fiebat etiam, vt à pauciſſimis hac via peccatorum venia ſperanda eſſet, quare neceſſe fuit, vt clemẽtiſſimus Dominus faciliori ratione communi hominum ſaluti conſuleret, quod quidem admirabili conſilio effecit, *b* cùm & claues regni cœleſtis Eccleſiæ tradidit.

Trid. Syn. ſeſ. 14 de Pęn. ca. 4

Quæ contritio citra confeſſionẽ peccata, deleat.

Vi confeſſionis ſalutis conſequendæ ratio efficitur facilior.

b Mat. 16 19. & 18 16 & Ioa 30 2. & 21 15

37 *Confeſſio Contritionem perficit.*

Etenim ex fidei Catholicæ doctrina omnibus credẽdum, & conſtanter affirmandum eſt: ſi quis ita animo affectus ſit, vt peccata admiſſa doleat, ſimulque in poſterum non peccare inſtituat: etſi eiuſmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandã veniam ſatis eſſe poſſit; ei tamen cùm peccata ſacerdoti ritè confeſſus fuerit, in

Am. in ſer. 2 de Quadrageſ. & hab. de pęn. d. 1. ecce nunc.

cla-

clauium scelera omnia remitti, ac condonari: vt meritò à sanctissimis viris Patribus nostris celebratum sit Ecclesiæ clauibus aditum in cęlum aperiri: De quo nemini dubitandū est, cum à Cōcilio Florentino decretū legamus, Pęnitētiæ effectum esse absolutionē à peccatis. Aug. libr. 1. de adult. conc. c. 9. Chrys. l. de sac. Florent. Conc. in decr. Eug 4.

Verùm ex eo præterea licet cognoscere; quantā afferat confessio vtilitatē, quòd ijs, quorū est corrupta vitæ consuetudo, nihil tā prodesse ad mores emendandos experimur, quàm si interdū occultas animi sui cogitationes, facta, dictaque, omnia prudenti, & fideli amico patefaciant, qui eos opera, & cōsilio iuuare possit. Quare ad eandem ratione maximè salutare existimandum est ijs, qui scelerum conscientia agitantur, vt Sacerdoti, tanquā Christi Domini Vicario, cui perpetui silentij seuerissima lex proposita est, animæ suæ morbos, & vulnera aperiant: statim enim parata sibi medicamenta inueniant, quę non solùm præsentis ægritudinis sanandæ, verùm ita præparandæ animę cælestem quandam vim habeant: vt deinceps facilè futurum non sit in eiusdem morbi, & vitij genus recidere. Secundò confessionis excellentia inde colligitur, quòd sit certissimum ad mores emēdandos instrumentū de Pen. d. 6 c. Sacerdos & de Pœnit. & remis. c. omnis vtriusque.

Neque verò illa confessionis vtilitas prætermittenda, quæ ad vitæ societatem. & coniunctionem magnoperē pertinet, constat enim si Sacramentalem confessionem è Christiana disciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis sceleribus futura esse: quæ postea, & alia etiam multò grauiora homines, peccati consuetudine deprauati, palàm committere non verebuntur. Etenim confitendi verecundia delinquendi cupiditati, & licentiæ tanquam frænos inijcit, & improbitatem coercet. Sed iam Cōfessionis vtilitate exposita, quæ sit eius natura, & vis Pastoribus tradendum erit. Tertiò, hic intelligimus cōfessionis vtilitatem, quòd vitæ humanæ societatem, publicamq; honestatem conseruat.

38 *Confessionis Sacramentalis descriptio, & natura.* Quid sit confessio vide Th. in sup q. 7 art. 1 & in 4 d. 17. q 3 ar. 2 q. 1.

Eam igitur definiūt esse, peccatorum accusationem, (quæ ad Sacramenti genus pertinet) eò susceptam, vt virtute clauium veniam impetremus. Rectè autem accusatio dicitur, quòd peccata ita commemoranda non sunt, quasi scelera nostra ostentemus: vt i faciunt, a qui lætantur, cùm malè fecerint, nec omninò ita enarranda quasi rem aliquā gestam otiosis auditoribus delectandi Peccata accusatorio animo in confessione sunt enumeranda. a Prou. 2. 14.

causa exponamus; verùm accusatorio animo ita enumeranda sunt, vt ea etiã in nobis vindicare cupiamus. Veniæ autẽ impetrãdæ causa peccata confitemur, quoniã hoc iudiciũ longè dissimile est forensibus capitaliũ rerũ quæstionibus, in quibus cõfessioni pęna, & suppliciũ, non culpę liberatio, & errati vęnia constituta est. In eandem ferè sententiam, quamuis alijs verbis, sanctissimi Patres videntur Confessionẽ definisse: veluti cùm S. August. inquit: cõfessio est, per quam morbus latens spe veniæ aperitur, & S. Greg. Cõfessio est peccatorũ detestatio: quarũ vtraque, cum in se includat, quod in superiori definitione continetur, facilè ad eã referri poterit.

S. Chrys. ho. 30 in Gen. Quę sit causa enumerationis peccatorum. Iudicium confessionis est dissimile forensibus iudicijs. Aug. ser. 8 de verb. Domi. in l. de vera & fal. pęn. c. 10 Greg. ho. 40 in Euan. & l. 10 mo. c. 15

39 *Qua ex causa, & quando instituta sit à Christo Confessio.*

Dei bonitas causa est institutę a Christ. cõfessionis Conc. Tri. sess. 14 de pæn. c. 5 & c. 6. a Mar. 7. 37. b Ioa. 20. 22. 23. Au. in l. 50. ho. 5. hab. de pęn. d. 1 c. agite.

Sed iam, quod omniũ maximi faciendũ est, docebunt Parochi, ac sine vlla dubitatione fidelibus tradent hoc Sacramentum à Christo Domino, *a* qui bene omnia, & vnius salutis nostrę causa fecit, ob eius sũmã bonitatẽ, & misericordiã institutũ esse. Apostolis enim post Resurrectionẽ in vnum locum cõgregatis insufflauit dicens: *b* Accipite Spiritũ sanctum; quorũ remiseritis peccata remittuntur eis: & quorum retinueritis, retẽta sũt.

40 *Ex quibus alijs Scripturæ locis confessionem à Christo institutam esse colligatur.*

Orig. ho. 1. in Ps. 3 & 2 in Leuit. Chry. l. 3 de sacer. c Io. 11. 44. S. Aug. l. de vera & fal. pęn. c. 19 & ser. 1. de ver. Dom. vide item Ioa. trac. 20. & tract. 49. & in Psal. 101 conc. 2 & v. de in l. de visit. infir. cap. 3

Atque idem significare visus est Dominus, cum Apostolis id negotij dedit, *c* vt Lazarum a mortuis excitatũ à vinculis soluerent, quibus constrictus erat. Nam S. August. eum locum ita explanat. Ipsi, inquit, sacerdotes plus iam possunt perficere, plus confitentibus parcere, quibus enim crimen remittunt, Dominus remittit, (scilicet per ipsos Apostolos) Lazarum, quẽ de monumento iam suscitauerat, obtulit discipulis soluendum, ostendens potestatem soluendi esse concessam sacerdotibus. Quò etiam pertinet, quod ijs, *d* qui a lepra in itinere curati sunt, pręceperat, vt sacerdotibus se ostenderent, illorumque iudicium subirent.

41 *Quomodo ex verbis Domini necessariò Confessio Sacerdoti facienda colligatur.*

Cum igitur Dominus potestatem retinẽdi, & remittendi

tendi peccata sacerdotibus tribuerit, perspicuũ est, ipsos etiam ea de re *a* iudices constitutos fuisse. At, quoniam vt sancta *b* Tridentina Synodus sapienter admonuit, de qualibet re verum iudicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis iustitiæ modus teneri non potest, nisi planè cognita, & perspecta causa fuerit: ex eo sequitur, vt Pœnitentium Confessione sigillatim peccata omnia sacerdotibus patefacienda sint. Hæc igitur Pastores docebunt, quæ à sancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuò a Catholica Ecclesia tradita sunt. Si enim *c* sanctissimos Patres attẽtè legimus: nusquam non apertissima testimonia occurent, quibus confirmetur, hoc Sacramentum a Christo Domino institutum esse, & confessionis Sacramentalis legẽ, quã illi Exomolegesin, & Exagoerusin Græco vocabulo appellant, tanquam Euangelicam accipiendã esse. Quod si etiam veteris testamenti *d* figuras exquirimus: sine dubio ad peccatorum confessionem videntur pertinere varia illa sacrificiorum genera, quæ ad expianda varij generis peccata à sacerdotibus fiebant.

42 *Quo fructu ad sacramentalem Confessionem Ecclesia certas quasdam ceremonias adiunxerit.*

Sed quemadmodum Confessionem a Domino Saluatore institutam esse fideles docendi sunt: ita etiam monere eos oportet, quosdam ritus, & solemnes cæremonias Ecclesiæ auctoritate addita esse: quæ etsi ad Sacramenti rationem non spectant; eius tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitẽtiũ animos pietate accensos ad Dei gratiam facilliùs cõsequendam præparant. Cùm enim aperto capite ad pedes sacerdotis abiecti, demisso in terram vultu, supplices manus tẽdẽtes, aliaqua huiusmodi Christianæ humilitatis signa dantes, quæ ad Sacramenti rationem necessaria non sunt peccata confitemur, ex his perspicuè intelligimus: cum in Sacramento cælestem vim agnoscendam, tum à nobis diuinam misericordiam summo studio requirendam, atque efflagitandam esse.

Dominus, nos addimus enim & remittit sicqu- sensus perfectus est.

a Luc. 17. 14. 15.

b Sacerdotes esse peccatorum iudices docent D. Aug. li. 2. de ciu. to. 9. Hiero. ep. 1. ad Helio. Chrys. li. 3. de sac. & ho. 5. de verbis Isa. Græ. ho. 26. in Eua. Amb. lib. 2. de Cain c. 4. & ha: de Pæn. dist. 1. c. verbum Dei.

c Con. Trid. de pæn. ses. 14. c. 5. can. 7.

Cur in confessione omnia peccata sunt patefacienda.

d De Exomologesi scripserũt præter iam citatos, Ter. in l. de pæn. Cypr. de lapsis, & in ep. ad Anto. & 55. ad Cornelium. Basil. qu. 228. in reg. breui. & 289. & ep. 3. ad Amphil. Leo. Pap. ep. 8. ad Theod. & habetur. de pœ. d. 1.

43 *Salutem citra Confessionem recuperare nō possunt qui peccatis sunt obnoxij capitalibus.*

Iam verò nemo existimet Confessionem à Domino quidē institutam:sed ita tamen, vt eius vsum necessariū esse non edixerit. Etenim sic statuant fideles, oportere eum,qui mortali scelere premitur, Confessionis Sacramento ad spiritualem vitam reuocandum esse : quod quidem pulcherrima translatione à Domino apertè significatum videmus: cùm huius Sacramenti administrādi potestatē *a* clauem regni cęlorum appellauit. Vt enim locū aliquē munitū, & sublimem ingredi nemo potest sine eius opera,cui claues commissæ sunt,sic intelligimus neminem in cælū admitti, nisi fores à sacerdotibus,quorum fidei claues Dominus tradidit,aperiātur : aliter enim nullus planè clauium vsus in Ecclesia esse videbitur : ac frustra is cui clauium potestas data est,quempiam cæli aditu prohibebit,si tamen alia via introitus patere queat. Hoc verò præclare à sancto Augustino cognitum est,cùm inquit:Nemo sibi dicat: occultè, ago apud Dominum Pœnitentiam: nouit Deus, qui mihi ignoscat,quid in corde ago: ergo sine causa dictum,*b* Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? ergo sine causa claues datæ sunt Ecclesiæ Dei? Atque in eandem sententiā S.Ambrosius in libro de pęnitētia scriptū reliquit,cum Nouatianorum hæresim conuelleret, qui soli Domino potestatem remittendi peccata reseruandam asserebant. Ecquis Deum, inquit, magis veneratur,qui mandatis illius obtemperat, an qui resistit?Deus nos iussit eius ministris obtemperare: quibus cùm pareamus,honorem soli Deo deferimus.

44 *Quo ætatis, & anni tenpore confitendum sit.*

Sed cùm minimè dubitari possit,Confessionis legem ab ipso Domino latam,& constitutam esse,sequitur, vt videndum sit, quinam, quo ætatis, & anni tempore ei parere debeant. Primùm itaque ex Concilij Lateranensis canone, cuius initiū est. Omnis vtriusq; sexus, perspicitur,neminem Confessionis lege adstrictū esse ante eam ætatem, qua rationis vsum habere potest : neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita est:

a autē Confessio veteris legis figuris est adumbrata. Sacrificia pro peccato figurę fuerunt nostræ cōfes. quæ habētur Leuit. 4 per totū 5.6 7 8 9.12 15.& 10.& Nu. 5 6 7.8 9 12 14.15 & pluribus alijs in locis. Cæremoniarū cōfessionis vtilitas. Vide Hier. ep. 30 in epita Fabiolę & alios quos suo sect. 18. citauimus.
Necessitas salutis recuperādę per confessionem. Hæc etiam attigit sess. 3 Trid. Syn. de Pæn. c 3. & c. 7 Potestas ab soluēdi cur clauī comparetur.
b Mat. 1 19 Au. lib. 50. ho. 9. & hab. de pęn. d 1 c. agite itē in 4 sent. d. 17. lit. 2.
c Matt. 18 18.
S. Ambr. l. 1. de pæn. c. 2 nouētianorum hæresis.

est: sed illud vniuersè statuendũ videtur, ab eo tempore confessionẽ puero indictã esse, cùm inter bonũ, & malum discernendi vim habet, in eiusque mentẽ dolus cadere potest, nã cùm ad id vitæ tẽpus quisque peruenerit, in quo de salute æterna deliberandũ est; tũ primùm sacerdoti peccata cõfiteri debet; cùm aliter salutẽ sperare nemini liceat, qui scelerũ cõsciẽtia premitur. Quo verò potissimùm tẽpore cõfiteri oporteat, eo Canone, de quo ãtea diximus, sãcta Eccles. decreuit; iubet enim semel saltẽ quotãnis fideles omnes peccata sua cõfiteri.

Quando pueri confiteri debeãt. Morituris comprimis necessaria est Confessio. Prudentis est viri & pij sępius confiteri. Hoc amplificatur paulò post. Confitendũ esse ante Confirmationẽ suscipiendam docet vt ieiuni, de cõ. d. 5. & ante Eucharistiam. Cõc. Tr. sess. 13 c. 2. & ante Matrimonium ses. 24. c. 1 de refor. Matri. sicq; de alijs esse intelligendum doctores tradunt.

45 *Quoties Christiani hoc beneficio vti debeant*.

Verùm, si, quid salutis nostrę ratio postulet, consideremus; profectó quoties vel mortis periculũ imminet, vel aliquã rẽ tractare aggredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato non conueniat, veluti cùm Sacramenta administramus, aut percipimus, toties cõfessio pretermittenda non est. Atque idem omnino seruare oportet, cùm veremur, ne nos alicuius culpæ, quã admiserimus, obliuio capiat. Neq; enim peccata cõfiteri possumus, quæ non meminimus, neq; peccatorum veniam à Domino impetramus, nisi ea Pęnitentię Sacramentum per Confessionem deleat.

De conditionibus, & circumstantiijs ad cõfessionẽ requisitis.

46 *Omnia peccata sigillatim in Confessione aperiẽda*.

Sed quoniam multa in confessione obseruanda sũt, quorum alia ad Sacramenti naturam pertinent alia nõ item necessaria sunt; de his accuratè agendũ erit; neque enim desunt libelli, & comentarij, ex quibus facilè est horũ omnium explicationem depromere. Illud autẽ in primis doceant Parochi, in Cõfessione curandũ esse, vt integra & absoluta sit. Et enim omnia mortalia peccata sacerdoti aperire oportet, nam venialia, quæ nos à Dei gratia non diuellunt, & inquæ frequentiùs labimur, tametsi rectè, atque vtiliter, quod piorum vsus demonstrat, confitemur, tamen sine culpa prætermitti, multisque alijs rationibus expiari possunt, at mortifera peccatã, vt iam diximus, singula enumeranda sunt, quamuis etiam occultissimè lateãt, vt eius generis sint, quę duobus tantùm extremis Decalogi capitibus interdicũtur. Sæpè enim euenit, vt ea grauiùs animum vulnerent,

Primò esse debet Cõfes. integra, & plena. Tri. Syn. ses. 14 de pœn. c. 5. & can. 7. Peccata venialia qua ratione dimittantur, vide Au in Euch. c. 1 citatum de pę. d. 3. de quotidianis, & in Conc. Tol. c. 9

Aug. in l. de vera, & falsa pęn. c. 10 cit. de pęn. d. 1 c. quempę. & ca 9 de pæn. d. 3 c. sunt plures, & 14 de pæ. d. 5. c. considerret. Greg hom. 10. supe. Ezech. & hab. ca. d. 3 cap. Pluit. S. Amb l. parad. ca. 12 & hab. de pęn. d. d 3 c. nō potest H. sup. illud c. 10. Si mordeat serdens &c. S. Cypr. ser. 5 de lapsis circa finem.

quàm illa, quæ apertè, ac palàm peccare homines solēt ita verò à sancta Tridētina Synodo definitum, atque a Catholica Ecclesia semper traditū est, quemadmodum sanctorū Patrū testimonia declarant, est enim apud sāctum Ambrosium in hunc modum: Nō potest quis iustificari à peccato, nisi ante confessus fuerit peccatum: Sanctus etiam Hieronymus in Ecclesiaste idem planè confirmat: inquit enim: Si quē serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio, eum peccato veneno infecerit, si tacuerit, & pœnitentiā non egerit, nec vulnus suum fratri, vel magistro voluerit confiteri: Magister, qui linguam habet ad curandum, ei prodesse non poterit. Pręterea sanctus Cyprianus in sermone de lapsis apertissimè hoc docet his verbis: Quāuis nullo sacrificij, aut libelli facinore cōstricti sint, quoniam tamen de eo cogitauerunt, id ipsum apud Sacerdotes Dei dolenter confiteantur: Denique hæc omnium Ecclesiæ doctorum communis vox est, atque sententia.

Circūstantiæ aggrauantes aperiendæ sūt. Tr. Syn. de pęn. sess. 14 c. 5 Aug. de vera, & fal. sa pæn. c. 14 & de pæn. d. 5 c. consideret.

47 *Peccatorum circumstantia, dum quis confitetur, sunt patefacienda.*

Sed in confessione sūma illa cura, & diligentia adhibēda est, quā in rebus grauissimis ponere solemus omneque studium ita eò conferendum, vt sanemus animæ vulnera, & peccati radices euellamus. Neque verò solū peccata grauia narrando explicare oportet, verùm etiā illa, quę vnūquodque peccatum circumstāt & prauitatē valde augent, vel minuunt. Quædam enim circumstantiæ adeò graues sunt, vt peccati mortiferi ratio ex illis tantùm constet: quare hęc omnia confiteri semper oportet. Si quis enim hominem interemit, explicandū est vtrum ille sacris initiatus, an profanus fuerit. Itemq; si cum muliere concubuit, Matrimonij ne lege libera, aut alterius vxore, aut propinqua, aut alicuius viri spōsione Deo consecrata, aperiat necesse est. Hæc enim diuersa peccatorum genera constituunt: ita vt primum quidem simplex fornicatio, alterum adulterium, tertiū incestus, quartum sacrilegiùm à diuinarum rerum doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerādum est: vt verùm si quis aureū nummū furetur, le uiùs

Vide D. Th. in 2. 2 q. 154 ar. 1

omni-

omninò peccat, quàm qui centum, vel ducentos, vel ingentem aliquam auri vim, præsertim verò, qui sacram pecuniam abstulit. Quæ etiam ratio ad locum, & ad tẽpus pertinet, quorum exempla notiora sunt ex multorum libris, quam, vt a nobis cõmemorentur. Hęc igitur vt diximus, enumeranda sunt, quæ verò prauitatem rei magnoperè non augent, sine crimine omitti possunt.

Circunstantiæ non grauantes possũt reticeri.

48 *Confessio in qua spontè aliquid grauius reticetur, iteranda est.*

Sed ad Confessionem adeò necessarium est, vt, quod antea diximus, integra sit, & absoluta, vt, si quis dedita opera alia quidem ex ijs, quæ explicari debent prætermittat, alia verò tantummodò confiteatur, non solũ ex ea confessione is nullum commodum consequatur, sed etiam nouo scelere se obstringat, neque eiusmodi peccatorum enumeratio Confessionis nomine, in qua Sacramenti ratio insit, appellanda est, quin potius Pænitẽti Confessionem repetere est necesse, seque ipsum illius peccati reum facere, quod Sacramenti sanctitatem confessionis simulatione violauerit.

Confessio in qua a quid spontè reticetur quàm sit noxia, & quod sit iteranda.

Trid. Syn. sess. 14 de pœn. c. 5 Th. in 4 d. 17 q. 3 7 4 & ca. omnis de pœn. & rem.

49 *Confessio, in qua per obliuionem, vel incuriam leuem aliquid omissum est non iteranda.*

At verò, si alia de causa Confessioni aliquid defuisse videatur, vel quia pęnitẽs nõnulla crimina oblitus fuerit, vel quia conscientiæ suæ latebras non ita accuratẽ perquisierit, cùm tamen illud in animo haberet, vt integrè omnia peccata confiteretur, nihil opus ei erit cõfessionem iterare, satis autem habebit, quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea sacerdoti alio tempore confiteri. In quo tamen animaduertendũ est, ne nimis dissolutè, & remissè conscientiam nostrã scrutati simus, adeoque negligenter peccata admissa memoria repetere studuerimus, vt ea ne recordari quidem voluisse, meritò videri possimus, id enim si factum fuerit, Confessionem iterare omnino oportebit.

Reticentia quę ex obliuione vel modica negligentia narratur non requirit iterationem conf.

Negligentia magna, & voluntaria iterationem conf. postulat.

Tert. ò nudè & remot. sambagibus aperienda sũt peccata.

50 *Nuda, simplex & apperta debet esse Confessio.*

Præterea curandum est, vt Confessio nuda, simplex, & aperta sit non artificiosè composita, vt à nonnullis fit, qui potius vitæ suæ rationem exponere, quàm

pecca-

peccata confiteri videntur, ea enim confessio esse debet, quæ nos tales sacerdoti aperiat, quales ipsos nouimus, certaq; pro certis, ac dubia pro dubijs demonstret. Quòd si peccata vel non recensentur, vel alieni à re, quam tractamus, sermones inseruntur, perspicuum est Confessionem hac virtute carere.

51 *Prudens, & verecunda debet esse Confessio.*

Quarto considerata sit, & verecunda confessio.

Vehementer etiã cõmendandi sunt, qui prudentiã, & verecundiam in explicandis rebus adhibent, neq; enim nimis multis verbis agendum est, sed quæ ad cuiusque peccati naturam, & rationem pertinẽt, breui oratione, quæ modestiam coniunctam habeat, aperienda sunt.

52 *Confessio per internuntium, aut per litteras fieri non potest.*

Quintò, secreta sit cõfessio, & extra periculũ reuelandi. Trid Sy. sess. 14. c. 5. de pæn.

Illud verò tum confitenti, tum sacerdoti maximè laborandum est, vt eorum sermo in Confessione secretò habeatur. Quare fit, vt nemini omninò neque per nuncium, neque per litteras, quoniam ea ratione nihil iam occultè agi potest, peccata confiteri liceat.

53 *Expedit homini Christiano sæpius confiteri.*

Vtilitas frequentis confes.

Sed nulla res fidelibus adeò curæ esse debet, quàm vt frequenti peccatorum cõfessione animam studeant expiare, & enim cũ aliquis mortifero scelere vrgetur, nihil ei magis salutare esse potest ob multa, quæ impendent, vitæ pericula, quàm statim peccata sua confiteri. Nam, vt sibi quisq; diuturnum vitæ spacium polliceri queat, turpe profectò est, cùm in eluendis corporis, aut vestium sordibus tam diligentes simus, non eadem saltem diligentia curare, ne animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.

54 *Quotuplici potestate huius Sacramenti minister præditus esse debeat.*

De legitimo & idoneo confes. Sacramẽtalis, ministro. Minister duplici potestate sit prædtus. Tri. sy. sel. 14. ca. 5 & 6. de pœn. can. 10.

Sed iam de ministro huius Sacramenti dicendum est. Eum autem sacerdotẽ esse, qui ordinariam, aut delegatã absoluẽdi potestatẽ habeat, ex Ecclesiasticis sanctionibus satis apparet, habeat enim oportet non solũ Ordinis, verùm etiam iurisdictionis potestatem, qui hoc munere fungi debet. Illustre verò huius ministerij testimonium præbẽt illa Domini verba apud S. Ioannem

a Quo-

a Quorum miseritis peccata, remittuntur, eis:& quorum retinueritis,retenta sunt neque enim omnibus,sed Apostolis tātùm hæc dicta fuisse constat, quibus in hac functione sacerdotes succedunt:idq;etiam maximè consentaneum est, nam cùm omne gratiæ genus, quæ hoc Sacramento tribuitur, à Christo capite ad membra deriuetur,meritò debēt corpori Christi mystico,id est fidelibus illud administrare,qui soli verum eiusdem corpus conficiendi potestatem habent, cùm præsertim fideles hoc ipso Pęnitentię Sacramēto ad sacram Eucharistiam sumendam apti, idoneique reddantur. Verùm quanta olim religione in antiquissima Ecclesia ius ordinarij sacerdotis conseruatum fuerit,ex veteribus Patrū decretis facilè intelligitur;quibus cautū est,ne quis Episcopus,aut sacerdos in alterius Parochia aliquid gere reauderet sine ipsius auctoritate,qui illi pręesset,aut nisi magna necessitas cogere videretur. Ita verò ab Apostolo sancitū est,cū Tito pręcepit,b vt in singulis ciuitatibus sacerdotes cōstitueret:qui scilicet doctrinę,& Sacramētorū cęlesti pabulo fideles aletēt,& educarēt.

a Io.20.23 Ordinis potestas, vnde probetur. Trid. Syn:c.7. sess.eadē. Iurisdictionis potestas vnde probetur,vide causa 11.q.2 vbi ex Calixto 1. Con. Nau. Antioch. Chalced.&alij hæc probantur facit etiam ad hoc ca. placuit de Pœn.dist,6. & ca.omnia vtriusq; de Pę. & remis.

b Tit. 1 5.

Quāta cuiusq; sacerdotis in periculo mortis, circa absolutionē sit potestas Trid. Synod. de Pęn. sess.13 cap. 6 & probatur ex c. si quis suadente 17 q 4 Eruditio,&prudētia etiam incōfessario necessaria. Aug.l.de vera, & falsa pęn.ca. 10 & hab. de pę.d,12.c. quē pœn.& 12.cap. qui vult.

55 *Potest quiuis sacerdos quemcunque peccatorem in necessitate absoluere.*

Quamquam si mortis periculum imminet,& proprij sacerdotis facultas non datur: ne hac occasione aliquis pereat,in EcclesiaDei custoditum fuisse Conciliū Tridentinum docet,vt vnicuique sacerdoti liceret non solū omni peccatorū genere,cuiuscunque potestatis sit, illa cōdonare,sed etiā ab excōmunicationis vīculo soluere.

56 *Qualis cuique de sua salute sollicito deligendus sit Confessionis minister.*

Iam præter Ordinis,& iurisdictionis potestatē, quæ prorsus necessaria sunt,opus est in primis,vt huius Sacramenti minister, tum scientia, & eruditione, tum prudētia prędiitus sit;iudicis enim,& medici simul personam gerit. Ac,quòd ad primum attinet,satis constat, non vulgarem scientiam necessariam esse, qua, & peccata inuestigare,& ex varijs peccatorū generibus,quæ grauia,quæ leuia sint,pro cuiusque hominis ordine, & genere iudicare possit. Vt autē medicus est,sūma quo-

quæ

quæ prudétia indiget. Etenim diligenter prouidendũ eſt, vt ea remedia ęgroto adhibeantur, quę ad illius animam ſanandam, & poſterum contra morbi vim muniendam aptiora eſse videantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuius maximo ſtudio curandum eſse, vt eum ſibi ſacerdotem deligat, quem vitæ integritas, doctrina prudens iudicium commendet; qui, & quantum in eo officio cui præeſt, ponderis, & momenti ſit, & quæ cuique ſceleri pœna conueniat, & qui vel ſoluendi, vel ligandi ſint, optimè nouerit.

Confeſſarius indicis perſonã ſuſtinet Tr. Sy. ſeſſ. 14 de pæn. c.6 & can 9

Confeſſarius medici perſonam ſuſtinet S. Baſil. in reg. breu. qu 10. & Cõc. Lat. c. 21 & de pæn. & re. c. omni.

Qualis cõfeſsarius deligẽdus.

Cõfeſſarij quãta debeat eſſe taciturnitas.

57 *Nunquam, quæ inter confitendum ſunt audita, verbo, aut ſigno patefacere licet.*

Sed quoniam nemo eſt, qui non vehementer cupiat ſcelera, & turpitudinem ſuam occultari: monendi ſunt fideles nihil eſse, quòd timeant: ne ea, quæ ipſi Confeſſione patefecerint à ſacerdote vlli vnquam indicentur, neue aliquod ex ea periculi genus ſibi vllo tempore creari poſſit, ſacræ enim ſanctiones grauiſſimè in eos ſacerdotes animaduerti voluerunt, qui peccata omnia, quæ aliquis eis confeſsus fuerit, perpetuo, & religioſo ſilentio compreſsa non tenuerint. Quare in Concilio Lateranenſi magno ita legimus: Caueat omninò ſacerdos, ne verbo, vel ſigno, vel alio quouis modo prodat aliqua tenus peccatorem.

De Pęn. d. 6 ca. ſacerdos & de Pæn. & remiſ. c. omnis ex cõc Lat. c 21

De his quæ ad confeſs. vsũ per ſacerdotẽ circa pęnitentem sũt obſeruãda.

58 *Quæ ſint precipuè obſeruanda ſacerdoti aliorum Confeſsionis excipiendæ.*

Sed iam rerum ordo poſtulat, cùm de miniſtro dictũ ſit, vt quædam præcipua capita explicentur, quæ ad Cõfeſsionis vſum, & tractationem non parũ ſunt accõmodata. Magna enim fidelium pars, quibus vulgò nihil longiùs videri ſolet, quàm vt dies illi, qui Eccleſiaſtica lege Confeſſioni præfiniti ſunt, effluant: tantùm abſunt a Chriſtiana perfectione, vt vix peccatorum ſuorum meminerint, quę ſacerdoti patefacienda eſsent, nedum cætera diligenter curẽt, quæ ad diuinam gratiam cõciliandam vim habere maximam perſpicuum eſt. Quare cùm illorum ſaluti omni ſtudio ſuccurendum ſit: hoc primùm ſacerdotes in pęnitente diligenter obſeruabũt, ſi veram peccatorum ſuorum contritionem habeat,

Quanta multorum circa confeſſionẽ negligentia. Primũ videntur, an pænitens verè ſit contritus & propoſitũ abſtinẽdi habeat.

certum-

certumque illi sit, ac deliberatum in posterum à peccatis abstinere. Quòd si ita animo affectum esse animaduerterint, moneant, & vehementer hortentur, vt pro tanto, & tam singulari beneficio maximas Deo gratias agat, ab eoq; cælestis gratiæ præsidium petere nūquam desinat; quo munitus, ac tectus, facilè poterit prauis cupiditatibus resistere, ac repugnare.

Docendus est etiam, vt nullum patiatur esse diem, quin aliquid de passionis Domini nostri mysterijs meditetur, ad eumque imitandum, & summa charitate amandum, ipse se excitet, atque inflammet, hac enim meditatione assequetur, vt ab omnibus Dæmonis tentationibus in dies se tutiorem esse sentiat. Neque enim vlla est alia causa, cur tam citò, vel leuiter ab hoste impugnati animo, & viribus succumbamus, quàm, quòd ex cælestium rerum meditatione diuini amoris ignem concipere non studemus, quo mens recreari, atque erigi possit. Sin autem sacerdos intellexerit, eum, qui velit confiteri, adeò peccata sua non dolere, vt verè contritus dicendus sit, conetur magno Contritionis desiderio eum afficere, vt deinde huius præclari doni cupiditate incensus illud à Dei misericordia petere, & efflagitare in animum inducat.

Dispiciatur an frequenter beneficij passionis Christi recordetur.

Meditatio quā tam vim habeat aduersus tentationes.

Excitandus est pęnitēs, negligentior ad cōtritionem.

59 *Quommodò se gerere debeat Confessarius erga eos, qui sua peccata excusant.*

In primis autem reprimenda est quorundam superbia, qui scelera sua excusatione aliqua, vel defendere, vel minora facere nituntur: Nam, exempli causa, cùm aliquis fateatur se ira vehementiùs commotum fuisse, statim huius perturbationis causam in alium confert, à quo prius sibi iniuriam factam esse queritur. Monendus itaque est, hoc elati animi, & hominis peccati sui magnitudinem vel despicientis, & vel planè ignorantis signum esse, tum verò eiusmodi excusationis genus ad augēdum potius, quàm ad minuendum peccatum pertinere, nam qui ita factum suum probare contēdit, hoc videtur profiteri, se tunc patientia vsurum esse, cum a nemine lædetur, quo quidem nihil homine Christiano indignius esse potest. Et enim cum illius vicē maximè

Monendus est confitens peccata sua vt non excuset.

dolere

dolere debuerit, qui iniuriam fecit; tamen non peccati prauitate commouetur, sed fratri irascitur, ac cum ei præclara occasio oblata fuerit, vt Deum patientia colere, & fratrem mãsuetudine sua corrigere possit, salutis materiam ad perniciem suam conuertit.

60 *Quomodo his consulet confessarius, qui peccata sua confiteri erubescunt, vel imparati eum adeunt.*

Perniciosior autem est illorum culpa existimanda, qui, stulta quadam verecundia impediti, peccata sua confiteri non audent. Iis igitur hortando animos addere opportet, monẽdiq; sunt, nihil esse, quod vitia sua aperire vereantur, nullique mirum videri debere, si intelligat homines peccare: qui quidem communis est omniũ morbus, & in humanam imbecillitatem propriè cadit.

Supina confitentium negligentia est castiganda.

Alij sunt, qui vel quòd rarò peccata sua confiteri solent, vel quòd nullam curam, & cogitationem in peruestigandis suis sceleribus posuerunt, nec commissa confessione expedire, nec vnde eius officij initiũ ducendum sit, satis sciunt, quos certè acriùs obiurgare opus est, atque inprimis docere, priusquam ad sacerdotem aliquis adeat, omni studio curãdum esse, vt peccatorum suorũ contritione cõmoueatur: id verò præstari nullo modo posse, nisi ea reminiscendo sigillatim recognoscere studeat.

Pænitẽtes imparati sunt remittendi.

Quare si sacerdos huiusmodi homines prorsus imparatos esse cognouerit, humanissimis verbis à se dimittet, hortabiturque, vt ad cogitanda peccata aliquod spatium sumant, ac deinde reuertantur: quòd si fortè affirmauerint, se in eam rem omne studium, & diligentiam suam contulisse (quoniam sacerdoti maximè verẽdũ est, ne semel dimissi amplius non redeant) audiendi erunt, præsertim, si emendandæ vitæ studium aliquod præseferant, adduciq; possint, vt negligentiam suam accusent, quam se alio tempore diligenti, & accurata meditatione compẽsaturos promittant, in quo tamen magna cautio adhibenda est, si enim, audita Confessione, iudicauerit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, nec in detestandis dolorem pænitenti omninò defuisse, absolui poterit, sin autem vtrumque in eo desiderari animaduerterit auctor illi, & suasor erit,

vt maiorem curam, quod antea dictum est, in excutienda conscientia adhibeat, hominemque, vt blandissimè poterit tractatum, dimittet.

61 *Pudori quorumdam quomodo consulendum.*

Sed quoniam interdum continget, vt mulieres alicuius sceleris in priori Confessione oblitæ iterum ad sacerdotem non audeant redire: quòd vereantur, ne vel in suspicionem magnæ improbitatis populo veniãt, vel singularis religionis laudem quærere existimentur: sæpe tum publicè, tum priuatim docẽdum est, neminẽ tanta memoria esse, qui omnia sua facta, dicta, & cogitata meminisse queat: Qua propter fideles nulla re deterrendos esse, quo minus ad sacerdotem reuertantur, si in memoriam alicuius criminis redierint, quod antea fuerit prætermissum. Hæc igitur, atq; alia huius generis multa in Confessione à sacerdotibus obseruanda erunt, nunc ad tertiam Pœnitentiæ partem, quæ satisfactio appellatur veniendum est.

De Satisfactione tertia Pœnitentiæ parte, eiusq; exequendæ necessitate.

62 *Quid in genere, quidque in materia Confessionis significet Satisfactio.*

Primùm itaque Satisfactionis nomen, & vis exponẽda est. Hinc enim Catholicæ Ecclesiæ hostes amplã occasionem dissidij, & discordiæ cũ maxima Christiani populi pernicie arripuerunt. Est autem Satisfactio rei debitę integra solutio; nam quod satis est, ei videtur nihil deesse; quare cùm de gratiæ reconciliatione loquimur, idem satisfacere significat, quod alteri tantum præstare, quantum irato animo ad vlciscendam iniuriã satis esse possit: atque ita Satisfactio nihil aliud est, quã iniuriæ alteri illatæ compensatio. Quod autem ad hũc locũ pertinet, Satisfactionis nomẽ diuinarũ rerũ doctores ad declarandã eã compensationem vsurparunt, cũ homo pro peccatis commissis Deo aliquid persoluit.

Quid satisfactio generatim sũptasit, doct. sic definiunt in 4. d. 15. & in tit. de rest. spolia.

Quid satisfactio vt ad pænitentiam pertinet, vide caput satisfactio de Pen. dist. 3. & doct. in aliud & Tho. in 4. d. 15. q. 1 ar. 1 q. 1 & in suppl qu. 12. art 3.

63 *Quot sint gradus eius satisfactionis, quæ compensationem aliquam peccati includit.*

Quo in genere quoniam multi gradus esse possunt, hinc fit, vt Satisfactio variè accipiatur, ac prima, quidẽ & præstantissima illa est, qua pro scelerum nostrorum ratione, etiamsi Deus summo iure nobiscum velit agere,

Satisfactionis spiritualis varij gradus, & multiplex acceptio.

re, quicquid a nobis debeatur, cumulatè perſolutum eſt. Hæc verò eiuſmodi eſſe dicitur, quæ nobis Deum propitium, & placatum reddidit, eamque vni Chriſto Domino acceptã ferimus, qui in cruce, pretio pro peccatis noſtris ſoluto, pleniſſimè Deo ſatisfecit. Neque enim vlla res creata tanti eſſe potuit, quę nos tam graui debito liberaret: atque, vt ſanctus Ioannes teſtatur, *a* ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi. Hæc igitur plena, & cumulata eſt ſatisfactio ſcelerum omnium rationi, quæ in hoc ſæculo cõmiſſa ſunt, pariter, æqualiterque reſpondens: cuius pondere hominum actiones apud Deum plurimùm valent, ac ſine ea, nulla prorſus æſtimatione dignę haberentur. Atq; huc Dauidis verba videntur ſpectare: qui poſtquam ſecum ipſe reputans illud protuliſſet: *b* Quid retribuam Domino pro omnibus, quę retribuit mihi? nihil præter hanc ſatisfactionẽ, quàm calicis nomine expreſſit, dignum tot, tantiſq; beneficijs inuenire potuit: quare ſubiecit: *c* Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo.

Primò. Propria, & plena ſatisfactio christo eſt adſcribẽda, vide Th. in 3 p. q. 48 arti 3 & cont Gen. li. 4 ca. cap. 55
a 1 Io. 2. 2 vide item. Ioa. 1 29 & 2. Cor. 5 19. 20. 21. & Eph. 2 4. 5 2 & Heb. 9. 11 12. 13.
b Pſ. 115. 12
c Ibi. 13. Secũdò accipitur pro ſatisfactione Sacramentali, & canonica, quæ pro pęnæ impoſitæ à ſacerdote cum propoſito vitæ emendandæ perſolutio. Tertiò accipitur pro ſatisfactione vlt ò ſuſcepta.

Alterum ſatisfactionis genus eſt ea, quę & canonica appellatur, & certo temporis ſpatio definita perficitur. Quare antiquiſſimæ Eccleſiæ vſu receptum eſt, vt cùm pœnitẽtes à peccatis ſoluuntur, pęna aliqua eis irrogetur, cuius pęnæ ſolutio Satiſfactio vocari conſueuit.

Eodem verò nomine quodlibet pęnæ genus ſignificatur, quam pro peccatis, non quidem a ſacerdote conſtitutam, ſed ſponte noſtra ſuſceptam, atque à nobis ipſis repetitam ſuſtinemus.

Tr. Syn. ſeſ. 14 de pęn. c. 8 & 9 c. 13 de hac ſatisfactione ſcripſerunt. Tertulli. de pęn. Cypr. ep. 59 ad Fid. & 10 ad Cler. Au. in Euchir. c. 70
d Anſelm 1. cur. Deus hom. 32

64 *Quid ſit hac ſatiſfatio, qua ad Sacramentum Pœnitentiæ pertinet.*

Verùm hæc ad Pœnitẽtiam, vt Sacramẽtum eſt, minimè pertinet, ſed illa tantùm Sacramenti pars cenſenda eſt, quam diximus ex præcepto ſacerdotis Deo pro peccatis dependi: hoc adiuncto, vt ſtatutum cum animo, & deliberatum habeamus, peccata in poſterum omni ſtudio vitare, ita enim *d* nonnulli definierunt. Satisfacere eſt Deo debitum honorem impendere. Quòd autem nemo debitum honorem Deo poſſit tribuere,

nisi

nisi qui peccata omninò vitare instituat, satis apparet. *a* Et satisfacere est peccatorū causas excidere, & eorū suggestioni additum non indulgere. In quam sententiā alij senserunt, Satisfactionem esse purgationē, qua eluitur quicquid sordium propter peccati maculam in anima resedit, atq; à pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, absoluimur. Quæ cùm ita sint: facilè erit fidelibus persuadere, quàm necessarium sit, vt pęnitentes in hoc satisfactionis studio se exerceant.

a Aug. de Eccl. dogm. c. 54 & hab. pen. d 1 c. satisfactio.

Duo sunt quæ peccatum consequuntur macula animæ, & pęna. Heb. 2. 11

65 *Non semper cum remissione pęna æterna, quę consequitur condonationem culpæ, pœna temporalis remittitur.*

Pęna æterna cum remissione culpæ semper remittitur temporalis nō item, Tri Syn. sess. 14 de pœn. c. 8 c. 12 & 15

Docendi enim sunt duo esse, quæ peccatum consequuntur, macula, & pœna: ac quamuis semper, culpa dimissa, simul etiā æternæ mortis supplicium, apud inferos constitutum, condonetur: tamen non semper cōtingit, quemadmodum à Tridentina Synodo declaratū est, vt Dominus peccatorum reliquias, & pęnam certo tempore definitā, quæ peccatis debetur, remittat. Cuius rei perspicua sunt exēpla in sacris litteris: *b* Genesis tertio capite, *c* Num. xij. & xx. & *d* alijs permultis locis: Sed illud Dauidis clarissimum, & maximè illustre intuemur, cui, etsi Nathan dixerat: *e* Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris: is tamen grauissimas pęnas vltrò subijt, Dei misericordiam his verbis noctes, diesque implorans *f* Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Quibus verbis illud petitum est a Domino, vt non solùm crimina, sed pęnam etiam crimini debitam cōdonaret, atque a peccati reliquijs purgatum in pristinum decoris, & integritatis statum restitueret. Atque hęc cum summis precibus peteret; eum tamen Dominus, *g* tum filij ex adulterio suscepti, *h* tum Absalonis, quem vnicè diligebat, defectione, & *i* morte mulctauit, alijsque penis, & calamitatibus effecit, quas illi antea intentarat. In Exodo etiam, *k* etsi Dominus Moysis precibus exoratus populo idolatræ pepercerat, tamen minatus est, se tanti flagitij graues pœnas re-

b Gen. 3 17 18.
c Num. 12 12 11 & 20 12 21
d Ex. 32 33 36. Num. 14 22 22
e 2 Reg. 12 13
f Psal. 50 4
Ps 91 8 vide item Au. l. 2 de pecc. merit. & remiss. ca. 34 & 22 cō. Faust. 67 & in Ioan. tr. 124. Greg. li. 9 mor. c 27 Chry. ho. 8 ad pop. Ant.
e 2 Reg. 12 13 14 vide item Aug. l. c. 11. 12.
f Ps 50 4 5.
g 2 Reg. 12 18
h 2 Reg. 15
i 2 Reg. 18 1. 4
k Exod. 32 33 Vide item Aug. in ench c. 76 citatum de Pœn. d. 3 cap. cauendum

 petitu-

petiturum esse: ipseq; Moyses testatus est fore, vt illud Dominus seuerissimè in tertiam,& quartam vsque generationem vlsciscceretur. Hæc verò a sanctis Patribus in Ecclesia Catholica semper tradita esse, ipsorum auctoritate apertissimè comprobatur.

dñi & c. 36. Hie in epit. Pau. ep. 27 Am. li. 1 de pęn c. 16 & li. 2 ca. 5 vide item Canones Pęnitentiales, qui partim a quibusdam viris peculiariter sunt cõscripti, partim in ipso iuris canonici corpore habētur, qui in prima Synod. Mediolanensi iussu Reuerendiss. mi Cardinalis Battholam. simul collecti extant.

66 *Quare non tantùm indulgeat Deus homini per Sacramentum Pœnitentiæ, quantùm per Baptismum.*

Pluribus de causis omnis pęna Sacramento pœnitentiæ, vt in Baptismo nõ remittitur. Tr. Syn. eadem sess. 14 c. 8.

Verùm, qua de causa factum sit, vt pęna omnis Pœnitentiæ Sacramento, æquè ac Baptismo nõ condonetur, præclarè à sancta Tridentina Synodo explicatum est, his verbis: Diuinæ iustitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismũ per ignorantiam deliquerint: aliter verò, qui semel à peccati, & Dæmonis seruitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono *a* scienter templum Dei violare, *b* & Spiritum sanctum contristare non formidauerint.

Prima ratio. *a* 1 Cor. 3. 17. *b* Eph 4 30 Secunda ratio. *c* Heb. 10 29 *d* Rom. 25 *e* Psal. 50 19. S. Au. Euch. ca. 5. 65 & hab de de pœn. d. 1 ca. in actione & in 4 Sent. d. 20

Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis absque vlla satisfactione peccata dimittantur: vt, occasione accepta, peccata leuiora putantes, *c* veluti iniurij, & contumeliosi Spiritui sancto in grauiora labamur, *d* thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere à peccato reuocant, & quasi fræno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnę, cautioresque, & vigilantiores in posterum pęnitentes efficiunt.

Accedit, vt tanquam testificationes quędam sint doloris, qué ex commissis peccatis capimus, qua ratione Ecclesiæ fit satis, quæ nostris sceleribus grauiter offensa est; nam, vt sanctus Augustinus ait: *e* Cor contritum, & humiliatum Deus non spernit; verùm quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri; neque in aliorum notiam per verba, vel alia quæcunque signa procedit: rectè ab ijs, qui Ecclesiæ, præsunt, tempora Pęnitentiæ constituuntur: vt Ecclesiæ, in qua peccata ipsa remittuntur, satisfiat.

67 *Quomodo ex pœnis nobis inflictis alij iuuentur.*

Præterea Pænitentiæ nostræ exempla alios docent; quomodo ipsi vitam instituere, & pietatem sequi debeant. Cùm enim pœnas pro peccatis nobis irrogatas cæteri homines intuentur; & summam cautionem sibi

in-

in omni vita adhibendam,& mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientissimè illud ab Ecclesia obseruatū est: vt cùm ab aliquo publicè flagitium commissum esset, publica etiam Pœnitentia ei indiceretur, vt cæteri timore perterriti deinceps peccata diligentiùs vitarent: quod etiam in occultis criminibus, quæ grauiora essent, interdum fieri solitum erat. Sed in publicis, vt diximus, hoc perpetuum fuit, vt, qui ea cōmiserant, antequam publicam Pœnitentiam suscepissent, non absoluerentur. Interim verò Pastores pro eorum salute Deum rogabant, atque, vt ipsi etiam pœnitētes idem facerent, eos hortari non desinebant. Quo in genere sūma fuit sancti Ambrosij cura, & sollicitudo: cuius lachrymis fertur quàmplurimos, qui duro animo ad Pœnitentiæ Sacramentum accesserant, ita emollitos esse, vt veræ contritionis dolorem conceperint. Verùm postea tantū de veteris disciplinę seueritate remissum est: atque ita charitas refrixit, vt iam plerique ex fidelibus ad peccatorum veniam impetrandam nullum intimum animi dolorem, atque gemitum cordis necessarium putent: sed illud satis esse arbitrentur, si speciem tantùm dolentis habeant.

Publica crimina publicè expiari, olim moris fuit.

vid: Au. l. 5 de ciu. c. 26 & epi. 54. & in li. ho. 49. & de vera, fal. pæn. cap. 11 Ter. in l. de pę. & de pudi.

Amb. l. 1 de vnica pœn. cap. 10 quod habet de pœn. d 3. c. reperiūtur. Cyp. de laps. Conc. Agath. citatū d. 9 ca. pæn. & & ex. in capite & alia multa ibid & de pęn. dist. 3 Paulinus in vita Ambrosij sub. finem.

Quam sit eneruata verus discipli. Quinta ratio.

68 *Per Pœnitentiam Christo assimilamur.*

Deinde verò huiusmodi pęnarum perpessione consequitur, vt capiti nostri Iesu Christi, *a* in quo passus est ipse,& tentatus similitudinem,& imaginē geramus: nihil enim tam deforme videri potest, vt à sancto Bernardo dictū est, quàm sub spinoso capite delicatū esse membrum: nam, teste Apostolo *b* cohæredes sumus Christi, si tamen compatimur:& quod alio loco scripsit *c* si commortui sumus,& conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

a Heb 2. 13 D. Bernard ser. 5 de omnib. sanctis.

b Rom. 8 17.

c 2. Tim. 2 11. 12 Vide item D Th. in 3 p. q. 38 art. 4 & 5 D. Bern. in ser. de cęna Dom. Sanate, & vulnere peccati curatis remanet cicatrix.

99 *Quomodo post Dei misericordiam in peccato iustitia etiam locus sit.*

Diuus etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ,& plagam, ac turpitudinem quidem ipsam Dei misericordia tolli: verùm sanandis peccatorum plagis valdè necessariam esse eam curam, quæ in remedio Pęnitentiæ adhibetur: quemadmodum

enim sanato vulnere cicatrices quædam remanēt, quæ & ipsæ curandę sunt: ita in anima, culpa condonata, supersunt peccatorum reliquiæ purgandæ. Idem planè D. Chrysostomi sententia confirmat, cùm ait: Non satis est sagittam ex corpore extrahi, sed plaga quoque à sagitta inflicta sananda est: sic etiam in anima post acceptam peccati veniam pęnitentia curanda est plaga relicta. Frequentissimè enim à sancto Augustino docemur duo hæc in Pænitentia animaduertenda esse, Dei misericordiam, & iustitiam: misericordiam, qua peccata, & pęnas æternas illi debitas condonat: iustitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit.

Chrys. ho. 0 ad pop. Ant. s. Au. in Ps. 50 ad vers. Ecce enim veritatē. Duo in pę. animaduertenda. Sexta ratio.

70 *Per pœnitentiam pœnas à Deo nobis præparatas effugimus.*

Postremò Pęnitentiæ pęna à nobis suscepta Dei animaduersionem, suppliciaque in nos constituta antevertitit; ita enim docet Apostolus, cùm ait: *a* Si nosmetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur: Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Quæ cùm fidelibus explicata fuerint, vix fieri poterit, quò minus ad Pęnitentiæ opera maximè excitentur.

a 1. Cor. 11 31 32 Passionis Christi meritoopera nostra sunt & meritoria, & satisfactoria. Trid. syn sess. 14 de pæn. c. 8 c. 13 14 & sess. 6 de iust. c. 16. Videatur etiā c. 4 de ora. Dominica.

71 *Vnde nostra opera sint cùm meritoria, tum etiam satisfactoria.*

Eius autem quanta vis sit, ex eo colligitur, quòd tota à Christi Domini passionis merito pendeat: quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur. Alterum est, vt immortalis glorię pręmia mereamur, ita vt *b* calix etiam aquæ frigidæ, quam in eius nomine dederimus, mercede non careat: Alterum, vt pro peccatis nostris satisfaciamus.

b Matt. 10 42 & Mar. 9 41 Merita sanctorum quomodo etiā alijs prosint. & vnde ? Ecclesię Catholicæ thesaurus sit collectus. Conc. Trid. sess. 14 c. 3 Greg. in c. 9 l b 1 reg. & Bas. in reg. breu. q. 12

72 *Christi satisfactionem, & meritum nostra satisfactio non obscurat.*

Neque verò perfectissimam, & cumulatissimam Christi Domini satisfactionē obscurat: sed illud potius contra euenit, vt multò clariorem, & illustriorē reddat. Eò enim copiosior Christi gratia videtur esse, quòd nō solùm ea nobiscum communicantur, quæ ipse solus, sed illa etiam, quæ tanquā caput in membra suis sanctis, &

iustis

iustis hominibus promeruit, ac persoluit: Qua ratione fieri perspicuum est, vt iustæ, & honestæ piorum actiones tantùm ponderis, & dignitatis habeant. Christus enim Dominus tanquam *a* caput in membra, & *b* vitis in palmites, gratiā suam in eos, qui sibi per charitatem coniuncti sunt, continenter infundit. Quæ quidem *c* gratia bona opera nostra semper antecedit, comitatur, & consequitur, & sine qua mereri, aut satisfacere Deo nullo modo possumus. Atque ita fit, vt iustis nihil deesse videatur, cùm operibus, quæ Dei virtute efficiunt, & diuinæ legi pro humana, mortaliq; conditione satisfacere, & vitam æternam, quam, scilicet, si Dei gratia ornati è *d* vita decesserint, consequentur, mereri possint, nota est enim illa Saluatoris vox: *e* Qui autem biberit ex hac acqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

a Eph.4 5
b Ioan. 15. 4.5 678.
Hæc ad verbū transsumpta sūt ex ses.6 ca. 16 Tr. Syn.
c Gratia Dei bona opera præuenit, cōsequitur, & comitatur Côc. Arausi. c.18 au. de correp. & gra. c. 12 & de gratia, & libero arbit. c. 5. & ser. 15 de verb. Apo Ful. l.1 ad Mo c 11 12 Vitam æternā cū Dei gratia mereri possumus.

73 *Ad hoc, vt opus aliquod veram vim satisfaciendi habeat, quæ sint potissimùm necessaria.*

Sed duo præcipuè in Satisfactione requiruntur: primum est, vt is, qui satisfacit, iustus sit, ac Dei amicus. Opera enim; *f* quę sine fide, & *g* charitate fiunt, nullo modo Deo grata esse possunt: alterum, vt *h* eiusmodi opera suscipiantur, quę natura sua molestiam, & dolorē afferant: cùm enim præteritorū scelerum compensationes sint, atque, vt S. *i* Martyr. Cyp. ait, redēptrices peccatorum; omninò necesse est, vt aliquid acerbitatis habeant Quamquam non semper illud consequitur: vt, qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant. Sæpè enim vel patiendi consuetudo, vel accensa in Deum charitas efficit: vt, quæ perpessu grauissima sunt, ne sentiantur quidem. Nec tamen idcirco fit, quominus ea ipsa opera satisfaciendi vim habeant, siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita eius amore, & pietate inflammari, vt acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil ferè incommodi sentiant, aut omnia lætissimò animo perferant.

d 1. Cor. 15. 58 & 2 Cori. 4 17 & 2 Timo.4 & Heb.6 10 & 10 34 35. 36. Iusti quomodo diuinæ legi satisfaciant.
e Ioan. 4 13 14.
Quę ad veram satisfactionem requirantur.
Opera impiorū nō sunt Deo grata, aut satisfactoria.
f Rom. 14 13.
Heb. 11 6
g Cor 13 3 vide Tho. in 4 d. 15 q. 1 art, 3 q. 1 in

74 *Quot sint opera Satisfactionis.*

Verū omne Satisfactionis genus Pastores docebūt

ad hæc tria præcipue conferendum eſſe, orationem, ie-iunium, & eleemoſynam: quę quidem tribus bonis animæ corporis, & ijs, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia à Deo accepimus, reſpondent, nihil verò aptius, & conuenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices eſſe poteſt. Nam cum *a* omne, quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis ſit, aut concupiſcẽtia oculorum, aut ſuperbia vitæ: nemo non videt, hiſce tribus morbi cauſis totidem medicinas, priori ſcilicet, ieiunium, alteri, lemoſynam, tertiæ orationem rectiſſimè opponi. Preterea, ſi eos etiam, qui peccatis noſtris offenduntur, ſpectemus: facilè erit intelligere, cur ad hęc tria potiſſimùm, omnis ſatisfactio referatur. Hi verò ſunt Deus, proximus, nos ipſi. Quare Deum oratione placamus, proximo eleemoſyna ſatisfacimus, nos ipſos verò ieiunio caſtigamus.

75 *Afflictiones, quæ extrinſecùs hominibus immittuntur ſunt etiam ſatiſfactoriæ.*

Sed quoniam multæ, variæque ærumnæ, & calamitàtes, dum in hac vita ſumus, nos præmunt: illud maximè fideles docendi ſunt, eos, qui patienti animo, quicquid laborioſi, & incommodi Deus immiſerit, ferant, amplam ſatisfaciendi, & merendi materiam nactos eſſe; qui autem inuiti, & repugnantes pœnam huiuſmodi ſuſtineant, omni ſatisfactionis fructu priuari; ſed Dei tantùm, peccata iuſto iudicio vlciſcentis, animaduerſionem, & ſupplicium perferre.

76 *Vnus pro alio ſatisfacere, non autem confiteri, aut conterere poteſt.*

In eo verò ſumma Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prædicanda eſt, qui humanę imbecillitati hoc condonauit, vt vnus poſſet pro altero ſatisfacere, quod quidẽ huius partis Pęnitentiæ maximè proprium eſt. Vt enim quod ad Contritionem, & Confeſſionem attinet, nemo pro altero dolere, aut cõfiteri poteſt: ita, qui diuina gratia præditi ſunt, alterius nomine poſſunt, quod Deo debetur, perſoluere, quare fit, vt quodam pacto alter alterius onera portare videatur. Nec verò de hoc cuiquam fidelium dubi-

d. 15 q. 1 ar. 1 q. 1. & in ſup. 3 p. q. 15 ar. 1. Cyp. li. 1 epi. 3 poſt medium.

Satisfactio noſtra omnis oratione, ieiunio, eleemoſyna concluditur Tr. Syn ſeſ. 14 de pęn. can. 13 Leo. ſer. 1 de ieiun. 10 mẽs. Ber. in ſẽt. ſect. 11. Th. in ſup. 3 c 14 ar. 3 tribus morbis tres medicinæ opponendæ.

a Io c. 1 6. Peccato Deũ proximum, & nos ipſos offendimus. Etiã afflictiones huius vitę patienter toleratæ ſunt ſatisfactoriæ. Conc. Tri. ſeſ. 14. c. 9 & cano. 13 vide item c. ſunt plures, de pęn. d. 3. & Th. in ſup. qu. 15 art. 2.

Satisfacere poteſt vnus pro alio Th. in 4 d. 10 q. 3. & in ſuppl q 13 ar. 2

Nemo poteſt pro altero conteri, aut confiteri de pęn. d. 3 ca. quæ pęnitet.

dubitandi locus relictus est, qui in Apostolorum symbolo Sanctorum communionem confitemur, nam cum omnes eodē Baptismo abluti Christo renascamur, eorundem Sacramentorum participes simus, in primis verò eiusdem corporis, & sanguinis Christi Domini cibo, & potu recreemur: hoc apertissimè demonstrat, *a* nos omnes esse eiusdem corporis membra. Quemadmodum igitur neq; pes suę tantùm sed etiam oculorum vtilitatis causa munere suo fungitur: neq; rursus, quòd oculi videant, ad illorum própriam, sed ad communem omnium membrorum vtilitatem referendum est: ita communia inter nos Satisfactionis officia existimari debent.

a Rom. 12 4 5. 1 Cor. 12 11. Eph 4 7

77 *Non omnis Satisfactionis virtus alijs communicari potest.*

In satisfactione quidem cernuntur fructus qui alijs communicari non possunt.

Neque tamen id sine vlla exceptione verum est, si commoda omnia, quę ex ea capiuntur, spectemus, nam Satisfactionis opera medicinæ etiā, & orationes quædam sunt, quæ Pęnitenti ad sanandos prauos animi affectus præscribuntur: quo quidem vtilitatis fructu, eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est. Hæc igitur de tribus Pęnitentiæ partibus Contritione, Confessione, Satisfactione copiosè, & dilucidè explicanda erunt.

Arist in 2 Eth. ca. 3 & Tho. in sup. 3 p. qu. 12 art. 3

78 *Illi impendenda non est absolutio, qui rem ablatam restituere non promittit.*

Nulli absolutio impendenda, qui rem ablatā restituere non promittat. S. Amb. in 2. par. summæ Trid. 1 cap. 12 & alij Theologi.

Sed illud in primis à sacerdotibus obseruari oportet, vt audita peccatorum confessione, antequam Pęnitentem à peccatis absoluant, diligenter curent: vt si quid ille fortè de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cuius peccati merito damnandus esse videatur, cumulata satisfactione compenset, nemo enim absoluendus est, nisi prius, quæ cuiusque fuerint, restituere polliceatur. At quoniam multi sunt, quibus, etsi prolixè pollicē-tur, se officio satis esse facturos: tamē certum est, ac deliberatum nunquam promissa exoluere: omnino ij cogendi sunt, vt restituant, sæpeque illud Apostoli eis inculcandum est, vt, *b* Qui furabatur, iam nō furetur; magis autem laboret, operādo manibus suis, quod bonum

b Eph. 4 28 Iuxta peccatorum qualitatē imponenda est satisfactio. Tri. Syn ses. 14 de pæn. c. 8. & can. 1.

est; vt habeat, vnde tribuat necessitatem patienti.

78 *Cuiusmodi satisfactio Pœnitenti imponenda.*

In irroganda autem satisfactionis pœna sacerdotes nihil sibi suo arbitratu statuendum esse, sed omnia iustitia, prudentia, & pietate dirigenda existimabunt. Atque, vt hac regula peccata metiri videantur, & Pęnitentes suorum scelerum grauitatem magis agnoscāt: operæ pretium erit, eis interdum significare, quę pænę quibusdam delictis, ex veterum cānonum præscripto, qui pænitentiales vocantur, constitutæ sint. Igitur vniuersę Satisfactionis modum culpæ ratio temperabit. Sed ex omni Satisfactionum genere maximè conuenit pænitentibus præcipere, vt certis aliquot, & definitis diebus orationi vacent, ac pro omnibus, & præsertim pro ijs, qui ex hac vita in Domino decesserunt, preces Deo faciant. Hortari verò etiam eos oportet, vt sæpe eadem Satisfactionis opera à sacerdote indicta vltrò suscipiāt, ac repetant, atque ita mores suos componāt: vt, ijs omnibus, quæ ad Pęnitentię Sacramentum pertinent, diligenter absolutis, tamē virtutis Pænitentiæ studia nūquam intermittant. Quòd si interdum etiam ob publicam offensionem publica pænitentia prescribenda fuerit, quamuis eam pænitus refugiat, ac deprecetur, non erit facilè audiendus: verùm persuadere ei oportebit, vt quæ tum sibi, tum alijs salutaria futura sunt, libenti, atque alacri animo suscipiat. Hæc de Pænitentiæ Sacramento, singulisque eius partibus ita docenda erunt, vt non solùm ea perfectè fideles intelligant, sed etiam, iuuante Domino, reipsa piè, & religiosè præstare animum inducant.

Vide item cap. tempora & requētia 26 5. q. & de Pœ d, 3 c. mensuram. & vbi ex multis conciliis & Pō tificum decretis quales Pænitentiæ sunt iniungendæ ostenditur.

Veterum canonum rigor subinde inculcandus.

Vide quæ eod. c. sec. 67. notauimus. Quæ Satisfactio pręcipuè sit imponenda. Publicā pęnitentiam deprecanti non mox acquiescendum est.

Videatur paulo ante sect. 67.

DE

DE EXTREMÆ VNC. SACRAMENTO.

CAPVT VI.

1 *Quare Pastores animarum sæpius apud populum de extremæ vnctionis Sacramento agere debeant.*

CVm sancta scripturarum oracula ita doceant: *a* In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis: tacitè Parochi admonentur, nullum tempus prætermittendum esse fidelem populum cohortandi, vt in assidua mortis meditatione versetur. Quoniam autem Extremæ vnctionis Sacramentum non potest supremi illius diei memoriam cõiunctam non habere: facilè intelligitur sæpius de eo agendum esse, non solùm ob eam causam, quòd illarum rerum mysteria, quæ ad salutem pertinent, aperire, & explorare maximè conuenit, sed etiam, quia fideles, *b* moriendi necessitatem omnibus propositam esse animo repentes prauas cupiditates coercebunt. Quare fiet, vt in ipsa mortis expectatione se minus perturbari sentiant: sed immortales Deo gratias agant, qui, vt Baptismi Sacramento aditum nobis ad veram vitam patefecit; ita etiam, vt ex hac mortali vita decedentes expeditiorem ad cœlum viam haberemus, Extremæ vnctionis Sacramentum instituit.

Nouissima sæpe meditanda. Consulatur § sect. postrema 7 art. Sym. Ap. *a* Eccl. 7 10

b Ro. 5 12 Heb. 9 27. Deo magnæ habendæ gratiæ de huius Sacram. institutione.

2 *Quamobrem istud Sacramentum Extrema vnctio appellatur.*

Vt igitur, quæ ad eam explicationem magis necessaria sunt, eodem ferè ordine, qui in alijs Sacramẽtis seruatus est, exponantur: primum illud tradẽdum erit, hoc Sacramentum idcircò Extremam vnctionem appellatum esse, quòd hæc omnium Sacrarũ vnctionum, quas Dominus Saluator noster Ecclesiæ suę cõmendauit, vltima administranda sit. Quare hæc ipsa vnctio à maioribus nostris Sacramentum etiam vnctionis infirmorũ & Sacramentũ exeuntium dicta est: quibus vocabulis

Vide tit. de Sacra vnct. in decretalibus.

fideles in memoriam nouissimi illius temporis facilè reuocare possint.

Ratio nominis. Hugo. de Sacr. par. 15 c. 2 Pet. Dami ser. 1 de ded. Ec. & Th. in suppl. q. 1 ar. 1 Extremã vnctionem verè Sacramentum esse. Th. 4 d. 23 q. 1 ar. 1 & in suppl. qu. 29 c. Tr. Syn sess. 24 de extr. vnc. in proœm. c. 1 et. a Iacob. 5. 14. & Beda in hunc locum, vide item Mo. 6. 13 Conci. Cõstan. Floren. Firent. Cabilonense c. 48 Vuomatc. ẽ sec. 73

3 *Quomodo extremæ vnctioni propria Sacramenti ratio conueniat.*

Quod autem extremæ vnctioni propria Sacramenti ratio conueniat, in primis explanandũ est. Id verò maximè perspicuum fieri potest, si verba, quibus sanctus Iacobus Apostolus huius Sacramẽti legem promulgauit, attẽdamus. *a* Infirmatur quis in vobis; inquit, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. Nam quòd peccata condonari Apostolus affirmat, in eo declarat Sacramenti vim, & naturam. Hanc verò Catholicæ Ecclesiæ de Extrema vnctione perpetuam doctrinã fuisse, cùm alia plura Cõcilia testantur, tùm à Tridentina Synodo hoc ita declaratum est, vt in eos omnes anathematis pœnam constituerint, qui aliter docere, aut sentire audeant. Ac Innocentius quoq; primus hoc Sacramentum fidelibus maximè commendat.

Vnicum est extremæ vnctionis Sacramentum quamuis per plures vnctiones administretur. Vide Th. in suppl. q. 29 ar. 2

4 *Cum hic plures fiant vnctiones, an plura etiam ibidem dici Sacramenta debeant.*

Constanter itaque docendum est à Pastoribus, verum Sacramentum esse: nec plura, sed vnum, quamuis per plures vnctiones administretur; quarum singulis propriæ præces, ac peculiaris forma adhibenda est. Vnum verè est non partium continuatione, quæ diuidi non possint, sed perfectione: cuiusmodi sunt cætera omnia, quę ex pluribus rebus constant. Nam quemadmodum domus quæ ex multis, & diuersis partibus composita est, vna tantùm forma perficitur, ita hoc Sacramentum etsi ex pluribus rebus, & verbis constituitur, vnũ tamen signum est, & vnius rei, quam significat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quæ sint huius Sacramenti partes, Elementum, inquam, & Verbum; hæc enim à sancto *b* Iacobo prætermissa non sunt in quibus singulis sua mysteria licet animaduertere.

b Iacob. 5. 14 Th. vbi sup. a. 4

5 *Quæ sit Extremæ vnctionis materia.*

Eius

Eius igitur elementum siue materia, quemadmodum Concilia, ac præcipuè Tridentinum decreuit, est oleum ab Episcopo consecratum, liquor scilicet, non ex quauis pingui, & crassa materia, sed ex olearum baccis tantummodò expressus. Aptissimè autem hæc materia illud significat, quòd vi Sacramenti interiùs in anima efficitur: nam vt oleum ad mitigandos corporis dolores magnoperè proficit: ita Sacramenti virtus animæ tristitiam, ac dolorem minuit. Oleum præterea sanitatẽ restituit, hilaritatẽ affert, & lumini tanquam pabulũ præbet: tum verò ad recreandas defatigati corporis vires maximè accomodatum est. Quæ omnia, quid in ægroto diuina virtute per huius Sacramẽti administrationem efficiatur, declarant Hæc de materia satis sint.

De mater Cōc. Tr. sess. 14 de Sacramento extremæ vnctio. nis c. 1

De forma Conc. Tr. Thoma. dis. & q. art. 4 q 1 & in sup. ca q ar. Forma huius sacramẽti ex Patrum traditione, & Ecclesiarum consensu probatur.

6 *Qua forma perficiatur hoc Sacramentum.*

Forma verò Sacramenti est verbum, & solemnis illa precatio, quam sacerdos ad singulas vnctiones adhibet, cum inquit: Per istam sanctam vnctionem indulgeat tibi Deus, quidquid oculorum, siue narium, siue tactus vitio deliquisti. Quòd autẽ hæc vera sit, & propria huius Sacramẽti forma, sanctus Iacobus Apostolus significat, cùm ait: *a* & orent super eum, & oratio fidei saluabit infirmum. Ex quo licet cognoscere formam precationis modò proferendam esse: tametsi, quibus potissimùm verbis concipienda sit, Apostolus non expresserit. Verùm hoc ad nos fideli Patrũ traditione permanauit, ita vt omnes Ecclesię eam formę rationem retineant, qua omnium mater, & magistra sancta Ecclesia Romana vtitur, nam etsi aliqui nonnulla verba immutant, cum pro, Indulgeat tibi Deus: ponunt, Remittat, vel Parcat: interdum etiam Sanet, quicquid commisisti: tamen quia nulla sit sententiæ immutatio: constat eamdem ab omnibus formam religiosè seruari.

a Iacob. 5 15

Ecclesia Rom. omnium Ecclesiarum mater, & magistra c. non decet dist. 12 & de sam. Trinit. c. damnamus.

7 *Cur huius Sacramenti forma precationis modo contineatur.*

Nec verò quisquam miretur, cur factum sit, vt aliorũ Sacramẽtorum forma, vel absolutè significet, quod efficit, vt cùm dicimus: Ego te baptizo; aut, Signo te signo crucis, vel tanquam ab imperantibus pronunciē-

Vide Th. ibid. art. 8.

tur, vt cùm Sacrámento Ordinis administrando dicitur: Accipe potestatem: Hęc vna verò Extremæ vnctionis forma precatione quadam absoluatur; id enim optimo iure constitutum est, nam cùm hoc Sacramentum propterea, adhibeatur, vt preter spiritualem gratiam, quam tribuit, sanitatem etiam restituat ægrotis: tamen, quia non semper sequitur, vt egri à morbis conualescant; ob eam causam precatione forma conficitur, vt à Dei benignitate id impetremus, quod Sacramenti vis cõstanti, & perpetuo ordine efficere nõ solet. Adhibentur autem ritus proprij in huius quoque Sacramẽti administratione, sed eorum maxima pars precationes continet, quibus sacerdos ad ægroti salutem impetrandam vtitur, nullum enim est aliud Sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur: ac rectè quidem, quoniam eo potissimùm tempore fideles pijs obsecrationibus addiuuandi sunt, quare, & alij omnes, quos tũ adesse contigerit, & pręcipuè Parochi, debent orare Deum ex animo, & eius misericordiæ laborantis vitam, & salutem omni studio commendare.

Extrema vnctione non tã tũ animus, sed etiã corpus interdũ curatur Syn. Tri. ses. 14 de extrema vnctione cap. 2. & can. 2

Cur in hoc Sacramento tot preces adhibeãtur. Vnctionis extremę sacramentũ à Christo institutum, & quibus conferendum. Tri. Syn. ses. cap. in doct. de sacra. extr. vnct. c. 11 & probat. D Tho. in 4 d. 23 art. 1 q. 3 & in sup. q. 29. art. 3.

8 *Quisnam huius Sacramenti sit auctor.*

Verùm cùm demonstratum sit extremam vnctionem verè, & propriè in Sacramentorum numero habẽdam esse, illud etiam sequitur, eius institutionem à Christo Domino profectam esse, quæ postea à sancto Iacobo Apostolo fidelibus proposita, & promulgata est. Quanquam idem Saluator huius vnctionis specimẽ quoddam dedisse visus est, cùm discipulos suos binos & binos ante faciem suam misit, de illis enim apud Euangelistam ita scriptum est: *b* Exeuntes prædicabant, vt Pænitentiam agerent, & dæmonia multa eijciebant, & vngebant oleo multos ægrotos, & sanabant: quam quidem vnctionem non ab Apostolis inuentam, sed à Domino præceptam, non naturali aliqua virtute præditam, sed mysticam potius ad sanandos animos, quàm ad corpora curanda, institutam fuisse credendum est. Quam rẽ sãcti Dionysius, Ambrosius, Chrysostomus, & Gregorius Magnus asserunt, vt nullo modo dubitãdum sit quin hoc vnum ex septem Ecclesiæ Catholicæ

a Io. 5 14 & 15.

b Marc. 6 13

Extremæ vnctionis vsus Apostolis à Domino est imperatus Chry. li. 5 de sacer. ante medium D. Bern. in vita Malach.

Sacra

Sacramentis summa cum religione accipere oporteat.

9 Extrema vnctio quibus administranda sit

Sed docendi sunt fideles, quamuis hoc Sacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus administrãdum non sit. Ac primum excipiũtur, qui sano, & firmo corpore sunt: eijs enim Extremam vnctionem tribuendam non esse, & Apostolus docet, cum inquit: *a* Infirmatur quis in vobis? & ratio ostendit, si quidem ob eam rem instituta est, non modò vt animæ, sed etiam vt corpori medicinam afferat. Cùm igitur illi tantùm, qui morbo laborant, curatione indigeant, idcirco ijs etiam, qui adeò periculosè ægrotare videntur vt ne supremus illis vitæ dies instet, metuendum sit, hoc Sacramentum præberi debet. In quo tamẽ grauissimè peccant, qui illud tempus ægroti vngendi obseruare solent, cum iam, omni salutis spe amissa, vita, & sensibus carere incipiat: constat enim ad vberiorem Sacramenti gratiam percipiendam plurimùm valere: si ægrotus, cùm in eo adhuc integra mens, & ratio viget: fidemque, & religiosam animi voluntatem afferre potest, sacro oleo, liniatur. Quare Parochis animaduertẽdum est, vt eo potissimùm tempore cælestem medicinam adhibeant, illam quidem semper vi sua admodum salutarem, cùm eorum etiam pietate, & religione, qui curandi sunt, magis profuturam intellexerint.

Nemini igitur, qui grauiori morbo affectus non sit, Sacramentum Vnctionis dare licet, tametsi vitæ periculum adeat: vel quia periculosam nauigationẽ paret, vel quia prælium initurus sit, à quo illi certa mors impendeat: vel etiam si capitis damnatus ad supplicium raperetur. Omnes præterea, qui rationis vsu carent, ad hoc Sacramentum suscipiendum apti non sunt; & pueri, qui peccata admittunt, quorum reliquias sanare huius Sacramenti remedio opus sit; amentes item, & furiosi, nisi interdum rationis vsum haberent, & eo potissimùm tempore pij animi significationem darent, peterentque, vt sacro oleo vngerentur, nam, qui ab ipso ortu nunquam mentis, & rationis compos fuit; vngendus non est; secus verò, si ægrotus, cùm mente

adhuc

Conc. Meld. c. 1 teste Burchar. l. 4 c. 75 Theop. in Mat. Au lib. de visit infir. li. 2 c. 4 & in li. de rect. fide Cath. & de temp. ser. 2 5 & Car. mar. l. 1 de leg. fran. c. 136 Haymo item super E. uang. vt recent prætermittam Magistrum sent. in 4 d. 23 & quotquot cum postea secuti sunt. Imo vero etiam Tert. in 1 de præs. si Pamelio credimus extreme vnctionẽ omnib. administranda Primo si m., & sanitas ... Tho. in 4 d. 23 q. 2 ar. 1 q. 1 & in suppl qu. 32 art. 1 Iacob 5

14 Tempestuo S egro is adhibe i debent hec vnctio.

Sano periculũ mortis adeunti non detur extrem. vnctio.

Secũdo, pueris, & insani non sunt inungendi, Tho. in qu. 32 art. 34.

adhuc integra huius Sacramenti participes fieri voluiſſet, poſtea in inſaniam, & furorem incidit.

10 *Quæ corporis partes debeant inungi.*

Quæ corporis partes vngi debeant Tr. Syn. de extrema vnctione ſeſ. 14 c. 3 & can. 3 Th. vbi ſup. 1 6.

Non ſunt autem omnes corporis partes vngendæ: ſed eæ tantū, quas veluti ſenſuum inſtrumenta homini natura attribuit: oculi propter viſionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter guſtum, vel ſermonem, manus propter tactum: qui tametſi toto corpore æquabiliter fuſus eſt, in ea tamen parte maximè viget. Hunc autem vngendi ritum vniuerſalis Eccleſia retinet, atque etiam huius Sacramenti naturæ optimè conuenit; medicaméti enim eſt inſtar. Ac quoniam in corporis morbis, quamuis vniuerſum corpus malè affectum ſit, tamen illi tantùm parti curatio adhibetur, a qua tanquam a fonte, & origine morbus manat: idcircò nō totum corpus, ſed ea membra, in quibus potiſſimùm ſentiendi vis eminet, Renes etiam veluti libidinis, & voluptatis ſedes, vnguntur: tum pedes, qui nobis greſſus, & ad locum mouendi principium ſunt.

Renes, Pedes.

In vna eadem que ægrotatione non eſt iteranda vnctio. Tho. in 4. d. 23 q. 1 art. 7. & in ſup. q. 33 ar.

11 *Extrema vnctio iterari poteſt.*

In quibus illud obſeruare oportet, in vna, eademque ægrotatione, cùm æget in eodem vitæ periculo poſitus eſt, ſemel tantùm vngendum eſſe, quòd ſi poſt ſuſceptā hanc vnctionem æger conualuerit, quoties poſtea in id vitę diſcrimen inciderit, toties eiuſdem Sacraméti ſubſidium ei poterit adhiberi, ex quo patet in eorum Sacramentorū numero, quę iterari ſolent, reponendum eſſe.

Primò vnctionē precedat Eucharistiæ, & Pænite Sacramentū, vide quę notauimus ſup c. 5 ſec. 46 & Tho in ſup. q. 30 art. 1

12 *Qua religione, & præparatione debeat iſtud Sacramentum ſuſcipi.*

Quoniam verò omni ſtudio curare oportet, ne quid Sacramenti gratiam impediat: ei verò nihil magis aduerſatur, quàm alicuius peccati mortiféri conſcientia: ſeruanda eſt Catholicæ Eccleſiæ perpetua conſuetudo vt ante Extremam vnctionem Pęnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramentum adminiſtretur.

Secundò eſt firma fide ſuſcipienda.

Ac deinde ægroto Parochi perſuadere ſtudeant, vt ea fide ſe vngēdum ſacerdoti præbeat, qua olim, qui ab Apoſtolis ſanandi erant, ſe ipſos offerre conſueuerat, in primis autem animæ ſalus, deinde corporis valetudo

cum

cum illa adiunctione, si, ea ad æternam gloriam profutura sit, expetenda est. Nec verò dubitare fideles debēt quin sanctæ, illæ & solemnes preces à Deo audiantur; quibus sacerdos non suam, sed Ecclesiæ, & Domini nostri Iesu Christi personam gerens, vtitur. Qua vna maximè recohortandi sunt; vt huius saluberrimi olei Sacramentum sanctè, & religiosè sibi administrandum curent, cum & acrior pugna instare, & vires tum corporis deficere videantur.

Tert. 6, temnestiuè est adhibenda.

13 *Quo ministrante hoc Sacramētum percipiendū sit.*

Iam verò qui Extremæ vnctionis minister sit, ab eodem Apostolo, qui Domini legem promulgauit, didicimus: inquit enim; *a* Inducat presbyteros, quo nomine nō eos significare, qui ætate prouectiores sunt, quemadmodum sapienter Trid. Syn. exponit, aut qui in populo principem locum obtinent, sed sacerdotes, qui ab ipsis Episcopis per manuū impositionem ritè ordinati sunt: Sacerdoti igitur huius sacramenti administratio commissa est. Neque tamen ex sanctæ Ecclesiæ decreto cuiuis sacerdoti, sed proprio Pastori, qui iurisdictionem habeat, siue alteri, cui ille eius muneris fungendi potestatem fecerit, hoc Sacramentum administrare licet. Illud verò maximè animaduertendum est, sacerdotem in ea administratione; quemadmodum etiam in alijs Sacramentis fit, Christi Domini nostri, & sanctæ Ecclesiæ eius sponsæ personam sustinere.

Sacerdos huius Sacramenti est minister loco Christi.

a Iac. 5. 14 Trid. Syn. ses. 14 de extremavnctio ne c. 3 & c. 4 vide item Th. in 4 d. 23 q. 1 art. 2 & in supp. q. 31, att. 1.

14 *Qui fructus ex huius Sacramenti vsu ad homines redeant.*

Explicandæ sunt etiam accuratiùs vtilitates, quas ex hoc Sacramēto capimus: vt, si nihil aliud fideles ad eius vsum possit allicere, ipsa saltem vtilitate ducuntur: cum ita comparatum sit, vt omnia ferè nostris commodis metiamur. Docebunt igitur Pastores hoc Sacramento gratiā tribui, quæ peccata, & in primis quidem leuiora, &, vt communi nomine appellantur venialia, remittit: exitiales enim culpę Pęnitentiæ Sacramento tolluntur: Neq; enim hoc Sacramentum primario loco ad grauiorum criminum remissionem institutum est: sed Baptismus tantùm, & Pœnitentia vi sua hoc efficiunt.

Quæ vtilitates ex huius Sacramenti vsu proueniant.

Tri. Syn. ibi c. 2. prima vtilitas est quod peccata venialia delet. Vide Con. Trid. c. 2. de extr. vnct. & can. 2 ses. 4 & Th. in supp. q. 30 ar. 1.

Altera

Secundò animas confirmat. Quo tempore hoc sacramentum sit suscipiendum Trid. Syn. ib. cap. 3

Altera est sacræ vnctionis vtilitas, quòd animam a languore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & à ceteris omnibus peccati reliquijs liberat. Tempus autem huic curationi opportunissimum existimandum est, cùm graui morbo affligimur, ac vitæ periculum impendet. Etenim homini natura insitum est, vt nihil in rebus humanis æquè ac mortem pertimescat, auget autem magnoperè hunc timorem præteritorum scelerũ memoria; cùm præsertim grauissima conscientiæ nostræ accusatio nos vrgeat; vt enim scriptum est; *a* Venient in peccatorum suorum cogitationem timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates ipsorum.

a. Sap. 4. 21

Deinde illa cura & cogitatio vehemẽter angit, quòd paulò post *b* stare oporteat ante tribunal Dei, à quo de nobis iustissima pro eo, ac meriti fuerimus, sententia ferenda sit. Sæpe autem euenit, vt fideles hoc errore perculsi se miris modis exagitari sentiant. Nihil autem ad mentis tranquillitatem magis conducit, quàm si tristitiam abijciamus, & læto animo *c* Domini aduentum expectemus, paratiq; simus, *d* Depositum nostrũ, quandocunque illud à nobis repetere voluerit, libenter reddere. Vt igitur hac sollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio, & sancto gaudio repleatur, extremæ vnctionis Sacramentum efficit.

b Rom. 14. 24. 2. Cor. 5. 10

c Tit. 2. 13

d 2. Tim. 1. 12

15 *Quomodo in animæ exitu dæmones nobis insidietur.*

Tertiò aduersus diaboli insultus nos munit. Vide Cyril. Alex. in li. de exitu animæ. Greg. l. 24. mor. c. 17. & 18. Ioa. Clim. in lib. de 30 gradib. tra. 7. Eus. Emis. ho. 1. ad mon.

Præterea aliud etiam, quod meritò omnium maximum videri potest, ex eo consequimur, nam etsi humani generis hostis, *e* quoad viuimus, nunquam desinit de interitu, & exitio nostro cogitare; nullo tamen tempore, vt nos omninò perdat, ac, si fieri possit, spem nobis diuinæ misericordiæ eripiat, vehementiùs omnes neruos contendit, quàm cùm supremum vitæ diem appropinquare animaduerterit. Quamobrẽ fidelibus arma, & vires hoc Sacramento subministrantur, quibus aduersarij vim, & impetum frangere, & illi fortiter repugnare possint, alleuiatur enim, & erigitur ægri animus diuinæ bonitatis spe; eaq; confirmatus mori hi incommoda omnia fert leuiùs, ac ipsius Dæmonis *f* calcaneo insidiantis artificium, & calliditatem faciliùs eludit.

e 1. Pet. 5. 8.

f Gen. 3. 15.

17 Quo-

19 *Quomodo ex hoc Sacramento possit corpori sanitas accedere.*

Accedit postremò, siquidem profutura sit, etiam corporis sanitas. Quod si egroti eo tempore eam minus consequuntur, id quidem non Sacramenti vitio, sed ob eam potius causam euenire credendum est, quòd eorũ magna pars, vel qui sacro oleo perunguntur, vel à quibus administratur, fides infirmior est; testatur enim *a* Euangelista Dominum apud suos multas virtutes non fecisse propter incredulitatem illorum. Quamquam etiam rectè dici potest Christianam religionem, ex quo altiùs tanquam radices egit in animis hominum, minus iam huiusmodi miraculorum adminiculis indigere quàm olim nascentis Ecclesiæ initio necessaria esse viderentur. Sed tamen hoc loco fides magnoperè excitanda erit, vtcumque enim, quod ad corporis valetudinem attinet, Dei consilio, & voluntate ceciderit, certa spe niti fideles debent, se huius sacri olei virtute spiritualem sanitatem consequuturos esse: futurumque, vt si eos vita decedere cõtingat, præclaræ illius vocis fructum percipiãt, qua scriptum est: *b* Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Hæc de extremæ vnctionis Sacramento breuiter quidem dicta sunt: verùm si hæc ipsa rerum capita à Pastoribus latius, & ea, qua decet diligentia explanata erunt: dubitandum non est quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiant.

Quartò, sanitas corporis, si ita expediat, redditur.

a Matt. 13. 58. Mar. c. 6. 7 Gre. ho. 29. in euan.

Fides, & spes ægrotantium hoc sacramento suscepto est erigenda.

b Apoc. 14. 13.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

CAPVT VII.

1 *Cur Parochi magna diligentia Sacramenti Ordinis doctrinam populo exponere debeant.*

Prætérquam quod initio 2. sess. Trid. Synodi doctrina de sacram ordinis 4 c. & 5 can. est tradita ferè tota posteriori parte cuiusq, sess. decr. de reforma actũ est de eorũ moribus qui ad sacros ordines sint promoti.

a Omnia alia sacramenta ab Ordinis sacramento pẽdent.

Vtilitas doctrinæ de ordinis sacramento.

1. Tim. 1. 7

SI quis aliorum Sacramentorum naturam, & rationẽ diligenter considerarit, facilè perspiciet, ea omnia ab ordinis Sacramento ita pendere; vt sine illo partim confici, & administrari nullo modo queant: partim solemni cæremonia, & religioso quodam ritu, ac cultu carere videantur. Quare necesse est, vt Pastores institutam Sacramentorum doctrinam persequentes eò diligentiùs etiam de Ordinis Sacramento sibi agendum arbitrentur.

Proderit autem maximè hæc explicatio, primùm quidem illis ipsis, deinde alijs, qui Ecclesiasticę vitę rationem ingressi sunt, postremò etiam fideli populo, ipsis, quòd dum in huius argumenti tractatione versantur; a ad eam gratiam excitandam, quam hoc Sacramento adepti sunt magis commouentur: alijs, qui in sortem Domini vocati sunt, partim, vt eodem pietatis studio afficiantur: partim verò, vt earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi vitam sibi ad vlteriores gradus faciliùs munire possint. Reliquis autem fidelibus, primùm quidem, vt intelligant, quo honore digni sint Ecclesię ministri: deinde, quoniam sæpè contingit, vt multi adsint, vel qui spe liberos suos adhuc infantes Ecclesię ministerio destinarint: vel qui sua sponte voluntate illud vitæ genus sequi velint: quos certè minimè ignorare æquum est, quæ præcipuè, ad hanc rationem pertinent.

2 Nulla

2 *Nulla dignitas sacerdotij Ordine in terris excellentior.*

Primùm itaque fidelibus tradendum est, quanta sit huius instituti, si summum eius gradum, hoc est sacerdotium, spectemus, nobilitas, & excellentia. Nam cùm Episcopi, & sacerdotes, tanquam Dei interpretes, & internuntij quidam sint, qui eius nomine diuinam legem & vitæ præcepta homines docent, & ipsius Dei personam in terris gerunt; perspicuum est, eam esse illorum functionem; qua nulla maior excogitari possit, quare meritò non solùm *a* Angeli, sed *b* Dij etiam, quòd Dei immortalis vim, & numen apud nos teneant, appellantur. Quamuis autem omni tempore summam dignitatem obtinuerint, tamen noui testamenti sacerdotes cęteris omnibus honore longè antecellunt; potestas enim tum corpus, & sanguinem Domini nostri conficiendi; & offerendi; tum peccata remittendi, quæ illis collata est, humanam quoque rationem, atque intelligentiam superat: nedum ei aliquid par, & simile interris inueniri queat.

Quanta sit ordinis sacri excellentia. Sacerdotio nihil in terris dignius. vide Ignatium in epi. ad Smyr. Amb. l. 5. ep. 32. Chr. ho. 60 ad pop. Antioch. & in Matt. ho. 83. Nazia. ora. 10. ad suo cine. item Chry. ho. 4 sup. ver. Isa. *a* Malach 7 *b* Exod. 12 28. Const. Mag. apud Ruff. l. 10 Hist. Eccl. c. 1. *c* Ioan 3 17 23. 24. 36 37. *d* Io. 20 ar. 21 Matt. 28 19 *e* Eph. 4 12. quales deligendi ad sacerdotium latius tractatur sect. 26 istius capitis. Tri. Syn. ses 23 de Ordine c. 3 & can. 7. Multa preterea in toto iures corpore ad hęc pertinentia habentur vt d. 23 cap. qui episcopus, & c. his igitur & c. tales & ca. quamquam omnes item dist. 24. cap.

3 *Qui diuinitùs ad sacerdotium, ministeriaq; Ecclesiastica vocati censeantur.*

Deinde verò quemadmodum *c* Saluator noster à Patre, *d* Apostoli autem, & discipuli in vniuersum mundum à Christo Domino missi sunt; ita quotidie sacerdotes eadem, qua illi, potestate præditi ad consummationem sanctorum in opus ministerij in ædificationem corporis Christi mittuntur. Huius igitur tanti officij munus nemini temerè imponendum est: sed ijs tantùm qui illud vitæ sanctitate doctrina, fide, prudẽtia sustinere possint. Nec verò quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Vocari autem à Deo dicuntur, qui à legitimis Ecclesiæ ministris vocantur, nam, qui in hoc ministerium seipsos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intellexisse docendum est cùm inquit: Non mittebam Prophetas & ipsi currebant, quo quidem hominum genere nihil infeliciùs, ac miseriùs, nihil Ecclesiæ Dei calamitosiùs esse potest.

Episcopi,& ea, quando Episcopus & tit. de æqualitate, & ord nę perficiē dotũ, & multa eiusmodi. Vide itē D. Pau ni epi. ad Tit. & Timot. Heb. 5. 4. vide 3 paral. 29. 19 Vocariā D o qui dican tur. Her. 23. 21 vide itē Eus. c 14. 14. & 27. 15. & 20. 9.

4 *Quinam iudicandi sint perperam ad sacros ordines accedere, & aliundè in Ecclesiam ingredi.*

Sed quoniam in omni actione suscipienda megnopere refert, quem sibi quisque finem constituat, (optimè enim fine posito, rectè omnia consequuntur) de eo hoc in primis, qui sacris initiari volunt, admonendi sūt, vt nihil sibi tanto munere indignum proponant: qui quidem locus eò diligentiùs tractandus erit, quò grauiùs hoc tempore ea in re peccare fideles solent. Alij enim eo consilio ad hanc viuendi rationem se conuertunt: vt quæ ad victũ, vestitumque necessaria sunt, parent: ita, vt præter quæstum nihil aliud in sacerdotio, quemadmodum vulgò cæteri omnes in quouis sordidi artificij genere, spectare videantur. Quamuis enim ex Apostoli sententia *a* natura, & diuina lex iubeat, vt qui altari seruit, ex altari viuat: tamen *b* quæstus, & lucri causa ad altare accedere maximum sacrilegium est. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad sacerdotalem ordinem ducit. Alij verò, vt diuitijs affluant, initiari volunt cuius quidem rei illud argumento est, quòd nisi opulentum aliquod Ecclesiasticum beneficium eis deferatur, nullam sacri ordinis cogitationem habent. Hi verò sunt, quos Saluator noster *c* mercenarios appellat, & quos *d* Ezechiel dicebat semetipsos, & non oues pascere, quorum turpitudo, & improbitas non solùm sacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ita vt iam nihil ferè à fideli populo haberi possit contemptius, & abiectius: verùm etiam efficit, vt ipsi nihil amplius ex sacerdotio consequantur, quam Iudas ex Apostolatus munere: quod illi sempiternum exitium attulit. Illi autem *e* ostio in Ecclesiam introire meritò dicuntur, qui à Deo legitimè vocati Ecclesiastica munera eius vnius rei causa suscipiunt, vt Dei honori inseruiant.

Quanta circũspectione ad sacros Ordines accedendum.

Quæstus causa ad sacerdotiũ aspirare sacrilegium est.

a 1 Cor. 9. 10. 11. 12 13. Deut. 18. 1 2. & 25. 4. *b* 1. Ti. 3 8 Ho norum aut diuitiarum spe ad sacerdotiũ procedere perniciosissimũ est *c* Io. 10. 13. *d* Ezechiel 3. 8.

Ambitione, & auaritia eorũ qui verè sunt mercenarij quā tum euilueri sacerdotium.

5 *Qui per ordines sacros se Ecclesiæ dedicarunt, qua parte cæteros è populo superare, & excellere debeant.*

Neque tamen hoc ita accipiendum est, quasi eadem lex æquè omnibus non sit imposita. Homines enim ob eam rem conditi sunt, vt Deum colant, quod præcipuè

pué fideles,qui baptiſmi gratiam conſequuti ſunt, *a* ex toto corde,ex tota anima, ex totis viribus præſtare debent. Verùm, qui ordinis ſacramento initiari volunt, hoc ſibi proponant opus eſt,vt non ſolùm Dei gloriam in omnibus rebus quærant, quod quidem cùm omnibus, tum maximè fidelibus commune eſſe conſtat: ſed etiam,vt alicui certo Eccleſiæ miniſterio addicti *b* in ſanctitate, & iuſtitia illi ſeruiant. Nam vt in exercitu omnes quidem milites imperatoris legibus parent, ſed inter eos tamen alius centurio, alius præfectus eſt, alij alia munera obeunt:ita quamuis omnes fideles pietatẽ, & innocentiam omni ſtudio ſectari debeãt,quibus rebus maximè Deus colitur, eos tamen qui Ordinis Sacramento ſunt initiati, præcipua quædam munera, & functiones in Eccleſia exequi oportet, nam *c* & ſacra pro ſe ipſis,& pro omni populo faciũt, & diuinæ legis vim tradũt;ad eamq;prompto,& alacri animo ſeruandam fideles hortantur,& inſtituunt. *d* & Chriſti Domini ſacramenta,quibus omnis gratia impertitur,& augetur, adminiſtrant: & vt vno verbo cõplectamur, à reliquo populo ſegregati in omnium longè maximo, & præſtatiſſimo miniſterio ſe exercent. His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea explicanda, quæ propria huius ſacramenti ſunt, vt intelligant fideles, qui in Eccleſiaſticum ordinem cooptari volunt, ad quodnam officij genus vocentur, quantaque ipſi Eccleſiæ, eiuſq; miniſtris poteſtas diuinitùs tributa ſit.

6 *Quotuplex ſit poteſtas Eccleſiaſtica.*

Ea autem duplex eſt, ordinis,& iuriſdictionis. Ordinis poteſtas ad verum Chriſti Domini corpus in ſacroſãcta Euchariſtia refertur. Iuriſdictionis verò poteſtas tota in Chriſti corpore myſtico verſatur. Ad eam enim ſpectat Chriſtianum populum gubernare, & moderari & ad æternam, cæleſtemque Beatitudinem dirigere.

7 *Ordinis poteſtas ad quæ ſe extendat.*

Verùm ordinis poteſtas non ſolùm cõſecrandæ Euchariſtię vim,& poteſtatem continent:ſed ad eam accipiendam hominum animos præparat, & idoneos reddit,cęteraque omnia complectitur,quæ ad Euchariſtiã

Omnes homines ideo ſunt conditi,vt Dei honori inſeruiant, ſed hoc excellẽtius pręſtare debẽt qui vltro ſe eccleſię tradiderunt.

a Deut 6.52. Mat.22.37.Lu. 10 27.

b Luc.2.74.75. Admili.

c Heb.5.3.

d Leuit. 10.11. Deut.17.8 9.& 21 6 v. de con. Tole. 21.c.2.& Catch.4 c,20 & cap. epiſcopus nullam d.138. 28 Conc. Trid. ſeſſ 5.c.2. de refor.& ſeſ.24 c.4

e 1.Cor.4.1 Duplex eſt poteſtas ordinis & iuriſdictionis. Th. in ſup. qu. 17.art.3 & doctores alij in 4. ſen. d.11.& colligitur ex c. qui vult de pæn. d. 6.& ex c. omnis de pę & remiſ. & ex Con. Tri. ſeſ.14 c.6.7. Ordinis poteſtas ad quæ ſe extẽdat vide Th. in 4.d,24.q.5.ar.1

Io.21 22. Act.13 3 & 14 2. 1. Ti. 1 32. & 4 14 & 5. 19 21 & 2 Tim.1 7. Heb.13.17
quouis modo referri possunt Eius verò plura ex sacris litteris testimonia afferri possunt; sed illa præclara, & grauissima sunt, quę apud sanctos Ioannēs & Matthęū legūtur; inquit enim Dominus: *a* Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Et: *b* Amen dico vobis: quęcūque alligaueritis super terram, erunt ligata, & in cœlo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo, Quæ quidem loca à Pastoribus ex sanctorum Patrum doctrina, & auctoritate explanata maximum veritati lumen afferre poterunt.

b Matth.18 Sacerdotium nouæ legis quantò præstantius sit sacerdotio legis naturæ. V de c. nihil in sacrificijs de conse. d. 2 & cō Tri. ses. 22. ca. 1 Iren. lib. 4 c. 34. Au. l. 19 de ciu. Dei c. 23 vbi est lex, ib. sacerdotiū Sel. 2 Trid. Syn. de ordine cap. 1.

8 *Christi sacerdotium legis naturæ, vel etiam Moysis sacerdotio sublimius est.*

Hæc autem potestas plurimùm illi præstat, quæ in naturæ lege certis hominibus, qui res sacras curarent, tributa est. Nam, & illa ætas, quæ scriptam legē antecessit, suum sacerdotium, suamq; spiritualem potestatem habuerit, necesse est, cùm legem habuisse satis constet. Hæc duo enim ita coniuncta testatur esse Apostolus *c* vt, eorum altero translato, simul etiam alterum transferri necesse sit. Cùm igitur naturali instinctu homines agnoscerent Deum colendum esse: consequens erat, vt in quauis republica aliqui sacrorum, & diuini cultus procurationi præficerentur, quorum potestas aliquo modo spiritualis diceretur.

c Hebr. cap 12 Abel fuit sacer. Genes. 44. omnesq; primogenitos fuisse sacerdotes scribit Hier. in tra. Hebr. Sacerdotium Christi quantò sit excellētius sacerdotio Aaronis. *d* Hebr. 7. 11 Chry libr. 3. de *e* Psal. 102 1. Hebr. 5 & 7 17. Christi potestas in effectu sacramentorū qualis vide Th in 3 p. q. 64 a. 3

Eadem etiam potestate populus Israeliticus nō caruit; quæ tametsi dignitate superior fuit, quàm illa, qua in lege naturę sacerdotes præditi erant, *d* longè tamen inferior, quā legis Euangelicę spiritualis potestas existimanda est. Hæc enim cælestis est, omnemque angelorum etiam virtutem superat, neq; à sacerdotio Mosaico, sed à Christo Domino, *e* qui non secundùm Aarō sacerdos fuit, sed secundùm ordinē Melchisedech ortum habet. Is enim in summa potestate gratiā tribuendi, & peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatē, quamuis virtute definitam, & sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suę reliquit, qua re ad eam exercendam certi ministri instituti sunt, & solemni religione consecrati,

quæ

quæ quidem consecratio ordinis sacramentum, vel sacra ordinatio vocatur.

9 *Quid sit ordo, & cur functio Ecclesiastica Ordo vocetur.*

Placuit autem sanctis Patribus hoc vocabulo vti, quod latissimam significationem habet, vt dignitatem, & excellentiam ministrorum Dei indicarent. Est enim Ordo, si propriam eius vim, & notionem accipiamus, dispositio superiorum, & inferiorum, rerum, quæ inter se ita aptæ sunt, vt vna ad alteram referatur. Cùm itaque in hoc ministerio multi sint gradus, & variæ functiones omnia verò certa ratione distributa sint, & collocata rectè, & commodè ordinis nomen ei impositum videtur.

12 *Ordo verè est sacramentum.*

Quòd autem inter cætera Ecclesię sacramenta sacra ordinatio numeranda sit: sancta Tridentina Synodus ratione illa, quæ sæpius reperita est, comprobauit, nam cùm sacramentum sit rei sacræ signum; id verò, quòd hac consecratione extrinsecùs fit, gratiam, & potestatē significet, quæ illi tribuitur, qui cōsecratur: omninò sequi perspicuum est, Ordinē verè, ac propriè sacramentum dicendum esse. Quare Episcopus ei calicem cum vino, & aqua, & patenam cum pane porrigens, qui sacerdos ordinatur, inquit: Accipe potestatem offerendi sacrificium, &c. quibus verbis semper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem consecrandæ Eucharistiæ charactere animo impressio tradi, cui gratia adiuncta sit ad illud munus ritè, & legitimè obeundum quod Apostolus his verbis declarat: a Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearum: non enim dedit nobis Deus spiritū timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis.

11 *Quare in Ecclesia plures sint instituti ministrorum ordines.*

Iam verò, vt sacræ Synodi verbis vtamur, cū diuina res sit tanti sacerdotij administratio: consentaneum fuit, quòd digniùs & maiori cum veneratione exerceri posset, vt in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures

Quomodo eā communicauerit idē ea: qu 2. 49 & 4 sen. d. 5. q. 1 ar. 2 & cōc. Trid. ses. 23 c. 1 Quid sit propriè, & generatim Ordo. Similem definitionem ordinis habet Au. in 19 ciui. c. 13 Ordinem siue sacrā ordinationem verè esse sacramentum docet Conc. Trid. ses. 23 de ordine c. 2 3 & c. 3. 4 & 5 Concil Flor. in decr. de sac. Au. l 2 cōc ep. Parmen c. 13. & in l. de bono coniug. c. 24 & li 1 de bapti. conc. Donat. c. 1 Leo. ep 81. ad Dios. reg. in e. 10 li. 1 Rom.

a 2 Tim 1 7 vide Theophil. in eundum locum. Quomodo ordinis sacramento potestas. Consecrandę Eucharistiæ, & gratia ad illam exercendam requisita conferatur.

essent, & diuersi ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deseruirent, atque hi quidem ita distributi, vt qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent.

Trid. Sy. de ordine c. 2. can. 6. Functio omnis Ecclesiastica quæ sacra ordinatione instituitur septenario nume. concluditur.

12 *Quot sint ordines ministrorum Ecclesiæ, quaque ratione communiter distribuantur.*

Docendum igitur erit, hosce omnes ordines septenario numero contineri, semperque ita à Catholica Ecclesia, traditum esse, quorum nomina hæc sunt, * Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem ministrorum numerum rectè ita definitum esse probari potest propter ea ministeria, quæ ad sacrosanctum Missæ sacrificium, & Eucharistiam, vel conficiendam, vel administrandam, cuius causa præcipuè sunt instituta, necessaria videntur. Ex his alij maiores, qui etiam sacri dicuntur, alij minores sunt. Maiores, vel sacri sunt, Ordo sacerdotalis, Diaconatus, & Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorcistæ, Lectores, & Ostiarij: de quorum singulis pauca dicenda sunt, vt habeant Pastores, vnde eos potissimùm instituant, quos nouerint aliquo ordine initiandos esse.

*Horum ordinũ meminerũt Diony. l. Hier. Ec. c. 3. Cor. ad Ro. in ep. Fab. Antioch. apud Euse. hist. Eccl. l. 6. c. 35. Conc. Carth. 4. cap. 6 Ignat. in ep. ad Antioch. Caius PP. in sua epist. Conc. Ro. sub Syluest. & alijs Quomodo hęc ordinum sufficientia colligatur vide D. Tho. in sup. q. 37. art. 2. Ordinum alij maiores dicuntur.

13 *Quid clericalis tonsura, clericique nomen sibi velint.*

Incipiendum autem est à prima tonsura, quam quidem docere oportet quandam præparationem esse ad ordines accipiendos. Vt enim homines ad baptismum exorcismis, ad matrimonium sponsalibus præparari solent: cùm tonso capillo Deo dedicantur, tanquam aditus ad ordinis sacramentum illis aperitur. Declaratur enim qualis esse debeat, qui sacris imbui cupit, nam Clerici nomen, quod ei primùm tunc imponitur, ab eo deductum est, quòd Dominum sortem, & hæreditatem suam habere incipiat, veluti in Hebræorũ populo, qui diuino cultui mancipati erant, quibus vetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra promissionis illis distribui, cùm inquit: Ego pars, & hæreditas tua. Ac quamuis omnibus fidelibus id commune sit, præcipua tamen ratione ijs conueniat necesse est, qui se Dei ministerio consecrarunt.

Quid requiratur ad ordines sacros suscipiẽdos, & quales Episcopi ministros altaris eligere debeant, docet Tr. Syn. sess. 23. decr. de refor. c. 3. & sequentibus.

14 Qua-

14 *Quare clerici rotunda corona in capite insigniatur.*

Tondentur verò capilli ad coronæ speciem, & similitudinē: quā perpetuò conseruare oportet: & vt quisq; in altiori deinceps ordinis gradu collocatur, sic eius orbis formula latior circumscribi debet, quodquidem ex Apostolorum traditione acceptum esse, docet Ecclesia, cum de huiusmodi tondendi more [illegible] Dionysius Areopagita, Augustinus, Hieronymus, vetustissimi, & grauissimi Patres meminerint.

Primùm autem omnium ferunt Apostolorum principem eam consuetudinem induxisse ad memoriam coronæ, quæ ex spinis contexta Saluatoris nostri capiti fuit imposita, vt quod impij ad Christi ignominiam, & cruciatum excogitarunt, ea Apostoli ad decus, & gloriam vterentur: simulque significarent curandum esse à ministris Ecclesiæ, vt omnibus in rebus Christi Domini nostri speciem, & figuram gerant.

Quamquam nonnulli afferant hac nota regiam dignitatem declarari, quæ ijs maximè, qui in sortem Domini vocati sunt, videtur conuenire. Quod enim Petrus Apostolus fideli populo tribuit: *a* Vos genus electum regale sacerdotium, gens sancta: peculiari quadam, & propria ratione ad Ecclesiasticos ministros pertinere facilè intelligimus.

Etsi non desunt, qui vel perfectioris vitæ professionem à Clericis susceptam circuli figura, quæ omnium perfectissima est, significari existiment, vel externarum rerum contemptionem, animæq; ab omnibus humanis curis vacuitatem declarari putent: quòd capilli, superuacaneum quiddam in corpore tondeantur.

15 *Quæ sit Ostiariorum functio.*

Post primam tonsuram ad Ostiarij ordinem primus gradus fieri conseuevit. Eius munus est templi claues, & ianuā custodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad sanctum etiam Missæ sacrificium assistebat curaturus, ne quis propiùs, quàm par esset, ad sacram aram accederet, & sacerdotem rem diuinam facientem interpellaret. Alia etiam ministeria illi cōmissa erant, vt ex ritibus, qui ad eius consecratio-

Clerici nomen quid sibi velit, Hic ep[illegible] à ad Nepot. & habetur 12. q. 12 ca. clericus. Quā integra debeat esse clericorū vita discernitè ostēditur sess. 23. Conc. Tri. dec. de reformat. in procem. & sess. 22. de refor. c. 1. Num. 13 20. Deu 10 9 & 18

a Omnes christiani ad sortē Domini pertinent, sed tamen non ideo sunt omnes clerici. Corona clericalis quid significet, & qualis in quolibet esse debeat: Quod clericorū capita tondeantur ex Apostolica traditione manauit. Rabanus Mau. in 1. de Cle. instit. S Dion. de Eccl. hier. ca. 6. par. 1. Vuolf. in ep. qu. 6 apud Bed. l. b 5. hist. Angl. c. 22.

Tertiò perfectionis vitę professionem designat.
Quartò adhibetur, ad indicandū rerū minus necessariū contemptum
Vt hoc munus, & alijs minores ordines pristinæ dignitati restituatur hortatur Trid. Syn.ses.23 de refor. c.17D. hoc munere gr. Con Tol ca 5. & hab.d 23.c ostiarius. Isid in l.de offic Eccl. 34. & pe. sects d.25 Mag d 24
Quanta dignitas Ostiario ū Thesaurarij & custodes sacrarij inter Ostiarios sūt numerandi. Lectoris officium. De hoc item munere vide loco supra citatos, quo ante fuerit ordo lectorum vel vnius Arsenius D. Athanasij lector de quo tam multa Ecclesiastici historiographi scr. punt.3.

nem adhibentur, perspici potest. Nam Episcopus claues ex altari acceptas ei tradens, quem ostiarium vult constituere: Sic age, inquit, quasi Deo redditurus rationem pro his rebus, quæ his clauibus recluduntur. Magnam autem in antiqua Ecclesia huius ordinis dignitatem fuisse, ex eo intelligitur, quòd his temporibus in Ecclesia seruari animaduertimus. Nā Thesaurarij officium, qui idem erat sacrarij custos, quod ad Ostiarios pertinebat, inter honestiores Ecclesiæ functiones etiam nunc habetur.

16 *Quod sit in Ecclesia Lectoris officium.*

Secundus ordinis gradus est Lectoris munus. Ad eū pertinet, in Ecclesia noui, & veteris Testamenti libros clara voce, & distincte recitare, presertim verò eos, qui inter nocturnam psalmodiam legi solent. Eius quoque partes erant, prima Christianæ religionis rudimenta fidelibus tradere. Episcopus itaque, præsente populo, in eius ordinatione librum, quo descripta sunt, quæ ad hanc functionem pertinet, illi tradens inquit: Accipe, & esto verbi Dei Relator, habiturus (si fideliter, & vtiliter impleueris officium tuum) partem cum ijs, qui verbum Dei benè ministrarunt ab initio.

17 *Exorcistis quid ex officio incumbat.*

Tertius ordo est Exorcistarum, quibus potestas data est nomen Domini inuocandi in eos, qui ab immundis spiritibus obsidentur, quare Episcopus cùm eos instituit, librum, in quo exorcismi continentur, eis porrigit, vsus ea formula verborum: Accipe, & commenda memoriæ, & habe potestatem manus imponendi super energumenos, siue baptizatos, siue catecumenos.

18 *Quæ sint Acolyti partes.*

Acolytorum quartus est gradus, & vltimus eorum omnium, qui minores, & non sacri appellantur, eorum munus est, ministros maiores Subdiaconos, & Diaconos in altaris ministerio assectari, eisque operam dare. Præterea lumina deferunt, & asseruant, cùm Missæ sacrificium celebratur, præcipuè verò, cum Euangelium legitur: ex quo Ceroferarij alio nomine vocati sunt. Cū itaq; ordinantur, hic ritus ab Episcopo seruari consueuit.

uit. Primùm quidem postquàm eos officij sui diligenter admonuit, lumina eorum singulis tradit in hũc modum: Accipe ceroferarium cum cereo, & scias te ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari in nomine Domini. Deinde etiam vrceolos vacuos, quibus aqua, & vinum in sacrificio ministratur: Accipe vrceolos ad suggerendum vinum, & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi in nomine Domini.

Exorcistæ munus de ijsdem augunt auctores supra memorati. Petrus item qui cum Marcell. no sub Diocles. passus est, ab hoc munere exorcista dict est Acolyto rũ partes ijsdẽ vb sup. & Cyp. ep. 55 eius gradus meminerunt, quidam autem ex veteribus vocant eos acolytos quasi latinè dicas nõ prohibitos: alij vocant acoluthos, quasi pedisse quos alio rum maiorum ministrorum.

19 *Quodnam sit Subdiaconi ministerium, ac cuiusmodi ritus in eius consecratione adhibeantur.*

A minoribus ordinibus, ijsdemq; nõ sacris, de quibus hactenus dictum est, ad maiores, & sacros legitimus aditus, & ascensus patet. In eorũ primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus est, vt nomen ipsum declarat, Diacono ad altare inseruire, sacra enim lintea vasa, panem, & vinum ad sacrificij vsum necessaria parare debet. Nunc Episcopo, & sacerdoti aquam præbet cùm manus in Missę sacrificio abluunt. Epistolam etiã quę olim à Diacono in Missa recitabatur, Subdiaconus legit ac tanquam testis ad sacrum assistit, prohibetque ne sacerdos sacra faciens à quopiam perturbari possit. Hæc autem quæ ad Subdiaconi ministerium spectant, ex solemnibus cæremonijs quę illius consecratione adhibentur; licet agnoscere. Primùm enim Episcopus legem perpetuæ continentiæ huic ordini impositam esse admonet, edicitque neminem in Subdiaconorum ordinem cooptandum esse, cui vltrò hanc legem accipere nõ sit propositum; deinde post solemnem litaniarum precationem, quę Subdiaconi munera, & functiones sint, enumerat, atq; exponit. His peractis eorũ singuli; qui ordinãtur, ab Episcopo quidem calicem, & sacram patenam accipiunt, ab Archidiacono verò (vt intelligatur Subdiaconũ Diaconi officio subseruire) vrceolos aqua, & vino plenos, vnà cum lebete, & linteolo quo manus absterguntur, dicente Episcopo: Videte cuiusmodi ministeriũ vobis traditur; ideo vos admoneo vt ita vos exhibeatis, vt Deo placere possitis. Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum cùm Episcopus sacris vestibus Subdiaconum ornauit, ad quarum singulas

De maioribus qui sacri dicũtur Ordinibus

Subdiacono quid incũbat. De subdiaconis præter auctores supra citat. b. Cyp. ep. 24. & epist. 42.

Subdiacono lex perpetuæ continentiæ. Dist. 27 c. Presbyteris item Can. Apost. 15.

gulas propria verba,& cæremoniæ adhibentur,tradit ei epistolarum librum, ac dicit: Accipe librum epistolarum, & habe potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei tam pro viuis,quàm pro defunctis.

Aurel. 3. ca ho. 2. E ber. ca 33. & multa alia. Item Innoc. 1. ep. ad hern. c. 7. Leo 1. ep. 8 ad Anastasiũ epi. Thessal. & epi. 90 ad Rust. cũ Narbon.

20 *Quod sit Diaconi munus.*

Quod sit Diacon. ministerium. De Diaconis præter supra citatos auctor scribunt Lnp. in actis cã 6 Pau. Phil. 1. & 1. Tim. 3. 8. 12. vide itẽ Clem. li. 3 Const. Apos. c. 6. Cypr. ser. de lap. Amb. li. 1. offic. cap 41.

Secundum autem sacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet:cuius ministerium latiùs patet, sanctiùsque semper habitum est,ad eum enim pertinet Episcopum perpetuò sequi, concionantem custodire,eique,& sacerdoti sacra facienti, vel alia Sacramenta administranti præstò esse,& in missæ sacrificio Euangelium legere. Olim verò fidelium animos sæpius excitabat vt sacra attenderent, sanguinem etiam Domini ministrabat, in quibus Ecclesijs ea consuetudo erat, vt fideles Eucharistiam sub vtraque specie sumerent.

Diacono præterea Ecclesiasticorum bonorum dispensatio commissa erat,vt vnicuique ad victum necessaria subministraret.

Diac. dispensabant, pecunias Ecclesiæ. Act 6. Leo 1. sedes S. Laur. Diac. sũt oculi Episc. ad Iac. fra. Dom hab dut. 93. ca. Diaco. Eccle. & Euaristus PP. epist. 1. & hab ibi. c. Diac. qu quasi hoc po ste a ad Archidiaconos est trauslatum, vt vide est de off.

Ab diaconum etiam pertinet tãquam Episcopi oculum peruestigare,quinam in vrbe piè,& religiosè,quiue secus vitam traducãt: qui ad sacrificium,& concionem statutis temporibus conueniãt,qui rursus non cõueniant,vt, cùm de omnibus Episcopum certiorem fecerit, ille vel priuatim vnumquemque hortari, admonere,vel palã corrigere, & obiurgare possit, vti se magis profecturum intellexerit.Catechumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui ordinis Sacramento initiandi sunt, ante Episcopum statuere.

Licet ei præterea, si absit Episcopus, & sacerdos, euangelium explanare, non tamen è superiori loco, vt intelligatur hoc eius proprium munus non esse.

21 *Quales diaconi eligendi sint.*

Quanta verò dilgentia adhibendasit ,nequis eo munere indignus ad hunc Ordinis gradum ascẽdat, Apostolus ostendit, *a* cùm ad Timotheum Diaconi mores, & virtutem ,& integritatem exposuit. Hoc idem satis etiam declarant ritus, & solemnes cæremoniæ,quibus ab Episcopo consecratur. Pluribus enim, & sanctioribus precibus ad Diaconi,quàm ad Subdiaconi ordinatio,

tio,

tionem vtitur Episcopus,& alia addit sacrarum vestiū ornamenta, prætereà manus ei imponit: quod quidem ab *a* Apostolis factitatū esse legimus, cùm primo Diaconos instituerunt. Denique Euangeliorum librum ei tradit, his verbis: Accipe potestatem legendi Euangelium in Ecclesia Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis in nomine Domini.

Primis exemplum Stephani Acto 8. & S. Vincentij, qui teste Au. ser. 2. de Vincentio. Prædicabant. *a* 1. Tim. 3. 7. *b* Act 6. Diaconi etiam olim legere consueisse Euang. testatū Hier. epist. 48. ad Sabin. de sacerdotij dignitate & offi. v. de ses. 23. cō. Trid. per totā, & c. sit rector, d. 43. & ca. Pastoralis 7 q. 1.

22 *Quæ sit dignitas, & amplitudo sacerdotij.*

Tertiùs, omniumque sacrorum ordinum summus gradus est sacerdotium: qui verò illo præditi sunt, eos veteres Patres duobus nominibus vocare solent, interdum enim Presbyteros appellāt, quod Græcè seniores significat, non solum propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maximè necessaria est: sed multò magis propter morum grauitatem, doctrinam, & prudentiam, vt enim scriptum est: *b* Senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata, cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. Interdum verò Sacerdotes vocant, quia tum Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet Sacramenta administrare, sacrasquè res, & diuinas tractare.

Cur sacerdotes olim presbyteri sint dicti. Prima ratio. *c* Sap. 4. 3 Altera ratio.

23 *Quotuplex sit tum noua, tum veteris legis Sacerdotium.*

Sed quoniam duplex sacerdotium in sacris litteris describitur, alterum internum, alterum externū, vtrumq; distinguendū est, vt, de quo hoc loco intelligatur, à Pastoribus explicari possit. Quod igitur ad interius sacerdotium pertinet, omnes fideles, postquam salutari aqua abluti sunt, sacerdotes dicūtur, præcipuè iusti, qui Spiritum Dei habēt, & diuinæ gratiæ beneficio Iesu Christi summi sacerdotis viua mēbra effecti sunt. Hi enim *c* fide, quæ charitate inflammatur, in altari mentis suæ *d* spirituales Deo hostias immolant: *e* quo in genere bonæ omnes, & honestę actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ sunt. Quare in Apocalypsi ita legimus: Christus lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum, & sacerdotes Deo, & Patri suo. In quam sententiam ab Apostolorum principe dictum est: *f* Ipsi tanquam lapides viui super ędificamini

Duplex sacerdotiū internum, externum. Omnes fideles quomodo sint sacerdotes & quas hostias offerant Amb. l. 4. de Sacram. c. 1. Bas. ser. 2. de Bap. 68. Au. l. 10 de ciu. ca. 10. Leo. ser. 3. de anim.

domus

domus spirituales, sacerdotium sanctum offerētes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Et Apostolus nos hortatur, vt *a* Exibeamus corpora *b* nostra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, * rationabile obsequium nostrū. Dauid item multò ante dixerat: *b* Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non * despicies. Quæ omnia ad interius sacerdotiū spectare facilè intelligitur.

24 *Præter internum sacerdotium aliud esse externum demonstratur.*

Externum verò sacerdotium non omnium fidelium multitudini, sed certis hominibus conuenit, qui legitima manuum impositione solemnibusq; sanctæ Ecclesiæ cæremoniis instituti, & Deo consecrati ad aliquod proprium, sacrumque ministerium adscribuntur. Hoc sacerdotij discrimen in veteri etiam lege obseruari potest. Nam de interiori Dauidem esse locutum paulò ante demonstratum est: externi verò, nemo ignorare potest *c* quàm multa Dominus Moysi & Aaroni præcepta dederit. Præterea Leuiticam tribum ministerio templi adscripsit, ac lege cauit, *d* ne quis ex alia tribu in eam functionem se inferre auderet: Quare *e* Ozias Rex lepra à Domino percussus, quòd sacerdotale munus vsurpasset, arrogantiæ, & sacrilegij sui grauissimas pęnas dedit. Quia igitur eandem sacerdotij distinctionem in lege Euangelica licet animaduertere, docendi erunt fideles, nūc de externo sacerdotio agi, quod certis hominibus attributum est; hoc enim tantummodo ad Ordinis Sacramentum pertinet.

25 *Quæ sint sacerdotum propria functiones.*

Sacerdotis igitur munus est Deo sacrificium facere, & Ecclesiastica Sacramenta administrare, quemadmodum ex cōsecrationis ritibus perspicitur. Nam Episcopus, cùm sacerdotē aliquē instituit, primū quidem manus ei vnà cum omnibus sacerdotibus, qui adsunt, imponit, deinde stolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam cōponit: quo quidem declaratur sacerdotē *f* virtute indui ex alto, qua possit crucē Christi Domini, & *g* iugū suauē diuinę legis perferre, eamque

a 1. Petr. 2. 5.
b Rom. 12. 1.
* Alij legūt rationale, v. de Not. Bibl. Lou.
b Psal. 50. 19.
* Despicies legunt Ro. Hier. Au. verum MS. & Hebr. 1. & Cal. contextu suffragantur. Externum sacerdotium non cadit in omnes Christianos Tri. Syn. de Ord. sess. 23. cap. 1. & can. 1. Duplex sacerdotium in veteri lege etiam inuenitur.
d Exo. 18. & 29. & 40. & toto Leuitico, & sępè alias.
e Num. 3. 10.
f 2. Par. 26. 18. 19. Sacram. ordinis respectu externi sacrificij institutum. Sacerdotis quę sit functio. Cęremoniæ quæ in consecratione sacerdotum adhibentur, explicantur. Luc. 24. 26. Mat. 11. 30.

quę non verbis solùm, sed vitæ sanctissimè, & honestissimè actæ exemplo tradere. Postea manus sacro oleo inungit: tum verò calicem cum vino, & patenam cum hostia tradit, dicens: Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, Missasque celebrandi, tam pro viuis, quàm pro defunctis, quibus cęremoniis, & verbis interpres, ac mediator Dei, & hominum instituitur: quæ præcipua sacerdotis functio existimanda est. Ad extremum verò, manibus iterum eius capiti impositis: Accipe, inquit, Spiritum sanctum: quorum remiseris peccata, remittuntur eis: & quorū retinueris retēta sunt, eiq; celestē illam, quā Dominus discipulis suis dedit, *a* peccata retinendi, ac remittendi potestatem tribuit. Hæc verò sunt sacerdotalis ordinis propria, & præcipua munera. *a* Io. 20.23

26 *Quamuis vnus sit, sacerdotij ordo, non tamen vnus est sacerdotum gradus.*

Qui tametsi vnus est ordo sacerdotalis, varios tamen dignitatis, & potestatis gradus habet. Primus est eorum qui sacerdotes simpliciter vocantur; quorum functiones hactenus declaratæ sunt.

Secundus est Episcoporum, qui singulis Episcopatibus præpositi sunt, vt nō solùm cæteros Ecclesiæ ministros, sed fidelē populum regant, & eorum saluti summa cùm vigilantia, & cura prospiciant. Quare in sacris litteris Pastores ouium sæpè appellantur; quorum munus & officium Paulus descripsit, *b* vt in Apostolorum actis legimus, in ea cōcione, quam ad Ephesios habuit. Itemq; à Petro Apostolorum principe, *c* diuina quædā Episcopalis ministerij regula tradita est: ad quam si Episcopi suas actiones dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni, & sint, & habeantur. Sed iidem Episcopi, & Pontifices dicuntur, accepto ab Ethnicis nomine, qui Principes sacerdotum Pontifices appellare consueuerunt.

Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis præsunt, qui Metropolitani etiam vocantur, quòd illarum vrbium antistites sint, quæ tanquam matres habeantur illius prouinciæ, quare superiorem, quā Episcopi, locum, & ampliorem potestatem habent, ta-

Vnus est sacerdotij ordo, sed in pluresdignitatis gradus distinctus. Primus gradus sacerdotum inferiorum.

Secūdus gradus est Episco[redacted]

b Act. 20. 28. 29. 30.

c 1. Pet. 5. 2. 3.

Tertius Archiepiscoporum seu Metropolitanorum. qui licet iurisdictione tamen ab Episcopis non differunt.

menti ab Episcopis ordinatione nil differunt.

In quarto gradu Patriarchæ collocantur, id est, primi, supremique Patres.

27 De sedibus antiquis Patriarcharum.

Olim in vniuersa Ecclesia præter summum Romanum Pontificem, quatuor tantùm Patriarchæ numerabantur, neq; omnes tamen dignitate pares, nam Cõstantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est: tamen ob imperij maiestatem altiorem locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cuius Ecclesiam Marcus Euangelista iussu Principis Apostolorum fundauit. Tertius Antiochenus, vbi Petrus primò sedem locauit. Extremum gradum habet Hierosolymitanus, quam Ecclesiam Iacobus frater Domini rexit.

28 Romanus Pontifex omnium est Episcoporum maximus, idq; iure diuino.

Præter hos omnes Catholica Ecclesia Romanum Pontificem maximum, quem in Ephesina Synodo Cyrillus Alexãdrinus Archiepiscopũ totius orbis terrarũ, patrem, & Patriarchã appellat, semper venerata est, cũ enim in Petri Apostolorũ principis cathedra sedeat, in qua vsq; ad finem sedisse cõstat, summũ in eo dignitatis gradum, & iurisdictionis amplitudinem, non quidem vllis Synodicis, aut alijs humanis constitutionibus, sed diuinitus datam agnoscit, quamobrem omnium fideliũ, & Episcoporum, cæterorumq; antistitum, quocunque illi munere, & potestate præditi sint, pater, ac moderator, vniuersalis Ecclesiæ, vt Petri successor, Christique Domini verus, & legitimus vicarius in terris præsidet. Ex his itaque Pastores docebunt, & quæ sint Ecclesiasticorum ordinum, ac graduum præcipua munera, & functiones, & quis huius sacramenti minister sit.

29 Quis sit legitimus sacramenti Ordinis minister.

Constat enim ad Episcopum eam administrationem pertinere: quod etiam sanctar[um] litterarũ auctoritate, certissima traditione, omniũ Patrum testimonio, Conciliorum decretis, sanctæ Ecclesiæ vsu, & consuetudine facile erit cõprobare. Quamuis autem nonnullis Abbatibus permissum sit, vt minores, & non sacros ordines

inter

Quartus gradus est Patriarcharũ quiq; quatuor olim in tota Eccle. numerabantur, ijq; dignitate impares. Constantinopolitanus Patriarcha post Rom. primus. c. Constantinopolitanæ, & ca. 5 nouantes d. 22.

De reliquis sedibus Patriarchalibus vide Conc. Nic. c. 6 Calchę Act. 16 Anacl. ep. 31. Leon. epist. 53. Greg. 6. 37.

Conferatur hęc cum 10. & 11. sec. articuli boni symboli Apostolor.

Primatus Romani Pontificis [redacted] non humani sed diuini est iuris vide Anacl. ep. 3 ca. 3. & hab. d. 13. c. sacrosancta, & Greg. l. 7. ep. 93. & 64 & hab. ca. c. de Constantinopolitana, & Nic. Papi ea. c. omnes Conc. Chalc. in ep. ad Leo. Bern. li. 2. de consideratione.

interdum administrent: tamen hoc proprium Episcopi munus esse nemo dubitat, cui vni ex omnibus, præterea nemini licet reliquis ordinibus, qui sacri, & maiores dicuntur, initiare. Nam Subdiaconos, Diaconos, & Sacerdotes vnus tantùm Episcopus ordinat: Episcopi verò ex Apostolorum traditione, quę perpetuò in Ecclesia custodita est, à tribus Episcopis consecrantur.

30 ***Cur in promouendis ad ordines singularis probitas requiratur.***

Sequitur nunc vt explicetur, quinam ad hoc sacramentũ, in primisque ad sacerdotalẽ ordinem apti sunt, & quæ in eis potissimùm requirãtur. Ex hoc enim difficilè non erit statuere, quid in alijs ordinibus dandis, pro cuiusque officio, & dignitate obseruare oporteat. Maximam autem in hoc sacramento cautionem adhibendam esse, ita colligitur, quòd cętera gratiã ad illorum sanctificationem, & vsum tribuunt, a quibus percipiuntur: at verò, qui sacris initiantur, ob eam rem cęlestis gratiæ participes fiunt, vt eorum ministerio Ecclesię, atque adeò omnium hominum saluti consulatur. Ex quo factum esse intelligimus, vt statis tantummodò diebus, quibus etiam solemnia ieiunia ex vetustissimo Catholicę Ecclesiæ more indicuntur, ordinationes fiant: vt scilicet fidelis populus eiusmodi sacrarum rerum ministros pijs, & sanctis precationibus à Deo impetret, qui ad tanti ministerij potestatem rectè, & cum Ecclesiæ vtilitate gerendam aptiores esse videantur.

31 ***Quanta vita, & morum integritas in ordinando requiratur.***

Primùm itaque in eo, qui Sacerdos creandus est vitæ, & morum integritas commendetur magnopere oportet: non solùm quia, si mortiferi alicuius peccati conscius se initiari curet, vel etiam patiatur, nouo se, & maximo scelere obstringit: sed etiam quia virtutis, & innocentiæ lumen alijs præferre debet ea de re quid Apostolus Tito, & Timotheo præcipiat, Pastoribus declarãdum erit: & simul illud docendum, eã corporis vitia, quæ in veteri lege ex Domini præscriptione aliquem ab altaris ministerio excludebant, in Euangelica

Cõc. Antioc. c. 10 & Ancyran. 12 Epiph. hęr. 75 Hier. ep. 35 Damas & Leo. ep. 88 vide itẽ de tempore ordinationum, & c nec Episcopi Abbatibus aliquando conceditur vt minores Ordines cõferant, sed his qui ab eius Episcopi iurisdictioni non subsunt, vt declaratur Tri. Syn. ses 28 dec. de ref. c. 10 Ep. sc. consecratio à trib Episc. fiat. Can. Apost 1 & Nicęn conc. can 4. conc. Carth. 2. c. 12 & 3 c 9 & 4 c 2 & c. 6 c. 4 & Ana. ep. 2 idq colligitur ex Paul. Tim 4 14 Cõparatio sacramenti ordinis cum alijs sacramentis hęc ratio colligitur ex D. Th. in sup. q. 36 art. 1 quam etiam probat testimonio Dion. li. de Ecc. Hier. 2

lege ad animæ vitia præcipuè transferenda eſſe. Quare ſanctam illam conſuetudinem in Eccleſia ſeruari animaduertimus, vt qui ſacris initiandi ſunt, prius pœnitētię ſacramento conſcientia purgare diligenter ſtudeāt.

Gela. ad ep. per Lucaniā epi. 1. c. 13 & Gre. l. 2. ep. 3 & de temporibus ordinationū ca. de eo autem Tit. 1. 7 8 9. 1. Timot. 3 per totum. Leuit. 21. 17 19 Greg. p. 1 Paſt. curæ c. 11

32 *In ſacerdote quæ, & quanta doctrina requiratur.*

Præterea in Sacerdote non ſolùm ea cognitio requirenda eſt, quę ad Sacramentorum vſum, & tractationē pertinet: ſed etiam ſacrarum litterarum ſcientia ita inſtructum eſſe oportet, vt populo Chriſtianæ fidei myſteria, & diuinæ legis præcepta tradere, ad virtutem, & pietatem excitare, a vitijs reuocare fideles poſſit. Sacerdotis enim duo ſunt munera: quorum alterum eſt, vt ſacramenta ritè conficiat, & adminiſtret: alterum, vt populum fidei ſuæ commiſſum ijs rebus, & inſtitutis, quę ad ſalutē neceſſaria ſunt, erudiat. Malachias enim ita teſtatur: *a* Labia ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legē requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum eſt. Vt igitur in horum altero, ſi mediocri cognitione ſit ornatus, præſtare, quod debet, poſſit: alterū certè non vulgarem, ſed exquiſitam potius doctrinam deſiderat: quamuis ęquè ab omnibus ſacerdotibus ſumma reconditarum rerum ſcientia non exigatur, ſed, quę ad ſuſcepti officij, & miſterij functionem vnicuique ſatis eſſe poſſit.

Rerum diuinarum duabus de cauſis ſint periti quod etiam initio decalogi latius reperitur. Vide Tho. in ſup. qu. 36 art. 1 Duo ſacerdotis munera. a Malach. 2. 7. Qui ad ſacerdotiū non ſint admittendi. Pueri ad ordines ſacros non debēt promoueri. 15 d. c. vel nō eſt. Vide itē d. 77. & 78. per totum. Furioſus, & amēs non ordinandus 23 d. c. Maritum. Si quis ordinē ante ætatem ſuſciperet, characterem quidem accipit.

33 *Quinam ad ſacerdotij dignitatem non ſint admittendi.*

Pueris autem, & furioſis, vel amentibus, quòd vſu rationis carent, hoc ſacramentum dandum nō eſt: quamuis, ſi ijs quoque adminiſtraretur, ſacramenti characterem in eorum animam imprimi certò credendum ſit. Qui verò ætatis annus in ſingulis ordinibus ſit expectandus, ex ſacri Tridentini Concilij decretis facilè erit cognoſcere.

Excipiuntur etiam ſerui: neque enim diuino cultui dedicari debent, qui non ſui iuris, ſed in alteris poteſtate eſt.

Viri prætereà ſanguinum, & homicidę, quia Eccleſiaſtica lege repelluntur, & irregulares ſunt.

Spurij quoque, & ij omnes, qui ex legitimis nuptijs

non

non sunt procreati. Decet enim, vt qui sacris addicuntur, nihil in se habeant, quo ab alijs meritó contemni, & despici posse videantur.

Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo insigni corporis vitio deformes, aut mãci sunt: ea enim fæditas, & debilitatio tum offensionem habet, tum verò sacramentorum administrationẽ impediat, necesse est.

34 *Qui sint præcipui huius sacramenti effectus.*

Sed iam his rebus expositis, superest, vt Pastores doceant, qui sint huius sacramenti effectus. Constat verò, quamuis ordinis sacramẽtum, vt antea dictum est maximè ad Ecclesię vtilitatem, & pulchritudinem spectet tamen in eius quoque anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficere: qua idoneus, habilisque ad rectè munere suo fungendum, sacramẽtaque administranda reddatur: quemadmodum etiam baptismi gratia quilibet ad alia sacramenta percipienda aptus efficitur.

Aliam quoque gratiam hoc sacramento tribui perspicuum est, præcipuam videlicet potestatem, quæ ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum refertur, in sacerdote quidem planam, & perfectam, vt qui Domini nostri corpus, & sanguinem vnus potest conficere, in alijs verò inferiorum ordinum ministris maiorem, minoremve, quo quisque ministerio suo magis, minusve ad altaris sacramenta accedit. Atque hæc potestas etiam character spiritualis dicitur: quo qui sacris imbuti sunt, interiori quadã nota animæ impressa ab alijs fidelibus distinguantur, ac diuino cultui mancipentur, ad quem Apostolus videtur spectasse, cùm ad Timotheum ait: Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuũ presbyterij, & alibi: Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum meatũ. Hæc de ordinis sacramento satis dicta sint, potiora enim tantùm rerum capita Pastoribus tradere professi sumus, vt illis fidelis populi docendi, & in Christiana pietate erudiendi argumenta suppeditarent.

Serui prohibẽtur ordin d. 53 c. 1 & 2 & c. qui ex familijs, item de seruis non ordinãdis per totum titulum Homicidę d 50 c clericũ, cõsequ tur, & c. de his clericis, & de homicid. vol. c presbyterum Spurij, & illegitimi de his vide dis. 56 per totum, & tit. de filijs presbyter nõ ordi. Quintò arcẽdi sunt corporib. deformati, vide tit. de corpore vitiatis & dist. 53 per tot multi alij excluduntur ab ordinib. vt bigami, & alij de quib. vide doctores, dum de no. irregularitatis disp. Primus effectus est sanctificatio illius, qui ordinatur vide Th. in sup. q 35. ar. 1 Aug l. 1 Confessio.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

CAPVT VIII.

SECTIO PRIMA.

1 *Cur Parochi ſedulò debeant inuigilare, vt populus Chriſtianus matrimonij naturam, & ſanctitatem cognitam habeat.*

QVoniam Paſtoribus beata, & perfecta Chriſtani populi vita propoſita eſſe debet, ijs quidẽ maximè optandum eſſet, quod Apoſtolus ſe cupere ad Corinthios ſcribebat his verbis: *a* Volo omnes homines eſſe ſicut me ipſũ, nimirum, vt omnes continentiæ virtutem ſectarẽtur, nihil enim beatiùs in hac vita fidelibus poteſt contingere, quàm vt animus nulla mundi cura diſtractus, ſedataque, & reſtincta omni carnis libidine in vno pietatis ſtudio, & rerum cæleſtium cognitione conquieſcat, ſed quoniam, vt idem Apoſtolus teſtatur, *b* vnuſquique proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic & matrimonium magnis, & diuinis bonis ornatum eſt: ita vt inter alia Catholicæ Eccleſiæ ſacramenta verè, ac propriè numeretur, ac *c* Dominus nuptiarum celebritatem præſentia ſua honeſtarit: ſatis apparet eius doctrinam tradendam eſſe cùm præſertim liceat animaduertere, tum ſanctum *d* Paulum, tum Apoſtolorum *e* Principem, quæ non ſolum ad dignitatem, ſed etiam ad officia matrimonij pertinebant pluribus locis accuratè ſcripta reliquiſſe. Diuino enim ſpiritu afflati optimè intelligebant, quanta, & quàm multa commoda ad Chriſtianam ſocietatem peruenire poſſent, ſi fideles matrimonij ſanctitatem cognitam haberent, & inuiolatam ſeruarent: contra verò ea ignorata, vel neglecta, plurimas, maximaſque calamitates, & detrimẽta in Eccleſiam importari. Primùm

Ordine c.3 c.4 Th.ca.ar.2 1. Tim.4.14 2. Tim.1.7. Doctrina de ſacramento matrimonij & canones ſubiectis decem capitib. de eiuſdem reformatione explicantur in 10 ſeſſ. 4 Tri. Syn.
a 1 Cor.7.7 caſtitatis excellentia non in omnes cadit.
b 1 Cor. 7.7.
c Ioa 2.2 3. vtilitas doctrinæ de matrimon.
d 1. Cor. 7 per totum Eph. 5. ar.23 2. Coloſ. 3.18 19.
e 1 Pet.2.1.23.

mùm itaque matrimonij natura, & vis explicanda est. nam cùm vitia sæpè honesti similitudinem gerant, cauere oportet, ne fideles falsa matrimonij specie decepti turpitudi[illegible]e, & nefarijs libidinibus animam commaculent: cuius rei declarandæ causa à nominis significatione ordiendum est.

2 *Qua propter sancta illa copula Matrimonij, coniugis, aut nuptiarum nominibus exprimatur.*

Matrimonium ab eo dicitur, quòd fœmina idcirco maximè nubere debet, vt mater fiat: vel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus est. Coniugium quoque à coniungendo appellatur, quòd legitima mulier cum viro quasi vno iugo adstringatur. Præterea nuptiæ, quia, vt inquit S. Ambros. pudoris gratia puellæ se obnuberent: quo etiam declarari videbatur, viris obedientes, subiectasque esse oportere.

3 *Quid sit matrimonium.*

Ita verò ex communi Theologorum sententia definitur Matrimonium est viri, & mulieris maritalis cõiunctio inter legitimas personas, indiuiduam vitę consuetudinem retinẽs, cuius definitionis partes vt planius intelligantur, docendum est, quamuis hæc omnia imperfecto matrimonio insint, cõsensus videlicet interior pactio externa verbis expressa, obligatio, & vinculum quod ex ea pactione efficitur, & coniugum copulatio, qua matrimonium consummatur: nihil horum tamen matrimonij vim, & rationem propriè habere, nisi obligationem illam, & nexum, qui coniunctionis vocabulo significatus est. Additur verò, maritalis, quoniam alia pactionum genera, quibus viri, & mulieres obligãtur, vt sibi mutuã operam præstent, vel pretij, vel alterius rei causa, prorsus aliena sunt à matrimonij ratione. Sequitur deinde, inter legitimas personas: quoniam, qui à nuptiarum cõiunctione legibus omnino exclusi sũt, ij matrimonium inire non possunt: neque si ineant, ratum est, exempli gratia: qui intra quartũ gradum propinquitate coniuncti sunt, puerque ante decimũ quartum annũ, aut puella ante duodecimum; quæ ætas legibus constituta est, ad matrimonij iusta fędera ineunda

Matrim. vnde dicatur Aug. li. 9 cõc Faust. c. 26 S Ambr. li. 1. de Abraham ca. 9 in fine, & 30 q. 5 c. fœm. & 33 q 5 ca. mulier, & Isid. l. 2 de Eccle. off. c 19 Mag. in 4 d. 2. li. 9 & Grat. 27 q. 2 in princip. quæst. ex inst. tit. de patria potest li. 1 & ff. de ritu nup. li. 1 vide Tho. in sup. q. 44 art. 3

Quæ ad perfectum matrim. cõcurant. Matrimonij vis in quo precipuè consistat. Matrimonium inter illegitimas personas contractum est irritum, quæ aut personæ non possint coniungi aut etiam coniunctæ separari debeãt, pluribus capitibus exponitur sess. 24

da apti esse nõ possunt. Quod verò extremo loco positum est Indiuiduam vitæ consuetudinem retinens: indissolubilis vinculi naturam declarat, quo vir, & vxor colligatur.

Conc. Tri. decret. de reform. matrim. Indissolubile est matrimonij vinculum. Matrimonij natura nõ tã in consensu quàm in obligationis vinculo cõsistit. Consensus est matrimonij causa efficiens. Cõc. Flor. in ep. Eust. 4 ad Arme. idẽ ha. 27. q. 2 c. matrimonium, & c. sufficiat, & c. omnis res, & concor. ff. de reg. iur. lib. nuptias & Mag. in 4 d. 27 lit. ca. Consensus verbis temporis præsentis exprimẽdus est, iisque mutuus esse debent hab. de sponsalibus, & matr. cap. Tuæ fraternitati, & consentit Mag. ibi. lit. c. Interior consensus non sufficit ad matrim.

4 *Vbi præcipua vis matrimonij consistat.*

Ex his igitur patet matrimoni naturamj, & rationem in vinculo illo consistere. Nam quòd aliæ clarissimorũ virorum definitiones hoc videntur consensui tribuere, vt, cùm dicunt, coniugium esse consensum maris, & fœminæ: hoc ita accipiendum est, consensum ipsũ matrimonij causam effectricem esse: quod Patres in Cõcilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non potest, nisi ex consensu, & pactione.

5 *Qualis in matrimonio requiratur consensus, quaque ratione sit declarandus.*

Sed illud maximè necessarium est, vt consensus verbis, quæ præsens tempus significarent, exprimatur, neq; enim matrimonium est simplex donatio, sed mutua pactio: atque ita fit, vt consensus alterius tantùm ad matrimonium coniungendum satis esse non possit, sed duorum inter se mutuum esse oportet, atqui ad declarandum mutuum animi consensum verbis opus esse perspicuum est. Si enim ex interiori tantùm consensu sine externa aliqua significatione matrimonium constare posset, illud etiam sequi videretur: vt, cùm duo qui disiunctissimis, & maximè diuersis in locis essent, ad nuptias consentirent, antequam alter alteri voluntatẽ suam vel litteris, vel nuntijs declarasset, veri, & stabilis matrimonij lege coniungeretur, quod tamen à ratione, & sanctæ Ecclesię consuetudine, & decretis alienum est.

6 *Mutuus consensus verbis futuri temporis expressus matrimonium non efficit.*

Rectè autem dicitur oportere, vt consensus verbis exprimatur, quæ præsentis temporibus significationem habeãt, nã quæ futurũ tempus indicant, matrimonium non coniungunt, sed spondent: deinde quæ futura sunt, nondum esse perspicuum est: quæ verò non sunt, parũ, vel nihil firmi, aut stabilis habere existimandum est.

Quare

Quare nondum conubij ius in eam mulierē quisquam habet, quam se in matrimonium ducturum esse pollicetur: neque statim ab eo impletum est, quod se facturum promisit, tametsi fidem præstare debet: quod si non faciat, violatæ fidei reus esse conuincitur. At verò, qui matrimonij fœdere alteri iungitur, quemuis postea pœniteat: tamen quod factum est, mutare, irritū've, & infectum reddere non potest: Cùm itaq; coniungij obligatio nuda promissio non sit, sed eiusmodi abalienatio quare ipse vir mulieri, & vicissim mulier viro corporis sui potestatem tradit: idcirco necesse est, verbis, quę pręsens tempus designant, matrimonium contrahi: quorum verborum vis, etiam postquam enuntiata sunt, permanet, virumque, & vxorem indissolubili vinculo constrictos tenet.

Qui quod se facturū promisit, postea non pręstat, tametsi fidē violet, matrimonium tamen non dissoluit.

Qualis promissio requiratur ad perfectionē matrimonij.

Verborum loco nutus, & signa satis esse aliquando possunt.

Matrimonium non concubitu, sed vinculo cōsensus consistere. Adam, & Eua in statu innocentiæ non concubuerunt. Gen. 2

S. Ambr. de instit. virg. c. 6.

Chrys. in oper. imperf. ho. 3.

Isi. l. 9 etym. c. 7

Duplex matrimonij ratio, vt est officiū naturæ, & vt sacramentum.

Matrimonium est a natura. ff. de iustit. & iure. lib. 1.

7 *Si pudore, aut alio impedimento consensus verbis non exprimatur nutus, & signa verborum locū habēt.*

Sed verborum locum tum nutus, & signa, quæ intimum consensum apertè indicent, satis ad matrimonium esse possunt: tum ipsa etiam taciturnitas, cùm puella propter verecundiam non respondet, sed pro ea parentes loquuntur.

8 *Ad verum matrimoniū concubitus non requiritur.*

Ex ijs igitur Parochi fidelibus tradent, matrimonij naturam, & vim in vinculo, ac obligatione sita esse: ac præter consensum eo, quo dictum est, modò expressum vt verum matrimonium existat, cōcubitum necessariò non requiri, nam & primos parentes ante peccatum quo tempore nulla inter eos carnis copula intercesserat, vero matrimonio iunctos fuisse planè constat, quare à sanctis Patribus dictum est, matrimonium non cōcubitu, sed consensu existere, quod etiam à sancto Ambrosio in libro de virginibus repetitum legimus.

9 *Quotuplex sit matrimonij consideratio.*

Iam verò hisce explicatis illud docendum erit, matrimonium duplicem rationem habere. Nam, vel vt naturalis coniunctio (coniugium enim non ab hominibus inuentum, sed è natura) vel vt Sacramentum cuius vis naturalium rerum conditionem superat, considerandū

a 1 Cor. 15 46. De matrimonio vt ad naturæ officium pertinet. Matrimonium vt naturæ officium diuinitùs est institutum.

est: ac, quoniam gratia naturam perficit: (neque prius *a* quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale) rei ordo postulat, vt de matrimonio, vt natura constat, & ad naturę officium pertinet prius agendum sit: tum verò, quæ illi, vt Sacramentum est, conueniunt: explananda erunt.

10 *Quis matrimonii, vt officium naturæ significat, sit auctor.*

b Gen. 1 27 28. c Gen. 2 18. d Ibid. 20 21. * Hæc pereno masia, in Hebr. venustior est, Istum est vir. vnde fit Femina. Issa. quod mulierem denotat. * Septē M. S. exempl. Hebr. & Gal. addunt suā. fe. stus tamē est, vt h c habetur. e Mal. 20 6 Matrimoniū vt est naturalis coniunctio, etiam nequit dissolui.

In primis itaque docendi sunt fideles, matrimonium à Deo institutum esse: scriptum est enim in Genesi: *b* Masculum, & fœminam creauit eos: benedixitque illis Deus, & ait: Crescite, & multiplicamini, & *c* nō est bonum hominē esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi. Ac paulo post: *d* Adæ verò non inueniebatur adiutor similis eius. Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit vnā de costis eius, & repleuit carnē pro ea, & ædificauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem, & adduxit eam ad Adam, dixitque Adam: Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea: * hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est, quamobrem relinquet homo patrem suum, & * matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Quæ ipso Domino auctore *e* apud sanctum Matthęum ostendunt matrimonium diuinitùs institutum esse.

11 *Matrimonium, vt naturæ officium consideratur, dissolui non potest.*

f Mal. 1. 2 Trident. Syno. in princ. sel. 14 & c. 56 & ca. fraternitatis 35 q. 10 & c. debitū de bigamis, & de coniug. le. pol. inprinc.

Neque verò Deus matrimonium tantummodo instituit, verùm, vt sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, & indissolubilem nodum ei addidit; Siquidem Saluator ait: *f* Quod Deus coniunxit, homo non separet. Quamuis enim matrimonio, patens naturæ est officium, conueniat, vt dissolui non possit: tamē id maximè fit, quatenus est Sacramentum: qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege eius propria sunt, summam perfectionem consequitur: tamen, & prolis educandæ studio, & alijs matrimonij bonis repugnat, vt eius vinculum dissolubile sit.

12 Omni-

12 *Omnibus hominibus lex contrahendi non est imposita.*

Quòd verò à Domino dictũ est: *a* Crescite,& multiplicamini: ideò spectat, vt cuius rei causa matrimoniũ institutum erat, declaret non vt singulis hominibus necessitatem imponat: nunc enim aucto iam humano genere, non solùm vlla lex vxorem ducere aliquem non cogit, sed potius virginitas summopere commendatur, & vnicuique in sacris litteris suadetur, vt quæ matrimonij statu præstãtior sit, maioremque in se perfectionem, & sanctitatem contineat. Dominus enim Saluator noster ita docuit: *b* Qui potest capere, capiat, & Apostolus ait: *c* De Virginibus preceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consequutus à Domino, vt sim fidelis.

13 *Vir, & mulier coniungi cur debeant.*

Sed quibus de causis vir, & mulier coniungi debeant, explicandum est. Prima igitur est hæc ipsa diuersi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilij spe conciliata; vt alter alterius ope adiutus vitę incommoda faciliùs ferre, & senectutis imbecillitatem sustẽtare queat.

Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, vt bonorum, & diuitiarum hæredes relinquantur, quàm, vt verę fidei, & religionis cultores educentur, quod quidem maximè sanctis illis Patriarchis, cùm vxores ducerent, propositum fuisse ex sacris litteris satis apparet: quare Angelus, cùm Tobiã admoneret, quo pacto mali dęmonis vim posset repellere: *d* Ostendam, inquit, tibi, qui sunt, quibus preualere potest dæmonium. Hi nãque, qui coniungium ita suscipiunt, vt Deum à se, & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, *e* sicut equus, & mulus, quibus nõ est intellectus, habet potestatem dęmonium super eos. Deinde subiecit: *f* Accipies virginẽ cum timore Domini, amore filiorum magis, quàm libidine ductus: vt in semine Abrahę benedictionem in filijs consequaris. Atq; vna hæc etiam causa fuit, cur *g* Deus ab initio matrimoniũ instituerit, quare fit, vt illorum sit scelus grauissimum

qui

a Gen 1 18. Sic interpretantur hunc locum Ter. in l. de mo no gam. ante med. & [illegible] in l de hab [illegible] vir. H[illegible] l. 1 in Iou. & Au. de sanct. Virg. c. 9

Matrimonium causa multiplicandi genus humanũ diuinitus est institutũ virginitas matrimonio est præstãtior Tr. Syn. sess. 24. de matr. c. 9 10

b Matt. c. 12

c 1 Cor. 7 25 Secundus. Causæ hæ proferuntur partim a D. Aug. l. 7 de gen. ad lit. c. 7 & l. 1 sup. Gen. c. & à Mag. in 3 d. 16 lib. partim a D. Th. in sup. qu. 42 art. 2. vide tem. 32 q. 2 per totam.

d Tob. 6 16 17

e Psal. 3 9

f Iob. 6 22.

g Gen. 1 23 Ius naturæ violãt, qui partium impediunt.

qui matrimonio iuncti medicamentis vel conceptum impediunt, vel partum abigunt; hæc enim homicidarum impia conspiratio existimanda est.

14 *Post peccatum cur matrimonium institutum fuerit*

Au. l. 1. de nup, & conc cup. c, 15 & hab. 32 q. 2 c. aliquando
Tertia causa
Vide Au. 14. ci. 15 16. 17.
a 1 Cor. 7. 2

Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias causas accessit, cum propter iustitiæ, in qua homo conditus erat, amissionem appetitus rectè rationi repugnare cœpit vt scilicet, qui sibi suæ imbecillitatis conscius est, nec carnis pugnam vult ferre, matrimonij remedio ad vitanda libidinis peccata vtatur, de quo ita Apostolus scribit *a* propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Ac paulò post cùm docuisset, interdum orationis causa à matrimonij debito abstinendum esse, subiecit *b* Et iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Hæ igitur sunt causæ, quarum aliquam sibi proponere quisque debet, qui piè, & religiosè, vt sanctorum filios docet, nuptias velit contrahere,

b Ibid.

Causæ secundariæ matrimonij, si eius sanctitatē non impediant, minimè damnandæ sunt.
c Gen. 19. 7. 12

Quòd si ad eas causas aliæ etiam accedant, quibus homines inducti, matrimonium ineant, atq; in habendo vxoris delectu hanc illi præponant, vt hæredis relinquendi desiderium, diuitiæ, forma, generis splendor, morum similitudo huiusmodi sane rationes damnandæ non sunt, cùm matrimonij sanctitati non repugnent. Neque enim in sacris litteris *c* Iacob Patriarcha reprehenditur, quòd Rachelem, eius pulchritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de matrimonio, vt naturalis coniunctio est, docenda erunt.

De matrimonio vt sacramētum est. Finis instituti cum in lege naturæ, tum in lege gratiæ pulchrè explicatur, vide Tho. in sup. q. 42. art. 2

15 *Cur matrimonium Sacramenti dignitate per Christum sit auctum.*

Vt autem Sacramentū est, explicare oportebit, eius naturam multò præstantiorem esse, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodum enim matrimonium, vt naturalis coniunctio ad propagandum humanum genus ab initio institutum est, ita deinde, vt populus ad veri Dei, & Saluatoris nostri Christi cultum, & religionem procrearetur, atque educaretur, Sacramēti dignitas illi tributa est. Cùm enim Christus Dominus vellet

velleт arctissimæ illius necessitudinis, quæ ei cum Ecclesia intercedit, suæque erga nos immensæ charitatis certum aliquod signum dare, tanti mysterij dignitatem hac potissimùm maris, & feminæ sancta coniunctione declarauit; quod quidem aptissimè factum esse ex eo intelligi potest, quòd ex omnibus hominibus necessitatibus nulla inter se homines magis, quàm matrimonij vinculum constringit, maximaque inter se vir, & vxor charitate, & beneuolentia deuincti sunt, atque idcirco fit, vt frequenter sacræ litteræ nuptiarum similitudine a diuinam hanc Christi, & Ecclesiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

Immensa Christi, & Ecclesiæ per caritatem coniunctio matrimonij Sacramento aptissimè significatur vide ca. debitũ de bigamis nõ ord.

a Matt. 22. 2. & 25. 10 Apoc. 9. 76.

16 *Quomodo matrimonium sit verum Euangelicæ legis sacramentum.*

Iam verò matrimonium sacramentum esse Ecclesia, Apostoli auctoritate confirmata, certum, & exploratũ sẽper habuit: ita enim ad Ephesios scribit. b Viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit, nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fouet eã, sicut, & Christus Ecclesiam, quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit vxori suæ & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Nã quod inquit, sacramentum hoc magnum est, nemini dubium esse debet ad matrimonium referendum esse quod scilicet viri, & mulieris coniunctio, cuius Deus auctor est. & sanctissimi illius vinculi, quo Christus Dominus cum Ecclesia coniungitur, sacramentum, id est, sacrum signum sit.

b Eph. 5. 28. 29. 30.

Probatur matrimonium esse sacramentũ quos quam veteres disertè tradiderunt vt Tertul. in lib. de monag. Au. de fide, & oper. c. 7. lib. 1. de nup. & conc. cad. 10. & 22. Ambr. in ep. st. ad Ephs. Papa leo. 1. de dedic. Eccl. Encius Papa 3. vt hab. de hære. abolendum. Trid. Syn. in prin. sess. 24. de matr. & c. 1. Hoian. & Cõstant.

17 *Quomodo matrimonium sacramentum esse ex Pauli verbis conuincatur*

Atque hanc esse eorum verborum veram, & propriã sententiam veteres sancti Patres, qui eum locũ interpretati sunt, ostendunt, idemque sancta Tridentina Synodus explicauit. Constat ergo virum Christo, vxorem Ecclesiæ ab Apostolo comparari, virum esse caput mulieris, vt est Christus Ecclesiæ, eaque ratione fieri, vt

vir

a Ep. 5. 25
b Ibid. 14
Quomodo matrimoniũ gratiam significatam tribuat.
Tri. Syn. ibid.

vir vxorem diligere, & vicissim vxor virum amare, & colere debeat. *a* Christus enim dilexit Ecclesiam, & pro ea semetipsum tradidit: rursus verò, vt idem Apostolus docet, *b* Ecclesia subiecta est Christo. Sed gratiã quoque hoc sacramento significari, & tribui, inquo maximè sacramenti ratio inest, ea Synodi verba declarãt. Gratiam verò quæ naturalem illum amorẽ perficeret, & indissolubilem vnitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christus venerabilum sacramẽtorum institutor, atque perfector, sua nobis passione promeruit. Quare docendum est, huius sacramenti gratia effici, vt vir, & mutuæ vxor charitatis vinculo coniuncti alter in alterius beneuolentia conquiescat, alienosque, & illicitos amores, & concubitus non quęrat: sed in omnibus sic *c* honorabile connubium, & thorus immaculatus.

c Heb. 13. 4

18 *Quantùm matrimonium Euangelij à legis naturæ, vel Moysis matrimonio differat.*

Gentes matrimonium vt rẽ sanctã venerate sunt, & concubitus vagos, & incestas nuptias damnarunt, vide iuris ciuilis titulos de ritu nuptiarum; & ad legẽ Iuliam, de adulterijs, & in .ff. & C. & de incest. s, & inutilib. nupt. js in c. Inter infideles matrimonium non est sacramentũ c. quanto, de diuor.

Sed quantùm matrimonij sacramentum ijs matrimonijs præstat, quę ante, vel post legẽ iniri solebant, ex eo licet cognoscere: quod etsi gentes matrimonio diuini aliquid inesse arbitrabantur, atque obeam rem vagos concubitus è naturæ lege alienos esse: itaque stupra, adulteria, & alia libidinis genera vindicanda esse iudicabant: tamen eorum connubia nullam prorsus sacramenti vim habuerunt.

Apud Iudeos verò religiosiùs omnino nuptiarum leges seruari consueuerant: neq; dubitandum est, quin eorum matrimonia maiori sanctitate prædita essent. Cum enim promissionem accepissent, fore aliquando, vt *d* omnes gentes in semine Abrahæ benedicerentur, magnæ apud eos pietatis officium meritò esse videbatur filios procreare, electiq; populi sobolem, ex qua Christus Dominus Saluator noster, quoad humanam naturam attinet, ortum habiturus esset, propagare: sed illæ quoque coniunctionis vera sacramenti ratione caruerunt.

d Gen. 12. 3. 13. 18. & 22. 18.

19 *Ma-*

19 ***Matrimonium in lege naturæ post peccatum, aut in lege Moysis originis suæ, quam ex Deo habuit, decorem non retinuit.***

Huc accedit, quòd siue naturæ post peccatum, siue Moysis legem spectemus, facilè animaduertimus matrimonium à primi ortus sui decore, & honestate decidisse: dum enim naturæ lex vigebat, *a* multos ex antiquis Patribus fuisse comperimus, qui plures simul vxores ducerent. Deinde verò in lege *b* Moysis dato repudij libello permissum erat, si causa fuisset, diuortium cũ vxore facere: quorum vtrumque ab Euangelica lege sublatum, matrimoniumque in pristinum statum restitutum est. Nam quod polygamia à matrimonij natura aliena esset, (etsi aliqui ex prisci Patribus accusandi nõ sunt, quòd non sine Dei indulgentia plures vxores ducerent) Christus Dominus ostendit illis verbis: *c* propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna, ac Deinde subiungit: itaque iam non sunt duo, sed vna caro.

Quibus verbis planum fecit, matrimonium ita à Deo institutum esse, vt duorum tantùm non plurium coniunctione definiretur. Quod etiã alibi apertissimè docuit, inquit enim: Quicunque dimiserit vxorem suam; & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur. Nã si viro liceret plures vxores ducere, nulla omnino causa esse videretur, cur magis adulterij reus esse dicendus esset, quòd præter eam vxorem, quam domi haberet, aliam duceret, quàm quòd priore dimissa cum alia coniungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, vt, si infidelis quispiam gentis suæ more, & consuetudine plures vxores duxisset, cum ad veram religionem conuersus fuerit, iubeat eum Ecclesia cæteras omnes relinquere, ac priorem tantùm iustæ, & legitimæ vxoris loco habere.

a Gen. 4 1 & 16 2 3 & 29 25.
b Deut. 24. 1 Matt 19 7 8 Vxorum pluralitas a matrimonij natura est aliena, ac Christianis prohibita ca. gaudemus de diuort. imò etiã iure ciuili. C. de Iudæis nemo Iudeorum, & C. de incest. nupt. l. 2 Tr. Sy. sess. 24 de matr. can. 2.
c Mat. 19. Matrimoniũ duorum duntaxat coniunctione definitur.
Marc. 10 11. Mat. 5 3 & 19 9 Luc. 16. 10.
Quid sit cum infideli ad fidẽ conuerso qui prius plures vxores duxerit vide c. gaudemus de diuortijs. Matt. 5 2.
Sola mors matrimonij nexũ potest dissoluere.

20 ***Vinculum matrimonij diuortio disrumpi nõ potest.***

Verùm eodem Christi Domini testimonio facilè comprobatur nullo diuortio vinculum matrimonij dissolui posse, si enim post libellum repudij mulier à viri

lege

lege soluta esse, liceret ei sine vllo adulterij crimine alteri viro nubere, atqui Dominus apertè denunciat: *a* Omnis, qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur. Quare coniugij vinculum nulla re, nisi morte disrumpi perspicuum est: quod quidem etiam Apostolus confirmat, cùm inquit: *b* Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: quòd si dormierit vir eius liberata est * à lege: cui vult, nubat, tantùm in Domino. Et rursus: *c* His, qui matrimonio iuncti sunt præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à virò non discedere, quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Eam verò optionem Apostolus mulieri, quæ iusta de causa virum reliquisset, detulit: vt aut inupta maneat, aut viro suo reconcilietur. Neque enim sancta Ecclesia viro, & vxori permittit, vt sine grauioribus causis alter ab altero discedat.

a Mat. 10 Mar. 10.4 Luc. 16.18

b 1. Cor. 7. 18. Rom. 7. 1. 2. * A lege nō stt ex tu, sed M S. quę dam habent

c 1. Cor 7. 1. cō Tri. sel. 24. can. 5 & Conc. item Mile. c. 17. citatum 32 qu. 7. c placuit. Aug. li. 1. de ser. Dominus, & similia multa in cap.

Nisi ex iusta caus. societas vitę inter coniuges non est disrumpenda. Vide Tho. in 4 d. 33. q. 2. art. & seq. & in supp. q. 4. art. 1

21 *Cur nulla ratione dissolui matrimonium expediat.*

Ac ne forté alicui videatur durior matrimonij lex, quòd nulla vnquam ratione dissolui possit: docendum est, quæ sint cum ea vtilitates coniunctæ. Primùm enim homines in coniungendis matrimonijs virtutem potius, & morum similitudinem, quàm diuitias, & pulchritudinem spectandam esse hinc intelligent: qua quidem re communi societati maximè consuli nemo dubitare potest. Præterea, si diuortio matrimonium dissolueretur, vix vnquàm dissidendi causæ hominibus, quæ ijs ab antiquo pacis, & pudicitiæ hoste quotidie obijcerentur, deessent. Nunc verò, cùm fideles secum cogitant, quamuis etiàm coniugij conuictu, & consuetudine cereant, se tamen matrimonij vinculo constrictos teneri, omnemque alterius vxoris ducendæ spem sibi præcisam esse: ea re fit, vt ad iracundiam, & dissidia tardiores esse consueuerint. Quod si interdum etiam diuortium faciant, & diutius coniugis desiderium ferre non possunt, facilè per amicos reconcilia. liati ad eius conuictum redeunt.

Ob adulterium dimissi, si pœniteant in gratiam possunt recipi ab altero coniuge S August. li. 2 de adul. coniung. ca. 6 & 5.

22 *Per libellum repudij separati possunt rursùm coniungi.*

Sed hoc loco prætermittenda non est à Pastoribus

Sancti

Sancti Augustini salutaris admonitio: is enim; vt ostenderet fidelibus haud grauatè faciendum esse, vt cum *a* vxoribus, quas adulterij causa dimisissent, si eas delicti pœniteret, in gratiam reducerentur: Cur, inquit, vir fidelis non recipiet vxorem, quam recipit Ecclesia; aut cur vxor viro adultero, sed pęnitenti, non ignoscat, cui etiam ignouit Christus; Nam quod *a* scriptura stultum vocat, qui tenet adulteram: de ea sentit, quæ cùm deliquerit, pęnitere, & cępta turpitudine desistere recusat. Ex ijs itaque perspicuum est, fidelium coniugia perfectione, & nobilitate, tum gentilium, tum Iudæorum matrimonijs longè præstare.

a Prou. 18. 22. Matrimonij triplicia sunt bona Aug. l. 5. cõc. Iul. ca. 5. & de Gen. ad lit. li. 9. ca. 7 Mag. in 4. d. 31. Tho. in 4. d. 3. q. 1. & seq. & in supp. qu. 49. per totam.

23 *Quæ sint bona, quæ ex hoc sacramento ad coniugatos redeant.*

Docendi præterea sunt fideles, tria esse matrimonij *b* bona, prolem, fidem, sacramẽtum: quorum compensatione incommoda leniuntur, quæ Apostolus indicat his verbis *b*: Tribulationem carnis habebunt huiusmodi, efficiturque, vt coniunctiones corporum, quæ extra matrimonium meritò damnandæ essent, cum honestate coniunctæ sint.

b 1. Cor. 7. 28. Primum matrimonij bonum est proles.

Primum igitur bonum est proles, hoc est liberi, qui ex iusta, & legitima suscipiuntur vxore: id enim tanti fecit Apostolus, vt diceret: *c* Saluabitur mulier per filiorum generationem. Nec verò hoc de procreatione solùm, sed de educatione etiam, & disciplina, qua filij ad pietatem erudiuntur, intelligendum est: sic. n. statim subdit Apostolus: *d* Si in fide permanserint: Monet enim scriptura: *e* Filij tibi sunt? erudi illos. & curua illos a pueritia illorum. Idem etiam *f* Apostolus docet, eiusq; institutionis pulcherrima exempla, *g* Tobia, *h* Iob, & alij sanctissimi Patres in sacris litteris præbent. Quæ verò sint parentum, & filiorum officia, in quarto præcepto latiùs explicabitur.

c 1. Tim. 2. 15. Ibi porro quædam M. S. legunt permanserit.
d Eccl. 9. 15. sed fusius 30. ferè per totum.
e Pro. 13. 24. & Deut. 8. 7.
f Eph. 6. 4. Col. 3. 20.
g Tho. 4. per totum.
h Iob. 1. 5.

24 *Fides in matrimonio quid sit, & quomodo seruanda.*

Sequitur fides: quod est alterum matrimonij bonum non ille virtutis habitus, quo imbuimur, cùm baptismũ percipimus, sed fidelitas quędã, qua mutuò vir vxori, &

Secundum bonum est fidelitas mutua.

a Ge. 2. 24 Mat. 19. 5 Eph. 5. 31. b 1 Cor. 7. 4 Vide c. ſunt qui, & c. Multorum & c. Agathoſa, & multa alia 37 q. 2 & tit. de côuerſ. cõ ug. c Leuit. 20. 10 Deuter. 22. 22 Vir. qualiter vxorem dil ge re debeat vide Hier. li. 1. cont. Iouin. & c. ori- go. 32. q. 4.

vxor viro ſe ita obſtringit, vt alter alteri ſui corporis poteſtatem tradat: ſanctumque illud coniungij fœdus nunquam ſe violaturum pollicetur: id facilè colligitur ex illis verbis, quæ à primo parente enunciata ſunt, cũ Euam vxorem ſuam accepit, quæ deinde Christus Dominus in Euangelio comprobauit. *a* Quare relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna; itẽ ex eo Apoſtoli loco: *b* Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir ſimiliter & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier, quare optimo iure grauiſſimæ animaduerſiones, à *c* Domino in adulteros, quòd hanc fidem maritalem frangant, in veteri lege conſtitutæ erant.

d Eph. 5. 25 col. 3. 29. Tertium matrimonij bonum eſt ſacramentum. e 1 Cor. 7. 10 11 vide quę ſupra notauimus ſectiõu 20. vide itẽ Aug. l. 1 de adult. coniug. c. 21. & 22 & de bon. coniug. c. 7 & de nup. & de nup. & cõcu. l. 1 c. 10 f Eph. c. 22. 23 & ſeq. 3. 13. 19. 1 Tim. 5 14. g 1 Pet. 3. 1 2 & ſeq. Mariti officia precipua. Primum mariti officium.

Poſtulat præterea matrimonij fides, vt vir, & vxor ſingulari quodam, ſanctoq; & puro amore coniuncti ſint: neq; vt adulteri inter ſeſe ament, ſed vt Christus dilexit Eccleſiam: hanc enim regulam Apoſtolus præſcripſit, cum ait: *d* Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Christus dilexit Eccleſiam: quam certè immenſa illa charitate, non ſui commodi gratia, ſed ſponſæ tantum vtilitatem ſibi proponens complexus eſt.

25 *Quid ſit ſacramentum, dum inter matrimonij bona numerantur.*

Tertium bonum ſacramentum appellatur, vinculum ſcilicet matrimonij quod nunquam diſſolui poteſt, nã, vt eſt apud Apoſtolum: *e* Dominus pręcepit vxorem a viro non diſcedere: quòd ſi diſceſſerit, manere innuptã, aut viro ſuo reconciliari: & vir vxorem non dimittat. Si enim matrimonium, vt ſacramentum eſt, Chriſti cõiunctionem cum Eccleſia ſignat: neceſſe eſt, vt Christus ſi nunquam ab Eccleſia diſiungit, ita vxorem a viro, quod ad matrimonij vinculum attinet, ſeparari non poſſe. Verùm, vt hæc ſancta ſocietas ſine querela faciliùs conſeruetur, viri, & vxoris officia, quę à S. *f* Paulo, & à *g* Principe Apoſtolorum Petro deſcripta ſunt, tradenda erunt.

26 *Quæ ſint precipua mariti officia.*

Ergo viri munus eſt vxorem liberaliter, & honorificè tractare, qua in re meminiſſe oportet, Euã ab Adamo

mo sociam appellatam esse, cùm inquit: *a* Mulier, quã dedisti mihi sociam: cuius rei causa aliqui Patres factum esse docuerunt, vt ea non ex pedibus, sed ex latere viri formaretur: quemadmodum etiam ex capite condita non est, vt se viri Dominam non esse intelligeret, sed viro potius subiectam. Decet preterea virum in alicuius honestæ rei studio semper occupatum esse: tum vt ea suppeditet, quæ ad familiam sustentandam necessaria sunt: tum ne inerti otio langueſcat, à quo omnia ferè vitia fluxerunt. Deinde verò familiam rectè constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio continere.

a Gen. 3 10. cur mulier ex viri pedibus vel capite non sit cõdita.

Au l 12. de ciu. Dei c. 26 Hug. de S. vict. in eã sup. Gen. Secũdum officium, vide ca. si quis dereliquerit dist. 30. & cap. duo sunt 23. q. 4 & ca. non putes, ead. q 5

27 *Vxoris officium quid requirat.*

Rursus autem vxoris partes sunt, quas Apostolorum Princeps numerat, cùm inquit: Mulieres subditæ sint viris suis vt, etsi qui non credunt verbo, per mulierum conuersationem sine verbo lucrificant: considerantes in timore *sanctam conuersationem vestram, quarum non sit extrinsecùs capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis homo in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, * qui est in cospectu Dei locuples, sic enim aliquando, & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se subiectæ proprijs viris, *b* sicut Sara obediebat Abrahæ, Dominum eum vocans. Earum quoque præcipuum studium sit, filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare, domi verò libenter se cõtineant, nisi necessitas exire cogat: idque sine viri permissu facere nunquam audeant. Deinde, in quo maximè maritalis coniunctio sita est meminerint semper secũdùm Deum, magis quàm virum, neminem diligendum esse, eo ve pluris faciendum esse, neminem, cui etiam omnibus in rebus, quæ Christianæ pietati non aduersantur, morem gerere, & obtemperare summa cùm animi alacritate oporteat.

Vxoris quæ sunt præcipua offic. 1 Pet 3 1

* Textus habet castam, cũ Græca exemp. cõsentiunt, sed M. S. habent sanctã, quæ secutus est auct.

* Quod legũt M. S. quædam.

b Gen. 18 12

De ritibus matrimonij Trid. Syn. sess. 24. decret de reform. matrimon. c. 1.

28 *Quid de matrimonii ritibus sentiendum sit.*

Harum rerum explicationi consequens erit, vt Pastores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo seruari debent, de quibus non est expectandũ,

vt hoc loco præcepta tradantur, cùm à ſancta Trid. Synodo, quæ in hac re maximè obſeruanda ſint, copioſè, & accuratè cõſtituta fuerint: neq; illud decretũ à Paſtoribus ignorari poſſit. Satis igitur eſt eos admonere, vt, quæ ad hanc partem attinent, è ſacri Cõcilij doctrina cognoſcere ſtudeãt, eaq; fidelib. diligẽter exponãt.

Matrimonia occultè ſine Parochi auctoritate contracta, ſunt noua. Trid. Sy. ib. c. 1. vide item c. aliter, & c. nullus & c. noſtrates, & multa alia 30. q. 5. itẽ c. nõ omnis, & c. honorãtur 32. q. 2. & tit. de clandeſt. deſponſa.

29 *Clandeſtina matrimonia rata non ſunt.*

In primis autem, ne adoleſcentes, & puellæ, cui ætati ineſt maxima imbecillitas conſilij, falſo nuptiarum nomine decepti turpium amorum fœdera incautè ineant: ſæpiſſimè docebunt, ea neque vera, neq; rata matrimonia habenda eſſe, quæ præſente Parocho, vel alio ſacerdote de ipſius Parochi, vel ordinarij licentia, certoque teſtium numero non contrahantur.

30 *Tradenda etiã eſſe matrimonij impedimẽta docet.*

Sed quæ matrimonium etiam impediunt, explicanda erunt * in quo argumento pleriq; graues, & doctiſſimi viri, qui de vitijs, & virtutibus conſcripſerunt, adeò diligenter verſati ſunt, vt facile omnibus futurum ſit, quę illi ſcriptis ſuis tradiderunt, in hunc locum transferre: cũ præſertim neceſſe habeant Paſtores eos ipſos libros nunquam ferè è manibus deponere; itaque, tum illas præceptiones, tum quę à ſancta Synodo ſancita ſunt de impedimento; quod vel à cognatione ſpirituali; vel à iuſtitia publicæ honeſtatis; vel à fornicatione oritur, attentè legent, & tradenda fidelibus curabunt:

* Intelligit doctores caſuum cõſcientiæ, qui de impedimẽtis matrimonij multa ſcripſerũt de his etiã agunt Theologi poſt Magiſtrum in 4 d. 34 & ſeq. qu. 50 & ſeq. Ibi. ca. 2. 3. & 4.

31 *Quo animo affecti eſſe debeant; qui ad matrimonium accedunt.*

Ex quibus perſpici poteſt, quo animo affectos eſſe oporteat fideles, cùm matrimonium contrahunt, neque enim humanam aliquam rem ſe aggredi; ſed diuinam putare debent, in qua ſingularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam eſſe Patrũ veteris legis exẽpla ſatis oſtendunt: quorũ matrimonia, tametſi ſacramẽti dignitate prædita non erant, ea tamẽ ſẽper maxima cũ religione, & ſanctimonia colẽda eſſe exiſtimarũt.

32 *Parentum conſenſus ad matrimonij ſolidi tatem requirendus.*

Inter cætera autẽ maximè hortãdi ſunt filij familias,

vt parentib.& iis,in quorũ fide,& poteſtate sũt,eũ honorẽ tribuãt, vt ipſis inſcientibus, nedum inuitis, & repugnantibus,matrimonia non ineant,nam in veteri teſtamento licet animaduertere, *a* filios à patribus ſemper in matrimonium collocatos eſſe,qua in re plurimũ illorum voluntati deferẽndum eſſe; Apoſtolus videtur etiam ijs verbis indicare; *b* Qui matrimonio iungit virginem ſuam bene facit,& qui non iungit, melius facit.

Filij conſenſũ parentũ priuſquam contrahant, poſtulẽt. Tr.Syn.ſeſſ 24 decr.de ref.matrimonij c.1 *a* Gen. 24. per totum,& 28.& 29.& 21.21. *b* 1 Cor. 9.38.

33 *Quidnam de actu coniugali ſit præcipiendum.*

Extrema illa reſtat pars,quę ad matrimonij vsũ pertinet, de quà ita agẽdũ eſt à Paſtorib. vt nullũ ex eorũ ore verbũ excidat,quod fideliũ auribus indignũ eſſe videatur;aut pias mẽtes lędere,aut riſũ mouere queat. Vt enim *c* eloquia Domini eloquia caſta ſunt:ita etiã maximè decet Chriſtiani populi doctorẽ eiuſmodi orationis genere vti,quod ſingularẽ quandam grauitatem,& mẽtis integritatem præſeferat. Quare duo illa maximè docendi ſunt fideles; primũ quidẽ nõ voluptatis, aut libidinis cauſa matrimonio operã dandã eſſe,ſed eo vtẽdum intra illos fines, qui, vt ſuprà demonſtrauimus, à Domino præſcripti sũt. Meminiſſe enim cõuenit,quod Apoſtolus hortatur: *d* Qui habent vxores, tanquã non habentes ſint:ũ verò à ſancto Hieronymo dictum eſſe: Sapiens vir iudicio debet amare coniugem, nõ affectu: reget impetus voluptatis,nec præceps feretur ad coitũ. Nihil eſt fędius,quàm vxorem amare quaſi adulteram.

De matrimonij vſu. *c* Pſ.18.7. Dio in matrimonij vſu ſunt præcipuè obſeruãda. Primum.vt voluptatis cauſa matrimonio non vacetur. *d* 1 Cor, 7. 29. S.Hie.l.1 contra Iou.in fi & habetur in c.orig. 32.qu.4

34 *Coniugib: aliquãdo ab officio matrimonij abſtinẽdũ.*

Sed quoniã bona omnia ſanctis precationibus impetrada ſunt à Deo: alterũ eſt, quod fideles docere oportet,vt Deũ orãdi,& obſecrãdi cauſa à matrimonij officio interdũ abſtineãt,in primiſque id ſibi obſeruandum ſciãt, tribus ſaltẽ diebus,antequã ſacrã Euchariſtiã percipiant,ſæpiùs verò cũ ſolemnia quadrageſimę ieiunia celebrãtur,quemadmodũ Patres noſtri rectè,& ſanctè præceperũt: ita enim fiet,vt ipſa matrimonij bona maiori in dies diuinę gratiæ cumulo augeri ſentiãt,& pietatis ſtudia ſectãtes,nõ modò hanc vitam tranquillè, & placidè traducãt, ſed æternę etiã Dei benignitate cõſequẽdę vera,& ſtabili ſpe,& quæ non cõfundit, nitãtur.

Quibus tẽporib. a coniugij actu abſtinẽdũ ſit,vide 33.q.4. per tota, & ca. omnis homo de cõſ d.2 Hie. in apol. pro li. cont.Ioui.poſt medium, & in c.12 Zach ſup. illud In die planctus erit. Fructus tot immaculati. *e* Rom. 5.5.

CATECHISMI ROMANI

PARS TERTIA.

De Decalogo, Diuinisque legibus.

CAPVT I.

SECTIO PRIMA.

1 *Decalogum omnium praeceptorum summam esse demonstrat.*

Decalogus legum omnium, & praeceptorũ diuinorum est epitome. S. Au. ep 140 supra Exod. V. de D. Th. 1 2 q. 100. art. 5 & 9
a Exo 31 18. & 12 15.
Decẽ praecepta ex duob. charitatis p. aeceptis pendent.
b Matt. 22 40.

DEcalogum legum omnium summam, & epitomẽ esse S. Augustinus litteris cõmendauit. Nã cùm multa locutus sit Dominus, duae tamen *a* tãtùm tabulae dantur Moysi lapideae, quae dicuntur tabulae testimonij futuri in arca; nimirũ caetera omnia, quae praecepit Deus, ex illis decem praeceptis, quae duabus tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligẽter quaeratur, vt rectè intelligantur: quomodo hec ipsa rursus decẽ praecepta, duob. illis nituntur, dilectionis scilicet Dei, & proximi, *b* in quibus tota lex pẽdet, & prophete.

2 *Cur Pastores maximè decalogum disertè tenere, & explicare conueniat.*

c Psal 1 2.
d Mal 2 7
e 2 Cor. 3 18
f Matt. 5 15.

Itaque cum sit totius legis summa, Pastores oportet in eius contemplatione die, noctuque versari: non vt vitam suam modò ad hanc normam componant, sed etiam, vt populum sibi creditum in lege Domini erudiant. *c* Nam labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legẽ requirẽt ex ore eius, quia angelus Domini exercituũ est: quòd ad Pastores nouae legis maximè pertinet, qui Deo propiores *d* à claritate in clariratem transformari debent, tanquam à Domini spiritu, & cùm eos, lucis nomine nuncupauit Christus Dominus, propriae sunt illorum partes, *f* vt sint lumen eorum, qui in tenebris

bris sunt, eruditores insipientiũ, magistri infantium; *a* & si quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, ipsi, qui spirituales sunt, huiusmodi instruant.

In confessionibus etiam iudicis personam sustinent, ac pro genere, & modo peccatorum sententiam ferunt, quare nisi suam sibi inscitiam, alijs etiã esse fraudi velint; in eo sint, necesse est, quàm vigilantissimi, & in diuinorum præceptorũ interpretatione exercitatissimi, vt ad hanc diuinam regulam de quacunque & actione, & officij prætermissione iudicium facere possint: &, vt est apud Apostolum, sanam doctrinam tradant, id est, quæ nullum contineat errorem, & animorum morbis, quæ sunt peccata, medeantur vt *b* sit populus Deo acceptus, sectator bonorum operum. Iam verò in huiusmodi tractationibus ea pastor sibi; & alijs proponat, quibus legi parendum esse persuadeat.

3 *Quis Decalogi, & legis naturæ auctor sit.*

Inter cætera autem, quæ animos hominum possunt ad huius legis iussa seruanda impellere, illud maximam vim habet, Deum esse huius legis auctorem, quamuis enim *c* per angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse legis auctorem, cuius rei satis amplum testimonium prębent nõ solũ n ipsius legislatoris verba, quæ paulò pòst explicabuntur, *d* sed infinita penè scripturarum loca, quæ Pastoribus facilé occurrẽt. Nemo enim est, qui non sibi à Deo legem in animo insitã esse sẽtiat, qua bonũ à malo honestũ à turpi, iustũ ab iniusto possit secernere; cuius vis, & ratio legis, cũ ab ea, quæ scripta est diuersa nõ sit, quis est, qui vt intimæ, sic scriptę legis auctorẽ Deũ negare audeat?

Hanc igitur diuinam lucem, penè iam prauis moribus, & diuturna peruersitate obscuratam, cum Deus Moysi legem dedit, eam potius illustriòrem reddidisse, quam nouam tulisse docendum est; ne fortè populus cùm audit legi Moysis derogatum esse, putet his legibus se non teneri. Certissimum enim est, non propterea his præceptis parendum esse, quòd per Moysen data sunt, sed quòd omnium animis ingenita, & per Christum Dominum explicata sunt, & confirmata.

a Rom. 2. 20 Sacerdotum præcipuum officium *b* Gal. 61. Istud ostensum est sup. de sacram. pęnit. Decalogus est regula qua honestæ actiones ab improbis secernẽ debent. 2 Tim. 4. 16.
c Tim. 4. 3. Cõferatur hic locus cũ 4 sect. 3. petionis Dominicę orationis.
d Tit. 2. 14. Exhortandus populus ad legis obseruationẽ.
Deus auctor est decalogi, vide, Th. in 1 2 q. 95 art. 7
e Gal 3. 19 Act. 7 28.
f Exo. 14 & Leu c. 4 22. 27 Isa 33. 22. Deus legis naturalis conditor Rom. 2. 14. 15 d. ieius naturale, & ff. de iust. & in lie 1 vide Th. in 1 2. qu. 91 arti 2. Thom. 1 2. qu. 91 art. 7.

4 Quomodo ad legem seruandam ab ipso legis auctore populus excitari possit.

Legi Moysi cur sit parendum Th. ead. c. 5 vide itē Aug. l. 1. cont. duas epist Pelag. c 4
a Leui. 18 5. & 13. 4 & 2 8
b Exod. 20. 2.
c Malac. 1. 6

Iuuabit tamen plurimum, & ad persuadendum magnum habebit momentum illa cogitatio, Deum esse, qui legem tulit: de cuius sapientia, & æquitate dubitare non possumus, neque eius infinitam vim, atque potentiam effugere. Quare cùm per Prophetas Deus iuberet seruari legem, *a* dicebat se Dominum Deum esse, & in ipsos Decalogi exordio: *b* Ego sum Dominus Deus tuus; & alibi: *c* Si Dominus ego sū, vbi est timor meus?

5 Quantum sit beneficium legem à Deo accepisse.

Gratię semper Deo agendę, quia lege sua nobis suam voluntatem notam fecit.
d Deut. 4 6.

Non solùm autem excitabit fidelium animos ad seruanda Dei præcepta, sed ad gratiarum etiam actionem quòd suam Deus, quæ salutem nostram contineret, voluntatem explicarit. Quare non vno loco scriptura maximum hoc beneficium declarans populum commonefacit, vt suam dignitatem, ac Dei beneficentiam cognoscat, veluti in Deuteronomio: *d* Hæc est, inquit, vestra sapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hæc dicant: En populus sapiens, & intelligens, gens magna; & rursus in Psalmis: *e* Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

e Psal. 147 20.

9 Quare tanta maiestate legem suam Israelitis olim Deus tradere voluerit.

Quanta maiestate lex decalogi data.
f Exod. 29. 20. 11. 12
Hec pau'ò post fect. 7. d ffusiùs explicatur.
Lex obseruatu non modo possibilis, sed etiā facilis est. Tri. Syn. ses. 6. de iustificatione c. 11. & 18 19. 20.

Verùm si Parochus præterea rationem latæ legis ex scripturę auctoritate demonstrarit, facilè intelligent fideles, quàm piè ac suppliciter aceptam Dei legem colere oporteat, triduò enim antequam ferretur lex, Dei iussu dictum est omnibus, *f* vt vestimenta lauarēt, vxores non attingerēt, quo sanctiores, ac paratiores essent ad accipiendam legem: vt ad diem tertium adessent. Deinde, cùm ad montem essent adducti, vnde Dominus illi legem per Moysen erat laturus, vni Moysi dictum est; vt in montem ascenderet: quò Deus maxima cùm maiestate venit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, dēsisq; nebulis circumfudit, ac loqui cum Moyse cępit, eique leges dedit, quod diuina sapientia nullam aliam ob vausam factum voluit, nisi nos vt monere casto, humilique

milique animo legem Domini accipiendam esse: quòd si præcepta negligeremus, paratas nobis à diuina iustitia pœnas imminere.

7 *Quomodo lex tanto terrore promulgata ab hominibus impleri possit.*

Quin etiam legis iussa difficultatem non habere ostendat Parochus, quòd vel vna hac ratione ex sancto Augustino docere poterit, cum: *a* Qui quæso dicitur impossibile esse homini amare? amare, inquam, creatorē beneficum, patrem amantissimum, deinde etiam, & carnem suam in fratribus suis? at verò *b* qui diligit, legem impleuit, Quare Ioānes Apostolus *c* præcepta Dei grauia non esse apertè testatur. * nihil enim iustius, nihil cum maiore dignitate, nihil maiore fructu ab homine, teste beato Bernardo, exigi potuisset. Quamobrem summā Dei benignitatem admiratus est August. Deū ipsum sic affatus: Quid tibi sum ipse, vt amari te à me iubeas; & si non faciam, ingētes minaris miserias? parua ne est ipsa miseria, si non diligam te?

Quòd siquis eam afferat excusationem, impeditū se, quò minus Deum amet, infirmitate naturæ, docendum est Deum, qui amorem requisiuit, *d* amoris vim inferere cordibus per Spiritum sanctum suum: hic autem *e* spiritus bonus petentibus à patre cęlesti datur: vt meritò sanctus Augustinus precatus sit: Da quod iubes, & iube quod vis. Quia igitur Dei auxilium præstò nobis est, maximè post Christi Domini mortem, *f* per quam princeps huius mundi eiectus est foras; non est, quòd quispiam rei difficultate deterreatur: *g* nihil enim est amanti difficile.

8 *Teneantur ne omnes homines necessariò ad legis obseruantionem.*

Præterea ad eandem rem persuadendam plurimùm valebit, si explicabitur, necessariò legi obtemperandum esse, præsertim cùm nostris temporibus non defuerint, qui, siue facilis, siue difficilis lex sit, ad salutem tamen nequaquam necessariam esse, impiè, & magno ipsorum malo dicere non sunt veriti. Quorum nefariā, impiamque sententiam sacræ Scripturæ testimonijs Parochus

a Ser. 47. de sanctis.
b Ro 13 8.
c 1 Io. Matt. 10 19. Bernar. l. de diligen Deo Aug. lib. 1 confes. c. 5
* Vide item conc. Arausi. can. 25. Hieron. in expos. sym. ad Dam. & ad Cresch. aduer. Pl Aug. in ser. 191 de temp. & de na. & grat. c. 4 li. 3 de pec. meri. & remiss. c. 6. & de grat. & l. arbit. c. 16. Chry. hom 8. de pę. Leo. ser. 5 de quadr. virtus perficiendę legis Spiritum sanctum homini etiam imbecilli præstatur.
d Rom. 5 5.
e Luc 1 13. S. Au. li 101 confes. c. 29. 31 37. & de bono perseuer. c 10
f Au. in Ps. 121 Bernar. in ser. de Dom. in rāpal, & in ser. de Magdalena, & in 1. def. conf. cap. 30

confutauit, eiusdem maximè Apostoli, cuius illi auctoritate impietatem suam tueri conantur. Quid igitur ait Apostolus? *a* Non præputium, non circumcisionem quicquam esse, sed obseruationem mandatorum Dei. Quòd verò eandem sententiam alibi repetit, & *b* nouā creaturam in Christo tantū dicit valere, intelligimus planè eum nouā creaturam in Christo dicere, qui mandata Dei obseruat. Is enim, *c* qui habet mandata Dei, ac seruat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Ioannem *d* Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Nam etsi iustificari potest homo, & ex impio fieri pius, antequam singula legis præcepta externis actionibus impleat: tamen fieri non potest, vt qui per ætatem ratione vti queat, ex impio fiat iustus, nisi animū habeat paratum ad omnia præcepta Dei seruanda.

Quomodo omnes ad legis obseruationem teneantur Sess. 6. conc. Trid. c. 10 & 11. ca. 10. & 19. idq; docent ex Mat. c. 28. 18. Hier. in 28 Mat. Bed. in com. Cypr. in l. de vnit. Eccl. Aug. li. 83 quæst. q. 76. & de fide & op. c. 15. & 15 Ro. 2 6 7 3 8. 1 Cor. 5. 2 30 31 32 & 2 cor 5 6 7. 8 9 & 2. Tim. 4 8 & Heb. 19. 2 Pet. 1 10.

a 1 Cor. 7. 10. *b* Gal 5 6 c 6. 5 *c* Io. 14 21. *d* Ib. 23 ad Gal. 6

9 *Quos fructus consequuntur, qui legem diuinam obseruant.*

Ad extremum verò, ne quid prætermittat Parochus quo fidelis populus adducatur, vel legem seruet, quàm sint eius vberes, suauesq; fructus demonstrabit: quod facilè poterit ex ijs, quæ Psalmo decimo octauo scripta sunt, probare: in eo enim legis Dei laudes celebrantur: quarum hæc est, vel maxima, quæ Dei gloriam, & maiestatem multò amplius explicat, quā decore suo, atq; ordine faciant ipsa *e* cælestia corpora: quæ, vt omnes quamuis barbaras nationes in sui admiratione rapiunt ita efficiunt *f* vt rerum omnium opificis, & conditoris gloriam, sapientiam, ac potentiam agnoscant. Ac *g* lex quidem Domini conuertit animas ad Deum, agnoscētes enim vias eius, & Dei sanctissimam voluntatem per legem conuertimus pedes nostros in vias Domini. At, quia soli *h* timentes Deum verè sapientes sunt: hoc illi deinceps tribuit, vt sapientiam præstet paruulis. Hinc veris gaudijs, & mysteriorum diuinorum cognitione, ingentibus præterea voluptatibus, & præmijs, & in hac vita, & in futuro sæculo illo cumulantur, qui Dei legem obseruant.

Quæ sit noua in Christo creatura. Quomodo potest iustificari homo etiam sine operib. legis. De legis diuinæ fructibus de quibus Psal. 18. per tot. agitur.

e Psal. 17 2. *f* Ro 1 20. *g* Psal. 18 8 *h* Iob. 28 2.

10 Cum

10 *Cum omnia voluntatem Dei faciant, hominem eandem voluntatem sequi æquissimum ostenditur.*

Nec tam verò nostræ vtilitatis gratia, quàm Dei causa nobis est seruanda lex, qui suam hominum generi in lege voluntatem aperuit: quam cùm *a* cæteræ creaturæ sequantur, hominē ipsum eandē sequi multò est æquius. *a* Psal. 102. 21. & 148. 8.

Nec id quidem silentio prætereundum est, vel in hoc maximè Deum suam in nos clementiam, & summæ bonitatis diuitias ostendisse: quòd cum sine vllo præmio nos potuisset, vt suæ gloriæ seruiremus, cogere: voluit tamen gloriam suam cum vtilitate nostra coniungere: vt quod homini vtile, idem Deo esset gloriosum. Quoniam igitur id maximum, & præclarissimum est, docebit Parochus, vt à Propheta vltimo loco dictum est, *b* in custodiendis illis retributionem multam esse. Nō enim illæ tantùm nobis benedictiones promissæ sunt, quæ ad terrenam fœlicitatem magis spectare videbantur, *c* vt benedicti simus in ciuitate benedicti in agro: sed *d* copiosa merces in cœlis, & *e* mensura bona conferta, coagitata, & supereffluens proposita est, quā pijs, & iustis actionibus meremur, diuinæ misericordiæ adiumento. *b* Psa. 18. 12. Benedictiones, & temporales, & æternas, qui ob seruant mandata, merentur. *c* Deut. 28. peccatorum ss 1-19. *d* Matt. 5. 12. *e* Luc. 6. 38.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis: non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi sculptile, &c.

11 *Quo pacto lex Moysi omniū ætatum homines obliget, quaq; occasione Israelitis promulgata fuerit.*

Quamuis hæc lex Iudæis in *f* monte à Domino data fuerit, tamen quoniam, *g* natura omnium mentibus multò antè impressa, consignata erat, atque ob eam rem plurimùm proderit verba illa, quibus *h* Moyse ministro Deus vniuersos homines illi parere perpetuò voluit, atque interprete, Hæbreis promulgata est, & populi Israelitici historiam, quæ mysteriorum plena est, diligenter explicare. *f* Exod. 18 & Exo. 20. Deut. 5. 2. *g* Ro. 2. 15. 16. *h* Deut. 5. 5. Gal. 3. 19.

Principio narrabit ex omnibus nationibus, quæ sub cęlo erant, *i* vnum Deum delegisse, quæ ortum habuit ab Abraham: *k* quem peregrinum esse voluit in terra Chanaan: *l* cuius possessionem cùm ei pollicitus esset, tamen, & ille, *m* & posteri eius amplius quadringentos *i* Deut. 4. 37. 7. 6. 7. 8. & 14. 2. & 26. 18. *k* Gen. 13. *l* Gen. 13. 14. *m* Gen. 15. 13. Exod. 12. 36.

annos

annos vagi fuerunt, antequam promissam terram incolerent: in qua quidem peregrinatione numquam curam eorum dimisit, *a* transiebant quidem illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum sed nunquã illis iniuriam fieri passus est, *b* immo verò in reges animaduertit, priusquam autem in Ægyptum descenderent, *c* virum præmisit, cuius prudentia, & illi, & Ægyptij fame liberarentur. In Ægypto verò ea illos benignitate complexus est, vt repugnante, & ad illorum perniciem incumbente Pharaone *d* mirum in modum augerentur: & cum valde affligerentur, ac tanquam serui durissimè tractarentur, *e* ducem Moysen excitauit, qui eos in manu potenti educeret. Huius præcipuè liberationis in initio legis meminit Dominus, his verbis: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis.

12 *Cur Iudæi in populum à Deo delecti fuerint.*

Ex his verò illud Parocho maximè animaduertendũ est, vnam à Deo ex vniuersis nationibus delectam esse, quam populum vocaret suum, & cui se cognoscendum & colendum præberet. *f* non quòd ceteras iustitia, aut numero vinceret, quemadmodũ Hebræos monet Deus sed quòd ipsi Deo sic placuit: potius vt gentem inopẽ, & exiguam augeret, & locupletaret, quò eius potentia, & bonitas notior apud omnes esset, & illustrior. Cùm *g* ea igitur esset illorum hominum conditio, iis conglutinatus est, & eos amauit: ita vt, cùm esset Dominus cæli, & terræ, non confunderetur vocari Deus eorum, *h* quò cæteras gentes ad æmulationem prouocaret: vt perspecta Israelitarum felicitate, omnes ad veri Dei se cultum conuerterent: quemadmodum etiam Paulus testatur, *i* gentium felicitate proposita, & vera Dei cognitione, qua eas instruxerat, ad æmulationem carnem suam prouocare.

13 *Cur Hebræi diu, multumque vexati sunt, antequam legem acciperent.*

Deinde fideles docebit, Deum Hebræos Patres diu peregrinari passum esse posteros etiam durissima seruitute premi, diuexarique permisisse ob eam rem, vt doce-

a Ps. 104. 13. Historiæ populi Israelit. breuiter decurritur, & explicatur, vt ratio legis promulgandæ melior percipiatur. Abraham auctor Israelitici generis in quanta Dei cura fuerit videatur q. 6 c. 8. de precat. Dom. sal. 104.
b Gen 20 3.
c Gen 37. 36. & 39. 1.
d Exo 1 12 13
e Exod. 2 & 4.
Cur Deus posteritatem Abrahæ paupere & neglectã præ cæteris potentioribus nationibus elegerit.
f Deut. 7. 7 & 9. 5 & vide 1 ho. 10 1 2 9 9 a c. 4
g Deut. 10 15
h Ro. 11 14. Cur Abrahã, & eius posteros Israelitas multis calamitatibus passus sit Deus diuexari.

docerenur, *a* amicos Dei fieri non nisi mundi inimicos, ac peregrinos in terris: itaque in Dei familiaritatẽ faciliùs recipi, si nihil omninò nobis sit commune cum mundo: tum verò vt ad Dei cultum translati intelligeremus, quantò demum feliciores sint ij, qui Deo, quàm qui mundo seruiunt: cuius rei scriptura nos commonet inquit enim: *b* Veruntamen seruient ei, vt sciant distantiam seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum. *a* Iacob. 4 *b* 3 Para. 12

Præterea explicabit post amplius quadringẽtis annis Deum promissa præstitisse, vt ille populus fide, ac spe aleretur. Alumnes enim suos Deus à se perpetuò pendere vult, atque in eius bonitate omnem spem suam collocare: vt in primi præcepti explanationẽ dicetur.

Cur Deus sua promissa post tam longa tempora Israelitis persoluit.

14 *Cur tali loco, & tempore lex data fuerit.*

Postremò locum, ac tempus notabit, quibus hanc legem populus Israël à Deo accepit; nempe, postquam eductus ex Ægypto in desertum venit: vt beneficij recẽtis memoria allectus, & loci asperitate, in quo versabatur, deterritus ad accipiendam legem redderetur aptior. Homines enim ijs maximè deuinciuntur, quorum beneficentiam experti sunt, atque ad Dei præsidiũ confugiunt, cùm se spe omni humana destitutos esse agnoscunt. Ex quo licet intelligere, fideles ad complectendam cælestem doctrinam eò propensiores esse, quò se magis à mundi illecebris, & carnis voluptatibus abstraxerint: sicut per Prophetam dictum est: *c* Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablactatos a lacte, auulsos ab vberibus. *c* Isa. 28

Cur in deserto post Ægyptiacam liberationẽ potius quã alias lex sit tradita. Quando sit oportunissimum præcepta viuendi populo inculcare.

DE I. PRÆCEPTO.

CAPVT II.
SECTIO PRIMA.

Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxit te de Terra Ægypti, & de domo ſeruitutis.

1 *Quid ſibi iſtud exordium velit.*

Legiſlator noſter eſt creator noſter.

ENitatur itaque Parochus,& quantùm poteſt,efficiat,vt fidelis populus hęc verba ſemper in animo habeat:Ego ſum Dominus Deus tuus:ex quibus intelligent,legiſlatorem ſe creatorem habere,à quo & conditi ſunt, & conſeruātur: iureque illud vſurpent: *a* Ipſe eſt Dominus Deus noſter,& nos populus paſcuæ eius, & oue manus eius. Quorum verborum vehemens, & frequens admonitio eam vim habebit, vt ad legem colendam fideles promptiores reddā ur,& a peccatis abſtineant. Quod autem ſequitur,Qui eduxi te de terra Ægypti,de domo ſeruitutis,etſi Iudęis tantùm videtur conuenire, Ægyptiorum dominatu liberatis: tamen ſi interiorem ſalutis vniuerſę rationem ſpectemus, multò magis ad Chriſtianos homines pertinet: qui non ex Ægyptiaca ſeruitute,ſed è peccati regione,& *b* poteſtate tenebrarum a Deo erepti,atque in regnum filii dilectionis ſuæ tranſlati ſunt. Cuius beneficij magnitudinē intuens Hieremias prædixit illud: *c* Ecce dies veniunt, dicit Dominus & nō dicetur vltrà:viuit Dominus, qui eduxit filios Iſrael de terra Ægypti, ſed viuit Dominus qui eduxit filios Iſrael de terra Aquilonis,& de vniuerſis terris,ad quas eieci eos,& reducam eos in terram ſuam,quam dedi Patribus eorum. Ecce ego mittam piſcatores multos,dicit Dominus,& piſcabuntur eos: & quę ſequūtur. Pater enim indulgentiſſimus per filium ſuum, filios, *d* qui erant diſperſi, congregauit in vnū; vt iam *e* non vt ſerui peccato, ſed iuſtitiæ *f* ſeruiamus illi in ſanctitate,& iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris.

Legiſlator eſt vindex & liberator noſter.

a Pſal. 94. 7.

b Col. 1. 13.

c Hie. 16. 14. 15. & 23. 7. 8.

d Ioan 11. 52.

e Rom. 6.

f Luc. 1. 74. 75.

2 Quo-

2 *Quomodo ex principio huius decalogi fideles affici debeant.*

Quare fideles omnibus tentationibus opponent tanquam clypeũ illud Apostoli; *a* Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? iam non sumus nostri, *b* sed eius, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit, ipse est Dominus Deus noster, qui nos *c* suo sanguine sibi acquisiuit, quomodo *d* peccare poterimus in Dominũ Deũ nostrũ? *e* ipsumq; iterũ cruci affigere? Vt igitur verè liberi, & *f* ea quidẽ libertate, qua nos Christus liberauit, *g* sicut exhibueramus membra nostra seruire iniustitiæ, ita exhibeamus seruire iustitiæ in sanctificationem.

Quanta pietate Christiani legẽ diuinam perficere debeant, suumq; seruatorem redamare.
a Rom. 6. 2.
b 2 Cor. 1 15.
c Act. 20. 2
d Gen 39. 9
e Hebr. 6 6.
f Gal. 4 31.
g Rom. 6. 19.

Non habebis Deos alienos coram me.

4 *Quid hoc primum praeceptum obseruandum, fugiendum ve complectitur.*

Priorem in Decalogo locum obtinere, quę ad Deum pertinẽt, posteriorem verò, quæ ad proximum docebit Parochus: quia eorum, quæ proximo præstamus, causa Deus est, tunc enim ex Dei præcepto proximum diligimus, cũ propter Deũ diligimus: ea verò sunt in priori tabula descripta. Secundo loco in verbis ijs, quæ proposita sunt, duplex contineri pręceptum ostendent: quorum iubendi, alterum prohibendi vim habet. Nam quod dicitur: Non habebis Deos alieno coram me, eam habet sententiam coniunctam, Me verum Deum coles, alienis dijs cultum non adhibebis.

Decalogi partitio, & eius ratio. Cur. quæ ad Deum pertinẽt in primis homines quęrere debeant declaratur etiam sect. 10 c. 1 de orat. Dominic. Duplex præceptum primo Decalogi præcepto contineri.

5 *Quomodo hoc praecepto fides, spes & charitas contineantur.*

In priori autem continetur præceptum fidei, spei, & charitatis. Nam cùm Deum dicimus, *h* immobilem, *i* incommutabilem, *k* perpetuò eundem manentem, *l* fidelem, rectum, sine vlla iniquitate confitemur: ex quo oraculis eius assentientes, omnem ipsi fidem, & auctoritatem tribuamus, necesse est. Qui verò omnipotẽtiã clementiam, & ad benefaciendum facilitatem, ac propensionẽ illius considerat, poterit ne spes omnes suas in

Deus fide, spe, & charitate colitur. Aug. in ench c. 2.
h Mal 3 6
i Iac. 1 17
k Psal 101 25.
l Deut. 32 4

a Roma. 4. b Leu. 4 c. 5. 28. & passim. Negatiua precepti parte multitudo Deo si prohibetur; & cur ea loquendi formulam legislator vsus sit, vide Th. in 2. 2. qu. 122. artic. 2. & in opusc. 5. Cum veri Dei cultu non sunt Dei al. cu. adm. tia. di. c. 3. Re. 18. 21. d 4. Reg. 17. 27. 88. 16. Primum preceptum cæteris omnibus est dignius, & præstat us. Quanto amore Deu colere debeamus, e vide c. a recta & cap. memor. sum. & ca. hæc est fides. & multa alia d. 24. q. 1. & c. firmiter de summa Tri. & Cod. eod. 1. cunctos populos. f Deut. 19. 26. Deu. 13. 10. Au. in l. de diuinat. dæmon c. 5. & habetur 16. q. 4. ca. sciendum.

in illo non collocare? At si bonitatis, a & dilectionis ipsius effusas in nos diuitias contempletur, illum poterit ne non amare? Hinc est illud procemium, hinc illa conclusio, qua in præcipiendo, mandandoque in Scriptura vtitur Deus: b Ego Dominus.

5 Preceptum hoc, vt negatiuum est exponitur.

Altera autem præcepti pars illa est: Non habebis Deos alienos coram me; qua loquendi formula legislator vsus est, non quòd satis explicata non esset hæc sententia affirmatione præcepti; in hunc modum; Me vnum Deum cole: si enim Deus est, vnus est; sed propter cæcitatem plurimorum, qui olim verum se Deum colere profitebantur, multitudinem tamen Deorum venerabantur: cuiusmodi inter Hebræos ipsos permulti fuerunt, qui c vt Helias eis obijciebat, in duas partes claudicabant: quod & d Samaritæ fecerunt, qui Deum Israelis, & Deos gentium colebant.

6 Quomodo hoc preceptum omnium maximum censendum sit.

His explicatis addendum erit, hoc præceptum esse omnium primum, & maximum, non ordine tantùm ipso, sed ratione, dignitate, præstãtia. Debet enim Deus obtinere apud nos infinitis partibus maiorem, quàm Domini, quàm regis charitatem, & auctoritatem. Ipse enim nos creauit, idem gubernat, ab eo in vterò matris nutriti, atque inde hanc in lucem educti sumus: ipse nobis ad vitam, victumque res suppeditat necessarias.

7 Qui præcipuè sint rei violati huius præcepti.

Peccant autem in hoc præceptum, qui fidem, spem, & charitatem non habent: quorum peccatum latissimè patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæresim labuntur, e qui non credunt ea, quæ sancta mater Ecclesia credenda proponit, qui f somnijs, g augurijs, h cæterisque vanissimis rebus fidem habent; qui de sua salute spem abjciunt, nec diuinæ bonitati confidunt; qui diuitijs tantùm, qui corporis valetudine, ac viribus nituntur, quæ fusiùs ab ijs explicata sunt, qui de vitijs, & peccatis conscripserunt.

8 Non

8 Non aduersatur huic precepto cultus, qui ex precepto Ecclesia vsu sanctis tribuitur.

Verùm illud etiam in huius præcepti explicatione accurratè docendum est venerationem, & inuocationẽ sanctorum Angelorum, ac beatarum animarum, quæ cęlesti gloria perfruuntur; aut etiam corporũ ipsorũ, sanctorumque cinerum cultum, quem semper Catholica Ecclesia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis *a* enim adeò demens est, qui edicente rege, ne se pro rege quisquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuò putet nolle regem suis vt magistratibus honos deferatur? Etsi enim *b* Angelos Christiani adorare dicuntur exemplo sanctorum veteris testamẽti, non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt, quod si legimus interdùm Angelos recusasse, *c* ne se homines venerarentur: eò fecisse intelligendùm est, quòd sibi eum honorem haberi nolebant, qui soli Deo deberetur.

9 Quomodò sanctos Angelos colere liceat, ex scripturis ostenditur.

Spiritus enim sanctus, qui ait; *d* Soli Deo honor, & gloria: idem præcepit, vt *e* honore parẽtes, & *f* seniores afficeremus. Sancti prætereà viri, qui Deum vnum colebant, *g* reges tamen; vt est in diuinis litteris; adorabant, id est; supplices venerabantur. Quòd si reges, per quos Deus mundum gubernat, tantò honore afficiuntur: Angelicis spiritibus, quos Deus ministros suos esse voluit, & quorum opera nonmodò ad Ecclesiæ suæ, sed etiam ad reliquarum rerum gubernationẽ vtitur, quorumquẽ ope maximis tum animæ, tum corporis periculis quotidiè liberamur, etiamsi se nobis in cõspectũ non dent, tantò maiorem honorem non habebimus, quantò beatæ illę mentes dignitate regibus ipsis antecellant? Adde charitatem, quâ nos diligunt, quâ ducti pro ijs prouincijs, quibus pręsunt, vt ex *h* scriptura facilè intelligitur, preces fundunt: quod etiam pręstare ijs, quorum sunt ipsi custodes, ne dubitandum quidemest: nostras enim ipreces Deo offerunt, & lacrymas. Quamobrem in Euangelio docuit Dominus pusillos scan-

dali-

Iesue, & habebatur 16 q. 2. c. sed & illud, & Au. l. 2. de doct. Chr ist. ca. 19 & 20. vt hab tur eadem [illegible] illud quod est, & Concil. Cart. 4 c. 89 & habe; 2 q c. & multa a'ia. *a* D. h. igitur 26 q. 2. illud quod est, & cas illos planetarios; & eadem q. 3 c. igitur, & 5 c. non liceat, & ca. nec mirum. De cultu, & veneratione sanctorũ rel quiarũque, honorem Trid. Syn. sess. 19 de sacrificio missæ. cap. 3 & sess. 25 sub princ. de inuocatione sanctorum. *b* Cum ijs mi di honorem Christiani sanctis eorumq; reliquijs p. è deferre possint vide Syno. 6 Acto 6. in fin. Au. l. 8 de Ciuit. Dei c 27 & 10 c, & l. 21.

dalizandos non esse: *a* quòd Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris, qui in cælis est.

10 *Inuocandos esse sanctos Angelos ex scripturis probatur.*

Inuocandi itaque sunt, quòd & perpetuo Deũ intuẽtur, & patrocinium salutis nostræ sibi delatum libentissimè suscipiũt. Extant diuinę scripturæ testimonia huius inuocationis. *b* Iacob enim ab Angelo, quicũ luctatus fuerat, petit, vt sibi benedicat, immò etiam cogit: se enim nõ dimissurũ illũ profitetur, nisi benedictione accepta: neq; solùm sibi ab eo tribui, quẽ intuebatur, sed ab eo etiã, quẽ minimè videbat, tũ cùm dixit: *c* Angelus, qui eruit me de cũctis malis, benedicat pueris istis.

11 *Sanctorum inuocatione, & reliquiarum veneratione nihil honori Dei detrahitur.*

Ex quibus etiam colligi poterit, tantùm abesse, vt Sãctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque inuocandis, & sacris eorum reliquijs, cineribusque venerandis Dei gloria minuatur, vt eò maximè augeatur, quò magis hominum spem excitat, confirmat, & ad Sanctorum imitationem cohortatur: quod officium *d* Niceno altero, & Gangrensi, ac Tridentino Cõcilijs, & sanctorum Patrum auctoritate comprobatur.

12 *Quibus potissimùm argumentis sanctorum inuocatio stabilienda sit.*

Quò autem sit ad refutandos eos instructior Parochus, qui huic veritati aduersantur, sanctos Hieronymum contra Vigilãtiũ, & Damascenũ potissimũ legat, ad quorum rationẽ, quod caput est, cõsuetudo accedit ab Apostolis accepta, & in Ecclesia Dei perpetuò retẽta, & conseruata, cuius rei quis firmius, aut clarius requirat argumentum diuinæ scripturæ testimonio, quę sanctorum laudes celebrat admirabiliter, extant enim quorũdam sanctorum diuina pręconia, *e* quorum laudes cùm sacris litteris celebrentur, quid est, quòd illis singularem honorem non habeant homines? Etsi ob eã etiam causam magis colendi, & inuocandi sunt, quòd pro salute hominum preces assiduè faciunt, multaque eorum merito, & gratia Deus in nos confert beneficia,

a Si

Quid sit adorare. Quãdò angeli d... I Reg. ... Iustin. in 2 Apolog. pro Christ. meminit honoris quem Christiani angelis tribuebant, & Orig. 18 cont. Cels. in Basil. or. in 40. mart.
a Dan. 10. 13. v. de Greg. l. 17. mor. c. 8 Theod. in Dan. & Th. in 1. p. q. 113 ar. 1. Tob. 12. Apost. 8. 3. Quanto amore angeli homines prosequuntur. Matt. 18.
b Gen. 32. 27. 28.
c Gen. 48. 16.
d Nic. Concil. 2. Acto. 6. Gangren. can. 20. & hab. d. 30. ca. si quis per superbiã. Con. Trid. sess. 25.
e Con. Chalced. sub finem, & Act. 2. & in 6 Syno. Gen. c. 1. & Herund. c. 3. Aurel. 1. ca. 29. Dam. l. 4. de Orthod. fide c. 16.

a Si enim gaudiũ est in cælo super vno peccatore pænitentiam agente, nonne etiam cælestes ciues pęnitentes adiuuabunt? nonne rogati, & peccatorum veniam impetrabunt, & conciliabunt nobis Dei gratiam?

13 *Illa sanctorum inuocatio ex quadam auxilij diuini diffidentia, fideique imbecillitate non proficisci demonstratur.*

Quòd si dicatur, vt à nonnullis dicitur, superuacaneũ esse sanctorum patrocinium, quòd Deus sine interprete precibus nostris occurat: has impiorum voces illud sancti Augustini facilè conuincit, multa Deũ non concedere, nisi mediatoris, ac deprecatoris opera, & officiũ accesserit. Quod illustribus *b* Abimelec, & Iob amicorũ exemplis confirmatur: quorum peccata non nisi Abraham, & Iob precibus condonauit. Si verò etiam afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fidei, vt sanctos internuntios, & patronos adhibeamus: quid ad illud responsebunt Centurionis exemplum, qui vel in singulari illo fidei præconio, *c* quod Dominus impertiuit, *d* seniores tamen Iudæorum ad Saluatorem misit, vt laboranti puero salutem impetrarent?

14 *Doctrina de vno mediatore Christo non tollit sanctorum inuocationem.*

Quare etsi fatendum est, *e* vnum nobis mediatorem propositũ Christũ Dominum, qui scilicet vnus nos per sanguinem Patri cœlesti reconciliauit, & qui æterna redemptione inuenta, semel in sancta ingressus pro nobis interpellare non cessat: ex eo tamen nullo modo sequi potest, quo minus ad sanctorum gratiam confugere liceat. Nam, si propterea subsidijs sanctorum vti non liceat, quòd vnum patronũ habeamus Iesum Christum, nunquam id commisisset Apostolus, vt se Deo tanto studio fratrum viuentium precibus adiuuari vellet: neque enim minus viuorum preces, quàm eorum, qui in cęlis sunt, sanctorum deprecatio Christi mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent.

15 *Vnde nam reliquiarum virtus confirmetur.*

Sed cui fidem non faciant, & honoris, qui sanctis debetur, & patrocinij, quod nostri causa suscipiunt, mirabiles

a Ire. l. 5. contra hær. ca. 19. Athan. sermo. in Euan. de sanc. deip. Euseb. lib. præpar. Euan. c. Cor. in Pont. 1. Hilar. in Ps. 30 Amb. in lib. de viduis & innumerabiles alij. Sanctorũ laudes esse celebrandas scriptura docet. Eccl. 1 42 45. & sequentib. vsq; ad finem libri. Heb. 11 ferè per totum, & passim per tota Biblia. Sancti pro nobis intercedũt, suisq; meritis nos adiuuant. Steph. Multa Deus, nisi preces aliorum interueniant, non concedit.
b Gen. 20 7 17.
c Iob. 22. Alterius calumniæ reiectio.
d Mat. 1. 10. 11
e 1. Tim. 2.

biles effectores ad eorum sepulchra, & oculis, & manibus, membrisque omnibus captis in pristinum statum restitutis, mortuis ad vitam reuocatis, ex corporibus hominum electis dæmonijs? quæ non audisse, vt multi, non legisse, vt plurimi grauissimi viri, sed vidisse, testes locupletissimi sancti Ambrosius, & Augustinus litteris tradiderunt. Quid multa? si *a* vestes, *b* sudaria, si *c* vmbra sanctorum, priusquam è vita migrarent, depulit morbos, viresque restituit, quis tandem negare audeat, Deum per sacros cineres ossa, cæterasq; sanctorum reliquias eadem mirabiliter efficere? Declarauit id cadauer illud, quod fortè illatum in sepulchrum *d* Elisei eius tacto corpore subitò reuixit.

16 *Verba sequentia non alterum, sed vnum cum præcedentibus preceptum constituunt.*

Quod verò sequitur: Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ in cælo, & quæ in terra deorsum, neque eorum, quæ sunt in aquis, sub terra: Nō adorabis ea, neque coles: quidam hoc alterum præceptum existimantes, duo postrema ipsa, vnius præcepti vi contineri voluerunt: at sanctus Augustin. illa extrema diuidens, hæc ipsa verba ad primum præceptum pertinere voluit, quam sententiam, quia in Ecclesia celebris est, libenter sequimur. Etsi in promptu ratio est illa verissima, consentaneum fuisse, præmium, & pœnam cuiusque cum primo præcepto coniungi.

17 *Aduersus hoc præceptum non pugnat receptus in Ecclesia imaginum vsus.*

Nec verò quis existimet omnino pingendi, fingendi, aut sculpendi artem hoc præcepto prohiberi, nam in scripturis iussu Dei simulacra, & imagines effectas legimus, *e* Cherubin, ac serpentis ænei: superest igitur vt imagines ob eam rem vetitas interpretemur, nequid in simulacris quasi dijs colendis de vero Dei cultu detraheretur.

18 *Quibus præsertim modis per imagines diuinum numen violari possit.*

Duplici autē potissimùm ratione, quod ad hoc præceptum attinet, Dei majestatem vehementer lædi perspicuum

[Margin notes:] ... nitus editis sæpè sunt approbata, Vide præter cæteros Basil. in orat. in Mamantem. Greg. Naz. in orat. in Cypr. Chrys. in i cōt. gen. Hie. cōtra Vir. Sulp. in vita S. Mar. Greg. Roma. in dial. Greg. Tur. in l. de glor. confes. & mart. Amb epist. 85 ser. 91. Au. l. 25 de ciu. Dei, c. 8. & epi. 37 & 4 Reg. 2 14 Act 19. 12. Act. 5. 15 Sācto- rū reliquiarum quanta sit virtus. 4. Reg. 13 21. Au. su. Exo qu. 71. & in Ps. 32. con. 4. Eccl Aug. sententiā in præceptorū distinctione amplectitur libentius. Vide Mag. in 3 dist. 37. Th in 1 2. q. 100. art 4. Imagines fuerunt in lege naturæ, Gen. 28 18 25. & 35. 14.

spicuum est, altera, si idola, & imagines, tãquam Deus colantur, aut credatur inesse in his aliqua diuinitas, vel virtus, propter quã sint colendæ: vel quòd ab eis aliquid sit petendum, vel quòd fiducia sit in *a* imaginibus figenda, veluti olim fiebat à gentibus; quæ in idolis spẽ suã collocabant, quod passim sacræ litteræ reprehẽdũt.

Altera, si quis conetur diuinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus, aut figuris exprimi possit. Quis enim Deum, vt inquit Damascenus, qui sub aspectum non cadit, qui corporis expers est, qui nullis terminis circũscribi, nec vlla figura describi queat, possit exprimere? quę res in altera Nicæna Synodo vberiùs explicatur. Præclarè igitur Apostolus *b* eos mutasse Dei incorruptibilis gloriam in similitudinẽ incorruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, ac serpentium dixit: hæc enim omnia tanquam Deum venerabantur; cùm illi harum rerum imagines ponerent: Quocirca Israelitę, qui ante vituli simulacrum clamabant: *c* Hi sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti: idolatræ sunt appellati, quia *d* mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.

19 Quis sit posterioris partis præcepti sensus.

Cum igitur Dominus Deos alienos coli prohibuisset, vt penitus idolatriam tolleret, imaginem diuinitatis ex ære duci, aut quauis alia materia fieri prohibuit: quod Isaias declarans inquit: *e* Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc præcepto hanc sententiam contineri, præter sanctorum Patrum scripta, qui eam, quemadmodum in septima Synodo expositum est, sic interpretantur: illa etiam Deuteronomij verba satis declarant, vbi Moyses populum ab idolatria auertere cùm vellet, aiebat: Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est nobis Dominus in Horeb de medio ignis. Quod sapiẽtissimus legislator ideo dixit, ne quo errore ducti diuinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent.

& in lege euangelica, ab Apostolorum corporibus vt imago Christi fusilis. Eus. l. 7. c. 14 & ea quã Nicodemus habuit. Athan. in l. de pas. imag. Chri. & ad Agabata missa, Euang. l. 4. hist. Eccl. ca. 36. vnde imagines habere ex Apostolicã traditionẽ scribũ patres Nic. conc. 2. act. 7

a Exo. 25. 18. *b* 3 Reg. 6. 25 20 & 2. Paral. 3. 7. Numer. 21. 8. 9.

Qua ratione vel admittãtur vel prohibeãtur imagines. Duplici ratione imaginib. violari potest diui na maiestas.

e Isa. 10. 10. 11 & 40. 15 19 & 44 12. 1. 16. Sap. 13. 16. 1 17. 18. Psa. 113 vel secundũ Heb. 115 8. Deut 16 17. 11 40. 18 Act. 17 ac. 25. Secunda ratio Damas. l. 4 de orthod. fide ca. 17.

20 *Hoc praeceptum, qui Trinitatis personas effingunt, non violant.*

a II. 10 18. Act. 17. 29. Syno. 7. Act. 2 & 3 vide ite Conc. Trid. sess. 2 non procul à prin. Deu. 4. 16. Christiani Trinitatis personas effingunt, nō vt diuinitatem, sed vt aliquas eius proprietates exprimant, Gen. 18 2 Au. l. 2, de Trin. c. 11. item Gen. 38 23. Ex. 33. 83.
b Matt. 3. 16 & 5. 17.
c Dan. 7 9. Dei Patris imago
d Dan. 7 9 Angelorum imago quid significet; vide Dio. li. de Cael. Hie. c. vlt.
e Ad Heb. 1. In textu legitur expient, sed M. S. quędam Ro. & Gre. exemp. legunt cupiūt Spirit. sancti imago. Matt. 3 1 Matt. 1. 10. Luc. 3, 21 Ioa. 3, 12. Act. 2, 1.

Nemo tamen propter ea, quæ nunc sunt dicta, contra religionem, Deique legem quicquam committi putet, cùm sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur: *a* quæ tam in veteri, quàm in *b* nouo Testamento apparuerunt: nemo enim tam rudis est, vt illa imagine diuinitatem credat exprimi: sed illis declarari doceat Pastor proprietates aliquas, aut actiones, quæ Deo tribuuntur; veluti cum ex *c* Daniele pingitur antiquum dierum in throno sedere, antequam libri aperti sunt; Dei æternitas, & infinita sapientia significatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, vt de ijs iudicium ferat, intuetur.

21 *Angeli qua ratione pingantur.*

Angelis etiam tum humana species, tum alę affingūtur: vt intelligant fideles, quàm propensi sint in humanum genus, & tanquam parati ad ministeria Domini exequenda: *d* omnes enim administratorij spiritus sunt propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.

22 *De columba, in qua Spiritus sanctus depingitur.*

Columbæ verò species, & *e* linguę tanquam ignis in Euangelio, & actis Apostolorum, quas Spiritus sancti proprietates significent, multò notius est, quàm vt oporteat pluribus verbis explicari.

23 *Christi & Sanctorum imagines pingi, & honorari debent.*

Vt verò cùm Christus Dominus, eiusque sanctissima & purissima mater, cæterique omnes sancti humana præditi natura humanam speciem gesserint, eorum imagines pingi, atque honorari, non modò hoc præcepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum, & grati animi certissimum argumentum semper habitum est: quod Apostolicorum temporum monumenta, & æcumenicę Synodi, & tot sanctissimorū, doctissimorūque Patrū inter se consentientium scripta confirmant.

24 *Quis sit legitimus in Ecclesia imaginum vsus.*

Non solùm autem licere in Ecclesia imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, ostendet Parochus,

chus cum honos, qui illis exhibetur referatur ad prototypa, verùm etiam maximo fideliũ bono ad hãc vsq; diẽ factũ declarabit: vt ex Damasceni libro, quẽ de imaginibus edidit, & septima Synodo, quę est secũda Nicęna intelligitur. Verũ, quia sãctissimũ quodque institutũ hostis humani generis suis fraudibus, & fallacijs deprauare contendit: si quid fortè populo hac in re, peccatũ fuerit, Parochus Trid. Cõc. decretũ secutus, quo ad eius fieri poterit, studebit corrigere, ac decretũ quidã ipsũ cùm res tulerit populo interpretabitur: tũ rudes, & qui imaginũ ipsarũ institutũ ignorãt, docebit imagines factas, ad vtriusq; testamẽti cognoscẽdã historiã, atq; eius memoriam identidem renouandam: qua diuinarũ rerũ memoria excitati ad colendum atque amandum ipsum Deũ vehemẽtiùs inflãmemur: sanctorũ quoq; imagines in tẽplis positas demonstrabit, vt & colãtur, & exẽplo moniti, ad eorũ vitã, ac mores nos ipsos cõformemus.

Cypr. lib. 6 Iu. Aug. li. 1. cons. Euang. 10 vide item Syn. 6 ca. 8. & Rom. sub Greg. 3. & aliã in villa gentiliaci, & aliam, Ro. sub Steph. 3. & plurimus alias Honos immaginib de intus ad protorypa refertur. Basil. c. 18. li. de Sp. sanct. Dam. l. 4 de fid. orth. c. 17 Cõc. Nic. 2 passum.

Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes visitãs iniquitatẽ patrũ in filios vsq; in tertiã, & quartã generationem eorum, qui oderũt me, & faciens misericordiã in millia ijs, qui diligũt me, & custodiũt pręcepta mea.

25 *Non pertinet hæc appendix duntaxat ad primum præceptum.*

Duo sunt in extrema parte huius pręcepti diligenter explicanda. Primũ est, quòd, etsi obiũ mnũ scelus præuaricationis primi pręcepti, atq; hominum ad id cõmittẽdũ propẽsionem, aptè hoc loco pęna proponitur, cõmunis tamen est omnium appẽdix pręceptorũ: omnis enim lex ad præcepta seruanda homines, pęna, & pręmio inducit, hinc illæ tam frequentes in sacris litteris, & crebræ Dei promissiones, vt enim innumerabilia penè veteris testamenti testimonia prętermittamus in Euãgelio scriptũ est: *a* Si vis ad vitam ingredi serua mãdata Et alibi *b* Qui facit voluntatẽ Patris mei, qui in cęlis est ipse intrabit in regnum cęlorum. Tum illud *c* Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, * excidetur, & in ignem mittetur. Et *d* Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Atque alibi: *e* Si nõ dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.

Lex omnis aut pęna, aut præmiores humanas moderatur d. 4. c. Omnis autem.
a Matt. 19 17
b Matt. 7 21
c Mat 3 10. Excidetur, & in ignem mittitur legunt, M. S. Grec. & Syr. exemp.
d Mat. 6. 24 * Sine causa addũt. H. S. Græ. & Syr. exemp.
e Mat. 4 19

Alia ratione perfectis alia carnalib. hominibus pęna prævaricatoribus proposita inculcari debet.

26 *An eodem modo pœna prauaricatoribus hic intentata, carnalibus, & perfectis inculcanda sit.*

Alterum est, quod longè alia ratione perfecti: alia carnales homines hanc appendicem edocēdi sunt. Perfectis enim, *a* qui spiritu Dei aguntur, eique prompto, & alacri animo parent, instar est cuiusdā lætissimi nūcij, & magnum argumentum propensæ in eos diuinæ voluntatis, agnoscunt enim sui amātissimi Dei curam, qui nunc pręmijs, nunc pęnis ad sui cultum, & venerationem homines propè compellat, agnoscunt immensam eius in se beneuolentiam, qui sibi imperare, suaque opera ad diuini nominis gloriam vti velit: neque solùm agnoscūt, sed magna in spe sunt, illum, cùm, quod vult, iubeat, etiam daturum vires, quibus legi ipsius parere possint. At carnalibus, qui nondum *b* spiritu seruitutis liberati sūt, magisque metu pęnarum, quàm amore virtutis abstinēt a peccatis, eius appendicis sensus grauis, & acerbus est: quamobrem sunt pijs exhortationibus subleuandi: & quò lex spectat, quasi manu ducēdi, Parochus autem, quoties alicuius explicandi pręcepti occasio inciderit, eadem hæc sibi habeat proposita.

a Ro. 8 14 Perfecti quid in pęna hic proposita cōtēplētur. Aug. l. 10 Confess. c. 29

Obseruatores legis carnales quomodo sint tractandi.

b Ro 4 15. pęna primo præcepto subiecta, post singula præcepta est refricanda.

27 *Quid verba illa, Ego sum Deus fortis, meditandum proponant.*

Duobus aculeis excitat Deus homines ad legis obseruationem. Primo, cum auditur quod legislator sit Deus fortis.

Carnalibus perinde tamen, ac spiritualibus, duo inprimis quasi aculei sunt admouendi, qui ad legem obseruandam hac ipsa in appendice positi homines maximè incitent. Nam quòd Deus fortis dicitur, ideò diligentiùs est explicandum, quò caro sæpè, quę terroribus diuinæ comminationis minus commouetur, varias sibi ipsa rationes fingit, quibus irā Dei effugere, ac propositam pęnam vitare possit: cui autem certò persuasum est Deum fortem esse, illud magni Dauidis vsurpat: *c* Quò ibo a spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Eadē quoque diuinis interdum diffisa promissis, tantas hostium vires esse credit, vt ad sustinendum minimè parē se esse existimet. At firma, & stabilis fides, *d* nihil titubans, cum diuina vi, ac virtute nitatur, homines contra creat, ac confirmat: inquit enim: *e* Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo.

Carnalis præsumptio frangitur.

c Ps. 134 7 Carnalis timor retunditur.

d Iacob 1 6

e Psal. 26 2

28 *Quid*

28 *Quid sibi velit, quòd Deus se etiam dicat Zelotem.*

Alter verò aculeus, zelus ipse diuinus est: nonnunquam enim homines putant *a* Deum humana non curare, ne illud quidem, legem ipsius seruemus, an negligamus: ex quo sequitur magna vitæ confusio: cùm autem Deum zelotem credimus, eius rei meditatio facilè nos in officio continet. Secundum ad legis obseruanem incitamentum est zelus diuinus. *a* Iob 22 13.14. Ps.72.11.

29 *Cuiusmodi Zelus Deo sit attribuendus.*

Zelus verò, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem; sed diuinum illum amorem, & charitatem, qua Deus nullam à se animam patitur impunè fornicari, *b* quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Est itaque zelus Dei, tranquillissima eius, sincerissimaque iustitia, qua anima falsis opinionibus prauisque cupiditatibus corrupta repudiatur, & à Dei cõiugio tanquam adultera remouetur. At verò zelum hunc Dei suauissimum, ac dulcissimum experimur, cũ summa eius, atq; incredibilis in nos voluntas, zelo ipso demonstratur, nec enim, aut amor ardentior inter homines, aut maior, arctiorque coniunctio, quàm eorum, qui coniugio copulati sunt, reperitur. Igitur quã nos valde diligat ostendit Deus: cùm crebrò se, vel spõso, vel marito comparans, zelotem vocat. Quamobrem doceat Parochus hoc loco sic diuini cultus, atque honoris, cupidos homines esse debere, vt zelantes potius, quàm amantes iure dici possint; illius exemplo, qui de se ipso, *c* zelo inquit, zelatus sum pro Domino Deo, exercituum: imò verò Christum ipsum imitentur, cuius illud est: *d* Zelus domus tuæ comedit me. Zelus quid sit v. d. Th. in 1.2 q. 20 art 4 *b* Ps.72 28. Quanto zelo diuini honoris studiosi homines esse debeãt. *c* 1. Reg.1. 10. *d* Ps. 68 19. Ioan.2.18.

30 *Quæ sit comminationis, hic intentatæ sententia.*

Est autem comminationis explicanda sententia, non inultos peccatores passurum Deum, sed eos, vel tanquã parentem castigaturum, vel tanquã iudicem acriter, ac seuerè in eos animaduersurũ Quod alio loco significãs Moyses *e* Et scies, inquit, quia Dominus Deus tuus, ipse Deus fortis, & fidelis custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & ijs, qui cũstodiunt præcepta eius, in mille generationes, & reddens odiẽtibus se statim. Et Iosue: *f* Non poteritis, inquit, seruire Domino Deus transgressores mandatorum non sinit impunitos. *e* Deut.7.9. *f* Iosue 24 19.

Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris, atque peccatis: si dimiseritis Dominum, & seruieritis Dijs alienis, conuertet se, & affliget vos, atque subuertet.

31 *Quomodo Deus visitet peccata patrum in filios in tertiam, & quartam generationem.*

Docendum autem est populus comminationis pœnam ad tertiam, quartamque impiorum, & facinorosorum generationem pertinere: non quòd posteriores maiorum scelerum pœnas semper luant: sed licèt illi, liberiq; eorum impunè tulerint; non omnis tamen eorum posteritas iram Dei, vel pœnam euitabit: *a* quod Iosiæ regi accidit: huic enim propter singularem pietatem cum pepercisset Deus, dedissetque, vt in pace in sepulchrum maiorum suorum inferretur, *b* ne videret consequentium temporum mala, quæ *c* propter Manassis aui impietatem, Iudæ, & Ierusalem erant euentura, eo mortuo, posteros eius est vltio Dei consequuta, sic, *d* vt ne filijs quidem Iosiæ pepercerit.

a 4 Reg. 25. 19 20 & 2. par. 34 27 28.
b 4 Reg. 23. 30 2. Par. 25. 24
c 4. Reg. 21. 11. Ierem. 15 4.
d 4. Reg. 24. 3.
Obiectionis solutio.

32 *Quomodo hæc verba cum verbis Ezechielis conueniant.*

Qua autem ratione hæc legis verba sententiæ illi, quę est apud Prophetam, non aduersentur: *e* Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur; Sancti Gregorij auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis Patribus consentiens apertè ostendit; inquit enim) Quisquis praui parentis iniquitatem imitatur, etiam ex eius delicto cōstringitur, quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam illius delicto grauatur, vnde fit, vt iniquus filius iniqui patris non solùm sua, quæ addidit, sed etiam patris peccata persoluat, cùm vitijs patris, quibus iratum Dominum non ignorat, suam etiam malitiam adiungere non formidat, & iustum est, vt qui sub districto iudice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita præsenti, etiam culpas parentis iniqui persoluere. Commemorabit deinde Parochus, quantùm *f* Dei iustitiam superet eiusdem bonitas, ac misericordia; irascitur tertiæ, quartęque generationi Deus, misericordiam verò in millia impertit.

e Ezec. 18 4.
Greg. l. 15 mor. ca. 31. Aug. ep. 75 ad Aui. vide item Tho in 1 2 q. 87 art 8. & 2. 2 q. 108. ar. 4
Dei misericordia longè eiusdem iustitiam superat.
f Iacob. 2 13

33 Quo

33 *Quomodo diuinarum legum praeuaricatores Deum odisse censeantur.*

In eo autem quod dictum est: eorum, qui oderunt me, peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius, ac detestabilius, quàm summam ipsam bonitatem, summam veritatem odisse? Hoc verò ad omnes peccatores idcirco pertinet, quòd quemadmodum, *a* qui habet mandata Dei, & seruat ea, Deum diligit: ita, qui legem Domini contemnit, & mandata eius non seruat, Deum odisse meritò dicendus est.

Odiũ Dei omnium est peccatorum maximum. Tho. in 1.2 q.7; ar.4 & in 1 2 q 34 ar.[illegible] *a* Ioa. 14 21.

34 *Quid sit illud: faciens misericordiam his, qui diligunt me.*

Quod verò extremum est: & ijs, qui diligunt me seruandæ legis modum, ac rationem docet; necesse est enim, eos, qui legem Dei seruant, eadem charitate atq; amore, quo in Deũ sunt, ad eius obedientiam adduci: quæ deinceps in singulis pręceptis commemorabũtur.

DE II. PRAECEPTO

CAPVT III.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.

1 *Cur Deus hanc legem de sui ipsius nomine honorando ferre voluerit.*

Primum præceptũ sua amplitud ne secũdum continet.

QVamquam primo diuinæ legis præcepto, quo Deum piè, sanctèque colere iubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necesariò continetur (nam qui sibi honorem tribui vult, idem postulat se, vt sumo verborum honore prosequemur, prohibetq; contraria: quod & illa Domini verba apud Malachiam apertè indicant *b* Filius honorat Patrem, & seruus dominum suum: si ergo, pater ego sum, vbi est honor meus?) Deũ tamen pro rei magnitudine hanc de suo ipsius diuino, & sanctitatis plenissimo nomine honorando, legem

De hoc præcepto vid. D. Tho. in 2.2 q 100 art. 5 & 2 2 q 122. art. 3 vide [illegible] Mag in 3 d. 39 *b* Malach. 1.

Quam frequens sit hominum in iurãdo trãsgressio.

sepa-

separatim ferre, idque nobis disertis, & perspicuis verbis præscribere voluit.

2 *Quantùm niti Parochi debeant in huius præcepti explicatione.*

Quod sanè Parocho ipsi argumēto in primis esse debet, nequaquam satisfore, si hac de re generatim loquatur: sed eiusmodi loco hunc esse, in quo diutius ipse commorari, & quæcumque ad hanc tractationem pertinent, distinctè, dilucidè, accuratèque apud fideles explicare, necesse sit. Neque verò nimia hæc diligentia censenda est, cum desinit, qui adeò errorum tenebris obcæcati sint, vt *a* quem Angeli glorificant, ei maledicere non vereantur, neque enim lege semel lata deterrentur, quo minus Dei maiestatem quotidiè imminuere, imò singulis penè horis, ac momentis, impudentissimè audeant. Quis enim non videat, omnia iureiurando affirmari? omnia imprecationibus, & execrationibus referta esse? vsq; adeò, vt nemo ferè vel vēdat aliquid, vel emat, vel negotium aliquod gerat, qui nō iurisiurandi religionem interponat, Deiq; sanctissimum nomen millies, vel in re leuissima, & inani temerè non vsurpet; quò maior Parocho cura, & diligentia adhibenda est, vt sæpè fideles admoneat, quàm graue hoc scelus sit, & detestabile.

Sal 88.8.

3 *Quid secūdū istud præceptum imperet, vel prohibeat.*

Iam verò in huius præcepti explicatione id primum constet, cum eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem coniunctam esse, quas præstare homines debent. Vtrumque autem separatim docendū est: primum quidem, vt ea, quæ tradenda sunt faciliùs exponantur, quidquid iubeat lex, mox etiam, quid vetet, nam quę imperat, illa sunt, nomen Dei esse honorandum, ac per illum sanctè iurandum. Hæc rursus quę prohibet: nemo diuinum nomen contemnat, nemo illud in vanum assumat, ne ve per ipsum, aut falsò, aut frustra, aut temerè iuret.

Sub præcepto negatiuo opposita affirmatio includitur.

4 *Quid Dei nomine hic intelligatur.*

In ea itaque parte, qua iubemur diuino nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus præcipiat Dei nomen,

Nomen tetragrammaton. a' necfuniton Vocati scribit. Hier. epist. 136. Iudeo[illegible] in hac

ipsius

ipsius inquam Litteras, & Syllabas, aut omnino per se nudum verbum tantummodo attendendum non esse: sed in eam cogitationem veniendum, quid valeat illa vox, quæ omnipotentem, & sempiternam maiestatem vnius, & trini numinis significat. Ex his autem facilè colligitur, inanem esse nonnullorum Iudęorum superstitionem, qui quod scriberent, Dei nomen, pronunciare non auderent, quasi in quatuor illis litteris, non in re diuina vis esset: Sed quamuis singulari numero prolatum sit: Non assumes nomen Dei, id non de vno aliquo nomine, sed de omnibus, quę Deo tribui solent, intelligendum est: multa enim Deo imposita sunt nomina, vt Domini, *a* Omnipotentis, *b* Domini exercituum, *c* Regis regum, Fortis, & alia id genus, quæ in scripturis leguntur, quæ parem, eandemque venerationem habent omnia. Deinde docendum est, quomodo diuino nomini debitus honor adhibeatur: neque enim Christiano populo, cuius ore Dei laudes assiduè celebrandæ sunt, rem vtilissimam, & per necessariam ad salutem ignorare fas est.

parte multi Christiani sequuntur, vide Genesi. libr. 1. Chronol.

a Exo. 15. 3.
b Is. 6. 3.
c Apoc. 16. 16. his Dei nominibus vide Hie. ep. 136. De nomine verò Dei proprio Tho. in 1. p. q. libr. 3. art. 21.

5 ***Qua ratione diuinum nomen venerare, aut honorare censemur.***

Quamuis autem multiplex sit ratio laudandi diuini nominis, tamen in ijs, de quibus deinceps hìc dicetur, vis, & pondus omnium videtur esse.

Primùm igitur laudatur Deus, cum in omnium conspectu, Deum ac Dominum nostrum fidenter confitemur, Christumque salutis nostrę auctorē, quemadmodum agnoscimus, ita etiam prædicamus.

Itemque cum verbo Dei, quo eius voluntas enunciatur, sanctè, & diligenter operam damus: in eius meditatione assiduè, versamur: studiosè illud addiscimus, aut legendo, aut audiendo, perindè, vt cuiusque personæ, & muneri aptum, & consentaneum est.

Deinde diuinum nomen veneramur, & colimus, cū officij, & religionis causa diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus, tū prosperis, tum aduersis, illi singulares gratias agimus: inquit enim Propheta: *d* Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributio-

Diuini nomen laudatur per ipsius confessionē Matt. 10. 32.

Et cū eius sermones reuerēter tractamus. 2. Cor. 2 17.

Et cū ei de omnib. gratias agimus. Iob. 1. 21. & 2. 10.
d Psal. 102. 2.

nes

nes eius. Extantque plurimi *a* Dauid Pſalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate, diuinas illius laudes ſuauiſſimè decantat. Extat admirabile illud patientiæ exemplum *b* Iob: qui cum in maximas illas, horribileſq; calamitates incidiſſet, Deum tamen, excelſo, & inuicto animo laudare nunquam intermiſit. Nos itaq; cum animi, corporiſq; doloribus cruciamur, cum miſerijs, & ærumnis torquemur, ſtatim ad Deum laudandum omne ſtudium, & animi noſtri vires cõuertamus, illud Iob dicentes: *c* Sit nomen Domini benedictum.

6 Quomodo huic item præcepto aliàs pareamus.

Neq; verò minus Dei nomen honoratur, ſi fidenter opem eius imploramus, quo nos ſcilicet, aut ab illis liberet, aut ad eadem fortiter preferenda conſtantiam, & robur largiatur, hoc enim fieri vult Dominus, *d* Inuoca, inquit, me indie tribulationis, & eruam te, & glorificabis me, cuius implorationis, cum multis alijs in locis, tum præcipuè in Pſalmis, 16. 43. & 118. illuſtria exempla reperiuntur.

Preterea Dei nomen honore proſequimur, cùm fidei faciendæ cauſa teſtamur Deum: qui modus à ſuperioribus valdè differt. Nam quæ ſupra memorauimus, ita ſuapte natura bona ſunt, atque expetenda, vt nihil beatius, nihil homini optabilius poſſit eſſe, quàm ſi in illis ſedulò exequendis, ipſum ſe noctes, & dies exerceat. *e* Benedicam, inquit Dauid, Dominum in omni tempore ſemper laus eius in ore meo. *f* At iuſiurandum licèt bonum ſit, eius tamen frequens vſus minimè eſt laudabilis.

7 Quare iuſiurandi frequẽtior vſus non ſit probandus.

Huius autem diſcriminis ratio in eo poſita eſt, quòd iuſiurandum ea tantùm de cauſa inſtitutum eſt, vt eſſet tanquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis ad probandum quod dicimus, neceſſarium inſtrumentum, *g* Vt enim corpori medicamenta adhibere nõ expedit, niſi neceſſe ſit, eorundem verò frequentatio omninò pernicioſa eſt: ita etiam, niſi cùm grauis, & iuſta cauſa ſubeſt, iureiurando vti non eſt ſalutare: quòd ſi ſæpius adhibeatur, tantùm abeſt, vt proſit, vt magnum de-

a Pſal. 9. & 30 & 34. & 65. & plurimi alij.
b Iob. 1 21. & 2 10.
c pſa. itẽ 112. Itẽ dum fideliter inuocatur.
d Pſa. 49 15 iuſiurandum Dei nomẽ laudatur
e Deut. 6 23 vide item. 22. q. 1 & 2 & 4 5 ferè per totas, & de iureiurando in decret. vide itẽ quomodo ſit licitum, apud Th. in 2. 2 q. 89 art. 3.
Quomodo autem non ſit frequentandũ vide c. 5 & Ec. 22 8. 9. 10.
f Pſa. 33 1. Cui fini iuſiurandũ ſeruiat, quiſve eius ſit legitimus vſus.
g Tho. hæc refert loc. ſup. citato cõcordat. Au. in ſer. Domini in mont l. 1 c. 3. & hab. 22. q. 1 c. ita ergo. vide item ea. cap. non eſt Chry. ho. 26 ad pop. Antioch.

detrimentum afferat. Quamobrem præclarè docet S. Chrysostomus, non nascente, sed iam adulto mundo, cùm mala longè latèque propagata vniuersum terrarum orbem occupassent, nihilq; suo loco, & ordine cõsisteret, sed perturbata omia, & permista sursum, deorsumque magna rerum confusione ferrentur, & quod malorum omnium grauissimum est, mortales ferè omnes in fœdam idolorum seruitutem seipsos abiecissent, tum denique longo sanè interuallo iusiurandum in hominum consuetudinem irrepsisse, nam cùm in tãta hominum perfidia, & iniquitate, nemo facilè ad credendum adduceretur, Deum testem inuocabant.

8 *In quo consistat iuramenti ratio, quidque propriè est iurare.*

Verùm cùm in hac præcepti parte, præcipua illa sit ratio docendi fideles, quomodo iusiurandum piè, sanctèque adhibere debeant, primùm dicendum est, iurare, nihil aliud esse, nisi Deum testari quacunque id verborum forma, & conceptione fiat. Nam; & testis est mihi Deus, & per Deum idem sunt. Est etiam illud iusiurandum, cum ad faciendum fidem per res creatas iuramus, vt, per sacra Dei Euangelia, per crucem, per sanctorum reliquias, & nomen, & cætera id genus; neque enim hæc ipsa perse iureiurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt, sed Deus ipse hoc præstat, cuius diuinę maiestatis splendor illis in rebus elucescit: ex quo sequitur, vt per Euangelium iurantes per Deũ ipsum iurent, cuius veritas Euangelio continetur, & declaratur: Similiter & per sanctos, *a* qui templa Dei sunt, quique Euangelicæ veritati crediderunt, eamque omni obseruantia coluerunt, & per gentes, & nationes latissimè disseminarunt.

Iurare quid valeat apud scripturas Au ser. 28 de vero. Apostol. Th 2 2. q. 30. ar. 1. & gl. 23. q. 1 in prin.

Cum per rem creatam iuratur, Deus qui vim rebus addidit non excluditur. Vide Th. ea art. 5 vide ca. si aliqua 23. q. 1

a 1 Co. 3 16. 17

9 *De ea iurisiurandi forma, que per execrationem fit*

Eadem est ratio illius iurisiurandi, quod per execrationem profertur: quale est illud sancti Pauli. *b* Ego testem Deum inuoco in animam meam; Etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio tanquam mendacij vltori subijcitur. Neq; propterea negamus nõnullas ex his formulis ita accipi posse, quasi iurisiurãdi vim non habeãt: sed

De hac forma iusiurandi Th. in ca q. 1 ar. 3

b 1 Cor. 1. 2 3.

tamen

tamen vtile eſt, quæ de iureiurando dicta ſunt, in his etiam ſeruare, atque ad eandem prorſus normam, & regulam dirigere.

Duo ſunt iuramentorum genera. Tho ib & doct. in tit. de iure iurando.

a Gal. 1. 80.

10 *Quotuplex ſit iuramentum.*

Duo autem ſunt iurandi genera: primum quidem quod aſſertorium appellatur: nimirum cum aliquid de re præſenti, aut præterita religioſè affirmamus, vt Apoſt. in epiſt. ad Galatas, *a* Ecce coram Deo, quia non mentior.

b 3 Reg. 17. Iuramentum tres habere comites ſcribit Hieron. eundem locum vt habetur 2. 2. q. 2 c. animaduertendum, & Iſ. 39 vide item c. etſi Chriſtus de iureiurando & Thom 2 2 q. 89 art. 3 Primò exigitur, vt quod iureiurãdo aſſeritur, vel promittitur ſit verum minimeq; fraudulentum, vide Aug. ſer. 38 de verb. Vide 2. 2. qu 4 Vbi multa habes ſanctorum dicta de iureiurando non ſeruãdo malè præſtito.

Alterum verò promiſſorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus ſpectans cùm aliquid ita fore pro certo pollicemur, & confirmamus, cuiuſmodi eſt illud Dauidis *b* qui Berſabeæ coniugis iurans per Dominum Deum ſuum promiſit Salomonem eius filium, regni heredem fore, atque in ipſius locum ſucceſſurum.

11 *Quot ſint ad legitimum iuramentum requiſita.*

Verùm enim verò licèt ad iuſiurãdum ſatis ſit, Deũ teſtem adhibere: tamẽ vt rectum, ſanctumq; ſit multò plura requiruntur, quę sũt diligẽter explicãda, ea verò breuiter, teſte D. Hieronymo, Hieremias enumerat, dũ inquit: iurabis, viuit Dominus, in veritate, & iudicio, & in iuſtitia; quibus ſanè verbis illa breuiter, ſummatimq; complexus eſt, quibus omnes iuſiurandi perfectio continetur, veritatem inquam, iudicium, & iuſtitiam.

12 *Quomodo iuramentum præſtetur in veritate.*

Primùm itaque iureiurando locum veritas habet nimirum, vt, quod aſſeritur, & ipſum verũ ſit; & qui iurat, id ita eſſe arbitretur, non quidem temerè, aut leui coniectura adductus, ſed certiſſimis argumẽtis. Alterũ verò iuriſiurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem planè modo veritatem requirit: nam qui aliquid pollicetur, ita animatus eſſe debet, vt cùm tempus aduenerit, id re ipſa præſtet, & promiſſum exoluat: neque enim vir probus id vnquam ſe facturum recipiet, quod ſanctiſſimis Dei præceptis, & volũtati aduerſari putet; ſed quicquid promittere, & iurare licuerit, id ſemel promiſſum nũquam mutabit: niſi fortaſſe commutata rerum conditione, tale eſſe inceperit. vt iam ſi fidem ſerua-

ua-

dare, & promissis stare velit, Dei odium, & offensioné subiret: veritatem autem iureiurando necessariam esse, Dauid quoque indicat illis verbis: *a* Qui iurat proximo suo, & non decipit.

13 *Quis dicitur iurare in iudicio, quamque ob causam pueris iuramentum non sit deferendum.*

Sequitur secundo loco iudicium: neque enim iusiurandum temerè, & inconsideratè, sed consultò, & cogitatò adhiberi debet. Itaque iuraturus primùm quidem consideret, vtrum necessitate cogatur, nec ne: remque totam accuratè expendat, an eiusmodi sit, vt iureiurando indigere videatur.

Tempus præterea spectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adiuncta sunt, circumspiciat: non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, sed ipsius rei vi, & necessitate: etenim, nisi hæc consideratio, & diligens animaduersio accesserit, sané iusiurandum præceps, & temerarium erit: cuiusmodi, est illorum irreligiosa affirmatio, qui in re leuissima, & inani, nulla ratione, aut consilio, sed praua quadam consuetudine, iurant. Id verò passim quotidie à venditoribus, & emptoribus fieri videmus, nam illi, vt quam plurimò vendant: hi rursus vt quam minimò emant, res venales, vel laudare, vel vituperare iureiurando non dubitant. Cùm itaque iudicio, & prudentia opus sit: pueri verò ita acutè perspicere, ac distinguere nondum per ætatem possint: idicircò constitutum est à Sancto Cornelio Pontifice, ne à pueris ante pubertatem, hoc est ante decimum quartum annum iusiurandum exigatur.

14 *Quo pacto in iustitia iuretur.*

Reliqua est iustitia, quę maximè in promissis requiritur: quare si quis iniustū aliquid, vel in honestum promittit, & iurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat. Extat huius rei in Euangelio Exemplum Herodis regis: qui temerario iureiurādo obstrictus, puellæ saltatrici caput Ioannis Baptistæ, tanquam saltationis præmium; dedit. Tale enim fuit Iudæorum iusiurandum, qui se ipsos, vt est in Actis Apostolorum,

a Psal. 14. 4

Secundò regitur, vt consideratè, & non præcipitanter, reiq; necessitate ex gente iuretur.

Aduersus hanc conditionem peccauit Iephte.

Temeraria quorundã iureiurandi cōsuetudo quàm sit vitiosa.

Pueri ante annū 14 non sunt admittendi ad iusiurādū præstandum. *caus. 22. q. 6. c. honestum habentur ex Corne Papæ cæteriq; collectores ex eodē idē citant, sed hoc caput in c. l. 1 c. 63 repetitum est, huius autem decreto cō ordant paruuli ex ijsdem c. desumptum, & ca. pueri, ex c. 6. Eub. c. quę habentur cap.

Tertiò requiritur, vt iureiurando interueniēte, quod promittitur, sit honestum, & iustum.

lorum, ea conditione deuouerunt, nihil gustaturos, donec Paulum occidissent.

15 *Quibus præcipuè rationibus intelligatur iusiurandum esse aliquando licitum.*

a Psal. 18. 8
b Rom. 7. 12. 13
Deu 6. 1.
c Psa 62. 14. In-rare licitū esse tradunt Patres in Conc. Tol. 8 c. 2. vt ha. 22. q. 1. c. 2. & Augu. sup ep. ad Gal. c. 1. & in ep. st. 154. & mpltis alijs quę habetur cad. q. item ex 2. & si Christus de iure iurando.
d Apostoli iurant Ro 1. 9. & 2. Cor. 15. 31. 2. Cor. 1. Angeli iurant.
e Apoc. 1. ca. 3. Dan 12. 7. Deus ipse iurat
f Ad Heb. 6. 17.
g Gen. 22. 10. & Psalm. 104. 9. Exod. 33.
h Ps 109. 4. & Ps. 1. 11. Quod iusiurandum ritè prestitum sit laudabile, probat, D. Th. 2. 2. q. 29. art. 5. & 4. Iusiurandi vsurpādi origo.
i Hebr. 4. 5.
k Sap. 21. Mat. 6. 56. 17. & 10.

His ita explicatis, nulla planè dubitatio relinquitur, quin illi tutò iurare liceat, qui hæc omnia seruauerit. quique his conditionibus tanquam præsidijs quibusdam iusiurandum munierit, sed & argumentis multis id probare facile est, nam lex Domini, *a* quæ immaculata est, & *b* Sancta hoc præcepit. Dominum, inquit, Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis: & à Dauide scriptum est *c* Laudabuntur omnes, qui iurant in eo.

Præterea *d* sacræ litteræ indicant, ipsa Ecclesiæ lumina, sanctissimos Apostolos, iureiurando aliquando vsos esse: idque ex Apostoli epistolis apparet.

Adde, quòd & Angeli ipsi interdum iurant, nam à Sancto Ioanne Euangelista in Apocalypsi scriptum, est *e* Angelum iurasse per viuentem in sæcula.

Quin etiam, & *f* Deus ipse iurat Angelorum Dominus: & in veteri Testamento multis in locis Deus promissiones suas iureiurando confirmat, vt *g* Abrahæ, & Dauid, qui illud de Dei iureiurando prodidit, *h* Iurauit, inquit, Dominus, & non pœnitebit eum: tu es Sacerdos in æternum secundùm ordibem Melchisedech.

19 *Iusiurandum ritè præstitum esse in laude reponendum probatur.*

Neque verò obscura est ratio ad explicandum, cur iusiurandum laudabile sit, si quis attentiùs totam rem consideret, & ipsius ortum, finemq; intueatur. Etenim iusiurandum à fide originem ducit, qua homines credunt Deum totius veritatis esse auctorem, qui nec decipi vnquā possit, nec alios decipere: cuius *i* oculis nuda sunt omnia, & aperta, qui *k* deniq; vniuersis rebus humanis admirabili prouidentia consulit, mundumque administrat. Hac igitur fide homines imbuti Deum veritatis testem adhibent, cui fidem non habere, impium & nefarium erit.

17 *Iusiurandi finis est controuersiarum, & litiũ finis.*

Quod verò ad finem attinet, eo tendit iusiurandum, atque id omninò spectat, vt hominis iustitiam, & innocentiã probet, finemq; litibus, & cõtrouersijs imponat: quod etiam *a* Apostolus in epistola ad Hebręos docet.

Iusiurãdi quis scopus esse debeat, vide Th. in 2.p.98 art.1 *a* H-b 6. 16.

18 *Quomodo Christus iuramentum prohibuerit.*

Neque huic sententiæ verba illa Saluatoris Nostri apud Sanctum Matthęum repugnat: *b* Audistis, quia dictum est antiquis: Non periurabis: reddes autẽ Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino *c* neq; per cælum, quia thronus Dei est, neque per terram quia *d* scabellum pedum eius: neq; per Hierosolymam, quia ciuitas est regis magni: neque per caput tuum iurauertis, quia non potes vnum capillũ albũ facere, aut nigrum *e* sit autem sermo vester, est, est, non, non, quod autem his abundantius est, à malo est. His enim verbis iusiurandum vniuersè, & generatim damnari non est dicendum, cum iam supra viderimus Dominum ipsum Apostolosq; frequenter iurasse: sed peruersum Iudęorum iudicium Dominus redarguere voluit, quo sibi in animum induxerat, nihil in iureiurãdo cauẽdum esse, pręter mẽdacium. Itaque de rebus leuissimis, & nullius momenti, & iurabant frequentissimè, & ab alijs iusiurandum exigebant: Hunc morem Saluator reprehẽdit, atque improbat docetque omnino à iureiurando abstinendum esse, nisi id cogat necessitas.

Obiectionis cętę solutio. *b* Mat. 5 34. *c* Mat. 23 22. *d* Is. 66 1. *e* Iac. 5 12.

Falsa Iudæorũ de iureiurãdo opinio. Quomodo iuramẽtum permittat Christus.

19 *Quomodo Christus dixerit, illud quod ad simplicem veritatis assertionem accedit esse à malo.*

Nam propter humanam imbecillitatem iusiurãdum institutum est, & re vera à malo prouenit: quãdo quidẽ aut iurantis incõstantiam indicat, aut illius, cuius causa iuramus contumaciam, qui vt credat, aliter adduci non potest. Sed tamen iurandi necessitas excusationem habet. Et quidem, dum inquit, Saluator: *f* sit sermo vester, est, est, non, non: hæc loquendi formula satis declarat, se iurandi cõsuetudinem in colloquijs familiarium & leuium rerum prohibere; quamobrẽ illud præcipuè à Domino admonemur, ne faciles nimiũ, & propẽsi ad iurandum simus, idque sedulò docẽdum erit, & fideliũ

Quomodo iuramentũ sit à malo. Aug. ita interpretatur l.1 de se Dom. c 30 & hab 38 q.1 cita ergo. *f* Mat. 5 37. Quanta mala iurandi cõsuetudo secum trahat Ecc. 23. 8. & 27 15.

auribus inculcandum infinita enim ferè mala ex iurãdi nimia consuetudine emanare, & sacrarum litterarũ auctoritate,& sanctissimorum Patrum testimonijs cõprobatur. In Ecclesiastico scriptum est: *a* iurationi non assuescat os tuum: multi enim casus in illa. Item: *b* Vir multum iurans, implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga. Plura hac de re legi possunt apud Sãctos Basilium, & Augustinum in libris contra mendacium. Et hactenus de iussis, nunc de vetitis dicatur.

a Eccl. 23. 12. & Basil. in illud Ps. 14 Qui iurat proximo suo vide ea primũ est 22 q 3 ex li. de mend. c. 14. Peccant grauiter aduersus hoc præceptũ, primùm illi, qui falsò iurãt Vide Th. in 2. 2 q. 98 ar. 9.

20 *Cur iuramentum falsum, & temerarium sit tam grande peccatum.*

Vetamur diuinum nomen in vanum assumere: apparet enim eum graui peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad iurandum fertur. Grauissimum autem delictum hoc esse, illa etiam verba declarant: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, quasi rationẽ afferret, cur hoc facinus scelestum adeò ac nefarium sit: nimirũ propterea, quòd eius maiestas minuitur, quem nos Deum, ac Dominum nostrum esse profitemur. Hoc igitur præcepto prohibetur, ne homines falsum iurent; nam qui à tanto scelere non refugit, vt Deum falsò testetur, hic insignem Deo iniuriam facit, quippè, qui aut illi inscitiæ notam inurit, dum ipsum alicuius rei veritatem latere arbitratur, aut certè improbitatis, & praui affectus, qui mendacium testimonio velit confirmare.

21 *Quomodo peierent illi, qui iurant esse verum, quod verum est.*

Quis falsò iurat aut peieret Aug. de verb. Apost. ser. 28 & hab. 24 q 2 ca. homines Quid sit mendaciũ Aug. in l. cont. mend. ca 34. & Tho. in 2 2. qu. 110 art. 1. Qui iurat sine animo adimplendi peccat. 22 q. 2 c. 1 & 2.

Iurat autem falsò non is solùm, qui quod falsum scit verum esse iurando affirmat: sed ille etiã qui iureiurando id asserit: quod cum verum sit, tamen ipse falsum putet, nam cum mendacium ea re mendaciũ sit, quod contra mentem, & animi sententiam profertur: perspicuum est, hunc planè mentiri, & periurum esse.

22 *Iurans falsũ quod verum esse putat quomodo peccet.*

Simili quoq; ratione peierat, qui id iurat quod verũ existimat, & tamen re vera falsum est: nisi quãtum potuit, curam, & diligẽtiam adhibuerit, vt totam rẽ compertam, atque exploratã haberet: quamuis enim ipsius ora-

oratio menti consentiat, tamen huius præcepti reus est.

23 *Qui non seruat quod iurauit, aut vouit se factu-rum vt peccet.*

Eiusdem verò peccati reus censendus est, qui se ali-quid iureiurando facturum promittit, cum tamen, aut promissum implere in animo non fuerit, aut, si fuit, quod promisit, re ipsa non præstat: Quod etiam ad eos pertinet, * qui cum se voti sponsione Deo obligarunt, non præstant.

24 *Peccatum mortiferum iurans, vel contra consi-lium Euangelicum vt peccet.*

Præterea in hoc præcepto peccatur, si desit iustitia, quæ ex tribus iusiurandi comitibus vna est. Itaque si quis iuret peccatum aliquod mortiferum cõmissurum exempli causa, cædem hominis huius præcepti reus est licèt ille seriò, atque ex animo dicat, atque iusiurandũ veritatem habeat, quam primo loco requiri declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quæ a contemptu quodam proficiscuntur, cum quis iurat, se non obtemperaturum consilijs Euãgelicis: cuiusmodi sunt, quæ ad cœlibatum, & paupertatem hortantur, quamuis enim nemo ea necessariò sequi debeat: si quis tamen iuret, nolle se illis parere consilijs, is eo iureiurando diuina consilia contemnit, & violat.

25 *Leuibus coniecturis adductus, iurans peccat.*

Prçterea hanc legem is violat, & iudicio peccat, qui quod verũ est, iurat, idque ita se habere existimat, leuibus quibusdam coniecturis adductus, & longè petitis, nam etsi eiusmodi iusiurandum veritas comitatur, sub-est tamen aliquo modo falsum, nam qui sic negligen-ter iurat, in magno peierandi periculo versatur.

26 *Qui per falsos Deos iurat, grauiter peccat.*

Falsò præterea iurat, qui a per falsos Deos iurat: quid enim est a veritate alienius, quàm mendaces, & ficti-tios Deos, tanquam verum Deum, testari?

27 *Dei verbum inhonorans, vel malè interpretando, vel ad vana conuertendo peccat.*

Verùm quoniam scriptura, cum periuriũ interdicit

Qui non facit, quod promisit se facturum, peccat, si verò de iureiurãdo, & Tho in 2.2. q. 89 ar. 3 * Vota sanctè seruãda traduntur. Leu 27 per totũ, & Nu 6 per totum Deu 23 21 22 & seq. Iud. 11 3 Ps. 75 12 Eccl 5. 3 & multis in alijs Scripturæ locis prætermitto reliqua, quòd esset immensum lusiurandũ de rema la prohibitum 22. qu. 4 cap. in malis, & c. qui sacramento, & c. non semper; & c. necesse est. Peccat qui iurat se non obtemperaturũ consilijs Euãgelic s Tho. in 2 qu. 9 ar. 7 ad Quarto, hic peccant leuiter verum iurantes. Exod. 23 13.

a Leui. 13. 32.

a Iud 3.20. Sexto, sacras scripturas ad hæresim inflectẽtes, & quocũq; deuiantes peccant.

inquit; a nec polluesnomen Dei tui:neglectio prohibetur, quę fugienda est in reliquis, quibus ex pręcepti huius auctoritate honor debetur: quale est verbũ Dei, cuius maiestatem non solum pij, sed impij etiam interdum reuerẽtur, vt in Iudicum historia de Eglon Moabitarum rege memorię traditum est. Dei autem verbum summa iniuria afficit, quicunque Sacram Scripturam à recta, & germana eius sententia, ad impiorum dogmata, & hæreses flectit: cuius sceleris admonet nos Princeps Apostolorum his verbis: b Sunt quædam difficillima intellectu, quæ indocti, & instabiles deprauant, sicut, & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionem: præterea fædis, & in honestis maculis Sacra Scriptura contaminatur, cum eius verba, & sententias, quæ omni veneratione colenda sunt, ad profana quæque nefarij homines torquent, ad scurilia scilicet, fabulosa, vanas assentationes, detractiones, sortes, libellos famosos; & si quę alia sunt id genus, in quod peccatum Sacra Tridentina Synodus animaduerti iubet.

b 2. Petr. 3 & 2. Cor. 2 17. & 4. c. 4 vide item c. hæræsis 4. q. 3. & Can. Synod. Trull. c. 19 & c. exijt de verb. signif. in 6. Tri. Sy. sess. 4 in fine.

28 *Qui Deum in suis calamitatibus non inuocant, vt peccent.*

Deinde, vt ij Deum honorant, qui eius opem, atque auxilium in suis calamitatibus implorant: ita debitum Deo honorem is negat, qui illius subsidium non in vocat: quos redarguit Dauid cum inquit, c Deum non inuocarunt, illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

Septimo Deum non inuocãtes.
c Ps. 13 5 & 52. 6

29 *Grauissima omnium horum peccatorum est in Deum eiusque sanctos blasphemia*

At verò longè magis detestabili se scelere adstringũt, qui Sacro sanctũ Dei nomen ab omnibus creaturis benedicendum, & summis laudibus extollendum, aut etiã sanctorum nomen cum Deo regnantium impuro, & contaminato ore blasphemare, atque execrari audent. Quod quidem peccatum vsque adeò atrox, atque inmane est, vt interdum sacræ litteræ, si de blasphemia sermo incidat benedictionis nomine vtantur.

Blasphemi, quãtum peccent, vide Le. 24. 25. 6. Num. 16. 15. 24. & 37. 4.
3. Reg. 21. 13. Iob. 1. 11. 29.

30 *Cur huic præcepto sua quædam mina sint subiecta.*

Quoniam verò pœnæ, & supplicij terror peccandi licen-

centiam vehementer coercere solet: idcircò Parochus vt hominum animos magis permoueat, atque ad hoc præceptum seruandũ faciliùs impellat, alteram illius partem, & quasi appendicem diligenter explicabit. (*a* Neque enim, habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen domini Dei sui frustra. Ac primùm quidem doceat summa ratione factum esse, vt huic præcepto minæ adiungerentur: quo quidem, & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoscitur: *b* qui cum hominum perditione non delectetur, ne ipsius irã & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirum, vt illum potiùs beneuolum, quàm iratum experiamur. Vrgeat hunc locum Pastor, instetque summo studio, vt populus sceleris grauitatem agnoscat, & illud detestetur vehementiùs, & in eo euitando maiorem diligentiam, & cautionem adhibeat.

Cur huic præcepto, sicut, & primo minę subiectæ sint declarat D. Tho. in 1 2 q 100. ar. 1. ad 3.

a Ex. 20 7 Tob. 3 22 Sap. 1 13.

b Tob. 3 22 Sap.

Ostendat præterea, quanta sit hominum procliuitas ad hoc peccatum committendum: vt non solùm satis fuerit legem ferre, nisi etiam minæ adderentur. Incredibile enim est, quãtum eius cognitio vtilitatis habeat: Nam, vt nihil æquè nocet, atq; incauta quædam animi securitas: ita proprię imbecillitatis cognitio plurimùm prodest: Tum illud etiam declaret, nullum a Deo certum supplicium constitutum fuisse, sed tantùm vniuersè minari quicunque se hoc scelere astrinxerit, non impunè laturum. Qua propter diuersa supplicia, quibus quotidie affligimur, huius peccati nos admonere debent: hinc enim facilè licet conijcere, homines ea re in maximas calamitates incidere, quòd huic præcepto non obtemperent: quibus sibi propositis cautiores eos in posterum fore verisimile est. Fideles itaq; sancto timore perterriti omni studio peccatum hoc fugiant. Nã si *c* omnis verbi otiosi in extremo iudicio reddẽda ratio est: quid de grauissimis sceleribus dicendum, quæ magnam diuini nominis despicientiam præseferunt?

Hominum procliuitas ad hoc peccatum.

Supplicia varia quotidie nasci propter secundi præcepti violationem.

Matt. 2. 36

DE III. PRÆCEPTO.

CAPVT IV.

Memento, vt diem Sabbathi sanctifices.
Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua.
Septimo autem die Sabbathum Domini Dei tui est.
Non facies omne opus * in eo, tu & filius tuus, & filia tua.
Et seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, Qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus
Cœlum, & terram mare, & omnia, quæ in eis sunt.
Et requieuit die septimo idcircò benedixit Dominus
Diei sabbathi, & sanctificauit eum.

1 *Quid tertio hoc præcepto fidelibus imperetur.*

HOc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo à nobis debetur, rectè, atq; ordine præscribitur: est enim hic veluti quidam prioris præcepti fructus: quoniam, quem intimis sensibus piè colimus fide, & spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus cum non externo cultu venerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab ijs, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facilè præstari possunt: certum tempus statutum est, quo ea commodè effici queant.

2 *Cur præcipuè danda opera sit Parocho, vt, quod hic præscribitur perpetua fideliũ memoria retineatur.*

Itaque cum hoc præceptũ huiusmodi sit, vt fructum & admirabilem vtilitatẽ afferat: maximè interest Parochi summam in eo explicando diligentiã adhiberi ad eius autẽ inflammãdum studium magnam vim habet primum illud præcepti verbum: Memento. Nam quẽadmodum fideles tale præceptũ meminisse debent: sic Pastoris est, in eorum memoriam illud, & monendo, & docendo sæpe redigere. Quãtum verò fidelium referat, hoc præceptum colere, ex eo percipitur, quòd, eo diligenter

* In eo non reperitur in 12. M.S Rab. Heb. & græc. exẽp. habetur, Gen. 2 Deuter. 5 16

Tertiò præcepto externum Dei cultũ animi cultui adiũgere. Tri. Syn. sub finem vltimæ sessionis decreto de ciborũ delectu, & festis diebus vide item D Th. in 2 2 qu. 122 art. 24 de consl. d. 3 c. pronunciandum, & c. 1 religiosa, & c. permonit, & de ferijs c. 1 & 2 & 3.

Quanti referat tertium præceptum diligenter obseruare, Festis dieb. cõciones sacræ sunt audiendæ. Conc Carth 4 c. 2 & Tri. sess. 14 ca. 4. de reform, & potest col i ex Act. 13 17. 12 44. & 15 31 & 18.

genter

genter colendo ad reliqua legis iussa seruanda faciliùs adducentur. Cum enim inter cætera, quæ diebus festis præstare debent, necesse habeant, verbi Dei audiendi causa, ad Ecclesiam conuenire; cum edocti fuerint *a* diuinas iustificationes, illud etiam consequentur, vt ex toto corde custodiant legem Domini. Quamobrem sępissimè sabbathi celebritas, cultusq; præcipitur in sacris litteris, vt in *b* Exodo *c* Leuitico, *d* Deuteronomio apud *e* Isaiam, *f* Hieremiam item, *g* & Exechielem Prophetas videre licet: quibus omnibus in locis hoc de sabbathi cultu traditum est præceptum.

a Psl. 118. 33 34
b Ex. 10 23 10. & 20 7 8 31 14 15 & 35 3.
c Leui. 16 31. & 202.
d De. 5 12. 13.
e Is. 56 2 4 5. & 58 13.
f Hiero. 13 21. 22. 24 27.
g Ezech. 20. 13 16 20 & 22. & 24 & 25. 38. & 44. 24. Ex. 16 20 34.

3 *Quomodo Principes ad Ecclesiæ præsidibus opitulandum hortandi sint.*

Monendi verò, & hortandi sunt Principes, & Magistratus, vt in ijs maximè quę ad hunc cultum Dei retinendum, atque augendum pertinēt, Ecclesię Præsides sua auctoritate iuuent, iubeantque populum sacerdotū præceptis obtemperare. Quod autem ad huius pręcepti explanationem attinet, danda est opera, vt fideles doceantur, quibus rebus hoc præceptum cum cæteris cōueniat, quisquis; differat ab ijs; hoc enim pacto causam ille, rationemque cognoscet, quare non sabbathū, sed diem Dominicum colamus, sāctumque habeamus.

Magistratum etiam est, cultum Dei externum promouere. Tri. Syn. ses. vid. decret. de reformatione, ca. 20 vide itę cap nos ad fidem & c. Cū ad verum, & c. fin. & multa alia dist 16. inde etiam factū est, vt principes legib. fidē tutali sint, vt patet Cod. de summa Trini. & fide Cath. & co. de de haret. Decalo. omnia pręcepta sunt naturalia excepto de Sabathi obseruatio.

4 *Qua ratione hoc præceptum à cæteris Decalogi legibus discrepet.*

Certa igitur illa differētia videtur, quòd reliqua Decalogi præcepta naturalia sunt, & perpetua, neque vlla ratione immutari possunt, quo factū est, vt quāuis lex Moysis abrogata sit, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis cōtinētur, populus Christianus seruet: quod ideò fit, nō quia Moyses iusserit, sed quia naturę ita cōueniunt: cuius vi ad illa seruānda homines impellūtur. Hoc autē de sabbathi cultu præceptum, si statutum tēpus spectatur, non fixum, & constans est, sed mutabile neque ad mores, sed ad cęremonias pertinet: neq; naturale, quoniā nō à natura ad id docti, aut instituti sumus vt illo die potius, quàm alio, externum Deo cultū tribuamus: sed ex eo tempore, quo populus Israeliticus à Pharaonis seruitute est liberatus, diē sabbathum coluit.

5 *Tempore mortis Christi, legis caremonijs sublatis etiam sabbathum qua parte fuit caremoniale sublatum est.*

Tempus autem, quo sabbathi cultus colendus erat, illud idem est, quo cæteri Hebraici cultus, cęremoniæque antiquandæ erant, morte scilicet Christi: nam, cum illæ cæremoniæ sint quasi adumbratæ imagines lucis, & veritatis: illud vtique necesse erat, vt lucis, ac veritatis, quæ Iesus Christus est, aduentu remouerentur, qua de re S. Paulus ad Galatas ita scripsit, cum Mosayci ritus cultores reprehēderet: *a* Dies obseruatis, & mēses, & tempora, & annos; timeo vos, ne fortè sine causa laborauerim in vobis, in quam etiam sententiam scripsit ad *b* Colossenses, & hæc de differentia.

6. *Quo pacto tertium hoc praceptum cum reliquis nouem consentiat.*

Conuenit autem hoc præceptum cum reliquis, non ritu, & cęremonijs, sed quia aliquid habet, quod ad mores, naturæque ius attineat. Nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, à naturæ iure existit: cum illud natura comparatum sit, vt aliquot horas in ijs, quæ ad Dei cultum pertinēt, versemur, cuius rei argumento est, quod apud omnes nationes, statas, quasdā ferias, easque publicas fuisse cernimus, quæ sacris rebus, ac diuinis obeundis erant consecratæ, est enim naturale homini, vt is certum quoddam tempus necessarijs rerum functionibus det, veluti corpori, quieti, somno, & alijs huiusmodi rebus, & quemadmodū corpori, ita eadem naturæ ratione factū est, vt menti etiam aliquid temporis concederet, quo in Dei contemplatione se se reficeret, atque ita cum aliqua temporis pars esse debeat, quo res diuinæ colantur; cultusq; Deo debitus tribuatur, hoc sanè ad morum præcepta pertinet.

7 *Diem Dominicum pro die Sabbathi Apostoli colendum ordinauerunt.*

Quam ob causam Apostoli ex illis septē diebus, eum qui primus est ad diuinū cultum consecrare statuerit, quem, & diem Dominicū dixere, nam & S. Ioannes in *c* Apocalyp. si Dominici diei meminit: & *d* Apostol. per

Cęterū nonnulli a mūdi principio Patr. sabbathū coluisse ferunt idq; ex Gen. 5. 10. colligunt. Morte Christi cæremoniæ veteris legis sublatæ Ro. 7. 20 21 27 28 & 4 & 5 & 6 &7 & 8 ad Galat. & Heb. se è per totū ex decreto Apostolorū omnino abrogatæ sunt Act. 15 18 24. 1 q. 103. ar. 3 & 4 *a* Io. 14 & 2 12. *a* Io. 1 17 & 14 *b* Galat. 4 10 11 col. 1 16 7 Tertij præcepti cū cæteris quæ sit conuenientia ex D. Th. in 3. 2. q. 122. a. 4

Dominici diei consecratio ab Apostolis promanauit.
c Apo. 1 10.
d 1. Cor. 16.

vnam

vnam Sabbathi quæ est Dies Dominicus, vt S. Chrysostomus interpretatur, collectas fieri iubet, vt intelligamus iam tum in Ecclesia diem Dominicum sanctum habitum esse. Iam verò, vt sciant fideles, quid eo die agere, à quibusve actionibus abstinere debeant, non alienum est, vt Parochus, totum præceptum, quod in quatuor partes rectè distribui potest, ad verbum diligenter interpretetur.

1. Actor. 22 hūc locū 2. Chrys. ho. 13. in 1 cor. Amb. item, & plurimi alij interpretātur pręter, quos habemus antiquissima de die Dominica testimonia cap. Apost. Can. 67.

9 *Quid hoc verbo, Memēto, hic generatī præscribatur.*

Itaque primùm generatim proponat, quid ijs verbis præscribatur: Memento, vt diem Sabbati sanctifices. Ob eam verò causam initio præcepti verbū illud Memento appositè additum est, quòd huius diei cultus ad ceremonias pertineat. Qua de re populus admonendus esse videbatur, cum naturæ lex, etsi aliquo tempore Deum religionis ritu colēdum esse doceat, hoc tamen quo potissimùm die fieri deberet, nō præscripsit. Præterea fideles docēdi sunt, ex ijs verbis modū, & rationem colligi posse, qua in tota hebdomada opus facere cōueniat, ita scilicet vt diem festum semper spectemus, quo die, cū actionum, & operū nostrorum Deo quasi reddenda ratio sit; eiusmodi opera efficiamus, necesse est, quæ neq; Dei iudicio repudientur, neque nobis, vt scriptum est, in singultum sint, & in scrupulum cordis. Postremò id docemur, quod certè animaduertere debemus, non defuturas scilicet occasiones, quamobrem nos huius præcepti capiat obliuio, vel aliorū, qui illud negligunt, exemplo adductos, vel spectaculorum, ludorumque studio quibus plerumque ab huius diei sancto, religiosoque cultu abducimur. Sed iam ad id veniamus, quo Sabbathi significatione demonstratur.

Ignat. epist. ad Magnes. Iust. apol. 2 Tert. in apol. c. 16 & de co. mil. ca. 3. & idol c. 15. Cyp. ep. 25 & 59 Cle. Alex. li. 2 Stro. Orig. hom. 7 in Exo & alios.

Cur hoc pręceptum memorię commendādū, tradatur, ex Th. in 1 2. q. 100 ar. 7 ad 5. Omnes dies pijs operibus sunt transigendi.

1. Reg. 15 31. Nulla occasione à sabbathi sanctificatione abstinendū est.

10 *Quid Sabbathum, & sabbathizare in sacris litteris denotet.*

Quid sit sabbatum. Hieron. interpret. nom. Heb. à verbo.

Sabbathum Hebraicum nomē, si Latinè interpretaris, cessatio dicitur: Sabbathizare propterea cessare, & requiescere Latino vocabulo appellatur, qua significatione factum est, vt Sabbathi nomine dies septimus diceretur: *a* Quoniā absoluta, perfectaq; mundi vniuersitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit, ita

hanc

a Ex. 20 12. & 31 17 Deut. 5 4. b Luc. 8 12.

hanc diem, *a* in Exodo Dominus vocat. Postea verò, non solùm septimus hic dies, sed ob eius dignitatem ipsa etiam bebdomada eo nomine appellata est, in quem sensum Pharisæus apud S. Lucam dixit; *b* Ieiuno bis in Sabbatho. Aqtue hoc quidem de sabbathi significatione;

11 *Quomodo fideles Sabbathum sanctificare dicantur.*

Quid sit sanctificatio sabbati.

Sanctificatio autem Sabbathi sacris in litteris cessatio est, quæ fit à corporis laboribus, & à negotijs, vt apertè ostendunt hæc, quæ sequuntur, præcepti verba. Non facies in eo quicquam operis, neq; verò id solùm significat, (aliter enim satis fuisset dicere, vt est in Deuteron. Obserua diem sabbathi) sed cum eodem in loco addatur, vt sanctifices eum, hoc verbo ostenditur sabbathi diem religiosum esse, diuinisque actionibus, ac sanctis rerum officijs consecratum. Itaq; diem sabbathi tū plenè & perfectè celebramus, cùm pietatis, & religionis officia Deo præstamus: hocque planè sabbathū est, quod Isaias delicatum appellat: quoniam dies festi sunt veluti deliciæ Domini & piorum hominū. Quare si religioso huic, Sanctoq; sabbathi cultui, misericordię adiunguntur opera; certè maxima sunt, *c* & multa præmia, quæ nobis eodem capite proponuntur.

Deut. 5 12.

c Is. 58 13.

12 *Quæ sit germana superiorum verborum sententia.*

Isa. 58 6.7 Sēsus tertij præcepti ex Tho. in 2 2 qu. 122 art. 4 ad 3.

Itaque verus, ac proprius huius præcepti sensus eo spectat, vt homo, & animo & corpore in eam curam incumbat, vt statuto aliquo tempore, & à negotijs, corporisque laboribus feriatus, Deum pie colat, ac veneretur.

13 *Quid altera præcepti parte demonstretur.*

Altera verò precepti parte demonstratur diem septimum Dei cultui diuinitus dedicatum esse, nam ita scriptum est; Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua septimo autem die Sabbathum Domini Dei tui est, quæ verba ad eam sententiam referuntur, Sabbathum Domino cōsecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, septimumq; diem intelligamus, signum esse quietis Domini.

14 *Cur*

14 *Cur Iudæis expedierit certum diem, eumque septimam ad religionis officia præscribere.*

Hic verò dies diuino cultui dicatus est: quia rudi populo minus expediebat habere eam facultatem temporis arbitratu suo deligendi, nè fortè Ægyptiorum sacra imitarentur. Itaque ex septem diebus vltimus ad Deum colendum delectus est: quæ quidem res plena mysterij est. Quare Dominus *a* in Exodo, & apud *b* Ezechielem signum vocat: Videte itaque, ille inquit, vt sabbatum meum custodiatis: quia signum est inter me, & vos in generationibus vestris, vt sciatis, quia ego Dominus, qui sanctifico vos.

a Exod. 31. 31. *b* Ezec. 20. 12.

15 *Quarum rerum signum fuerit Sabbathi celebritas.*

Itaque signum fuit; quod indicabat homines Deo se dicare oportere, sanctosque eidem præbere, cùm diem etiam ei dicatum videamus esse: si quidem ille dies sanctus est, quòd tum præcipuè sanctitatem, & religionem homines colere debeant.

Deinde signum est, & quasi monumentum conditę huius admirandæ vniuersitatis, Signum præterea fuit Israelitarum memoriæ traditum, quo admoniti, se Dei auxilio à durissimo Ægyptiacę seruitutis iugo solutos ac liberatos esse meminissent, id quod Dominus ostendit illis verbis: *c* Memento, quòd & ipse seruieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus, in manu forti, & brachio extento: idcircò præcepit tibi, vt obseruares diem Sabbathi. Est signum item, cum spiritualis, tum celestis Sabbathi.

Vide Au epi. 119. c. 12. Hier. li. 15 in Is. in c. 56 & l. 16 in c. 58. & in Ezech. 13 in c. 44 Tho. 1 2. q. 110 art 4 ad 3. & in 1 2. q 124 art. 4.

c Deuter. 5 15. Au de Gen. ad lit. li. 4 c. 14 & ep. 119 cap. 11 Hier. 11 vbi supra, & Th.

19 *Quod sit spirituale populi Christiani Sabbathum.*

Spirituale autem Sabbathum in sancta quadam, & mystica quiete consistit, nimirum cum *d* vetus homo, *e* Christo consepultus, ad vitam renouatur, atque ijs in actionibus, quæ Christianæ pietati conueniunt, se studiosè exercet, debent enim qui *f* aliquando erant tenebræ, nunc autem lux in Domino sunt, vt filij lucis in omni bonitate, iustitia, & veritate ambulare, *g* neque communicare operibus infructuosis tenebrarum.

d Ro. 6 6. Eph. 4. 22. *e* Rom 6. 4. *f* Eph. 5. 8. *g* Ibid. 11. Cyril. 4 in Ioan. c. 3.

17 *Quod sit beatis etiam suum Sabbathum.*

Celeste verò sabbathum est (vt ait D. Cyrillus: eum locum

locum Apostoli tractãs, *a* Relinquitur ergo sabbathismus populo Dei) illa vita, in qua omnibus bonis cum Christo viuentes fruemur, peccato radicitus extirpato secundũ illud: *b* non erit ibi Leo, nec praua bestia illuc ascendet, sed erit ibi via pura, & via sancta vocabitur: *c* omnia enim bona mens sanctorum in visione Dei adipiscitur. Quare fideles hortãdi erunt his verbis, & à Pastore incitandi: *d* Festinemus ingredi in illã requiem.

18 *Iudæis alij dies, quàm septimus fuere festiui.*

Preter diem septimum habebat populus Iudęus alios etiam festos, & sacros dies, *e* diuina lege constitutos, quibus maximorũ beneficiorũ memoria renouaretur.

19 *Quare Apostoli non septimum hebdomadæ diem, sed primum diuino cultui consecrarint.*

Placuit autẽ Ecclesię Dei, vt diei Sabbathi cultus, & celebritas in Dominicũ transferretur diem. Nã, *f* vt eo die primùm lux orbi terrarum illuxit: sic Redemptoris nostri, qui ad vitam æternam nobis aditũ patefecit, resurrectionem, *g* quę eo die fuit, è tenebris ad lucẽ vita nostra reuocata est: vnde, & Dominicum *h* diẽ Apostoli dici voluerunt. Solemnẽ pręterea hunc diẽ esse in sacris litteris animaduertimus, quòd *i* eo die mũdi creatio initiũ habuit, *k* quòd Spir. sãctus discipulis datus sit.

20 *Quamobrem ad diem Dominicum alia festa Christianis accesserint.*

Alios autem dies festos ab Ecclesiæ initio, & consequentibus deinde temporibus Apostoli Sancti, & Patres nostri instituerunt, vt piè, & sanctè Dei beneficiorum memoria coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob redemptionis nostræ mysteria religioni consecrati sunt, deinde qui sanctissimæ Virgini matri, tum verò Apostolis, ac Martyribus, cæterisque sanctis cum Christo regnantibus dicantur: in quorum victoria Dei bonitas, & potentia laudatur, ipsis debiti honores tribuuntur, atq; ad eorum imitationem fidelis populus incitatur.

21 *Quomodo fideles ex hoc precepto ad otium fugiendum incitantur.*

Et quoniam ad hoc preceptum seruandum, magnam

vim

a Heb. 4. 9.
b Is. 35. 8. 9. Aug. cont. Adimant. c. 2 & 22 de ciu. Dei c. vlt. al. j.
c Sap. 7. 1.
d Hebr. 5. 11.
e Vide Exo. 12. 14. 15 & 2. 14 1. 16 & 34. 18. 20. 21 & Leu 23 fere per totum, & Num. 29 fere per totũ, & Deu. 16 per totũ & ad intell gẽdã horũ festorum moralem rationem vide 17 Cyril. de ador. in spir. & verit. & Th. in 1 2 q 101 art. 4 ad 10.
f Cur Dominicus dies loco Sabbathi colatur, vid. Au ep 119. c. 13 & ser. 154 de temp. & Leon. ep. 81 ad Diosc. Iust in 2 Apol.
g Gen. 1. 3.
h Mat. 16 2.
i Apoc. 1 10.
k Gen. 1 3. Act. 2 5. De alijs diebus fest. s vide c. pronunciãdũ de cons. dist. 3 & c. cõquestus de ferijs. quomodo autem hæc festa tradit. ne Apost. emanarint colligi.

vim ea ipsius pars habet, quæ illis verbis expressa est: Sex dieb. operaberis: septimus autem dies Sabbath ũ Domini Dei tui est. Parochus debet illam partem dil igenter explicare, Etenim ex his verbis colligi potest, fideles horrãdos esse, ne otiosi, & desides vitam trad ucant: sed potius Apostolicę vocis memores, *a* negot iũ suum quisque agat, *b* & operetur manibus suis sicut ab eo præceptum fuerat. Præterea hoc præcepto illud Dominus iubet, vt sex ipsis diebus opera nostra efficiamus, ne aliquid eorum, quæ alijs hebdomadæ diebus fieri, agiue oporteat, in diem festum reijciatur, atque ita animus à rerum diuinarũ cura, studioq; auocetur.

Can. 3 Apo c 7 Au ep. 118 ca. Ter. de cor. mil. & alijs. Christianis prætextu sabbathi non est otiandum.
a 1. Thes. 4 11.
b Eph. 4 18 29; Thess 3 10 Seruilia opera diebus festis prohibita vide ca. ieiunia de cons. d. 3 & c. omnes dies de ferijs, vide item D. Th. in 12 q. 122 & c. fi. de ferijs.

22 *Quid maximè diebus festis agere sit prohibitum.*

Tertia deinde præcepti pars explicanda est, quę quodammodo describit, qua ratione Sabbathi diem colere debeamus, præcipuè autem explicat, quid illo die facere probibeamur. Quare inquit Dominus: Non facies, omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua; seruus, & ancilla tua, iumentum tuũ, & aduena, qui est intra portas tuas. Quibus verbis ad id primùm instituimur, vt quæcunque diuinum cultum impedire possunt, omninò vitemus: facilè enim perspici potest, omne seruilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quòd sua natura, aut turpe, aut malum sit, sed quoniam mentem nostram à diuino cultu, qui finis præcepti est, abstrahit quò magis *c* peccata à fidelibus vitanda sunt, quæ, non solùm animum à diuinarum rerum studio auocant, sed nos à Dei amore prorsus seiungunt.

c Diebus festis a peccatis maximè cauendum. Au. tract. 3 & in 10 in psalm. 12. Con. 1 & in li. de decem chordis c. 3. sed hec non ita accipiendum est, vt nouum peccatum circumstantia diei festi inducat Tho 12 q. 123 ar. 4 Actiones seruiles ad Dei cultum spectantes exerceri possunt Th. in 12 q. 122 art 4.

23 *Externæ actiones, quæ ad Dei cultum referuntur Sabbatho non interdicuntur.*

Neq; tamen eæ actiones, nec ea opera vetantur, quæ ad diuinum cultum attinent, etiam si seruilia sint; vt altare instruere, templa alicuius festi diei causa ornare, & reliqua huius generis ideòque à Domino dictum est: *d* Sacerdotes in templo Sabbathum violare, & sine crimine esse.

24 *Quædam etiam seruirlia opera ob necessitatem diebus festis conceduntur.*

Sed neq; earum rerum opera, hac lege prohiberi existiman-

ſtimandum eſt, quorum iactura facienda ſit, die feſto prætermittantur, quemadmodum ſacris etiam canonibus permiſſum eſt. Multa alia Dominus in Euangelio feſtis diebus fieri poſſe declarauit, quę facilè Parochus apud Sanctos, *a* Matth & *b* Ioannem obſeruabit.

25 Cur iumenta quieſcere Dominus voluerit.

Sed vt nulla res prętermitteretur, cuius actione hic ſabbathi cultus impediretur, facta eſt iumenti mentio: quo animalium genere impediuntur homines, quominus ſabbathum diem colant, ſi enim die ſabbathi, alicui operis actioni iumenti vſus diſtinatur, neceſſaria eſt etiam ad id huominis opera, qui iumentum agat, itaq; ſolum per ſe opus facere non poteſt, ſed hominem, qui illud moli tur, adiuuat, eo autem die nemini opus facere licet: ergo neque iumentis, quorum ad id opera homines vtuntur Itaque huius præcepti lex eo etiam ſpectat, vt ſi iumẽtorum laboribus Dominus parcere vult, eò certe magis ipſi cauere debeant, ne inhumani ſint in eos, quorum opera, atque induſtria vtuntur.

26 Quibus præcipuè in operibus Chriſtiani diebus feſtis ſe exercere debeant.

Neque verò Parochus illud prætermittere debet, vt diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Chriſtiani homines diebus feſtis exercere ſe debeãt. Illæ verò eiuſmodi ſunt, vt ad Dei templum accedamus, eoque loco pia, ſinceraque animi attentione ſacroſanctæ Miſſę ſacrificio interſimus, diuina Eccleſię ſacramenta, quæ ad ſalutem noſtram inſtituta ſunt, ad animæ vulnerum curationem crebrò adhibeamus.

Nihil verò eſt, quod opportuniùs, aut meliùs a Chriſtianis hominibus fieri poſſit, quàm ſi peccata ſua, ſacerdotibus ſæpè confiteantur, ad quam rem perficiendam poterit Parochus populum adhortari, ſumpta huius probandæ rei ratione, & copia ex ijs, quæ de Pœnitentiæ Sacramento ſuo loco tradita, & præcepta ſunt. Neque ſolùm ad hoc Sacramentum populum excitabit; ſed ſedulò etiam atque etiam ad illud adhortabitur, vt ſacroſanctum Euchariſtiæ Sacramentum crebrò percipiant.

Matt. 12. 3. 4. 5 11. 12 Mar. 3. 2 Luc. 6. 3 4 8 9 *b* Ioan. 5 8 9 16 17 & 22 24 & 9. 6 7. vide etiã Deu 11. 12 3 4. & 1. Mac. 2. 41. 42. & 4. 2. 3 & c. diſcipulis de conſec. d. 5. Serui, & ancillæ die feſto nõ ſunt à cultu Dei auocandi. Miſſa die feſto integrè audienda Cõc. Agat. c. 47 & de cõſec. d. 1 c. Miſſas item Conc. Aurel. cano. 28 ib. cap. cum ad celeb. Miſſas item Tr. bar. can. 35 & can. Apoſt. vt hab. ead. di. c. omnes fideles. Pœnitentię & Euchariſtæ Sacramentum diebus feſtis frequentandũ Aug. de Eccl. dogm. c. 53 & habetur de cõſecr. d. 2 c. quotidie, Conc. o frequentanda inſt. a pos. 2 ex Actis 10 7.

Attentè præterea, diligenterque sacra concio fidelibus audienda est: nihil enim minus ferendum est neq; tam profectò indignum, quàm Christi verba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, & studium fidelium in precibus,diuinisque laudibus frequẽs esse debet, præcipuaque eorundem cura, vt quæ ad Christianæ vitæ institutionem pertinent, ea diligenter addiscant, sedulòque se exerceant in ijs officijs, quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis eleemosynam tribuendo, ægros homines visitando, mærentes, quique dolore afflicti iacent, piè consolando, nam vt est apud S. Iacobum. *a* Religio munda, & immaculata apud Deum,& Patrem hæc est,visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. Ex his quæ dicta sunt, facilè erit colligere, quæ contra huius præcepti regulam committuntur.

Au. 150. ho. 26 & habetur 19. i. e. interroga. Pietatis opera diebus potissimũ fest. exercendu. Sic faciebãt veteres Christiani teste Iusti. Apol. 2. in fine Tert. in Apol. & in leg. ad martyr. & in 2. ad vxorem prope finem, & colligi potest ex Apo. 1. Cor. 16. 1. 2. *a* Iaco. 1. 27. Legã: ad hoc argumentum de conse. d. 3. & titulum de ferijs in Decr. & cod. Concil. Matis. 2. c. & 37. & tribut. c. 34. Igna. in ep. ad Phili. Leon. ser. 3. de quadrag. Aug. sermo. 251. de temp.

27 *Cur necesse fuerit, certos quosdam dies diuino cultui deputari.*

Parochi verò officium in eo item esse debet vt certos quosdam locos in promptu habeat, vnde rationes, atque argumenta sumat, quibus populo illud maximè persuadeatur, vt huius præcepti legem summo studio, accurataque diligentia seruet: Ad hoc plurimùm valet, vt populus scilicet intelligat, ac planè perspiciat, quàm iustum,ac rationi cõsentaneum sit,nos certos quosdam dies habere,quos totos diuino cultui tribuamus,Dominumque nostrum, a quo summa, & innumerabilia beneficia accipimus, agnoscamus, colamus, ac veneremur, si enim iussisset, nos quotidie religionis cultum sibi tribuere,non ne pro suis erga nos beneficijs, quæ maxima, & infinita sunt, omnibus opera danda esset, vt prompto, alacrique animo eius dicto audientes essemus? nunc verò, paucis ad eius cultum institutis diebus, non est, cur nos negligentes,atque difficiles in eius officij functione simus,quod sine grauissima culpa prætermittere non possumus.

28 *Quæ vtilitas ad eos redeat,qui sedulò huic præcepto obtemperauerint.*

Demonstret deinde Parochus,quanta huius precepti

vir-

Sic q[ui] fe sta Mosaicæ legis Hierosolymis legitimè obseruabant, in conspectũ Domini venire dicebantur. Exo. 23 17 & 34 23. 24 & Deut. 16. 16.

virtus sit, cum ij, qui illud rectè seruauerint, in conspectu Dei esse, cum eoque colloqui videantur. Nam, & precibus faciendis Dei maiestatem contemplamur, & cum eo colloquimur: & concionatoris audiendis, Dei vocem accipimus: quæ ad aures nostras eorum opera peruenit, qui de rebus diuinis, piè, sanctèque concionãtur, tum in Altaris Sacrificio præsentē CHRISTVM Dominum adoramus: & his quidem bonis illi maximè fruuntur, qui hoc præceptum seruant diligenter.

26 Quid contra de illis sentiendum sit, qui hanc legem omninò neglexerint.

Huius precepti transgressores quàm sint infelices.

a Mat. 18 17. Luc. 10. 16. Ioa. 10 21. Heb. 13 17

Nu. 15. 35. 36

Qui verò hanc legem omninò negligunt, ij cum Deo & a Ecclesię non obediant, neque eius præcepta audiant, & Dei, & sanctarum legũ hostes sunt: quod animaduerti potest ex eo, quod præceptum hoc eiusmodi est, vt nullo labore seruari queat. Cùm enim Deus non labores nobis imponat, quos vel difficillimos eius causa suscipere deberemus, sed quietos illis diebus festis à terrenis curis liberos esse iubeat, magnæ temeritatis indiciũ est, huius præcepti legem recusare. Exemplo nobis esse debent supplicia, quæ de illis Deus sumpsit, qui illud violarunt, vt ex libro Numerorũ licet intelligere.

Ne igitur in hanc Dei offensionem incidamus, operæ pretium erit sæpè illud verbum Memento, cogitatione quemque repetere, magnasque illas vtilitates, & cõmoda sibi ante oculos proponere, quę ex festorum dierum cultu percipi supra declaratum est: & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus, & diligens Pastor, vt occasionis ratio postulabit, copiosè latèque persequi poterit.

DE

DE IV. PRAECEPTO

CAPVT V.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

1 *Quæ ſit huius præcepti dignitas, & quomodo cum ſuperioribus conueniat.*

CVm in ſuperioribus præceptis ſumma ſit vis, & dignitas meritò, quæ nunc perſequimur, quia maximè neceſſaria ſunt, proximum locum obtinent. Nam illa *a* finem, qui Deus eſt, continuò ſpectant: hæc nos ad proximi charitatem erudiunt, & ſi longiùs progreſſa, ad Deum, id eſt illud extremum, *b* cuius gratia proximum ipſum diligimus, perducunt. Quamobrem *c* Chriſtus Dominus præcepta illa duo, de diligendo Deo, & proximo, ſimilia inter ſe eſſe dixit. Hic autem locus, dici vix poteſt, quantas habeat vtilitates: cum, & ſuos fructus ferat vberes quidem illos, & pręſtantes: & ſit tanquam ſignum, ex quo primi præcepti obedientia & cultus elucet. *d* Qui non diligit, inquit D. Ioannes, fratrem ſuum * quem videt, Deum, quem non videt, quomodo poteſt diligere? Ad eundem modum, ſi parentes, quos ſecundùm Deum, diligere debemus, non veneramur, & colimus, cum nobis in coſpectu fere ſemper ſint: Deo, *e* ſummo parenti, & optimo, qui nullum ſub aſpectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuemus? ex quo perſpicuum eſt, vtraque præcepta interſe congruere.

In præceptis primę tabulæ magna dignitas ſed in ſecūdæ tabulę pręceptis eſt magna neceſſitas, vide Aug. in pſ. 32 conc. 1.

a 1 Tim. 1. 5.

b Aug. li. 3 Doctrina Chriſ. 10 & li. 50 ho. 38. Tho. in 2 2. qu. 27. art. 8.

c Matt. 22 39. Mar. 12 31.

d 1. Ioan. 4 10 * M.S. Rom. & Græ. exem. legunt vidit. Signū dilectionis Dei ex dilectione parētum elucet.

e Malach. 1. 6.

2 *Quam latè pateat huius precepti vis, & quantùm parentes ex hoc præcepto adiuuentur.*

Huius autem pręcepti vſus latiſſimè patet, nam pręter eos, qui nos genuerūt, multi pręterea ſunt, quos in parētum loco colere debemus, vel *f* poteſtatis, vel *g* di-

parentis nomē cū latè pateat, fit vt iſtud pręceptum ad plures extendatur.

f vt 4 Reg. 5.

g vt 1. Cor. 4.

gnitatis, vel *a* vtilitatis, vel præstantis alicuius muneris & officij nomine. Paternum preterea, maiorumq; omnium laborem leuat: cum enim id in primis curent, vt quos habent in sua potestate, ij rectè, & diuinę legi cõuenienter viuant, erit hæc cura perfacilis, si omnes intelligant, Deo auctore, & monitore summũ honorem parentibus tribui oportere: quod vt prestare possimus, necesse est, nosse quandam differentiam, quæ est inter præcepta primæ, & secundæ tabulæ.

a Eccl. 4. 13.

Primæ & secũdæ tabulæ differentia latius exponitur.

3 *Praeceptorum legis in duas tabulas, quorsum, facta sit distinctio.*

b Exo. 24. 12 & 31. 18. & 34. 1. Deut. 4. 14 & 5. 23. & 9. 10.
c Clem. Alex. l. 6 Strom. Aug. in Exod. q. 71. & epi. 119 ca. 11. Mag. in 3. d. 37 & scholasti. ib. & Th. in 1. 2 q. 100 art. 4. Vide Aug. in psal 33 con. 1. & Th in 2. 2 q. 122 ar. 3 & in opusc. 7 cade primo præcepto, Deus per se amandus Bern. in l. de diligendo Deo.

Ergo hæc primùm à Parocho sunt explicanda: idq; in primis moneat, *b* diuina Decalogi præcepta fuisse in duabus tabulis incisa: in quarum altera quemadmodũ à sanctis *c* Patribus accepimus, tria illa continebantur, quæ iam sunt exposita: reliqua verò in alteram tabulã erant inclusa: atque hæc nobis perapposita fuit descriptio, vt præceptorum rationem ordo ipse distingueret, nam quicquid in sacris litteris diuina lege iubetur, aut vetatur, id duorum generum oritur ex altero: aut enim erga Deum, aut erga homines charitas in omni officio spectatur. Et quidem charitas in Deum superiora tria præcepta docet: quod verò ad hominum coniunctionem, & societatem pertinet, id reliquis septem præceptis continetur. Quo circa, non sine causa eiusmodi facta est distinctio, vt alia ad priorem, alia ad alteram tabulam præcepta referantur.

Quomodo omnes homines propter Deum diligendi. Aug. in 3 de doctrin. Chr. st. c. 12 & in 4 Confess c 9 & 11. 12. & prosper. l. 2. vita cõtẽp. c. 13 vt habetur de pen. di. cap. charitas est.

4 *Quomodo charitas erga Deum tribus primis praeceptis, & charitas erga proximum caeteris contineatur, & quae sit inter vtraque differentia.*

Nam superioribus tribus preceptis, de quibus dictũ est quasi subiecta materies, quam tractent, est Deus. id est, summum bonum: ceteris verò proximis bonum, illis summus, his proximus amor est propositus: illa finem, hæc autem ea, quæ ad finem referuntur, spectant.

Preterea charitas Dei ex ipso pendet. Deus enim per se, non alterius rei causa, summè diligendus est: charitas autem proximi, a charitate Dei ortum habet, atque ad eam tanquam ad certam regulam dirigẽdam est, nã

si pa-

si parentes charos habemus, si dominis paremus, si dignitate antecellĕtes reueremur: id ea re maximè faciĕdum est, quòd eorum procreator est Deus, eosque alijs præesse voluit, quorum opera cæteros homines regit, ac tuetur: qui cum nobis auctor sit, vt eiusmodi personas reuereamur, idcircò id præstare debemus, quia a Deo hoc ipso honore dignatur: ex quo fit, vt honor quem parentibus habemus, Deo potiùs, quàm hominibus haberi videatur, sic enim apud Sanctũ Matthæum est, cùm de obseruãtia in superiores agitur *a* Qui recipit vos, me recipit, & Apostolus in epistola ad Ephesios, seruos instituens: & Serui, *b* inquit, obedite dominis carnalibus, cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed quasi serui Christi.

4 *Quomodo charitas Dei nullo fine, charitas verò proximi suis finibus circumscribatur.*

Accedit, quòd Deo nullus honor nulla pietas, nullus cultus satis dignè tribuitur, in quem amor augeri infinitè potest: proptereaque nostra erga illũ charitas in dies fiat ardentior, necesse est, quẽ ex eius iussu, *c* ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus, amare debemus. At charitas, qua proximum complectimur, suis finibus circumscribitur *d* iubet enim Dominus proximos diligere, sicut nos ipsos, quòd si quis eo fines egressus fuerit, ita vt parem Deo, & proximis amorem tribuat, is maximũ scelus admittit. *e* Si quis venit ad me, inquit Dominus, & non odit Patrem suum, & matrem suam: & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem, & animam suam non potest meus esse discipulus, in quam sententiam etiam dictũ est: *f* Sine, vt mortui sepeliant mortuos suos: cùm quidam primùm humare patrem vellet, postea Christum sequi; cuius rei dilucidior illa apud Sanctum Matthæum explicatio est: *g* Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus.

6 *Quomodo parentes sint amandi; quaque ex causa illis subinde non obtemperandum sit.*

Nec tamen vlla dubitatio est, quin parentes vehemẽter

a Matt. 10. 40.
b Ep. 6. 5. idem habetur petr. 2. 18. Angeli charitas in infinitũ potest Au. sup. psal. 60. & Th. in 1. 2. q. 4. art. 7. & confirmatur ex ca. cũ sancta de pœn. dis. 2. & Cle. ad nostrũ de hæreticis, & ex Apo. Ph. 12.
c Deut. 6. 5. Matt. 22. 37.
d Leuit. 19. 18. Matt. 22. 19.
Deus & proximus nequaquã pari amore diligendi, vide s. Th. in 2. 2. q. 26. art. 2.
e Luc. 14. 26.
f Mat. 8. 22. Luc. 9. 60.
g Mat. 10. 37. Secundum parentes diligendi & colendi sunt, vide Th. in 2. 2.

ter amandi, obseruandique sint: sed ad pietatem in primis necessarium est Deo, *a* qui parens est, & effector omnium præcipuum honorē, & cultum tribui: ideóq; mortales parentes amari, vt ad cælestem sempiternūque patrem tota amoris vis referatur. quòd si interdū parentum iussa Dei præceptis repugnent: non dubium est, quin liberi parentum cupiditati, Dei voluntatem anteferre debeant, diuinæ illius sententiæ memores: *b* Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

a Deut. 32. 5. c. 5. 6. & 14. 8. Hier. 31 Mach. 4. 10. Parentib. filij quando tenentur non obedire vide Th. vbi sup & 2. 2. q. 289. art. 6. & ca. puella 20. q 3 2 ex cō. 7 Tr. c. 24.

7 *Quid in huius præcepti sententia propriè honorandi vox denotet.*

b Act. 12. idem habetur Act. 19. Honorare quid sit, vide Th. in 1. 2. 2. q. 2 & in 2 2 q. 63. art. 3. & Aristo. in 1. Eth. c. 5. Cur hic honorandi verbū positū sit. Th. in 1. 2 q. 112. ar. 3. ad 3. primò dicūtur patres secundum carnem. Secundò Ecclesiæ præsides & sacerdotes.

Quibus rebus expositis, Parochus verba præcepti interpretabitur, atque illud primum: Honorare quid sit: Est enim de aliquo honorificè sentire, & quę illius sunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia coniuncta sunt, amor, obseruantia, obedientia, & cultus. Scitè autē in lege posita est honoris, vox non amoris, aut metus, etiamsi valdè amandi, ac metuendi parentes sint, etenim qui amat, non semper obseruat, & veneratur: qui metuit, non semper diligit: quem verò aliquis animo honorat, item amat, & veretur. Hæc cum Parochus explicarit, tum aget de Patribus, quique sint ij, qui vocentur hoc nomine

7 *Quinam patris nomine hic intelligantur.*

c 1. Cor. 4 14. sic Iud. 17. 10. & 18 1 & 4 Reg. 2 & 13. 1 & 9 21. & Isa. 12. 21 & Ps. 41. 17. & Gal. 4. 19.

d Ecclesi 44. 1. Tertiò magistratus.

Nam, etsi de ijs præcipuè patribus lex loquitur, ex quibus generati sumus, tamen ad alios quoq; pertinet hoc nomen, quos etiam complecti lex videtur, quemadmodum ex pluribus diuinæ Scripturæ locis facilè colligimus. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrū genera, itē alia sunt in sacris litteris, quod antea attigimus, quibus singulis suis honor debetur, ac primū Ecclesię Præsides, & Pastores, & Sacerdotes patres dicūtur, quemadmodū ex Apostolo constat, qui ad Corint. scribens. *c* Nō, inquit, vt confundam vos, hęc scribo, sed vt filios meos carissimos moneo, nam si decem millia pędagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres: nam in Christo Iesu per Euangeliū ego vos genui. Et in Ecclesiastico scriptum est: *d* Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua

Dein-

Deinde ij, quibus aut imperium, aut magistratus, aut potestas commissa est, qui rempublicam gubernant, patres appellantur, *a* Sic Naaman à famulis pater vocabatur.

Præterea patres eos dicimus, quorum procurationi, fidei probitati, sapientię que alij cõmēdātur, cuiusmodi sunt tutores, & curatores, Pędagogi, & magistri. Quare Eliam, & Elisęum filij Prophetarum patrem vocabāt.

Postremò patres, dicimus senes, & ætate confectos, quos etiam *b* vereri debemus, Atque hoc in Parochi præceptis maximum sit, vt doceat patres cuiusque sint generis: pręsertim verò eos, ex quibus nati sumus, à nobis honorādos, de quibus diuina lex pręcipuè loquitur.

9 *Cur parentibus secundùm carnem Christianorum filij præcipuum honorem impendere debeant.*

Sunt enim immortalis Dei quasi quædam simulacra in iisque ortus nostri imaginem intuemur: ab ijs nobis vita data est, ijs Deus vsus est, vti nobis animū mentēq; impertiret, ab ijs ad sacramenta deducti, ad religionē, ad humanum cultum, ciuilemq; instituti, ad morum integritatem, & sanctitatem eruditi sumus. Doceat verò Parochus meritò nomē Matris in hoc pręcepto expressum, vt eius beneficia, & merita erga nos cōsideremus, quāta cura, quantaque sollicitudine nos in vtero gesserit, quando cum labore, & dolore pepererit, ac educarit.

10 *Quib. rationib. honore afficiantur carnales parētes.*

Porrò ita obseruandi parentes sunt, vt, quem eis tribuimus, honor, ex amore, atq; intimo animi sensu depromptus videatur, quibus hoc officiū debetur, maximè cum erga nos sint ita affecti, nullum vt laborē, nullam cōtentionem, nulla pericula nostra causa refugiāt, nihil que illis accidere possit iucūdius, quàm vt filijs se caros esse sentiāt, quos maximè diligunt. Ioseph *c* cum in Ægypto honore, & amplitudine regi esset proximus, *d* patrem qui in Ægyptum venerat, honorificè excepit: & *e* Salamon matri aduenienti assurrexit; eamque veneratus in regio solio ad dexteram collocauit.

Alia præterea sunt honoris officia, quæ in parentes conferri debēt, nam eos etiam tum honoramus, cum à

a 4. Reg. 5. ita 1 Reg. 24. 12. Saul. Quartò tutores, curatores pædagogi, & magistri. 1 Mach. 2. 65. & ff. per tot. tit. de auctor. tutor. & cura. Quintò grandęui.

b Leuit. 19. 32. Sap. 2. 10. & 14.

6 Patres secundum carnem sunt Dei simulacra, quod nostri sint alterū principiū Thom. in 2. 2. q. 101. ar. 2. Matri ob. quā. ta filij debeāt, vide Tub. c. 3. 4 & Eccl. 7. 2. 10. & 5. Mach. 7. 27. Primus modus quo parentes debet honorari.

c Gen. 40. 39. 40.

d Gen. 46. 29. 30. & 47. 7.

e 2 Reg. 2. 19. Pro eis Deus orandus.

Deo suppliciter petimus, vt eisdem benè, & fœliciter omnia eueniant, vt in maxima gratia, & honore sint apud homines, vt ipsi Deo, ac sanctis, qui in cœlis sunt, commendatissimi sint.

Eorum voluntati stādum est vide caliter 30 qu. 5.

Item parentes honoramus, cum nostras rationes, ad eorum arbitrium, volūtatemque conferimus, cuius rei suasor Salomon. *a* Audi inquit, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legē matris tuæ, vt adatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo, cuiusmodi sunt, etiam D. Pauli cohortationes: *b* Filij obedite parētibus vestris in Domino: hoc enim iustum est. Item: *c* Filij obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est Domino, & sanctissimorum hominum exemplis cōfirmatur; etenim *d* Isaac, cum patre ad sacrificium vinceretur, modestè ac sine recusatione paruit, & *e* Rechabitę, ne a patris consilio vnquam discreparent, vino se in perpetuum abstinuerunt.

a Prou 1.8 vide item Eccl.3 fere per totum. *b* Ephe.6.1. *c* Col.3 20 *d* Gen. 22.7. *e* Iere. 35.6.7.8.

Parentes studio sè imitandi. Quomodo subueniendum parentibus vide apud Bal. in hor. de honore parentum, & in Hexam ho. 9. Item Amb. li. 5. Hexam. c. 16. Con Gāg. can. 16 & est probanda, & c. pasce-d. 16 vide item Th. c. 2 q. 101 ar. 2 & 4.

Item parentes honoramus, cum eorum rectè facta, moresque imitamur, ijs enim plurimum tribuere videmur, quorum esse volumus quam simillimi. Item parentes honoramus, quorum consilia non modò exquirimus verùm etiam sequimur.

11 *Quomodo parentibus in necessitate constitutis sit subueniendum, & maximè in mortis periculo.*

Item quibus subuenimus, a impertientes, quæ victus cultusque desiderat, quod Christi testimonio comprobatur, qui *f* Pharisęorum impietaté redarguens. Quare & vos, inquit, trāsgredimini mandatū Dei propter traditionem vestram: Nam Deus dixit: Honora patrem, & matrem: & qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur, vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit, & nō honorificabit patrem suum, aut matrem suā: & irritū fecistis mādatū Dei propter traditioné vestrā.

f Matt. 15.4.5. vide Hier. in l. 2. cōm. in Mat. Au. l. 1. q. Euan. c. 14.

Vide Gen. c. 25 8.9 & 35 28.29 & 50. per totū.

Et honoris quidem officia parentibus tribuere sęper debemus, sed tum maximè, cùm periculosè ægrotant: danda enim opera est, ne quid prætermittant, quod vel ad peccatorum confessionem attinet vel ad reliqua sacramenta, quę à Christianis hominibus precipi debent,

cum

cum mors appropinquat, idque nobis curę sit, vt pij, religiosique homines, eos crebrò interuisant, qui vel imbecillos confirment, & consilio iuuent, vel optimè animatos ad spem immortalitatis erigant: vt, cum mentem à rebus humanis excitarint, totam coniiciant in Deum, sic fiet, vt fidei, spei, & charitatis beatissimo comitatu, ac religionis præsidio muniti, mortem non modò non pertimescendam, cum necessaria sit: sed cum aditum ad æternitatem expediat, etiam appetendam censeant.

12 *Quomodo mortuis parētibus honorem exhibeamus.*

Postremò vel mortuis parentibus honor tribuitur, si ijs funus facimus: si exequias cohonestamus, si honorem sepulturæ impertimus, si iusta, & sacrificia anniuersaria curamus; si, quæ ab ijs legata sunt, diligenter persoluimus.

13 *Quo pacto Episcopi, & sacerdotes sint honorandi.*

Honorandi autem sunt non modò ij, ex quibus nati sumus, verùm etiam alij, qui Patres appellātur, vt Episcopi, & Sacerdotes, vt Reges, vt Principes, vt Magistratus, vt tutores, vt curatores, vt magistri, vt pædagogi, vt senes, & cœteri huiusmodi: digni enim sunt, qui ex charitate, ex obedientia, ex ope nostra fructus percipiant sed alius, alio magis. De Episcopis, & alijs Pastoribus ita scriptum est: *a* Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur maximè, qui laborant in verbo, & doctrina. Iam verò, quanti erga Apostolum amoris documenta Galatæ dederunt? quibus praeclarum illud beneuolentiæ testimonium tribuit: *b* Testimonium enim perhibeo vobis, quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.

14 *Quomodo Sacerdotibus necessaria ad victum suppeditari debeant*

Quin etiam Sacerdotibus ea suppeditanda sunt, quæ ad vitæ vsus necessariò requiruntur. Quare Apostolus *c* Quis, inquit, militat suis stipendijs vnquam? Et in Ecclesiasticis scriptum est: *d* Honorifica Sacerdotes, & propurgate cum brachijs, da illis partem, sic mandatum est tibi primitiarum, & purgationis. Illis etiam ob-

Vide c. Admonere, & consideratio. 6 qu. 1. & de testamentis c. si Nos quidē, & offic. qui sint Episcop. 1. p. pastores, & sacerdos.

a 1. Tim. 17. vide Amb. in cō. in eum locum, & Hier. in epi. ad Gerunt.

b Gal. 4. 15. Sacerdotib. suppeditanda sunt ad victum necessaria.

c 1. Cor. 7.

d Eccl. 7. 32. 33. Vide plura ibi. & confirmatur ex Matt. 10. 10. & 22. 21. & Luc. 10. 7. & 1. Tim. 5. 18. ob quam rationem decimæ eis iure diuino debentur. Leu. 22. 3. 32. & Nu. 28 21. 22. & Deu. 12. 6. & 14 22. & traditum est in con. Aur. 1. c. 10 Matisconensi 2. c. 3. Foro Iul. cap. Lat magn. c. 38. 49

temperandum esse, docet Apostolus: *a* Obedite, inquit præpositis vestris, & subiacere eis: ipsi enim peruigilăt quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Quin potius à Christo Domino præceptum est, vt vel improbis Pastoribus obtemperemus, cum dicat: *b* Super cathedram Moysi sederunt Scribę, & Pharisæi, omnia ergo, quęcumq; dixerint vobis,* seruate, & facite: secundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.

a Heb. 13. 17. *b* Matt. 21. 2. * Græc. & Syr. exemp. habent quæ dixerint vobis seruate, & c. Magistra. Politici. *c* Rom. 13. 1. 2. 3. vide & Sap. 6. 2. 3. 4. & Tit. 3. 1. & Tho. in 2. 2. q. 103. *d* 1. Ti. 2. 3. vide Tert. in Apol. ca. 33. & 34. & ad Scapulum. *e* 1. Pet. 2. 13. vide c. magnum 11. q. 1. & c. solitæ de maior. & obed.

15 *Magistratibus Policitis honor deferendus ostenditur.*

Idem de Regibus, de Principibus, de Magistratibus, & reliquis, quorum potestati subijcimur, dicendum est: ijs verò quod honoris, cultus, obseruantie genus tribuendum sit, Apostolus ad *c* Romanos latè explicat: *d* pro quibus etiam orandum esse monet, & D. Petrus: *e* Subiecti, inquit estote omni humanę creaturę propter Deum, siue regi, quasi præcellenti, siue ducibus, tanquam abeo missis, nam si quem ei cultum tribuimus, is ad Deum refertur: habet enim venerationem hominũ excellens dignitatis gradus, quia diuinæ potestati est instar; in quo etiam Dei prouidentiam veneramur, qui publici muneris procuratione ijs attribuit, quibusque vtitur tanquam potestatis suæ ministris.

16 *Cur Magistratibus politicis etiam improbis, sit obtemperandum, & quando non sit.*

Nec enim hominum improbitatem, aut nequitiam, si tales sunt Magistratus, sed diuinam auctoritatem, quæ in illis est reueremur: vt quod per mirum fortasse videatur, quamuis in nos sint inimico, infensoque animo quamuis implacabiles, tamen non satis digna causa sit, cur eos nõ perofficiosè obseruemus, nam, & *f* Dauidis magna in Saulem officia extiterũt, cum ei tamen esset offensior, quod innuit illis verbis *g* Cum ijs, qui oderunt pacem, eram pacificus.

At verò, si quid improbè, si quid iniquè imperent, cùm id non ex potestate, sed ex iniustitia, atque animi peruersitate agant, omninò nõ sunt audiendi. Vbi hęc Parochus sigillatim exposuerit: deinceps, consideret, quod-

f Vide Isa. 10. 5. 6. & 45. 1. 2. Hie. 27. 6. 7. 8. Ezec. 29. 18. 19. Au. l. 5. de ciuit. ca. 10. 11. 14. & 13. *g* 1. Reg. 17. & 18. 19. Ps. 119. 8.

quodnam præmium,quamque consentaneum ijs propositum sit,qui diuino huic præcepto obediunt.

17 *Quod præmium obedientiæ in parentes diuinitus sit propositum.*

Nam in eo fructus est maximus,vt diu viuant: propterea quòd digni sunt,qui beneficio,quàm diutissimè perfruantur ,cuius memoriam perpetuò conseruant. Cum igitur,qui parentes,colunt,ijs gratiam referant,a quibus lucis,& vitæ vsuram habent,iure,& meritò vitam ad summam senectutem perducunt. Tum adiungenda est diuinæ promissionis illustris explanatio:neque enim solùm sempiternæ,ac beatæ,sed huius etiam quā in terris agimus, vitæ vsus promittitur,cuius sententiæ interpres est D.Paulus,cum inquit:*a* Pietas, ad omnia vtilis est,habens promissionem vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

Cur filijs parētibus morigeri diu viuant. Th. in 2.2.q.122 ar. 5.ad 4 Vtriusq; vitæ felix vsus promittitur.

a 1.Tim.4 8

18 *Diuturnæ vitæ promissio quanti hic facienda sit.*

Nec verò hæc merces,aut exigua est,aut contemnēda,etiam si sāctissimis viris,vt*b* Iob,vt Dauidi,vt Paulo mors fuerit optabilis, & ærumnosis,ac miseris hominibus vitæ propagatio sit iniucunda, nā illorum verborum adiunctio : Quam Dominus Deus tuus dabit tibi,non modò temporis diuturnitatem adviuendum, sed otium,quietem, incolumitatem ad bene viuendum pollicetur:nam in Deuter:non solùm inquit:*c* vt longo viuas tempore, sed illud etiam addit: & bene sit tibi: quod deinde ab *d* Apostolo repetitum est.

b Iob. 3 3. & 101.1.

c Ps.118. 5.

d Philip. 1. 23. Deut.5.16. Eph.6.3.

19 *Quomodo qui parentes honorant,etiam si citò moriuntur, huius præcepti præmium capiant.*

Hæc autem bona ijs supetere dicimus,quorum pietati Deus gratiam referat: aliter enim diuini promissi fides,& constantia non erit: cùm interdum, qui maiorem pietatem parentibus præstiterunt, ijs vita breuior sit: quibus id quidem contingit, vel quod ijs optimè consulitur,qui prius è vita excedūt,quàm a virtutis, & officij religione discedant,*e* rapiuntur enim ne malitia mutet intellectum eorum: aut * ne fictio decipiat animam illorum,vel quia dum pernicies & rerum omniū perturbatio impēdet,è corporibus euocantur,vt com-

Premium nec promissum nō tam in diuturnitate quā incolumitate vitæ est repositū.

e Sap.4 11.

* Nec M.S. & exempl. Græ.

munium temporum acerbitatem euadant. *a* A facie enim malitiæ, inquit Propheta, collectus est iustus, quod fit, ne eorum aut virtus, aut salus pericl tetur, cùm a mortalibus flagitiorum pœnas repetit Deus, vel ne tristissimis temporibus ex propinquorum, amicorumque calamitatibus acerbissimus luctus sentiant. Quare metuendum est maiorem in modum, cùm bonis viris immatura mors accidit.

20 *Quibus pœnis ij afficiantur, qui huius prauaricatores existunt.*

Ac quemadmodum ijs, qui grati in parentes sunt, officijs merces. & fructus est à Deo propositus, sic ingrati, & impij filij, grauissimis pœnis reseruantur: scriptum est enim. *b* Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur. Et, *c* qui affligit patrem, & * fugit matrem, ignominiosus est, & infælix. Et, *d* qui maledicit patri suo, vel matri, extinguceretur lucerna eius in medijs tenebris. *e* Et oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ. Qui parentibus iniuriam intulerunt, *f* multos fuisse legimus: in quibus vlciscendis Dei iracundia exarsit, non enim Dauidem inultum reliquit, sed sceleri debitas pœnas dedit *g* Absalon, quem ob eius scelus, tribus transfixum hastis puniuit.

De ijs verò, qui Sacerdotibus non obtemperãt scriptum est: *h* Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille.

21 *Quibus potissimum rationibus parentes se dignos honore ille diuinitus præscripto reddere possint.*

Et quemadmodũ diuina lege sancitum est, vt parentibus filij honorem habeant, vt pareant, vt obsequãtur: sic parentum propria officia sunt, atque munera, vt sanctissimis disciplinis, ac moribus filios imbuant, ijsque optima dent viuendi præcepta, vt ad religionem instructi, & parati Deum sanctè, inuiolatèque venerentur, quod à parentibus Susannæ factum esse legimus.

Itaque Sacerdos parentes commoneat, vt se liberis ma-

a If. 57. 1. Cum boni viri immatura morte tolluntur, superuenire solẽt plagæ: ingrati filij grauiter puniendi.
b Exo. 21. Leui. 20. 9. Mat. 15. 4.
c Prouerb 26 * Hebr. chal. & Græ. exempl. legũt fugat.
d Pro. 20. 20.
e Prouer. 30. 17. Quali pœna proterui filij digni sint v. de in Deute. 18. 19. & C. de patri. potest. l. si filius.
f Gen. 9. 22. 23. & 2. 34. 35. & 35. 22. & 49. 4.
g 2. Reg. 18. 14. 15. 16.
h Deut. 17. vide c. absit 11. q. 3. ex Hiero. in ep. ad Helio. & ca. per venerabilẽ qui filij sunt legitimi. Quod sit parẽtum in filios officium, colligi potest ex Gen. 12. 26. 27. & 15. 8. Iob. 1. 5. Prou. 1. 9. 1. Eccl. 7. 26. & Prou. 13. 24. Eccle. 34. ferè per totum.

magistros præbeant virtutis, æquitatis cõtinentiæ, modestiæ, & sanctitatis: triaque præsertim declinent, in quibus offendere sæpè consueuerunt, primum ne quid acerbius in liberos, aut loquantur, aut statuant: quod Apost. in epistola ad Colossenses ita præcepit: *a* Patres nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant, nam periculum est, ne fracto, abiectoque animo sint, dum omnia timent. Quare illud præcipiat, vt nimiam seueritatem effugiant, malintque liberos corrigere, quàm vlcisci.

a Dan. 13. 3. Tria parentib. in educatione liberorum vitāda. Primum.

22 *Quomodo parentes erga liberos remissi esse non debeant, nec eis vt nimis amplum patrimonium relinquant, nimis labore.*

Deinde si qua culpa comissa est, cum necessaria sit castigatio, & obiurgatio, ne quid liberis per indulgentiam dissolutè remittant, sæpè enim filij parentum nimia lenitate, & facilitate deprauantur: quamobrem à dissoluta indulgentia deterreant exemplo Heli summi Sacerdotis, qui quòd in liberos indulgentior fuerat, *b* maximo supplicio est affectus.

Postremò, ne quod fę issimum est, in filiorum educatione, ac doctrina, præpostera cõsilia ineant: etenim permulti in hac vna cogitatione, curaque versantur, vt opes, vt pecunias, vt lautum, amplumque patrimoniũ liberis relinquant: quos non ad religionem, non ad pietatem, non ad bonarum artium disciplinam, sed ad auaritiam, & ad rem familiarem audiendam cohortantur, nec de filiorum existimatione, aut salute sunt solliciti, dum modo pecuniosi sint, & prę diuites: quo, quid dici, aut cogitari turpius potest? ita fit, vt ad illos non tam rerum copias, quàm sua scelera, & flagitia transferant: quibus tandem non ad cęlum se duces prębent, sed ad inferorum supplicia sempiterna. Sacerdos igitur optimis præceptis parentes instituat, eosq; ad Tobię exemplum ac similem virtutem excitet; vt, cùm filios ad Dei cultum, & sanctimoniam, probè erudierint ab ijs etiam amoris, & obseruantiæ, & obsequij vbertimos fructus capiant.

b Co 3 21. Eph. 6 4. Secundum Heli exemplũ nimię parentũ indulgentiæ 1. Reg. 2. 21. 23. sic & Dau d. Reg. 1 20 22 & 3 Reg. 1. 6. Itẽ mater filiorum Zebedæi Mat. 20 21 vide Am. lib 5 de fide ad Gratia Tertiũ. Præpostera parentum cura.

Huc referri possunt, quæ habentur. Ecc. 2 18 19 & 5 12. 13. 62 3. Iob 4 per totũ.

DE

CAPVT IV.

Non Occides.

1 *Quis sit eius doctrina, qua hoc pracepto includitur, fructus, & vtilitas.*

a Matt. 5 9.
* Duo M.S & Reg Greg. Syriacum exempl. addunt.
Homines quãtum ex hoc præcepto commodi capiant.
Deus etiam ante legem homicidium interdixit.
b De qua Gen. 6.& 7 per totũ.
c Gen. 9.5.

MAgna illa, quæ pacificis hominibus proposita est fęlicitas, *a* Quoniam * filij Dei vocabuntur, Pastores maximè commouere debet, vt huius præcepti disciplinam fidelibus diligenter, accuratèq; tradant, nam ad conciliandas hominum voluntates nulla melior ratio inueniri potest, quàm si eiusmodi præcepti lex, rectè explicata, ab omnibus, ita vt oportet, sanctè seruetur; quoniam tum sperare licet fore, vt summa animi consensione coniuncti homines concordiam, & pacem maximè colant.

1 Mat. 5. 27.

Sed quàm necesse sit pręceptum hoc explicari ex eo perspicitur: quòd *b* immensa illa vniuersæ terrę inundatione facta, hoc vnum in primis est, quod Deus hominibus interdixit. *c* Sanguinem; inquit, requiram animarum vestrarum de manu cunctarum bestiarum, & de manu homninis, In euangelio etiam, quo primum veteres leges à Domino explicatæ sunt, in ijs hęc prima est, de qua apud S. Matthæum scriptum est: Dictum est enim, Non occides; & reliqua, quæ hac de re eo ipso loco deinceps commemorantur.

Deus vitæ nostræ hoc præcepto consuluit.

Fideles præterea attentè, libenterque præceptum hoc audire debent: si enim eius vis spectatur, ad vitam cuiusq; tuendam valet, quoniam ijs verbis; Non occides, homicidium omnino interdictum est: itaque singuli homines tanta cum voluptate animi illud accipere debent, perinde ac si ira Dei proposita, alijsque grauissimis pœnis, nominatim prohibitũ sit, ne quis eorũ lædatur. Ergo vt præceptũ hoc auditu iucundũ est; ita eius peccati

peccati cautio, quod præcepto prohibetur, iucunditatem habere debet.

2 *Quid hoc præcepto cùm vetetur, tum iubeatur.*

Cum autem huius legis vim *a* Dominus explicaret, in eo duo contineri ostendit: alterum, ne occidamus, quòd a nobis fieri vetitum est: alterum, *b* quod facere iubemur, vt concordi amicitia, charitateque inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique incommoda patienter feramus.

3 *Licet bestijs vesci, & animalia occidere.*

In eò autem quo cædes prohibetur, illud primùm docendum est, quæ cædes sint eiusmodi, quæ hac pręcepti lege non vetentur. Nam, *c* bestias occidi non est prohibitum: quoniam si illis vesci à Domino hominibus est concessum: fas item est, illas occidi, quare ita S. Aug. Cum audimus, inquit, non occides: non accipimus hoc dictum esse de fructetis, quia nullus est illis sensus: nec de irationalibus animalibus, quia nulla nobis ratione sociantur.

4 *Licet homines in iudicio, vel morti adiudicare, vel interimere.*

Alterum permissum cædis genus est, quod ad eos Magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua ex legũ præscripto, iudicioque, in facinorosos homines animaduertunt, & innocentes defendunt, quo in munere dum iustè versantur, nõ modò ij cędis non sunt rei, sed huic diuinæ legi, qua cędes vetatur, maximè obediunt, cum enim legi huic finis is propositus sit, vt hominum vitæ, salutique consulantur, magistratum item, qui legitimi sunt scelerum vindices, animaduersiones eodem spectant, vt audacia, & iniuria supplicijs, repressa, tuta sit hominum vita. Quare Dauid: *d* In matutino, inquit interficiebam omnes peccatores terrę, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.

5 *Quomodo etiam, qui in bello iusto occidunt, rei cædis non sint.*

Qua ratione, ne illi quidem peccant, qui iusto bello, non cupiditate, aut crudelitate impulsi, sed solo publicæ

vti-

a Matt. 5. 22 23 24. vide Ex. 21. 32 13 14. Leui. 24. 17
b Col. 3 8 12 13 Eph. 1. 26. Bestiarum cædes non est prohibita vide Th. in 2. 2. q. 64 art. 1.
c Gen. 9 2. Exo. 12. per totum, & passim. Aug. l. 1 de ciu c. 20 vide eundẽ de moribus. Manich l. 2 c. 13. 15 Aug. epis. 154. ad Publicolam & habetur 23. q. 50 de occidẽdo, & in epist. 54. ad Macedo, & hab. ea. cap. non est iniquitatis, & multa alia ibid. item Th. in 2. 2 q. 64 art 2 & 108. ar. 3. & 4 contr. Genc. c 140.
d ps. 100 8 Bel. In iusto licere homines occidere colligitur ex Gen 15 Ex. 17 9. 10. 1 Reg. 14 13. 14 & 15. 2. 3 & 17 90 51 & Luc. 13. 14.

vtilitatis studio, vitam hostibus adimunt. Sunt præterea eiusmodi cædes, quæ nominatim Dei iussu fiunt. *a* Leui filij non peccauerunt, quia vna die tot millia occiderunt, qua cęde facta sic ad eos locutus est Moyses *b* Consecrastis manus vestras hodie Domino.

9 *Huius præcepti reus non est, qui hominem fortuitò casu interimit.*

Neque verò huius præcepti reus est, qui non spontè nec meditatò sed fortuitò hominem occidit: qua de re in Deuteronomij libro ita est: *c* Qui percusserit proximum suum nesciens, & qui heri, & nudius tertius nullum contra eum odium habuisse cõprobatur, sed abijsse simpliciter cum eo in syluam ad ligna cædenda, & in succisione lignorũ securis fugerit manum, ferrumque lapsum de manubrio amicum eius percusserit, & occiderit: Hæ cedes eiusmodi sunt, quæ, quia non voluntate, neque de industria inferuntur, propterea omninò in peccatis non numerantur: quod Sancti Augustini sententia comprobatur, absit enim, inquit, vt ea, quæ aut propter bonum, aut licitum facimus, si quidẽ præter voluntatem nostram quidquam mali acciderit, nobis imputetur.

7 *homicidij reus est, qui casu cædem fecit.*

In quo tamen duabus de causis peccari potest, altera, si quis in re iniusta occupatus, hominẽ occiderit, exẽpli causa: si quis grauidam mulierem pugno, vel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur, fuisset quidem illud præter percussoris voluntatem, non tamen pręter culpam, cum illi non liceret vllo modo grauidam mulierem percutere. Altera, si non omnibus circumspectis negligenter, & incautè aliquem occiderit.

8 *Licet etiam salutis suæ tuẽdæ causa alterũ occidere.*

Qua etiam ratione, si quis salutis suæ defendendæ causa, omni adhibita cautione, alterum interemit, hac lege non teneri satis apparet. Atque hæ quidem, quas modò commemorauimus, cædes sunt, quæ hoc legis præcepto non cõtinentur, quibus exceptis reliquę omnes prohibentur, siue homicidam quis spectet, siue qui occiditur, siue modos, quibus cædes fit.

a Exo. 32. 26.
b Ib. d. 29.
c Deu. 19. 5. Fortuita cędes culpam non habet, si in rei honestę, & licitæ occupatione ea contingat Vide d. 5 c. si quid & c. læpe, & c. si duo item de homic. volunt. vel casu, vel de iussu, & ali. c. labor, & c. continebatur, & Th. in 2 2. q 94 a. 8 Videatur. Tri Syn. sess. 13 decret de refor. c. 7. Aug. ep 154. ad publ. & hab. 25. q 3 c. de occidẽdis, & Th. vbi supra. V. de Exo. 32 2 & c. consuluisti 39 & c. Moys. 32. q 2 & Th. vbi supra, licet etiã cũ moderamine inculpatæ tutelæ alterum occidere, vt col ligi; ex c. ius na tura le. d. 1 & c significasti 2 de hom. & c si verò de sent. excom.

9 Ne-

9 *Nemini licet priuata auctoritate cædem facere.*

Nam, quod ad eos pertinet, qui cædem faciunt, nemo planè excipitur, non diuites, non potentes homines, * non domini, non parentes: sed delectu omni, & discrimine remoto, occidere vetitum est omnibus.

10 *Nemo prorsus est qui hac lege tutus esse non possit.*

Si verò ij spectantur; qui interficiuntur, ad omnes hęc lex pertinet, nec quisquam est tam humilis, & abiectæ conditionis homo, quin legis huius vi defendatur. Neque verò seipsum interficere cuipiam fas est, cum vitæ suæ nemo ita potestatem habeat, vt suo arbitratu mortem sibi consciscere liceat: neq; huius legis verbis non ita præscriptum est: Ne alium occidas, sed simpliciter; Ne occidas.

11 *Quot modis hoc præceptum violari contingat.*

Sin autem multiplicem cædis faciendę modũ attendimus: nemo est, qui excipiatur; non solùm enim suis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno, vitam homini eripere non licet: sed consilio, ope, auxilio, aut alia quacũque ratione id fieri prorsus vetitum est: in quo summa tarditas, stuporque Iudæorum fuit, qui crederent se hoc præceptũm seruare si manus tantũ a cæde abstinerent, sed homini Christiano, qui interprete Christo didicit hanc legem spiritualem esse, nempe, quæ non manus solùm puras, sed animum etiam castum, sincerumque nos habere iubet illud non satis omnino est, quod illi satis cumulatè se præstare arbitrabantur; nam, ne irasci quidem cuiquam icere, in Euangelio traditũ est, cum dicat Dominus: Ego autẽ dico vobis: Omnis qui irascitur fratri suo, reus rit iudicio: qui autẽ dixerit fratri suo Racha, reus erit onsilio: qui autem dixirit, fatue, reus erit gehẽnę ignis.

2 *Quomodo quis irascendo peccare, vel non peccare potest.*

Ex quibus verbis perspicuum est, eum culpa nõ carere, qui fratri succenseat, quamuis iram animo inclusam ontineat, qui verò eius iræ significationem aliquam dederit, grauiter peccare, ac multò grauius, qui nõ vereatur fratrem dure accipere, & ei conuitium facere, & qui- [illegible]

* 134 Dominis in seruos necis potestatem non habet ff de his qui sui vel alieni iuris sunt l. 2 & C. de emendat seru l. vnica neq; parentes in liberos l. C. de patr. potest & l. fi. & C. de his qui parentes vel liberos occiderunt leg. vnica vide item Th. in 2. 2. q. 65 ar 2 Vilissimum etiam hominem non licet vlli occidere. Nefas est sibi manus inferre Aug. l. 1. ciuit. ca. 17 18. 19 20 22 24 26. & 23 qu. 5 c. si non licet. & c. placuit ex con. Brach ca 34 & Th. in 2. 2 q 64 art 5 Homicidium mentale prohibitum Iudæorum quã quam stupidũ fuerit de homicidio iudicium

dein hoc verum eſt, ſi nulla ſubſit iraſcendi cauſa, nã irę cauſa, quę à *a* Deo legibuſque conceditur, ea eſt: cùm in eos animaduertimus, qui noſtro imperio, poteſtati que parent, ſi in eis ſit culpa: Chriſtiani enim hominis ira non a carnis ſenſibus, ſed à Spiritu Sancto proficiſci debet, *b* cùm nos templa Sancti Spiritus, *c* in quibus Ieſus Chriſtus habitet, eſſe conueniant.

13 *Quomodo homines perfectè hanc legem obſeruant, & quàm multi in eam peccent.*

Multa præterea ſunt à Domino tradita, quæ ad perfectam huius legis rationem pertinet: qualia illa ſunt, *d* non reſiſtere à malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, prębe illi & alteram: & ei, qui vult tecum in iudicio cõtendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & quicunque te angariauerit mille paſſus vade cũ illo *e* alia duo: ex his, quæ iam commemorata ſunt, animaduerti licet; quàm procliues ſint homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto vetita ſunt, quàmque multi reperiantur, qui ſi minus manu, animo ſaltem cędes committunt.

14 *Quantùm in ſacris litteris homicidium Deus deteſtatur.*

Et quoniã huic tam periculoſo morbo remedia in ſacris litteris adhibita ſunt, Parochi eſt officiũ ea diligẽter fidelibus tradere, præcipuũ autẽ illud eſt, vt intelligãt, quàm nefarium ſit peccatũ hominis cædes; idq; vel *e* plurimis, maximiſq; ſanctarum litterarum teſtimonijs perſpici poteſt, vſq; enim adeo homicidium deteſtatur Deus ſanctis litteris, *f* vt a beſtijs, cædis hominum pœnam, ſe repetiturũ dicat, *g* ac belluam, quæ hominem læſerit occidi iubeat, neque aliam ob cauſam a ſanguine hominẽ abhorrere voluit, niſi vt omni ratione a nefaria hominis cęde, & animum, & manus abſtineret.

15 *Quantum ſit ſcelus, hominis cædes ratione demonſtratur.*

Sũt enim homicidę humani generis, atq; adeò naturę hoſtes acerbiſſimi; qui quantum in eis eſt vniuersũ Dei opus euertunt, cũ hominem tollunt: cuius cauſa, is omnia, *h* quęcumq; procreata ſunt, ſe feciſſe teſtatur

imò

Do in monte vide item Th. in ead. q. art. 1. 3. Iuſta ira.
a Pſa. 45. Eph. 4. 26.
b Videtur alludere ad l. quod ait. lex. ff ad le. Iul. de adu. & ad l. Grachus, C. eo. vel ad ca. quid crudele, & c. ea vindicta 23. q. 3.
c 1. Cor. 6. 19.
d Mar. 5. 29. Luc. 6. 29. vbi non habetur in dexteram, ſed in maxillam quod etiam in quibuſdam exẽpl. non haberi ſcribit Hier. in hunc locum vide Aug. epi. 5. ad Marcel. & li. de ſer. Dom. in monte c. 20. ar. 21. * M. S. 6. & 7. & Græg. exempl. bon. habent alia.
De remedijs homicidij, & odij. Quam graue peccatũ ſit homicidiũ.
f Gen. 4. 10. 11. 24. Exod. 21. 12. Leui. 24. 12.
g Exo. 21. 28. 29.

imò vero in Gen.*a* cum prohibitum sit hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suam, & similitudinẽ creauit, insigne Deo iniuriam is facit, quasique violẽtas illi manus afferre videtur, qui eius imaginem è medio tollit. Hoc diuina animi cogitatione meditatus Dauid, grauissimè de sanguinarijs hominib. cõquestus est illis verbis: *b* Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: neque simpliciter dixit: Occidunt: sed Effundunt sanguinem: quæ verba ad detestabilis illius sceleris amplificationem, immanemq; illorum crudelitatem ostendendam, protulit. Vtque declararet in primis quàm pręcipites illi diabolico quodam impulsu ad id facinus ferantur, dixit: Veloces pedes eorum.

a Gen. 9. 6

b Psal. 13. 3. Prou. 10. 16. Isa. 15. 7. Rom. 3. 15. Psalm. 13.

16 *Quid in hoc præcepto Deus faciendum imperat.*

Iam verò, quæ in hoc præcepto seruãda esse Christus Dominus iubet, eò spectãt, vt *c* pacẽ cũ omnib. habeamus: inquit enim cũ hunc locũ interpretaretur: *d* Si offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuũ ante altare, & vade prius * reconciliari fratri tuo, & tũc veniẽs, offeres munus tuũ, & quæ sequũtur. Quę ita à Parocho explicabũtur, vt doceat sine vlla exceptione, omnes charitate cõplectendos esse: ad quã in huius præcepti explicatione fideles quã maximè poterit, incitabit, quòd in eo proximi diligẽdi virtus maximè elucet. Cũ.n. odiũ hoc præcepto apertè vetetur, quoniam qui fratrẽ suum odit, homicida est; certè illud consequitur, vt amoris, & charitatis præceptum detur.

Pax, & dilectio mutua seruãda

c Ro. 13. heb. 12. 14.

d Matt. 5. 2. 4.

* M. S. 3. & Grę. & Syr. exempl. legunt reconciliare.

e 1. Io. 3. 15. Dilectio proximi hic præcipitur & virtutes, quę hãc consequũtur.

17 *Quæ officia sint charitatis, quæ hoc præcepto continentur.*

Cumq; hac lege de charitate, & amore præceptum sit, tum omnium etiam illorum officiorũ, atque actionum, quæ charitatem ipsam consequi solent, præcepta traduntur. *e* Charitas patiens est, inquit Diuus Paulus, patientia igitur nobis præcipitur, *f* in qua nos animas nostras possessuros esse Saluator docet: Beneficentia deinde charitatis comes est, & socia: quoniã *g* Charitas benigna est. Benignitatis autem, atq; beneficentiæ virtus latè patet, eiusque officiũ in ijs rebus maximè ver-

f 1. Cor. 13. 15. Quomodo charitas hęc omnia sit v. de Th. in 2. 2. q. 23. ar. 4. ad 2.

g Luc. 21. 19. Beneficentia, & eius officium, vide Th. in 2. 2. qu. 3. art. 1.

1. Cor. 31. 5. Hæc pluribus explicabuntur in octauo præcepto.

satur vt pauperibus suppeditemus res necessarias, cibũ, esurientibus, sitientibus potum demus; nudos vestiamus: & quò quisque opis nostræ magis indiget, eò in illum plus liberalitatis conferamus.

Inimicorum dilectio, quomodo cadat sub præcepto, & quæ sint inimicis charitatis officia exhibeda, vide Th. in 2.2.q.25 ar. 8 &.9.

18 *Quomodo omnium charitatis officiorum perfectissimum sit inimicorum dilectio.*

Hæc beneficentiæ, & bonitatis officia, quę per se sunt illustria, eò fiunt illustriora, si inimicis præstentur; ait enim Saluator: *a* Diligite inimicos vestros, benefacite ijs, qui oderunt vos, quod etiam Apostolus monet illis verbis: *b* Si esurierit inimicus tuus, ciba illũ: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius; noli vinci à malo; sed vince in bono malum. Deinde si charitatis legem spectemus, quæ benigna est, omnia quæcunque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasque id generis virtutes pertinent, officia colere, ea lege præscribi intelligemus.

a Matt. 5. 44.
b Rom. 12. 20. & Prou. 25. 1.
Mansuetudo. Lenitas. Condonandas esse iniurias hæc loca scripturæ demonstrant. Deut. 32. 35. & 1 Reg 25 32 & 33. 26. 6 c. 8 & 2. Reg. 19 20. & Ps. 7. 5 & Ec. 28. per totum. Is. 58. 6 Matt. 6. 14. 25 & 18. 33 Mat. 11 25. 26. Luc 6. 8. & 23. 34 & Act 7. 60. Vide Tert. in Apolo. c. 31. & 37. Augu tract. 81 in Ioan. & l. 50 ho. 6 & ser. 61. de tempore & 168.

19 *Qua precipuè re charitas proximi, qua hic imperatur elucescat:*

At verò longè omnium præstantissimum officium, quod charitatis plenissimum est, in quo nos maximè exercere cõuenit, illud est, vt iniurias, quas accepimus, æquo animo remittamus, atque condonemus, quod vt planè efficiamus sępè nos diuinę litterę, vt antea dictũ est, monent; atque hortantur, cum non beatos solùm eos dicant, qui ita prorsus faciunt: sed erratorum etiam veniam ijsdem à Deo datam affirment: qui verò hoc ipsum facere negligunt, aut omninò recusant, illam non consequuntur. Sed quoniam vlciscendi libido hominum mentibus ferè insita est; Parochus maximam in eo diligentiam ponat, necesse est, vt iniuriarum obliuisci, easque remittere Christianum hominem oportere, non doceat solùm, sed penitus etiam, fidelibus persuadeat. Cumque hac ipsa de re apud sacros scriptores multa fiat mentio, eos consulat, ad refellendam eorum pertinaciam, qui in vlciscendi cupiditate animo obstinato sunt, atque obfirmato, argumenta in promptu habeat, quæ illi Patres grauissima, atque ad eam rem maximè accommodata pie adhibuerunt.

20 *Qui-*

20 *Quibus præsertim rationibus odium reprimendum sit, inducendique sint fideles ad iniuriarum obliuionem.*

Prima ratio reprimendi odij.

Verùm hæc potissimùm tria explicanda sunt. Primũ est, vt, qui se iniuriam accepisse putat, ei maximè persuadeatur, illum detrimenti aut iniuriæ precipuè causam non fuisse, quem ipse vlcisci cupit. Sic admirabilis ille Iob fecit, qui à Sabęis hominibus, à Caldęis, & à dęmone grauiter lesus, nulla tamen habita eorum ratione, vt vir rectus, & homo admodũ pius, rectè, pięq; ijs verbis vsus est: *a* Dominus dedit, Dominus abstulit. Itaque patientissimi illius viri oratione, & exẽplo Christiani homines sibi persuadeãt, quod verissimũ est omnia, quæcũq; in hac vita patimur, à Domino qui iustitię omnis, misericordięq; parẽs est, & auctor, proficisci.

a Iob. 1. 21. & 1. 10.

pęnas omnes, & afflictiones diuinitus hominibus immitti ad certam aliquam vtilitatẽ omnibus debet esse persuassimũ. Amos 3 6.

21 *Homines nos persequentes Dei ministri, ac satellites sunt, quamuis id ex mala voluntate faciant.*

Neque verò ille nos, quæ eius est immensa benignitas, vt inimicos punit, sed *b* vt filios corrigit, ac castigat. Nec profectò, si rectè animaduertimus, in hisce rebus homines aliud omninò sunt, nisi ministri, & quasi satellites Dei: & quamquam homo potest malẽ aliquem odisse, pessimèque illi cupere, tamen ei, nisi permissũ Dei nocere nullo modo potest. Hac ratione *c* adductus Ioseph, fratrum impia consilia, sic *d* Dauid iniurias, sibi à Semei illatas æquo animo tulit. Ad hanc item rem illud argumenti genus valdè pertinet, quod Sanctus Chrys. grauiter atq; eruditè pertractauit, neminem scilicet, nisi à se ipso ledi: nã qui se iniuriosè tractatos esse opinantur, si rem recta secum via reputent, comperiẽt nullam profectò se ab alijs iniuriam, aut damnum accepisse, etsi enim, quibus ipsi lędũtur, ea extrinsecus eueniunt: tamen se maximẽ ipsi offendunt, cum animum odio, cupiditate, inuidia nefariè contaminant.

b Pro. 3. 11. He. 12. Apoc. 3. 19.
c Gen 35. 5. 7.
d 2. Reg. 16. 10. 11. 12. Chrys. tom 5. in hom. quod nemo lęditur nisi à seipso.

22 *Quæ ad eos commoda proueniant, qui iniurias libenter condonant.*

Secunda ratio inducens ad iniuriarum obliuionem.

Alterum est, quod duo præcipua commoda complectitur, quæ ad eos pertinẽt, qui pio erga Deum studio adducti iniurias libenter remittũt, quorum primum il-

lud est, *a* quod aliena debita remittentibus promisit Deus fore, vt ipsi etiam peccatorum veniam impetrét. ex quo promisso, quàm gratum illi sit hoc pietatis officium, facilè apparet. Alterum commodum est, quod nobilitatem quandam, & perfectionem assequimur: quoniam, condonandis iniurijs: quodammodo Dei similes efficimur, *b* qui solem suum oriri facit super bonos, & malos; & pluit super iustos, & iniustos.

a Matt. 6. 14. & 18. 35.

b Mat. 5. 45. Lu. 6, 27.

23 *Quæ, & quot incommoda ex odio inimicorum proueniant.*

Tertia ratio. Odij peruersitas vide Th. in 2. 2. q. 34. art. 4. & 5.

Postremò explicanda sunt incommoda illa, in quæ nos tum incidimus, cùm iniurias, quę nobis illatę sunt, condonare nolumus. Itaque Parochus illis, qui sibi in animum inducere non possunt, vt inimicis ignoscant, ob oculos ponat, odium non solùm graue peccatum esse, sed etiam diuturnitate peccandi grauius inhęrere, cum enim is, in cuius animo hic affectus insederit, inimici sui sanguinem sitiat: illius vlciscendi spe plenus, dies, noctesque in perenni quadam mala mentis agitatione ita versatur, vt nunquam à cædis, aut nefariæ alicuius rei cogitatione cessare videatur, quo fit, vt is, vel nunquam, vel maximo negotio ad id impellatur, vt aut prorsus ignoscat, aut aliqua saltem ex parte iniurias remittat: quare meritò vulneri comparatur, cui telum infixum hæret.

24 *Multa peccata ex odio nasci demonstratur.*

Multa præterea incommoda, & peccata sunt, quæ hoc vno odij peccato, tãquam vinculo quodam coniũ- cta tenentur, ideoque D. Ioannes in hanc sententiam ita dixit: *c* Qui fratrem suum odit, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit, quò eat: quia tenebræ obcęcauerunt oculos eius: itaq; sæpius labatur, necesse est. Etenim quo pacto fieri potest, vt d cta aliquis, aut facta illius probet, quẽ oderit? hinc temeraria, & iniqua iudicia existunt, iræ, inuidiæ, obtrectationes, & alia eiusmodi, quibus illi quoq; implicari solẽt, qui aut cognatione, aut amicitia iuncti sunt: itaque sæpe fit, vt ex vno peccato multa existãt, neque iniuria dicitur *d* hoc peccatum esse Diaboli, quãdo quidem ipse ab initio homicida

c Ioan. 1. 11.

d Ioa. 10. 11.

cida fuit. Quamobrem Dei filius Dominus noster Iesus Christus, cùm sibi mortem afferre Pharisæi cuperent, *a* illos à patre diabolo genitos esse dixit.

a Ioan. 8. 44. Diabolus homicidij, & odij verus parens.

25 *Remedia aduersus peccatum odij.*

Sed præter hæc, quæ dicta sunt, vnde sceleris huius detestandi rationes peti possunt, alia quoque remedia, & ea profectò maximè opportuna, sanctarum litterarum monumentis tradita sunt. Ac primum omnium remedium & maximum est Saluatoris nostri exemplū, quod ad imitādum nobis proponere debemus, is enim cum *b* ne minima quidem peccati suscipio in eum cadere posset, virgis cæsus, spinis coronatus, & cruci deniq; affixus, eam habuit orationem plenissimam pietatis: *c* Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt. Cuius aspersionem sanguinis, testatur *d* Apostolus, meliùs loquentem, quàm Abel.

b Ioan. 8. 44. Christi exēplū valet ad reprimendum odiū. *c* Isa. 53. Ioan. 7. 46. 1. Pet. 2. 4. 1. Ioan. 3. 4. *d* Luc. 2. 4.

Alterum autem remedium ab Ecclesiastico propositum est, vt mortem, atque illum iudicij diem recordemur. *e* Memorare inquit ille, nouissima tua, & in æternū nō peccabis, quę sentētia eodē spectat, ac si dicat: Illud sępè etiam atque etiam cogita, breui fore, vt mortē obeas: proindè, quia tali tempore tibi optatissimū erit & maximè necessarium, summam Dei misericordiam impetrare, eam tibi ob oculos iam nunc perpetuòque proponas necesse est, ita enim fiet, vt immanis illa vlciscendi cupiditas tibi exhauriatur, cum ad misericordiam Dei implorandam, nullum aptius, maiusque remedium inuenias quàm obliuionem iniuriarum; & amorem in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione violarint.

e Hebr. 12. 24. Nouissimorū memoria odiū reprimēdum. Eccl. 7. 40.

DE VI. PRAECEPTO.

CAPVT VII.

Non Mœchaberis.

1 *Quò pertineat iſtud praeceptum, quaque ratione à Parochis tractandum ſit.*

Quare post præceptum de homicidio, illud ponatur, quod adulteriũ ſpectatur. De adulterio rectè & moderatè eſt loquendũ. Vide Tho. in 1.2 q 100 art 5 & 2.2 p. 122. ar. 6 ad 2 & c. meretrices 32. qu. 1. ex Aug. in Ex. qu. 71.

QVoniam viri, & vxoris vinculum arctiſſimũ eſt, & nihil vtrique iucundius accidere poteſt, quã intelligere ſe mutuo quodam, & ſingulari amore diligi: contra, nihil moleſtius, quàm ſentire à ſe debitum, & legitimum amorem aliò transferri; rectè quidem atque ordine illam, quę hominis vitam a cæde tuetur legem, hęc, quæ de męchia ſiue adulterio eſt, cõſequitur, vt ſanctam illam, & honorabilem matrimonij coniunctionẽ, vnde magna charitatis vis exiſtere ſolet, nemo vllo adulterij ſcelere, violare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipſa re explicanda cautus admodum ſit Parochus, & prudens, & rectis verbis rem commemoret, quæ moderationem potiùs deſiderat, quàm orationis copiam: verendum eſt enim, ne, dum is latè, atque copioſè, nimis explicare ſtudet, quibus modis homines ab huius legis præſcripto diſcedant, in illarum rerum ſermonem fortè incidat, vnde excitandæ potius libidinis materia, quã reſtinguẽdę illius ratio, emanare ſolet.

2 *Quæ in hoc præcepto iuſſa comprehendantur.*

Quid ſit adulterium. Gratia. 36. q. 1 c 2. cum vero: Hoc pręcepto omnem impuram libidine prohiberi. D. Amb. l 1 offi. ca. 10 in fin. D. Aug qu. 71. ſuper Exo.

Sed quoniam hoc præcepto multa continentur, quę prætermittẽda nõ ſunt, ea ſuo loco explicabũtur à Parochis. Eius igitur duplex vis eſt; altera qua diſertis verbis adulteriũ vetatur: altera quæ eam ſententiã incluſam habet, vt animi, corporiſque caſtitatem colamus.

3 *Quid ſub nomine Mœchiæ, ſeu adulterij hìc prohibeatur.*

Vt autem ab eo, quod prohibitum eſt, docendi initiũ ſumatur: Adulteriũ eſt legitimi tori iniuria, ſiue alienus, ſiue proprius ille ſit, etenim ſi maritus cũ muliere ſoluta rem habet, ſuum ipſe torum violat; ſi verò ſolutus

tus vir alienam vxorem cognoscat, adulterij labe torus alienus inquinatur. Hoc verò adulterij interdicto omnia prohiberi, D. Amb. & Aug. auctores sunt, quæcumque inhonesta sunt, & impudica. In hanc sententiam hæc verba accipienda esse, ex sacris litteris tum noui, tum veteris testamenti licet colligere: nã præter adulterium alia libidinis genera apud Moysem puniuntur.

4 Variç libidinũ species, quæ in Scripturis numerãtur.

Est Iudæ in *a* Genesi Iudicium in nurum suam. Est præclara illa in *b* Deut. Moysis, lex, ne de filiabus Israel vlla esset meretrix. Extat præterea Tobiæ ad filium eiusmodi adhortatio: *c* Attẽde tibi fili mi ab omni fornicatione. Ecclesiasticus itẽ: *d* Erubescite, inquit à respectu mulieris fornicariæ. In Euãgelio etiam Christus Dominus, inquit, *e* de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coinquinãt hominem. Apostolus verò Paulus hoc vitium sæpè multis, grauissimisque verbis detestatur. *f* Hæc est, ait, voluntas Dei sanctificatio vestra, vt abstineatis vos à fornicatione, & *g* Fugite Fornicationem, & *h* Ne commisceamini fornicarijs, *i* Fornicatio autem inquit, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, & *k* Neque fornicarij, neq; adulteri, neq; molles neq; masculorum concubitores regnum Dei possidebunt.

De varijs libidinum formis vide Grat. in c. 2. cum ergo 36. q. 1 adiuncto c. mulier. 15. p. 1. & epi. extraordinaria, & Th. in 2.2 q. 54. ar. 1

a Gen. 38 24.
b Deut. 3 16.
c Tob. 4. 3.
d Eccl. 41 25
e Matt. 15. 19.
f 2 Thess. 4 9
g 2. Cor. 9. 18
g 1 Cor. 5. 9.
i 1. Cor 6 9.

5 Cur præcipuè in hoc prçcepto adulterij sit factamẽtio.

Præcipuè verò ob eam rem adulterium disertè vitiũ est, quia prçter turpitudinem, quæ illi cum alijs intẽperantiæ generibus communis est, iniustitiæ quoque peccatum non solùm in proximum, sed etiam in ciuilẽ societatem adiũctum habet. Est illud item certũ, qui se à libidinum cçterarum intemperantia non abstinet, eum ad hanc, quæ adulterij est, incontinentiam facilè labi. Quare hoc adulterij interdicto facilè intelligimus omne impuritatis, & impudicitiç genus, quo polluitur corpus, prohiberi: immò verò omnẽ intimi animi libidinẽ hoc præcepto vetitam esse, tum ipsius legis vis significat, quam spiritualem esse cõstat, tum Christus Dominus docuit illis verbis: *l* Audistis quia dictum est antiquis: Non mæchaberis: Ego autem dico vobis, quòd

Cur legislator omnem impuram libidinem prohibiturus peculiariter adulteri meminerit. Voluntas. pro facto hic habetur.

l Mat. 5. 28 29.

omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mæchatus est eam in corde suo. Hæc sunt, quæ fidelibus publicè tradenda duximus, sit tamen ea addãtur; quæ à Sacra Trid. Synod. in adulteros, & eos, qui scorta, & pellices alunt, decreta sũt, prætermissis multis alijs, ac varijs impudicitiæ, & libidinis generibus, de quibus priuatim vnusquisq; à Parocho admonẽdus erit, vt temporis, & personarũ ratio postulabit. Sequitur nunc vt ea explicentur, quæ iubendi vim habent.

Trid. Syn. sess. 24 c. p. 8. de ref.

Castitas vnicuique pro diuersitate status necessariò seruãda, art. 2.

6 *Quid præter ea, quæ prohibentur, hìc necessariò obseruandum præscribatur.*

a Cor. 7. 1. Castitas in triplici hominum genere inuenitur: vide de castitate Tho. in 2. 2. qu 15. 1. & de virginitate, q. 1. 2 Tri. Syn. sess. 21. de matr. can 2. & sess. 25 de regularibus c. 1.

Docendi igitur sunt fideles, ac vehementer hortandi; vt pudicitiam, & continentiam omni studio colant, *a* mundentq; se ab omni in quinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. In primis autem admonendi sunt, quamuis castitatis virtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac planè diuinum virginitatis propositum sanctè, & religiosè colunt, tamen ijs etiam conuenire, vel qui cælibem vitam agunt, vel matrimonio iuncti à vetita libidine se puros, & integros seruant.

7 *Quæ sint potissimùm cogitanda volenti libidines suas edomare.*

Castitatis ratio in eo consistit, vt quis a vetita libidine se purum, & integrũ seruet. Quibus cogitationibus remedium aduersos libidines sit quærendum, quamq; perniciosa sit libido. Prima ratio.

b 2. Cor. 5 6: Apoc. 22 25. Gal. 5, 10 20. Secunda.

Quoniam verò multa à Sanctis Patribus tradita sunt quibus docemur domitas habere libidines, & coercere voluptates; ea Parochus studeat Populo accuratè exponere, atq; in hac tractatione diligentissimè versetur. Hæc autem eiusmodi sunt, partim quæ in cogitatione consistunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium positum est, id in eo maximè versatur, vt intelligamus, quanta sit huius peccati turpitudo, & pernicies; qua cognita facilior fiet eius detestandi ratio, perniciosum verò scelus esse intelligi ex eo potest, quoniam propter hoc *b* peccatum è Dei regno pelluntur, atque exterminantur homines: quod malorum omnium vltimum est.

Et hæc quidem calamitas omnium scelerum cõmunis est: illud autem huius peccati proprium, quòd qui fornicantur in sua ipsi corpora peccare dicũtur ex sẽ-

tentia

tentia Apoſtoli,ita ſcribētis; *a* Fugite fornicationē:omne * enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt; qui autem fornicatur in corpus ſuum peccat. Quod ob eam cauſam dictum eſt, quoniam illud iniuriosè tractat, cum eius violat ſanctitatem, qua de re ad Theſſal. ita D Paulus; *b* Hæc eſt inquit, voluntas Dei ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſque veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione, & honore, non in paſſione deſiderij,ſicut,& gentes, quæ ignorant Deum.

a 1. Cor. 6. 18

* Vox hęc .n. non habetur in contextu, ſed M.S.& Syr.habent.

b 1. Theſ. 4. 5. 6.

Tertia ratio.

Deinde, id quod ſceleſtius eſt, ſi homo Chriſtianus meretrici ſe turpiter dedat,membra,quæ Chriſti ſunt, ea meretricis facit: ita enim D. Paulus ait: *c* Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? abſit;an neſcitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur?

c 1. Cor. 6. 15.

Quarta ratio.

d 1. Cor. 6. 17.

Eſt præterea homo Chriſtianus, vt idem teſtatur, *d* templum Spiritus ſancti: quod violare nihil aliud eſt niſi ab eo Spiritum ſanctum eijcere.

8 *Quibus rationibus adulterij enormitatem intelligere liceat.*

In adulterij autem ſcelere magna ineſt iniquitas, ſi enim vt vult Apoſt. *e* qui matrimonio iūcti ſunt ita eorū alter,alterius poteſtati mancipatus eſt, vt neuter ſui corporis poteſtatem,iuſque habeat, ſed mutuo quodā ſint inter ſe quaſi ſeruitutis vinculo ita deiuncti,vt vir ad vxoris voluntatem, contraq;vxor ad viri nutū, voluntatemque ſe accōmodare debeat; certè ſi alteruter corpus ſuum,quod eſt alieni iuris,ab eo cui illud adſtrictum eſt,diſiungit:is admodum iniquus eſt,& nefarius. Et quoniam infamię metus,& ad ea quę iuſta ſunt, vehemēter incitat homines,& a vetitis magnopere deterret:docebit Parochus, adulteriū hominib. inſignē turpitudinis notam inurere,nā ſacris litteris ita proditum eſt: *f* Qui adulter eſt,propter cordis inopiā,perdet animam ſuam; turpitudinem,& ignominiam cōgregat ſibi, & opprobrium illius non delebitur. Verùm huius ſceleris magnitudo ex ſuplicij ſeueritate,facilè perſpici poteſt,

e 1. Corint. 7. 4.

Quod ſuum non eſt alteri tradit adulter.

Turpitudinis notam, inurit adulterium.

f Prouerb. 6. 31. 32. Lapidibus obruenda.

Trid. Syn. ſeſ. 24. decret. de refor. ma. c. 8.

poteſt, adulteri enim *a* lege à Domino in veteri teſtamento præſcripta, obruebantur lapidibus.

9 Cuiuſmodi pœna impuras libidines ferè conſequi ſoleat.

Quin etiam ob vnius libidinem, non ſolùm, qui ſcęlus admiſit, ſed vniuerſa interdū ciuitas, *b* vt de Sichimitis legimus, deleta eſt. Multa diuinæ animaduerſionis e-xẽpla in ſacris litteris prodita ſunt, quæ ad deterrẽdos à nefaria libidine homines Parochus colligere poterit *c* vt Sodomæ, & reliquarum finitimarũ vrbium interitus: *d* Iſraelitarum, qui fornicati ſunt cũ filiabus Moab in deſerto ſupplicium: *e* Beniamitarũ deletio. Qui verò mortem effugiunt, intolerabiles tamen dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus ſępè plectuntur, nõ effugiunt, nã mẽte cæci, quæ pęna grauiſſima eſt, ita fiunt, vt neq; Dei, neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum deniq; vitæque ſuæ rationẽ habeant; hocque pacto, adeò nequam, & inutiles fiunt, vt nihil graue cõmitti eis debeat, & ad nullũ ferè officij munus idonei ſit. Huius rei exẽpla à Dauide, & Salomone petere nobis licet: *f* quorum alter poſtquam adulteratus eſt repẽte ſui diſſimillimus ex mitiſſimo crudelis extitit, vt Vriã optimè de ſe meritum morti obtulerit, *g* alter cum ſe totũ in mulierũ libidinẽ profudiſſet, ita à vera Dei religione ſeſe auerit, vt alienos Deos ſequeretur. *h* Aufert igitur, vt Oſeas dixit, hoc peccatũ cor hominis, ſępeque excęcat. nũc ad ea remedia veniamus, quæ in actione conſiſtũt.

10 *Quibus modis homines ad libidinem incitẽtur, quos illis euitare pręcipuè debeant.*

Quorum primùm illud eſt, vt otium maximè fugiamus: in quo Sodomitæ homines, *i* vt eſt apud Ezechielem, cùm hebeſcerẽt, in ſpurciſſimum illud nefariæ libidinis ſcelus præcipites lapſi ſunt.

Deinde crápula magnopere eſt vitanda. *k* Saturaui eos, inquit Propheta, & mæchati ſunt: quoniam venter expletus, & ſaturatus, libidinem parit. Hoc ipſum illis verbis Dominus ſignificauit: *l* Attendite vobis, ne fortè grauentur corda veſtra crapula, & ebrietate, hoc item Apo. *m* Nolite inquit inebriari vino, in quo eſt luxuria.

Sed

a Leu. 20. 10. Io. 8. 5. Ob libidinẽ integra ciuitas deletur.
b Gen. 34. 25. 26. 27. Pũita poleos regia, abſorbetur.
c Gen. 19. 24.
d Num. 25. 3.
e Iudic. 20. per totum. Iſraelitæ in deſerto trucidantur. Beniamitę propè delentur.
Homines mente occęcantur, & ad omnia inepti efficiũtur.
f 2. Reg. 11. & 12. per totum.
g 3. Reg. 11. per totum.
h Oſe. 4. 11. De remediis libidinum in actione conſiſtentibus. Otia fugiẽda. Crapula vitanda.
i Ezec. 16. 49.
k Hier. 5. 7. vide Hiero. de cuſtodia virgi. epi. 22.
l Luc. 21. 34. Rom. 13. 13.
m Eph. 5. 18. Obtutus.

Sed maximè animus ad libidinem oculis inflammari solet, quò pertinet illa Christi Domini sententia: *a* Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te. Multę pręterea sunt Prophetarum dè eadem re voces, vt est apud Iob; *b* Pepigi fędus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Sunt multa deniq; ac pęnè innumerabilia exempla malorum, quæ ex oculorũ aspectu ortum habuerunt. Sic *c* Dauid, sic *d* Rex Sichen peccauit, *e* hocque item pacto senes illi Susannæ calumniatores deliquerunt.

a Matt. 5. 20 & 89 Mar. 9. 47. *b* Iob. 31. 2. Thren. 3. 5. Eccles. 9. 5. *c* 2. Reg. 21. 2. *d* Gen. 34. 2. *e* Dan. 19. 8

11 *Mulierum exquisitus ornatus sermonesq; obscęni & alia luxurię incitamenta fugienda.*

Elegantior item ornatus, quo oculorum sensus valdè excitatur, occasionem libidini non paruam sæpè præbet, id eoque Ecclesiasticus monet: *f* Auerte faciem tuã à muliere compta. Cùm igitur mulieres in nimio ornatus studio versentur, non alienum erit, si Parochus aliquam in eo diligentiam adhibeat, vt eas interdum moneat, obiurgetq; verbis, quæ hoc de genere grauissima Apostolus Petrus ita protulit: *g* Mulierum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumẽti vestimentorum cultus. D. Paulus item *h* Non in tortis inquit crinibus, aut auro, aut margaritis vel veste pretiosa; multæ enim auro, & margaritis adornatæ, ornamenta mentis, & corporis perdiderunt.

Ornatus elegans, & exquisitus. *f* Eccl. 9. 8. *g* Pet. 3. 3. *h* 2. Tim. 2. 8.

Hoc autem libidinis incitamentum, quod è vestium exquisito ornatu existere solet, alterum sequitur, quod est turpis, obscęnique sermonis; nam verborum obscænitate quasi face quadam subiecta adolescentum animi accenduntur. *i* Corrumpunt enim bonos mores colloquia mala, inquit Apostolus.

Hocque ipsum cum maximè efficiant delicatiores, & molliores cantus, ac saltationes, ab ijs quoque diligẽter cauendum est. Quo in genere numerãtur item libri obscænè, & amatoriè scripti, qui ita vitandi sunt, vt imagines, quæ aliquam turpitudinis speciem præseferunt: cum ad turpes rerum illecebras, inflammandosq; adolescentum animos vis in illis sit maxima. Sed Parochus in primis curet, vt quæ de ijs in Sacrosancto Tridẽtino Con-

Obscænus. *i* Cor. 5. 3. Saltationes, & cãtus molles. Libri obscæni. Imagines fędę. Trid. Syno. sess. 26 in decret. de sanctis imaginibus. Castitas Dei donum est Sap. 8. 21. Mar. 6. 19. 11.

Concilio piè, religioséque constituta sunt, eá sanctissima seruentur. Hæc verò omnia, quæ commemorata iam sunt, si magno adhibito studio, curaque vitentur, omnis ferè libidinis materia tollitur.

12 *Confessionis, & Eucharistiæ, & piarum rerum vsus ad castitatem consequendam est necessarius.*

Sed ad illius vim opprimendam maximè valet frequens Confessionis, & Eucharistię vsus: tum assiduę, ac piæ quidem ad Deum preces, cum eleemosynis, atque ieiunio coniunctæ. Est enim castitas donum Dei quod rectè petentibus non denegat, *a* nec patitur nos tentari supra id, quod possumus.

13 *Corpus castitatem sectanti domandum.*

Corpus autem non ieiunijs modò, & ijs præsertim, quę sancta Ecclesia instituit, sed vigilijs, & pijs peregrinationibus, atque alijs afflictationum generibus exercendum est, sensuumque appetitiones reprimendæ: in his enim, atq; alijs huiusmodi rebus, maximè cernitur temperantiæ virtus: in quam sententiam ad Corinthios Diuus Paulus scribit *b* Omnis, qui in agone contẽdit, ab omnib. abstinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Et paulò post: *c* Castigo, inquit, corpus meum, & in seruitutẽ redigo, ne fortè cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et alio loco: *d* Carnis curam ne feceritis in desiderijs.

a 1. Cor. 10. 13. Castitas rectè petentibus non negatur. Matt. 19. 12 ad patres qui continere in hominis potestate posuerunt, quod non fecissent, si à Deo petentib. denegaretur. vide Tert. in fi. lib. de monog. Nazianz. orat. 31. Basil. de vir. vitia med. Chrys. & Hier. in c. 19 Mat. Au. lib. 6 conf. c. 11.
b 1. Cor. 9. 25.
c Ibid. 27.
d Rom. 13. 14.

DE VII. PRÆCEPTO.

CAPVT VIII.

Non furtum facies.

1 *Quanta sit huius præcepti commendatio, & cum duobus præcedentibus connexio.*

VEterem hunc Ecclesiæ morẽ fuisse, vt huius præcepti vis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apostolum obiurgatio eorũ, qui cæteros

ab ijs vitis maximè deterrerēt,quibus ipsi cumulati re- periebantur: a Qui enim,inquit,alium doces, te ipsum non doces? qui prædicas non furandum, furaris? Quo doctrinę bono,non solùm frequens illorum temporum peccatum corrigebant, sed etiam turbas, ac lites sedabant,aliasq;malorum causas, quæ furto commoueri solent. In ijs,& delictis, & delictorum incommodis,atq; calamitatibus,cum nostra etiam hęc ętas miserè versetur: ad exemplum sanctorum Patrum, & Christianæ disciplinæ magistrorum,Parochi hunc vrgebunt locū, & assiduè,ac diligenter huius præcepti vim,ac sententiam explicabunt. Ac primùm officium, & diligentiam suam conferent,ad declarandū infinitum Dei amorem erga genus humanum: qui non modò illis duobus interdictis: Non occides. Nō męchaberis: quasi pręsidijs, & vitam, corpusque nostrum, & famam, existimationemq; nostram tueatur sed etiam hoc præcepto, Non furtum facies,tanquam custodia quadam externas res, ac facultates muniat, ac defendat.

a Rom. 2. 11. Vtilitas huius doctrinę.

Quanta Deo sit cura vt homines tranquillam agant, vitam, & ab omnib. inimicis habeant.

2 *Quæ sit huic præcepto subiecta sententia.*

Quam enim hæc verba subiecta habent notionem, nisi eam quam supra diximus, cum de alijs præceptis loqueremur? vetare videlicet Deum,bona hæc nostra, quæ in eius tutela sint,a quoquam auferri,aut violari, quod diuinæ legis beneficium quò maius est,eò nos in ipsius beneficij auctorem Deum gratiores esse oportet. Et quoniam, & habendæ, & referendæ gratiæ nobis optima ratio proposita est: vt non tantùm præcepta libēter auribus accipiamus,sed etiam re ipsa probemus: ad hoc colendum pręcepti officium fideles excitandi & inflammandi sunt. Est autem hoc pręceptum quemadmodum superiora, diuisum in duas partes: quarum altera,quæ furtum vetat, apertè est enunciata: alterius sententia,& vis,qua iubemur benigni, & liberales esse in proximos,in priore occulta est, & inuoluta: de priore igitur prius dicetur. Non furtum facies.

Quid septimo præcepto prohibeatur. Th. in 1. 2 qu. 100. art. 5. & in 2 2. q 122. art 6. Hoc præceptū, vt alia in duas partes diuiditur, furtum, quid hoc loco designet Aug. 71, in Exo & 31 q. 3 cimeteríces.

3 *Quid furti vocabulo legislator significatum velit.*

In quo illud animaduertendum est,furti nomine nō id modò intelligi,cū occultè ab inuito domino aliquid

aufertur, sed etiam cum aliquid alienum contra voluntatem scientis Domini possidetur, nisi fortè exist mādū est, eum qui furtum prohibeat, rapinas factas per vim, & iniuriam non improbare, cùm extet illud Apostoli: *a* Rapaces regnum Dei non possidebunt: quorum omnem rationem, & consuetudinem fugiendam esse, idem scribit *b* Apostolus. Quamquam verò maius peccatum rapinæ sit, quàm furtum, quæ præter rem quam alicui adimunt, præterea vim afferunt, & maiorem imponunt ignominiam.

1.Cor.6 10 1ō t Cor.6.10. Rapina furto est deterior vide Th. in 2 2.q 66 ar.3.& 9 & ca pænale 14 q.4. Furtum latius patet, quàm rapina, vide.ff. de furtis l.1. & instit de obligationib. quæ ex delic. nasc.

4 *Cum omnem iniustam rei alienæ vsurpationem Deus hic prohibere velit, cur potius furti quàm rapinæ meminerit.*

Mirandum tamen non est, quòd leuiori hoc furti nomine notatum sit diuinæ legis præceptum, non rapinæ, id enim summa ratione factum est; quia furtum latiùs patet, & ad plura pertinet, quàm rapinæ: quas tantummodo illi facere possunt, qui potentia, & viribus præstant: quamquam nemo non videt, exclusis eiusdem generis leuioribus peccatis grauiora etiam facinora prohiberi.

Qui leuiora prohibet, proculdubio grauiore nō admittit. Quid propriè furtū. De peculatu vide ff.ad l.Iul.peculatus, & sacrilegij. Antea legebatur in Cod. quidem Veneto plagiatū, & antuerp. plagiarii vtrūque falsum, nā plagium hoc crimen non statim .ff. ad flau. de plagiaris dicit & Ceo li.1. & sæpè ibid.

5 *Enumerantur furti latius sumpti species.*

Varijs autem nominibus notatur iniusta possessio, & vsus rerum alienarum ex varietate eorum, quę, & inuitis, & inscijs dominis auferunt, nam si priuatum quid priuato adimitur, furtum dicitur: si surripitur publicū peculatus appellatur, * plagium vocant, si homo liber, vel seruus alienus in seruitutem abducitur, si verò sacra res eripitur, nominatur sacrilegium, quod facinus maximè nefarium, ac scelestum adeò in mores inductum est, vt bona, quæ necessariò, sacrorum cultui, & Ecclesiæ ministris, & pauperum vsui piè, ac sapienter fuerant attributa, in priuatas cupiditates, perniciosasque libidines conuertantur.

6 *Non illi dumtaxat hoc præceptum transgrediuntur, qui re ipsa aliena possident.*

Sed præter ipsum furtum, id est, externam actionem furādi etiam animus, & voluntas, Dei lege prohibetur, est enim spiritualis lex, quæ animū fontem cogitationum

nium, & consiliorum inspicit *a* De corde enim, inquit; Dominus apud S. Matth. exeunt cogitationes malæ; homicidia, adulteria, fornicationes; furta, falsa testimonia.

7 Vnde potissimum furti grauitatem metiri possimus:

Sed quàm graue scelus furtum sit, ipsa naturę vis, & ratio satis ostendit: est enim iustitiæ contrarium; quæ suum cuique tribuit. Nam bonorum distributiones, & assignationes, iam inde ab initio iure gentium cōstitutas diuinis etiam, & humanis legibus confirmatas; ratas esse oportet, vt vnusquisque, nisi humanam societatem tollere velimus, ea teneat, quæ ei iure obtigerunt, nam, vt Apostolus ait: *b* Neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et si huius sceleris importunitatem, & immanitatem per multa declarant; quæ furtum consequuntur. Fiunt enim iudicia temerè, & consultò, multa de multis: erumpunt odia; suscitantur inimicitiæ, existunt interdum acerbissimæ innocentium hominum damnationes:

8 Quomodo sint ablata necessario restituenda.

Quid dicimus de necessitate, quę diuinitus imposita est omnibus, satisfaciendi ei, cui aliquid ademptum sit? Nō enim, inquit Augustinus, remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: quę restitutio, cùm quis assueuerit ex alienis locupletari; quantā habeat difficultatē, præter id, quod vnusquisque, & ex aliorum consuetudine, & de suo sēsu iudicare potest, ex testimonio Abachuc Prophetę licet intelligere: inquit enim *c*: Vę ei, qui multiplicat non sua, vsquequo, & aggrauat contra se densum lutum. Lutum appellat densum, rerum alienarum possessionem, vnde emergere; & expedire se homines difficile possint. Furtorum autē tam multa sunt genera, vt ea dinumerare sit difficillimū: quare de his duobus, furto, & rapinis dixisse satis erit, ad quæ tanquam ad caput, reliqua quæ dicemus, referūtur. Ad ea igitur detestandā, & ad fidelem populum à scelesto facinore deterrendum, conferent omnem curam, ac diligentiam Parochi, verum huius generis partes persequamur.

9 Quæ

Quid sacrilegium vide c. qui rapit 17. q. 4 & c quisquis & si quis contumax; cū qu. Furandi volūtas etiam prohibetur. Lex quo Christianis est proposita etiam cogitationū rationem habet.

a Matt. 15. 19.

Iustitiæ proprii ff de iust. & iur. l. iustitia est, Bonorū distributio iure gentium introducta est, d. i. cuius gentium.

b 1 Cor. 6. 10.

Mala quæ furtum consequūtur. Restitutio rei ablatæ necessaria S. Aug. epi. 24 ad Maced. hab. c. 4 q. 6 c. 1 & in 6 de vsuris ca. cum & eo. de reg. iuris c. peccatum.

c Aba. 2. 6 Lutum densum.

9 *Quæ sint præcipua furtorum genera, quique furibus sint annumerandi.*

Res furto sublatas emere non licet. Nec inuentas retinere. Aug. l. 50. ho. 9 & de verbis Apo ser. 19. Inuenta meritò pauperibus dan. dec. cum tu. de vsuris. Mercatores qui fraude, & dolo vtūtur sunt fures.

Sunt igitur fures etiam, qui furto sublatas res emunt, vel aliquo modo inuentas, occupatas, aut ademptas detinent: ait enim Sanctus Augustinus: Si inuenisti, & nō reddidisti, rapuisti. Quod si rerum Dominus nulla ratione inueniri potest, illa sunt bona in vsum pauperum conferenda, quæ vt restituat, qui adduci non potest ea re facilè probat, se vndique ablaturum omnia, si possit.

Eodē se alligant scelere, qui in emendis, vēdendisq; rebus fraudes adhibent, & vanitatem orationis: horum fraudes vindicabit Dominus. Grauiores, & iniquiores in hoc furtorū genere sūt ij, qui fallaces, & corruptas merces vendunt pro veris, & integris: qui ve pondere, mensura, numero, & regula decipiunt emptores. Est enim in Deute. *a* Non habebis in saceulo diuersa pōdera, in & Leuitico: *b* Nolite facere iniquum aliquid, in judicio, in regula, in pondere, in mensura; statera iusta, & æqua sint pondera: iustus modius, æquusque sextarius. Est & alio loco: *c* Abominatio est apud Dominum pondus, & pondus, statera dolosa non est bona.

a Deut. 25. 17.
b Leu. 19. 35.
c Prou. 20. 23. item Prou. 11. 1.

& 20 Operarij qui non operātur, quantū debent, sunt fures. & serui infideles. Fures etiam sunt ficti mendici. Qui muneri suo non satisfaciunt.

Furtum etiam apertum est operariorum, & artificum, qui totam, & integram mercedem ab ijs exigunt, quibus ipsi iustam, ac debitam operam non dederunt. Nec verò distinguuntur à furibus serui dominorum, rerumque custodes infidi; quin etiam eò sunt detestabiliores, quàm reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quòd furaci seruo nihil domi obsignatum, aut occlusum esse potest.

Furtum præterea facere videtur, qui fictis, simulatisque verbis, quiq; fallaci mendicitate pecuniam extorquent, quorum eò grauius est peccatum, quòd furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furum numero reponendi sunt, qui cum ad priuatum aliquod, publicum ve officium conducti sunt, nullam, vel paruam operam nauantes, munus negligunt mercede tantùm, ac pretio fruūtur. Reliquam furtorum multitudinē à solerti auaritia, quæ omnes pecuniæ vias nouit, excogitatam persequi longum est, & vt diximus difficilimum.

10 *Quæ*

10 *Quæ sint rapinarum genera, quique raptores dicēdi*

Itaque de rapinis, quod est alterum horum scelerum caput, dicendum videtur, si prius monuerit Parochus Christianum populum, vt meminerit illius Apostoli sententię: *a* Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli. Nec vllo loco sibi patiatur excidere præceptum hoc, *b* Quæcunque vultis; vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Et illud cogitent perpetuò: *c* Quod ab alio loco oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.

a 1 Tim. 6 9. *b* Mat. 7 12. *c* Tob. 4 16 Luc. 6 31. De rapinarum, & raptorum generibus

Rapinæ igitur patent latiùs, nam qui debitam operarijs mercedem non persoluunt, sunt rapaces, quos Sanctus Iacobus ad pęnitentiam inuitat his verbis: *d* Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miserijs vestris, quæ aduæniant vobis, cuius pœnitentiæ causam subiungit: *e* Ecce .n. merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quę fraudata est à vobis, clamat; & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit quod genus rapinarum in *f* Leuitico: *g* in Deuteron. & apud *h* Malachiam, & apud *i* Tobiam vehementer improbatur, in hoc crimine rapacitatis includuntur, qui quæ Ecclesiæ Præsidibus, & Magistratibus debentur, vectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis nō dissoluunt, vel interuertunt, & ad se transferunt.

Primū genus. *d* Iac. 5. 1 *e* Ibid. 4. *f* Leuit. 19 13. *g* Deut. 24 14. *h* Malach. 3. 5 *i* Tob. 4. 15.

11 *Fœnerari est rapinam committere, & quàm graue scelus illud sit.*

Huc etiam referuntur fœneratores in rapinis accerrimi, & acerbissimi, qui miseram plebem compilant, ac trucidant vsuris, Est autem vsura, quid quid præter sortem, & caput illud, quod datum est, accipitur, siuè pecunia sit, siue aliquid, quod emi, aut æstimari possit pecunia, sic enim apud Ezechielem scriptum est: *K* ad vsuram non commodauerit, & superabundantiam non acceperit; & Dominus apud Lucam *l* Mutuum date, nihil inde sperantes. Grauissimum semper fuit hoc facinus, etiam apud gentes, & maximè odiosum: hinc illud: Quid fœnerari? quid hominem inquit occidere? Nam qui fænerantur bis idem vendunt, aut id vendunt, quod non est.

Quid vsura. Vide c. plerique & c vsura 14 qu 3. & seq. & dis 47 ferè totam, & titulū de vsuris in decretalibus, & Th. in 2. 2 q 78 *K* Ezec. 18 8 17 vide etiā 22. 25. Leu. 25 3 Deu. 23 1 20 Ps. 14. 4 Prou. 22 16 & 28 3. Hie. 15. 10 *l* Luc. 6 35

12 *Iudices venales, & creditorum fraudatores rapinas committunt.*

Catonis Censorij sententia, quam refert M. Tul. in 2. offic. extremo vide item D Ambr. c. 4. li. de Tob.

Item rapinas faciunt nummarij iudices qui venalia habẽt iudicia, & pretio, muneribusque deliniti optimas tenuiorum, & egentium causas euertunt. Fraudatores creditorum, & inficiatores, quiq; sumpto tẽporis spatio ad soluendum sua, vel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem rapinarum crimine, quorum etiam delictũ grauius est, quòd mercatores illorum destitutionis, & fraudationis occasione, magno detrimento ciuitatis cariùs vendunt omnia: in quos illa a Dauidis sententia videtur conuenire: * Mutuabitur peccator, & non soluet.

a Ps. 36. 21.
* M. S. 1. Reg. Hebr. 3. Chal. exempl. legunt mutuatur.

13 *Locupletes qui ablatis pignoribus pauperes comprimunt, inter raptores numerantur.*

Quid de locupletibus dicemus ijs, qui ab illis, qui soluendo non sunt, quod commodarunt, exigunt acerbiùs & pignora etiam ea auferunt, contra Dei interdictum, quæ ad eorum corpus tuendum sunt necessaria? inquit enim Deus: b Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum ante solis occasum reddas ei: ipsum enim est solum, quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud, in quo dormiat: si clamauerit ad me exaudiam eum, quià misericors sum. Horum exactionis acerbitatem iure rapacitatem, atque adeo rapinas appellabimus.

b Exo. 22. 26 vide Deu. 14. 6. 18 11. 12. De pignorib. multum habes in decret. de pignori, & Amb. 1. offic. c. 6.

14 *Frumenta necessitatis tempore comprimentes sunt raptores.*

Ex numero eorum, qui raptores dicuntur à Sanctis Patribus, sunt, qui in frugũ inopia comprimunt frumẽtum, faciuntque, vt sua culpa carior, ac durior sit annona: quod etiam valet in rebus omnibus ad victũ, & ad vitam necessarijs, ad quos illa Salomonis pertinet execratio: Qui abscondit frumenta maledicetur in populis. Quos suorum scelerum admonitos Parochi liberiùs acccusabunt, ac propositas illis peccatis pęnas, explicabunt veriùs. Hæc de vetitis: nunc ad iussa veniamus: in quibus satisfactio, vel restitutio primum locum habet; peccatum enim non remittitur, nisi restituatur ablatũ.

c Prou. 11. 26.
Quæ iubeat hoc præceptũ De restitutione & qui ad illam teneantur. Au. ep. 5 ad Mace.

15 Quot

18 *Quos nã ad restitutionem obligari iudicandum sit.*

Sed quoniã non is solùm qui furtum fecit,ei,cui furatus est, id debet restituere: sed omnes præterea, qui furti participes fuerunt,hac lege restitutionis tenentur aperiendum est, qui sint illi, qui hanc satisfaciendi vel restiuendi necessitatem effugere non possint.

De restitutione vide Th.in 2.2 q 6 per totam. & tit. de restit. spol.ã in decret. Imperator.

Sunt autẽ plura hominum genera:ac primũ est eorũ, qui furati imperãt,qui nõ modò ipsi sunt furtorũ socij, & auctores, sed etiam furum in illo genere deterrimi.

Suasores.

Alterum genus par voluntate primis, potestate dispar,in eodem tamen furũ gradu ponendũ,eorũ,qui cũ iubere nõ possint,suasores sũt,atq; impulsores furtorũ.

Tertium genus est eorum,qui cũ furibus cõsentiũt.

Quartum genus est eorum,qui participes furtorum, inde ipsi etiam lucrum faciunt; si lucrum dicendum est; qui nisi resipuerint, eos addicit æternis cruciatibus; de quibus sic loquitur Dauid:*a* Si videbas furem, currebas cum eo.

Consentiẽtes, & participãtes. *a* Ps.8.18 Non obstantes. Receptores, & alios.

Quintum genus est furũ:qui cum furta possint prohibere, tantum abest, vt illis occurrant,& obsistant, vt eorum licentiam permittant, atque concedant.

Sextum genus est eorum,qui cum & furtum factum & vbi factum sit, certò sciant, non indicant rem: sed eam se scire dissimulant.

Laudatores.

Postremũ genus est,quod omnes complectitur furtorũ adiutores,custodes,patronos,quique illis receptaculum præbent,ac domicilium,qui omnes,& satisfacere debent ijs, quibus aliquid detractum est, & ad illud necessarium officium vehementer cohortandi sunt.

De operibus misericordiæ per eleemosynas in paupetes.

Ne huius quidem sceleris omninò sunt expertes approbatores furtorum, & laudatores. Nec verò etiam ab eadem culpa sunt alieni,filij familias,& vxores, qui pecunias à patribus, & viris surripiunt.

Quomodo sint fideles ad eleemosynarum largitionem excitandi. Eleemosynæ necessitas.

19 *Quia de eleemosynis, quæ inuoluta hic etiam præscribuntur, sentiendum.*

Iam verò huic præcepto,illa subiecta sententia est,vt pauperum,& inopũ misereamur,eorumq; difficultates & angustias nostris facultatibus,& officijs subleuemus quod argumẽtũ,quia sæpissimè,& copiosissimè tractã-

dum est, petent ea Parochi ex virorum Sanctissimorũ *a* Cypriani, *b* Ioannis Chrys. Greg. *c* Nazianz & aliorum libris, qui de eleemosyna preclarè scripserũt, quibus huic muneri satisfaciant. Sunt enim inflamãdi fideles ad studium, & alacritatem opitulandi ijs, quibus aliena misericordia viuendum est. Sunt verò etiam docendi, quãtam habeat necessitatem eleemosyna, vt videlicet, re, & opera nostra in egentes simus liberales, verissimo illo argumẽto, *d* quòd summo illo iudicij die detestaturus sit eos Deus & sempiternis ignibus addicturus, qui eleemosynę officia prætermiserint, ac neglexerint, illos autem collaudatos in cælestem patriam introducturus, qui benignè fecerint indigentibus: est vtraq; Christi Domini ore pronunciata sententia: *e* Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum, & discedite à me maledicti in ignem æternum.

a Cypr. in lib. de opere, & eleemosyn.
b Chry. ho. 32. ad pop. Antio. & 33. & 34 & 36. & 37 ad pop. Antioch.
c Naz. in orat. de pauperum amore. Vide item Aug. ser. 50. & 27. de temp. item ho. 18. 19. 45 50. hom.
d Mat. 25. 41. 22
e Ibid. 34.

17 *Quibus modis populi ad eleemosynam excitandi.*

Vtentur præterea Sacerdotes accommodatis illis ad persuadendũ locis: *f* Date, & dabitur vobis: Proferent Dei promissum, quo nihil vberius, nihil magnificẽtius, ne cogitari quidem potest *g* Nemo est, qui reliquerit, &c. Qui non accipiet centies tantùm nunc in tempore hoc & in futuro sæculo vitam æternã. Adicijent illud quod à Christo Domino dictũ est. *h* Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Huius verò necessarij muneris partes exponent, vt qui largiri non possunt indigentibus, quo vitam substentent, saltem commodent pauperi ex Christi Domini præscripto: *i* Mutuum date, nihil inde sperantes. Atque huius rei felicitatem beatus Dauid expressit: *k* Iucundus homo, qui miseretur, & commodat.

f Luc. 6. 38.
g Mat. 19 29.
h Luc. 16. 9
Variæ sunt rationes eleemosynę exercẽdę.
i Luc. 6. 34.
k Psal. 111. 5

18 *Ad largiendas eleemosynas, otijque vitandi causa laborandum est.*

Est autem Christianæ pietatis, nisi sit aliũde facultas benè merẽdi de ijs, quib. ad victum aliena misericordia opus est; vitandi etiam otij causa labore, opera ac manibus ea quærere, quib. inopum indigentiam leuare possint, ad id omnes suo exẽplo hortatur in epistola

Primum est laborare, vt habeas vnde tribuas necessitatem patienti.

ad

ad Thessalonicenses Apostolus illis verbis: *a* ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos. Item ad eosdem: *b* Operam detis, vt quieti sitis, & vt vestrum negotiũ agatis. & operemini manibus vestris sicut prę-cepimus vobis. Et ad Ephesios *c* Qui furabatur, iam nõ furetur: magis autem laboret operãdo manibus, quod bonum est, vt habeat, vnde tribuat necessitatem patiẽti.

a 2. Thes. 3. 7. *g* 1. Thes. 4. 11. *b* Eph. 4. 28. Nimio sumptu alijs non oportet esse graues.

19 *Parcè viuendum est ad aliorum subleuandam inopiam.*

Est etiam frugalitati consulendum; parcendumque bonis alienis, ne cęteris graues, aut molestissimus, quæ tẽperantia sanè quàm elucet in omnibus Apostolis, sed maximè eminet in D. Paulo, cuius illud est ad Thessal. *d* Memores estis fratres laboris nostri, & de fatigationis, nocte, ac die operantes, ne quem vestrum grauaremus prædicauimus in vobis Euangelium Dei. Atque idem alio in loco Apostolus. *e* In labore, & in fatigatio. ne nocte, & in die operãtes, ne quẽ vestrũ grauaremus.

d 2. Thes. 2. 9. item Act. 21. 34. 1. Cor. 12.

e 2. Thes. 3. 8. Quàm detestãda sint furta, & rapinæ.

20 *Quibus rationibus populus Christianus in detestatio-nẽ furtorũ, & studium benignitatis adducẽdus sit.*

Sed vt ab vniuerso hoc genere nefariorum facinorum abhorreat fidelis populus, Parochus à Prophetis petere & reliquis diuinis libris par erit detestationem furtorum & rapinarum, & horribiles minas à Deo propositas ijs, qui illa scelera committunt. Clamat Amos Propheta: *f* Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ dicentes: quando transibit *messis, & venundabimus merces, & sabbathum, & aperiemus frumẽtum, vt imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolosas. Sunt in eã dem sententiam multa apud *g* Ieremiã, in *h* Prouerbijs & apud Ecclesiasticum. Nec verò dubitandum est, quin hæc malorum semina, quibus malis opprimitur hæc ætas, magna ex parte in his inclusa sint causis. Verũ vt assuescant Christiani homines prosequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egenes, & mendicos quod ad alteram huius præcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima pręmia, quę beneficis, & largis & in hac, & in futura vita daturum se Deus pollicetur.

f Amos 8. 5. * Messis est in contextu, sed 1. M. S. Reg. Hier. Gr. & Hebr. exempl. habet mensis. *g* Ierem. 5. 6. 27. 28. & 21. 12. & 22. 13, 14. 15. 16. vide item Isa. 32. 14. 15. & 20. 1. 2. 3. & Amos 5. 11. 12. Zac. 7. 10. 11. & Mala. 3. 5. *h* Prou. 21. 13. 16. & 22. 16. 22. 23. Eccle. 10. 9. 10. & 31. 8. 9. & 35. 17. 18. Furta, & rapinæ non postrema sunt causa publicarum calamitatum.

21 *Quid de illis sentiendum sit, qui vano praetextu sua furta, & sacrilegia excusant.*

Furtum, & rapinæ nulla ratione apud Deum excusātur. Primū genus est nobiliū quorundam sua furta inani excusatione sui splendoris tegentiū. Tri. Syn. sess. 21. decret. de ref. cap. 11. adde item conc. Aurel. 3. c. 22 Paris. 1. c. 1. Turon. 2. ca. 25. Aure. 5 ca. 15. Magunt. c. 6. & 21. consi. Vuorma cen. c. 75. concil. Aquisgran. c. 88. vide item ca. per dia. 12. q. 2 & c. quicūque & cap. reliqua omnia c. eiusdem q. Mandatorum diuinorum obseruationes opes cōseruantur, & augētur, neglectu habitę etiā euertuntur.

Sed quia non desunt, qui etiam se in furtis excusent, admonēdi sunt, fore vt nullam eorum peccati excusationem accipiat Deus; immò verò futurum, vt illa purgatione non modò non leuetur peccatum, sed mirum in modum augeatur. Ecce nobilium hominum non ferendæ deliciæ, qui culpam extenuare sibi videtur, si se affirmarint non cupiditate, aut auaritia, ad detrahendū alteri sua descēdere, sed tuendę causa amplitudinis familiæ, & maiorum suorum, quorum existimatio, & dignitas rueret, nisi rerum alienarum accessione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiēdus est; simulq; demostrandum, vnam esse rationem conseruandi, & amplificandi copias, & opes, maioremque gloriam, si Dei voluntati paruerint, si eius præcepta seruarint: quibus contemptis, fundatæ, & optimè cōstitutæ opes euertūtur, reges ex regio solio, & summo gradu honoris pręcipites exturbantur; in quorum locum infimi interdū homines, & qui summo illis in odio fuerunt diuinitus vocātur. Incredibile est quantopere his succēseat Deus cuius rei testis est Isaias, apud quē sunt illa Dei verba: *a* Principes tui* infideles, socij furū, omnes diligūt munera, sequuntur retributiones, propter hoc ait Dominus Deus exercituū, fortis Israel; Eheu, cōsolabor super hostib. meis, & vindicabor de inimicis meis & conuertā manū meā ad te, & excoquā ad purum scoriā tuā.

22 *Quomodo ijs respondendum, qui commoditate se ad aliena rapienda adigi compelluntur.*

Non desunt, qui nō iam illam afferāt causam splēdoris, & glorię, sed victus, & vitę commodiorem facultatem, & elegantiam, qui refellendi sunt, docendique, quàm impia sit eorum, & actio, & oratio, qui vllam cōmoditatem anteferant Dei voluntati, & glorię, quā negligendo, eius pręcepta offendimus mirādum in modū etsi quæ potest esse in furto commoditas, quod summa incommoda consequantur? *b* Super furem enim, inquit Ecclesiasticus, est confusio, & pœnitentia. Sed fac esse, vt cum illis non agatur incommodè; dedecorat fur diuinū nomen,

a Isa. 1. 23.
* Inobedientes M. S legunt, & & Hier, declinantes, Hebr. rebelles Chald, Græg.
b Eccl. 5. 17.

nomen repugnat eius sanctissimę voluntati, salutaria ipsius præcepta contemnit, quo ex fonte, omnis error, omnis improbitas, omnis fluit impietas.

23 Quid dicendum sit de iis, qui locupletibus spoliãdis vel consuetudine sua furta obtegunt.

Quid, quod audire licet interdum fures, qui nihil secò peccare contendant, quòd detrahant aliquid locupletibus, & copiosis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant, ne sentiant quidem? misera sanè, & pestifera defensio. Putat alius satisfactionem suam accipi debere, quòd eam furandi consuetudinem cepit, vt non facilè possit ab illa mente, & actione desistere; qui nisi audierit Apostolum dicẽtem: *a* Qui furabatur iam non furetur; velit nolit etiam consuetudinem capiet æternorum supliciorum. *a* Eph. 4. 11.

24 Quid rursus illis dicendum est, qui vel occasione, vel vlciscendi libidine ad furandum induci causantur.

Nonnulli sunt, qui excusant se occasione data, alteri aliquid ademisse: est enim illud tritũ sermone prouerbium: fures, qui nõ sint, fieri occasione: qui hac ratione sunt de nefaria sentẽtia deducendi, resistẽdum esse prauis cupiditatibus. Nam si cõtinuò est re perficiendũ, id quod libido persuaserit: quis modus, quis finis erit scelerũ ac flagitiorum? Turpissima igitur est illa defensio, & summę intemperãtiæ, & iniustitiæ confessio, nã qui dicit, se non ideò peccare, quia nullam habet peccandi occasionẽ, idem propemodum fatetur, se semper oblata occasione peccaturũ. Sunt qui furari se dicant vlciscendi causa, quòd ab alijs eadem iniuria sint affecti, quibus ita respondendum est; primùm nemini licere iniurias persequi, deinde non posse quemquam rei suæ iudicem esse; tum multò minus concedi, vt pœnas ab alijs repetant eorum, quæ alij in eum peccauerunt.

25 Quid illis dicendum, qui vt ære alieno liberentur, furantur.

Postremò, furtũ quidam illa ratione satis defensum, rectũque arbitrãtur, quòd cùm sint ære alieno oppressi, aliter se liberari nõ possint, nisi illud furto dissoluãt

quibus cũ ita agẽdum est, nullum esse grauius ęs alienum, & quò magis prematur humanum genus, quã debitum illud, cuius in diuina precatione quotidie meminimus: *a* Dimitte nobis debita nostra: quare illud insanissimi hominis esse, plus velle Deo debere id est plus peccare, vt quod debet hominibus, dissoluat: multòque præstare conijci in carcerem, quàm mandari supplicijs inferorum sempiternis: longè etiam esse grauius, Dei quàm hominum iudicio cõdemnari: porrò autem supplices ipsos ac Dei opem, sic pietatem cõfugere debere, à quo quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera: quibus Parochi prudentes, ac sui officij diligentissimi, facilè poterunt occurrere, vt aliquando habeãt *b* populũ sectatorem bonorũ operum.

a Matth. 12.

b Tit. 2. 24.

DE VIII. PRAECEPTO
CAPVT IX.

Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium.

1 *Quam vtilitatem, hoc preceptum comprehendat?*

QVantam non modò vtilitatem sed etiam necessitatem habeat assidua huius præcepti explicatio, & officij admonitio, nos D. Iacobi monet auctoritas, illis verbis: *c* Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir: & idem: Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat: ecce* quantus ignis quàm magnam syluam incendit: & que sequuntur in eandem sententiam. Quibus duo monemur, primùm latissimè patere hoc linguę vitum: quod etiam illa Prophetæ sententia confirmatur: *e* Omnis homo mandax: vt propemodum vnum hoc sit peccatum, quod ad omnes homines pertinere videatur. Alterum, inde proficisci mala innumerabilia, cum sæpè maledici hominis culpa, facultates, fama, vita animæ salus amittatur, vel eius, qui lęditur, quòd contumelias patienter ferre

c Iacob. 3. 2.
d Ibid. 5.
* Quantulus legunt Græ. & Syr. excẽp Linguæ vitium, quàm latè puteat, & perniciosum sit.
e Psal. 115. 11. Rom. 3. 4. Vide idem Prou. 18. 21. Eccl. 15 16. & 20 8. & 22. 24. & 28. 27.

non possit, sed eas impotenti animo persequantur: vel eius qui lædit, quod prauo pudore, & falsa cuiusdam existimationis opinione deterritus, adduci non possit, vt illi, qui offensus sit, satisfaciat. Quare hoc loco monendi fideles erunt, vt quantas possunt maximas Deo gratias agant de hoc salutari præcepto non dicendi falsi testimonij: quo non solùm ipsi alijs iniuriam facere vetamur; sed etiam hac obedientia ab aliorum iniuria prohibemur.

Duæ leges vno hoc præcepto vt in alijs comprehenduntur.

2 *Quæ sit huic præcepto subiecta sententia.*

Verùm hoc præcepto eadem ratione, & via progrediendum est, qua in cæteris progressi sumus, vt videlicet animaduertatur in eo duæ leges: altera prohibens, ne falsum dicatur testimonium: iubens altera, vt simulatione, fallacijsque sublatis, dicta, & facta nostra simplici veritate metiamur. Cuius officij Apostolus Ephes. illis verbis admonuit: a Veritatem facientes in charitate, in illo crescamus per omnia.

3 *Quid maximè hoc præcepto caueatur.*

Sed prior huius præcepti pars habet hãc rationẽ, vt, quamuis nomine falsi testimonij significetur, quicquid in bonã, vel in malam partem de altero constanter dicatur, siue in iudicio, siue extra iudicium: tamen præcipuè prohibeatur illud testimoniũ, quod in iudicio falsò dicitur à iurato. Iurat enim per Deum testis, quòd ita testificantis, & diuinum nomem interponentis oratio plurimum fidei habet, & ponderis: itaque quia periculosum est hoc testimonium, idcircò precipuè prohibetur: iuratos enim testes, nisi ligitimis exceptionibus excludãtur, aut eorum aperta sit improbitas, & peruersitas, ne iudex quidem ipse potest reijcere, præsertim cũ extet iussum diuinæ legis, b vt in ore duorum, vel trium stet omne verbum. Sed, vt præceptum planè fideles intelligant docẽdi erunt, quid significet hoc proximi vocabulũ in quem falsum testimoniũ dicere minimè licet.

4 *Quis proximi nomine hìc designetur.*

Est autem proximus, vt ex Christi Domini doctrina colligitur, c quicunque eget opera nostra, siue ille propinquus sit, siue alienus, siue ciuis siue aduena, siue amicus,

a Ephes. 4.15. Zach 8.16. Vide Tho. in 2. q. 12. ar. 6. Testis iuris iurandi religione interposita testatur Cod. de testib. leg. iurisiurãdi, & ca. quotiens de test b. & ar. testat. Iurati testes non possunt in iudicio reprobari.

b Deut. 19 15. Mat. 18. 16 Ioã 8. 17. 2. Cor. 13. 1. Hebr. 10 18.

c Luc. 10 26, 37 vide Augu. ep. 52. ad Maced. & l. 1. de doctr. Christ. c. 30. & locut. de ex 55. & de catech. iud. c. 26.

cus, siue inimicus, nefas enim est existimare cõtra beates[a] licere falsum aliquid dicere pro testimonio, a quos iussu Dei, ac Domini nostri diligere oportet, quin etiã, quia sibi quisque quadam ratione proximus est, nemini fas est falsum in se testimonium dicere; quod qui committunt, sibi ipsi notam inurentes ignominiæ, ac turpitudinis, & se ipsos, & Ecclesiam lędunt, cuius sunt membra: quomodo etiam qui sibi mortem consciscunt nocent ciuitati; ita etiam apud Sanctum Augustinum; Non rectè intelligentibus poterat videri non esse prohibitum, vt aduersus se ipsum quisq; falsus testis assisteret, eò quòd in præcepto additum fuit contra proximum tuum. Sed nõ ideò, si aduersus seipsum quispiam falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine se putet alienum: quando quidem regulam diligendi proximi, a semet ipso dilector accepit.

[a] Matt. 5. 84 S. Aug. l. 1 de ciuit Dei ca. 10, & habetur 23. q. 5 c. si non licet. Non licet amici gratia in iudicio præter tim mentiri. Vide Th. in 2. 2. q. 7. art 1. 11. ar. 2. & 3 S. Au. c. 12. 13. li. de mendacio: vide eundem ca. 14. eiusdem libri, & hab 22. q. 2 c primum est item conc. in Psal. & hab. ca. c. nequis arbitretur, & ca. faciat.

5 *In vtilitatem proximi falsum testari, aut mentiri non licet.*

Verùm, quia prohibemur proximum lędere falso testimonio, nemo propterea cõtrariũ permitti nobis arbitretur, vt peierando liceat conciliare ei, qui nobiscũ naturá, ac religione cõiunctus sit, aliquid vtilitatis, & cõmodi. Nemini enim mẽdacio & vanitate, multò minus periurio studendum est. Quare S. Aug. de mendacio ad Crescentium docet ex Apost. sententia, mendacium in falsis testimonijs numerandum esse etiã si in cuiusquã falsa laude dicãtur. Nam locum illum tractans:[b] Inuenimur autem, & falsi testes Dei, si testimoniũ diximus aduersus Deum, quod suscitauerit Christum; quem nõ suscitauit, si mortui non resurgent: falsum, inquit, testimonium vocat Apostolus, si quis de Christo, & quod ad eius laudem videtur pertinere, mentiatur.

[b] 1. Cor. 15. 15. Index falsis testibus aductus contra ius iudicare compellitur, c. pastoralis, de offic. & potest iudic. de leg. & l. illicitas ff. de offic. præsidis Tho. in 2. 2. qu. 67. art. 2.

6 *Quot mala falsum testimonium in giustitiam alterâ prolatum consequantur.*

Sæpissimè verò etiam contingit, vt qui alteri fauet, obsit alteri: certè errãdi causa affertur iudici, qui interdũ falsis testibus adductus, contra ius secundum iniuriã statuit, & iudicare cogitur. Nonnunquam etiam fit, vt qui ob falsum alicuius testimoniũ causã iudicio vicerit,

cerit, idque impunè tulerit, exultans iniqua victoria assuescat corrumpere, & adhibere falsos testes, quorum opera sperat se posse ad id quodcumq; concupierit, peruenire. Est verò id & ipsi testi grauissimum, quod & ab eo, quem iureiurando subleuarit, & diuuertit, falsus, & periurus agnoscitur: & ipse, quòd ei è sententia succedit scelus, quotidie maiorem exercitationem, & consuetudinem capit impietatis, & audaciæ.

7 Peccatatorum omnium, qui iudicia tractant, & in vniuersũ omne mẽdaciũ hoc præcepto prohibetur.

Vt igitur testium vanitas, mendacia, & periuria prohibentur; sic & accusatorũ, & reorum, & patronorum, & cognitorum, & procuratorũ, & aduocatorũ, & omnium deniq; qui iudicia constituunt. Postremò vetat Deus omne testimonium non modò in iudicio, sed etiã extra iudicium, quod alteri incomodum, aut detrimentum possit afferre. Est enim in Leuitico, quo loco hæc præcepta iterãtur his verbis: *a* Non facietis furtum, nõ mentiemini, nec decipiet vnusquisq; proximum suum. Vt nemini dubium esse possit, quin à Deo omne mendacium hoc præcepto eiectum condemnetur: quod apertissimè testatur Dauid in hunc modum; *b* Perdes omnes qui loquuntur mendacium.

Aduocatorum & procuratorum iniqua actio prohibita.

a Leuit. 19. 18.

Omne mendaciũ hoc præcepto vetatur.

b Psl. 5. 7.

8 Hoc præceptũ ad detractionis vitiũ etiam extẽditur.

Prohibetur autem hoc præcepto non modò falsum testimonium, sed detestabilis etiam libido, & consuetudo detrahendi alteri: qua ex peste, incredibile est, quàm multa, & quàm grauia, & incommoda, & mala nascantur. Hoc vitium maledicè, & contumeliosè dicendi occultè in alterum, passim improbant diuinæ litteræ, *c* cũ hoc, inquit, Dauid, non edebam, & S. Iacobus: *d* Nolite detrahere alterutrum fratres mei. Nec verò præcepta solùm sacræ litteræ, sed etiam exempla suppeditant, quibus sceleris magnitudo declaratur. Nam & Aman, cõfictis criminibus, adeò incendit in Iudæos Assuerum, vt is omnes eius gentis homines imperarit occidi. Referta est huiusmodi exemplis sacra historia: quorum commemoratione Sacerdotes operam dabunt, vt fideles à rei improbitate deterreant.

Detractionis vitium quàm detestabile. vide ca. detectores, & ca. summa. 6. qu. 2. & Thom 2. 2. q. 3. art. 1. & 2.

c Psl. 100. 5.

d Iacob. 4. 18. item Exod. 22. 28 & Prou. 4. 24. Sap. 1. 11. Ester 13. per totum.

11 *Qui-*

9 *Quinam in obtrectatorum numerum sint referendi.*

Detractores sunt qui pecca ta aliorum vel augent, vel publicant.

Vt autem peccati huius, quo de altero detrahitur omninò perspiciatur: sciendum est, non tantùm adhibenda calumnia offendi hominum existimationem, sed & augendis, amplificandisque criminibus, & si quid occultis ab aliquo commissum sit, quod vbi rescitum fuerit, graue, aut turpe sit ad famam: eam rem, qui, vbi quando quibus necesse non sit, promulgarit, is obtrectator, & maledicus iure dicitur.

Hæretici obtrectatorum genus pessimum. S. Hier. in ep. ad Nepo. circa finem. S Ber. l 2. de consider. ad Euseb in fine Hac parte nostri temporis hæretici excellunt.

Verùm totius obtrectationis nulla est capitalior, quã eorum, qui Catholicæ doctrinæ eiusq; prędicatoribus obtrectant: in simili culpa sunt, qui malarum doctrinarum, errorum magistros extollunt laudibus.

10 *Qui audiunt detrahentes, vel inter amicos dissidia serunt, sunt detractores.*

Nec verò ab horum hominum numero, & culpa seiunguntur, qui detrahentibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, sed illis libenter assentiunt. Detrahere enim vel detrahentem audire, scribunt Sanctus Hieronymus, & Bernardus vtrum damnabilius sit, non facilè constat: non enim essent, qui detraherent, si non adessent, qui detrahantes audirent.

a Leuit. 19. 16. *populis leg. ũ 10. M. S. & H exempl. b vide Reg. ca 22. 6 7 8. & 24

In eodem genere sunt, qui suis artificijs distrahunt homines, & inter se cõmittunt, magnoperèque ferendis discordijs delectantur: vt summas coniunctiones, ac societates fictis sermonibus dirimẽtes, amicissimos viros ad immortales inimicitias, & ad arma compellant. Hanc pestem sic detestatur Dominus: *a* Non eris criminator, neque susurro * in populo. Tales erant multi ex consiliarijs Saulis *b* qui eius voluntatem à Dauide alienare, & illum regem concitare conabantur.

11 *Assentatio hac lege etiam interdicta est.*

Assentatio quam sint reprehendendi, ac fugiendi. c Isa. 5. 20.

Peccant denique in hanc partem blandi homines, & assentatores, qui blandicijs, & simulatis laudibus influunt in aures, & in animos eorũ, quorũ gratiam, pecuniã & honores aucupãtur, dicẽtes, vt est apud Prophetam: *c* Malum bonum, & bonũ malũ, quos vt arceamus, & pellamus à cõsuetudine nostra, monuit nos Da-

uid oratione illa: *a* Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me: oleum autē peccatoris nō impinguet caput meum. Quamquam enim isti proximo minimè maledicunt, tamen ei maximè nocent, qui vel laudādis eius peccatis afferunt ipsi causam perseuerādi in vitijs quamdiu vixerit. Et quidem hoc in genere illa est assentatio deterior, quæ ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur, sic Saul, cum Dauidem furori, & ferro Philistæorum obijcere cuperet, vt occideretur, ei blandiebatur illis verbis: *b* Ecce filia mea maior Merob, ipsam dabo tibi in vxorem: tantumodò esto vir fortis, & preliare bella Domini. Sic Iudæi insidiosa oratione sunt affati Christum Dominum: *c* Magister, scimus, qui a verax, & viam Dei in veritate doces.

12 *Amici quomodo amico periculosè ægrotanti perniciosè assententur.*

Longè autem perniciosior est oratio amicorum affinium, & cognatorum, qua ad eos interdum vtuntur assentatoriè, qui mortifero morbo affecti iā sint in extremo spiritu, dum affirmant nullu esse rum ei à morte periculum: dùm lætum, hilarem esse iubent, eumque à peccatorum confessione, tanquam à tristissima cogitatione deterrent: dum denique eius animum auertunt ab omni cura, & meditatione extremorum periculorū in quibus maximè versatur. Quare fugiendum est omne mendaciorum genus: sed illud in primis, quo graui damno quisquam affici possit. Pernissimū verò impietatis est mendacium, cùm quis in religionem, vel de religione mentitur.

Sed illis etiam maledictis, & probris grauiter offenditur Deus, quæ committuntur libellis, quos famosos vocant huius, & generis contumelijs.

13 *Impingūt etiā in hoc præceptum libellorū famosorū auctores ioco, vel officij causa mētiētes, & hypocritæ.*

Præterea ioco, vel officij causa fallere mendacio, etsi nemo in illo damnum, vel lucrum fecerit, tamen omninò indignū est: ita enim nos Apostolus admonet: *d* Deponentes mendacium, loquimini, veritatem. Nam in eo est frequens, grauiusquè mendacium

ma-

a Ps. 150. 5 Genus assentationis perniciosissimum.

b 1 Reg. 18. 17.

c Marc. 12. 14. Luc. 20. 12 Moribundum spe longioris vitæ alere, & procrastinationem sacramentorū fouere species est falsi testimonij. Mentiri de religionis rebus perniciosissimum. Aug. l. de mendacio, c. 14. & hab. 22. q. 2. c. primum & Tho. in 2. 2. q. 100 ar. 4 Libelli famosi prohibiti vide Cod. de libellis famosis, & ff. de iniurijs, & libellis fam. & 5. q. 2. c. qui alteri, & seq. & Bullam Pij V. quæ incipit, Romani, & Gre. XIII. quæ incipit, ea est erum Mendacium iocosum, & officiosum prohibetur, vide Th. 2. q. 100 c. 3. & 4.

d Eph. 4. 25.

magna procliuitas; & ex iocosis mendacijs, capiunt homines mentiendi consuetudinem: vnde veniunt in opinionem, non esse veraces quamobrem, vt fidem faciat eorum oratio, necesse habent iurare perpetuò.

Postremò, priore parte huius præcepti simulatio repudiatur, nec modò, quæ simulatè dicuntur, sed quæ ita fiunt cum scelere coniuncta sunt: tam enim verba quàm facta, notæ, ac signa quædam sunt eorum, quæ sunt in animo cuiusq; ob eamque causam Dominus sæpè Pharisæos arguens, *a* hypocritas appellat. Et hæc de priore præcepti lege, quæ ad vetandum spectat. Nunc explicemus quid in altera iubeat Dominus.

14 *Quidnam in altera legis huius parte verbis inuoluta de iudicijs forensibus præscribatur.*

Pertinet autem hæc præcepti vis, & ratio ad id, vt iustè, & ex legibus forensis a iudicia exerceantur, ne ve occupent homines, & vsurpent iudicia *b* Non enim fas est alienum seruum iudicare, scribit Apostolus: ne te, & causa incognita, sententiam ferant, quo in vitio fuit sacerdotum, & scribarum consilium, qui de S. Stephano iudicarunt, quod item peccatum fuit magistratus Philippensium: de quibus inquit Apostolus, *c* Cæsos nos publicè indemnatos homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occultè nos eijciunt. Ne condemnent innocentes, & nocentes absoluant: ne pretio, aut gratia, ne odio, aut amore moueantur. Sic enim Moyses seniores admonet, quos populi iudices constituerat, *d* Quod iustum est iudicate, siue ciuis ille sit, siue peregrinus: nulla erit distantia personarum: ita paruum audietis, vt magnum: nec accipietis cuiusque personam, quia Dei iudicium est.

15 *Rei per legitimum Magistratum interrogati, non possunt mentiri.*

De reis autem & fontibus, vult eos Deus verum confiteri, cum ex iudicij formula interrogantur, est enim testimonium, ac prædicatio quædam, illa confessio laudis, & gloriæ Dei, ex ipsius Iosue sententia, qui Acham ad veri confessionem adhortatus inquit, *e* Fili mi, da gloriam Domino Israel.

De simulatione, seu hypocrisi vide Tho. 2. 2. qu. 111. per totam.
a Matth. 15. 7. & 23. & sæpe alias.
b Rom. 14. 4. Forensia iudicia, iustè & secundùm præscriptas leges exercenda. *Iudicia* extra cuiusque iurisdictionē non sunt vsurpanda. *Iudex* in primis non potest non subditum iudicare, de priuilegijs in 6. q. 1. & c. postulasti, de foro compet. & ff. de iurisdictione l. extra, & Cod. si à non competente. li. 1. Item ferre sententiā causa incognita. vide Th. 2. 2. q. 60. art. 3.
c Act. 7. 57. 58.
d Exo. 22. 4. Dan. 12. 13. Iudices non debent moueri prauis ad iudicandum affectibus, vide ca. quatuor modis 11. q. 3.

16 *Quid nam sit testium officium.*

Sed quoniam hoc præceptum testes potissimũ attingit; de his etiam diligenter à Parocho agendum erit; nam præcepti vis ea est, vt non solùm prohibeat falsum testimonium, sed verum etiam dici imperet. Est enim in humanis rebus maximus vsus veri testimonij; quòd sunt innumerabiles res, quas à nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex testium fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quàm testimoniorum veritas in ijs rebus, quas nec ipsi scimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa Sancti Augustini sententia: Qui veritatem occultat, & qui dicit mendacium, vterque reus est: ille, quia prodesse non vult; hic quia nocere desiderat. Licet verò interdum verum tacere, sed extra iudicium, nam in iudicio, vbi testis legitimè interrogatur à iudice, vera omninò patefacienda sunt. Quo loco cauendum tamen est testibus, ne suæ memoriæ nimiũ confisi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui sunt patroni causarum, & aduocati, actores, deinceps, & petitores.

Testimonia falsa prohiben da. Testimonij veri maximus vsus. Est Isidor. li. 3. de summo bono c. 59. & hab. 11 q. 3 ca. quisquis, & de crimine falsi c. 1. vide Tho. in 2. 2 q. 70 art. 1. Extra iudiciũ licet interdum tacere verum. Non sunt pro certis affirmãda quæ certò non, sciuntur. Th. in 2 2 q. 1. ar. 4 ad 1 Aduocatus tempore necessitatis pauperi debet patrocinari 89 d. c. pasce. Th. 2. 2. q. 5 ar. 1 Non debet maiorẽ iusta mercedẽ accipere c. non sanè 13 q. 5. & Th. c. q. art 4. Petitores non debent malo animo reum in ius vocare, ca. cum minister, 23. qu. 5.

17 *Qua ratione aduocati, & causarum procuratores suum officium explere poterunt.*

Illi igitur opera, ac patrocinio suo, non deerunt necessatijs hominum temporibus, & egentibus benignè subuenient: tùm iniustas causas defendendas nõ suscipiẽt, neq; calumnia lites protrahent, nec alent auaritia. Quod ad mercedem attinet laboris, & operæ suæ, illa iure, & æquo metiantur.

18 *Petitores, & accusatores, quo pacto suo officio non rectè fungentur.*

Petitores verò, & accusatores monendi sunt, ne cuiusquam amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent. Iussum hoc enique diuinitus præscriptum est pijs omnibus, vt in congressibus, & colloquijs verè semper, atque ex animo loquantur: nihil dicãt, quod alterius existimationi possit officere, nè de illis quidẽ, à quibus lædi se, & exagitari intelligunt; cùm illud propositum habere debeant

sibi

sibi cum illis eam necessitudinem, & societatem intercedere, vt membra sit eiusdem corporis.

19 *Quibus rationibus Christiani ad agnitionem faditatis, quæ mendacio inest perduci poterunt.*

Vt autem libentiùs hoc mendacij vitium caueant fideles, proponat eis Parochus summam huius sceleris miseriam, ac turpitudinem nam in sacris litteris mendacij pater Dæmon dicitur, quòd enim Dæmon in veritate non stetit, mendax est, & mendacij parens.

Diabolus pater mendacij.

Adiungit ad eijciendum tantum flagitium ea mala, quæ mendacium consequuntur: quoniam innumerabila, sunt, fontes, & capita incommodorum, & calamitatum demonstrabit: primùm in quantam cadat Dei offensionem, quantum ve eius odium incurrat homo vanus, & mendax Salomonis auctoritate declarabit eo loco: *a* Sex, sunt, quę odit Dominus, & septimum detestatur anima eius: oculos sublimes, linguam mẽdacem manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinas cogitationes pessimas, veloces pedes ad currendum in malum, Proferentem mendacia, testem fallacem, & quæ sequuntur. Quis igitur ei præstet incolumitatem, qui insigni in odio sit apud Deum, quo minus grauissimis afficiatur suplicijs.

a Ioan. 8. 44 vide Aug. tract. 42. in Io. & 11. 14. de ciu. Dei, c. 3. Deus odit mendacium. Prou. 6. 16. 17. Lingua ad mẽtiendum abuti quã graue sit.

20 *Quæ incommoda mendacia humanæ societati inferant.*

Deinde, quid impurius, aut fædius, vt inquit S. Iacobus *b* quàm in eadem lingua qua benedicimus Deũ, & Patrem, maledicere homines, qui ad imaginẽ, & similitudinem Dei facti sunt, ita vt fons de eodem foramine emant, & dulcem, & amarã aquam; Quarę enim lingua prius laudem, & gloriã Deo tribuebat, postea quantũ in ea est, eum ignominia afficit, ac dedecore mentiẽdo.

b Iac. 3. 9. Crys. hom. 14. epist. ad Ephs. Mendaces cælesti beatitudine excluduntur.

Quare fit, vt à cœlestis beatitudinis possessione mendaces excludantur. Cum enim in hunc modum quęreret à Deo Dauid: *c* Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? respondit Spiritus Sanctus: Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.

c Ps. 14. 12. Mendacium morbus insanabilis

Maximum verò etiam illud in mendacio incõmodũ est, quod ferè insanabilis est is animi morbus. Cum enim

enim peccatum, quod in ferẽdo falso crimine, aut proximi famæ, aut existimationi obtrectando, commissum sit, non remittatur, nisi calumniator, ei, quem criminatus fuerit, satisfaciat iniuriam: id autem difficile fiet ab hominibus: primò, vt antea monuimus, pudore, & inani quadam dignitatis opinione deterritis; qui in eo peccato sit, hunc addictum esse æternis inferorum pœnis dubitare non possumus. Neque enim quisquam speret, se calumniarum, vel obtrectationis veniam consequi posse, nisi prius ei satisfaciat de cuius dignitate, & fama, aut publicè in iudicio, aut etiam in priuatis, & familiaribus congressibus aliquid detraxerit.

Restituenda est fama, quæ per detractionem diminuta est ex quidam 5. q. 3. ex Græg. epist. 30. l. 5.

Præterea, latissimè patet hoc detrimentum, & in cęteros diffunditur; qua vanitate, ac mendacio, fides, ac veritas tolluntur, arctissima vincula societatis humanę: quibus sublatis, sequitur summa vitę confusio, vt homines à dæmonibus nihil differre videantur.

Mendacia rebus humanis magnum detrimentum afferunt.

Docebit porrò, vitandam esse loquacitatẽ Parochus: cuius vitatione, & reliqua peccata fugiuntur, & est magna cautio mendacij: à quo vitio loquaces sibi haud facilè temperare possunt.

Loquacitas fugienda.

21 *Vanæ mendaciorum excusationes diluuntur.*

Postremò ijs illum errorem eripiet Parochus, qui se in vanitate orationis excusant, & mendacium prudentium exemplo defendunt; quorum esse aiunt, mentiri in tempore. Dicet, id, quod verissimum est, *a* prudentiã carnis mortẽ esse. Hortabitur auditores, vt in difficultatibus, & angustijs Deo confidant, neque ad artificiũ mentiendi confugiant. Nam illi, qui vtuntur perfugio, facilè declarant, se sua magis niti prudentia, quàm in Dei prouidentia spem ponere. Qui causam sui mendacij conferunt in eos, à quibus sunt mendacio decepti, hi docẽdi sunt, non licere hominibus se ipsos vlcisci *b* neque malum malo compẽsandum esse, sed *c* potius vincendum in bono malum, quod si etiam fas esset, hanc referre gratiam, nemini tamen vtile, se suo vlcisci detrimento; est autem id grauissimum detrimentum, quod mendacio dicendo facimus.

Ob nullam mẽtiendum est cõmoditatem. *a* Rom. 8.6.

propter alterius mendaciũ non est mentiendum. *b* Rom. 12. 17. & 1. pet. 3.9. *c* Rom. 12.

His, qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem, &

fragilitatem, tradendum erit hoc officij præceptum, vt diuinum auxilium implorent, nec infirmitati humanitatis obtemperent. Qui consuetudinem opponunt, admonẽdi sunt: si mentiri consueuerunt, vt dent operam, vt contrariam consuetudinem capiant verè loquendi: præsertim cùm qui vsu, & consuetudine peccant, grauiùs delinquant, quàm cæteri.

Contra eos qui humanam fragilitatem opponunt, vel consuetudinem.

22 *Propter aliorum mendacium, non mentiendum.*

Et quoniam non desunt, qui se tegant excusatione cæterorum hominum, quos passim mẽtiri, & peierare contendunt: hac ratione illi ab ea opinione deducendi sunt, non esse imitandos malos, sed reprehendendos, & corrigendos: cùm autem ipsi mentimur, minus auctoritatis in reprehensione, & correctione alterius, nostrã habere orationem. Alios se ita defendentes, quòd sæpè vera dicẽdo incommodo sint affecti, sic refellent sacerdotes, eam esse accusationem, non defensionem; cũ sit officium Christiani hominis, quamuis potius facere iacturam, quà mentiri.

Qui consuetudine peccant, grauiùs delinquunt, quàm cæteri. Vide Aug. l. 1. de ser. Dom. in monte c. 23. relatum in ca. sicut tribus de pę dis. 2.

23 *Mendacium, neque iocosum, neq; vtile admittendum.*

Restant duo genera eorum, qui se in mendacio excusant: alteri, qui dicant se ioci causa mentiri: alteri se idem facere vtilitatis gratia, quippe qui nec bene emerent, nec venderent, nisi mendacium adhiberent. vtrosque à suo errore Parochi auuertere studebunt: Ac superiores quidem illos à vitio abducent, & docendo, quantum in eo in genere peccandi consuetudinem augeat vsus mentiendi, illud inculcando, a omnis otiosi verbi reddendam esse rationem, proximos etiam hos acerbiùs obiurgabunt: quorum in excusatione grauior insit illorum ipsorum accusatio, qui præseferant, se minimè illis Dei verbis, fidem, & auctoritatem tribuere: b Quærite primùm regnum Dei, iustitiam eius, & hęc omnia adijcientur vobis.

Vide Th. in 2. 2. qu. 110, artic. 2. & 3.

a Matt. 12. 36.

b Matt. 5. 33.

DE

DE IX. ET X. PRÆC.

CAPVT X.

Non concupisces domum proximi tui nec desiderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt.

a *Quo pacto Nonum hoc, & Decimum præceptum octo reliqua comprehendere videantur.*

IN his duobus præceptis, quæ postremò loco tradita sunt, illud in primis sciẽdum est, rationem ferè cõstitui, qua cætera præcepta seruentur. Nam quod his verbis præscriptum est, eò spectat: vt si quis studet superiora legis iussa seruare, hoc maximè faciat, Ne concupiscat; quoniam qui nõ concupiscet, suis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriã tribuet, gratias eidem maximas get, sabbathum colet, id est quiete perpetua fruetur, maioresque venerabitur: neminem denique neque re, neque verbis, neque vllo alio modo lædet. Nam a stirps, ac semen omnium malorum est praua concupiscentia: qua qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum, & scelerum genus. His animaduersis, & Parochus in ijs quæ sequuntur tradendis diligentior, & ad audiendum fideles erunt attentiores.

Quomodo ex cõcupiscentia oriatur transgressio omniũ mandatorum indicat Paulus Rom. 7. 7. 8. 9. & Aug. li. 1. retract. cap. 15. & epi. 200. & in 9 ciu. c. 4. & 5.

a 1. Tim. 6. 10. & Iacob. 4. 1. 2. Semen omniũ scelerum est praua concupiscentia.

a *Quo pacto duo illa præcepta inter se differant.*

Sed quamquam hæc duo præcepta coniunxerimus, propterea quod, cum nõ dissimile sit eorum argumẽtum, eadem docendi viam habent: Parochus tamen, & cohortando, & monẽdo poterit cummuniter, vel separatim, vt commodiùs ipsi videbitur ea tractare: Sin autem Decalogi interpretandi munus susceperit, demonstrabit, quæ sit horũ duorum præceptorum dissimilitudo, quid ve vnã concupiscentia ab altera differat; quam differentiam libro questionum in Exodum D. Augu-

Nono præcepto cupiditas inordinata lucri prohibetur Decimo autem cupiditas impuræ voluptatis vetatur.

Aug. qu.87. in Exod. vide itē D.Th.in 2.2.q. 122.4 6.ad 3.& 22.

stinus declarat. Nam ex ijs altera solùm spectat, quid vtile sit, quid fructuosum: alteri propositæ sunt libidines, & voluptates. Si quis igitur fundum, aut domum concupiscit, is lucrum potiùs, & quod vtile est, consectatur, quàm voluptatem: si verò alienam vxorem appetit, non vtilitatis, sed voluptatis cupiditate ardet.

3 *Num sexto, & septimo præcepto satis fuerit explicatum, quod his duobus postremis comprehenditur.*

Nonum, & decimum præceptum illustrāt sextum, & septimum. Legis Moysi quidem interpretes sexti præcepti sententiam peruerterunt. Matt. 5. Nono, & decimo præcepto quædam explicatè vetantur, quæ sexto, & septimo apertè non vetabātur. Vide aliam rationem apud D. Tho. in 1.3. q.100 art.5. ad 5. & 6.

Verùm, eorum præceptorū duplex fuit necessitas: altera, vt sexti, septimiq; præcepti sententia explicaretur: nam etsi quodam naturæ lumine intellectum est, alienæ vxoris potiundæ cupiditatem prohiberi vetito adulterio: nam si cōcupiscere liceret, fas item esset potiri: tamen pleriq; ex Iudæis peccato obcæcati in eam opinionem àdduci non poterant, vt crederent, id à Deo prohibitū esse: immò verò lata, & cognita hac Dei lege, multi, qui se legis esse interpretes profitebantur, in eo errore versati sunt; id quod animaduertere licet ex illo Domini serm. apud S. Matthæum: Audistis, quia dictum est antiquis: Non Mæchaberis: ego autem dico vobis, & quæ sequuntur. Altera est horū præceptorum necessitas, quòd aliqua distinctè, explicatèq; vetantur, quæ sexto, & septimo explicatè non prohibebantur, nam, exempli causa septimum præceptum prohibuit, nē quis iniustè concupiscat aliena, aut eripere conetur. Hoc autem vetat, ne vllo modo quis concupiscat, etsi iure, legeq; assequi id possit, ex cuius adeptione proximo damnum importari videat.

4 *Quale, quantamque sit Dei beneficium, quo nobis legis huius mandatum est collatum.*

Quomodo cō-cupiscentia sit infinita, declarat. Th. in 1.2. q.40.ar.4.

Sed illud in primis, antequā ad præcepti explicationem veniamus docendi erūt fideles, nos hac lege nōn solū ad id institui, vt cupiditates nostras cohibeamus; sed etiam Dei erga nos pietatē, quæ immensa est, cognoscamus. Nā cum superioribus legis præceptis nos quibusdā, quasi præsidijs muniuisset, ne quis nos ipsos, aut nostra violaret: hoc adiūcto præcepto, illud maximè

mè prouidere voluit, ne appetitionibus nostris nos ipsi læderemus: quod facilè futurum fuit, si omnia cupere, atque optare, liberum nobis, atque integrum esset. Hac igitur non concupiscendi lege præscripta, illud à Deo prouisum est, cupiditatum aculei, quibus ad perniciosa quęque incitari solemus huius legis vi quodammodo excussi, non minus vrgeant: maiusque propterea temporis spatium nos molesta illa cupiditatum sollicitudine liberati, ad ea præstanda pietatis, & religionis officia habeamus, quæ ipsi Deo multa, maximaque debemus.

5 *Quod discrimen hæc duo precepta inter leges diuinas & humanas esse insinuent.*

Neque id solùm hæc lex non docet, verùm etiam illud ostendit legem Dei eiusmodi esse, quæ non externis solùm munerum functionibus, sed etiã intimo animi sensu seruanda sit. Hocq; inter diuinas, & humanas leges interest, quòd hæ rebus tantùm externis contentæ sũt: illæ, verò *a* quoniam animum Deus intuetur, ipsius animi puram, sinceramque castitatem, atque integritatem requirunt. Est igitur diuina lex, quasi speculũ quoddã, in quo naturæ nostrę vitia intuemur. Quamobrem dixit Apostolus: *b* Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Cum enim concupiscentia, id est peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuò nobis infixus inhæreat: ex hoc agnoscimus in peccato nos nasci: qua propter supplices ad eum cõfugimus, qui solus potest peccati sordes eluere.

6 *Qua concupiscentia hìc non prohibeatur, quid ve sit concupiscentia.*

Habent autem hæc singula pręcepta illud cum cęteris commune, vt partim aliquid vetẽt, partim iubeant. Quod ad prohibendi vim attinet: ne quis fortè arbitretur concupiscentiam illam, quæ vitio caret, aliquo modo vitium esse, *c* concupiscere spiritum aduersus carnem, vel *d* expetere iustificationes Dei in omni tempore, id quod Dauid summoperè cupiebat, Parochus doceat, quæ concupiscentia illa sit, quam huius legis præscripto fugere oporteat. Quare sciendum est, con-

Quid duo postrema præcepta pręstent.

Legem Dei esse spiritalem.

Leges humanæ inter nos animi motus non reprimũt vnde lex cogitationis. ff. de pęnis, & de pæn. d. 1. c. cogitationis.

a 1. Reg. 16. 7. Psal. 7. 10. Hier. 11. 20 & 17. 10. 12.

Lex diuina speculum est, cum honestarum, tum vitiosarum actionum.

b Rom. 7.

c Galat. 5. 17.

d Psal. 118. 20.

Quid sit concupiscentia, ex Arist. l. 1. Rhet. c. 2. & Th. in 1. 2. q. 30. art. 1.

cupiscentiam esse commotionē quamdam, ac vim animi, qua impulsi homines, quas non habent, res iucundas appetunt. Et quemadmodum reliqui animi nostri motus non perpetuò mali sunt: ita hæc concupiscendi vis non semper in vitio est ponenda. Neque enim propterea malū est, si cibum, aut si potum appetimus: aut cùm frigemus, si calescere: aut contra, cum calemus, si frigescere cupimus, & quidem recta hæc concupiscendi vis, Deo auctore, à natura nobis insitá est: sed primorum parentum nostrorum peccato factum est, vt illa naturę fines transiliens, vsque adeò deprauata sit, vt ad ea concupiscenda sæpé excitetur, quæ spiritui, ac rationi repugnant.

Concupiscentia non omnis mala vide quæ notauimus in 2. p. c. de Baptismo. Concupiscentiam à Deo partim esse partim non esse docet D. Th. in ea. qu. art. 3. cum eam in naturalem diuidit. Cōcupiscentia rectæ rationi cōformis homini etiam est vtilis.

7 *Quas præcipuè vtilitates concupiscentia recta rationi conformis homini præstet.*

Prima ratio. Secunda ratio.

Quin etiam hæc vis, si moderata est, suisque finibus continetur sæpe etiam non mediocres vtilitates prębet, nam illud primùm efficit, vt assiduis pręcibus Deum oremus, supplicesque ab eo petamus, quæ maximė cupimus: oratio enim cupiditatis nostræ interpres est: quòd si recta concupiscendi vis abesset, non tam multę preces essent in Ecclesia Dei.

Efficit præterea, vt cariora sint nobis Dei munera, quò enim vehementiori alicuius rei cupiditate flagramus, eò carior illa nobis res est, atque iucundior, cum eam adepti sumus.

Tertia ratio.

Tum verò delectatio ipsa, quam ex re concupita sentimus, facit, vt maiore pietate gratias Deo agamus, itaque si concupiscere aliquando licet, fateamur necesse est, non omnem concupiscendi vim prohibitam esse.

Quomodo Paulus dicat quòd concupiscentia sit peccatum.

8 *Quomodo Apostolus concupiscentiam vocet.*

Et quanquam Diuus *a* Paulus concupiscentiam, peccatum esse dixit, id in eam tamen sententiam accipiendum est, in quam *b* Moyses locutus est, cuius ille testimonium affert, id quod ipsius Apostoli oratio declarat. Nam illam carnis concupiscentiam vocat in epistola ad Galatas: Spiritu, inquit, ambulate, & desideria carnis non perficietis.

a Rom. 7. 20.
b Exod. 20. 16
Tr. Syn. sel. 5. sub finem decreti de peccato originali.

9 *Qua*

9 *Quæ concupiscentia hic omnino non prohibeatur, nec peccati rationem habeat.*

Naturalis igitur illa cupiditatis vis, & moderata, quæ ines suos non egreditur, non vetatur, multòque mi-ius spiritualis illa rectæ menti cupiditas, qua ad eorum ppetitionem incitamur, quæ carni repugnant, ad hanc :nim ipsam sacræ litteræ nos adhortantur: *a* Concupi-cite sermones meos, & *b* Transite ad me omnes, qui oncupiscitis me, *c*

a Gal. 5. 16. *b* Sap. 6. 12. *c* Eccl. 24. 26.

10 *Quæ sit concupiscentia hic interdicta.*

Vsus prauæ cupiditatis non omnis concupiscendi vis hic prohibetur.

Itaque hoc interdicto non ipsa concupiscẽdi vis qua um ad bonum, tum ad malum vti licet, sed vsus prauæ :upiditatis, quæ carnis cõcupiscentia, & peccati fomes ocatur; ac si animi assensionem adiunctam habeat, emper in vitijs numerãda est, omninò prohibetur. Er-go ea tantùm concupiscendi libido vetita est, quam car-nis concupiscentiam vocat *d* Apostolus, illi scilicet con-:upiscendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus à Deo constitutis continentur.

Clarè concludit quid hic vetetur. *d* Gal. 5. 16. 19. & 1. Pet. 1. 2. 11. & 1. I. 10. 1. 16.

11 *Quibus ex causis agnoscatur concupiscentia esse peccatum.*

Concupiscentia est mala primò ob res, appetuntur.

Hæc cupiditas damnata est; vel quia malum appe-:it, veluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eius-modi nef[a]ria scelera, De quibus ita Apostolus: *d* Non simus, inquit, concupiscentes malorum quemadmo-dum, & illi concupierunt.

e 1. Cor. 10. 1. Secundò quia est rerum prohibitarum. Deut. 7. 26 & 2. Mach. 12. 41.

Vel quia etsi res natura sua malæ nõ sunt, causa tamẽ aliũde extat, quare illas cõcupiscere nefas sit, quo in ge-nere sunt ea, quę ne possideamus, Deus, aut Ecclesia prohibet, nõ enim ea appetere nobis licet, quę posside-re omninò nefas sit, qualia olim in veteri lege fuerunt, aurum, & argentum, ex quibus idola cõflata erãt: *e* quę Dominus in Deuter. vetuit, ne quis concupisceret. Ob eam præterea causã hęc cupiditas vitiosa prohibetur: quoniam, quę appetuntur, aliena sunt, vt domus, seruus ancilla, ager, vxor, bos, asinus, & alia multa; quę cũ alie-na sint, ea cõcupiscere vetat diuina lex, rerumque eius-modi cupiditas nefaria est, & in peccatis grauissimis nu-meratur, cũ illis cõcupiscẽdis animi prębetur assensus.

Tertiò quia est rerum alienarum. Quomodo cõsensus in peccatum sit peccatum mortale, vide Th. in 1 2. q. 74 art. 7. & 8. & Au. l. 12. de Trinit. c. 12. de delectatione morosa videeosdem ibid.

Cc 4 12 Con-

12 *Concupiscentiæ peccatum vbi maximè consistat?*

Nam, tum peccatum natura existit, cùm post cupiditatum malarum impulsum animus rebus prauis delectatur, atque his vel assentitur, vel non repugnat: id quod D. Iacobus cùm peccati originem & progressionem ostendit, illis verbis docet: *a* vnusquisq; tentatur, à concupiscentia sua abstractus, & illectus: deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum: peccatum verò, cum cōsummatum fuerit, generat mortem.

a Iac. 1. 14. 15. vide item Au. in 1. l. de serm. Dom. in mon tec. 23. & habetur de pœn. d. 2 sicut trib. Greg. Ho. 16 in euan. & l. 4. Moral. c. 20. & in responsi. 11. ad interrog. Augu. Hiero. item in c. Amos, & hab. de pœn. d. 1. ca. super tribus.

13 *Quæ sit duorum extremorum præceptorum sententia.*

Cùm igitur lege ita caueatur: Non concupisces: hæc verba ad eum sensum referūtur, vt nostras cupiditates a rebus alienis cohibeamus, alienarum enim rerum cupiditatis sitis immensa est, atque infinita, neq; vnquam satiatur, vt scriptum est: *b* Auarus nō implebitur pecunia, de quo est ita apud Isaiam: *c* Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrū agro copulatis. sed ex singularum vocum explicatione faciliùs intelligitur huius peccati fœditas, & magnitudo.

Quæ cupiditas hic vetetur.

b Eccl. 5. 9. *c* Isa. 5. 8. Noni & decimi præcepti singula verba declarātur.

14 *Quid domus vocabulo in huius præcepti formula intelligendum sit.*

Quare Parochus docebit, domus vocabulo non locū modò, quem incolimus, sed vniuersam hæreditatem significari, vt ex diuinorum scriptorum vsu, consuetudineque cognoscitur. In Exod. scriptum est: *d* Obstetricibus à Domino domus esse ædificatas. Sententia eò spectat, vt illarum facultates ab eo auctas esse, atque amplificatas interpretemur, ex hac igitur interpretatione animaduertimus, hac præcepti lege vetitum nobis esse, ne diuitias auidè expetamus, neque alienis opibus potentiæ, nobilitati inuideamus: sed statu nostro, qualis qualis ille sit, siue humilis, siue excelsus, contenti simus. Alienæ deinde gloriæ appetitionem vetitam esse intelligere debemus, nam hoc item ad domū pertinet.

d Exod. 1.

15 *Quid bouis, & asini vocibus contineatur.*

Quod verò sequitur: Non bouem, non asinum: id ostendit non solùm, quæ magna sunt, vt domus, nobilitas, & gloria, ea cum aliena sint, nobis concupiscere

non licere: sed etiam parua qualia illa sint, siue animata, siue inanimata.

16 *De quibus seruis in hoc præcepto sit sermo.*

Sequitur deinceps: Non seruum, non ancillam, quod intelligẽdum est, tam de captiuis quàm de reliquo genere seruorum quos, vt cętera alterius bona, concupiscere non debemus: liberos verò homines, qui voluntate seruiunt, vel mercede conducti, vel amore obseruãtia que impulsi, nullo modo, neque verbis, neque spe neque pollicitationibus, neque præmijs quis corrumpere, aut sollicitare debet, vt eos deserant, quibus se ipsi sponte addixerunt: mìnò verò, si ante id tempus, quo se in illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint, huius præcepti auctoritate admonendi sunt, vt ad eos ipsos omninò reuertantur.

Serui aliorum per cupiditatẽ non sollicitãdi.

17 *Cur etiam in præcepto mentio proximi fiat.*

Quòd autem in præcepto mentio fit proximi, id eò pertinet, vt hominum vitium demõstretur, qui vicinos agros, aut proximas domos, aut aliam rem eiusmodi, quæ secum continens sit, appetere solent. Vicinitas enim, quæ in parte amicitiæ ponitur, ab amore ad odium, cupiditatis vitio, traducitur.

18 *Non præuaricantur istam legem, qui res venales proximi iusto pretio emere cupiunt.*

Hoc verò pręceptum ij minimè violant, qui res, quas proximi venales habent emere ab illis cupiunt, aut iusto pretio emunt, ij enim non modò proximum non lædunt, sed valdè adiuuant, cùm ei pecunia maiori commodo, vsuique futura sit, quàm res illæ, quas ipse venditat.

19 *Quomodo decimum præceptum de non concupiscenda vxore proximi intelligendum sit.*

Hanc de re aliena non concupiscenda legem altera sequitur, quę prohibet ne alienam cõcupiscamus vxorem, qua lege concupiscendi libido, non ea quidem tantùm prohibita censetur, qua adulter alterius vxorẽ appetit: sed etiam, qua affectus aliquis alterius vxorem in matrimonium ducere cõcupiscit, eo enim tempore cum repudij permittebatur libellus, illud facilè euenire po-

Explicatur decimum præceptum de non concupiscenda vxore proximi. Libellus repudij tempore Moysis permissus. a Deuter. 24. 1. 2. Vxorem etiam repudiatam ab alio ducere non licet. Matth. 5. 33. 29. 7. Marc. 10. 11. 12. Luc. 18. Ro. 7. 3. & 1. Cor. 7. 10. 12. & c. placuit, cum multis seq. 32. q. 7. & c. gaudemus de diuortijs Conc. Mileuitanum ca. 17. Conc. Aph. ca. 69. Conc. Trid. sess. 24 can. 7. de doctrina matrimonij.

re poterat, vt quæ ab vno repudiata esset, eam alter vxorem acciperet: at hoc Dominus vetuit: ne aut mariti ad vxores relinquendas sollicitarentur: aut vxores maritis difficiles se, ac morosas ita præberent, vt eam ob causam, quasi quædam necessitas viris imponeretur illas repudiandi, nunc verò grauius est peccatum, cùm mulierem, etiam si à viro repudiata sit, alteri in matrimonium ducere non liceat, nisi marito mortuo: itaque qui alterius vxorem concupiscet, facilè ex vna in aliam incidet cupiditatem; aut enim illius virum mori, aut adulterium admittere cupiet.

Feminam alteri desponsatam concupiscere non licet.

Atque hoc idem de iis mulieribus dicitur, quæ alteri desponsatæ sunt, neque enim has item concupiscere licet, cum ij, qui hæc pacta rescindere student, violent sanctissimum fidei fœdus.

Et quemadmodũ, quæ alteri nupta est, eam concupiscere omnino nefas est: sic, quæ ad Dei cultum, religionemque consecrata est, nullo pacto licet illam vxorem appetere.

Sanctimonialium connubia appetere omnino non licet l. si quis Cod. de ep. & cler. quæ item hab tur de pen d. 1. c. si quis & hist. Tr. par. l. 7. c. 4.

20 *In hanc legem non peccat qui mulierem, quam putat maritum amisisse, sollicitat ad matrimonium.*

Si verò quis mulierem, quæ nupta est, cum eam innuptam esse opinetur, vxorem sibi dari cõcupiscit, neque si in matrimonium alij collocatam intelligeret; eam nuptam sibi dari cuperet (id quod *a* Pharaoni, & *b* Abimelech contigisse legimus, qui Saram in matrimonium habere concupierunt, cum eam minimè nuptam, Abraheque sororem non vxorem arbitrarentur) ille certè, qui eo animo est, eiusmodi præcepti legem violare non videtur.

a Gen. 12. 15. 16.
b Genes. 20. 23.

Remedia aduersus noxias cõcupiscentias.

21 *Quid præterea, quæ prohibentur, hoc præcepto faciendum imperetur.*

c Ps. 61. 11.
d Matth. 19. 21.

Paupertas ferenda.

Sed, vt Parochus remedia patefaciat, quæ ad tollendum hoc cupiditatis vitium accomodata sunt, explicare alteram præcepti rationem debet: quæ in eo cõsistit vt, *c* si diuitiæ affluant, cor non apponamus, *d* easque pietatis, & diuinarũ rerum studio abijcere parati simus & insubleuandas pauperum miserias libenter pecuniã

ero-

erogemus; si desint facultates egestatem æquo animo, & hilari feramus: & quidem si rebus nostris dandis liberalitate vtemur, rerum alienarum cupiditates extinguemus. De paupertatis autem laudibus, diuitiarumque despicientia, *a* in sacris litteris, & apud Sanctos Patres facilè erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac item lege præcipitur, vt ardenti studio, summaque cupiditate optemus id potissimùm effici, nō quod nos concupiscimus, sed quod Deus vult, *b* quemadmodum Domini oratione exponitur. Voluntas autē Dei in eo maximè est *c* vt singulari nos quodam modo Sancti efficiamur, animumque nostrum syncerum, atq; ab omni labe purum, integrumque conseruemus, & exerceamus nos in ijs mentis, ac spiritus officijs, quæ corporis repugnant sensibus: horumque edomitis appetitionibus, ratione, ac spiritu duce, rectū vitæ cursum teneamus: qui vè præterea sensus materiam cupiditatibus nostris, libidinique præbent, eorum vim maximè reprimamus.

a Mat. 5. 3. & 6. c. 5. & 13. 22. & 14. 24 & 19. 21. 22. 23. 24. 27. 28. 29. Mar. 4. 18. 19. & 8. 21. 22. 23. 24. 28. 29. Luc. 6. 2. 20. 25. & 8. 14. & 14. 13. & 16. 19. 20. 21. 22. & 18. 22. 23. 24. Act. 4. 34. 35. & 5. 1. 2. 3. & sæpe alias. Vide de laudibus Paupertatis voluntariæ in Hier. epi. 1. ad Heliod. & 8. ad Demetriadē. Hedibiam. 26. ad Pammachium Basil. in reguu fusius disputatis interrog. 9. Chry. Hom. in ep. ad Ro. verba, salutate priscam & Aquilā Cassia. l. 4. de institut. monach. ca. 13. & 23. & collat. 24. ca 26. Greg. Ho 18. in Ezec. Amb. in c. 6. Luce Leo magnos in ser. omn. S. Aug. l. 17. ciuit. & in ep. 89. ad Hylarium, & ep. 109. ad monachas, & alios

12 *Quæ sint potissimùm Christianis meditanda, vt vim concupiscentiæ refrenent.*

Sed ad hunc cupiditatum ardorem restinguendum, plurimum etiam hoc potest: si quę incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum verò illud incommodum est, quòd quoniam eiusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccatis vis, ac potestas. Quamobrem monuit Apostolus: *d* Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Nam quemadmodum si cupiditatibus resistimus, peccati vires concidēt, ita, si ijs succumbimus, *e* Dominum à regno suo expellimus, & in eius locum peccatum introducimus.

Alterum præterea incommodum est, quòd ab hac concupiscendi vi, veluti fonte quodam, omnia peccata manant, vt *f* D. Iacobus docet. D. item Ioanes: Omne, in-

Nostra voluntas diuinæ voluntati subijcienda. *b* Matt 6. 10. Rom. 12. 2. & 1. Thess. 4. 7. Cupiditatum incommoda. Primum est peccati in anima nostra regnum, *d* Rom. 12. 1. Cor. 5. 15. 16. 17. Secundum est, quòd omnia mala à cupiditate manant. Iacob. 1. 14. 15. & art. 4. 5. Ioan. 16. Tertium est quod per eam iudicium obscuratur. Quartum est quod verbum, &c.

inquit quod eſt in mundo,concupiſcentia oculorum,& ſuperbia vitæ.

Tertium incommodum in eo eſt,quoniam rectum animi iudicium his cupiditatibus obſcuratur.Homines enim his cupiditatum tenebris obcæcati, honeſta, & pręclara putant omnia, quæcunqe ipſi concupiſcunt:

Opprimitur pręterea concupiſcendi vi verbum Dei, quod in animis noſtris à magno illo agricola Deo inſitum eſt. Sic enim apud Diuum Marcum ſcriptum eſt:
a Mar.4.17.19. a Alij ſunt qui in ſpinis ſeminantur:hi ſunt, qui verbũ audiunt,& ærumnę ſeculi, & deceptio diuitiarum; & circa reliqua concupiſcentiæ introeuntes, ſuffocant verbum, & ſine fructu efficitur.

23 *Qui cupiditatum laqueis maximè implicentur.*

Luſibus dediti, & mercatores alienis rebus inhiant.

Iam verò qui præ cęteris hoc cupiditatis vitio laborant, quouſque propterea Parochus ad colendum hoc pręceptum diligentiùs cohortari debet,illi ſunt,qui luſionibus non honeſtis delectantur,aut qui ludis immoderatè abutuntur: mercatoreſque item, qui rerum penuriam,annonæque caritatem expetunt,atque id ęgrè ferunt,vt alij præter ipſos ſint,qui vendant,aut emant, quò cariùs vendere, aut viliùs emere ipſi poſſint: qua in re item peccant,qui alios egere cupiunt,vt aut vendendo,aut emendo ipſi lucrentur.

Milites, medici, & cauſidici in hoc peccant.

Peccant etiam milites,qui bellum expetunt,vt furari ipſis liceat; medici item, qui morbos deſiderant, iureconſulti,qui cauſarum, litiumque vim, copiamq; concupiſcunt, tum artifices, qui quæſtus auidi omnium, quæ ad victum, cultumque pertinent, penuriam exoptant, vt indè plurimùm lucrificant. In hoc prætereа genere grauiter ij peccant,qui alienę laudis, glorięque auidi,atque appetentes ſunt,non ſine aliqua famę alterius obtrectatione;idque præſertim, ſi qui illam appetunt,ignaui,nulliuſque pretij homines ſunt;fama enim & gloria, virtutis atque induſtriæ, non ignauiæ, aut inertiæ præmium eſt.

CA-

CATECHISMI ROMANI

Pars Quarta.

De oratione, eiusque in primis necessitate.

CAP. I.

SECTIO PRIMA.

1 *Quomodo Deus sit Orandus.*

IN officio, & munere Pastorali cumprimis necessaria est ad salutem populi fidelis præceptio Christianæ præcationis: cuius vim, ac rationem, necesse est multos ignorare, nisi pia, & fidelis Pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem præcipua Parochi cura versari debet in eo, vt pij auditores intelligant, quid à Deo, & quomodo orandum sit. Omnes autem necessariæ præcationis numeros continet diuina illa formula, quam Christus Dominus Apo lis, & per illos, eorumque successores omnibus deinceps, qui Christianam religionem susciperent, notam esse voluit, cuius verba, & sententias, sic animo, ac memoria comprehendere oportet, vt in promptu habeamus. Vt autem in hac orandi ratione suppeditet Parochis facultas instituendi fideles auditores, quæ magis opportuna visa sunt, hìc proposuimus, sumpta ab ijs scriptoribus, quorum in eo genere doctrina, & copia maximè laudatur: nam reliqua, si opus fuerit, Pastores ex ijsdem fontibus haurire poterunt.

Dominica oratio inter omnes precandi formulas est perfectissima. De oratione prçter scripturam, cuius nos locos subinde proferemus scr pserunt Tertul. & Cypr. Aug. ep. 121. ad preb. Chr. ho. 25. cassia. l. 9. collationum, & Th. in opusc. & 2. 2. q. 83. & innumerabiles alij.

2 *Vsus orandi ad salutem est necessarius.*

Orare ex præcepto Domini tenemur. a Luc. 18. 1. Eccles. 18. 22. & 1. Thes. 5. 17. & Eph. 6. 18. Colos. 4. 2. Præfatio orationis Dominicæ in missa. vide ité Th. in 2. 2. q. 83. art. 2. & 3. ad 2. b Luc. 12. 1. 7. Christi exemplo orandũ, & apostolorum præscripto. c Luc. 6. 12. d 1. Pet. 3. 7. 9. & 47. e 1. Io. 3. 21. 22. & 5. 14. 15. f Rom. 12. 13. & Phil. 4. 6. & 1. Timot. 2. 1. & 5. & Hebr. 4. 16. g Rom. 11. 35. Oratione necessaria consequimur. Oratione dęmones fugamus.

Primùm igitur docendum est, quàm sit oratio necessaria: cuius præceptum non solùm consilij causa traditum est, sed etiam necessarij iussi vim habet, quod à Christo Domino declaratum est illis verbis: *a* Oportet semper orare. Hanc orandi necessitatem ipsa etiam, illo Dominicę precationis procœmio ostendit Ecclesia: Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere. Itaque cum esset necessaria precatio Christianis hominibus, illud à discipulis ipse rogatus esset: *b* Domine doce nos orare: pręscripsit eius orandi formam Dei filius, & spem attulit impetrationis eorum, quæ postularent: & ipse documentum fuit præcationis, qua nõ solùm vtebatur assiduè, sed *c* in ea etiam pernoctabat, cuius deinde officij qui se ad Iesu Christi fidem contulissent, Apostoli præcepta tradere non destiterunt. Nam *d* Sancti Petrus, & Ioannes de ea re diligentissimè pios admonent: & eius orationis memor *f* Apos. Pluribus locis hortatur Christianos ad salutarem orandi necessitatem.

3 *Qua potissimùm ratione homines adduci possint in cognitionem necessarij huius officij.*

Præterea, tã multis indigemus bonis & commodis ad animum, corpusq; tuẽdum necessarijs, vt ad precationem cõfugere oporteat, tãquam ad vnam omnium optimã, & indigentiæ nostræ interpretem, cõciliatricem eorũ, quibus egemus. Nam *g* cum nihil cuiquã debeat Deus, reliquũ profectò est, vt quę nobis opus sũt ab eo precib. expetamus: quas preces tãquã instrumẽtũ necessariũ nobis dedit, ad id, quod optaremus cõsequẽdum.

4 *Nõ alia via omni indigentiæ nostræ satisfacere licet quàm per orationem.*

h Matt. 17. 21. Donorum singularium facultatem sibi adimunt qui orationi non vacant. i Iac. 5. 16.

Præsertim cũ quędam esse constet, quę nisi eius adiumento nõ liceat impetrare. Habent enim sacrę præces pręstantem illam virtutem, qua maximè dęmones eijciũtur. *h* Est enim quoddam dęmoniotum genus, quod non eijcitur nisi ieiunio, & oratione. *i* Quare magnam sibi adimunt facultatem singularium donorũ, qui hanc cõsuetudinem, exercitationemque non abhibẽt, piè, ac di-

diligenter orandi. Petitione enim non solùm honesta, sed etiam assidua opus est ad impetrandum, quod concupiscas: Nam vt inquit S. Hieronymus, scriptum est? Omni petenti datur. Ergo si tibi nō datur, ob id non datur, quia non petis: *a* petite ergo, & accipietis.

Hieronym. in ca. 7 Matt.
a Mat 7. 7. & 21. 20 Marc. 11. 24. Luc. 11. 9. Io. 15. 13. & 16. 23. 24.

DE VTILITATE ORATIONIS. CAP. II.

SECTIO PRIMA.

1 *Quis sit primus fructus, quem parit illa orandi necessitas.*

Habet autem hæc necessitas iucundissimā vtilitatē, que fructus ex se edit vbertimos: quorum copiā sumēt Pastores à sacris scriptoribus, cū opus erit illos impertiri fideli populo. Nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accommodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus est: quòd orantes Deo honorem habemus: si quidem est quoddam religionis argumentum oratio, quæ in diuinis litteris thymiamati comparatur: *b* Dirigatur enim, inquit Propheta, oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Quare nos hac ratione Deo subiectos esse profitemur, quem bonorum omnium auctorem agnoscimus, & prędicamus, in quem solum spectamus, quod vnum incolumitatis, salutisque præsidium, atque refugium habemus. Huius fructus illis etiam verbis admonemur: Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.

Has orationis vtilitates prosequitur Isid. l. de summo bono c. 7. & serm. 230. de temp. & epist. 121. ad probam. Per orationes Deū primò honoramus.
b Ps. 140. 2.
Ps. 49. 15.

2 *Quæ sit altera vtilitas, quam orando consequimur.*

Sequitur fructus amplissimus, & iucundissimus orationis cum à Deo præces audiuntur: est enim ex S. August. sententia, cæli clauis oratio. Nam ascendit inquit: pręcatio, & descendit Dei miseratio. Licèt alta sit terra altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam. Cuius orandi muneris tanta vis est, tanta vtilitas, vt ea te cœlestium bonorum amplitudinem consequamur: Nam, & impetramus nobis, vt ducem, & auditorem adhibeat Spiritum Sanctum, & fidei assequimur cōseruatio

Secundus fructus. Augu. serm. 226 de tempore. Oratione amplissima dō na cōsequimur Pacem, quæ secundus Deum est, parit orati

tionem, & incolumitatem, & vitationem pęnarum, & diuinum patrocinium in tẽtationibus,& ex diabolo victoriam: omninò in est in precatione singularis gaudij cumulus,quamobrem sic loquebatur Dominus; *a* Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum.

a Ioan. 16 15.

3 Semper pias praces exaudit diuina maiestas.

Nec verò,quin huic petitioni præsto sit,& occurrat Dei benignitas,vllus relictus est dubitãdi locus. Quod multa comprobant diuinæ Scripturæ testimonia, quæ quia sunt in promptu illa modò apud Isaiam exempli causa attingemus: *b* Tunc enim inquit, inuocabis, & Dominus exaudiet, clamabis, & dicet: ecce adsum. Et rursus *c* Et eque antequam clamẽt ego exaudiam,adhuc illis loquentibus ego audiam. Exempla autem eorum,qui Deu n exorauerunt,quia propemodum sunt, & infinita, & posita ante oculos,omittimus.

b Isa. 4. 25.
c Isa. 7. 74. itẽ psl 90. 15 & 144 18 & prou 15. 29. & Eccl. 3. 4. & 28. 2.

4 Qui fiat, vt quæ petimus interdum non impetremus.

At interdum fit,vt quæ petimus à Deo non impetremus. Ita est: sed tum maximè prospicit vtilitati nostræ Deus,vel quòd alia nobis maiora,& ampliora bona nobis impert tur: vel quòd nec necessarium nobis est, nec vtile quod petimus, immò verò fortasse superuacaneũ id futurum sit, si dederit, atque pestiferum. Quædam enim inquit Sãctus Augustinus, negat propitius Deus quæ concedit iratus. Nonnumquam etiam fit, vt adeò remissè,ac negligenter oremus, vt ne ipsi quidẽ, quod dicimus, attendamus. Cùm autem sit oratio mentis ascensus ad Deum, si in orando animus, qui ad Deum referri debet,peregrinatur,nulloque studio,nulla adhibita pietate,temerè precationis verba funduntur,quomodo inanem huius orationis sonitum Christianam precationem esse dicemus? Quare minimè mirum est, si Deus nostrę non obsequitur voluntati, cum vel ipsi nolle id nos quod petimus, penè probemus nostra negligentia, & ignoratione precationis, vel postulemus ea, quæ nobis sunt obfutura.

S Augu. ser 33. de verbis Domini. Et tract. 23. in Ioan.
Quid sit oratio. Damas l. 3. de fid. ortod. c. 24. Aug. l. 2 de ser. Dom. in monte c. 7 & serm. 250 de tempore. Sedulò orãtibus Deus tere maiora p e. stat quã petũt.

5 Dignè postulantes, plus impetrant, quàm postulent.

Contra verò scienter,ac diligenter petentibus multò plus tribuitur,quã à Deo postulauerint: quod,& *d* Apostolus

d Eph. 13. 10.

Paulus testatur in epi. ad Ephesios: & *a* illa prodigi filij similitudine declaratur: qui pręclarè secum actum esse existimaturus fuit, si in loco mercenarij famuli habuisset eum pater, etsi rectè cogitantibus, non solū postulantibus nobis, cumulat gratiam suam Deus: nō modò munerum copia, sed etiam celeritate tribuendi, quod ostendunt diuinæ litteræ, cum illa vtuntur loquendi formula: *b* Desiderium pauperum exaudiuit Dominus intimis enim, & tacitis egentium studijs, ne expectata quidem eorum voce Deus occurrit.

a Luc. 15. Deus cogitationes non expectata voce sæpe exaudit.

b Ps. 9 & Heb. 10. 2. 17 idem ferè habes psal. 20. & 202. 5. prou. 10. 21.

6 *Quis sit certus orationis fructus.*

Tertius orationis fructus Ex fide debet procedere oratio.

Accedit eò etiam ille fructus, quòd orando animi virtutes & exercemus, & augemus, maximè verò fidem: vt enim ritè illi non orant, qui fidem Deo non habent; *c* Quomodo enim inuocabunt, in quem non crediderunt? sic fideles, quò studiosiùs orant, eò maiorem ac certiorem fidem habent diuinæ curæ, & prouidentiæ, quę potissimùm id requirit de nobis, vt ad se de ijs, quę nobis opus sunt referentes, omnia postulemus.

c Ro. 10. 14. vide item Mat. 21 2 Mar. 11 23. Luc. 1. 6.

7 *Cur Deus cum sciat quibus indigeamus, orationes velit sollicitari.*

Posset verò Deus non petentibus, ne cogitantibus quidē abundè nobis omnia dilargiri, quomodo, & animant bus rationis expertibus cūcta suppeditat ad vsus vitæ necessarios: sed beneficentissimus parens vult à filijs inuocari; vult, nos quotidie ritè petēdo, petere fidētiùs: vult, impetratis ijs, quæ postulamus, in dies magis testificari, ac pręedicare suam in nos ipsos benignitatem.

8 *Quomodo nostra in Deum charitas per orationem exerceatur.*

Amplificatur etiam charitas: nam illum auctorem agnoscentes omnium bonorum, vtilitatumque nostrarum quanta eum possumus maxima charitate amplectimur: & amantes colloquio, & congressu magis ad amorem incenduntur: sic pij homines, quò sępius Deo facientes preces, & eius implorantes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eò maiori in singulas pręces affecti lætitia ad eum amandum, & colendum incitantur ardentiùs.

Au. ep. 121. c. 9

9 *Precationis assiduitate tum digni diuina gratia euadimus, tum humilitatem; & arma contra diabolum comparamus.*

Quartò vt humilitas crescat.

Præterea nos hac vti vult exercitatione precationis; vt flagrantes petendi studio, quod optamus, tantùm ea assiduitate, & cupiditate proficiamus, vt digni simus, in quos illa conferantur beneficia; quæ antea ieiunus, & angustus noster animus capere nõ poterat. Vult preterea id nos quod est intelligere; ac præ nobis ferre, si cœlestis gratiæ auxilio deseramur, nostra opera nihil consequi posse: propterea que toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maximè hæc tanquam orationis arma contra naturæ nostræ hostes accerrimos: inquit enim S. Hilar. aduersus Diabolum; armaque eius orationum nostrarum sonitu certandum est:

Quintò vt tantò generosiorẽ victoriam reportemus. H. I. in Ps. 63. Quartus orationis fructus.

10 *Quæ sit quarta vtilitas, ex oratione in homines profluens.*

Præclarum præterea illum orationis fructum consequimur, quòd, cum procliues simus ad malum, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingenitæ; patitur Deus, se nostris cogitationibus concipi: vt, dum illum oramus, & mereri eius contendimus munera; accipiamus innocentiæ voluntatem, & ab omni labe; delictorum omnium amputatione, purgemus.

Quintus orat. fructus. Hiero. in c. 7. ser. super illud; Non obsistas mihi. a Exod. 22. 6.

11 *Quis sit postremus orationis fructus.*

Postremò ex Sancti Hieronymi sententia, iræ diuinæ resistit oratio. Itaque sic ad Moysen loquutus est Deus a Dimitte me: cùm quidem pœnas eum ab illo populo petere volentem precibus impediret. Nihil enim est, quod æquè Deum leniat iratum; aut etiã paratum ad plagas sceleratis inferandas æquè retardet; ac reuocet à furore, quàm preces piorum hominum.

DE PARTIBVS, ET GRADIBVS ORATIONIS CAP. III.

SECTIO PRIMA.

1 *Quibus partibus constet Christiana Oratio.*

Exposita necessitate, & vtilitate Christianæ precationis

nis

iis, scire præterea oportet fidelem populum, quot, & quibus partibus ea cōstet oratio: id enim ad huius officij perfectionem pertinere testatur Apostolus: qui in Epistola ad Timoth. cohortans, ad piè, sanctèque orandum, orationis partes diligenter enumerat: obsecro, inquit; Primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes: & gratiarum actiones, pro omnibus hominibus. Quòd verò subtilis quædam est harum differentia partium, si eius explicationem auditoribus Parochi conducere existimabunt; consulent inter cæteros Sanctum Hilarium, & Augustinum.

1. Tim. 2. 1. Hilar. in Psal. 140 ad vers. Dirigatur oratio. Aug. Ep. 59. ad Paul. in fol. q. 5 vide itē Cass. collat 9 cap. 9. & sequentibus. Tom. 2 2. q. 33. art. 17. item c. de consecr. d.

2 *De postulatione, & gratiarum actione.*

Sed quoniam duę * sunt præcipuæ partes orationis, postulatio, & gratiarum actio: à quibus, tanquam à capite, manant reliquæ: minimè eas prætermittendas ducimus. Nam ad Deum accedimus, vt cultum ei, ac venerationem adhibentes: vel ab eo aliquid impetremus; vel ipsi de beneficijs, quibus assiduè ab eius benignitate ornamur, & augemur, gratias agamus. Vtramq; hanc maximè necessariam partem orationis Deus ipse pronunciauit ore Dauidis, illis verbis: *a* Inuoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me. Quantùm autem egeamus diuinæ bonitatis, ac liberalitatis, quis ignorat, modò summam hominum egestatem, & miseriam intueatur?

*De duabus his præcipuis orationis formis vide Basil. lib. constit. Monast. c. 1.

a Psal. 49. 15. Quam liberalis sit ingenus humanum Deus.

3 *Dei in omnes homines benignitas, & liberalitas prædicatur.*

Quā verò sit propensa Dei voluntas in genus humanum, quàm effusa in nos benignitas, omnes intelligūt, qui sensu oculorum, & mente præditi sint. Nam quocūque oculos conijcimus; quocunque nos cogitatione conuertimus, nobis admirabilis lux diuinę beneficētiæ, ab benignitatis obotitur. Quid enim *b* habent homines quod a Dei largitate profectum non sit? & omnia sunt eius dona, ac munera bonitatis: quid est, quod non omnes pro viribus beneficentissimum Deū laudibus celebrent, & gratiarum actione prosequantur? sed vtriusque officij, & petendi aliquid à Deo, & ei gratias agendi, multi sunt gradus: quorum alius alio est altior, atq;

b 1. Cor. 4. 7. Alius orandi modus alio est perfectior.

perfectior. Vt igitur fidelis populus non solùm oret, sed etiam optimè fungatur illo munere orationis, proponēt ei Pastores summam, perfectamque orandi rationem, & ad eam, quàm diligentissimè poterunt, hortabuntur.

4 *Quinam sit optimus orandi modus, summusque precationis gradus.*

Sed est quinam optimus orandi modus, & summus precationis gradus? nempe is, quo pij, & iusti homines vtuntur: qui freti veræ fidei stabili fundamēto, quibusdam optimę mentis, orationisq; gradibus ad illum locum perueniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immensamque benignitatem, ac sapientiam contemplari possunt: vbi etiam in spem certissimam veniunt, se, & quicquid petierint in præsentia, & illam inexplicabiliū bonorum vim cōsecuturos esse, quę pollicitus estDeus largiturum se ijs, qui diuinum auxilium piè, & ex animo implorarint. His quasi duabus alis, elata in cęlum anima ardenti studio peruenit ad Deum, quem omni gratiarum, & laudum honore prosequitur, quod summis ab eo beneficijs affecta sit: tū verò singulari adhibita pietate, ac veneratione, quasi vnicus filius charissimo parenti, quid sibi sit opus, non dubitanter exponit.

Quidnam orātes ad præcipuam contemplationis arcē euchat. vide Berna. serm. 4. de Quadr. & in ser de quatuor modis orandi, & Bas. vbi sup.

Quem precandi modum, effundendi voce, exprimunt diuinæ litteræ: inquit enim propheta: *a* Effundo in conspectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuncio, quæ vox eam vim habet, vt nihil retineat, nihil occultet, sed effundat omnia is, qui ad orandum venit, fidenter confugiens in sinum amantissimi parentis Dei. Ad id enim nos doctrina cęlestis illis verbis hortatur: *b* Effundite corā illo corda vestra: & *c* Iacta super Dominum curam tuam. Hūc autem precationis gradum significat Sanctus August. cum inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion: Quod fides credit, spes, & charitas orat.

a Psa. 141. vide item 1 Reg. 15 & Ps. 100. 1.

b Ps. 61. 9.
c Ps 54 S. Aug. Enchir. c. 7.

5 *Quæ sit altera orandi ratio.*

Alius eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppressi fide tamē ea, *d* quę mortua dicitur, nituntur, sese erigere, & ad Deum ascēdere, sed propter inter mortuas vires, summamq; fidei imbecillitatem, se altius à terra tolle-

Secundus orationis gradus. *d* Iac. 2. 17 26.

tollere non possunt, veruntamen sua peccata recognoscentes, & eorum conscientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demissè, ex illo maximè longinquo loco pœnitentes, scelerum à Deo veniam, & pacem implorant. horum oratio suum obtinet locum apud Deum: nam eorũ preces audiuntur, imò verò huiusmodi homines liberalissimè misericors Deus inuitat: *a* Venite inquit, ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos: ex horum hominum numero fuit ille *b* Publicanus, qui cum oculos ad cælum tollere non auderet exijt tamen, inquit, de templo magis iustificatus, quàm Pharisæus.

peccatoresquō modo exaudiātur. Vide Aug. tract 44 in Ioa. & 73 & de verb Dom. ser. 53 & Thō in 2.2. qu. 183 art. 16.

a Matt. 11. 28.

b Luc. 18. 9. 1. 14

6 Quo in gradu tertium genus peccatorum consistat.

Est præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucem acceperunt: veruntamen, diuina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accendente, vehementer excitantur ad studium, cupiditatemque veritatis, quam vt doceantur summis precibus petunt, qui si manent in voluntate, à Dei clementia eorum studium non repudiatur. Quod exemplo *c* Cornelij Centurionis comprobatum videmus, nemini enim id ex animo petenti clausæ sunt fores diuinæ benignitatis.

c Actor 10. 2. 3. & seq. Quomodo Deus petenti ex animo gratiam conferet. vide Th. 1. 2. q. 112. ar. 3.

7 Quinam inter deprecatores extremo in gradu hæreant.

Postremus est gradus eorum, quos non modò facinorum, & flagitiorum non pœnitentes, sed sceleribus etiam scelera cumulantes, tamen non pudet sæpè à Deo petere peccatorum veniam, in quibus volunt perseuerare, qui tali statu ne ab hominibus quidem audere deberent, vt sibi ignoscerent postulare: horum oratio à Deo non auditur: sic enim de Antiocho scriptum est; *d* Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus. Quare vehemēter hortandi sunt qui in graui ista miseria versantur, vt abiecta peccandi voluntate, verè, & ex animo se conuertant ad Deum.

Quartus gradus.

d 2. Mach 9. 13.

DE IIS, QVÆ PETENDA SVNT.

CAP. IV.

Quod iustū, & honestum est peti debet v. de inter alios Th. 2. 2. q. 83. ar. 5.
a Mat. 10. 38. Iac. 2. 3.
b Ioan. 15. 7. & 14. 13. & 16. 23.

1 *Quænam à Deo petere liceat.*

Sed quoniam in singulis petitionibus quid postulandum, quid non, suo loco dicetur: satis hic erit fideles vniuersè illud admonere, vt quæ iusta, quæve honesta sint, a Deo petant homines: ne, si contra quàm deceat aliqua postularint, illo responso repellantur: *a* nescitis quid petatis. Quidquid autem, rectè optari potest, petere licet, quod illa Domini vberrimma promissa testantur: *b* Quodcunque volueritis, peteris, & fiet vobis, omnia enim se concessurum pollicetur.

2 *Quæ res primò, & per se a Deo petenda sint.*

Summa, & præcipua oratio, postrema post summi boni consecutione esse debet. Deinde pro iis, quæ nos eo deducūt. De his quę à Deo peti possunt, vide Au. ep. 122 & Th. ead art. 6.

Quare primùm optatum, ac desiderium nostrum ad eam regulam dirigemus, vt ad Deum qui summum est bonum, summum studium, desideriumque referatur. Deinde cupiemus ea, quæ cum Deo maximè nos coniungant, quę verò nos inde seiungant, aut causam aliquam afferant disiunctionis, ab omni studio, & cupiditate nostra remouendi sunt. Hinc licet colligere secundum illud summum, & perfectum bonum, quomodo reliqua, quę dicuntur bona, & optanda sint, & à parente Deo postulanda.

3 *Corporis, & externa bona quatenus à Deo petenda sint.*

Nam hæc corporis, quæ vocant, externa bona: vt sanitas, robur pulchritudo, diuitię, honores, gloria quia facultatem, ac materiam sæpę dant peccato, (quare fit, vt non omninò piè, aut salutariter petantur) erit illorū petitio his præscribenda finibus, vt hæc vitæ commoda postulentur necessitatis causa: quę precandi ratio refertur ad Deū. Licet enim nobis precibus ea petere, quę, & Iacob, & Salamon postularū: ille enim in hunc modū: *c* Si dederit mihi panem ad vescendum, & vestiméntum ad induendum, erit mihi Dominus in Deum: Salamon in his verbis; *d* Tribue tantum victui meo necessaria.

c Gen. 28. 20.
d Prou. 30. 9.

4 *Di-*

4 *Diuitijs,& alijs bonis corporis, quomodo vtendum sit quando ea Dei benignitate possidemus.*

Cum verò nobis Dei benignitate suppeditetur ad victum,& ad cultum,par est nos illius Apostoli cohortationis recordari,*a* Qui emunt,tanquam non possidẽtes & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur,preterit enim figura huius mundi. Item: Diuitiæ si affluãt nolite cor apponere:quarum fructum tantummodo,& vsum,nostrum esse sed ita vt cùm cæteris communicemus,*c* ab ipso DoctoreDeo didicimus:si valemus,si reliquis externis,& corporis bonis abũdamus,eò illa nobis tributa esse meminerimus,vt & facilius Deo seruire possimus,& proximo omnia eius generis commodare. Ad diuitias cor non aponendum. *a* 1 Cor.7.30. 31 *b* Ps.61.11. *c* Leuit. 22.15. 36.& Deut.15. 7.8.18 & 31.15 15 Pro.19 17. & 21.13.& 28. 27 Math 1.8. 39. Luc.14.12. & 16.2.3.4.

5 *Ingenij, & doctrinæ bona quomodo petenda sint.*

Ingenij autem bona,& ornamenta cuius generis sunt artes,atque doctrinæ,petere non licet,sed ea tantùm conditione, si nobis ad Dei gloriam , & salutem profutura sunt. Quod autem omninò,& sine adiunctione, aut conditione optandum, querendum, & postulandũ est:quemadmodum antea diximus, id Dei gloria est,& deinceps omnia,quæ summo illi bono coniungere nos queant,vt fides,timor Dei,amor: de quibus pleniùs dicemus in explicatione petitionum. Diuitiæ si habeantur alijs sunt communicandæ. Corporis bonis quo modo vtendũ. Animi bona quatenus sunt petenda.

PRO QVIBVS ORANDVM SIT.

CAP. V.

3 *Nullum genus hominũ in hoc mundo est, pro quibus non liceat Deum precari.*

His autem cognitis, quæ petenda sint, docendus est fidelis populus, pro quibus orare debeat. Cõtinet autẽ oratio petitionem,& gratiarum actionem:quare priùs de petitione dicamus. Orandum igitur est,pro omnibus sine vlla exceptione vel inimicitiarum, vel religionis, vel gentis,nam siue hostis sit,siue alienus,siue infidelis proximus est,quem quia Dei iussu amare debemus,sequitur,vt preces quoque, quod amoris officiũ est, pro eo facere oporteat, nam eò pertinet illa Apostoli co- Pro omnibus omnino hominibus orandũ. *Iac.* 5. 16. & 1. Tim 2. 1. vitæ Tho. in 2.2. q. 83 art.7.

a 1. Timo. 2. 1. Primo pro pastoribus animarũ orandũ est. hortatio, a Obsecro fieri orationes pro omnibus hominibus. Qua in oratione primùm petenda sunt, quę salutem animę complectuntur, deinde, quę corporis.

b Colos. 3

c 3. Thess. 4. 22 Idem facit Ro 30. 31. & 2 Cor. 1. 11 & Ep. 6. 10 & 2 Tho. ess. c 25.

d Act 12 5 Basil libr. moral. Reg. 56 c. 5. idẽ etiam affirma hom. 3. in II. Secũdo pro principibus.

e 1. Tim. 1. 2. vide Tert. in Apolog ca. 30. & ad Sca. c. 2. pro bonis, & pijs viris orandum.

f 1. Reg. 1. 4. & 22 13 14.

g Mat. 5. 44 Luc. 23. 2. Act. 7 6. & 1. Cor. 5 12. vide Th. 2. 2 q. 82. ar 6. Quartò pro hostibus nostris,

Quintò pro Eccl. hostibus. Aug. ep. 107. ad Vitalem ex D Cypr. de orat Do. & Cęle. pp. ep. 1. ca. ex quo hæc penè ad verbũ sumpta.

2 *Pro quibus præcipuè orandum sit.*

Debemus hoc autem precationis officium. primùm Pastoribus animarum tribuere, quod ad Apostolo eius exemplo monemur, scribit enim is ad *b* Colossenses, vt orent pro se, vt sibi Deus aperiat ostiũ sermonis, quod item facit ad *c* Thessalonicenses. Est pręterea in Actis Apostolorum; *d* Oratio fiebat ab Ecclesia sine intermissione, pro Petro. Cuius etiam officij a D. Basilio in libris de moribus admonemur: Pro ijs enim orandum esse, inquit qui præsunt verbo veritatis.

Secundo loco pro Principibus nos precari oportet, ex eiusdem *e* Apostoli sententia: quanto enim publico bono Principibus pijs, & iustis vtamur, nemo ignorat, itaq; rogandus est Deus, vt tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus præsint.

Extant *f* exempla sanctorum hominum, quibus monemur vt pro bonis etiam, pijsque deprecemur. Egent enim & illi precibus aliorum: quod diuinitus factum est, ne superbia efferantur, dum intelligunt se inferiorum suffragijs indigere.

3 *Pro inimicis nostris, & hostibus Ecclesiæ idem præstandum esse monstratur.*

Iussit præterea Dominus *g* precari pro persequentibus, & calumniantibus nos.

Illud etiam Sancti Augustini testimonio celebratum est, hãc esse cõsuetudinem acceptam ab Apostolis pro ijs, qui ab Ecclesia sunt alieni, preces, & vota faciendi, vt infidelibus donetur fides: vt idolorũ cultores ab impietatis errore liberentur, vt Iudæi, discussa animorum caligine, lucẽ veritatis accipiant: vt hæretici, redeuntes ad sanitatem Catholicæ doctrinæ præceptis erudiantur, vt Schismatici à qua desciuerunt sanctissimæ parentis Ecclesiæ communione, cũ ea iterũ verę charitatis modo iuncti copulentur. Quãtam autẽ vim habeãt preces, pro huiusmodi hominibus factę ex animo constat tam multis exemplis omnis hominum generis,

quos

quos quotidie *a* ereptos à potestate tenebrarũ trãsfert Deus in regnum filij dilectionis suę, *b* ex vasis irę, facit vasa misericordiæ, in quo plurimum valere piorum obsecrationẽ nemò, qui rectè sentiat, dubitare potest.

4 *Quomodo etiã ad mortuos extẽdi possit hoc beneficiũ*

Preces autem, quæ pro mortuis fiunt, vt ab igne Purgatorij liberẽtur ex Apostolorũ doctrina fluxerũt, qua de re satis dictũ est; cũ de sacrificio Missæ loqueremur

5 *Non prodest illis aliena oratio qui peccãt ad mortẽ.*

In ijs autem, qui *c* peccare dicuntur ad mortem, vix quicquam precibus votisque proficitur. Veruntamen est Christianæ charitatis, & precari pro illis, & lachrymis contendere, an ijs possint reddere placatum Deum.

6 *Quomodo execrationes, quæ in scripturis leguntur, sint accipiendæ.*

Execrationes verò sanctorum hominũ, quibus in impios vtuntur, ex patrum sententia cõstat esse, vel prædictiones eorũ, quę illis euentura sunt, vel adhibitas contra peccatum: vt saluis hominibus, peccati vis intereat.

7 *Qui sit vsus gratiarum actionis.*

In altera autem parte orationis, maximas Deo gratias agimus diuinis eius, immortalibusque beneficijs, quibus, semper affecit, & quotidie afficit humanum genus. Maximè autem fungimur hoc munere gratiarum actionis, sanctorum omnium causa, quo in officio singulares Deo laudes tribuimus, & eorum victorię, & triumphi, quem de omnibus, & internis, & externis hostibus eius benignitate, deportarunt.

8 *Inter eas gratulationes, quæ sanctorum hominum causa Deo exhibentur, quænam in Ecclesia primas partes obtineat.*

Huc pertinet prima illa pars Angelicæ Salutationis cum ea ad precandum vtimur: *d* Aue Maria gratia plena Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Nam Deum summis, & habendis laudibus, & gratijs agendis celebramus, quòd Sanctissimam Virginem omni celestium donorum munere cumulauit, ipsiq; Virgini singularem illam gratulamur fęlicitatem. Iure autem sancta Dei Ecclesia huic gratiarũ actioni preces etiam

& im-

a Col. 1. 12. *b* Ro. 9. 22. 23. pro mortuis S. Dion. Are. l. de Eccl. Hier. c. 5. Clem. ep. 1. & l. 8 cõstit. Apost. Tertul. de corona. & in exho. ad Cast l. & in lib de monog. Cyp epi. 66 & innumerab. alij. *c* 1 Io. 5. 16. vide Aug. li. 1. de serm Dom. in monte c. 22. & ca. si sacerdos, de pęn. d. 1. pro ijs qui peccant ad mortem. Execrationes sãctorum vide ps. 6. 11. & 78. 6. & 108. per totũ Isa 25 & alib. H. 9 10. quæ quo sint intelligendæ, vide Au. de ser. Do. in mont. li. 1. c. 3. sub fine & ser. 105. de tẽp. & Th. in 2. 2. qu. 83. am 8 ad 4. Gratiarum actionis maximè locus in honorib sanctorum, vide Au. sacrificia pro defũ.

& implorationem sanctissimę Dei matris adiūxit, quę piè atq; suppliciter ad eam cōfugeremus, vt nobis peccatoribus sua intercessione conciliaret Deum, bonaque tum ad hanc, tum ad ęternā vitam necessaria, impetraret. Ergo nos exules filij Euæ, qui hanc lacrymarū vallem incolimus assiduè misericordię matrem, ac fidelis populi aduocatam inuocare debemus: vt oret pro nobis peccatoribus, ab eaq; hac prece opem, & auxilium implorare, cuius & præstantissima merita apud Deum esse, & summam voluntatem iuuandi humanum genus, nemo nisi impiè, & nefariè dubitare potest.

Primas inter gratiarum actiones obtinet d· qua vide Iacobū in litur. Chr. item in litur. Aug. ser. 28. de sanctis. Amb. in 1. cap. Luc. Bern. ho. 3 in missus est, & Th. in opusc. 6. Luc. 1. 28. a Cur Eccles. salutationi angelicæ preces ad iūgat quam ab omni antiquitate inuocatam esse constat ex Ire. l. 5. c. 19 Athan. in Euang. de S. Dei para Aug. ser 2. de annun. Naz an. in or. de S. Cypr. Chr. in litur. & alijs. Deus inuocandus.

a Psalm. 49 15. Tres personæ inuocati debēt. Sancti inuocādi quod pluribus fuit explicatum in primo præcepto, vide patres quos ibi citauimus, & Tho. in ea. q. art. 4.

QVIS ORANDVS SIT.

CAP. VI.

SECTIO PRIMA.

1 *Ad quem dirigenda sit præcipuè oratio.*

Deum autem orandum esse, & eius nomen inuocandum, ipsa loquitur naturæ vis, insita in hominum mētibus: non solùm tradunt diuinæ litteræ, in quibus licet audire imperantem Deum; *a* inuoca me in die tribulationis: sed Dei nomine tres personas intelligi oportet.

2 *Sint ne etiam Sancti cū Christo regnātes inuocādi.*

Secūdo loco cōfugimus ad auxilia Sanctorum, qui in Cælo sunt: quib. etiā preces esse faciendas, ita certū est in Ecclesia Dei, vt pijs nulla de eo dubitatio possit accidere, quę res quia separatim suo loco est explicata: eò & Parochos, & cæteros transmittimus, sed vt tollatur omnis error imperitorū operę preciū erit docere fidelę populū, quid intersit inter hanc inuocādi rationem.

3 *Aliter Deum, & aliter Sanctos imploramus.*

Nō enim eodem modo Deū, & Sanctos eius imploramus. Nam precamur Deum, vt ipse vel bona det, vel liberet à malis: à Sanctis autem, quia gratiosi sunt apud Deū, petimus, vt nostri patrocinium suscipiant, vt nobis a Deo impetrent ea, quorum indigemus. Hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes

ad

ad Deum enim propriè dicimus: Miserere nobis, Audi nos: ad Sanctum; Ora pro nobis.

4 *Quomodo à Sanctis petere possumus, vt nostri mise-reantur?*

Quamquam licet etiam alia quadam ratione petere à Sanctis ipsis, vt nostri miserantur; sunt enim maximè misericordes, itaque possumus precari eos, vt conditionis nostræ miseria permoti, sua nos apud Deum gratia, ac deprecatione iuuent. Quo loco illud maximè cauendũ est omnibus, ne quod Dei proprium est, cui quam præterea tribuant: immò verò eum ad imaginẽ Sancti alicuiusquis Dominicam orationem pronunciat: ita tum sentiat, se ab illo petere, vt secum oret, sibique postulet ea, quæ Dominicæ orationis formula continentur, & sui denique sit interpres & deprecator ad Deum, nam eos, hoc fungi officio, *a* docuit Sanctus Ioannes Apostolus in Apocalypsi.

Sic Iob. 19. 21. & 33. 24 teste plo Augu. angeli vt misereã tur hominum rogantur. Quo affectu orat. dominica ad imaginem sancti alicuius sit recitanda.

a Apoc. 8. 3 4.

DE PRÆPARATIONE ADHIBENDA, CAP. VII.

SECTIO PRIMA.

1 *Quibus maximè virtutibus animus ad orationem sit præparandus.*

Est in diuinis litteris *b* Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum Tentat enim Deum is, qui cum bene orat, malè agit, & cum loquatur cũ Deo, à precibus animus eius aberrat. Quare cũ tanti intersit, quo quisque animo Deo preces faciat, tradent Parochi vias precationum pijs auditoribus. Primus igitur gradus ad orationem erit, verè humilis, ac demissus animus, scelerum quoque recognitio quibus sceleribus intelligat, qui ad Deum accedit, se nõ modò dignum non esse, qui quicquam impetret a Deo, sed, qui ne in eius quidẽ conspectum veniat oraturus. Huius præparationis sæpissimè faciunt mẽtionẽ diuinæ litteræ, quę & illud loquuntur: *c* Respexit in Orationẽ humilium, & non spreuit preces eorum: Item; *d* Oratio humi-

b Eccles. 18. 23. Tentare Deum quid sit vide Th. in 2. 2. q 97 art. 7. Primum requiritur, vt sit humilis oratio.

c Ps. 101. 18.
d Eccl. 35. 21.

humiliatis se nubes penetrabit. Sed occurrent Pastoribus eruditis *a* loci innumerabiles, qui in eam sententiã conueniant: quamobrem plurium non necessaria commemoratione supersedemus, tantùm verò, quæ aliás attigimus, ne in hac quidem parte, quia sunt apposita ad hanc rationem, duo illa exempla prætermittemus. *b* Publicanus est ille notissimus, qui longè cõsistens oculos humo tollere non audebat. *c* Est etiam mulier illa peccatrix, quę dolore permota, lacrymis pedes Christi Domini perfudit, vtraque, quantum afferat orationi pondus humilitas Christiana: declarauit.

a Iud 9 16 psa 17 18 & 33 1. & Isa. 57.5. & 66.2.

b Luc.18.13.37

c Luc.7.37. vide aliud de Achab. 3 Reg. 21 27.28.

Secundò orationem preparat dolor commissorum peccatorum. Tertiò, Abstinendum cædibus, & violentia.

Sequitur angor quidam in recordatione delictorum, vel saltem aliquis doloris sensus ob eam causam, quòd dolere non possimus: quorum vtrumque vel certé alterum nisi à pęnitente adhibeatur, venia impetrari non potest.

2 *Quæ potissimùm scelera volenti cum fructu orare sint cauenda.*

Sed quia sunt quædam scelera, quę maximè obstant, quò minus in precatione Deus postulationi nostrę cõcedat, vt cędes, & illata vis: manus abstinendæ sunt ab hac crudelitate, & violẽtia de quo facinore sic Isaię ore loquitur Deus: *d* Cũ extenderitis manus vestras, auertã oculos meos à vobis: & cum multiplicaueritis orationẽ nõ exaudiam: manus* enim vestræ sanguine plenę sũt.

d Isa.1.15. vide plura apud eũdem prophetã c.59 2.2 9

* Hanc vocem 8 M S. non habent Hiero. & Hebr. sed additum est à Græ. & Chald. exẽpl. Quartò ira fugienda.

Fugienda est ira, ac dissidium: quę magnopere etiam impediunt, ne preces audiãtur, de quibus est illud Apostoli. *e* Volo viros orare in omni loco leuãtes puras manus sine ira, & disceptatione.

e 2. Tim. 2.6. Iniuriarum ad sit obliuio.

Videndum est preterea, ne nos implacabiles cuiquã præbeamus in iniuria; nam sic affecti Deũ precibus adducere non poterimus, vt nobis ignoscat. *f* Cum enim stabitis, inquit ipse, ad orandum, dimittite, si quid habetis, & *g* si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.

f Mar 11.25.

g Mat.6 15. Ec 28 7. Sextò, Misericordiæ affectus inducẽdus.

Cauendum quoque est, ne duri simus, & in humani egentibus, nam in eiusmodi homines illud dictum est: *h* Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur

Quid

Quid dicemus de superbia? quę quantopere Deum offendat, testis est illa vox: *a* Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

a pro. 21. 15. Septimò, Superbia euellenda.

Quid de contemptione diuinorum oraculorum? in quā extat illud Salomonis: Qui declinat aures suas, ne audiat legē, oratio eius erit execrabilis. Quo tamē loco non excluditur deprecatiò factę iniuriæ, non cædis, non iracundiæ, nō illiberalitatis in pauperes, nō superbiæ, non despicientiæ diuinę orationis, non denique reliquorum scelerum, si ignoscendi venia petantur.

3 *De fide in Deum, qua adorationem necessaria censetur.*

Est verò ad hanc quoque pręparationem animi, fides necessaria: quę si desit, neq; de summi Patris omnipotentia, neque de illius misericordia, vnde tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio: quemadmodū docuit ipse Christus Dominus: *b* Omnia, inquit, quæcunque petieritis in oratione, credētes accipietis. De huiusmodi fide scribit Sanctus Augustinus de verbis Domini. Si fides deficit, oratio perijt. Caput igitur est ad ritè orandum, quod iam dictum est, vt fide firmi, ac fixi simus. quod Apostolus ex cōtrario ostendit: *c* Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? itaque credamus oportet, vt & orare possimus, & ne nos fides ipsa deficiat, qua salutariter oramus; fides enim est, quę preces fundit: preces faciūt, omni dubitatione sublata stabilis, ac firma sit fides. *d* In hāc sētentiam S. Ignatius hortabatur eos, qui ad Deum adirēt oraturi. Noli dubio esse animo in oratione. Beatus est, qui non dubitauerit. Quare ad impetrandū, quod velimus a Deo, maximū pondus affert fides, & certa spes impetrandi, quod monet Sanctus Iacobus, *e* postulet fide, nihil hæsitans.

b Iacob. 4. 6. 1. pet. 5. 5. pro. 3. 34. Octauo, cōtemptus verbi diuini corrigēdi pro. 28. 9. Fiducia adhibenda.

c Mat. 21. 22. S. Aug. ser 36. de verb. Domini.

d Rom. 10 14. S. Ignatius ep. 10. ad Heronē.

e Iacob. 1 6. vnde fiducia excitetur.

4 *Quæ nos ad fidem impetrandi ea, quæ in oratione petimus, inducere possunt.*

Multa sunt, quibus nos conficere oportet in hoc officio precationis. Est ipsa Dei in nos perfecta voluntas, ac benignitas, cum iubet nos, se *f* patrem appellare, vt eius nos esse filios intelligamus. Et propè infinitus numerus eorum, qui Deum exorauerunt, est summus

f Matt. 24 9.

ille

illc deprecator, qui nobis semper præsto est Christus Dominus, de quo sic est apud S. Ioã: a Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christũ iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Item Paulus Apostolus b Christus Iesus, qui mortuus est, immò qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiã interpellat pronobis, itẽ ad Timothęum: c Vnus enim Deus: vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, tum ad Hæbreos; d Vnde debuit per omnia fratribus assimiliari, vt misericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum Quare etsi nos indigni sumus, qui impetremus, tamen optimi dignitate interpretis, & deprecatoris Iesu Christi sperare, & magnopere confidere debemus, nobis omnia, quę per illum ritè petierimus, cõcessurum Deum.

Christus pro nobis orat.
a 1. Ioan 1. 2.
b Rom. 8 34.
c 1. Rom. 2. 5.
d Hebr. 2. 17.
Christus noster mediator.

5 *Spiritus sanctus nostrarum orationum auctor est.*

Denique nostræ auctor est precationis Spiritus sanctus; quo duce preces nostras audiri necesse est, e Accepimus enim Spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus: Abba pater f qui quidem spiritus infirmitatem, qui inscitiam nostram adiuuat in hoc orandi munere: imò verò g inquit, Ipse postulat, pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

e Roman. 8. 15. Gal. 4 5.
f Rom. 8. 26.
g Ibid.

6 *Quomodo in fide iuuari ad impetranda Dei beneficia debeamus.*

Quod si qui titubant interdũ, nec satis se esse firmos in fide sentiunt, vtantur illa voce Apostolorum: h Domine adauge nobis fidem: & cæci illius i Adiuua incredulitatem meam. Sed tum maximè, & fide, & spe vigentes, omnia à Deo optata consequemur, cum ad ipsius Dei legem, ac voluntatem, omnem mentem, actionem, & orationem nostram conformabimus. k Si manseritis enim, inquit, in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis, quanquam ad hanc impetrandi à Deo omnia facultatem, in primis necessaria est, vt antea diximus, obliuio iniuriarum, & beneuolentia, ac benefica voluntas in proximos.

Quomodo imbecillitas fidei erigenda.
h Luc. 17. 5.
i Mar. 9 28 nõ est autẽ cæcus qui hoc dicit, sed pater pueri à dæmonio vexati, quẽ christus spumantẽ expulit.
k Ioan. 15 7. Bona intentio et ã necessaria, & cõformitas voluntatis nost ę cum diuina.

QVÆ

QVÆ RATIO IN ORANDO REQVIRATVR CAP. VIII.

SECTIO PRIMA.

1 *De optima orandi oratione docendum esse populum, & quid sit orare spiritu, & veritate.*

Maximè autem refert, quomodo sacris precibus vtamur, nam etsi precatio bonum est salutare, tamen nisi rectè adhibeatur; minimè prodest: quod *a* enim petimus, sæpè nō assequimur, vt Sanctus, inquit Iacobus ob eam causam, quia malè petimus. Ergo docebūt Parochi fidelē populum, quæ sit optima ratio bene petēdi; ac priuatim, ac publicè orādi; quæ præcepta Christianę orationis tradita sunt, ex Christi Domini disciplina.

Est igitur orandum in spiritu, & veritate, *b* nam cęlestis Pater tales quærit, qui adorēt eum in spiritu, & veritate, orat autem eo modo, qui intimum; ac flagrans animi studium adhibet; à qua spirituali precandi ratione vocalem non excludimus: veruntamen principatū iure tribuendum docuimus illi, quæ à vehemēti animo proficiscitur; obsecration; quam Deus; cui patent occultæ hominum cogitationes; audit, etiam si ore non proferantur, Audiuit *c* Annę, eius, quę mater fuit *d* Samuelis, intimas preces: de qua illud legimus *e* flentem orasse, & tantùm labia mouentem. Orauit hoc modo Dauid: inquit enim: *f* Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea. Hiusmodi exempla in diuinis libris passim legentibus occurrent.

2 *Quis vsus vocalis orationis præcipuus:*

Habet autem vocalis oratio propriam vtilitatem, & necessitatem: nam incendit animi studium, & religionē orantis inflammat; quod ad Probam S. Augūst. scripsit hoc modo: Nonnunquam verbis, & alijs signis ad augendum desiderium sanctū, nos ipsos ácrius excitamus. Cogimur interdum vehementi animi cupiditate, & pietate, verbis afferre sentētiam nam: exultante animo lętitia, par etiam est linguā exultare; & *g* decet nos

Oratio nisi rectè fiat nō prodest:

a Iac. 4 3. Primo.

b Ioan. 4. 23. de adoratione in spiritu, & veritate septemdecimo libr. scripsit. D. Cyrillus Alexandrinus, qui nuper latinitate donati in luce prodierunt. Duplex orandi ratio, mentalis, & vocalis, quarū mētalis est potior, de hac autem sectione vide. Tho. 2. 2. qu. art. 12.

c Deut. 31. 21. & 3 Reg. 2. 3. & 16. 7. Iob 21. 12.

d 1 Reg. 1. 16. 17.

e ibid. 13 Ps. 16

f 8. Aug. ep. 121 cap. 9.

Quomodo ex redundantia cordis; os loquatur vide Ps. 15. 9.

g Ioel. 14 3.

verè cumulatum illud sacrificium facere, & animæ, & corporis, quem Apostolorum orandi morem fuisse, ex *a* Act.s,& ex *b* Apostolo multis locis cognoscimus.

3 *Vocis officium perinde in priuata oratione, ac publica necessarium est.*

Sed quoniam duplex precandi ratio est priuata, & publica: priuatæ orationis pronunciatione vtimur, vt intimum studium, ac pietatem adiuuet: in publica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem instituta est, certis, statisque temporibus linguæ officio super sederi nullo modo potest.

4 *Soli Christiani in spiritu orant, & longas orationes non debent refugere.*

Hanc verò in spiritu orandi consuedudinem propriã Christianorum hominum, infideles minimè colunt de quibus ita licet Christum Dominum loquẽtem audire: *c* Orantes nolite multum loqui, sicut Ethnici * faciunt: putant enim quòd in multi loquio suo exaudiãtur, nolite ergo assimilari eis: scit enim Pater vester, quid opus sit vobis antequam petatis eum.

Cum autem prohibeat loquacitatem: longas tamen preces, quæ à vehemẽti, ac diuturno animi studio proficiscantur, tãtum abest, vt reijciat, vt etiam suo exemplo nos ad eam rationem cohortetur: qui *d* non modò noctes precatione consumpsit, sed *e* ter eundem sermonem repetijt. Tantum igitur statuendum est, inani verborum sono minimè exorari Deum.

5 *Orationes Hypocritarum reijcit Dominus.*

Nec verò ex animo orant hipocritæ, à quorum nos cõsuetudine deterret Christus Dominus in hãc sententiam: *f* Cum oratis, non eritis, sicut hypocritæ, qui amãt in synagogis, & in angulis platearum stantes, orare, vt videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cũ oraueris, intra in cubiculum tuum, & *g* clauso ostio, * ora Patrem tuũ in abscondito: & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. * Cubiculũ, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri potest: quod nõ satis est ingredi, sed prǣterea occludi oportet, ne quid erumpat, vel influat in animas ex-

a Act 4.25 26. & 10 9 10. & 11 18. & 12.5 & 16 25.26.
b 1. Cor. 14 15. 16 & Eph. 5 & Col 3.16. Quomodo in publica oratione necessaria sit vocalis oratio. docet Th. vbi supra
c Matt. 6.7. Quomodo lõgas orationes producere liceat declarat. Aug. ep. 121 ad probam 1.10 c. & in c.q art 13.
* Verbum faciunt non est in textu sed M.S. & Hie habent.
d Luc. 6.14.
e Mat 26.41.42
f Matt 6.5 6
g Sicut Helisæus fecit 4. Reg. 4.33.
* M S Hier. G ç & Syr. exemp ad. dunt, tuo.
* Græ. ca. 2 & Syr exempl addunt in manifest. Quid sit intra cubiculũ orare.

xtrinsecus, quo precationis integritas violari possit: um enim cæiestis Pater, a qui omnium mentes, & occultas cogitationes maximè perspicit, orantis postulationi concedit. a Isa. 9. 15.

Si diutius, quod postulamus differtur, non ab hoc pietatis exercitio cessandum est. Assiduè orandum vide Au. ep. 21. cap. 1. & Th ead. q. a. 14.

Requirit præterea oratio assiduitatem: quę quantā vim habeat, b iudicis illius exéplo Dei filius ostēdit: qui ū nec timeret Deū, nec hominé reuereretur, victus assiduitate, ac diligētia viduæ, eius postulationi cōcessit. taque assiduè Deo preces faciendæ sunt: nec imitandi lli, qui semel, aut iterum orantes, nisi, quod petunt, impetrarint, in oratione defatigantur: nulla enim officij huius lassitudo esse debet: c quod nos Christi Domini, & d Apostoli docet auctoritas, quod si interdū in eo voūtas defecerit, precib. a Deo, petamus perseuerādi vim. b Luc. 18. 1. 3. c Luc. 18. 2. d 2. Th. 15.

Christus, si quid a cælesti Patre postulare velimus, illud in suo nomine postulandum iussit.

Vult etiam Dei filius orationem nostram ad Patrem uo nomine peruenire: quæ eius merito, & gratia deprecatoris id pondus assequitur, vt à cęlesti Patre audiatur: est enim eius illa vox apud S. Ioannem: e Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis: Vsque modò non petistis quicquam n nomine meo: Petite, & accipietis, vt gaudium vestrū it plenum: & iterum: f Quodcunque petieritis Patrem n nomine meo, hoc faciam. Orandus pater celestis per christum. e Ioa. 16. 23 14. f Ioan. 14. 18.

Imitandus sanctorum feruor in orando.

Feruor Sanctorum in oratione imitandus, & petitioni gratiarum actio adiungenda. Gratiarum actio precationis iungenda.

Imitemur ardens sanctorum hominū studium, quod n orando adhibebant. Gratiarum autem actionem um precatione iungamus, Apostolorum exemplo: ui hanc consuetudinem perpetuò seruauerunt: quemdmodum apud g Apostolum licet videre. g 1. Cor. 14. 18. & Eph. 5. 19. 9. 10 & 1. Tim. 2. 1

Vt feruens, & efficax sit oratio, ieiunium adhibendum, & eleemosyna est.

Ieiunium verò, & elemosynam ad orationem adhibeamus. Ieiunium b certè maximè est cum oratione ociatum, nā, qui cibo, & potu sunt onusti, horū mens h Tob. 12. 8. Aug. in Psa. 42. & lib. de perfe. iust. ep. 17. Leo serm. 1. de ieiu. in sept. i. mens. Pet. Chrys. in ser. 43. Bern. in sent. 11.

Ee op-

oppressa est sic, vt neq; Deum intueri, neq; quid sibi velit oratio cogitare possint. Sequitur eleemosyna, quæ magnam, & ipsa cum oratione societatem habet, quis enim, cui facultas sit benignè faciẽdi ei, qui aliena misericordia viuat, nec opituletur proximo, & fratri suo, se charitate præditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expers sit charitatis, Dei auxilium implorabit; nisi tum peccati veniam precatur, simul & à Deo suppliciter postulat charitatem? Quare diuinitus factum est, vt saluti hominum, triplici hoc remedio subueniretur, cum enim peccando, vel offendamus Deum, vel proximos violemus, vel nos ipsos lædamus: sacris precibus placatum reddimus Deum; eleemosyna redimimus hominum offensiones: ieiunio proprias vitæ sordes eluimus. Et quamquam singula prosint ad omnium scelerum genera, tamen propriè singulis ijs peccatis, quæ diximus, apposita, & accommodata sunt.

Oratione, ieiunio, & eleemosyna placanda est ira diuina. Vide Tho. in 1. q. 108 art. 3, ad 1. & 4.

Orationem Dominicam explicant, Ter. in c. de ora. Cyp. ser. de ora. Do. Cyr Hier. Cat. 5. myst. hom. de or Dom. Hier. Theop. Euth. in ca. 6. Matth. Ambros. l. 4. de sac. ca. 4 Augu. ep. 21. ad Probã c. 11. & de ser. Dom. in monte l. 1 c. 6. 7. 2. & 9 Car. col 9 c 18. 19 20. 21. Tho. in opusc. & 82. & 83. art. & alij.

DE ORATIONIS DOMINICÆ PROOEMIO CAP. IX.

Pater noster qui es in cœlis.

SECTIO PRIMA.

1 *Cur in huius precationis initio Christus Patris nomen, potiùs quàm Domini, aut Iudicis nos vsurpare voluerit*

Procemium orationis Dominicæ quem sit secundum.

CVm hæc formula Christianæ precationis, à Iesu Christo tradita, eam habeat vim, vt antequam ad preces, postulationesque veniamus, certis verbis loco procemij nobis vtendum sit, quibus piè ad Deum accedentes, fidẽtius etiam id facere possimus, Parochi officium est, illa distinctè, dilucidèq; declarare, vt alacrior pius populus ad preces adeat, seq; cũ Patre Deo acturum intelligat. Procemium autẽ, si spectes verba, breuissimum est; si res æstimes, grauissimũ, mysteriorũque plenissimũ. Ac prima quidẽ vox, qua Dei iussu & institutione vtimur in hac precatione, est Pater; Nã etsi Saluator noster diuinam hanc orationẽ prætexere

poutic

potuit aliquo verbo, quod plus maiestatis haberet, exẽpli causa, creatoris, aut Domini: tamen hæc omisit, quę timorem simul nobis afferre possent: illud autem adhibuit quod orantibus, & aliquid à Deo petentibus amorem, fiduciamque conciliat, quid enim iucũdius est Patris nomine; quod indulgentiam sonat, & charitatem.

2 *Quæ sit prima ratio ob quam homines Deum meritò Patrem hic appellent.*

Quibus autem rationibus Patris nomen Deo cõueniat, suppeditabit facultas docendi fidelem populum ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. Nam cum Deus creauerit hominem ad imaginem suam, nec illam cæteris animantibus impertiuerit, ex hoc singulari munere, quo hominem ornauit, iure omnium hominum, nec fidelium modò, sed etiam infidelium Pater, *a* in diuinis scripturis appellatur.

3 *Quæ sit altera ratio, ob quam Deus Pater hominum dicatur.*

A gubernatione verò sumere poterit argumentum, quòd prospiciendo, & consulendo vtilitati hominum præcipuo quodam curæ, & prouidentiæ modo nobis præstet patriam charitatem. Sed vt in huius explicatione argumẽti, paternam Dei de hominibus curam meliùs agnoscat, de custodia Angelorum, in quorum tutela sunt homines, aliquid dicendum videtur.

4 *Dei prouidentia illud negotium Angelis datum est, vt custodiant humanum genus.*

Est enim Dei prouidentia datum hoc negotium Angelis, vt custodiant humanũ genus, singulisque hominibus præsto sint, ne grauius aliquod detrimentum accipiant. Nam, vt parentes, si infesta, & periculosa via filijs iter faciendum sit, custodes adhibent, & periculorũ adiutores: sic cęlestis parens in hoc itinere, quo ad cęlestem patriam contendimus, singulis nobis proposuit Angelos, quorum ope, ac diligẽtia tecti, furtim paratos ab hostibus laqueos vitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus; ijsque ducibus rectum iter teneremus: ne obiectus aliquis error à fallaci aduersario, nos de via posset deducere, quæ ducit in cœlum.

Cur in Dominica oratione Primũ verbum sit Pater vide L ser. 6. de nat. Dom. post sup. cit. Quomodo autem Deus dicatur pater creaturarum, vide Th. in 1. p. q. 33 art. 1. per creationem Deus omnium est Pater. Deuter. 2. 6. Isai 61. 16.

a Mala. 1. 6. & in nouo testamento passim. Per gubernationem patrem se et ã agit Deũ. Matt. 6. 26. 28. 32 & 7. 11. & 23. 9. Pater homini Angelos ad tutelam, adiunxerit. Singulis hominibus datum esse Angelum custodem scriptura apertè demonstrat. Genes. 48. 16. Tob 5. 21. Psal. 90. 11. & Matt. 18. 10. Act. 12. 15. Heb. 1. 14.

5 *Quibus argumentis clarè intelligamus magnitudinem vtilitatis, quæ ad homines ex custodia Angelorum redeat.*

Vtilitas custodiæ Angelorū.

a Gen. 16. 8. 9. & 9. 10. 11. 12. 13. Et 17. & 22. 11. 12. & 24. 7. & 28. 12. etsi sæpissimè.

Quam verò habeat vtilitatem hæc de hominibus Dei cura, ac prouidētia singularis, cuius munus, & administratio mandata est Angelis, quorum inter Deū, & homines media est, & interiecta natura: patet exemplis, quorū copiam suppeditāt diuinæ litteræ, quæ testantur sæpè Dei benignitate factū esse, *a* vt inspectātibus hominib. Angeli mirabiles res efficerēt: quib. moneremur innumerabilia eius generis, quæ sub oculos non cadere, à custodibus nostrę salutis Angelis effici vtiliter, ac salubriter *b* Raphael Angelus Tobię comes, & dux itineris diuinitus adiunctus illū duxit, & reduxit, incolumē, *c* cui, & adiumēto fuit, ne ab immani pisce deuoraretur, & quāta esset in eius piscis iecore, felle, & corde vis, demostrauit. *d* Ille dęmoniū expulit, eiusq; impedita, & colligata potestate, ne Tobię noceret, effecit. Ille *e* verū, & legitimū matrimonij iusū, & vsū adolescētē edocuit. Ille *f* Tobiæ patri oculis capto, lumina restituit.

b Tob. 5. 20. & per totū librū.
c Tob. 2. 63.
d Ibid. 8.
e Tob. 6. 2. 8
f Tob. 6. 17. 18
Tob. 12. 7. 8. 15.
Act. 0. 11. 7. 8. 9. 10. 11.

6 *De Angelo per quē diuus Petr. è carcere liberatus est.*

Quanta per Angelum Deus D. Petro beneficia contulerit vid. item act. 5. 19. 20. & 27. 23. & 24. Conditi Angeli ad hominum tutelā: plura de Angelorum creatione sunt explicata in primo symboli artic.

Angelus item ille principis Apostolorum liberator, vberem præbebit materiam ad erudiendum pium gregem de admirabili fructu curæ, custodięque Angelorum, cum demonstrabunt Parochi Angelum carceris tenebras illustrārem, & Petrū tacto eius latere ex somno excitatem, soluentem catenas, dirumpentē vincula, monentē vt surgeret, seque sumptis caligis, & reliquo vestitu sequeretur, cum docebunt ab eodem Angelo Petrum per custodias liberè eductū è carcere, & aperta denique ianua in tuto collocatum.

Deus quantumuis offensus, nunquam hominum obliuiscitur, quanta quæ sit illius in nos misericordia, ac prouidētia, vide Gen. 6. 23. 14. & 1. 2. & 8.

Huius generis exemplorum, quemadmodū diximus, referta est sanctarum litterarum historia; quibus intelligimus, quanta sit vis beneficiorum, quę confert in homines Deus, Angelis interpretibus, & internūtijs, nec solūm certa aliqua, & priuata de remissis, sed à primo ortu nostræ curę prępositis & singulorum hominū salutis præsidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiā illa vtilitas consequetur, vt audientium mētes erigātur,

& ad

& ad agnoscendam, ac venerandam Dei paternam de se curam, ac prouidentiam excitentur.

7 *Qua praeterea ratione agnoscant homines fideles paternam Dei de hominibus curam.*

Exod. 6.2.3 4. & 9 26 Nu 20. 8.10 Deu.4.29. & 5.10.& sic sępe, Gen.3 6.

Commēdabit autem hoc loco Parochus & in primis prędicabit diuitias benignitatis Dei erga genus humanum, quem cùm a primo *a* parente nostri generis, & peccati, vsque ad hanc diem offenderimus flagitijs, ac sceleribus innumerabilibus: retinet tamen in nos caritatem, neque praecipuam illam de nobis curam deponit. Quem si quis existimat hominum obliuisci, amens est, & in Deum iacit indignissimā contumeliam: Irascitur Israeli Deus propter eius gentis blasphemiam, quę se arbitrabatur cælesti ope desertam esse. Est enim in Exodo: Tentauerunt Dominum, dicētes: est ne *b* Deus in nobis, an non? & apud Ezechielem succenset eidem populo Deus, quod dixerat: *c* Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus Deus terrā. Ergo fideles his auctoritatibus, a nefaria illa opinione deterrendi sunt, fieri posse, vt Deum capiat hominum obliuio. In quam sententiam audire licet conquerentem de Deo apud Isaiam Israeliticum populum: contraque Deum stultā eius querimoniam benigna similitudine refellentem. Et enim ibi: *d* Dixit Sion, Dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus est mei: Cui Deus, Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? & si illa ob ita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te.

a Conferatus hæc cum 19 sect art.1.symboli, & cum 2 sect.7.c.1. Dec.

b Exo. 17.7.

c Ezec. 8.12. vide item ps 9 73 8.9.& Ps.1.3.& 12. integros, 1o 22.13.14. & Eccl. 5.

d Is.49.14.15.16

8 *Exemplo primi parentis Dei in nos benignitas demonstratur.*

Primorum parentum loculēto exemplo declaratur Deum nullo vnquam tempore homini deesse. Exēplum iustæ in peccatores indignationis.

Quibus locis quamquam id liquidò confirmatur: tamen vt fideli populo penitus persuadeatur, nullū posse tempus accidere, quò deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patrię caritatis officia; Parochi clarissimo primorum hominū exemplo comprobabunt, quos post neglectum, violatumque Dei iussum, cùm acerbiùs accusatos, & horribili illa sententia condemnatos audis: *e* Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, spinas,

e Gen.3.17.18

& tribulos germinabit tibi,& comedes herbas terræ,*a* cū vides è Paradiso expulsos, & vt omnis reditus spes adimeretur, cum in aditu Paradisi collocatum legis Cherubim, flammeum tenentem, & versatilem gladium,cum ab vlciscente suam iniuriam Deo illos intimis, & externis molestijs conflictatos intelligis, an non actum de homine putes?an non credas non modò diuino illum auxilio nudatum, sed etiam cuius iniuriæ propositum? verum tamen in tantis diuinæ iræ, & vltionis iudicijs oborta est lux quædam Dei in eos charitatis *b* Facit enim,inquit,Dominus Deus Adæ,& vxori eius tunicas pelliceas,& induit eos:quod maximum fuit argumentum hominibus nullo vnquam tempore defuturum Deum.

Ibid. 23.

Exemplum diuinæ in homines etiā peccātes benignitatis.

b Gen. 3. 21.

9 *Nullis quantumuis magnis hominum sceleribus Dei benignitatem exhauriri posse probat.*

Huius etiā sententiæ vim. Non exhauriri DEI amorem vlla hominum iniuria,Dauid expressit illis verbis. *c* Numquid continebit Deus in ira misericordias suas? Hanc Abacuc Deum affatus exposuit, dū inquit: *d* Cū iratus fueris,misericordiæ recordaberis. *e* Hāc sic Micheas aperuit. *f* Quis Deus similis tui?qui aufers iniquitatem, & * transfers peccatum reliquiarū hæreditatis tuæ:non immittet vltra furorem suum,quoniam volēs misericordiam est. Omnino res ita se habet,cum perditos nos maximè,& Dei præsidio spoliatos arbitramur, tum maximè pro immensa sua bonitate nos quærit, & curat Deus: sustinet enim in ira gladium iustitiæ, nec cessat effundere inexhaustos misericordiæ thesauros.

c Ps. 76, vide itē versus præcedantes & Tob. 3 22

d Abacuc. 3. 2.

e Mich 7. 18.

* Textus habet transis sed Biblia Reg. habent transfers.

Tertiò per redēptionem. Deus est hominum parens.

10 *Quæ sit tertia ratio, qua Patriæ charitatis beneficium in genus humanū Deus cumulatè ostendit.*

Magnam igitur vim habent ad declarandā precipuā Dei rationem in amādo, tuendoque hominum genere creatio,& gubernatio. Sed tamen illud opus redimendi hominem, sic eminet inter duo superiora, vt beneficentissimus Deus, parēsque noster summā in nos benignitatem,*g* tertio hoc beneficio cumulatā illustrarit. Quare tradet spiritualibus filijs Parochus, & assiduè corū auribus inculcabit,hāc præstātissimā Dei erga nos charita-

f Vide Io. 3 16. 17 & 10 14. 5. & 15. 1 30. Ro. 51. 7. 8 Gal 44. & 1. 10. 4. 9. 10.

g Ioan. 1. 12, 13. Baptismus redemptionis nostræ est pignus. Tit. 3. 5.

ritatem, vt intelligant, se quia redempti sunt, mirabilem in modũ Dei filios euasisse; *a* Dedit enim inquit: Io: eis potestatẽ, filios Dei fieri, & ex Deo nati sũt. Quamobrem Baptismus, quod primum redẽptionis pignus, & monumentũ habemus *b* sacramẽtũ regenerationis dicitur, inde enim nascimur Dei filij. Nã inquit ipse Dominus: *c* Quod natum est ex spiritu, spiritus est, & oportet vos nasci denuò: Itẽ Petr. Apost. Renati nõ ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei viui.

a Io. 3. 6. 7.

b 1. Pet. 1. 22.

Per gratiã Dei innumerum filiorum Dei adoptamur.

c Ro. 8 15. Gal. 4. 5. 2. Tim. 1. 7.

11 *Singulari Dei beneficio per redemptionem filij Dei effecti sumus.*

Huius pondere redemptionis, & spiritum sanctum accepimus, & Dei gratia dignati sumus. Quo munere filij Dei adoptamur, quemadmodũ ad Romanos scripsit Apost. Paulus: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater. Cuius vim, & efficaciam adoptionis explanat S. Ioan. ad hunc modum: *d* Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur, & simus.

Non tantum ex secundis rebus. Verum etiam ex calamitatib. immissis me i ẽdam esse Patris cælestis benignitatem.

d Iob 2 25.

12 *Quid Christiani filij Dei iam effecti post tot accepta paternæ charitatis officia, vicissim patri præstare debeant.*

His expositis, admonendus est fidelis populus, quid ipse vicissim debeat amãtissimo Patri Deo, vt intelligat quem amorem, ac pietatem, quã obedientiam, ac venerationem creatori, gubernatori, ac redemptori præstare, qua spe, ac fiducia illũ inuocare oporteat. Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendãque sententię peruersitatem eorum, si qui tãtummodo secundas res, & prosperum vitæ cursum argumento esse existimant, Deum conseruare nobis amorẽ suum, rebus autem aduersis, & calamitatibus, tum à Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos animi, & prorsus abalienatæ a nobis diuinæ voluntatis demostrandum erit, cum *e* tangit nos manus Domini, minimè id hostiliter fecere Dominũ, *f* verũ percutiendo sanare, & plagã à Deo venientem esse medicinam. Castigat enim peccantes, vt ea disciplina meliores faciat, & præsenti animaduersione re-

e Deuter. 33. 35.

Quo fine adhibetur castigatio.

f Psl. 88. 34 35.

dimat ab exitio sempiterno. Nam, *a* visitat quidem *in* virga iniquitates nostras & in verberibus peccata nostra, misericordiam autem suam non auferet à nobis. Quare monendi sunt fideles, vt in huiusmodi castigatione patriam Dei charitatem agnoscãt, & illud apud patientissimũ Iob, & in memoria, & in ore habeãt: *b* ipse vulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabunt. Vt illud vsurpent, quod sub persona populi Israelitici scripsit Hieremias. *c* Castigasti me, & eruditus sũ quasi iuuenculus indomitus, conuerte me, & cõuertar quia tu Dominus Deus: Vt Tobiæ exemplum sibi proponant, qui cum in illa plaga cęcitatis paternam Dei manũ cædenté sensisset, clamauit: *d* Benedico te Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu saluasti me.

a Iob. 18. vide etiam ibi versus præcedentes, & sub sequentes.
b Hier. 31. 17.
c Tob. 11. 17. de eundem c. 11. 5 6. 7. 8. 11. 12.
d 1. Reg. 2. 6 & Iob. 13. 15. & Sap. 16. 13.

13 *Deum nunquam nostri oblitum esse fidelibus inculcandum.*

In quo maximè cauendum est fidelibus, ne etiam, si quouis incõmodo affecti, quauis calamitate afflicti sint Deũ id ignorare existiment: ait enim ipse: Capillus de capite vestro non peribit: immò verò se ipsi illo diuini oraculi solatio cõsolētur, quod in Apocalypsi dictũ est: *e* Ego quos amo, arguo, & castigo: cõquiescãt in Apostoli cohortatione ad Hebręos: *f* Fili mi noli negligere disciplinã Domini, neq: fatigeris, dùm ab eo argueris: quem enim diligit Dominus, castigat. Flagellat autem omnem filium, quem recipit, quòd si extra disciplinam estis, * adulterini estis, & non filij: Patres quidē carnis nostræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos: num multò magis obtēperabimus Patri spirituũ, & viuemus?

Deus clarè omnium afflictiones intuetur.
e Luc. 22. 18.
f Apoc. 3 19.
* Latina B b'ia nostra, & M. S. vulgata habēt adulteri: sed græca legunt quæ auctor sequi, & interpretari hac voce adulterini maluit Christiani propriè. Deum suum, Patrem appellant nostrum: primum vt donum adoptionis, quę beneficio Christi fidelib. centigit, ab omnibus agnoscatur.
g Mat. 13. 8. 9.

Noster.

14 *Cur Deum pluralitatis vocabulo nostrum Patrem hìc appellare iubeamur.*

Cum Patrem inuocamus singuli, & nostrum appellamus, docemur, ex dono, ac iure diuinę adoptionis cõsequi necessariò, vt fratres sint fideles omnes, & interse fraternè amare debeant: Omnes enim, inquit, vos fratres estis: Vnus est enim Pater vester, qui in cœlis est. Quare etiã in epist. fideles omnes *g* Apostoli fratres appellant. Ex quo itē cõficitur illa consecutio necessaria,

tria, vt eadem adoptione Dei non solùm inter se fideles vniuersi fraterna necessitudine coniungantur, sed quia homo est vnigenitus Dei filius, fratres etiam eius, & nominentur, & sint. Nam in epistola ad Hebræos, cum de filio Dei loqueretur scripsit Apostolus: *a* Non confunditur fratre eos vocare, dicens: *b* Nunciabo nomen tuum: fratribus meis, quod tantò ante Dauid de Christo Domino prædixerat. Ipse verò etiam Christus, sic apud Euangelistam loquitur, ad mulieres: *c* Itē nunciate fratribus meis, vt eant in Galilęam, ibi me videbunt. Quod tum ab eo dictum esse constat, cum iam excitatus à mortuis immortalitatem consecutus esset, ne quis existimet fraternam hanc cognationem, eius resurrectione, & in cęlum ascensu dissolutam esse. Tantum enim abest, vt hanc coniunctionem, & charitatem Christi resurrectio diremerit: *d* vt ex illa maiestatis, & gloriæ sede, tum, cum de omnibus omnis memorię hominibus iudicabit, *e* fidelium minimos ab eo fratrum nomine appellandos acceperimus.

a Rom.1.13. & 12.1. & 1. Cor. 4.1.10.& 2.

Christum christiani propter humanitatem fratrem habēt.

b Heb.2.l.31.32.

c Matt. 28. 30. Sic Ioan.20.17.

Fraterna cum Christo cognatio eius resurrectione, non est dissoluta.

d Matt. 25.31.

Ibi.49. quomodo Christiani sunt Christi cohæredes.

e Roman. 8.17. Col.18.

15 *Qua ratione inter Christi fratres fideles censeātur.*

Qui autem fieri potest, vt Christi fratres non simus cuius *f* cohæredes dicimur? Est enim, *g* primogenitus ipse *h* constitutus hæres vniuersorum: nos verò secundo loco geniti, cohęredes eius pro modo cælestium donorum, pro ratione charitatis, qua præbuerimus nos ministros, & *i* coauditores Spiritus sancti: quo auctore ad virtutum, salutaresque actiones impellimur, & incendimur, vt eius freti gratia, in certamen salutis fortiter descendamus: quo sapienter, constanterque confecto, *k* decursoq; huius vitæ spatio, iustum coronę præmiū, capimus à cælesti parente, omnibus, qui eundem cursū tenuerint, constitutū: *l* Nō enim vt ait Apostolus, iniustus est Deus, vt obliscatur operis nostri, & dilectionis.

f Hebr.1.2.

g 1.Cor.3.9. græce habetur. Id est cooperatores.

h 1.Cor.9.15.

i Hebr.6.10.

K. Chrys. hom. 14. op. Imp. in Mat. Deus libēter audit Christianum pro alijs etiam orantem.

17 *Quomodo alij pro alijs orare, & omnes inuicem fratres existimare debeamus.*

Quam verò hanc ex animo vocem, noster, proferre debeamus, Sācti Chrysostomi sententia delaratur: qui Deum inquit libenter Christianum audire, non solum pro se, sed pro altero deprecantem: quod pro se orare naturæ

l Christiani nō debent se alijs præferre alij.

naturę est,pro altero gratiæ:pro se necessitas cogit,pro altero fraterna charitas hortatur,quibus illa subiunxit: Iucundior est Deo oratio, quàm fraterna charitas commendat,quàm ea quam necessitas rei pronunciat. In hac tanta materia salutaris orationis, monere, & hortari debet Parochus omnes, omnis ætatis, generis, ordinis, vt communis huius fraternæ necessitudinis memores comiter, & modestè se gerant, neque se alijs, alij præferant insolentiùs. Nam etsi in Ecclesia Dei diuersi sunt officiorum gradus:tamen illa varietas graduum, & munerum fraternæ coniunctionis necessitudinem minimè tollit, *a* quemadmodum in hominis corpore varius vsus,& functio diuersa membrorum nihil agit,quamobrem hęc,vel illa corporis pars,membri munus,& nomen amittat.

a Eph. 4. 7. Mutuam fraternitatem.

16 *Quibus de causis Christiani sint tanta necessitudinis coniunctione copulati.*

Christiani verbis, & factis diligant. Diuersi hominum in Ecclesia Dei gradus non tollunt fraternæ necessitudinis nexum. Deus vnus, & idem est, diuitum, & inopum conditor Sap. 6. 8. & 7. 6. & a 10. 4. 21. Mal. 1. 2. 5. & nobilitas spiritualis omnium Christianorum vna est.

Propone tibi eum,qui regia sit potestate:an is igitur, si fidelis,est,frater nō est omnium, qui Christianæ fidei communione continentur? Maximè:quid ita? quia non est Deus alius is,ex quo diuites,& reges nati sūt,ab eo à quo pauperes, & qui in regum potestate sunt, extiterunt:sed vnus Deus,& parēs,& Dominus omniū. Itaque vna spiritualis ortus omniū nobilitas, vna dignitas vnus splēdor generis: cū omnes *b* ex eodem spiritu,ex eodem fidei Sacramento nati sumus filij Dei,& eiusdē hęreditatis cohæredes. Nec verò alium Christū Deum habent copiosi,& potētes homines,alium tenuiores,& infimi:non alijs Sacramentis sunt initiati,nec aliam hæreditatem regni cęlestis expectant. Fratres sumus omnes:& vt inquit Apostolus ad Ephesios,*c* Mēbra sumus corporis Christi,de carne eius,& de ossibus eius. Quod idē in Epist. ad Galatas significat Apostolus: *d* Omnes filij Dei estis per fidem in Christo Iesu:quicūque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Iudæus, neque Græcus: non est seruus,neq; liber: non masculus, neq; fęmina: Omnes enim vos vnum estis in Christo Iesu. Hęc autem accuratè versanda res est Pastoribus animarū,& scienter illis in hac sententia com-

b Ioan. 3. 5. & Ro. 6. 3. 4. Col. 2. 12.
c Eph. 5. 30.
d Gal. 3. 26. Vide item 10. 17. 21. 12. 2. Act. 4. 23. 1. Cor. 12. 27. Col. 3. 21.

mo-

morandum: est enim accommodatus locus non minus ad confirmandos,& excitandos inopes,& abiectos homines, quàm ad coercendam, comprimendamque arrogantiam locupletium, atque potentium. Cui hominum incōmodo vti mederetur vrgebat Apostolus fraternè hanc charitatem,& inculcabat fidelium auribus.

Locis supra citatis, & alibi passim.

17 *Quid Christianus, vbi exordium precationis, illud, Pater noster, pronunciabit, meditari debeat.*

Cùm igitur has Deo preces facturus es Christiane, memineris, te tanquam filium ad patrem Deum accedere. Itaq; cum prçcationem ordiris,& illud, Pater noster, pronuncias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit: qui non vt seruum ad dominum adire inuitum, ac timidum; sed vt ad patrem filium voluntarium, securumq; confugere iusserit. Qua in memoria,& cogitatione quo vicissim studio,& pietate tibi orandum sit, considera: Danda enim tibi est opera, te vt talem prçbeas, qualem esse deceat Dei filiū, idest, vt oratio,& actiones tuæ indignę nō sint *a* diuino genere, quo te dignari voluit beneficentissimus Deus. Ad hanc officij rationē cohortatur nos Apostolus, cum ait *b* Estote ergo imitatores Dei, sicut Filij carissimi: vt verè de nobis dici possit, quod ipse Apostolus scripsit ad Thess. *c* Omnes vos filij lucis estis, & filij diei.

a Act. 17.23.

b ...

c 1. Thes. 5.

Qui es in cœlis.

18 *Cum Deus sit vbique præsens, quomodo domiciliū suum peculiariter in cœlo habere dicatur.*

Constat inter omnes, qui rectè de Deo sētiūt, vbiq; locorum,& gentium esse Deū, quod non ita intelligendū est quasi ipse distributus in partes, vna parte locum vnū, alia aliū occupet, ac tueatur. Nā Deus spiritus est omnis expers diuisionis. Quis enim audeat Deū, tāquā in vestigio positū, loci alicuius finibus circūscribere, cū ipse de se dicat: *d* Nunquid non cęlum, & terram ego impleo? Quod rursum sic accipiendum est, Deū cęlum, ac terrā, quæq; cęlo, ac terra cōprehensa sunt, vi sua ac virtute complecti, non autem ipsum vllo loco cōtineri. Adest enim omnibus rebus Deus, vel creās ipsas, vel cōseruans creata, nulla regione, nullis finibus, vel circū-scriptus,

Quomodo Deus sit vbiq; Deus est totus vbiq,& totus in singulis mundi partibus. vide Th. in 1. p. q. 8. ar. 2. Augu. li. 1. Confess. c. 3.

d Hiero. 23. 24.

Deus est in rebus omnibus. Act. 17. 28 Greg. in Ezech. ho. 8. Th. ca. q. ar. 1.

scriptus, vel ita definitus, quò minus, & naturam, & potestatem suam præsens vbique constituat. Quod B. Dauid expressit illis verbis; *a* si ascendero in cælum, tu illic es, Verùm etsi præsens adsit Deus in locis, & rebus omnibus, nullis vt diximus, terminis definitus, tamen in diuinis scripturis sæpè dicitur habere domicilium suum in cælo, quòd ideò factum videmus, quòd cæli, quos suscipimus, sunt nobilissima mundi pars, iidemque manent incorupti, præstantes, vi, magnitudine, ac pulchritudine cæteris corporibus, certisque, ac stabilibus motibus præditi. Ergo, vt excitarent hominum animos Deus ad contemplandam infinitam suam potestatem, ac maiestatem, *b* quę maximè elucet in opere cælorum, se in diuinis Scripturis habitare dicit in cælis, sæpè etiam, quod res est, declarat nullam esse mundi partem, quæ non præsenti Dei natura, ac potestate comprehensa sit.

a Psal. 138. 8. Amos 9. 2. Deus in diuinis Scripturis in cælo sæpè esse dicitur vt ps 24. & 10. 4. & 113. 3. Deus in cælo cur esse dicatur.

b Psal. 18. 2.

19 *Quid fidelibus meditandum exhibeat illa particula.* Qui es in cęlis,

Quamquam in hac cogitatione cælestis domicilij diuinę maiestatis, fideles non solùm communis omnium parentis imaginem sibi proponent: sed etiam in cœlo regnantis Dei, vt oraturi meminerint mentem, animumq; referendum esse ad cælum, quantumq; spei, ac fiduciæ afferr eis Patris nomen, tantum Christianę humilitatis, ac pietatis adiungat præstans illa natura, ac diuina maiestas Patris nostri, qui es in cælis. Quæ verba præfinium etiam orantibus, quid petendum sit: Omnis enim postulatio nostra, quæ ad huius vitæ vsum, ac necessitatem pertineat; nisi cum cælestibus sit coniuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, inanis est, & indigna Christiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione precationis, & admonitionem illam Apostoli auctoritate comprobabunt; *c* Si consurrexistis * cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

A patre cęlesti cœlestia duntaxat bona aut quę his coniuncta sunt expetanda.

c Colos. 3. 1. 2. * in vno M S. Græco & Syr. ex impl. non est enim.

DE

DE PRIMA PETITIONE ORATIONIS DOMINICÆ.

Cap. X. Sanctificetur nomen tuum.

SECTIO PRIMA.

1 Cur à nominis diuini sanctificatione nostra desideria exordiamur.

QVid à Deo petendum, quove ordine id agendum sit, Magister ipse, ac Dominus omniũ docuit, & imperauit. Nam cum studij, & desiderij nostri nuncia sit, & interpres oratio, tũ rectè, & ratione petimus, cũ postulationũ ordo sequitur ordinẽ rerum expetẽdarũ. Monet autẽ nos vera charitas, totum vt animũ, ac studium conferamus in Deum: qui quoniã solus est in se summum bonũ, iure est præcipuo quodã, ac singulari amore diligendus. Nec verò ex animo, & vnicè potest amari Deus, nisi rebus omnibus ac naturis eius honor, & gloria præponatur. Bona enim, & nostra, & aliena, & omnino omnia, quęcũq; boni vocabulo nominãtur, ab illo profecta sũmo ipsi bono cedũt. Quare vt ordine procederet oratio, Saluator petitionẽ hanc de sũmo bono principẽ, & caput cõstituit petitionũ reliquarũ, docẽs nos prius quã ea, quę nobis, aut proximo cuiq; opus sint postulemus quę propria sũt Dei glorię, petere debere, ipsiq; Deo studiũ, & desideriũ eius rei nostrũ exponere Quo facto manebimus in officio charitatis, qua ducemur, & plũs Deum, quã nos ipsos diligere, & primùm petere, quę Deo cupiamus: deinde, quæ nobis optemus.

Petitionum ordo sequi debet ordinẽ rerũ expetẽdarũ. Th. in 2. 2. q. 83 art. Deus est in se ipso summũ bonum Augu. lib. 11. de Trin. c. 2. & Th. in 1. p. q. 6 art. 2. & cõ. l. 1 Cõc Gen. c. 41. & 74. Dei honor interpretandũ ante omnia etiam quęrẽdus. Cur ipso ãte omnia petendum est. Quod propriè ad Dei gloriã pertinet. Desiderantur, & petuntur, ea quibus quis caret. Deo nihil addi, potest quia est immutabilis Mat. 5. 6 v. d. Th. in 1. p. q 9. art. Nihil petimus Deo intrinsecus accedere, quod antea nõ habuerit, sed exterius aliquid fieri quo eius gloria innotescat ad hominum vtilitatem optamus.

1 Cum diuina natura nulla re augeri, aut carere possit, cur necesse fuerit sanctificationem nominis Dei hic postulare.

Et quoniam desiderium, & petitio sunt earum rerũ, quib. caremus: (nec verò Deo, idest eius naturę fieri accessio potest, aut augeri vlla re diuina substãtia, quę inexplicabilem in modum est omni perfectione cumulata) intelligẽdũ est, extra hęc esse, quæ à Deo ipsi Deo peti-

petimus, & ad æternam eius gloriam pertinere: cupimus enim & petimus, vt Dei nomen notius sit gentibus, vt eius regnum amplificetur: vt plures quotidie obediant diuino numini: quæ tria, Nomen, Regnum, Obedientia, non in illo sunt intimo Dei bono, sed assumuntur extrinsecùs.

3 *Quomodo intelligenda sit hac prima petitio nota hac petitione, Christus nos Deo Patri offerre.*

Verba illa sicut in cęlo, & in terra, ad tres primas petitiones referri posse docent Chry. hom. 14 Epis. imp. in Matt. Quid sibi velit prima petitio.

Verùm vt hæ petitiones, quam vim habeant, & quid valeant, planiùs intelligatur, Pastoris erũt partes, monere fidelem populum verba illa, Sicut in cœlo, & in terra, ad singulas referri posse singularum primarum postulationem, vt Santificetur nomen tuum, sicut in cęlo, & in terra, item, Adueniat regnum tuum, sicut in cœlo, & in terra: similiter, Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra. Cum autem petimus; vt santificetur nomen Dei, id sentimus, vt augeatur sanctitas, & gloria diuini nominis. Quo loco Parochus animaduertet, ac docebit pios auditores, nõ id dicere Saluatorem, vt eodem modo sanctificetur in terra, quo & in cœlo, id est, vt amplitudine terrestris sanctificatio cœlestem exęquet; hoc enim fieri nullo pacto potest: sed vt ex charitate, ex intimo animi studio id agatur.

4 *Quomodo Dei nomen per se sanctum, santificari à nobis possit.*

a pf. 110. 10. & 137.3 *b* Luc. 1.44. & 19.2.& 20.7. & 1.per.2.9 Iof 24.26.& 1Reg 2 2. De nomen cum per se sanctum sit, quomodo illud sãctificari petimus Beati omnes Deum perpetuò laudant. If. 13.5.& Apo. 4.8.

Etsi verissimum illud est sicuti est, diuinum nomen per se sanctificatione non egere: cum *a* sanctũ, & terribile sit, quemadmodum ipse Deus suapte natura *b* sanctus est, neque ei vlla sanctitas, qua ab omni ęternitate præditus nõ fuerit, possit accedere: tamen, quod in terris lõgè minori honore afficitur, quàm par est, nonnũquã etiã maledictis, & nefarijs vocib. violatur, propterea cupimus, ac petimus, vt laudibus, honore, gloria celebretur ad exẽplũ laudũ, honoris, & glorię, quę illi in cęlo tribuuntur, id est, vt sic honor, & cultus in mẽte, in animo, in ore versetur, vt omni veneratione, & intima, & externa prosequamur, omni celebritate excelsũ, purum, & gloriosum Deum ad imitationem supernorum, & cęlestium ciuium complectamur. Vt enim cælites

summa

summa confessione, gloria, & predicatione efferunt Deum; sic precamur, vt idem cōtingat orbi terrarum, vt omnes gentes Deū cognoscant, colant, & venerentur: nulli plane mortales reperiantur, qui non, & suscipiant Christianam religionem, & se totos Deo dicātes, credāt ex eo omnē sanctitatis fontem existere, neque quicquam esse purum, aut sanctum, quod non à sanctitate diuini nominis oriatur.

Aug. in 2.2. de ciu. Dei c. 30.

5 *Quomodo fieri possit, vt Dei nomen in infidelibus sanctum esse possit.*

Testatur enim Apostolus *a* mundatam esse Ecclesiā in lauacro aquæ in verbo vitæ. Significat autem verbū vitæ, *b* nomen Patris, & Filij, & Spiritus sancti, in quo baptizamur, & sanctificamur. Itaque quoniam nulla cuiusquam expiatio, nulla munditia, & integritas esse potest, super quo non sit inuocatum diuinum nomen, cupimus, & petimus à Deo, vt omne hominum genus, relictis impurę infidelitatis tenebris, ac radijs diuini luminis illustratū, huius vim nominis agnoscat, sic vt in eo veram quærat sanctitatē, & in nomine Sāctę, & indiuiduæ Trinitatis, Baptismi Sacramentū suscipiēs, ipsius Dei dextera, perfectam vim sanctitatis cōsequatur.

a Ephes. 5. 26. *b* Matt. 2. 10. Vide plura in 2. p. de sacr. bapt. Secundò specia tim petitur vt infideles per fidem, & fidei sacramenta Deo se adiungant.

6 *Qua ratione Dei nomen in peccatoribus sanctificari possit.*

Pertinet verò optatum, & postulatio nostra non minus etiam ad eos, qui flagitijs, & sceleribus cōtaminati, puram baptismi integritatē, & *c* innocētię stolā amisere: quare factū est, vt in illis miserrimis suā iterū sedē impurissimus spiritus collocarit. Optamus igitur, & precamur à Deo, vt in ipsis etiam sanctificetur nomē eius *d* vt ad cor, & sanctitatem redeuntes, Sacramēto pęnitentiæ redimant pristinam sanctitatem: seque ipsos purum ac sāctum Deo templū, ac domicilium prębeant.

Tertiò petitur vt Christiani in vita relapsi resipiscant. *c* Mat. 22. 12. *d* Isa 46. Quartò petitur vt gratię suæ lumine corda tenebricosa perfundat.

7 *Quomodo omnes homines in se sanctificare Dei nomen poterunt.*

Oramus denique, lumē vt suum Deus præferat omniū mētibus: quo videre possint, *e* Omne datū optimū & omne donum perfectum, descedens a Patre luminū ad nos diuinitus esse delatum: quo temperātiam, iusti-

e Luc 1. 17 Omnia bona cum anima, tum externa Deo referri debent accepta.

tiam, vitam, salutem, omnia denique animi, corporis externa, vitalia, ac salutaria bona illi accepta referant, à quo quemadmodum prædicat Ecclesia, bona cuncta procedant: si quid luce sua sol, si quid reliqua sydera motu, & cursu prosunt hominum generi: si circumfuso hoc alimur spiritu: si terra frugum, & fructuum, vbertate vitam substinet omnium: si opera magistratuum quiete, ac tranquillitate fruimur, & hæc, huius generis bona innumerabilia nobis suppeditat immensa Dei benignitas. Quin etiam, quas Philosophi secundas causas appellãt, interpretari debemus, mirabiliter effectas quasdam, & ad vsum nostrum accommodatas Dei manus, quibus nobis sua bona distribuit, ac longè, latèque diffundit.

8 *Quomodo maximè per agnitionem, & venerationem Ecclesiæ Catholicæ Dei nomen sanctificetur.*

Quod autem maximè rem continet in hac petitione illud est, vt omnes agnoscant, ac venerẽtur sanctissimã Iesu Christi sponsam, & parentem nostram Ecclesiam; in qua vna est *a* fons ille amplissimus, atque perpetuus ad eluẽdas, & expiandas omniũ peccatorũ sordes, vnde bauriũtur vniuersa salutis, & sãctitatis sacramẽta: quibus quasi cęlestibus quibusdã fistulis, in nos à Deo ille sanctitatis ros, & liquor effunditur: ad quam solam, & ad eos, quos suo sinu, & gremio complexa est, pertinet diuini illius imploratio nominis, *b* quod vnum sub cęlo datum est hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

9 *Qua ratione nomẽ Dei à Christianis hodie polluatur.*

Verùm Parochi maximè hunc locum vrgere debebunt, boni esse filij nõ solùm Patrem Deum orare verbis, sed re etiã, & actione conari, vt eluceat in ipso sãctificatio diuini nominis. Vtinam non essent, qui cum orationẽ hanc Dei nominis sanctificationem assiduè postulent, factis quantũ in ipsis est illud violant, atque contaminant: quorum culpa interdum ipsi etiam Deo maledicitur, in quos dictum est ab Apostolo, *c* Nomen Dei per vos blasphematur inter gentes. Et apud Ezechielem legimus: *d* Ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meũ; cum dicere,

a Orat. Dom. 5 post Pasch. Secundæ causæ sunt diuinę potentiæ instrumenta. Vide Th. in 1. p. q 103. art. 5. & 6 vide sess. 10. 20. primi articuli symboli. Quintò operatur vt Catholica Ecclesia ab hominibus agnoscatur. Zach. 13 1. Eze. 36. 25. Eccle. prerogatiuæ. Ad solam Eccles. pertinet diuini nominis imploratio vide Aug. 184. de temp. & Greg. l. 34. moral c. 6

b Action 4. 12. Quid prima petitione maximè meditãdũ. De christianis qui factis nomen Dei polluunt, & vilius eficiunt Quod eju 6 seq. petitio etiam per tractatur.

c Rom. 2. 24.

d Ezec. 36. c. 6. vide Item Is. 5 & Tit. 1. 16.

ceretur de eis, populus Domini iste est, & de terra eius egressi sunt. Qualis enim est vita, & vt sunt eorum mores, qui religionem profitētur: sic de religione ipsa, deq; eius auctore religionis multitudo imperita iudicare solet. Quare, qui viuunt ex Christiana religione, quam susceperunt, & ad eius regulam, orationem, & actiones dirigunt suas, magnā facultatem præbent alijs, laudandi nomen cœlestis parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipse has partes imposuit Dominus, vt illustribus virtutis actionibus excitemus homines ad laudem, & prædicationem diuini nominis: ad quos loquitur in hunc modum apud Euangelistam; *a* Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est. Et princeps Apost. *b* Conuersationem vestram inter gentes habentes bonam, vt ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum.

Quomodo ex fidelium sanctitate populi ad laudandum Deum excitantur vide Deu. 4. 36 8.

Virtutibus sūt excitandi homines ad Dei nominis sanctificationem.

a Matt. 5. 17. Matt. 4. 21. Luc. c. 8. 16. *b* 1. pet. 2. 12. & 3. 16. 17.

DE SECVNDA PETITIONE

Cap. XI. Adueniat regnum tuum

SECTIO PRIMA

Coniunctum est huius petitionis argumentum cum vltimo symboli articulo.

1 *Regni prædicatio in scripturis quàm sæpè cōmēdata.*

REgnū cęleste, quod altera hac petitione postulamus eiusmodi est, vt eò referatur, ac terminetur omnis Euangelij prædicatio, nam, & inde exorsus est ad pænitentiam cohortari S. Io. Bapt. dum, *c* Pœnitentiam, inquit, agite: * appropinquabit enim regnum cęlorum. Nec aliunde fecit initium suæ prædicationis, *d* Saluator humani generis: & in illo salutari sermone *e* quo beatitudinis vias discipulis in monte monstrauit, tanquam proposito orationis argumento principium duxit à regno cœlorum: nam *f* Beati, inquit, pau peres spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Quin etiam eum retinere cupientibus, attullit illam causam necessariæ profectionis; *g* Et alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum

c Matt. 3. 2. Mat. 1. 4. Luc. 3. 3. * M.S. 4 Reg. Greg. & Syr. exemp. legunt appropinquabat. *d* Matt. 4. 17. Mar. 1. 36. *e* Mat. 5. & 6. & 7. per totum. *f* Mar. 5. 5. Luc. 6. 20. *g* Luc. 4. 45.

a Mat. 10. 7. Hoc idem a postea regnũ prædicare iussit Apostolos; & illi, qui se ire ad sepeliẽdum patrẽ suum velle dixerut, respondit, b Tu vade, annuncia regnum Dei. Cum verò resurrexisset à mortuis, per illos quadraginta dies quibus apparauit Apostolis, c loquebatur de regno Dei Quare Parochi hunc secundæ postulationis locum, diligentissimè tractabunt, vt fideles auditores, quanta sit in hac petitione vis, ac necessitas intelligant.

b Luc. 1. 9. 69.

c Act. 13.

2 *Quid hac secunda petitio comprehendat.*

Matt. 6. 35.

Qnomodo omnia quę ad spiritualem, & corporalẽ vitam pertinent Deus suo regno prouideat declarat sub parabola vineæ Isa 5. 1. 2 Hier. 2. 21. & Matt. 21. 33.

Primum autem ipsis ad rem scienter, subtiliterque explicandam magnam facultatem dabit ea cogitatio: quòd etsi hæc petitio coniuncta sit cum reliquis omnibus, eam tamen separatim etiam adhiberi iusserit à cæteris, vt quod petimus, summo studio quęramus, inquit enim: Quęrite primùm regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijciẽtur vobis. Et quidem tanta vis, & copia cælestium munerũ hac postulatione continetur, vt omnia complectatur, quę ad corporeã, & spiritualẽ vitam tuẽdam sint necessaria, quem autem Regio nomine dignum dicemus, cum ea curæ non sint, quæ regni salutem contineant? quod si sunt homines de regni sui incolumitate solliciti; quantanam regnum omniũ cura, & prouidentia tueri credendum est, & vitam, & salutem hominum? Hac igitur regni Dei petitione cõprehẽsa sunt omnia, quibuscunq; in hac peregrinatione, vel exilio potius indigemus quę concessurum se Deus benignè pollicetur nam statim illa subiunxit: d hæc omnia adijcientur vobis. Quibus omninò declarauit, se eum esse regem, qui generi hominum copiosè omnia, largèque suppeditat: in cuius infinitę benignitatis cogitatione infixus Dauid cecinit: e Dominus regit me, & nihil mihi deerit.

d Ma. 6. 3. Deus rex est ditissimus valens omnia necessaria nobis pręstare.

e Ps. 22.

f Matt. 6. 21.

Quàm calamitosa sit pręsentis vitæ conditio. Quod pluribus etiam declarabitur duabus postremis petitionibus. Cæterum de huius vitæ.

3 *Quid his faciendum sit, qui huius petitionis fructum consequi cupiunt.*

Verùm minimè satis est, vehementer petere Dei regnum, nisi ad petitionem nostrã adhibeamus omnia, tamquã instrumenta, quibus illud quæritur, & inuenitur, nam, & quinque fatuę virgines studiosè illę quidẽ petierunt ad hunc modum: f Domine, Domine, aperi

no-

nobis, veruntamen, quòd illius postulationis præsidio nō haberent, exclusę sunt, nec iniuria: est enim illa Dei ore pronunciata sententia. Non omnis, qui dicit mihi Domine, Domine intrabit in regnum cælorum.

4 *Quibus rationibus regni Dei desideriū hominibus sit excitandum.*

Quamobrem haurient animarum curatores Sacerdotes ex vberrimis diuinarum litterarum fontibus ea, quę fidelibus desiderium, studiumque commoueant regni cælorum, quæ calamitosam statum nostri conditionem illis ob oculos ponant, quę sic eos afficiant, vt respicientes, & colligentes se, in memoriam redeant summæ beatitudinis, & inexplicabilium bonorum, quibus redundat ęterna parentis Dei domus. *a* Exules enim sumus, & planè eius loci incolæ, *b* in quo habitant dęmones: quorum odium in nos nulla ratione mitigari potest; nam sunt infestissimi, & implacabiles in genus humanum. Quod domestica, *c* intestinaque prælia, quę inter se corpus, & anima, caro, & spiritus assiduè gerūt; quibus perpetuò timendum est, ne concidamus, timendum autem? immò statim conciderennus, nisi propugnaculo diuinæ dexterę defenderemur. Quam vim miseriarum cum sentiret Apost. *d* Infelix, inquit, ego homo, quis liberabit de corpore mortis huius.

5 *Quanta sit hominis miseria per aliarum rerum cum homine collationem demonstratur.*

Hęc infelicitas nostri generis, quamquam per se cognoscitur tamē ex cōtentione reliquarum naturarū, & creatarum reiū faciliùs intelligi potest: in illis siue rationis, siue etiam sensus expertibus, rarò fieri videmus, vt aliqua natura à proprijs actionibus, a sensu, vel motu insito declinet, vt à proposito, & constituto fine deflectat. Hoc apparet in bestijs agrestibus natantibus volucribus, vt res declaratione non egeat. Quod si cœlum suspexeris, nō ne verissimū id esse intelligis quod a Dauid dictū est? *e* In ęternū Domine, verbū tuū permanet in cęlo Nēpe illud cōtinenti motu, & perpetua cōuersione fertur, vt ne minimū quidē à prefinita diuinitus lege discedat. Si terrā, & reliquā vniuersitatē conside-

miseria potissimum agunt ex libris sacris Iob & Ecclesiastes, & Tobias, præter quos sic iubet etiā nos peculiares sacrę Scripturæ locos parochus adhibebit Gen. 3. 19. & 7. 1. & 19. per totum, & 47. 9. & 2. Reg. 14. & 1. Par. 3. 29. 14. 5. 9. & 10. 1. 4. 12. 101. 15. & 108. 23. & 43. 4. Sap. 2. 5. 6. Ecc. 14. 18 & 26 31. & 18. 8. & 40. 6. & 41. Isai 40 & innumerabiles.

a Omnes Patres se exules hospites, & peregrini esse cōfessi sunt. Heb. 11. 13.

b Dæmones sic in terris agere indicat Paul. Ephes 6. 12. d.

prælia carnis, spiritus. Matt. 26. 42. Ro. 7. 18. 19 20. Ga. 5. 17.

c Roman 7. 24.

Omnes res creatę insitam sibi a Deo vim retinent.

e psal. 143 6. 7. *d* ps. 118 89. Terra Hominis.

quanta sit rebus agendis inconstantia. Inconstantiæ humanę, & miseriarũ quotidianarum causæ.

res facilè videas, aut nulla exigua ex parte deficere. At miserrimum hominum genus sæpissimè labitur: ratò quę rectè sunt cogitata, persequitur: plerùmque susceptas bonas actiones abijcit, atque contemnit: quæ modò placuerat optima sententia, subitò displicet: & illa reiecta ad turpia consilia, sibique perniciosa dilabitur.

6 *Quæ sit omnium miseriarum causa potissima.*

a Prou. 1. 5. Isa. 6. 15. & 66. 4. Hie. 7. 13. & 35. 15. Chrys. in Ps. 18 & in 4. c. Is. & Hom. 62. ad pop. Antio. 69. & in ser. de vanitate, & breuitate vitæ, & alibi Aug. l. 20. Conf. ca. 28. & 31. & l. 2. de ciuit. c. 14. & c. 22. can. 22.

b Luc. 15. 8. 19.

Quęnam igitur est huius constantiæ, miserięq; causa? Cõtemptio planè diuini afflatus, *a* claudimus enim aures Dei monitis: oculos tollere nolumus ad ea, quæ nobis lumina diuinitus præferũtur, nec cęlestẽ Patrem salutariter præcipientẽ audimus. Quare huc incũbendũ erit Parochis, vt & miserias oculis subijciant fidelis populi, & cõmemorent causas miseriarum, & remediorum vim ostendant, quorum omnium illis facultas non deerit, cõparata ex sãctissimis viris Ioan. Chrys. & Au. maximè verò ex ijs, quæ in symboli expositione posuimus: nã, illis cognitis, quis erit è facinorosorũ hominũ numero, quin adiumẽto Dei gratię pręeuntis Euãgelico illo *b* prodigi filij exẽplo conetur exurgere, & erigere se, atq; in cælestis regis, Patrisque conspectũ venire?

7 *Quidnam Dei regnum sacris in litteris designet.*

Dei regnũ primò generalem in res vniuersas potestatem, & prouidentiã ecuram significat.

His explicatis, quæ sit fidelium fructuosa petitio, aperiẽt, quid sit quod his verbis à Deo postulemus, pręsertim cum vocabulum regni Dei multa significet: quorũ declaratio, & ad reliquam scripturæ intelligentiã non erit inutilis, & est ad huius loci cognitionẽ necessaria.

Communis igitur quædam regni Dei significatio, quæ frequens est in diuinis litteris, est non solùm eius potestatis, quam habet in omnem hominem, rerumque vniuersitatem, sed etiam prouidẽtiæ, qua cuncta, regit, & moderatur *c* In manu enim eius, inquit Propheta, sunt fines terrę. Quibus finibus etiam intelligũtur, quę occulta sunt, & abdita in intimis terræ, ac rerũ omniũ partibus. In hanc sententiam Mardochæus loquebatur illis verbis: *d* Domine Deus, rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita: & non est qui tuæ possit resistere voluntati. Dominus omnium tu es: nec est qui resistat maiestati tuæ.

c Psal. 94. 4.

d Est. 3. 9. 1.

8 Chri

8 *Christi regnum in pios quale.*

Item Dei regno declaratur precipua illa, ac singularis prodidētiæ ratio, qua Deus pios, & sanctos homines tuetur, & curat, de qua pia, & eximia quadam Dei cura, dictū est illud à Dauide *a* Dominus regit me & nihil mihi deerit, tū ab Isaia: *b* Dominus rex noster ipse saluabit nos. In qua Dei regia potestate, etsi precipua ratione sunt in hac vita ij, quos diximus, pij ac sācti homines: tamē *c* monuit Pilatum ipse Christus Dominus, regnum suum non esse ex hoc mundo, hoc est minimè ex hoc mundo, qui, & conditus est, & interiturus ortum habere, nam eo, quem diximus, modo dominātur Imperatores, Reges, Respublicę, Duces, omnesque ij, qui vel expetiti, ac delecti ab hominibus, præsunt ciuitatibus, atq; prouincijs: vel per vim, & iniuriam dominatum occupauerunt. Christus autem Dominus *d* cōstitutus est rex à Deo, vt ait Propheta, cuius regnū ex Apostoli sententia iustitia est, inquit enim: *e* Regnum Dei est iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto.

Secundò peculiarem illa beneficentiam qua pios gubernat, & diligit denotat.

a Psa. 22.
b Isa. 33. 10.
c Ioan. 18.

Quomodo regnum Christi non sit, ex hoc mundo.

d Psal. 2. 6.
e Rom. 14. 17.

9 *Qua ratione Christus in suis regnet fidelibus.*

Regnat autem in nobis Christus Dominus, per virtutes intimas, fidem, spem, caritatem: quibus virtutibus regni quodammodo partes efficimur, & Deo peculiari quadam ratione subiecti, ad eius cultum, ac venerationem cōsecramur: vt, quemadmodum dixit Apostolus. *f* Viuo autem, iam non ego, viuit verò in me Christus: ita nobis dicere liceat: Regno ego, iam non ego: regnat verò in me Christus. Id autem regnum iustitia dicitur, quia Christi Domini iustitia constitutū est. Ac de hoc regno sic loquitur apud S. Luc. Dominus. Regnum Dei intra vos est: Nam etsi Iesus Christus per fidē regnat in omnibus, qui gremio, ac sinu sanctissimè matris Ecclesiæ continētur, pręcipuo tamen modo regit eos, qui præstanti fide, spe, & charitate præditi, se tanquam pura quædam, & viua membra Deo præbuerunt: & in his regnum Dei gratiæ esse dicitur.

Quomodo Christus in fidelibus suis regnet.

f Gal. 2. 20.

Quomodo regnū Dei sit iustitia.

Luc. 17. 21.

In quibus precipuè regnet Christus. Tertiò gloriam, & maiestatem designat quam Deus in cœlo obtinet.

10 *De regno gloriæ Christi Domini nostri.*

Est verò etiam Dei gloriæ regnū illud, de quo Christum Dominum apud S. Matthęum loquētē audimus

a Mat. 25. 14. *a* Venite benedicti patris mei, possidete paratū vobis regnum à constitutione mundi. Quod idem ab eo regnum, apud S. Lucam, latro admirabiliter, sua scelera

b Luc. 3. 34. recognoscens expetabat, in hunc modum: *b* Domine memento mei, cum veneris in regnum tuum. Sanctus etiam Ioannes meminit huius regni *c* Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu * nō potest, introire in regnum Dei. Meminit item Apostolus ad Ephesios: *d* Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei. Eodem *e* pertinēt aliquæ similitudines Christi Domini loquentis de regno cęlorum.

c Ioan. 3. 5.
* M.S. & Aug. hic addunt, Sanctæ.
d Ephe. 5. 5. M.S. & Grę. exēp. legunt qui est idolorū seruus.
e Mar 13. 1. 32. 33. 34. 22. 2.

11 *De regnis gratiæ, & gloriæ Christi natura, & diuersitate.*

Necesse est autem prius ponere regnū gratię, neque enim fieri potest, vt in vllo regnet Dei gloria, nisi eiusdem gratia in illo regnarit. Est verò gratia, ipsius sententia Saluatoris, *f* Fons aquæ salientis in vitam æternam. Gloriam autem quid esse dicemus, *g* nisi gratiam quandam perfectam, & absolutam? quamdiu enim fragili hoc, *h* & mortali corpore vestiti sumus, dùm in hac cæca peregrinatione, & exilio vagi, & imbecilles absumus a Domino, sæpe labimur, & cadimus, abiecto regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur, cum autem regni gloriæ, *i* quod perfectum est, lux nobis illuxerit, firmi, ac stabiles perpetuò consistemus, omne enim, & vitium, & incommodum exhaurietur, omnis infirmitas cōfirmata roborabitur: ipse deniq; nostra in anima, & in corpore regnabit Deus: quę res vberiùs in simbolo tracta est, cum de resurrectione carnis ageretur.

f Io. 4. 14. Quid gratia.
g Sic. Ap. Ro. 6. 13. vitā æternā gratiam vocat.
Regno gratiæ frequenter excidimus.
h 2. Cor. 5. 6.
i 1. Cor. 13. 10.
Regnum gloriæ semel si ab homine possideatur nunquā amittitur.
Quo maximè hic in terris regnum Dei adueniat.

12 *Quid in primis igitur hac petitione Deum oremus.*

His igitur expositis, quæ communem regni Dei sententiā declarant, quid sibi hęc petitio propriè velit, dicendum est. Petimus autem a Deo, vt regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur, vt se ad fidē Christi Domini & accipiendam veri Dei cognitionem conuertant infideles, & Iudæi, & schismatici, ac hæretici redeant ad sanitatem, & ad Ecclesię Dei communionem, à qua desciuerunt, reuertantur, vt compleatur, & ad exitum per-

perducatur, quod Isaię ore dixit Dominus. *k* Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende ne parcas: longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida: ad dexteram enim & ad læuam penetrabis: *a* quia dominabitur tui, qui fecit te. Et idem: ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui: leua in circuitu oculos tuos: & vide omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: filij tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere surgent.

k Is. 5.4.2
a Ib. 5. Is. 60. 51
Ib. 4. c. 49. 38.

13 *Secundò quid nam hic postuletur.*

Verùm quia sunt in Ecclesia, *b* qui verbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam fidem pręseferant, in quibus propter peccatũ dęmon habitat, ac dominatur tãquam in proprijs domicilijs: petimus etiam vt ad eos veniat regnum Dei: quò illi peccatorum discussa caligine, & radijs diuinæ lucis illustrati, restituantur in filiorũ Dei pristinam dignitatem: vt omnibus è suo regno cęlestis parens, sublatis hæreticis, atque schismaticis, eiectisque offensionibus, ac scelerum causis, *c* aream purget Ecclesiæ, quæ Deo cultum piè, sanctèq; adhibẽdo, quieta, ac trãquilla pace perfruatur.

b Tit. 1.16. in Christianis per perã Viuentibus dominatur etiã diabolus.
c Mat. 3. 12.

24 *Quid tertio loco eadem petitione quæramus.*

Petimus deniq; vt solus in nobis viuat, solus regnet Deus: ne sit post hac morti locus, sed, vt illa *d* absorbeatur in victoria Christi Domini nostri, qui *e* deiecto, ac dissipato omni hostium principatu, potestate, & virtute suo omnia subijciat imperio.

d 1. Cor. 15. 55.
e 1. Cor. 15. co. 115.

15 *Quæ Christianis huius petitionis occasione præcipuè agenda, & contemplanda offerantur.*

Erit autẽ curę Parochis, vt, quod postulat huius ratio petitionis fidelem populum doceant, quibus cogitationibus, & meditationibus instructus has piè Deo preces facere possit. Ac primum hortabuntur, vt vim, ac sententiam intueãtur illius similitudinis à Saluatore introductæ: *f* Simile est regnum cęlorum thesauro abscondito in agro: quem, qui inuenit homo abscõdit, & præ gaudio illius vadit, & vẽdit vniuersa, quę habet, & emit agrum illum: nã qui nouerit Christi Domini diuitias, is præ illis omnia cõtemnet, huic facultates opes, potentia

Matt. 14. 44. Christi regnũ ac consequenter omnia terrena sunt cõtemnenda.
f Hoc pertinere possunt quę de sapientia scripsit Iob. 8. 13.

Sa. pro. 8. 10. & Sap. 8. 9. 1 sordescent: nil enim est quod illi summo prætio comparari, immò verò quod in conspectu eius stare possit. Quare, quibus id nosse contigerit, exclamabunt illi, vt Apostolus: *a* Omnia detrimentum feci, & arbitror vt stercora, vt Christum lucri faciã. Hæc est illa insignis Euangelij *b* margarita, in quam, qui pecuniam ex omni bonorum venditione redactam erogarit, is beatitudine fruetur sempiterna.

a ph. 3. 8.
b Mat. 13. 45.

16 *Quàm sit desiderabile regnum Christi hìc per gratiam, & in futuro per gloriam.*

Quam preciosa sit diuinæ gratiæ margarita.

O nos felices, si tantum luminis nobis præferret Iesus Christus, vt illã videre possemus diuinæ gratiæ margaritã, qua ipse regnat in suis: nã, & nostra omnia, & nos ipsos venũdaremus, vt emptã illam tueremur; tũ enim deniq; nobis id non dubitãter dicere liberet: *c* Quis nos separabit à charitate Christi? Præstãtẽ verò regni gloriæ excellẽtiã si, quæ sit scire volumus, eandẽ de illa & *d* Prophetæ, & *e* Apostoli vocẽ, atq; sententiã audiamus: Oculus nõ vidit, neq; auris audiuit, neq; in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum.

c Roman. 8. 35.
Quam excellẽs diuinæ gloriæ thesaurus.
d Isa. 64. 4. *e* 1. Cor. 2. consideratio nostri ipsorum ob oculos ponẽda.

17 *De humilitate, quam in hac petitione, & alijs præ nobis ferre debeamus.*

Proficiet autem ad impetrandum maximè, quod petimus, si qui simus ipsi nobiscum reputemus, id est Adam progenies, *f* iure è Paradiso eiecti, & exules quorũ indignitas, ac peruersitas summum Dei odium, ac sẽpiternas pœnas postularet. Quare demisso tum, & abiecto animo simus oportet: Nostra etiã erit plena Christianæ humilitatis oratio: & omninò nobis ipsi diffidẽtes, *g* illius more publicani confugiemus in Dei misericordiam: totumque eius benignitati tribuẽtes; ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sit elargitus, *h* quo freti clamare audeamus; Abba Pater.

f Gen. 3. 23. 24.
Humiliter regnum petẽdũ.
g Luc. 18. 13.
h Roman. 15.
Quod sequi, vel fugere debeamus vt simus beati sæpè cogitandum.

18 *Quanto studio nobis incumbendum sit, vt tandem cælorum regno potiamur.*

Suscipiemus etiam illam curam, & cogitationẽ quid agendum, quid contra vitandum sit, vt ad cæleste regnum peruenire possimus, nõ enim à Deo *i* ad otium, & ad inertiam vocati sumus: quin immò inquit: *k* Regnum

i Hoc docet parabola Euangelica de vinea Mat 20. 1.
k Mat. 11.

gnum cęlorum vim patitur,& violenti rapiunt illud,& *a* Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Itaque non est satis petere ad regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studiū & operam adhibeant homines, nam *b* adiutores sint oportet, & administri Dei gratiæ eo tenendo cursu, quo peruenitur in cęlum. Nunquam nos deserit Deus, *c* qui nobiscum se futurum perpetuò pollicitus est: vnum vt nobis videndum sit, ne Deum & nos ipsos deseramus. Ac Dei quidem sunt in hoc Ecclesiæ regno omnia, quibus, & vitam tuetur hominum, & salutem perficit sempiternam: & quæ sub aspectum non cadunt, Angelorum copiæ, & plenissimum virtutis cęlestis visibile hoc munus Sacramentorum. In his tantum nobis præsidij est diuinitus constitutum, vt non modò ab accerrimorum hostium regno tuti esse, sed ipsum etiam tyrranum eiusque nefario satellites prosternere, & conculcare possimus.

a Matt. 17. 19. Diligentia adhibenda.
b 1. Cor. 6. 1. Quibus simus diuinæ gratiæ adiutores.
c Matt. 28. 20.
Quantis præsidijs homines instruxerit Deus ad cęlestem regni consecutionem.

19 *Conclusio huius petitionis, & breuis illius alia expositio.*

Quare vehementer ad extremum petemus à * Dei spiritu, nos vt omnia iubeat è sua voluntate facere: Satanæ vt tollat imperium, nullam vt in nobis summo illo dic potestatem habeat: vt vincat, & triūphet Christus, vt vigeant eius leges toto orbe terrarum: vt decreta seruentur: nullus vt proditor, aut desertor eius sit: sed tales se præbeant omnes, vt in regis Dei conspectu non dubitanter veniant, & *d* constitutam illis ex omni æternitate possessionem adeant regni cęlestis, vbi Beati cum Christo sempiterno æuo fruantur.

* A Dei Spiritu legunt alia exemplaria, nihiltamen mutauimus eo quod Deus Spiritus, & Dei spiritus vna est Trinitatis persona quam inuocare omnes debent.
d Matt. 25. 34.

DE TERTIA PETITIONE

Cap. XII. Fiat voluntas tua.

SECTIO PRIMA.

1 *Quare postulato Dei regno, statim subijciatur, vt eiusdem voluntas fiat.*

CVm à Christo Domino dictum sit: *e* Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit voluntatem Patris mei,

e Matt. 7. inq̀ue itaque in huius petitionis explicatione per tractatur, hiis respondent.

Quæ duobus postremis preceptis de concupiscẽtiæ prauę motibus sũt in medium producta. Preuaricatio Adæ quantamala inuexerit. Quomodo suum expetant animantia finem vide Tho. in 1. q. art. 8. Homo in initio suæ creationis in Deum tanquã suę beatitudinis auctorem recta ferebatur Eccl. 7 29. Au. in 14. de ciuit. 20. Th. in 1. p. qu. 95. art. 1. 2. peccato originali, & amissa iustitia, & ad virtutem inclinatio corrupta est.

mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum: quicunque in illud cęleste regnum peruenire cupiunt, id à Deo petere debent, vt fiat voluntas eius. Quamobrem hoc loco posita petitio est statim post regni cęlestis postulationem.

2 *Qua methodo ad veram huius petitionis intelligentiam perueniendum sit.*

Vt autem intelligant fideles, quàm necessarium id nobis sit, quod hac prece postulamus quantamque vim salutarium munerum ex eius impetratione, consequamur: demõstrabunt Parochi, quibus miserijs, & ærumnis oppressum fuerit hominum genus propter peccatum primi parentis.

3 *Quæ mala prauaricatio primi parentis, in humanum genus inuexerit.*

Nam à principio Deus proprij boni appetitionem creatis rebus ingenerauit, vt naturali quadam propensione suum quærerent, & expeterent finem, à quo illæ nũquam, nisi obiecto extrinsecùs impedimento, declinant. Hęc autem initio fuit in homine expetẽdi Deum suæ beatitudinis auctorem, parentemq; eò præclarior & prestantior vis, quod is compos esset rationis, atque consilij. Sed hunc amorem sibi naturaliter ingenitum cũ reliquę naturę rationis expertes cõseruassent, quę vt initio procreatæ fuerunt, natura bonæ, sic in eò statu, & conditione manserunt, hodieque manent: miserum hominum genus cursum nõ tenuit: non enim solũ bona iustitię originalis amisit, quibus à Deo supra naturę suæ facultatem auctum, ornatumque fuerat, sed etiam insitum in animo præcipuũ virtutis studium obscurauit, a omnes, inquit declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Nam b sensus, & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua: vt inde facilè intelligi possit, neminem per se salutariter sapere, sed omnes ad malum esse propensos, innumerabilesque esse hominum prauas cupiditates, dum procliues sunt, & flagrãti studio feruntur ad iram, ad odium, ad superbiam, ad ambitionem, ad omne ferè malorum genus.

a Psal. 13 4. & 52 3.
b Gen. 8. 2. item 6 1. Omnes ab adolescentia ad malum sunt procliues, sess. S. Conc. Tri. de peccato o. i.

4 ***Homo & si multis miserijs obrutus sit, suum tamen statum ignorat.***

Quibus in malis quamquam assiduè versemur; tamen quæ summa est nostri generis miseria, per multa ex illis sunt, quæ nobis minimè mala videantur, quæ res insignem arguit hominum calamitatem, qui cupiditatibus, ac libidinibus obcæcati, non videant, quæ salutaria opinantur, plerùmque esse pestifera, immò verò ad illa perniciosa mala tanquam ob optabile, & expetendum bonum rapiantur præcipites, ab ijs quæ verè bona sunt, & honesta, tanquam a contrarijs rebus, abhorreant. Hanc opinionem, corruptumque iudicium detestatur Deus illis verbis: *a* Vę qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

Homo cupiditatibus suis obcæcatus non videt quidem suum malum, quin hoc ipsum bonum esse existimat.

a Isaiæ 4 20. Gustum spiritualem amisit homo.

5 ***Quomodo nostram hanc miseriam sacræ litteræ nobis ob oculos subijciant.***

Itaque, nostris vt subijciant oculis nostras miserias comparant nos diuinæ litteræ ijs, *b* qui verum gustãdi sensum amiserũt, quare fit, vt à salubri victu alieni sint, appetantque contrarium. *c* Cum ægrotis pręterea nos conferunt, vt enim illi, nisi morbum depulerunt, sanorum, & integrorum hominum officia, ac munera obire non possunt: sic nos actiones, quę Deo gratę sint, suscipere sine diuinæ gratiæ adiumento nequimus.

b Isa. 24 9 Hie. 4, 4 28 & 31 29 Ez. & 20 Homines omnes. 7 post peccatum sunt ægrotis, similes.

c psl 6 7 & 26. & 106. 12 Isa. 5. & 53 1. Virtutes cælo dignas homo sibi relictus perficere non potest. Repetantur hic quę prima sectione præfationis huius Catechismi sunt explicata, & quæ suo sing. qu. 9. paulò post subijcientur. vid. item eccles. 1. ep. 1 can. 4. Au. ep. 95 & 1. pela ca. 2 prol. conc. Gol. ac 22. cõ. Tr. ses. c. 1.

6 ***In statu naturæ corrupto quanta sit ad aliquid boni agendum hominum infirmitas.***

Quòd si quædam sic affect: assequimur: leuia illa sunt & quæ ad consequendam cælestem beatitudinẽ, parũ vel nihil momenti habent. At Deum, vt par est, amare, & colere, quod maius quidẽ, & altius est, quàm vt nos humi strati id humanis viribus assequamur, nunquam poterimus, nisi adminiculo diuinę gratię subleuemur.

7 ***In rebus diuinis nos omnino pueris esse persimiles.***

Quamquam aptissima etiã est illa comparatio ad significandam miserã humani generis conditionẽ, quòd similes esse dicimur puerorum, qui suo relicti arbitrio temerè mouentur ad omnia: pueri, inquam, sumus, & impru-

imprudentes, ludicris sermonibus, & inanibus actionibus dediti, si à diuino presidio deseramur. Si enim nos obiurgat Sapientia: *a* Vsquequò paruuli diligitis infantiam, & stulti ea, quę sibi sunt noxia cupient? Et in hunc modum hortatur Apostolus: Nolite pueri effici sensibus, etsi in maiori inanitate, & errore versamur quàm illa puerilis ætas: cui tantum abest humana prudentia, ad quam tamen per se tempore potest peruenire: cum ad diuinam prudentiam, quæ ad salutem necessaria est, nos, nisi Deo auctore, & adiutore adspirare non possimus, nisi enim præsto nobis sit Dei auxilium, reiectis ijs, quæ verè sunt bona, ad interitum ruimus voluntarium.

a Homines per Adæ peccatum nunc sunt ipsis pueris insipientiores: prudentiam saluti necessariam nisi Deo adiutore consequi non possumus.

8 *Quodnam hac petitione tantorum malorum proponatur remedium.*

Ac, si quis, discussa diuinitùs animi caligine, has videat hominum miserias, & sublato stuoore, sentiat *b* legem membrorum, ac sensus cupiditates spiritui repugnantes recognoscat, omnemque despiciat naturæ nostræ propensionem ad malum: qui poterit non ardenti studio opportunum tanto huic malo, quo naturæ vitio premitur, remedium quærere, salutaréque illam regulam expetere, ad quam Christiani hominis vita dirigéda, & confirmanda sit; Hoc igitur illud est, quod imploramus, cum ita precamur Deum: Fiat voluntas tua. Cum enim abiecta obedientia, & Dei voluntate neglecta, in has miserias inciderimus, vnum illud tantorum malorum remedium nobis diuinitus propositum est: vt ex Dei voluntate, quam peccando contempsimus aliquando viuamus, omnesque cogitationes, & actiones nostras ea regula metiamur: quod vt assequi possimus supliciter illud à Deo petimus: Fiat voluntas tua.

b Rom 7 8 omnium actionũ, & cogitationũ humanarum bonitas ex cõsensu, quæ habent cum diuina voluntate est metienda Suam autem voluntatem Deus manifestauit hominibus per decalogum.

9 *Etiam à iustificatis, qui iam Deo parent, vsurpanda hac precatio est.*

Id verò, illis etiam vehementer petendum est, in quorum animas iam regnat Deus, quique iã sunt radijs diuini luminis illustrati, cuius gratiæ beneficio, Dei obtemperent voluntati. Quibus licèt ita comparatis, propriè tamé cupiditates aduersantur, propter procliuitatem

tem

tem ad malum insitam in hominum sensibus: vt etiam si tales simus, magnum tamen hoc loco nobis periculum sit à nobis ipsis, ne *a* abstract., & illecti à concupiscentijs, quę militant in membris nostris, iterum de salutis via deflectamus, de quo nos periculo Christus Dominus admonuit illis verbis: *b* Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

a Roman. 5.19. T. Sym. de iust. l. 6. c. 11. Conc. Mile. ca. 6. & 8. propter pronitatē ad malum vita hac durāte semper periclitatur. Conc. Tr. s. 5. c. 1. & 3. vide Ezech. c. 2. Hie. 16. 2. Aduersi nō & Au. de hetel. hær. *b* Iacob. 4. 1. *c* Matt. 26. 41.

10 *In iustificatis adhuc viget concupiscentia, quam quidem nemo penitus potest extinguere.*

Non enim est in hominis potestate, ne in eius quidē qui per Dei gratiā est iustificatus, ita domitos habere carnis affectus, vt nūquam illi postea excitentur. Quippe cùm eorum, qui iustificati sunt, mentem sanè Dei gratia, non etiam carnem de qua illud scripsit Apostolus: *c* Scio enim quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Nam vt semel primus homo iustitiam originalem, quo tanquam fræno quodam cupiditates regebantur, amisit, minimè eas postea ratio ita continere potuit in officio, vt ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte *d* peccatum, id est peccati fomitē habitare scribit Apostolus, vt intelligamus eum non ad tempus, quasi hospitem diuertari apud nos, sed quamdiu viu mus, tanquam incolam nostri corporis, in domicilio membrorum hęrere perpetuò. Ergo domesticis, & intestinis hostibus assiduè oppugnati, facilè intelligimus, confugiendum esse ad Dei auxilium, petendumque, vt fiat in nobis volutas eius. Iam verò faciendum est: vt sciant fideles, quæ sit petitionis huius vis.

Iustificatorum mentem sanat Dei gratia, nō etiam carnem. Iustitia originalis fuit tanquam frenum quo carnis cupiditates regebātur eoque semel amisso nūquam ita regi potuerūt quin identidem noxia appeterent. *d* Rom 7.8. Fomes peccati seu concupiscētia perpetuò in mēbris nostris latitat vide etiā perpetuò aduersus illam quærenda sunt auxilia.

11 *Quomodo voluntas Dei hac petitione accipiatur.*

Quo loco multis omissis, quæ à doctoribus scholasticis de Dei vo ūtate vtiliter, & copiosè disputantur, voluntatē hic accipi dicimus pro ea, quā signa appellare solēt, hoc est, pro eo, quod Deus à nobis fieri, aut caueri iusserit, aut monuerit. Quare voluntatis nomine hoc loco comprehensa sunt vniuersa, quæ nobis ad cęlestē beatitudinem comparandam proponuntur, siue illa ad fidem, siue ad mores pertineant: omnia denique quæ-

cunque

cunque nos Christus Dominus per se, vel per Ecclesiã suam facere, aut imperarit, aut prohibuerit, de qua voluntate ita scribit Apost. *a* Nolite fieri imprudentes; sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei.

12 *Quam includat tertia petitio sententiam.*

Cum igitur illud precamur: Fiat voluntas tua: petimus in primis nobis, vt Pater cælestis facultatem concedat optemperandi diuinis iussis, & *b* inseruiendi ei in sanctitate, & iustitia omnibus diebus nostris; vt ad nutum, & voluntatẽ eius omnia faciamus, vt ea colamus officia, de quibus in sacris litteris admonemur: vt ipso duce, & auctore reliqua omnia præstemus, quę eos decent, *c* qui non ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi Domini secuti, *d* qui factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis; vt parati simus omnia perpeti potius, quàm vel minimùm ab eius voluntate discedere.

3 *Quibus potissimùm datum sit eorum, quæ hic petuntur studio, & Amore ardentissimè flagrare.*

Nec verò quisquam est, qui huius studio, & amore, petitionis flagret ardentiùs, quàm is, cui concessum sit, vt summã eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud verissimè dici intelligit Seruire Deo, & illi obedire, regnare esse. *e* Quicunque, inquit Dominus fecerit voluntatem Patris mei, qui in Cęlis est, ipse meus frater, soror, & mater est: hoc est: cum illo sum omnibus amoris, & beneuolentiæ vinculis coniũctissimus Nemo ferè est ex viris sanctis, quin precipuũ huius petitionis munus vehementer à Deo postularit, ac præclarè quidem omnes, sed varia per sępe oratione vsi sũt, in quibus mirificũ, & suauissimum Dauidẽ videmus illud variẽ postulãtẽ. Modò enim inquit: *f* vtinã dirigantur vię meę ad custodiẽda iustificationes tuas! interdum: *g* Deduc me in semitam mãdatorum tuorũ. Nonnunquam: *h* Gressus meos dirige secundũ eloquiũ tuũ, vt nõ dominetur mei omnis iniustitia. Huc pertinent illa: *i* Da mihi intellectum. *vt discã mandata tua. *k* Iudicia tua doce me: *l* Da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua. Sepè alijs verbis candẽ tractat, versatq; sen-

a Ro. 7. 20. vide mag. st. ũ n 2 d. 45 lit. g h & 2 & Tho. in 1. p. c. 19. & ipsũ & alios 12 d 4
b Eph. 3. 17. Ro 12 2. 1. pe. 2. 5
c Luc 1 74 75.
d Ioan 1 5 ph 2 3 parere Deo libertas est, inquit Seneca li de beata vita c. 15. ex quo D. Bern. ser 3 de And. hęc sumpsisse videtur seruire Deo regnare est.
e Matt. 12. 50. Mar. 3. 35 Luc. 8 21 Omnes sãcti diuinã volũtatẽ semper fieri optarunt, vt Christus, Matt 16. 41. & Hil. 1. Reg. 3. 18.
f ps. 118. 5.
g Ibid 35.
h Ibid. 133.
i Ibid. 1.
* Et legunt, 6 15. Græ q. hab. & Chal.
k Ibid. 108.
l Ibid. 125.

sententiam: qui loci diligenter animaduertẽdi sunt, & fidelibus explicandi: vt quanta sit in prima huius petitionis parte, vis, & copia salutarium rerum, omnes intelligant.

14 *Quid praeterea hac petitione significemus.*

Secundo loco, cum illud precamur. Fiat voluntas tua: detestamur opera carnis: de quibus scribit Apostolus, *a* manifesta sunt autẽ opera carnis, quę sunt fornicatio, immũditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimiticia, contentiones, aemulationes, rixae, irę dissensiones, sectae, inuidiae, & homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia. Et, si secũdũ carnẽ vixeritis moriemini. Petimusque sinat Deus ea nos perficere, quae sensus, quae cupiditas, quae imbecillitas nostra suaserit, sed vt nostrã voluntatẽ sua voluntate moderetur. Alieni sunt ab hac voluntate voluptuarij homines, qui in terrenarũ rerũ cura, & cogitatione defixi sunt. Ferũtur enim libidine praecipites ad potiundum, quod concupierunt, & in illo fructu prauae cupiditatis fęlicitatẽ ponũt: vt beatũ etiã esse dicant, qui quodcũque optarit cõsequatur. Nos cõtra petimus à Deo, vt ait Apo: *b* ne carnis curã faciamus ĩ desiderijs, sed vt fiat volũtas eius.

a Gal. 5. 19. 20. 21. Hic non tãtum petitur vt bonã Dei volũtatẽ sequamur sed & vt ex animo opera carnis detestemur.

Voluptarij terrenis que affectibus implicari nisi suam cupiditatem exuant non vere istud precãtur.

b Roman. 1. 14.

15 *Melius est, id optare fieri, quod Deus vult, quàm id quod cupimus.*

Et si non facilè adducimur, vt precemur Deũ, vt cupiditatibus nostris nõ satisfaciat. Habet enim difficultatẽ hęc animi inductio: quòd ipsi quodãmodo, id petentes, nos videmur odisse, quod etiã stultitię tribuũt, ij, qui toti hęrẽt in corpore, sed nos stultitiae famã subeamus libẽter Christi causa, cuius est illa sẽtẽtia: *c* Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Pręsertim cũ sciamus multò praestare, id optare, quod rectum, iustumq; sit, quã id assequi, quod à ratione, à virtute, à Dei legibus sit alienum, & certè deteriore loco is, est, quicunq; id ie peruenit, quod temerè, ac libidinis impulsu cupierat, quàm qui optimè, quod optauit, non assequimur.

Difficile est aduersus propriã cupiditatem praecari, sed salutare, & tamẽ gloriosum.

c Matt. 24. Luc. 9. 23. Mar. 8. 3.

Petitur hic etiã ne id Deus det quod suasore daemone simulatio.

16 *Etiam, ea quae pietatis speciem non habent, à Deo petenda non sunt.*

Quamquam non id modò petimus, ne concedatur ho-

nobis à Deo, quod ipsi nostra sponte cupimus, cum studium nostrum deprauatum esse cõstet: sed ne id etiam detur, quod suasore, & impulsore dæmone *a* simulato lucis Angelo, tanquam bonum interdum postulamus, rectissimum illud principis, *b* Apostolorum studium videbatur, pietatisque plenissimum, cum Dominum à consilio proficiscendi ad mortem auocare conabatur: & tamé eum qui humanis sensibus non diuina ratione ducebatur, Dominus acriter obiurgauit. Quid amãtius in Dominum videbatur eo postulari potuisse, quod sancti viri *c* Iacobus, & Ioannes illis irati Samaritanis, qui magistrum hospitio accipere noluissent ab eo petierunt, vti iuberet ignem è cælo descendere, qui duros illos, & in humanos absumeret: At à Christo Domino reprehensi sunt illis verbis: Nescitis, cuius spiritus estis: *d* Filius enim hominis non venit animas, perdere sed saluare.

lucis Angelo Velut bonum esset Postulamus seu ne imaginarium bonum, si quãdo à nobis postuletur impetremur. *a* 1. Cor. 11 14. *b* Matt 16. 22 3. Imaginarium bonum postulauit Iac. & Io. *c* Luc. 9. 54. *d* Luc. 9. 56. Io. in c. 16.

17 *Cum quæ cupimus, ad naturæ cõseruationẽ spectãt, ea maximè vt fiant si Deus velit petendum est.*

Neque verò solùm, cùm quod cupimus malum est, aut mali speciem habet; Deũ precari debemus, vt fiat voluntas eius, sed etiam, cùm re vera malum non est: veluti cùm voluntas sequitur primam illam naturæ inclinationem: vt appetat ea, quæ naturam cõseruant, & reijciat, quę ei contraria videantur. Quo circa, cum in eum locum ventum est, vt aliquid petere velimus huius generis, tum verò dicamus, ex animo; Fat volũtas tua, imitemur illum ipsum, à quo salutem, & salutis disciplinam accepimus, *e* qui cum naturaliter insito cruciatu, & acerbissimæ mortis timore commoueretur: tamen in illo horrore summi doloris; suam ad Dei Patris retulit voluntatem. *f* Non mea inquit, voluntas, sed tua fiat.

In his etiam quę per se mala non sunt naturamq; cõseruant, rogandus est etiam Deus vt eius fiat voluntas. *e* Mat. 27. 37 38 Mar. 14 2. Qualis autem in Christo fuerit tristitia, & timor. *f* Luc. 22 42.

18 *Cum citra Dei auxilium peccatum vitare non possimus, id etiam hac petitione postulamus.*

Sed mirabiliter deprauatum est hominũ genus: qui, cum vim suæ etiam attulerint cupiditati, eamq; diuinæ voluntati subiecerint, tamen sine Dei auxilio, quo & à malo protegimur, & in bonũ dirigimur peccata vitare non possunt. Ergo confugiendũ est ad hanc precationem

Homines primi parentis peccato adeo imbeciles sunt effecti, vt quantus refrenet suã cupiditatem.

nem,& petendũ à Deo, vt in nobis ipse instituta perficiat, vt exultantes cupiditatis motu conprimat, vt appetitus rationi obediẽtes efficiat, vt nos deniq; totos ad suam conformet voluntatem. Precamur etiã, vt *a* Dei voluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat: quo *b* diuinum mysterium absćõditum à sęculis,& generationibus notum, ac peruulgatum sit apud omnes.

Peccata euitare non possint nisi diuinũ accedat auxiliũ vid. Au. in lib. de nat & gra. c. 26 Th. in 1.2 q 109. ar. 9. & 10.

a 1. Tim. 2. 4.

b Col. 1. 26.

Sicut in cęlo, & in terra.

19 *Quid sibi ista clausula velit.*

Formam pręterea, & pręscriptionem huius obediẽtiæ postulamus, vt videlicet ad eam regulam dirigatur, quam in cœlo, & seruant beati Angeli, & colit reliquus cælestium animarum chorus: vt quemadmodum illi sponte, & summa cum voluptate obediunt diuino numini, sic nos Dei voluntati, quomodo ipse maximè vult libentissimè pareamus.

Precamur etiã vt promulgata apud omnes Dei voluntate eam totus mũdus sequatur. De hac particula quędam sco. 8. primæ petitionis explicata sunt.

20 *Deo non pretij alicuius causa, sed amore ipsius parendum est.*

Et verò in opera, & studio, quod Deo nauamus, summum à nobis amorem Deus, & eximiam charitatẽ requirit: vt, etiam si spe cęlestium præmiorũ totos nos ei dicauerimus, tamẽ ideò illa speremus, quòd vt in eã spem ingrederemur, placuit diuinę maiestati. Quare tota nitatur illo in Deum amore nostra spes, qui mercedem amori nostro proposuit æternam beatitudinẽ. Sunt enim, qui amanter alicui seruiant, sed tamen pretij causa quò amorem referunt. Sunt præterea, qui tãtummodo charitate, & pietate commoti, in eo, cui dãt operam, nihil spectant, nisi illius bonitatem, atque virtutem cuius cogitatione, & admiratione se beatos arbitrantur, quòd ei suum officium præstare possint.

Vide D. Bern. in li. de diligẽdo Deo ferè in medio.

21 *Aliæ item eius clausulæ expositiones.*

Et hanc habet sententiã illa appositio: Sicut in cęlo, & in terra. Maximè enim nobis enitendum est, vt Deo simus obedientes, quemadmodũ beatas mẽtes esse diximus, quorũ laudes in illo summæ obediẽtiæ munere obeũdo, eo Psal. persequitur Dauid: *c* Benedicite Domino omnes virtutes eius ministri eius qui facitis volũtatẽ eius. Quod si quis Sãctũ Cypria. secutus, sic illa in-

c Ps. 102. 21. S. Cyp. in ser. de orat. Dom.

terpretatur, vt dicat, in cęlo, in bonis, & pijs: in terra, in malis, & impijs: Nos verò etiam eius sētentiam cōprobamus; vt pro cęlo, spiritus, pro terra, caro intelligatur; vt, & omnes, & omnia in omnib. Dei volūtati obediāt.

Petitur etiam vt mali, sicut & boni, caro, sicut & spiritus tādē Deo obtemperent.

22 *Quomodo etiam gratiarum actionem contineat hæc petitio.*

Gratiarum itē actionem continet hæc petitio, veneramur enim Dei sanctissimam voluntatem, & maximo perfusi gaudio, sūmis laudibus, & gratulationibus, omnia eius opera celebramus; qui certò sciamus: *a* eum omnia bene fecisse. Cùm enim constet, esse omnipotētem Deū: necessariò sequitur, vt omnia eius nutu facta esse intelligamus. Cùm verò etiā ipsum, sicut est, summum bonū esse, affirmemus; nihil ex eius operibus nō esse bonum, cum omnibus ipse suam impertierit bonitatem, confitemur. Quòd si in omnibus diuinam rationem, nō assequimur, in omnibus tamē, & ambigui causa neglecta, & reiecta omni hæsitatione, illud Apostoli profitemur, *b* inuestigabiles *c* esse vias eius. Sed ob id maximè etiā Dei volūtatem colimus, quòd ab eo cęlesti lumine dignitati sumus. *c* Ereptos enim de potestate tenebrarū transtulit in regnum filij dilectionis suæ.

a Matt. 7.37. Eccle. 35.21.

b Rom 11.23. *c* omnes legūt inuestigabiles tamen hic codex tam vt homonymiam tolleret, quàm vt vocem Grecam anexima[...]sti exprimeret in inuestigabiles voluit legere.

23 *Quid ex hac petitione ad cōtemplationem referendum sit.*

Sed, vt extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet huius petitionis; redeundum est ad id, quod initio attigimus, debere fidelem populū in huius pronūciatione petitionis esse demisso, & humili animo reputātem secū eā, quæ in natura est infinita; cupiditatum vim, diuinę voluntati repugnantem, cogitātē se in eo officio vinci à naturis omnibus: de quibus ita scriptum est; *d* Omnia seruiunt tibi: maximèque imbecillem esse, qui nullum opus Deo gratum, non modò non perficere, sed *e* ne instituere quidē possit, nisi Dei adiumento subleuetur. Quoniā verò nihil magnificentius, est, nihil præstātius, quā, vt diximus, Deo seruire, & vitā ex eius lege, ac præceptis agere: & quid optabilius esse potest homini Christiano, quàm *f* ambulare in vijs Domini, quàm nihil agitare animo, nihil actione suscipere

d Col. 1.13. *e* Psal. 118.65.

Nullum opus Deo gratum potest homo citra illius auxilium instituere. Ioan. 16.6. & 2. Cor. 3.5.

f Psl. 118.1. Nihil optabilius, quàm iuxta voluntatem Dei viuere.

pere

pere, quod à diuina voluntate abhoreat? vt verò eam exercitationem capiat, & illud institutũ teneat diligẽtiùs; petat ex diuinis libris exempla eorum, quibus cum illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei voluntatem omnia malè ceciderunt.

Infelices; qui sua consilia diuturnæ voluntati non accõmodant exemplum vide in Pharaone Exo. 4. 5. & 6. & seq. cap. Quisq. suæ tentationi acquiescat.

24 *Quantum commodi ad vitam tranquillè agẽdam ex huius petitionis meditatione cõsequi possimus.*

Moneantur postremò fideles, vt in simplici, & absoluta Dei volũtate acquiescant; ferantq; æquo animo cõditionem suam, qui sibi inferiori loco videtur esse, quã eius dignitas postulet: ne deserat ordinem suum, sed *a* in ea vocatione maneat, in qua vocatus est, & propriũ iudiciũ subijciat Dei voluntati, qui nobis meliùs consulit, quã ipsi optare possimus. Si angustia rei familiaris, si corporis valetudine, si persecutionibus, si alijs molestijs, si angoribus premimur; certò statuẽdum est; nihil horum sine Dei voluntate, quæ summa omnium ratio est, nobis accidere posse, ideòque nos debere non grauiùs commoueri, sed inuicto animo ferre, semper illud in ore habentes, *b* Domini voluntas fiat; & illud beati Iob: *c* Sicut Domino placuit, ita factum est: Sit nomen Domini benedictum.

a 1. Cor. 7. 20. & Ephes. 4. Voluntas Dei est ratio summa omnium quæ sunt vide Thp. in 1 pa. qu. 19. art. 4.

b Act. 21. 14.

c Iob. 1. 22.

DE QVARTA PETITIONE
CAP. XIII.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

1 *Quænam in hac oratione Dominica ratio ordinis seruanda sit.*

QVarta Petitio, & reliquę deinceps, quibus animę & corporis subsidia propriè, ac nominatim postulamos, ad superiores petitiones referũtur. Habet enim hunc ordinem, ac rationem precatio Dominica, vt postulationem rerum diuinarum consequatur earum petitio, quæ ad corpus, & ad hanc vitam tuendam pertinent. Nam vt ad Deum, tanquam ad vltimum finem, referuntur homines: sic humanæ vitæ bona ad diuina eadem ratione diriguntur.

Quatuor posteriores petitiones ad tres priores referũtur: Quis ordo in pręcatione Dominica seruetur.

2 *Cur humana vita bona à Dio licitè optentur, & petantur.*

Quem in finē homo sit conditus. Tēporalia bona iuxta Dei Prescriptū sunt postulanda, vid. Tho. in 2.2.q.73. art. 6.

Quę quidem ideò optāda, ac petenda sunt: vel quod ita diuinus ordo postulat: vel quòd illis adiumentis ad diuinorū honorū adeptionem, indigemus, vt ijs adminiculis pro positū finem cōsequamur, qui regno, & gloria cęlestis Patris, atq; ijs præceptis colēdis seruandisque continetur, quam Dei voluntatē esse, non ignoramus: quare omnem vim, & rationem huius petitionis ad Deum, eiusque gloriam referre debemus.

3 *Quo fine, & modo temporalia bona sint postulanda.*

a Rom 8.26. b Matt. 10.22. In petitione rerum temporalium qualitas orationis ex proposito postulantis etiam metienda. S. Aug. l. 2. de ser. do. in monte c. 16. item ep. 121 c. 26 ʳ. Cor. 10. 31. Col. 3. 18. * Vocem aliud duo M.S. Amb. Græc. & Syr. exemp non habent. Primi parentes si in statu innocentiæ perseuerassent necessario cibo vti debuissent, vide Th. 1. p. q. 97 ar. 8. Quam multis indigeamus quibus in innocentię statu non opus fuisset.

Prestabunt igitur suū officium Parochi fidelibus auditoribus, vt intelligant in ijs petendis, quæ ad vsum ac fructum pertinent rerum terrenarum, esse intendendū animum, ac studiū nostrum ad Dei præscriptionē, nec inde vlla ex parte declinādum. Nam in eo, quod scribit Apost: *a* quid oremus sicut oportet, nescimus: maximè peccatur his postulationibus terrenarū, & caducarū rerū. Ergo petēda sunt bona hæc, vt oportet: ne, perperā aliquid postulātes: responsū illud à Deo feramus: *b* Nescitis, quid petatis Erit autem certa iudicandi nota; quæ praua sit, quæ ve recta petitio, consiliū, & propositū postulātis. Nā si quis terrena petit eo animo, vt illa omninò bona existimet, & in illis tāquā in optato fine cōquiescēs, nihil pręterea requirat: sine dubio non orat, sicut oportet. Nō enim: inquit S Aug. petimus tēporalia hæc tanquā bona nostra, sed tanquā necessaria nostra. Apostolus etiam in epist. ad Corint. docet omnia, quę spectāt ad vsus vitæ necessarios, ad Dei gloriā referri oportere. *c* Siue enim māducatis, inquit, siue bibitis, siue* aliud quid facitis, omnia in gloriā Dei facite.

4 *Quot quantisq; commoditatibus in statu innocentiæ homo sit potitus.*

Sed, vt videant fideles, quantā habeat hęc petitio necessitatem, commemorabunt Parochi, quanta ad victū & ad vitam colendam indigentia sit externarum rerū, quod magis intelligent, si comparatio fiet eorum, quę primo illi parēti nostri generis, & reliquis deinceps hominibus fuerūt ad viuendum necessaria. Nā etsi ille in

am-

amplissimo innocentię statu, vnde & ipse, & eius culpâ omnis posteritas corruit, necesse habuisset adhibere cibum ad reficiendas vires: tamen inter illius, & nostræ vitæ necessitates multum interest. Non enim ei vestibus ad tegumentum corporis opus fuisset, non tecto ad perfugium, non armis ad defensionem, non remedijs ad valetudinem, non alijs multis, quorum subsidio nos ad hanc naturæ imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus: satis ei fuisset ad immortalem vitam ille fructus, quem felicissima vitæ arbor nullo eius, aut posterorum labore præbuisset. Neque verò futurus erat homo in tantis paradisi delitijs otiosus, *a* quē ad agendum Deus in eo voluptatis domicilio collocarat: verùm nulla ei opera molesta, nullum officij munus non iucundum fuisset, tulisset ille perpetuò suauissimos fructus ex cultura fælicium hortorum: ne eum vnquam opera, aut spes fefellisset.

Homo in statū innocētię vsus fructo arboris vitæ immortalis permansisset. Augu. in lib. de quæst. 10 ver. & nou. test. qu 10 & Th. in 1 p. q. 97 17. art. 4.

a Gen. 2. 15. Labor omnis corporis in Paradiso iucundus homini fuisset terraq; semper fertilis Th. in 1. p. q. 103. art. 3.

5 *Quanta mala Adæ preuaricationem sint secuta.*

At posterorum proles non solùm in fructu priuata vitalis arboris, verùm etiam horribili illa sententia condemnata est: *b* Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore vultus tui vesceris pane * tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Nobis igitur contra euenerunt omnia, atque illi, & posteris contigisset, si Dei dicto audiēs fuisset Adam: itaque versa sunt omnia, & mutata in deterrimam partem. In quo illud grauissimum est, quòd maximo sumptu summorum laborum, ac sudorum sepissimè nullus fructus cōsequimur: cum fruges datæ in deteriorem segetem, vel succrescenti agrestium herbarum asperitate opprimuntur, vel nimbis, vēto, grandine, vredine, rubigine perculsæ, & prostratæ intereūt: vt omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua cœli, vel terræ calamitate recidat ad nihilum: quod accidit immanitate nostrorum scelerum: à quibus auersus Deus nostris minimè benedicit operibus, sed horrenda manet sententia, *c* quam de nobis initio pronunciauit.

posteriorum. Adę quanta miseriæ.

b Gen. 3. 17. 18.

* M. 1. & Re. & Hebr. & Chal. exemp. non habent vocē tuo.

Opera nostra, omnis labor fere inanis propter scelerum nostrorum immanitatē vide, Leu. 26. Psal. 106. 34.

c Gen. 3. 17. 19.

2 *Cur humana vita bona à Dio licitè optentur, & petantur.*

Quem in fine homo sit conditus. Tēporalia bona iuxta Dei Pręscriptū sunt postulanda, vid. Tho. in 2.2.q.73.art.6.

Quę quidem ideò optāda, ac petenda sunt: vel quod ita diuinus ordo postulat: vel quòd illis adiumentis ad diuinorū honorū adeptionem, indigemus, vt ijs adminiculis pro positū finem cōsequamur, qui regno, & gloria cęlestis Patris, atq; ijs præceptis colēdis seruandisque continetur, quam Dei voluntatē esse, non ignoramus: quare omnem vim, & rationem huius petitionis ad Deum, eiusque gloriam referre debemus.

3 *Quo fine, & modo temporalia bona sint postulanda.*

a Rom 8.26. b Matt. 10.22. Inpetitione rerum temporalium qualitas orationis ex proposito postulantis etiam metienda. S. Aug. l. 2. de ser. do. in monte c. 16. item ep. 121 c. 26 c 1. Cor. 10. 31. Col. 3. 18. * Vocem aliud desuo M. S. Amb. Græc. & Syr. exemp non habent. Primi parentes si in statu innocentiæ perseuerassent necessario cibo vti debuissent, vide Th 1. p. q. 97. ar. 8. Quam multis indigeamus quibus in innocentię statu non opus fuisset.

Pręstabunt igitur suū officium Parochi fidelibus auditoribus, vt intelligant in ijs petendis, quæ ad vsum ac fructum pertinent rerum terrenarum, esse intendendū animum, ac studiū nostrum ad Dei præscriptionē, nec inde vlla ex parte declināndum. Nam in eo, quod scribit Apost: *a* quid oremus sicut oportet, nescimus: maximè peccatur his postulationibus terrenarū, & caducarū rerū. Ergo petēda sunt bona hæc, vt oportet: ne, perperā aliquid postulātes; responsū illud à Deo feramus: *b* Nescitis, quid petatis. Erit autem certa iudicandi nota; quæ praua sit, quæ ve recta petitio, consiliū, & propositū postulātis. Nā si quis terrena petit eo animo, vt illa omnino bona existimet, & in illis tāquā in optato fine cōquiescēs, nihil pręterea requirat: sine dubio non orat, sicut oportet. Nō enim: inquit S Aug. petimus tēporalia hæc tanquā bona nostra, sed tanquā necessaria nostra. Apostolus etiam in epist. ad Corint. docet omnia, quę spectāt ad vsus vitæ necessarios, ad Dei gloriā referri oportere. *c* Siue enim māducatis, inquit, siue bibitis, siue* aliud quid facitis, omnia in gloriā Dei facite.

4 *Quot quantisq; commoditatibus in statu innocentia homo sit potitus.*

Sed, vt videant fideles, quantā habeat hęc petitio necessitatem, commemorabunt Parochi, quanta ad victū & ad vitam colendam indigentia sit externarum rerū, quod magis intelligent, si comparatio fiet eorum, quę primo illi parēti nostri generis, & reliquis deinceps hominibus fuerūt ad viuendum necessaria. Nā etsi ille in am-

amplissimo innocentię statu, vnde & ipse, & eius culpâ omnis posteritas corruit, necesse habuisset adhibere cibum ad reficiendas vires: tamen inter illius, & nostræ vitæ necessitates multum interest. Non enim ei vestibus ad tegumentum corporis opus fuisset, non tecto ad perfugium, non armis ad defensionem, non remedijs ad valetudinem, non alijs multis, quorum subsidio nos ad hanc naturæ imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus: satis ei fuisset ad immortalem vitam ille fructus, quem felicissima vitæ arbor nullo eius, aut posterorum labore præbuisset. Neque verò futurus erat homo in tantis paradisi delitijs otiosus, *a* quē ad agendum Deus in eo voluptatis domicilio collocarat: verùm nulla ei opera molesta, nullum officij munus non iucundum fuisset, tulisset ille perpetuò suauissimos fructus ex cultura fælicium hortorum: ne eum vnquam opera, aut spes fefellisset.

Homo in statū innocētię vsus fructu arboris vitæ immortali permansisset. Augu. in lib. de quæst. 10 ver. & nou. test. qu 10 & Th. in 1 p. q. 97 art. 4.

a Gen. 2. 15. Labor omnis corporis in Paradiso iucundus homini fuisset terraq; semper fertilis Th. in 1. p. q. 102. art. 3.

5 *Quanta mala Adæ preuaricationem sint secuta.*

At posterorum proles non solùm in fructu priuata vitalis arboris, verùm etiam horribili illa sententia condemnata est: *b* Maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore vultus tui vesceris pane * tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Nobis igitur contra euenerunt omnia, atque illi, & posteris contigisset, si Dei dicto audiēs fuisset Adam: itaque versa sunt omnia, & mutata in deterrimam partem. In quo illud grauissimum est, quòd maximo sumptu summorum laborum, ac sudorum sepissimè nullus fructus cōsequimur: cum fruges datæ in deteriorem segetem, vel succrescenti agrestium herbarum asperitate opprimuntur, vel nimbis, vēto, grandine, vredine, rubigine perculsæ, & prostratæ intereūt: vt omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua cœli, vel terræ calamitate recidat ad nihilum: quod accidit immanitate nostrorum scelerum: à quibus auersus Deus nostris minimè benedicit operibus, sed horrenda manet sententia, *c* quam de nobis initio pronunciauit.

posteriorum. Adęquanta miseriæ.

b Gen. 3. 17. 18.

* M. 1. & Re. & Hebr. & Chal. exemp. non habent vocē tuo.

Opera nostra, omnis labor ferè inanis propter scelerum nostrorum immanitatē vide Leu. 26. Psal. 106. 34.

c Gen. 3. 17. 19.

6 *Homines, vt succurrant suis necessitatibus laborare tenentur, qui tamen, nisi Deus faueat, frustra laborant.*

Curandum est vt laboribus nostris Deus benedicat.

Ergo Pastores in huius loci tractationem incumbent; vt sciat fidelis populus sua culpa homines in has angustias, & miserias incidere: & vt intelligat desudādũ quidē, & elaborandum esse in parandis ijs, quę ad viuēdũ sunt necessaria; veruntamē, nisi laboribus nostris benedixerit Deus, fallacem spem, & inanem fore omnē contētionē. Nā *a* neq; qui plantat est aliquid, nec qui rigat: sed qui incremētũ dat Deus, & *b* Nisi Dominus ędificauerit domũ, in vanũ laborauerũt qui ædificant eam.

a 1. Cor. 3. 7.
b Ps. 126. 5.

7 *Deus rogandus, vt ea, quibus indigemus, suppeditet quod prolixè facit.*

Multa ad hanc vitam sustendandam sunt necessaria quæ Dei manu prestantur.

Docebunt igitur Parochi, esse res penè inumerabiles, quæ si nobis desint vel vitā amittimus, vel agimus insuauē Hac enim cognita rerũ necessitate, naturęque imbecillitate, Christianus populus cęlestē patrē, adire cogetur, & ab eo terrena, & cęlestia bona suppliciter petere. Imitabitur *c* prodigum illum filium, qui cum in regione longinqua cœpisset egere, nec esset, cum esuriret, qui ei siliquas daret: aliquando ad se rediens, intellexit malorum, quibus premebatur nusquā nisi à patre esse expetendum remedium. Quo loco accedet etiam fidentiùs ad orandum fidelis populus, si incogitatione diuinæ benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuò parere filiorum vocibus, nam dum hortatur nos, vt panem petamus, eò se rectè petēribus abundè largiturũ pollicetur. Docendo enim, quomodo petamus, hortatur, hortando impellit, impellendo spondet, spondendo nos in spem certissimæ impetrationis inducit.

c Luc. 15 16. 17
Deus filios suos fidenter necessaria petentes exaudit vide Mat. 7. 10. 11.

8 *Quid panis nomine intelligatur, quaque huius petitionis sit sententia.*

Panis nomen script. multa significat.

Excitatis igitur, & inflammatis animis fidelis populi sequitur, vt quid hac petitione postuletur declarādum sit: primum, quid sit ille panis, quem petimus Sciēdum igitur est in diuinis litteris hoc *d* panis nomine multa quidem significari: sed illa duo præcipuè, primũ, quidquid in victu, cæterisque rebus ad corpus, vitamq, tuēdam

d Gen. 18. 3. Eccl. 12. 2. doct. nam salutarem, & Luc. 14. 5. ipsam felicitatem.

dam adhibemus: deinde, quicquid nobis ad ſpiritus, & animæ vitam, ac ſalutem Dei munere tributũ eſt. Petimus autem hoc loco huius, quam in terris agimus, vitę ſubſidia, ſanctorũ *a* Patrum ita sẽtientium auctoritate.

9 *Temporalia à Deo beneficia peti poſſe demonſtrat.*

Quamobrem minimè ſunt audiendi, qui dicunt non licere Chriſtianis hominibus à Deo petere terrẹna huius vitæ bona. Nam huic aduerſantur errori præter cõſentientem Patrum ſententiam, exempla permulta, tũ veteris tùm noui teſtamenti. Iacob enim vouens, ſic orabat: *b* Si fuerit* Dominus mecum, & cuſtodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum: reuerſuſq; proſperè fuero ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum * & lapis iſte, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei: cunctorumq; quę dederit mihi, decimas offeram tibi. Salamon etiam certum petebat huius vitę ſubſidium, cum illud precabatur: Mẽdicitatẽ, & diuitias ne dederis mihi; ſed tribue tantùm victui meo neceſſaria. Quid, Quod Saluator humani generis illa iubet petere, quæ nemo negare audeat, ad corporis vsũ pertinere? *c* Orate, inquit, vt non fiat fuga veſtra * in hyeme vel ſabbatho. Quid dicemus de ſancto Iacob? cuius illa ſunt: *d* Triſtatur aliquis veſtrum? oret: æquo animo eſt? pſallat. Quid de Apoſtolo? qui ſic cũ Romanis agebat: *e* Obſecro vos fratres per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & per Charitatem * ſancti Spiritus, vt adiuuetis me in in orationibus * pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus, qui ſunt in Iudęa. Quare cum, & diuinitus conceſſum ſit fidelibus, vt petant hæc ſubſidia rerum humanarũ, & perfecta hæc à Chriſto Domino tradita ſit orandi formula: ne illud quidẽ dubium relinquitur, vnã ex ſeptem hãc eſſe petitionẽ.

10 *Panis nomine quid hic ad corporis neceſſitatem pertinens intelligatur.*

Petimus præterea panem quotidianum, ideſt victui neceſſaria: vt panis nomine, quod ſatis ſit, & veſtium ad tegẽdum, & cibi ad veſcẽdum, ſiue panis is ſit, ſiue caro, ſiue piſcis, ſiue quodcũque aliud intelligamus. Vide

Tertu. lib. de orat. c. 6. Cyp. l. de or. Do. Baſi. in reg. breu. inter. 251. Au. l. 2. de ſer. Dom. in mont. ca. 14. & 17. & alibi.

Quod terrena petere liceat, Patres idem, qui ſupra, & alij per multi.

Votum Iacob.

b Gene. 28 20 * Deus legunt M. S. Reg. Rab. Heb. cod. Dom Deus Gr. Verb. Domini Calp. exempl.

c prou 20.

d Matt 24. 34. * 2. M.S. & Gr. exemp. non habentem.

e Iacob. 5 13. * Autem hic addunt M. S. quadam. Ro. 15. 30 * Vocem Sancti S. M. 2. non habet nec Gr. & Syr. exemp. pro me non habent M. S. quędam. Petitionis ſententia illuſtratur. Panis nomen interdũ victum, & amictũ ſignificat.

mus enim vsum esse hoc loquēdi modo Eliseum, cùm regē moneret, *a* vt præberet panē militibus Assyrijs, quibus magna ciborū copia data est, illud etiā de Christo Domino scriptum scimus: *b* Ingressus est in domū cuiusdam Principis Pharisæorum Sabbatho manducare panē, qua voce, quæ ad cibū, quęque ad potū pertinent significari videmus. Ad huius petitionis absolutā significationem præterea animaduertendum, est hoc panis vocabulo, non abundantem, & exquisitā ciborū, ac vestitū copiam, sed necessariam, ac simplicē intelligi debere; quemadmodū Apostolus scripsit: *c* Habentes alimenta, & quibus tegamur, his cōtenti simus, & Salomon vt diximus; Tribue tantū victui meo necessaria.

a Ro 6.23 Luc. 24.1 panis sub inde cibum, & potū significat, panis nomen non delicias, sed necessaria vitæ includit Tertul. vbi supra.

b 1. Ti. 6.8.

c Pro. 30.8.

11 *Cur non simpliciter panem, sed panem nostrum hic petamus.*

Quem primò panem nostrū hic dicamus.

Huius quoque frugalitatis, & parsimoniæ illa voce quæ proximè sequitur, admonemur. Cum enim, Nostrum dicimus, Panem, illum ad necessitatem nostram, non ad luxuriam petimus; non enim nostrum dicimus, quia eū nobis, opera nostra sine Deo parare possimus, (est enim apud Dauidem: *d* omnia à te expectant, vt des illis escam in tempore; dante te illis, colligent; aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate, & alio loco; *e* Oculi omnium in te sperant *Domine, & tu das illis escam in tempore opportuno) sed quia necessarius est, & à parente omnium Deo, qui omnes sua prouidentia alit animantes, nobis attributus.

d Ps. 103 27.28. 29. psa. 144.15. * hæc vox Domine non est in textu, sed eam habent M.S.q Hil. Hier.

e ps. 146. 10.

12 *Labore nostro parandus est nobis panis, quem esse volumus, si nostrum panem postulamus.*

Secundò panis noster, dicitur iusto labore paratus.

Ob eā quoq; causā panis noster appellatur, quod iure est à nobis acquirendus, nō iniuria, fraude, aut furto parādus. quæ enim nobis malis artibus cōciliamus, nō nostra sūt, sed aliena, sępiusq; illorum calamitosa est vel adeptio, vel possessio, vel certè iactura. Cōtra verò honestis, ac laboriosis piorum hominū lucris, ex Prophetæ sententia tranquillitas inest, & magna fęlicitas: *f* labores enim inquit, manuū tuarū quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Iā verò ijs qui iusto labore victū querūt, fructū suę benignitatis eo loco pollicetur Deus

f ps. 127.2. postulatur etiam hic, vt rectè partis, rectè vtamur.

Emit-

Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua,& super omnia opera manuum tuarum, benedicetq; tibi.

Neque solùm petimus à Deo nobis, vt illo vti liceat, quod nostro sudore, ac virtute peperimus eius adiumento benignitatis, id enim verè dicitur nostrum, sed etiam bonam mentem postulamus, vt rectè partis, rectè item, ac prudenter vti possimus.

Prima ratio ob quam panem quotidianum postulare iubemur. Delitiæ, & habendi cupiditas reprehensa.

13 *Quare, & hæc particula quotidianum, adijciatur.*

Quotidianum; huic etiam voci subiecta est ea notio frugalitatis, ac parsimoniæ, quam proximè diximus. Nō enim multiplicem, aut declinatum cibum postulamus, sed eum qui naturæ necessitati satisfaciat, vt eos pudeat hoc loco qui fastidio communis cibi, & potionis, conquisitissima escarum, ac vinorum genera persequuntur. Nec minus hac voce, Quotidianū, improbantur ij, quibus horrendas illas minas proponit Isaias: *a* Vę, qui coniungitis domum ad domum,& agrum agro copulatis vsque ad terminum loci: nunquid habitatis vos soli in medio terræ; Etiam est inexplicabilis horum hominum cupiditas, de quibus illud scriptum est à Salomone; *b* Auarus non implebitur pecunia, ad quos dictū etiam illud pertinet Apost. *c* Qui volūt diuites fieri incidunt in tētationē,& in laqueū * Diaboli.

a Isaia 5, 8.

b Eccl. 5. 9. 10.

c 1. Tim. 6. 9.

* Vox Diaboli non habetur in M.S. Ambr. & Græc. & Syr. exempl.

Quotidianum præterea panem appellamus, quòd vescimur eo ad reficiendum vitalem humorem, qui quotidie consumitur vi naturalis caloris. Est denique illa huius ratio nominis, quòd assiduè petendus est, vt in hac consuetudine amandi,& colendi Deum retineamur: nobisq; omninò persuadeamus, id quod est, vitam, ac salutem nostram ex Deo pendere.

14 *Quid hæc duo verba, da nobis, sibi velint.*

Da nobis: quātā hę duæ voces materiā prębeāt ad cohortandum fideles, vt infinitā Dei potētiā piè, sāctèq; colant,& venerētur, in *d* cuius manus sunt omnia,& vt nefariam illā sathanę sētētiā detestētur: *e* Mihi tradita sūt omnia,& cui volo, do illa, nemo nō videt. Nā vnius nutu Dei distributa cuncta,& cōseruātur, & augētur.

d Is. 13. 2. & 43. 12. & 94. 4. Ester. 13. 9.

e Luc. 4. 6. Dei nuta cuncta distribuuntur, & conseruantur. Chry. h. 14. 10 pers. ith per. in Mat hoc habet.

15 *Cur diuites, etiam si rebus omnibus abundent, his verbis vti debeant.*

Sed

Sed quæ diuitibus hæc est imposita necessitas, dixerit quispiam petendi quotidianum panem, cum rebus omnibus abundent? Hæc illis necessitas est orandi in hunc modũ, nõ vt dentur eis, quorũ Dei benignitate habent copiã, sed ne quæ abundè illis adsunt amittant. Quamobrem vt scribit Apost. *a* hinc discant diuites nõ sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarũ, sed in Deo viuo, qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum. Huius autẽ necessariæ petitionis affert hanc causam *b*. Chrysostomus, non solùm vt nobis supetat cibus, sed vt cum seppeditet nobis Domini manus, quæ salubrem atque adeò salutarem vim inserens pani quotidiano, efficit, vt & cibus corpori, prosit corpus animæ seruiat.

a 1. Tom. 6.7. cur petimus, vt Deus det nobis panem Chrys. hom. 14. opc. i. per in Mat.

16 *Cur Da nobis, non da mihi dicamus.*

Sed, quid est, quamobrem, Da nobis numero multitudinis dicimus, non autem mihi, quia propriũ illud est Christianæ charitatis, non *b* vt quisque de se vno sollicitus sit: sed vt præterea de proximo laboret, & in cura suæ vtilitatis, meminerit etiã aliorũ. Accedit eò: quod quæ alicui munera diuinitus tribuũtur, nõ idcircò tribuuntur, vt solus ea possideat, vel in illis luxuriosè viuat: sed vt cum alijs cõmunicet, quæ necessitati superfuerint: Nã inquiunt Sãcti Basilius, & Ambrosius; Esurientium panis est, quem tu detines; nudorum indumẽtum est, quod tu recludis: miserorum redemptio est, absolutio pecuniæ, quam tu in terram defodis.

b 1. Cor 12. vid. item Cyp. in l. de ora & Tom. 2 2. q. 82. art. 7. ad 1. Basil ho. 6. variorum ar. 1. quam deinde D. Amb latinã fecit estque inter eius ser. 81. Quomodo autem Diuitum bona pauperũ sint v. de Th. in 2. 2 q. 2. art. vocula hodie duo insinuat. Orat. Dominica quotidie dicenda.

17 *Quid vocula, Hodie, hic apposita insinuet.*

Hodie, admonet nos hæc vox communis infirmitatis: quis enim est, qui, si minus sua vnius opera prouidere se posse speret in lõginquum tempus necessarios vitæ sumptus, saltem in diem victus subsidia paraturũ nõ confidat? Sed huius quidem fiduciæ facultas nobis à Deo permittitur, qui nos singulorum etiam dierum cibum à se petere iussit. Quæ sententia habet necessariam illam rationem, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica percatione singulis vtendũ esse. Hæc de pane, qui ore preceptus, corpus alit, atque sustentat, qui cõmunis fidelium, & infidelium, piorum

&

& impiorum, admirabili Dei bonitate, *a* qui solem suũ oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos, omnibus impertiur.

a Matt. 5. 54. Luc. 6. 26. Cibus animæ, vt & corporis est multiplex.

18 *Quidnam spirituali pane, qui amplitudine huius petitionis etiam includitur, hic intelligendum sit.*

Reliquus est spiritualis panis, quem etiam hoc loco petimus, quo significãtur omnia, quęcũque in hac vita ad spiritus, & animę salutem, & incolumitatẽ requirũtur. Vt enim multiplex est cibus, quo corpus alitur, & sustentatur: sic non est vnius generis esca, quę spiritus, & animę vitam continet, nam, & verbum Dei cibus est animæ: Sapientia enim inquit: *b* Venite comedite panẽ meũ, & bibite vinũ, quod miscui vobis. Huius autẽ verbi facultatẽ cum adimit Deus hominibus: quod efficere solet, cùm grauiùs nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanũ. Sic enim est apud Amos. *c* Emittã famem in terram, non famẽ panis, neq; sitim aquæ, sed audiendi verbũ Domini. Vt autẽ illud est certum propinquę mortis signum, cum nõ possint homines, vel cibũ sumere, vel sumptũ retinere, sic magnum est desperatæ salutis argumentum cum vel non quærunt verbum Dei: vel si adsit, non sustinent: & eam impietatis vocem in Deum effundunt: Recede à nobis sciẽtiam viarum tuarũ nolumus. In hoc furore animi, & mentis cæcitate versantur illi, qui neglectis ijs, qui legitimè eis præsunt. Catholicis, & Episcopis, & Sacerdotibus a Sãcta Romana Ecclesia discedentes, corruptoribus verbi Dei hęreticis se in disciplinam tradiderunt.

Verbũ Dei panis.

b Prou. 9. Quãdo Dei famẽ verbi sui homines premat.

c Amos 8. 21. Desperata etiã est Reipublicæ salus in qua verbum Dei reijci tur. Iob. 21, 4. Qui relictis legitimis pastoribus alijs adheret damnatur vide c à recta, & ca cogatmusc. Aduocauit 2. 4. qu. 1. & c. ad abolenda, & c. cum ex iniuncto de hæreticis.

19 *De vero pane supersubstantiali, qui est Christus Dominus.*

Iam verò panis est Christus Dominus, animæ cibus inquit enim ipse de se: *d* Ego sũ panis viuus, qui de cęlo descendi Incredibile est quanta voluptate, ac lętitia perfundat piorum animas hic panis, tùm cum maximè terrenis molestijs, & incommodis conflictantur. Exẽplo nobis est sãctus ille chorus Apostolorũ, de quibus extat *e* Illi quidem ibant gaudentes à conspectu cõcilij quoniàm digni habiti suntpro nomine Iesu cõtumeliã pati. Referti sunt huiusmodi exemplis libri de vita sanctorum

d Iob. 6.

e Act. 5. 47.

ctorum hominum: & de intimis his bonorum gaudijs ita loquitur Deus: a Vincenti dabo manna absconditũ.

a Apoc. 5.8. Deut. 78.8. Sacramentum corporis Christi panis est animæ, sic hanc petionem interpretatur. Tert. li. de orat. Cyr. item, & Aug. & alij.

20 *Christus in Eucharistia Sacramento verè cõtinetur, atque ideò propriè panis noster dicitur.*

Præcipuè autem panis noster est ipse Christus Dominus, qui in Sacramento Eucharistiæ substantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis rediturus ad Patrem, de quo dixit: b Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. c Accipite, & manducate, hoc est corpus meum. Ea petent Parochi, quæ ad fidelis populi vtilitatem pertinebunt ex eo loco, quo separatim huius sacramenti vis, ac ratio cõtinetur. Et verò dicitur hic Panis noster, quia fidelium modò hominum est, idest, eorum, qui charitatem cum fide coniungentes, pœnitentiæ sacramento sordes eluunt peccatorum: qui non dimittentes memoriam, se Dei filios esse, diuinum Sacramentum sumunt, & colunt, quanta maxima possunt sanctitate, ac veneratione.

b Ioan. 6.26. c Mat. 16.26. 1. Cor. 10.24. Marc. 14.13. Luc. 22.12 quo modo Eucharistia propriè nõ sit panis noster.

21 *Cur Eucharistia quotidianus noster panis dicatur.*

Quotidianus verò quamobrẽ dicatur, & in promptu duplex ratio est: altera, quòd in sacris Christianæ Ecclesiæ mysterijs quotidie, & offertur Deo, & datur piè, sãctèque postulantibus: altera, quòd quotidie sumendus est, vel certè ita viuendum, vt quotidie quo ad eius fieri possit, dignè sumere queamus. Audiant qui contra sẽtiunt, nisi longo interuallo salutaribus his epulis animæ vesci non oportere, quid Sanctus dicat Ambrosius: Si quotidianus est panis, cur post annũ illũ sumis?

Eucharistia etiam quomodo, sit panis quotidianus prima ratio, Secunda ratio. Frequenter communicandum S. Ambr. in Ioa 15. de Sacr. c. 4. v. de cõparacta, & c si quotiescumq; ca. Non iste panis alia, & multa de consecr. dist. 2.

22 *Quomodo affecti esse debeamus, si petitum panem mox non impetremus.*

Sed in hac petitione ad illud præcipuè cohortãdi sũt fideles: vt cum rectè, & consilium, & industriam suam posuerint in cõparandis rebus vitæ necessarijs, rei exitum Deo permittant, suumque desideriũ ad eius referant voluntatem, qui d nõ dabit in æternũ fluctuationem iusto. Nam vel concedet Deus quæ petuntur, & ita suum optatum consequentur, vel non cõcedet: & id erit certissimum argumẽtũ, nec salutare illud esse nec

Exitus petitionis Deo est relinquendus. d Psal. 54.23.

vtile

vtile, quod pijs à Deo negatur: cui magis curę est de eorum salute, quàm illis ipsis. Quem locum instruere poterunt, explicandis ijs rationibus Parochi, quæ à S. Augustino in epistola ad Probam præclarè colliguntur. S.Aug. in epist. 121. ad Probā. c.14.

23 *Cuius rei meditandæ occasio se hic exhibeat.*

Extremum illud erit in huius tractatione petitionis, vt meminerint diuites facultates suas, & copias Deo acceptas referre, cogitentque se idcirco illis bonis esse cumulatos, vt illa distribuant indigentibus. In quam sententiam conueniunt, quæ in a prima Epistola ad Timotheum ab Apostolo differuntur: vnde magnam vim Parochis petere licebit diuinorum præceptorum, ad hunc locum vtiliter, & salutariter illustrandum. a 1. Tim. 6 5.18. 19.

DE QVINTA PETITIONE

CAP. XIV.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

SECTIO PRIMA.

1 *Ex passione Christi omnium peccatorum nostrorum remissio emanauit.*

CVm ita multa sint, quę infinitam Dei potentiam, cum pari sapientia, ac bonitate coniūctam significent: vt quòcunque oculos, cogitationemq; conuerteris, certissima signa immensæ potestatis, ac benignitatis occurrant: nihil profectò est, quod summum eius amorem, & admirabilem in nos charitatem magis declaret, quā inexplicabile mysterium Iesu Christi passionis, vnde perrenis ille fons ad eluendas peccatorum sordes erupit: quò perfundi, & expiari Deo duce, ac largitore, exoptamus cum illud ab eo petimus: dimitte nobis debita nostra. Nihil magis charitatem Dei erga hominē declarat, quàm Dei passio vide Ioa. c.3.15. Ro. 29.8.8. Hebr.9 12.18.1.Ioan.4 Apoc.8.

2 *Quid*

2 *Quid hec quinta petitio contineat.*

Contineat autem hęc petitio summā quandam eorū bonorum, quibus per Iesum Christū cumulatū est humanum genus. Id enim docuit Isaias: *a* Dimittetur, inquit iniquitas domui Iacob, & iste omnis fructus, vt au feratur peccatum eius. Quod Dauid etiā ostēdit Beatos prędicās eos, qui salutarē illū fructū percipere potuerūt, his verbis: *b* Beati quorū remissę sūt iniquitates. Quare est accuratè, ac diligēter Pastoribus huius postulationis animaduertenda, & exponēda sentētia, quā ad cęlestē vitam consequēdam tātū valere intelligimus.

3 *Quomodo hic non sit eadem precandi ratio, qua in superioribus.*

Ingredimur autem nouam precandi rationem. Nam hactenus à Deo nō solū ęterna, & spiritualia bona, sed caduca, & quę ad hanc vitam pertinent, comoda petiuimus, nunc verò mala deprecamur, & animę & corporis, & huius sempiternæ vitæ.

4 *Quæ in eo, qui veniā peccati īpetrare velit, requirātur.*

Sed, quoniam ad impetrādum, quod postulamus, requiritur recta, postulandi ratio; quomodo affectos esse oporteat, eos qui Deū modo hoc orare velint, dicēdū videtur. Monebunt igitur Parochi fidelem popul'ū primùm necesse esse, vt is, qui ad hoc petendū velit accedere suum ipse peccatum agnoscat: deinde, vt eius sēsu ac dolore cōmoueatur; tum vt sibi omninò persuadeat, Deum in hac esse voluntate, vt ijs, qui peccauerunt, ita vt diximus affectis, & cōparatis ignoscat: ne fortè acerbā delictorum recordationem, ac recognitionē, illa veniæ desperatio cōsequatur, quæ olim *c* Cain, & *d* Iudę animum occupauit: qui Deū, modò vindicem, & vltorē nō etiam mitem, & misericordem existimarūt. Ergo in hac petitione sic affecti simus, oportet, vt dolenter peccata nostra recognoscentes, ad Deum tāquā ad patrēte non quasi ad iudicem confugiamus, à quo, nō vt ex iustitia nobiscum agat, sed ex misericordiā, postulemus.

5 *Quibus rationibus homo ad agnitionem peccatorum perducatur.*

Facilè autem adducemur, vt peccatum nostrū agnoscea-

Margin notes:

a Isaiæ 27 9. Vide eundem 32 4 59. Roma, 4 26. & 5.
a Cor 15. 5
b Psa 3. 3. 1 Ro. 4. 7. Quomodo ante Christi aduentū passio sit operata remissionem nostrorū peccatorum vide Tho. in 3. p. qu 68 art. 1.
Diuisio orationis, Dominicę ex D. Th. 3. p. 2. q. 85 ar. 9. vide aliam apud Aug. in Euch. c. 116. in 2. de ser. D in monte. 17
Tria requisita in eo qui veniam peccati postulat. Agnitio peccati est primus ad penitentiam gradus Ber. ser. 3. de S. Andr. Dolor de peccatis ad peccati remissionem necessarius Aug. epi 48 ad vinc. & habetur de pęn. d. 1. nemi nem. Tertium spes veniæ Hęc est suere tract. test. 4 & seq de Scr. pęnitentię.
c Gen. 4.
d Mat. 2, 2. Act.
f 8. Sacr. pęnit.

scamus, si ipsum audierimus Deum, nos in sacris litteris huius rationis admonentem: est enim illud apud Dauidem: *a* omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. In eandem sententiam loquitur Salamon: *b* Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Quò illud etiam pertinet: *c* Quis potest dicere, mundũ est cor meum, purus sum à peccato? Quod idem à Io. ad deterrendos homines ab arogantia scriptum est: *d* Si dixerimus, quoniam peccatum nõ habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est Et à Hierem. dixisti, absque peccato, & innocens ego sum: & propterea auertatur furor tuus à me, ecce ego iudicio contẽdam tecum, eò quòd dixeris, non peccaui. Quorum sententias omnium idem, qui eas eorum ore protulerat Christus Dominus, hoc petitionis præscripto cõfirmat, quo iubet nos delicta nostra confiteri. Id enim secus interpretari prohibuit auctoritas Mileuitani Concil. in hunc modum. Placuit, vt quicunque verba ipsa Dominicæ orationis, vbi dicimus: Dimitte nobis debita nostra, ita vult à sanctis dici, vt humiliter, non veraciter hæc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labijs sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quę sibi dimittantur debita, non habere?

a Gen. 4. *b* Matt. 2. 41 Actor. 1. 13. *c* Ps. 13. 51. c. 50 hom. 3. 12. *d* Ec. 7. o. 3. 108 4. & 2. Prou. 10. 9. 1. Ioan. 2. 8. & Iob. 14. 4. Maximè iuxta versio. Io. & Iac. 33 1. Hier. 2. 35.

1. Conc. ca. 7. 5. & 6. Item conc. Tri sess. 6. de illud ita c. 21. vide item Aug. in Euch. c. 71. relatum de pæn. dã 3 c. quotid. & in dec. c. ho. 1. 15. vid. l. 2 de sum. bon. cap. 1.

6 *Quo pacto post agnitum peccatum dolor remordens, & vera eiusdem pænitentia in animo excitetur.*

Verùm necessaria recogitatione peccatorum non est satis illa leuiter recordari. Nã vt acerba nobis sit ea memoria, vt cor pũgat, animũ stimulet, & dolorẽ inurat, necesse est. Quare pertractabunt locum hunc diligẽter Parochi, vt non solùm facinorum, ac flagitiorum suorũ meminerint fideles auditores, sed vt moleste, dolenterque meminerint: vt cum angatur intimis sensibus, cõferant se ad Patrem Deũ, à quo, vt inhærentes euellat scelerum aculeos, suppliciter petant. Nec verò solùm erratorum turpitudinẽ studebunt subijcere oculis fidelis populi, verùm etiã indignitatem ad sordes hominum, qui cũ nihil simus, nisi putrida caro nisi sũma

Isa 40. 6. 7. Eccl. 14. 18.

fœ-

In 1. Io 4. 3. Petr. 3. 24. Iacob. 7. 3. & 10. 9. 10. D. Dei incōprehēsibili maiestate, vid. 10. 94. 5. 6. 12. 1. 3 4. 9. & sæpe alibi. & Hic 69. *a* Vide Hic c. 3. per totum 7. 13. 14. *b* Diabolo sese per peccatū homines addi. Aug. inl. expos. ad Rom. *c* Io. 12. 13 & 11. 10. *d* Ephes. 6. 2. *e* Iob 4. 15. *f* II. 25. 18. *g* Anima est sponsa Christi Hier. 3. 2. Oseæ 10. 26. 1. Cor. 12. 2. 1. Cor. 3. *h* Est templum Domini spiritus sancti. 1. Cor. 6. 11. 12. Cor. 3. 17. *i* Is. 1. 38 8. *K* Prou. 20 6. Ibi. 33. 13. Hieron 31. 18. Luc. 6. 13. *l* II. 32. 18. 19. 3. 3. 4. 5. 8 9. *m* psl. 8 4. & Isa. 50. 10. *n* Is. 42. 16. 18 19 & 43. 8 & 50. 10. Bellum est sceleratis cum Deo Is. 50. 15.

fœtidas, incomprehensibilem illam Dei maiestatem; & inexplicabilem prestantiam, incredibilem in modum audeamus offendere, presertim à quo procreati, liberati inumerabilibus; maximisque beneficijs aucti sumus.

7 *Quomodo per peccatum ę grauissim diaboli seruituti nos tradamus.*

Vt quid? vt *a* abalienati à Patre Deo, qui summum bonum est, turpissima peccati mercede, *b* diabolo nos addicamus in miserrimam seruitutem, neque enim dici potest, quàm crudeliter ille dominetur in eorū animis, qui repulso suaui iugo Dei, ruptoq; charitatis amabilissimo nodo, quo parenti Deo spiritus noster adstrigitur, ad hostem accerrimum desciuerunt: qui eo nomine *c* princeps, & *d* rector mundi, & princeps tenebrarum, & *e* rex super vniuersos filios superbiæ dicitur in diuinis litteris. In eos autem, qui demonis tyrannide opprimūtur, verè conuenit illa ~~vox Isaiæ~~: Domine Deus noster, posséderunt nos Domini absq; te.

8 *Quanta mala peccatum in anima inuehat.*

Hæc si nos animus mouent rupta fœdera charitatis, moueāt certè calamitates. & ærumnę, in quas per peccatum incidimus. Violatur enim sanctitas animę, quā *f* Christo desponsam esse scimus, profanum fit illud idem *g* templum Domini, quod qui contaminat, in eos dicit Apost *h* Si quis autem tēplum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Innumerabilia sunt mala, quæ peccatum inuexit in hominē: quam penè infinitam pestem Dauid his verbis expressit: *i* Non est sanitas in carne mea, à facie irę tuæ: nō est pax ossibus meis a facie peccatorum meorū Nimirum notat hanc plagæ vim, cum nullam sui partē pestifero peccato intactam, fateretur, Peruaserat enim in ossa peccati virus, idest rationē, & voluntatē, quæ maximè solidæ sunt animi partes, inferat. Hanc latè patentem pestem indicāt sacrę litteræ, cū peccatores *k* claudos, *l* surdos, *m* mutos, *n* cęcos, & omnibus membris captos, appellant. Sed pręter dolorē quē ex peccatorū, quasi scelere sentiebat, magis etiam angebatur Dauid ex ira Dei, quam in se propter peccatum

eum cōmotam intelligebat Bellum enim est sceleratis cum Deo, quorum sceler.bus incredibiliter offenditur, inquit enim Apostolus, *a* ira, & indignatio, tribulatio, & angustia in omnē animam hominis operantis malum. Nam etsi transierit actio peccati, tamen peccatorum macula, & reatus permanet; cui semper imminens ira Dei illud persequitur, tanquam vmbra corpus.

a Rom. 2, 8. 9. peccato comissore manet macula, & reatus

9 *Quomodo perspecta peccatorū calamitate ad penitentiam conuerti debeamus.*

Exēplo Daui. excitandus est animus ad pænitentiam vtilitas veræ pænitentiæ, & contritione.

Cum igitur Dauid his vulneraretur aculeis ad petēdam delictorum veniam excitabatur: cuius, & exemplum doloris, & doctrinæ rationem ex quinquagesimo eius Psalmo depromptam, proponēt Parochi fidelibus auditoribus, vt Prophetæ imitatione, & ad doloris sensum, idest ad veram pęnitentiam, & ad venię spem erudiri possint. Quantam habeat vtilitatem hæc docendi ratio, vt ex peccatis dolere discamus, illa Dei apud Hieremiam declarat oratio: qui cum Israelem ad pęnitentiam hortaretur, admonebat eum, vt malorum sensum perciperet, quæ peccatum consequuntur: *b* Vide enim inquit, quia malum, & amarum est, reliquisse te Dominum Deum tuum, & nō esse timorem eius apud te, dicit Dominus Deus exercituum. Qui carent necessario hoc recognition.s, ac doloris sensu, ij apud Prophetas Isaiam, Ezechielem, & Zachariam *c* cor durum, *d* lapideum *e* adamantinum habere dicuntur. Sunt enim instar lapidis nullo dolore molliti, nullum vitæ, id est salutaris recognitionis sensum habentes.

b Hier. 2. 19.

c Isa, 46. 12.
d Eze. 36. 26
e Zach. 7. 12.

Quo spes sit peccatoribus excitanda.

10 *Quibus meditationibus post peccati agnitionem, & detestationē spes impetrādæ veniæ cōcipienda sit.*

Sed ne peccatorū grauitate deterritus se populus veniam impetrare posse desperet, ipsum ad spem vocare Parochi debebūt his rationibus: quod, & Ecclesię Christus Dominus *f* potestatem dedit remittendi peccata. quemadmodū sacrosancti symboli articulo declaratur & hac petitione docuit, quāta esset Dei bonitas, ac liberalitas in genus humanū: nisi enim prōptus esset, ac paratus Deus ad condonandum peccata pęnitentibus nūquā nobis hanc precandi formulā prescripsisset: Dimit-

f Matt. 16. 20. & 18. 18. & Io. 20. 23.

Promptus est Deus ad ignoscendū si nobis ipsi non desimus vide Hie. 3. 1. Ezec. 18. 28 33. 21.

Ioel. 12. 13. 14. Io. 2. 9. 10. & in nouo testamẽto possem.

te nobis debita nostra. Quamobrem illud fixum in animis nostris tenere debemus, fore vt is paternam misericordiam nobis impertiat, qui ipsam his precibus iussit exposcere.

11 *Quomodo si nos pœniteat, Deus facilè peccatis nostris indulgeat.*

Peccatum propriè aduersus Deum pugnat.

Nam omninò sub hac petitione illa est subiecta sententia, sic esse in nos affectum Deum, vt verè penitenti libenter ignoscat; Est enim Deus, in quem, abiecta obedientia, peccamus: cuius ordinem sapientię perturbamus, quātū est situm in nobis, quem offendimus, quem factis, dictisque violamus. Verùm idem est ille beneficentissimus parens, qui cum possit omnia cōdōnare, non modò se id velle declarauit: sed etiam impulit homines, vt a se veniam peterēt, & quibus verbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium esse potest, quin, illo auctore, in nostra potestate sit nobis Dei gratiam reconciliare. Et quoniam hæc testificatio propensæ ad ignoscendum diuinę voluntatis, fidem auget, spem alit, charitatem inflammat: opere pretium est ornare hunc locum non nullis diuinis testimonijs, & hominū exemplis, quibus maximorum scelerum pęnitentibus Deus veniam concesserit. Quam sententiam quoniam persecuti sumus, quantum res ferebat, in proęmio huius precationis, & in ea symboli parte, quæ est de remittendis peccatis, inde assument Parochi, quæ ad hunc locum instruendum pertinere videbuntur, reliqua haurient ex diuinarum litterarum fontibus.

Quā sit propēsus Deus ad ignoscendum exemplis illustratur. Pœnitentiæ veræ exempla sunt Iudi. 19. 15. 16. & 2. Reg. 75. & 1. 19. & 2. Par. Ionæ 3 per totum judicū 7. 48. noui testamēti exēpla notiora sunt. Deo debemus amorē ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente.

Deut. 6. 5. Matt. 22. 27. Marc. 13. 10.

12 *Quid in illa petitionis sententia debitorum nomine intelligendum sit.*

quod debitum non potest remitti. Ro. 23. 8.

Tum verò eodem vtantur instituto, quo in cæteris petitionibus vtendum duximus: vt intelligant fideles, quid hìc debita significent: ne fortè decepti ambiguo, aliud ab eo, quàm quod petendum sit, postulent.

Deo item debemus cultum & honorē, quod rem remitti nō debet.

Primum autem scire oportet minimè petere nos nobis, vt remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra, quem omninò Deo debemus, & cuius debiti solutio est ad salutem necessaria.

Neque verò, quia debiti nomine, etiam obedientia,

cultus, veneratio, &c. huius generis officia cõtinentur, postulamus, vt non amplius ea debeamus.

Sed precamur, vt liberet à peccatis sic enim, Sanctus *a* Lucas est interpretatus: qui peccata pro debitis posuit ob eam causam: quòd illis committendis rei efficiamur Deo, & debitis pœnis propositi, quas vel satisfaciendo vel patiendo pendimus. Huius generis debitum fuit, quod Christus Dominus locutus est ore Prophetæ: *b* Quæ non rapui, tunc exoluebam. Qua Dei verbi sententia licet intelligere non solùm nos debitores esse, sed etiam non esse soluendo: *c* cum peccator per se satisfacere nullo modo possit.

13 *Cum peccator per se non sit soluendo, vnde debito per peccatum contracto satisfieri possit.*

Quare confugiendum erit ad Dei misericordiam: cui quia, *d* par iustitia respondet: cuius est retinentissimus Deus vtẽdũ erit *e* deprecatione, & patrocinio passionis Domini nostri Iesu Christi, sine qua nemo vnquã veniã delictorũ impetrauit: à qua omnis, & satisfaciendi vis, & ratio tanquam ex fonte profluit. Nam pretium illud in Cruce à Christo Domino persolutũ; & nobiscũ per sacramenta, re, vel studio, ac desiderio adhibita, cõmunicatum, tanti est, vt nobis impetret, & conficiat, quod hac petitione postulamus, vt peccata nostra remittãtur.

14 *Hic pro indulgentia, ac promissione culpa venialis, & mortifera oratur.*

Quo loco id non modò pro leuibus erratis, & facillimis ad impetrãdã veniã, sed pro grauibus, & mortiferis peccatis deprecamur: quę precatio in scelerũ grauitate pondus nõ habebit, nisi id à pęnitentię sacramento, re, vel certè desiderio suscepto, vt iã dictum est, assũpserit.

15 *Non eadem est ratio, cur Debita nostra hic dicamus qua fuit, dum Panem nostrum peteremus.*

Dicimus autem, Debita nostra longè aliter, atq; Panem nostrũ, anteà diximus. Noster enim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at peccata nostra sũt quia illorum culpa residet in nobis: nã nostra volũtate suscipiũtur, quę peccati vim nõ haberẽt, nisi essent voluntaria. Nos igitur eam culpã sustinentes, & cõfitẽtes,

Gal. 6. 1. Debitũ peccatũ significãt Luc. 7. 41.
a Luc. 13. 4.
b Psal. 68. 9.
c Luc. 7. 41.
d Ps. 100. 1.
e 1. Io. 2. 1. 2.
Christi implorandũ patrocinũ vt ex thesauro passionis eius pręstentur quo contracta per peccatum debita nobis dissoluantur. Christi passiones fons omnis nostræ satisfactionis, vide Th. in p. qu. 48. ar. & 2. pro remissione peccatorum venialiũ & capitalium sit hæc oratio. peccatũ mortiferũ nõ remittitur, sine pęnitẽtiæ sacr. vide quæ de sacr. pęnitentię in 2. p. dicta sunt, aliter panẽ nostrũ aliter debita nostra dicimus. Peccatũ omne voluntarium. Aug. l. 2. ret.

cap. 11. & 15. & vera relig. c. 14. & sæpe alias vide Mag. in 4. q. 41. lit. c. & f. Tho. in ca. 3. q. 44. ar. 1. Non adferédę excusationes in peccat.

ad expiandũ peccata necessariã Dei clemẽtiã imploramus in quo nõ vtimur excusatione cuiusquã, nec causã in quemquã trãsferimus, vt primi homines *a* Adã & Eua fecerũt: ipsi nos iudicamus, illã, si sapimus Prophetæ precationẽ adhibẽtes: *b* Nõ declines cor meũ in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.

16 *Cur in numero multitudinis, Dimitte nobis debita postulemus.*

a Gen 3. 12 13. *b* Ps. 140. 4. Alijs pro alijs male debemus.

Nec verò dicimus, Dimitte mihi, sed nobis, quod, fraterna necessitudo, & charitas, quę inter omnes homines intercedit, à nobis singulis postulat, vt de communi proximorum salute solliciti, cum pro nobis pręces facimus pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem à Christo Domino traditũ deinceps ab Ecclesia Dei acceptum: perpetuòque seruatum, *c* ipsi & maximè tenuerũt Apostoli: & vt cęteri adhiberent, auctores fuerunt. Huius autem flagrantis studij, & cupiditatis in deprecando pro salute proximorum, habemus in vtroque testamento sanctorum Moysis, & Pauli præclarũ exemplum: quorum alter sic Deum pręcabatur: *d* Aut dimitte eis, hãc noxam; aut si non facies, dele me de libro tuo: Alter in hunc modum: *e* Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.

c Rom. 1. 3 1. col. 1 1. 38. , 2. Petr. 1. 15.

d Exod. 32. 24.

e Rom. 9 3.

17 *Quomodo hac verba: Sicut & nos dimitimus debitoribus nostris, sint intelligenda.*

Duplex acceptio particulæ sicut primo. Secundo.

Illud, sicut, dupliciter intelligi potest: nam & similitudinis vim habet, cũ videlicet à Deo petimus: vt quemadmodũ nos iniurias, & cõtumelias remittimus ijs, à quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata cõdonet, est pręterea cõditionis nota: inquã sẽtentiã Christus Dominus eã formulã interpretatur: *f* Si enim dimiseritis hominibus inquit peccata eorũ, dimittet, & vobis Pater noster cęlest s delicta vestra: si autẽ nõ dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra: Verùm habet vterque sensus eandẽ ignoscẽdi necessitatẽ: vt, si volumus nobis Deum veniã cõcedere delictorũ, parcamus illis ipsis necesse sit, à quibus iniuriam accipimus. Sic enim Deus obliuionẽ iniuriarum, mutuumq; studiũ & amorẽ requirit à nobis, vt eorum *g* qui in gratiã nõ sunt

f Mat. 6. 24 15. & 18 35 Mar. 11. 2. 26. Ec. 28. 3. Multa, quæ ad hunc locum facere possunt nos in expositione 5 præcepti, & alibi notauimus.

g Mat. 5. 24. 22.

sũt recōciliati, dona, ac sacrificia reijciat, & aspernetur.

18 *Remissio omnium iniuriarum probatur esse, & naturæ preceptis, & Christi mandatis consentanea.*

Est etiam naturæ lege sancitum, *a* vt tales nos alijs præbeamus, quales eos in nō esse cupimus verè vt impudentissimus ille sit, qui postulet à Deo, vt sui sceleris pœnam prætermittat, cum ipse in proximum animum retineat animatum. Quare parati, & prompti ad ignoscendum esse debent ij, quibus impositæ sunt iniuriæ: cum, & vrgeantur hac precādi formula, & apud S. Lucam id iubeat Deus: *b* Si peccauerit * in te frater tuus increpa illum: si & pœnitentiam egerit, dimitte illi: & si septies in die peccauerit in te, & septies in die cōuersus fuerit ad te dicens: Pænitet me, dimitte illi. Et in Euangelio S. Matthæi sic: *c* Diligite inimicos vestros. Et *d* Apostolus, & ante eum *e* Salomon scripserit: Si esurierit inimicus tuus, ciba illū: si sitit, potum da illi: & sic apud S. Marcum Euang. *f* Cum stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis aduersus aliquem, vt & Pater vester qui in cœlis est, dimittat vobis peccata vestra.

a Mat. 7. 12. Luc 6. 31. Iob 4. 16. Quod esse iuris naturæ habes d. loca. Vide item Aug. in Enchir. & de ser. Dom. in mon. li. c. 4. & 2.
b Luc. 17. 3. 4. & 19. Ma. & Syr. exemp. non habent vocem in te.
c Matt. 44.
d Rom. 12. 19.
e prou. 25. 22.
f Mar. 11. 25.

19 *Quibus rationibus flectendi sint hominū animi ad latantem quam, hic Deus exigit.*

Sed quoniam deprauatæ naturæ vitio, nihil ęgrius fit ab homine, quàm vt inferenti condonet iniurias, omnē cōferāt Parochi anim', & ingenij vim ad cōmutādos, & flectēdos animos fideliū ad hanc lenitatē, & misericordiā christiano homini necessariā. Cōmorētur in tractatione *g* diuinorum oraculorum; in quibus audire licet imperantē Deum, inimicis ignoscendum. Prędicent id quod verissimum est, magno esse argumēto hominibus eos esse Dei filios, si facilè remittāt iniurias, & inimicos diligāt ex animo. Elucet enim in eo, quod inimicos diligimus, similitudo quędam cum patrē Deo, *h* qui sibi inimicissimum, & infestissimum genus hominum, filij sui morte ab ęterno exitio redemptum, recōciliauit. Sit autē huius cohortationis, & pręcepti clausula illud imperiū Christi Dñi, quod recusare nō possumus, sine summo dedecore, & pernicie. Orate pro persequētib. & calumniātib. vos, vt sitis filij Patris vestri, qui in cęlis est,

Difficile est cōceptū vlciscendi appetitum deponere.

Clementia in proximos christianis est necessaria præter superiora, hæc illi indicanda duximus. Exo. 23. 45. Leu. 19. 18. Deut. 32. 35 & 1 Reg 24. 5. 6 20 21. & 26. 10. 11. Io. 31. & 29 48. Psa. 67. & 9. 12. prou. 20. 22. & 24 49. Ezec. 25. 12 18

g Ro. 4. 8. 9. 19.
h Matt. 5. 44.

20 *Quomodo cū ijs agendum sit, qui ex animo omnem iniuriarum obliuionem delere nequeunt.*

Quāta obliuio iniuriarum requiratur Christianis vid. Th. in 2. q. ar. 2. vid. item de iniurijs vlciscēdis, quæ habentur 28 q. 4. c. si is qui &c. est iniurijs, &c. displicet, & multis alijs.

Verùm hoc loco non vulgaris Pastorū prudētia requiritur, ne quis cognita huius difficultate, ac necessitate pręcepti salutem desperet. Sunt enim, qui, cum se debere intelligant conterere iniurias obliuione voluntaria, & eos diligere, qui læserūt, id capiunt, & pro viribus faciunt: sed vniuersam memoriam iniuriarum sibi exhauriri non posse, sentiunt. Nam resident in animo quædam reliquiæ simultatis: quamobrem magis agitatur conscientiæ fluctibus verentes, ne parum simpliciter, & candidè positis inimicitijs, Dei iusso nō obediāt. Hic igitur Pastores *a* cōtraria studia carnis, & spiritus explicabunt, quod illius sensus sit ad vindicationem procliuis, huius ratio propensa ad ignoscendum, hinc inter ipsos perpetuam turbam ac rixam existere, quare saluti minimè diffidendum esse demonstrabunt, reclamantibus, & aduersantibus rationi, corruptę naturę appetitionibus, modò spiritus prestet in officio, & voluntate remittendi iniurias, proximumque diligendi.

a Matth. 26. 4. Rom 8. 18. 19. Gal. 5. 17.

Qui ex corde obliuisci iniuriarum nequit nō debet huius clausulæ precationem intermittere.

21 *Qui appetitū vindictæ ad huc retinēt, possunt, & debent orationem Dominicam absq; culpa recitare.*

Prima ratio. Orāt. Christiani nomine totius Ecclesiæ. Th. in 2. 2. q. 83 art. 6.

Quod autem aliqui fortasse fuerint, qui cum nōdum animum inducere possint, vt obliti iniurias, ament inimicos, propterea deteriti ea, quam diximus, conditione huius petitionis Dominica pręcatione nō vtantur: duas has rationes afferāt Parochi, quibus exitiosum hunc errorem illis eripiant. Nam quisquis vnus è fidelium numero preces has facit, totius Ecclesiæ nomine, in qua pios aliquot esse necesse est, qui debitoribus ea, quæ hic commemorantur debita remiserunt.

Cum petitur aliquid à Deo, petitur etiam facultas perficiendi illud, quod homini alioqui esse videtur impossibile.

Accendit eò quòd, id à Deo petentes, vnà etiam petimus quicquid ad illud impetrādum in eam petitionem à nobis necessariò conferendum est. Petimus enim, & veniam peccatorū, & donum verę penitētię: petimus facultatem intimi doloris; postulamus, vt à peccatis abhorrere, & illa sacerdoti verè, ac piè confiteri possimus. Itaq; cum necesse etiam nobis sit parcere ijs, qui damnū aut malū aliquod dederint, cum, vt nobis Deus ignos-

cat

cat,precamur,simul oramus, vt largiatur facultatem reconciliandi nos illis,quos odimus. Quare deterrendi sunt ab ea opinione, qui inani illo, & prauo timore commouentur, ne sibi Deum reddant offensiorem hac precatione,contraq; etiā cohortandi ad frequentē orationis vsū, quo à parente Deo postulēt,vt sibi det eam mentē,vt ijs,qui lęserint,ignoscāt,& inimicos diligant. Pœnitere

22 *Quid illi sit faciendum, qui orationem de remissione peccatorum sibi cupit esse fructuosam.*

Sed,vt precatio omninò fructuosa sit,primùm hæc in ea est cura,meditatioque adhibenda,nos Deo supplices esse,& ab eo veniam petere,quę nō datur nisi pęnitenti,itaque nos ea charitate,& pietate præditos esse oportere, quæ penitētibus cōueniat,cōuenire autem maximè ijs, subiecta quasi oculis propria flagitia,atque facinore, lacrymis expiare. Cum hac cogitatione coniungēda est cautio in posterum earum rerū, in quibus fuit aliqua occasio peccandi, quæque nobis ansā dare possint ad offendendum parentem Deum. In his curis versabatur Dauid cum diceret: *a* Et peccatum meū contra me est sēper. Et alio loco: *b* Lauabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratū meū rigabo. Proponat sibi præterea vnusquisque ardentissimum orādi studium eorum, qui à Deo precibus impetrauerūt veniam delictorum: *c* vt publicani illius,qui longè consistens præ pudore,ac dolore,& oculis humi defixis, tātùm pulsabat pectus, eam habens orationē: Deus propitius esto mihi peccatori,tū, *d* illius peccatricis mulieris,quę Christo Domino retro stās,rigatos à se eius pedes, capillis etiā abstersos osculabatur: *e* Petri denique Principis Apostolorū, qui egressus foras,fleuit amare.

Lacrymari occasiones peccatorum euitare.

a Ps. 56. 6.

b Ps. 6. 7. Exempla eorum proponenda qui precibus veniā impetrarunt.

c Luc. 18. 13.

d Luc. 7: 38.

e Mat. 26 72. Remedia præcipua ægrotātis sunt pænitentia, & Eucharist. Eleemosynę virtus.

23 *Quæ sint præcipua ad sananda animæ vulnera remedia.*

Deinde cogitandum est,quò infirmiores sunt homines,& ad morbos animi, quæ sunt peccata,propensiores,eò pluribus, & frequentioribus medicamētis indigere. Sunt autem ægrotæ animæ remedia, Pęnitētia,& Eucharistia. Hæc igitur sæpissimè adhibeat fidelis populus; deinde Eleemosyna,quemadmodū tradūt *f* diui-

f Vide 5. Deut. 7. 8.

Tobiæ 4.7. pl.48.2. Prou.4.21.22. & 19.17.c.& 9. Eccl.1 13 Luc. 11 41.22.32.34 & 16.9. & sepè alias

a Tob.12 8 9.

b Vocē misericordiam,& nō habeant 10. M. 8 Reg.&Grec. exempl.

b Dan. 4.24.

Optima elemosyna est iniuriarū obliuio: indignum est veniā Deo postulare, quam offensus alij præstare nolit.

næ litteræ, medicina est accomodata sanandis animæ vulneribus. Quare, qui piè hac prece vti cupiūt, pro viribus benignè faciant egentibus; quantam enim vim habeat ad delendas scelerùm maculas, testis est in Tob. Angelus Domini S. Raphael cuius est illa vox: *a* Eleemosyna à morte liberat,& ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire * misericordiam, & vitam æternam. Testis est Daniel, qui Nabuchodonosor regem sic admonebat: *b* Peccata tua eleemosynis redime,& iniquitates tuas misericordijs pauperum. Optima autem largitio,& impertiendę misericordiæ ratio est obliuio iniuriarum,& bona voluntas erga eos, qui rem, vel existimationem, vel corpus tuum, tuorum ve violauerint. Quicunque igitur cupit in se esse maximè misericordem Deum, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatque omnem offensionem,& pro hostibus libentissimè deprecetur, omnem captans occasionem, de illis ipsis bene promerendi. Sed quoniam hoc argumentum explicatum est, cum homicidij locum tractauimus, eò reijcimus Parochos. Qui hanc petitionem hoc fine cōcludant, nihil iniustius esse, aut fingi posse, quā eum qui cum hominibus durus sit, vt nemini se det ad lenitatem, idē postulet, vt in se sit mitis,& benignus Deus.

DE SEXTA PETITIONE

C. A P. X V.

Et ne nos inducas in tentationem.

SECTIO PRIMA.

Qui recēs suā vitam emendarunt, maiorib. sunt obnoxij B. ser.2 de assūp.

* Cod. alias legit hostis artibus ac machinis propositis

1 *Quantum periculum sit, ne post peccatorum remissionem perceptam iterum in peccatum relabamur.*

Non dubium est, quin filij Dei, cum post impetratam delictorum veniam, incensi studio adhibendi Deo cultum, & venerationem, cæleste regnum exoptant, & omnia diuino numini tribuentes pietatis officia, toti pēdent à paterna eius volūtate, ac prouidētia, tum eò magis humani generis hostis omnes aduer-

sus

sus illos artes excogitet, omnes machinas paret, quibus oppugnetur, sic, vt, verēdū sit, ne labefactata, & mutata sentētia rursum in vitia delabantur, longèq; deteriores euadant, quàm antea fuerint: de quibus illud Principis Apostolorum iure dici possit: *a* Melius erat illis, nō cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionē retrorsū conuerti ab eo, quod illis traditum est sancto mādato. Quomodo dæmon eos maxime impugnet qui ab eo defecerunt vide Luc. 11. 24.25. 36.12. *a* Pet. 2. 2.

2 *Quomodo Christus nos hac oratione aduersus accerrimi hostis insidias munire voluerit.*

Quare nobis à Christo Domino datum est huius petitionis præceptum, vt quotidie nos Deo commendemus, eiusq; patriam curam, & præsidium imploremus; minimè dubitantes fore, vt si deseramur diuino patrocinio, vaferrimi hostis laqueis irretiti teneamur. Neq; verò solùm in hac orandi regula iussit à Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem, sed illa etiam oratione, quā ad sacros habuit Apostolos, sub ipsum mortis tempus, cum quidem *b* ipsos mundos esse dixisset, eos huius officij his verbis admonuit: Orate, *c* vt non intretis in tentationem. Quę iterum à Christo Domino adhibita admonitio, magnum diligentię onus imponit, Parochis excitandi fidelem populum ad frequentem huius vsum precationis: vt, cū tanta hominibus ab hoste diabolo in singulas horas pericula huius generis intendantur: à Deo, qui solus illa propulsare potest, petant illud assiduè: Ne nos inducas in tentationem. *b* Ioan. 13. 14. *c* Mat. 26. 5. Matt 14 38. Luc. 22. 40. Quare Christiani vehementius ad frequentem eius precationis, vsum sint excitandi.

3 *Quibus præcipuè rationibus homines huius petitionis necessitatem intelligere possint.*

Intelliget autem fidelis populus, quātopere egeat diuini huius adiumenti, si suę imbecillitatis, inscitieq; meminerit, si recordabitur illam Christi Domini sententiā *d* Spiritus quidem promptus est, caro autē infirma: si ei venerit in mentē, quā graues sint, & exitiales hominū casus, impellēte dæmone, nisi sustineāntur dexterę cælestis auxilio. Quod illustrius esse possit humanę infirmitatis exemplum, quàm sacer ille chorus Apostolorū, *e* qui magno antea animo cū essēt, primo quoq; obiecto terrore, relicto Saluatore diffugerūt; etsi illustrius etiā est illud Principis Apostolorū, qui in tanta professione *d* Matt. 20. 41. Mar. 14. 33. Humanę imbecillitatis exemplum in Apost. *e* Mat. 26. 15. 56 Petri imbecillit.

a Matt. 26. 35. 70. 71. Mar. c. 14. 29. 65. 69.

A maiori, ad minus.

singularis, & fortitudinis, & amoris in Christum Dominum, cum paulò antè sibi bene fidens, ita dixisset: *a* Si oportuerit me mori tecum, non te negabo, statim vnius voce mulierculę perterritus se Dominum non nosse iureiurando affirmauit, nimirùm illi in summa spiritus alacritate non respondebant vires. Quòd si viri sanctissimi humanę naturę fragilitate, cui confidebant, grauiter peccauerunt, quid non timendum cæteris, qui ab eorum sanctitate absunt longissimè?

Pericula inter quæ fideles versantur sæpius ad memoriam sunt reuocãda.

4 *Quot quantisque tentationum periculis hominũ vita sit exposita.*

b Ioh 7. 1. Iuxta 70. Triplex est in hac vita tentatio. Matt. 4. 8. 5. 9. & 1. Ioa. 2. 1. Aug. libr. de ver. rel. 38. vnde isti tres hostes infestissimi. Hostes inter. d Matt. 10. 29. d ad Eph. c. 22. Ibid.

Quare proponat fideli populo Parochus prelia, & pericula, in quibus assiduè versamur, *b* dum anima est in hoc mortali corpore, quos vndiq; caro, mundus, & sathanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit: quotus quisq; est, qui magno suo malo nõ experiri cogatur? Quis nõ his lacessitur stimulis? quis hos nõ sentit aculeos? quis subiectis non vritur ardẽtibus facibus; & quidẽ tã varij sunt ictus, tã diuersę petitiones, vt difficillimum sit grauem aliquã plagam non accipere. Ac præter hos inimicos, *c* qui habitãt, & viuũt nobiscũ sũt preterea hostes illi accerrimi, de quibus scriptũ est: *d* Nõ est nobis colluctatio aduersus carnẽ, & sãguinẽ, sed aduersus Principes, & potestates, aduersus mũdi rectores tenebrarũ harũ cõtra spiritualia nequitię ĩ cęlestib.

5 *Quàm graues sint dæmonum in nos insultus, ex sententia D. Pauli exponitur.*

Demonum potestas reliquis rebus antecellit Ioq. 4. 1. 24. vide Greg. 34. moral. c. 17.

Accedũt enim ad intimas pugnas externi impetus, & impressiones dęmonũ: qui, & apertè nos petũt, & per cuniculos influũt in animas nostras, vix vt ab illis cauere possimus. Illos, & Principes Apostolus appellat propter naturę excellentiã: (nã natura hominibus, & cæteris, quæ sub sẽsũ cadũt creatis rebus antecellũt) & potestates, vocat, quod nõ solũ naturæ vi, sed potestate etiã superant: & rectores nominat mundi tenebrarũ: nõ enim clarum, & illustrẽ mundũ regunt, id est bonos, & pios, sed obscurum, & caliginosum, nempe eos, qui flagitiosę & facinorosę vitę sordibus, ac tenebris obcęcati, duce tenebrarũ Diabolo delectãtur. Nũcupat etiã demones

Rectores mundi tenebrarum cur dicantur dæmones.

spi-

spiritualia nequitię: est enim carnis & spiritus nequitia. Carnalis, quæ dicitur nequitia, incēdit appetitum ad libidines, & voluptates, quę percipiūtur sēsibus. Spiritualia nequitiæ sunt mala studia, & prauæ cupiditates, & nouissima hominis illius peiora prioribus; quę ad superiorem pertinent animę partē: quę tantò peiores sunt, quàm reliquę, quāto mēs ipsa, & ratio altior est, atque prestātior. Quę sathanę nequitia quia maximè spectat illuc, vt cęlesti nos hereditate priuet: propterea dixit: *a* Apostolus in cęlestib. Ex quo licet intelligere magnas esse hostiū vires, inuictū animū, immane in nos, & infinitum odium: bellū etiā perpetuū eos gerere nobiscū, vt nulla pax esse cū illis, nullę inducię fieri possint. — Aug. in ps. 54. Carnalis nequitia quæ sit. *a* Ephes. 5.12.

6 Quāta sit Diaboli ad tēdādū audacia, & peruersitas. — Quanta demonū sit audacia & inuidia.

Quantū verò audeāt, declarat Sathanę, apud Prophetam vox: *b* in cęlum conscendā, *c* aggressus est primos homines in Paradiso: *d* adortus est Prophetas appetiuit Apostolos: vt quemadmodum apud Euāgelistā loquitur Dominus, *e* cribraret eos sicut triticum. *f* Ne ipsum quidē Christi Domini os erubuit: itaque eius inexplicabilem cupiditatem, & immēsam diligentiā S. Petrus expressit, cum dixit: *g* Aduersarius vester Diabolus tāquā leo rugiens circuit quærens, quem deuoret. Quamquā nō vnus modò tētat homines Sathan, sed gregatim interdum demones in singulos impetū faciunt: quod ille confessus est dęmon, *h* qui interrogatus à Christo Domino, quod sibi nomē esset respōdit: legio mihi nomen est: r. epè dæmonum multitudo, quę miserum illum diuexerat. Et de alio scriptum est: *i* Assumpsit septē alios spiritus secum, nequiores se; & intrātes habitabant ibi. — *b* Isa. 4 13. *c* Gen. 3 12. *d* Iob. 1 & 2. David 1. paral. 20 1 Iesum Sacerdotem magnū Zach. 3. 12. *e* Luc. 12 31. *f* Matt. 4 3. *g* 1. Pet. 5. 8. Demones non singuli sed plures infestant interdum hom nes. *h* Matt. 8 18 19 Mar. 45. Luc. 6. 5 *i* Matt. 12 45. Luc. 11, 26 Dęmones improbis n fest, non sunt. Augu. ser. 85 & 93 de temp.

7 *Cur peruersi minus, pij autem magis à dominibus infestentur.*

Multi sunt, qui quòd impulsus, atque impetus dęmonum in se minimè sentiunt, totā rem falsam esse arbitrantur: quos ipsos à dęmonibus nō impugnari mirum non est, quibus se sponte tradiderunt, non est illis pietas, non charitas, non virtus illi Christiano homini digna, quare fit, vt toti sint in potestate Diaboli: nec vllis tētationibus opus est ad eos euertendos, in quorū iam — Dæmones infestant probos hoc autē exordio fit, quo Christianos omnes, & maximè monacho infestātur.

ani-

animis ipsis libêtibus commoratur. At verò qui se Deo dicauerunt in terris cælestem vitam agentes, ijs maximè omnium Sathanæ incursibus petuntur, hos acerbissimè odit, his in singula temporis momenta struit insidias, plena est historia diuinarum litterarum sanctorum hominum, quos pręsenti etiam animo stantes, vel vi, vel fraude peruertit. *a* Adam, *b* Dauid, *c* Salamō, *d* alijque, quos enumerare difficile sit, experti sunt Dæmonum violentos impetus, callidam astutiam, cui resisti non possit consilio, aut hominum viribus. Quis igitur se suo pręsidio satis tutum exstimet? Itaque piè, castèque petēdum à Deo est, *e* ne nos tentari sinat supra id, quod possimus, sed faciat etiam cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere.

Athan. in vita Antonij videnē Cass. co. 17. c. 23. ab. exemplo Sanctorum *a* Gen. 32. *b* 2 Re. 11. li. 3. *d* Salom Iud. 8. 9. Eze. 4. Reg. 20. 13. *e* 1. Cor 10. 13. 2. pet. 2. 9. Dæmonum in nos potentia limitata est, Apost. 2. 30 & 20. 23. vide Cass. co. 2. c. 18. Au. in ps. 61.

8 *Dæmones quantum, aut quamdiu volunt, homines tentare non possunt.*

Verùm hic fideles cōfirmandi sunt, si qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione dæmonum vim perhorrescunt, vt ipsi tentationum fluctibus agitati, in hunc precationis portum confugiant, non enim Sathan in tanta potentia & pertinacia, in capitali odio, nostri generis, nec quantum nec quādiu vult, tentare nos, aut vexare potest, sed omnis eius potestas Dei nutu, & permissu gubernatur. notissimum est exēplum Iob: de quo nisi Diabolo dixisset Deus: *f* Ecce vniuersa quę habet, in manu tua sunt; nihil eius Sathanas attigisset: contra verò nisi addidisset Dominus: *g* Tantum in eum ne extēdas manum tuam: vno Diaboli ictu cum filijs ipse, facultatibusq; concidisset, ita autem alligata est Dęmonum vis, vt ne *h* porcos quidem illos, de quibus scribūt Euāgelistę nō permittēte Deo, inuadere potuisset.

f 1. Iob. 1. 18. *g* Ibidem. *h* Mat. 8. 31. Marc. 5. 12. Luc. 8. 32. vide item Cass. col. 7. c. 22. Aug. in ps. 31. & 12.

9 *Quid tentandi vox nobis designet, quaque ratione à Deo tentemur.*

Sed ad intelligendam huius petitionis vim dicendum est, quid hic tentatio significet; quid item induci in tentationem. Est autem tentare, periculum facere de eo, qui tentatur, vt ab ipso, quod cupimus, elicientes, verum exprimamus, qui tentandi modus in Deum minimè cadit, quid enim est quod nesciat Deus? *i* Om-

Tētare quid sit Th. in 1 p. qu. 114. ar. 1. & 2 c. q. 9 ar. 1. & Au. l. c. de cons. Eu. c. 72. *i* Hebr. 4. 13.

nia enim inquit nuda, & aperta sunt oculis eius.

Est alterum tentandi genus cum longius progredičdo aliud quæri solet, in bonam, vel in malam partem: in bonam, cum ea re tẽtatur alicuius virtus, vt illa perspecta, & cognita ijs cõmodis, & honoribus augeatur, eiusque exemplum cęteris imitãdum proponatur, ac denique omnes ob idipsum ad Dei laudes excitẽtur, quæ tentandi ratio sola conuenit in Deum. Huius exẽplum tentationis est illud in Deuter. Tẽtat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum, an non Quomodo etiam tentare suos dicitur Deus, cum inopia, morbo, & alijs calamitatum generibus premit, quod probandę eorum patientię causa facit, & vt alijs documentum sint Christiani officij. In hanc partem *a* legimus Abraham tentatum, vt filium immolaret, quo facto fuit is obedientiæ, & penitẽtię exemplum singulare ad memoriam hominum sempiternam. In eandẽ sententiam dictum est de Tobia: Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te.

Ps. 28. 16. Eccl. c. 3 1. 20. Quomodo Deus homines tẽtet vide item Au. ep. 46. in ex q. 58. & 74. Deut. 13. 4 vide Aug. in ps. & 6.

a Gen. 22. vide Au. l. 16. de ciu. Dei c. 2. Tob. 13

Tentatio deceptionis causa Diaboli est propria Augu. ep. 14. & alibi.

10 *Quomodo Dæmon homines tentet*

In malam partem tentãtur homines, cum ad peccatum, aut exitium impelluntur: quod proprium Diaboli officium est. Is enim eo animo tentat homines, vt decipiat, agatq; præcipites, quamobrem *b* tẽtator in diuinis litteris appellatur. In ijs verò tentationibus modò intimos nobis admouens stimulos, animæ affectiones, & commotiones adhibet administras: modò nos exagitãs extrinsecùs, externis rebus vtitur, vel prosperis ad efferendos, vel ad frangendos aduersis: nonnunquam habet emissarios, & excursores, perditos homines, in primisq; hæreticos, qui *c* sedentes in cathedra pestilentiæ malarum doctrinarum mortifera semina dispergunt, vt illos, qui nullum delectum, aut discrimen habent virtutis, & vitiorum hominis per se procliues ad malum, nutantes ac præcipitantes impellant.

b Matt. 4. 3. Quid Dæmone in tentãdis hominibus vtatur instrumentis. Hęretici sunt ad homines decipiendos diaboli administri *c* psa. 1. 2. Quid sit induci in tẽtationem, quodque multipliciter fieri possit vide Au. in 2. de ser. Do. in mont ca. 14. Deus peccati non est auctor, sed illud odit.

11 *Quibus modis dicatur quis in tentationem induci.*

Dicimur autem induci in tentationem, cum tentationibus succumbimus. Inducitur verò in tẽtationem dupliciter, primũ, cum de statu dimoti, in id ruimus malum

lum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem à Deo hoc modo in tentationē inducitur: quia nemini est peccati auctor Deus, imò verò *a* odit omnes qui operantur iniquitatem: Sic verò etiā est apud Sanctum Iacobum: *b* Nemo cum tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est.

a Exod. 23. & 2 paral. 9. 7. & Iudith 16. 5. 7. & 44. 8. ps. 16. 8. 9. & 83. 149. Ec. 15. 1. Os. 13. 6 & alibi sect. I. in Mat. c. 84. Iern l. 8. 2. 1. Basil. in hoc Deus non sit auctor malorū, & om. nes sancti. *b* Act. 1. 13.

Deinde dicitur nos in tentationem inducere is, quid etsi non tentat ipse, neque operam dat, quòd tentemur, tentare tamen dicitur, quia cum possit prohibere, ne id accidat, aut ne tentationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus pios, & bonos tētari quidem sinit, veruntamen sua gratia sustentatos non deserit. Nec verò non interdum iusto, & occulto Dei iudicio nostris id sceleribus postulantibus, nobis ipsi relicti concidimus.

12 *Beneficia Dei quādoque nos in tētationē inducunt.*

Quomodo à Deo in tētationē inducimur. De hac hominū nequitia, vide Deut. 32. 25. & 1. Reg. 2. 23. & 9. *c* Luc. 15. 2. 13. 14. *d* Rom. 7. 10. *e* Ibid. 19. 20. & seq.

Præterea nos in tentationem Deus inducere dicitur, cum eius beneficijs, quæ nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, & *c* patris substantiam, vt prodigus ille filius, dissipamus viuēdo luxuriosè, nostris cupiditatibus obsequentes. Quamobrem id dicere possumus, quod de lege dixit Apostolus: *d* Inuentum est mihi mādatū, quod erat ad vitā, hoc esse ad mortem. Opportunū rei exemplū est Hierosolyma, teste Ezechiele: quā Deus omni ornamentorum genere locupletarat, vt eius ore Prophetæ diceret Deus: *e* perfecta eras in decore meo, quem posueram super te, & tamen illa ciuitas diuinis cumulata bonis, tantū abest, vt optimè de se merito, ac merenti Deo gratiam habens, cælestibus beneficijs ad beatitudinē cōsequendā, cuius gratia ea acceperat, vteretur, vt ingratissima in parentem Deum, abiecta sepe, & cogitatione cælestium fructuum, tantū præsenti abūdātia luxuriosè, ac perditè frueretur, quod *f* Ezechiel eodem capite pluribus verbis persecutus est: Quare sunt eodem loco ingrati in Deum hominēs, qui præbitam sibi ab eo diuinitus vberem materiam rectè factorum, ad vitia illo permittente, conuertunt.

Ingrati in Deū homines reprehēduntur. Mos loquendi scripturarū improprius quando verbis actiuis Dei permissio significatur. *f* Exod. 4. 2. 11. & 7. 3.

13 *Quomodo scriptura verba intelligenda sint, quæ de permissione Dei per verba operationem significantia loquuntur.*

Sed

Sed oportet hunc diuinæ Scripturæ morem diligenter attendere, quæ Dei permissionem ijs interdum verbis significat, quę propriè si accipiantur, tamquam actionem in Deo significant: nam in Exod. sic est: *a* indurabo cor Pharaonis: & apud Isaiam: *b* Excæca cor populi huius: & ad Rom. scribit Apost. *c* Tradidit illos Deus in passionem ignominiæ, & in reprobum sensum. Quibus in locis, alijsque similibus, non id omninò esse actū à Deo, sed permissum intelligendum est.

a Isa. 6. 9. *b* Rom. 1. 26. 28 vide Ireneū lib. 4 cōt. hier. c. 48. Tert. li. 2. 20. Mat. 4 Cyr. Hi. catech. & Au. de preç. 8 orat. 15. & de pręd. Sanct. c. 8. & li. arb c. 21. 32. & 23. Th. in c. a q. 87. art. 2. & 22. q. 15. art. 1.

14 *In hac precationis parte non postulatur, vt prorsus ab omni tentatione immunes simus, sed ne in tentationibus à Deo deseramur.*

His verò positis, non erit difficile scire, quid in hac precationis parte postulemus. Nec verò petimus ne omninò tentemur. *d* Est enim hominum vita tentatio super terram. Est autem ea res vtilis, & fructuosa hominum generi, nam in tentationibus nos ipsos, id est, vires nostras, cognoscimus, quamobrem etiam *e* humiliamur sub potenti manu Dei, viriliterq; decertantes, *f* expectamus immarcescibilem coronam glorię. Nam & *g* qui certat in agone, non * coronatur: nisi legitimè certauerit: & vt inquit Sanctus Iacobus: *h* Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cū probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Quod si vrgemur nonnunquam hostium tentationibus, magnæ nobis erit leuationis illa cogitatio, habere nos auditorem Pontificem, qui possit compati infirmitatibus nostris tentatum ipsum per omnia. Quid hic igitur petimus, ne diuino præsidio deserti, tentationibus, vel decepti assentiamur, vel cedamus afflicti, vt præsto sit nobis Dei gratia, quæ, cum defecerint nos propriæ vires in malis recreet, & ac reficiat.

Tentationum vtilitas. *d* Iob. 7. 1. secundum 30. *e* 1. Pet. 5. *f* 1. Ierem. 5. 4. Dim. 2. 5. *g* Iac. 1. 12. * Coronabitur habet M. S. quę dam. *h* Hebr. 4. 14. Quid in hac præcationis parte postulatur.

15 *Quomodo à Deo in nostris tentationibus opem implorare debeamus.*

Non modò generatim, sed speciatim postulandum Dei auxilium in tentationibus.

Quare, & generatim Dei opem implorare debemus in omnibus tentationibus, & nominatim, cum singulis affligimur, ad precationem confugere oportet, quod à Dauide factum legimus penè in vnoquoque tentationum genere; nam in mendacio sic precabatur; *i* Ne auferas

i Psal. 118.

feras de ore meo verbum veritatis vsquequaque in
a Ps.118.37. auaritia ad hunc modum: *a* Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. In rebus verò inanibus huius vitæ, & illecebris cupiditatum, hac prece vtebatur:
b Ps.118.37. *b* Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Ergo postulamus, ne morem geramus cupiditatibus, neve
c Heb.12.3. *c* defatigemur in tentationibus sustinendis, ne *d* decli-
d Deut. 33.19 nemus de via Domini, vt tàm in rebus incommodis, quàm in prosperis, æquitatem animi, constantiamque seruemus, & nullam nostri partem Deus sua tutela vacuam relinquat.
e Rom.16.20 *e* Petimus denique, vt Sathanam conterat sub pedibus nostris.

16 *Quomodo de tentatione victoria reportari, & quo auctore illa obtineri possit.*

Victoria ex tentatione possumus referre per fiduciam in Deum.

Reliquum est, vt fidelem populũ ad ea Parochus cohortetur, quæ in hac precatione maximè cogitare, & meditari oporteat, in qua erit illa optima oratio, si quãta sit hominũ infirmitas intelligẽtes, viribus nostris diffidamus, & omni spe nostræ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, vel in maximis periculis magnum animum habuerimus præsertim cogitantes, quàm multos hac spe, atque hoc animo pręditos exhiantibus Sathanę faucibus liberauit Deus An
f Gen.39.7.8.9. non *f* Ioseph vndique circundatum ardentibus insanię
Ps.10.3.18. mulieris facibus, è summo ereptum periculo, *g* ad glo-
g Gen.41.38.46. riã extulit? Non *h* Susannam, à Satanæ ministris obses-
h Deut. 1.2.61. sã, tum cùm nihil propius esset, quàm vt nefarijs sentẽ-
i Dan. 13.55. tijs interficeretur, seruauit incolumem? neque mirum, *i* erat enim inquit: cor eius fiduciam habẽs in Domino.

De mundo ob amicos à se sermonibus superatos de carne ob vxorem fortiter repulsam & de diabolo ob patientiam in rebus aduersis seruatam.

Insignis est laus, & gloria Iob, qui de mundo, de carne, de Sathana triumphauit. Plurima sunt huius generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam spem, fiduciamque cohortari debebit.

17 *Nostri certaminis antesignanus Christus est, socij, sancti omnes, quos qui non sequũtur, ve cordes sunt.*

Cogitent etiam fideles, quem in hostium tentationibus ducem habeant, nempè Christum Dominum, qui
k Mat.5.4.27 *k* victoriam ex illo certamine retulit: Vicit ipse Diabolum. Estis ille fortior, qui superueniens fortem superauit

uit armatum, quē, & armis nudauit,& spolijs. De eius victoria,quam de mūdo reportauit,est apud S.Ioannē, *a* Confidite, ego vici mundum . Et in Apocalypsi dicitur,*b* ipse Leo vinces,Et exiuit vincens,vt vinceret:qui in victoria suis etiā cultoribus facultatem vincendi dedit.Est Apostol.ad Hebreos epi.plena victorijs sāctorū hominū,qui,*c* per fidem deuicerunt regna,obturauerūt ora leonum, & quę sequūtur: Ex his verò quę sic acta legimus,eas victorias cogitatione complectamur,quas quotidie reportant ex intimis, & externis dæmonum prælijs homines fide, spe, & charitate præstantes, quæ tā multæ sunt,tāq; insignes,vt si sub aspectū caderet oculorum, nihil frequentius accidere iudicaremus, nihil gloriosius:de quorū hostium clade his verbis scripsit S. Ioan.*d* * Scribo vobis iuuenes,quoniam fortes estis,& verbum Dei manet in vobis,& vicistis malignum.

a Ioan.15.38. *b* Apoc.4.5. *c* Apoc 9.7.

Quomodo Christus nobis prostrato diabolo vincendi facultatē dederit, & exempl. prebuerit vide Au.14 de Tr.c. 13. Græc. ho. 20. in Eua. Th. in 3.p.q 41 ar. 1. He. 11.per tot.

d 1.Io.c.24 * 3. Mo. & Græ. & Syr. exempl. Scripsi vobis adolescentes.

18 *Quomodo diabolus à nobis superari possit.*

Vincitur autē Sathanas nō otio,somno,vino,comessatione,libidine:sed oratione,labore, vigilia,abstinentia *e* continentia,castitate:*e* Vigilate,& orate,inquit,vt iā diximus,vt nō intretis in tētationem:qui his armis ad illā pugnam vtuntur,in fugam cōuertunt aduersarios:*f* qui enim resistūnt Diabolo,is fugiet ab eis,in his tamen sāctorū hominum victorijs,quas diximus,nemo sibi placeat, nemo se efferat insolētius, vt se suis virib. hostiles dęmonū tentationes,impetusq;sustinere posse confidat non est hoc naturę nostræ,non humanę imbecillitatis.

Labore, virtutibus, & vigilantia dæmones superantur.

e Matt 26.41. Mat.14 31. Lu. 22.46. *f* Iacob.4.7.

19 *Quomodo omnes nobis ad vincendum vires a Deo dentur.*

Hę vires quibus prosternimus Sathanę satelites, dātur à Deo:*g* qui ponit, vt arcum ęreum brachia nostra *h* cuius beneficio arcus fortiū superatus est, & infirmi accincti sunt robore, qui *i* dat nobis profectionem salutis,*k* cuius nos dextera suscipit,qui docet manus nostras ad prælium, & digitos nostros ad bellum, vt vni Deo pro victoria sint agendæ,& habendæ gratiæ, quo vno,& auctore,& auditore vincere possumus,quod fecit Apostolus, inqnit enim: *l* Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum

g Psal.17.35. *h* 1.Reg.1.4. *i* Psal.17.36. *K* Psal.12.19. Ps.43 16.

De victoria Deo sēper agēdę gratiæ.

l 1.Cor.15.17.

Christum. Eundem auctorem victoriæ prædicat illa cœlestis vox in Apocalypsi: *a* Facta est salus, & virtus, & regnū Dei nostri, & potestas Christi eius; quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, & ipsi vicerunt eum, propter sanguinem agni. Testatur idem liber Christi Domini partam, ex mundo, carneque victoriam eo loco: *b* Hi cum agno pugnabunt, & agnus vincet illos, Hæc de causa, & de modo vincendi.

a Apoc. 12.
b Apoc. 17. 64.

20 *Quæ sint in spirituali illo certamine victorum præmia.*

Quibus expositis proponent fideli populo Parochi à Deo paratas coronas, & cōstitutā victoribus sēpiternā præmiorum amplitudinē, quorum ex eadem Apocalypsi diuina proferent testimonia: *c* Qui vicerit, nō lęditur à morte secūda, & alio loco: *d* Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomē eius de libro vitæ, & cōfitebor nomen eius coram Patre meo, & coram Angelis eius, & paulò post, Deus ipse, ac Dominus noster ita loquitur ad Ioannem: *e* Qui vicerit faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Tū, inquit: *f* Qui vicerit, dabo ei sedere mecū in throno meo, sicut, & ego vici, & sedi cū Patre meo, in throno eius. Denique cum sanctorum gloriam, & perpetuam illam bonorum vim, quibus in cęlo fruētur, exposuisset, adiunxit: Qui vicerit, possidebit hęc, & ero illi Deus, & ipse erit mihi filius.

c Apoc. 27.
d Apoc. 3. 5.
e Apoc. 2. 21.
f Apoc. 3. 21.
g Apoc. 14. 7.

DE SEPTIMA PETITIONE
CAP. XVI.

Sed libera nos à malo.

SECTIO PRIMA.

1 *Nihil continetur superioribus petitionibus, quod in ista non includatur.*

POstrema hęc petitio est instar omniū, qua Dei filius diuinam hanc orationem conclusit: cuius etiam vim, & pondus ostendens, ea vsus est orandi clausula, cum vita migraturus, Deum Patrem pro hominum salu-

salute deprecaretur: *a* Rogo etiam inquit, vt serues eos è malo. Ergo hac precationis formula, quam, & præcepto tradidit, & exemplo confirmauit, quasi quadam epitome summatim complexus est vim, & rationem cæterarum petitionum. Cum enim id, quod ea prece continetur, impetrauerimus, nihil auctore S. Cypr. remanet, quod vltra adhuc debeat postulari: cum semel perfectionem Dei aduersus malum petamus: qua impetrata, contra omnia, quæ diabolus, & mundus operantur, securi stamus, & tuti. Quare, cum tanti sit hæc petitio, quanti diximus, debebit Parochus in ea fidelibus explicanda summam adhibere diligentiam. Differt autem hæc, & proxima petitio, quòd illa vitationem culpæ, hac pœnæ liberationem postulamus.

a Iacob. 17.
Postrema petitio Vim, superiorum sua amplitudine concludit, Cypr. se. 61. de orat. Domini sextæ & septimæ petitionis discrimen.

2 Quid nos vrgeat, vt hanc precationem coram Domino effundamus.

Quare nunc iam monendus est fidelis populus quãtoperè, & laboret ex incõmodis, & calamitatibus, & cœlestis egeat adiumẽti. Nã quot, & quantis miserijs proposita sit hominum vita, præterquàm quòd & sacri, & profani scriptores hoc argumentum sunt copiosissimè prosecuti, nemo ferè est, qui intelligat, & suo, & alieno periculo. Persuasum enim est omnibus, quod exemplũ patientiæ Iob memoriæ prodidit: *b* Homo natus de muliere, breui viuẽs tẽpore, repletur multis miserijs, qui quasi flos egreditur, & cõteritur, & *c* fugit velut vmbra & nũquam in eodẽ statu permanet. Nec verò vllũ prȩterire diem, qui propria aliqua molestia, aut incommodo notari nõ possit, testis est illa Christi Domini vox: *d* Sufficit diei malitia sua. Et si conditionẽ humanæ vitæ declarat ipsius Domini monitũ illud, *e* quo crucẽ quotidie sumi, seq; docuit sequi oportere. Vt igitur quisq; sentit, quàm laboriosa sit, & periculosa hæc viuendi ratio, ita facilè persuadebitur fideli populo, malorũ liberationem à Deo implorandam esse, præsertim cũ nulla re magis ad orãdum adducãtur homines, quàm cupiditate, & sepe liberationis eorũ incõmodorũ, quibus premũtur, aut quæ impendeant. Est enim hæc insita ratio in animis hominum, vt malis statim ad Dei auxilium con-

Quantis malis & incommodis hominum vita sit obnoxia, videantur quę in tertia sec. secũdæ petitionis, & alibi sæpè nos notauimus.
a Iob 14 1. 2.
c Iob. 8. 9. & ps. 14. 3. 4.
d Matt 6, 34.
e Luc. 9, 23.
In calamitatib. propensiores, sunt homines ad Deum inuocandum. Naturę institutum est in malis ad Deum confugere.

a Psal.82.17. confugiant. Qua de re est illud scriptum: *a* imple facies eorum ignominia,& quęrẽt nomen tuũ Domine.

3 *Quanam ratione periculorum, & calamitatum depulsio a Deo postulanda sit.*

Quod non rectè precetur, qui primis, & medijs Dominicæ orat. gradib. omnis calamitatum depulsionem postulant.

b Psal.9.15.

Sed, si illud ferè sua sponte faciũt homines, vt in periculis,& calamitatibus inuocent Deum, certè, quomodo id rectè facere possint, ab ijs quorum fidei, & prudentiæ comissa est eorum salus, maximè docendi sunt. Non enim desunt, qui contra Christi Domini iussum pręposterο vtantur ordine precationis. Nam, *b* qui iussit nos ad se confugere in die tribulationis, idẽ orationis ordine nobis præscripsit. Voluit enim vt priùs quã precaremur, vt nos liberaret à malo peteremus, vt nomen Dei sanctificaretur, & adueniret regnũ eius, & reliqua postularemus, quibus quasi gradibus quibusdã in hũc locũ peruenitur. Sed quidã si caput, si latus, si pes condoluit, si rei familiaris iacturã faciunt, si minæ, si pericula ab inimicis intendũtur, in fame, in bello, in pestilentia, omissis medijs Dominicę precationis gradibus, tantũ petunt, vt ex illis eripiantur malis: at huic consuetudini repugnat Christi Domini iussum: *c* Quęrite primũ regnũ Dei. Itaque qui rectè preces faciunt, cum deprecãtur calamitates, incommoda, malorũ repulsionẽ, id referũt ad Dei gloriã. Sic Dauid illi precationi: *d* Domine ne infurore tuo arguas me; subiecit rationẽ, qua se Dei glorię cupidissimũ ostendit: inquit, enim: *e* Quoniã nõ est in morte, qui memor sit tui, in inferno autẽ, quis cõfitebitur tibi? Et idem cum oraret Deus *f* sibi vt misericordiã impertiret, subiecit illud: *g* Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur: Ad hanc orãdi salutarem rationẽ, & ad exemplum Prophetæ incitãdi sũt fideles auditores,& simul docendum quantũ interfit inter infideliũ, & Christianorum hominum preces.

c Matt.6.33.

d Psal.6.8.

e Ibid.6.

f Ps 50.2.

g Ibid. 15.

Quod in morbis & rebus aduersis precipua spes in externis remedijs non ponenda, exẽplo tibi sit Asa Rex iuda qui ob id. 2. part. 16.12.

4 *Infideles se liberari a malo, ac Christiani nõ perinde petunt.*

Petunt vehementer illi quidem à Deo, vt possint ex morbis, vulneribusq; conualescere, sibi vt ex vrgentibus vel imminẽtibus malis euadere liceat: sed tamen illius præcipuam spẽ liberationis ponunt in remedijs, natura

vel

vel hominum industria comparatis: quin etiam sibi datum à quouis medicamentum, etiam si cantionibus, si veneficijs, si dęmonum opera confectũ sit, sine vlla religione adhibent, modò aliqua valetudinis spes ostẽdatur. Longe alia ratio est Christianorum, qui in morbis, & omnibus aduersis rebus, habent summũ perfugium, & præsidium salutis. Deum vnum illum omnis auctorem boni, & liberatorem suum agnoscunt, ac venerantur: remedijs verò, quæ inest ad sanandum vis, insitam à Deo esse pro certo habent, tantumq; illa ægrotis prodesse existimant, quantum ipse voluerit Deus. Est enim á Deo data hominum generi medicina, quę morbos sanaret. Hinc est illa Ecclesiastici vox: *a* Altissimus creauit de terra medicinam, & vir prudens nõ abhorebit illam. Itaque qui Iesu Christo nomen dederunt, nõ in illis remedijs summam spem reponunt recuperandæ valetudinis, sed ipsi medicinæ auctori Deo maximè confidunt.

Reprehenditur vide etiã ca. illud quod 26. q. 2. ex l. 2. de doctr. Ch. c. 10. 20 & 21. conflatũ, & c. qui fine, c. quæ vide item ca. non liceat, 16. 9. 5.

a Eccle. 2. 4. *b* Asa. sicut dictum est. 2. part 1. 12. & sine Deo nulla opẽ afferre medicamina indicat. Ser. c 9. 2. & 40. 11.

5 *Quomodo in morbis soli Deo fidendum sit, qui plurimos à præsentissimis periculis liberauit.*

Quare etiam in *b* diuinis litteris reprehẽduntur ij, qui medicinæ fiducia nullum Dei auxilium requirunt: imò verò, qui vitã agunt, ex diuinis legibus, *c* abstinẽt omnibus remedijs, quæcunq; ad curationem à Deo nõ adhibita esse constet, quòd si etiam eorũ vsu medicamẽtorum, illi explorata sit spes sanctitatis, tamen ab ijs, vt cantionibus, & demonum artificijs, abhorrent. *d* Ad id antè fideles cohortari oportet, vt Deo cõfidãt. Ea enim re iussit nos beneficẽtissimus parens liberationẽ malorum postulare, vt in eo ipso, quod iussit, spẽ etiã impetrationis haberemus. Multa sunt in sacris litteris huius rei exẽpla, vt qui minus rationibus adducũtur ad bene sperandum, exẽplorum multitudine confidere cogantur. *e* Abraham, *f* Iacob, Loth, Ioseph, Dauid sunt in oculis locupletissimi testes diuinę benignitatis. Sacrę noui testamenti litterę tã multos enumerant, qui ex maximis discriminibus erepti sunt, pię pondere precationis, vt res exemplorum commemoratione non egeat. Vna igitur illa Prophetæ sententia contenti erimus

c Non est vtendum remedijs a Deo non cõstitutis ad sanitatem recuperandum.

d Liu. 20. 6. vide 2. Reg. 26. 7. 8. 9. & Reg. 2 5 vide item. c. de maleficis, & Matt. li. nullus aruspex & 26. q. 5. Si quis ariolos, & c. qui diuinationes, & multa alia.

e Gen. 12. 1. 2 & seq & 15 2 17. 2. *f* Gen. 28.

quæ vel infirmissimum quéque cõfirmare potest: Clamauerũt enim, inquit, iusti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos.

Gen. 18. 14. 15. & 33. 3. 4. 6. Gen. 14. 12. 6. & 16. 17. 18. Gc. 58. 23. 24. 27. & 41. 14. 1. Reg. 11. 14. 15. & 3. 6. 27. Psal. 31. 18.

6 *Quid mali nomine hic intelligatur, & quæ huius petitionis sit sententia.*

Sequitur huius vis, & ratio petitionis, vt fideles intelligant, non omninò petere nos hoc loco, vt è malis omnibus liberemur. Sunt enim quædam, quę communiter mala putantur: quæ tamen sunt illis fructuosa, qui patiuntur, vt ille stimulus, qui Apost. erat adhibitus, vt Dei gratia adiuuante, virtus in infirmitate perficeretur, hęc si cognita sit eorũ vis, quę sũma voluptate pios afficiũt, tantùm abest, vt a Deo petant, vt auferatur. Quare tantùm ea mala deprecamur, quæ nullam animæ vtilitatem afferre possunt, reliqua minimè, modò aliquis inde salutaris fructus existat.

Mala quædam sunt a quibus nos non liberari pręstat 1. 2 Cor. 12. 7. 8. 9.

7 *Quot, & quanta sint malorum genera, à quibus liberari cupimus.*

Omninò igitur huic voci ea subiecta vis est, vt à peccato liberati, à tẽtationis etiam periculo, ab intimis externisq; malis eripiamur, vt tuti simus ab aqua; ab igne à fulgure, ne grando noceat frugibus, ne annonę charitate, seditionibus, bello, laboremus: petimus à Deo, vt morbos, pestem, vastitatem arceat, vincula, carcerem, exilium, proditiones, insidias, cęteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maximè terreri, ac premi solet hominum vita, omnes denique flagitiorum, & facinorum causas auertat, neque hæc solùm, quæ omnium consensu mala sunt deprçcamur sed illa etiam, quæ penè omnes bona confitẽtur, diuitias, honores, valetudinem, robur hanc ipsam vitam: petimus, inquam, ne ad malum, & ad animę nostrę exitium hęc conuertantur. Oramus etiam Deum, ne morte opprimamur repentina, ne in nos iram Dei concitemus, ne, quę impios manent, supplicia subeamus; ne igne purgatorij torqueamur, à quo vt alij liberentur, piè, & sanctè precamur. Hanc petitionem, & in Missa, & in Litanijs sic interpretatur Ecclesia, nos videlicet ea pręterita, præsentia, futura mala deprecari.

Mala à quibus liberari cupimus, quæ, & qualia sint.

8 *Deus*

8 *Deus, & impendentia mala arcet, & à præsentibus quandoque mirabiliter eripit.*

Non vno autem modo Dei nos benignitas eripit à malis: nam impendentes prohibet calamitates: quomodo legimus magnum illum Iacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichimitarum cędes; extat enim illud: *a* Terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes. Et quidem beati omnes, qui cū Christo Domino in cęlis regnant *b* omnibus malis, Dei ope liberati sunt, nos autem qui in hac peregrinatione versamur, ab omnibus incommodis solutos esse minimè vult: sed eripit à quibusdam, etsi sunt instar liberationis malorum omnium ea solatia, quę dat Deus interdū ijs, qui rebus premuntur aduersis. His se consolabatur Propheta, cùm illa dicebat: *c* Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Pręterea à malis homines liberat Deus, cum illos in summum discrimē adductos integros seruat, & incolumes: quod, & *d* pueris illis in ardentem fornacem coniectis, & *e* Danieli contigisse legimus, quem leones nihil læserunt: quemadmodum neque pueros flamma violauit.

9 *Diabolus hic malus dicitur, quod mali culpæ Auctor, & mali pœnæ exactor sit.*

Malus verò etiam ex sententia sanctorum *f* Basilij magni *g* Chrysost. & Aug. pręcipuè dicitur dęmō, quòd hominum culpæ, id est sceleris, & peccati auctor fuit: quo etiam ministro, vtitur Deus in repetendis pęnis, à sceleratis, & facinorosis; *h* Dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati causa patiūtur, in quā sententiam loquuntur diuinę litterę illis verbis; *i* Si erit malum in ciuitate, quod Dominus non fecerit; item, *k* Ego Dominus, & non est alter formans lucem, & creās tenebras: faciens pacem, & creans malum.

Malus quoque dicitur dæmon ob eam causam, quod etsi eum nihil læserimus, tamen perpetuum bellum nobis infert, & capitali nos insectatur odio quòd si nobis & fide armatis, & innocentia tectis nocere non potest:

a Gen. 39.30.
b Isai. 25.8. Apoc. 7. 17. & 21,4.
c psl. 93.5.29.
d Dan. 6.22. & 14 3.9.
e Diabolus auctor est mali culpę Bas. in ho. quod Deus non sit auctor mal. nō procul fit.
f Diabolus malus dicitur per excellentiam. Chrys. ho. 23. in Matt. & est auctor mali idē ho. 5. in Iob.
g Diabolus est malitię inuentor, & auctor Augu. de Eccl. dog. cap. 17, & mag. in 3. d. 35. lit. B. ex quo omnes sententiarij.
h Deus est auctor mali pęnę.
i Amos 3.6.
k Isa. 45. vide item Deutero. 32. 23. & 3. Re. 9. 10. & 21. 29. & Hie. 11. & 41 42. Dem.

tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, & quacunque potest ratione diuexandi. Quamobrem Deum precamur, vt nos a malo liberare velit.

Nocere nobis non potest nisi Permittente Deo, Augu. in Psal. 96.

10 *Cur singulari, non autem multitudinis voce, à malo liberari petamus.*

Dicimus autem à malo, non à malis: ob id, quod mala quæ in nos à proximis proficiscuntur, illi assignamus tãquam auctori, & impulsori, quo minus etiam proximis irasci debemus: quoniam odium, & iracundiam in ipsum Sathanam conuertere oportet, à quo homines ad iniuriam inferendam impelluntur. Itaque si te aliqua relęserit proximus, cum preces facis parenti Deo pete, vt nõ modò te liberet à malo, idest ab ijs, quas tibi proximus imponit iniurijs: sed illum ipsum eripiat proximum ex Diaboli manu, cuius impulsu homines in fraudem inducuntur.

Omnia mala, quæ nobis inferunt proximi à Dęmone proficiscuntur, vide Aug. serm 85. de tempore.

11 *Quomodo in malis affecti esse debeamus, etiam si continuò non liberemur.*

Illud denique sciendum est, si in precibus, & votis nõ liberamur à malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter, intelligẽtes placere diuino numini, vt toleranter ea patiamur. Quare minimè nos indignari, aut dolere par est, quòd preces nostras non audiat Deus: sed omnia ad eius nutum, ac voluntatem referre oportet existimantes id vtile, id esse salutare, quod Deo placet; vt ita sit, non autem id, quod secus nobis videatur.

Cum à malis non liberamur ea à nobis patientes ferenda sunt.

12 *Quot, & quanta commoditas ex tribulationibus ad nos proueniat.*

Postremò docendi etiã sunt pij auditores, dum in hoc vitę curriculo versamur, eos ad omne incõmodorũ, & calamitatum genus, non solùm ęquo, sed etiam gaudẽti animo ferẽdũ paratos esse debere. *a* Omnes, enim ĩquit qui piè volũt viuere in Christo Iesu, persecutionẽ patiẽtur. Itẽ: *b* Per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnũ Dei. Rursũ: *c* Nõne hæc oportuit pati Christum & ita intrare in gloriam suam? Nõ enim ęquum est, *d* seruũ esse maiorem Domino suo: sicuti turpe est è sententia Sancti Bernardi, mẽbra esse delicata sub spinoso capite. *e* Pręclarum illud est exemplum Vriæ propositum

a 1. Tim. 8. 2. *b* Act. 14. 21. *c* Luc. 24 26. *d* Mat. 10 24. Luc. 16 40. Ioan. 13 26. & 15. 20. Ber. ser. 1. de omnibus Sanctis. *e* 3. Re. 11. 12.

positum ad imitandum, qui adhortante Dauide, domi, vt se contineret inquit: Arca * Dei, & Israel, & Iuda habitant in papilionibus, & ego ingrediar domum meam? His instructi rationibus, ac meditationibus, si ad orandum veniamus, illud assequemur: vt, si* minis vndique cincti, malisq; circundati, *a* quemadmodũ tres illi pueri intacti ab igne sic nos inuidiati seruemur: certè, vt *b* Machabæi, casus aduersos cõstanter, ac fortiter feramus. In contumelijs, & cruciatibus sacros imitabimur Apostolos, *c* qui cœsi verberibus, vehementer lætabantur, quòd digni habiti essent, qui pro Christo Iesu contumelias paterentur, sic nos ita comparati canemus illa summa animi voluptate: *d* Principes persecuti sunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meum: lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.

* 6. M. Se. & Hebr. & Græ. exempl. non habet vocem Dei. Chal verò leg. Domini * Alia exẽpl. habent minus.
a Da. 2. 49. 50.
b 1. Mach. 2. per totum librum.
c Act. 5. 41.
d Ps. 1. 2. 18. 16. 126.

DE EXTREMA ORATIONIS Dominicæ particula, quæ est AMEN. CAP. XVII.

SECTIO PRIMA:

1 *Quis vsus, & fructus sit huius particulæ.*

HAnc vocem, sicuti est, signaculum orationis Dominicæ appellat S. Hieron. in Commentarijs in Matthæum. Quare, vt admonuimus ante fideles de præparatione, quæ adhibenda sit, priùs quàm aggrediantur ad diuinam precationem: sic nunc faciendum duximus, vt clausulę, ac finis ipsius precationis causam rationéque cognoscant. Non enim *e* pluris est duinas preces diligenter ordiri, quàm religiosè absoluere. Sciat igitur fidelis populus multos esse, & eos vberes fructus, quos ex orationis Dominicę fine percipimus, sed omnium vberrimus, ac lætissimus fructus est eorũ impetratio, quę postulauimus, de quo supra satis dictũ est

S. Hier. in c. 6. Mat. Curandũ est, vt preces, & rectè inchoentur, & rectè absoluantur.
e Imo melior est orationis finis quàm principium, Ecc. 7. 8. Vocula, Amẽ certam spem. fac. t nos ea, quæ oratione Dominica postulauimus.

Non

Nō solùm autem cōsequimur postrema hac parte precationis, vt nostrę preces audiantur: sed quædam etiam maiora, ac pręclariora, quā vt verbis explicari possint.

Impetrasse, orationique virtutem, ac fructum insinuat.

2 *Quanta bona ex oratione ad homines premaneant.*

Orationis virtus, & vtilitas, Cypr. circa fin. ser. de ora. Do. & Chrys. or. 1. de orādo Deo.

Nam cum orando homines cum Deo colloquantur, vt S. Cyprianus ait, fit quodam inexplicabili modo oranti diuina maiestas propior, quā cæteris: quem præterea singularibus ornat muneribus, vt qui piè Deum orant, quodammodo cum ijs, qui ad ignem accedunt, comparari possint: qui si algent, calescunt, si calent æstuant: sic illi assistentes ad Deum, pro modo pietatis, ac fidei ardentiores euadunt, inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illustratur admirabilem in modum, omninò cumulantur diuinis muneribus, est enim illud proditum sanctis litteris, *a* Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Exemplo est omnibus magnus ille Moyses, *b* qui à Dei cōgressu, & colloquio digrediens, diuino quodam fulgore collucebat, sic vt Israelitę eius oculos, & os intueri nō possent. Omninò qui vehementi illo studio preces faciunt, Dei benignitate, ac maiestate admirabiliter perfruuntur. *c* Mane astabo, inquit Propheta, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Hæc, quò magis noscunt homines, eò Deum vehementiori cultu, ac pietate venerantur: eò etiam sentiunt iucundiùs, *d* quàm suauis sit Dn̄s, & quā verè beati sint omnes, qui sperant in eo: tū verò clarissima illa luce circumfusi, quāta sit eorū humilitas, quanta sit Dei maiestas, cōsiderant: Est enim illa S. Aug. regula; Nouerim te, nouerim me. Itaq; fit, vt suis viribus diffidentes, totos se committāt Dei benignitati minimè dubitantes, quin is ipsos paterna illa sua, & admirabili charitate cōplexus abundanter ijs omnia suppeditet, quæ sint ad vitam, & salutē necessaria, hinc se ad agendas Deo gratias conuertant, quātas animo maximas capere possunt; quātas oratione complecti; quod magnum Dauidē fecisse legimus, qui cum ita precationem instituisset; *e* Saluū me fac ex omnibus persequētibus me, sic eam absoluit. *f* Confitebor Domino secūdū iustitiam eius, & psallam nomini Domini altissimi.

a Psal. 20. 4.
b Exod. 3. 34.
c Psal. 5. 5.
d Psal. 33. 9. In initio l. 4. de de Tr. habet hū sensum horum verb. Augu. sed non per verba.
e Psal. 7. 2.
f Ibidem 8.

3 *Qua*

3 *Qua ratione fiat, vt sanctorum preces à timore inchoatæ, lætitia concludantur.*

Sunt eiusmodi sanctorum preces innumerabiles, quarum exordium est timoris plenũ, clausula spei bonæ, lætitięq; referta; sed mirabile est, quàm eo in genere eniteant Dauidis ipsius precationes. Nam, cum metu perturbatus sic orare esset exorsus: *a* Multi insurgunt aduersus me. Multi dicunt animæ meæ, Non est salus ipsi in Deo eius: confirmatus aliquando, gaudioque perfusus subiunxit paulò post: Non timebo millia populi circumdantis me; alio etiam *b* Psalmo suam cum deplorasset miseriam, ad extremum Deo cõfisus incredibiliter lętatur spe sempiternæ beatitudinis. In pace, in idipsum, inquit, dormiam, & requiescam. Quid illa? *c* Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me, quanto cum tremore, & pallore Prophetam dixisse credendum est? Contra, quæ deinceps sequuntur, quàm fidenti, ac lætanti animo? *d* Discedite a me, inquit omnes, qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit Dominus vocẽ fletus mei. Cum verò Saulis iram, furoremq; pertimesceret, quàm humiliter, ac demissè Dei opem implorabat: *e* Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me, & tamen hilarè, ac fidenter in eodem Psalmo subiecit; *f* Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ. Quare qui se confert ad sacras preces, fide, speq; munitus, parentem adeat Deum, vt se id consequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat.

Fiducię, & spei virtute efficitur vt sanctorũ præces à timore inchoatæ, lętitia concludantur.

a Psal. 3.3.

b Ibid. 7. 7. Psal. 4. 7.

c Psal. 4. 9. Psal. 6. 12.

d Ibid. 9.

e Ps. 53. 5.

f Ibid. 5.

4 *Quo sensu illa vocula Amen, in fine, hìc vsurpatur, & in Missa sacerdoti pronuncianda reseruatur.*

Sũt autem in extremo hoc diuinæ precationis verbo Amen, multa quasi semina quędã earum rationum cogitationumque, quas diximus, & quidem adeo frequẽs fuit hæc Hębręa vox in ore Saluatoris, vt spiritui sãcto placuerit, vt in Ecclesi. Dei retineretur, cui voci illa quodammodo subiecta sententia est: Scito tuas auditas esse preces, habet enim vim respondentis, & illum, qui precibus, quod velit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc sententiam perpetua Ecclesię Dei cõsuetudo

Quanta sit virtus, & dignitas vocis Amen. Amen in cap. Christi ser. tẽporis vox frequentissima. Cur in Missa peculiariter pronunciatio particulæ Amẽ sacerdoti, non autẽ ministro vt fit in alijs orationibus reseruatur.

tudo comprobauit, quę in sacrificio Missę, cum pronũciatur Oratio Dominica, nõ rei sacrę ministris, quorũ partes sunt illa dicere: Sed libera nos à malo: attribuit hanc vocem, Amen, sed ipsi Sacerdoti accommodatam reseruauit, qui cùm Dei, & hominum sit interpres, Deum exoratum esse populo respondet.

5 *Cur in alijs precationibus minister, in hac verò Sacerdos Amen, respondeat.*

Nec tamen hic ritus communis est omnium precationum, quippe cum in cæteris ministrorum sit munus respondendi, Amen, sed proprius Dominicæ orationis. Nam in alijs precibus consensum modò, desideriumq; significat, in hac responsio est, Deum orantis postulationi consensisse.

6 *Quomodo dictio, Amen, variè, exponatur.*

Ac variè quidem à multis est interpretatum hoc verbum, Amen: Septuginta interpretes verterunt, fiat: alij reddiderunt, verè: Aquila fideliter, conuertit, sed parui refert, hoc, an illo modo sit redditum: modò habere intelligamus eam vim, quam diximus, confirmantis sacerdotis, concessum id esse, quod petabatur, cuius sententiæ testis est Apostolus in Epistola ad Corinth. *a* Quotquot enim, inquit promissiones Dei sũt, in illo est ideò, & per ipsum, Amen, Deo ad gloriam nostram. Est etiam, hæc nobis accõmodata vox, in qua inest confirmatio quædam earum petitionũ, quas adhuc adhibuimus: quæ etiam eos reddit attentos, qui dant operam sacris precibus: fit enim sæpè, vt precatione distracti homines varijs cogitationibus aliò traducantur. Immò verò summo studio petimus hac ipsa voce, vt omnia fiant, idest, concedãtur, quæ antea petijmus: vel potiùs intelligentes nos iam impetrasse, omnia, ac sentientes præsentem vim diuini auxilij illud vnà cum Propheta canimus: *b* Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animę meę. Nec est, quod quisquã dubitet, quin, & nomine filij sui, & verbo, quò sæpissimè is vsus est, moueatur Deus: qui semper vt ait Apostolus, *c* Exauditus est pro sua reuerentia.

Non vna est interpret. nominis. Amen. Septuaginta reddiderunt. *γένοιτο*, id est fiat vt ps. 40 14. Aquila vet. *πεπιστευμένως* id est fideliter Isa. verò 65. 16. vbi nos habemus, Iurabit in Deum Amen. 70. leguut. *ομοῦ, τὰτὸν θεόντον αγη ιμον*, vide Hie. ep. 174. ad Marcellã, & in Isa.

a 2. Cor. 120. Amen attentionem etiam excitat.

b Psal. 53. 7.

Heb. 5. 7.

Æterno Deo, æternique Dei Filio, laus, & Gloria

B V L-

BVLLA S. D. N. D. PII

DIVINA PROVIDENTIA

PAPÆ QVARTI.

Super forma iuramenti professionis fidei.

Pius Episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

INiunctum nobis Apost. seruitutis officium requirit, vt ea, quæ Dominus omnipotens, ad prouidam Ecclesiæ suæ directionem Sanctis Patribus, in nomine suo congretatis diuinitus inspirare dignatus est, ad eius laudem, & gloriam incunctanter exequi properemus. Cum itaque iuxta Concilij Trid. dispositionem omnes, quos deinceps cathedralibus, & superioribus Ecclesijs, præfici, vel quibus de illarum dignitatibus, canonicatibus, & alijs quibuscunque beneficijs Ecclesiasticis, curam animarum habentibus, prouideri continget, publicam orthodoxæ fidei professionem facere, seque in Romanæ Eccl. obedientia permansuros spondere, & iurare, teneantur. Nos volentes etiam per quoscunque, quibus de Monastarijs, Conuentibus, domibus, & alijs quibuscunque locis Regularium quoruncunq; Ordinum etiam Militarium, quocunque nomine vel titu'o prouidebitur, idem seruari, & ad hoc, vt vnius eiusdem fidei professio vniformiter ob omnibus exhibeatur, vnicaq; & certa illius forma cunctis innotescat nostrę sollicitudinis partes, in hoc alicui minimè desiderari, formam ipsam præsentibus annotatam publicari, & vbique gentiũ per eos, ad quos ex decretis ipsis Concilij, & alios prædictos spectat, & recipi, et obseruari, ac sub pœnis per Concilium ipsum in contraue-

nientes

nientes latis,iuxta hanc,& non aliam formam, professionem prædictam solemniter fieri auctoritate Apostolica tenore præsentiũ districtè pręcipiendo mandamus:huiusmodi sub tenore; Ego.N. firma Fide Credo, & profiteor omnia,& singula,quę cõtinentur in Symbolo fidei,quo Sancta Romana Ecclesia vtitur, videlicet; Credo in vnum Deum Patrem Omnipotentem factorem Cœli,& terræ visibilium omnium,& inuisibilium , & in vnum Dominum Iesum Christum, Filium Dei vnigenitum,& ex patre natum ante omnia sæcula, Deum de Deo, lumen de lumine,Deum verum de Deo vero,genitum non factum, consubstantialem Patri,per quem omnia facta sunt, qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cęlis,& incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria Virgine,& homo factus est, crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato passus,& sepultus est, & resurexit tertia die secundùm Scripturas , & ascendit in Cœlum , sedet ad dexteram Patris,& iterum venturus est cũ gloria iudicare viuos & mortuos , cuius regni non erit finis ; & in Spiritum sanctum Dominum,& viuificantem, qui ex Patre, Filioque procedit,qui cum Patre,& Filio simul adoratur, & conglorificatur;qui locutus est per Prophetas,& vnã Sanctam Catholicam,& Apostolicam Ecclesiam.Confiteor vnum baptisma in remissionem peccatorum , & expecto resurrectionem mortuorum,& vitam venturi sæculi Amen. Apostolicas,& Ecclesiasticas traditiones , reliquasque eiusdem Ecclesiæ obseruationes , & constitutiones firmissimè admitto, & amplector. Item sacram Scripturam iuxta eum sensum,quem tenuit, & tenet Sancta mater Ecclesia,cuius est iudicare de vero sensu,& interpretatione sacrarum scripturarum admitto , nec eam nunquam nisi iuxta vnanimem consensũ patrum accipiam, & interpretabor . Profiteor quoque semptem esse verè,& propriè sacramenta nouę legis Iesu Christo, Domino nostro, instituta, atque ad salutem humani generis, licèt non omnia singulis necessaria scilicet Baptismum, Confirmaiionem, Eucharistiã, Pœnitentiam, Extremam Vnctionem, Ordinem,

& Ma-

& Matrimonium, illaque gratiam conferre, & ex his, Baptismum, Confirmationem, & ordinem, sine sacrilegio reiterati non posse. Receptos, quoque, & approbatos Ecclesiæ catholicæ ritus, in supradictorum omnium sacramẽtorum solemni administratione recipio, & admitto. Omnia, & singula, quæ de peccato originali, & de iustificatione in sacrosancta Tridentina Synodo definita, & declarata fuerunt, amplector & recipio. Profiteor pariter in Missa offerri Deo, verũ, proprium, & propitiatoriũ sacrificium, pro viuis, & defunctis atque in Sanctissimo Eucharistiæ Sacramẽto esse verè, realiter substantialiter corpus & sanguinẽ, vnà cũ anima, & diuinitate Domini Nostri Iesu Christi, fierique conuersionem totius substantiæ panis, in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, quam conuersionem Catholica Ecclesia Transubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantùm specie, totum, atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi. Constanter teneo Purgatorium. Animasque ibi detẽtas fidelium suffragijs iuuari. Similiter & Sanctos vnà cùm Christo regnantes venerandos, atque inuocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis, offerre, atque eorum reliquias esse venerandas. Firmissimè assero imagines Christi, & Deiparæ semper virginis, nec non aliorum sanctorum habendas, & retinẽdas esse, atque eis debitum honorem, ac venerationem impertiendam. Indulgentiarum etiam potestatem, à Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque vsum Christiano populo maximè salutarem esse affirmo, sãctam Catholicam, & Apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium Ecclesiarum matrem, & magistrã agnosco, Romanoque Pontifici, Beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Iesu Christi Vicario verã obedientiam spondeo, ac iuro. Cętera item omnia à Sacris Canonibus, & œcumenicis Cõcilijs, ac pręcipuè à Sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata indubitanter recipio, atque profiteor: simulque contraria omnia, atque hæreses quascunque ab Ecclesia dãnatas, reiectas, & anathematizatas, ego pariter
damno

damno, reijcio, & anathematizo. Hác veram Catholicam fidem, extra quam nemo saluus esse potest, quam in præsenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eamdem integram, inuiolatam, vsq; ad extremum vitæ spiritum, constantissimè (Deo adiuuante) retinere, & cõfiteri, atque à meis subditis, vel illis quorum cura ad me in munere meo spectabit, tenere, doceri, & prædicari quantum in me erit, curaturum. Ego idem N. spondeo, voueo, ac iuro Sic me Deus adiuuet, & hæc Sancta Dei Euangelia. Volumus autem quòd præsentes litteræ, in Cancellaria nostra Apostolica, de more, legantur. Et vt omnibus faciliùs pateant, in eius Quinterno describantur, ac etiam imprimantur. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam nostræ voluntatis, & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum, Petri, & Pauli Apostolorum eius se nouerit incursurum.

Dat. Romæ, apud S. Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ M.D.LXIV. Id. Nouembris Pontificatus nostri Anno V.

Fed. Card. Cæsius.

Ca. Glorierius.

Lectæ, & publicatæ fuerunt suprascriptæ litteræ Romæ, in Cancell. Apostol. Anno incarnationis Dominicæ M.D.LXIV. Die verò Sabbati. ix. Mensis Decemb. Pontificatus Sanctiss. in Christo Patris, & D. N. D. Pij Papæ IV. Anno V.

A. Lomelinus Custos.

